

שבוע פרשת משפטים - שקלים

(08 - 14 February 2026)

כ"א - כ"ז שבט תשפ"ו

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֶיךָ, וְאָכְלָתָּ וְשִׂבְעָתָּ: הַשְׁמִירוּ לָכֶם בֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וְעִבְדֶתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְׁמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבָרְתֶם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרֶתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֶת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדִרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרָיִם מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקֶּבֶל עַל־ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעְדָּ בְּמוֹד: מַצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמִתְחַלֵּק לִימֵי הַחוּדוֹשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיכְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקימורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרֶתֶם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְאֵלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יְאֹמַר-נָא
יִשְׂרָאֵל: בְּלִילֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם עָלֵינוּ אָדָם:
ג אֲזִי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בְּחִירוֹת אָפָם בְּנוֹ: ד אֲזִי חַמִּים
שָׁטְפוּנוּ נִחְלָה עָבַר עַל-נַפְשָׁנוּ: ה אֲזִי עָבַר עַל-
נַפְשָׁנוּ חַמִּים הִזְדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ בְּצַפּוֹר נִמְלְטָה מִפֶּחַ יוֹקָשִׁים
הִפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שְׁמִים וְאָרֶץ:

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבְּטָחִים בְּיָד בְּהַר-צִיּוֹן לֹא-
יִמּוּט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב
לָהּ וַיִּי סָבִיב לְעִמּוֹ מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם: ג כִּי
לֹא יָנוּחַ שְׁבֶט הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצַּדִּיקִים
לְמַעַן לֹא-יִשְׁלַחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעוֹלָתָהּ
יָדֵיהֶם: ד הִיטִיבָהּ יְיָ לְטוֹבִים וְלִישָׁרִים
בְּלִבּוֹתָם: ה וְחַמְטִים עֲקֻלְקוֹתָם וּלְיָכֶם יְיָ
אֶת-פְּעָלֵי הָאָזָן שְׁלוֹם עַל-יִשְׂרָאֵל:

אגרות קודש

ב"ה, א' שבט, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו מודיע איך שביקרה זוגתו תחי' אצל רופא ומלאה אחרי הוראותיו וגם נסעה לחמי טבריא, ושואל חו"ד אם לחכות איזה זמן או לילך עוד הפעם ל"הדסה".

הנה לדעתי, לאחר חזרתה מחמי טבריא כדאי שתהי' עוד אצל רופא ואם יאמר לה שהצנורות פתוחים אזי יש לחכות איזה חדשים, ובטח ימלא השי"ת משאלות לבבם לטובה להפקד בזח"ק בקרוב,

וידוע מכתב אדמו"ר הזקן, אשר סגולה להולדת בנים ובנות היא ההתעסקות בתורת החסידות המביאה לאהבת השם וליראתו, ומה שכותב שיש לו קביעות שיעור כל ליל ששי, הנה אין זה מספיק, ונוסף על מילתא דפשיטא שצ"ל לימוד החסידות בש"ק הרי עכ"פ נכון הדבר שייקבע עוד שיעור ב' ג' פעמים בשבוע במשך השבוע ג"כ, ואם באפשר יהי' הסידור באופן שלא יעברו שלשה ימים בלא לימוד תורת החסידות, כמובן זהו נוסף על לימוד בתניא כמו שנחלק בהמורה שיעור - לימות השנה -.

מ"ש במכתבו, שיש לו עצירות וכו', הנה כדאי לשאול עד"ז דעת רופא בהקדם, וכידוע עד כמה שגינו (מל' גנות) בספרי החסידות ענין זה ושכדאי להשתדל בזה בהקדם האפשרי להפטר מזה, ועיין ג"כ ברמב"ם הלכות דיעות פרק ד' הי"ג.

בברכה שיבשר טובות בקרוב.

נ"ב: מוסג"פ מכ' הכללי בקשר עם חג החגים הוא יום י"ט כסלו.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 224..... שולחן ערוך עם הערות וציורים
226..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
229..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 233..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 235..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 236..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 237..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהריי"צ

- 238..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
239..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
240..... רשימות אדמו"ר מוהריי"צ - אבות החסידות.
241..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הוספות

- 40..... ילקוט לוי יצחק על התורה
41..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
181..... נביאים וכתובים
192..... עין יעקב - מסכת שבת
242..... נקודה משיחת קודש מעובדת
243..... חומש לקריאה בציבור
252..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
254..... לוח זמנים
255..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה כי תשא את ראש בני ישראל גו'
ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר, ה'תשל"ה..... 5

התוועדיות

- שיחת ש"פ משפטים, פ' שקלים מבה"ח אדר, ה'תשל"ה ... 10
משיחות ש"פ יתרו, כ"ף שבט
וליל יום ב' פ' משפטים כ"ב שבט, ה'תשנ"ב 21

לקוטי שיחות

- פרשת משפטים, כך נו, ג..... 33
פרשת שקלים, כך לא..... 38

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת משפטים..... 43
לוח לתהלים היומי..... 74
תניא יומי..... 75
לוח 'היום יום'..... 86

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 89
שלושה פרקים ליום..... 93
פרק אחד ליום..... 150
ספר המצוות..... 176

לימוד מזהלוק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת תמורה/כריתות 183
גמרא עם ביאור - מסכת מנחות..... 194
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 226

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

- 1 נאמר בתורה, בתחילת פרשת 'כי תשא' והיא הקריאה בתורה של 'פרשת שקלים':
- 2 **כִּי תִשָּׂא** כאשר תרצה לספור **אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ'** לדעת את מנינם וְנִתְּנָו **אִישׁ** כל אחד ואחד מבני ישראל **כֶּפֶר נִפְשׁוֹ גּוֹ' זֶה**
- 3 **יִתְּנוּ כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקוּדִים**
- 4 **מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל גּוֹ' עֶשְׂרִים**
- 5 **גֵּרָה הַשֶּׁקֶל** השלם שאת מחציתו
- 6 צריך להביא וגו' ¹. וְיִדּוּעַ הַדִּיּוּק
- 7 השאלה בָּזָה בְּדִרּוּשִׁי מאמרי
- 8 החסידות של רבֹּתֵינוּ נִשְׂאִינוּ
- 9 אדמו"רי חב"ד (החל מִהַדְרֹשִׁים
- 10 בַּתּוֹרָה אור לאדמו"ר הוקן, וְעַד
- 11 לְדִרּוּשֵׁי כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
- 12 וְחֲמִי אֲדַמּוּ"ר הרבי הריי"צ, חמיו
- 13 של הרבי) ², מֵהוּ אָמְרוּ מה הענין
- 14 בלשון הכתוב **כִּי תִשָּׂא, הָרִי**
- 15 הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט ³ הוא שְׁקָאֵי
- 16 שמכוון על עֲנִין הַמְּנִין
- 17 וְהַחֲשָׁבוֹן, וְאִם כֵּן, הִנֵּה לִּי
- 18 הִיא לוֹ, לכתוב לְמִימַר לומר
- 19 תִּפְקֹד (וְעוֹד לְשׁוֹנוֹת פִּיּוּצָא
- 20 בָּזָה שמשמעותם מנין ומספר),
- 21 וְלִמָּה נֶאֱמַר הַלְשׁוֹן תִּשָּׂא,
- 22 שְׁמוּרָה מלבד על נושא המנין גַּם
- 23 על הַגְּבִהָה וְהַתְּנַשְּׂאוֹת וצריך
- 24 ביאור מה הקשר של המניין והמפקד
- 25 לנושא ההגבהה והתנשאות?
- 26 וּבָזָה גּוּפָא ב'כי תשא' עצמו, לֹא
- 27 רק תִּשָּׂא סָתָם, שְׁכוּלָל גַּם
- 28 הַגְּבִהָה הָרֹאשׁ יחד עם כָּל
- 29 הַגּוּף, אֲלָא כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ
- 30 דְּיִקְא בדגש על הרמת והגבהת
- 31 הראש דווקא, ולא הגבהת כל הגוף,
- 32 וצריך ביאור מהו התוכן והענין של
- 33 הגבהת הראש?

ביאור בדרך אפשר

- 36 **גַּם צָרִיף לְהִכִּין מֵה שְׁנֶאֱמַר** לאחר 'כי תשא את ראש' וְנִתְּנָו **אִישׁ**
- 37 **כֶּפֶר נִפְשׁוֹ, דְּלִכְאוּרָה, אֵיזָה חֲטָא יֵשׁ כָּאֵן שְׁעַל זֶה צָרִיף**
- 38 **לְהִיּוֹת עֲנִין שֶׁל כֶּפֶרָה כּוֹ'** והרי בפסוקים אלה לא נזכר כל חטא
- 39 שצריך לכפר עליו. וּכְפִי שְׁמוּסִיף בְּמֶאֱמַר דיבור המתחיל 'כי תשא'
- 40 דְּשִׁנַּת עַת"ר לאדמו"ר הרשב"ב
- 41 (שְׁנֶדְפֵס עוֹד הַפַּעַם
- 42 לְאַחֲרוֹנָה) ⁴, שְׁעַל פִּי פְּשׁוּט
- 43 הציווי שכל אחד מבני ישראל יתן
- 44 מחצית השקל הוא ³ לְפִי שְׁאִין
- 45 צָרִיף לְמִנּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי
- 46 במנין בני ישראל יש סכנה, וּמוֹנִים
- 47 אֶת חֲצָאֵי הַשֶּׁקָּלִים ולפי מנין
- 48 חצאי השקלים יודעים את מנין בני
- 49 ישראל, אֲבָל מֶאֱמָרוֹ אך מאחר
- 50 שהכתוב אומר לְשׁוֹן כֶּפֶר,
- 51 מְשַׁמַּע שְׁזָהוּ בְּשִׁבִּיל כֶּפֶרָה
- 52 עַל הַחֲטָא (וּכְפִי שְׁמוּסִיִּים
- 53 לְכַפֵּר עַל נִפְשׁוֹתֵיכֶם),
- 54 וְלִכְאוּרָה אֵיזָה חֲטָא יֵשׁ כָּאֵן
- 55 והרי, כאמור, לא נזכר בפסוקים אלה
- 56 חטא כלשהו. וּמוֹסִיף במאמר הנזכר
- 57 משנת עת"ר, שְׁבִיּוּתֵר אֵינוּ מוֹכֵן
- 58 מֵה שְׁכַתּוּב כֶּפֶר נִפְשׁוֹ (נִפְשׁ
- 59 דְּיִיקָא שהכתוב מדייק ואומר
- 60 שמדובר בכפרה של הנפש), דְּכַנְפֵּשׁ
- 61 וְדָאֵי אֵינוּ שְׁיִיד חֲטָא וְעוֹן
- 62 חֶס וְשְׁלוֹם, וּכְמוֹ שְׁכַתּוּב
- 63 בְּדִהָרָה ⁵ על הכתוב בתורה וְנִפְשׁ כִּי
- 64 עַת"ר (שְׁנֶדְפֵס עוֹד הַפַּעַם לְאַחֲרוֹנָה) ⁴, שְׁעַל פִּי פְּשׁוּט הוא ³ לְפִי שְׁאִין צָרִיף
- 65 לְמִנּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, וּמוֹנִים אֶת חֲצָאֵי הַשֶּׁקָּלִים, אֲבָל מֶאֱמָרוֹ לְשׁוֹן כֶּפֶר, מְשַׁמַּע
- 66 שְׁזָהוּ בְּשִׁבִּיל כֶּפֶרָה עַל הַחֲטָא (וּכְפִי שְׁמוּסִיִּים לְכַפֵּר עַל נִפְשׁוֹתֵיכֶם), וְלִכְאוּרָה
- 67 אֵיזָה חֲטָא יֵשׁ כָּאֵן. וּמוֹסִיף, שְׁבִיּוּתֵר אֵינוּ מוֹכֵן מֵה שְׁכַתּוּב כֶּפֶר נִפְשׁוֹ (נִפְשׁ
- 68 דְּיִיקָא), דְּכַנְפֵּשׁ וְדָאֵי אֵינוּ שְׁיִיד חֲטָא וְעוֹן חֶס וְשְׁלוֹם, וּכְמוֹ שְׁכַתּוּב בְּדִהָרָה ⁵

(1) תשא ל, יב"ט. (2) ראה תו"א תשא בהוספות קיא, ג. אוה"ת תשא ע' א'תתלח ואילך. רד"ה כי תשא תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תתצג [ח"ד ע' א'רן]), תרס"ה (סה"מ תרס"ה ע' קפט [ע' רפד]), פר"ת (סה"מ פר"ת ע' רסג), תרפ"ב (סה"מ תרפ"ב ע' קמ). (3) ראה פרש"י עה"פ. (4) תאריך ה"פתח דבר" – ט"ו כסלו, ה'תשל"ה (סה"מ עת"ר ע' קסו [ע' רכה]). (5) ח"ג יג, ריש ע"ב. טז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תַּחֲטָא⁶, תוֹהָא לשון תמיחה, איך יתכן שנפש מישראל תחטא, ואם כן
- 2 צריך ביאור מדוע נאמר כאן 'כופר נפשו'?
- 3 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזָה, וּבְהִקְדִּים מַה שְּׁכָתוּב בַּתּוֹרָה בַּפְּסוּקִים אֵלּוּ
- 4 כָּל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקוּדִים, שֶׁהַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁל 'הַפְּקוּדִים'
- 5 הוּא³ שְׁקָאֵי שֶׁהַכוּוֹנָה הִיא עַל
- 6 עֲנִין הַמִּנִּין וְהַמִּפְקֵד שֶׁל מִסְפַּר בְּנֵי
- 7 יִשְׂרָאֵל (שְׁעָבְרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה
- 8 לְהַפְקֵד וּלְהִימָנוּת), אָבָל
- 9 בְּדִירוּשִׁים מֵאִמְרֵי חֲסִידוֹת הוֹבָא
- 10 הַפִּירוּשׁ שֶׁפְּקוּדִים הוּא לְשׁוֹן
- 11 חֲסָרוֹן⁷, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר⁸ וַיִּפְקֵד
- 12 מְקוֹם דָּוִד וּפִירוּשׁוֹ שְׂדוּד לֹא בֹא
- 13 וְהוּא נֶעֱדַר וְנִחְסַר מִמְקוֹמוֹ, וַיַּעַד
- 14 לְפִירוּשׁ חֲזוֹ"ל⁹ שֶׁכָּל הָעוֹבֵר
- 15 עַל הַפְּקוּדִים קָאֵי מִכוּוֶּן עַל
- 16 מֵאֵן דְּעָבַר עַל פְּקוּדֵי
- 17 אוֹרֵייתָא¹⁰, מִי שֶׁעָבַר עַל מִצְוֹת
- 18 הַתּוֹרָה, וַיַּעַד לְחַטָּא הָעֵגְלָה¹¹
- 19 שְׁהוּא עֲבִירָה חֲמוּרָה בְּמִיּוּחַד (וַיִּזְהוּ
- 20 הַטַּעַם לִכְךָ שֶׁפָּרַשְׁתָּ שְׁקָלִים
- 21 נֶאֱמַרְהָ אַחֵר חֲטָא הָעֵגְלָה¹²
- 22 כַּפִּירוּשׁ רִשִׁי עַל הַכְּתוּב בַּעֲנִין מַחֲצִית
- 23 הַשְּׁקָל 'לִקְחָתָא אֶת כֶּסֶף הַכִּיפּוּרִים וְנָתַתָּ
- 24 אוֹתוֹ עַל עֲבוּדַת אֹהֶל מוֹעֵד', לְמַד
- 25 שֶׁנִּצְטוּר לְמִנּוּתָם בַּחֲלֹת נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן
- 26 אַחֵר מַעֲשֵׂה הָעֵגְלָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס בָּהֶם
- 27 מִגִּפְתָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּגְדֹּף ה' אֶת הָעַם,
- 28 מִשָּׁל לְצֹאן הַחֲבִיבָה עַל בַּעֲלִיָּה שֶׁנִּפְל
- 29 בָּהּ דְּבַר, וּמִשְׁפָּסָק, אָמַר לוֹ לְרוּעָה
- 30 בַּבִּקְשָׁה מִמֶּךָ, מִנֵּה אֶת צִאֲנִי וְדַע כֹּהֵם
- 31 נוֹתָרוּ בָּהֶם, לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיא חֲבִיבָה
- 32 (עֲלִי-), שְׁהוּא חֲטָא הָעֵגְלָה, שְׁהוּא
- 33 חֲטָא עֲבוּרָה וְזֶה הֵיפָךְ פְּלָלוֹת
- 34 הַתּוֹרָה, כְּמִבּוֹאָר בַּתַּנְיָא¹³
- 35 שֶׁמִּצְוֹת וְאַזְהָרֹת עֲבוּדָה זָרָה
- 36 שֶׁהֵם שְׁנֵי דְבָרוֹת הָרִאשׁוֹנִים
- 37 שֶׁל עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת אֲנָכִי וְלֹא
- 38 יִהְיֶה לָךְ, הֵם פְּלָלוֹת כָּל

- 39 הַתּוֹרָה כּוֹלָה, כִּי דְבוּר אֲנָכִי שְׁהוּא מִצְוֹת עֲשֵׂה כּוֹלָל כָּל רַמ"ח
- 40 מִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא יִהְיֶה לָךְ שְׁהוּא מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה כּוֹלָל כָּל
- 41 שִׁס"ה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. אָבָל עַל פִּי זֶה יוֹקֵשָׁה יוֹתֵר אָמַר
- 42 כִּי תִשָּׂא, שְׁמוּרָה גַּם עַל הַגְּבִיחָה וְהַתְּנַשְׂאוֹת, כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִי,
- 43 שְׁהֵרִי כְּשֶׁנִּמְצָאִים בְּמַצֵּב שֶׁל
- 44 הַתְּנַשְׂאוֹת וְהַגְּבִיחָה, לֹא שְׁיִיף
- 45 לֹא יִתְּכֵן שִׁיחִיָּה עֲנִין שֶׁל חֲטָא
- 46 הַדּוֹרֵשׁ כְּפָרָה.
- 47 וּבִיּוֹתֵר יוֹקֵשָׁה, שֶׁמִּשְׁמַעוֹת
- 48 הַלְשׁוֹן שֶׁל כְּתוּב זֶה הוּא
- 49 שְׁכָאֲשֵׁר תִּשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי
- 50 יִשְׂרָאֵל, שְׁהוּא עֲנִין הַהִגְבָּה
- 51 כּו', הִגָּה דְּיוֹקָא אֲזִי וְנִתְּנָה אִישׁ
- 52 כְּפָר נִפְשׁוֹ וְצִדִּיק לְהִבִּין אִיךְ יִתְּכֵן
- 53 שְׂדוּקָא כְּאִשְׁרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמַצֵּב
- 54 שֶׁל הַתְּנַשְׂאוֹת וְרוּמָמוֹת יִצְרָכּוּ כְּפָרָה
- 55 עַל חֲטָא.?
- 56 (ב) וַיּוֹכֵן בְּהִקְדָּם פְּלָלוֹת
- 57 הָעֲנִין הַחֲתוּכֵן הַכְּלָלִי דְּמַחֲצִית
- 58 הַשְּׁקָל (שֶׁנֶּאֱמַר עֲנִין מַחֲצִית
- 59 הַשְּׁקָל נִאֲמַר בַּתּוֹרָה לְאַחֲרֵי
- 60 הַהִקְדָּמָה דְּתִשָּׂא אֶת רֹאשׁ
- 61 גו'), זֶה יִתְּנֵה גו' מַחֲצִית
- 62 הַשְּׁקָל גו' עֲשָׂרִים גֵּרָה
- 63 הַשְּׁקָל, כְּהַדְיוּק כִּפִּי הַשְּׁאֵלָה
- 64 בְּדִירוּשִׁים¹⁴ שְׁלִכְאוּרָה אֵינִי
- 65 מוֹכֵן מְדוּעַ לֹא נֶאֱמַר שְׁצָרִיד
- 66 לִיתֵן עֲשָׂר גֵּרָה וְזֶה הַטַּעַם
- 67 לְהַאֲרִיךְ וּלְפָרֵט שְׁצָרִיד לִתֵּן מַחֲצִית
- 68 מִשְׁקָל שְׁלֵם שְׁהוּא עֲשָׂרִים גֵּרָה.?
- 69 וּמִבּוֹאָר בְּזָה, שְׁכָכְלָלוֹת
- 70 עֲבוּדַת ה' שֶׁל הָאָדָם יִשְׁנֹו
- 71 הַחֲלָק בַּעֲבוּדַת ה' שְׁעוֹשָׂה הָאָדָם
- 72 בְּעֲצָמוֹ בְּאוֹפֵן שֶׁל אֲתַעְרוּתָא
- 73 דְּלִתְתָּא הַתַּעְרוּרוֹת מִלְמַטָּה, מִצַּד

- 27 מוֹכֵן מְדוּעַ לֹא נֶאֱמַר שְׁצָרִיד לִיתֵן עֲשָׂר גֵּרָה. וּמִבּוֹאָר בְּזָה, שְׁכָכְלָלוֹת עֲבוּדַת
- 28 הָאָדָם יִשְׁנֹו הַחֲלָק שְׁעוֹשָׂה בְּעֲצָמוֹ בְּאוֹפֵן שֶׁל אֲתַעְרוּתָא דְּלִתְתָּא, וַיִּשְׁנֹו הַחֲלָק

(6 ויקרא ד, ב. 7) תו"א שם קיב, א. אוה"ת שם ע' א'תתמו. 8) שמואל א-כ, כה. 9) ראה זהר (הובא באוה"ח תשא ל, יג) חדש תשא מג, ב. ירושלמי שקלים פ"ב סוף הלכה ג. וראה תו"א תשא פו, ד. אוה"ת תשא ח"ח ס"ע ג'צו ואילך. סה"מ תרס"ה ופר"ת שם. 10) סה"מ תרס"ה ופר"ת שם. 11) ראה ירושלמי שם וביפה עינים. 12) ראה פרש"י תשא שם, טז. 13) רפ"כ. 14) ד"ה כי תשא תרמ"א (סה"מ תרמ"א ע' קיב). ד"ה זה יתנו תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תתסג [ח"ד ע' אקס]). סה"מ תרס"ה ופר"ת שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 האדם עצמו, וְיִשְׁנֶה הַחֶלֶק שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי זֶה עַל יְדֵי עֲבֹדַת הָאָדָם
- 2 ב'אתערותא דלתתא' מְלַמְעֵלָה בְּאוֹפֵן שֶׁל אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲיֵלָא
- 3 התערורות מלמעלה, מצד האלוקות, וְכַמְבוּאָר בְּסִידוּר לַאֲדַמּוּ"ר הֶזֶק
- 4 בַּהֲעֵרָה לְתִיקוּן חֲצוֹת¹⁵ לְעִנְיָן שְׁלִימוֹת הָאֱהָבָה וְיִרְאָה
- 5 שְׂבָאִים וּנְמֻשִּׁים לָאָדָם מְלַמְעֵלָה
- 6 מהאלוקות עַל יְדֵי הַקְדָּמַת
- 7 עֲבֹדַת הָאֱהָבָה וְיִרְאָה לְמִטָּה
- 8 מצד האדם.
- 9 וְזֶהוּ גַם הָעִנְיָן הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל
- 10 מַחְצִית הַשָּׁקָל, שְׁעֵבֹדַת
- 11 הָאָדָם בְּכָל עֶשֶׂר כַּחוֹת נִפְשׁוֹ
- 12 הַמְכוּוֹנִים כִּנְגַד עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת
- 13 הָעֲלִיּוֹנוֹת חֲכָמָה, בִּינָה, דַּעַת, חֶסֶד,
- 14 גְבוּרָה, תַּפְאֶרֶת, נִצָּח, הוֹר, יִסּוּד,
- 15 מַלְכוּת (שֶׁלֹכֶךְ רֹמֵז עִנְיָן עֶשֶׂר
- 16 גֵּרָה), הֵינּוּ כִלּוֹת עֲבֹדַת הָאָדָם
- 17 ב'אתערותא דלתתא' אֵינָה אֶלָּא
- 18 מַחְצִית בְּלֶבֶד, וְעַל יְדֵי זֶה
- 19 שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה כָּל הַתְּלוּי בּוֹ מִלְמַטָּה
- 20 וְעוֹבֵד אֶת ה' בְּכָל עֶשֶׂר כוֹחוֹת נִפְשׁוֹ
- 21 נִמְשָׁךְ מְלַמְעֵלָה מֵהָאֱלֹקוֹת
- 22 הַמַּחְצִית הָעֲלִיּוֹן, וְאֵז דְּוָקָא
- 23 כֹּאשֶׁר מִלְכָּד הַמַּחְצִית שֶׁמִּלְמַטָּה יִשְׁנָה
- 24 הַמִּשְׁכָּה שֶׁל הַמַּחְצִית שֶׁמִּלְמַטָּה
- 25 נִעֲשֶׂה שָׁקָל הַקּוֹדֵשׁ שֶׁקֶל שֶׁלֹם
- 26 שְׁכֹלֵל עֶשְׂרִים גֵּרָה, כִּי יֵשׁ בּוֹ
- 27 גַּם עֶשֶׂר מִלְמַטָּה וּגַם עֶשֶׂר מִלְמַעֲלָה,
- 28 אֶבֶל עִנְיָן זֶה הוּא בְּאוֹפֵן
- 29 שֶׁהַמַּחְצִית שֶׁנִּמְשָׁךְ מְלַמְעֵלָה
- 30 אֵינָה עִנְיָן בְּפָנֶי עֲצָמוֹ נִפְרָד
- 31 מֵהַמַּחְצִית שֶׁעַל יְדֵי עֲבֹדַת הָאָדָם,
- 32 אֶלָּא הִיא הַמַּחְצִית שֶׁמִּלְמַעֲלָה
- 33 מֵתַאֲחִדָּת וּמִתַּחֲבֵרַת עִם
- 34 הַמַּחְצִית שֶׁנִּעֲשִׂית עַל יְדֵי
- 35 עֲבֹדַת הָאָדָם, וּפּוֹעֲלָת
- 36 וְהַמַּחְצִית שֶׁמִּלְמַעֲלָה פּוֹעֶלֶת וּמִשְׁפִּיעָה
- 37 שָׁקָל פְּרָטִי עִנְיָנִי עֲבֹדַת
- 38 הָאָדָם, הֵן בְּכַחוֹת פְּנִימִיִּים
- 39 כִּמוֹ כוֹחוֹת הַשֶּׁכֶל וְהַמִּדּוֹת
- 40 שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בָּאָדָם בַּהֲתַלְבְּשׁוֹת פְּנִימִית
- 41 וְהֵן בְּכַחוֹת מְקִיפִים כִּמוֹ הֶרְצוֹן

- 42 וְהַעֲוֹנָג שְׂאִינִים מְלוּבָשִׁים בְּגוֹף הָאָדָם בַּהֲתַלְבְּשׁוֹת פְּנִימִית (וְלֹכֶן אֵינִים קְשׁוּרִים
- 43 בַּאֲבֵר מִסּוּרִים) כּוּ', נִעֲשִׂים בְּאוֹפֵן שֶׁל הַגְּבֻהָה וְהַתְּנַשְׂאוֹת,
- 44 וְנִפְעֵלֶת רֹמֵמוֹת בְּכָל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁזֶהוּ עִנְיָן דְּתַשָּׂא אֶת רֹאשׁ 'תַּשָּׂא'
- 45 מִלְשׁוֹן הַתְּנַשְׂאוֹת, שְׁנוֹגֵשׁ בָּהֶם בְּכָל פְּרָטִי הָעֲבֹדָה שֶׁהָאָדָם עוֹבֵד אֶת ה'
- 46 בְּכָל כּוֹחוֹת נִפְשׁוֹ שֶׁהֵם מִצַּד
- 47 הַהִמְשָׁכָה מְלַמְעֵלָה כּוּ'. וְעַל
- 48 דְּרָךְ הַמְּבוּאָר בְּסִפּוּר 'תוֹרָה אֹר'
- 49 לַאֲדַמּוּ"ר הֶזֶק בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל
- 50 בַּמֶּאֱמָר הַפּוֹתַח בְּסוּק שֶׁבִּפְרֻשְׁת
- 51 הַשְּׁבוּעָה, פְּרֻשְׁת מִשְׁפָּטִים לֹא תִהְיֶה
- 52 מִשְׁפָּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצָךָ¹⁶,
- 53 שְׂצִירִיךְ הָאָדָם לְשִׁים אֶל לְבוֹ
- 54 וְלִידַע נֶאֱמָנָה שֶׁכָּל אֱהָבָה
- 55 וְיִרְאָה הַנִּמְשָׁכִים אֵלָיו כֹּל
- 56 תְּחוּשָׁה וְרֹגֶשׁ שֶׁל אֲהַבַת ה' וִירַאת ה'
- 57 הַנִּמְשָׁכִים אֶל הָאָדָם הוּא מִתַּת
- 58 אֱלֹקִים הַבָּאָה מִלְמַעֲלָה שְׁנוֹתָן
- 59 כַּח כּוּ' לְהַצְמִיחַ אֱהָבַת ה'
- 60 וְיִרְאָתוֹ עַל פְּנִי, וְאֵינִים
- 61 נִמְשָׁכִים מִכַּח הָאָדָם הָעוֹבֵד
- 62 עֲצָמוֹ וְכַמְבוּאָר לַעֲיֵל שֶׁהַשְּׁלִימוֹת
- 63 בְּעֹבֵדַת ה' בָּאָה דְּוָקָא כֹּאשֶׁר לֵאחֹר
- 64 שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה אֶת כָּל הַתְּלוּי בּוֹ, וְעוֹבֵד
- 65 אֶת ה' בְּכָל כּוֹחוֹת נִפְשׁוֹ, נִמְשַׁכַת לוֹ
- 66 'אתערותא דלעילא' מִלְמַעֲלָה.
- 67 ג) וְעַל פִּי זֶה יוֹבֵן מַה שֶּׁתּוֹבֵב
- 68 כָּל הָעוֹבֵד עַל הַפְּקוּדִים,
- 69 שֶׁהוּא הַלְשׁוֹן 'פְּקוּדִים' הוּא לֹא רַק
- 70 מִלְשׁוֹן מִפְקֵד וּמִנִּין אֲלָא גַּם מִלְשׁוֹן
- 71 חֲסִירוֹן, כִּמוֹ בִּכְתוּב 'וַיִּפְקֵד מִקּוֹם
- 72 דָּוִד' אֵף שֶׁנִּמְצָאִים בְּמַעֲמָד
- 73 וּמִצָּב שֶׁל הַגְּבֻהָה וְהַתְּנַשְׂאוֹת
- 74 (בְּנִזְכָּר לַעֲיֵל סְעִיף א) וְנִשְׁאַלָה
- 75 הַשְּׁאֵלָה אִיךְ יִתְכַּן שִׁיחֵה חֲסִירוֹן כֹּאשֶׁר
- 76 נִמְצָאִים בַּהֲתַנַּשְׂאוֹת וּרְוִמָמוֹת, וְהַבִּיאֹר
- 77 בּוֹה הוּא - שְׁנוֹסָף לְכָף שִׁישׁ
- 78 לְפָרֶשׁ שֶׁהַפְּנוּנָה בְּזֶה הִיא
- 79 לְחֲסִירוֹן בְּדִקּוֹת חֲסִירוֹן דֵּק וְעוֹדוֹן
- 80 עַל כָּל פְּנִים וְעַל דְּרָךְ זֶה יֵשׁ
- 81 לְפָרֶשׁ בְּעִנְיָן לְכַפֵּר עַל
- 82 נִפְשׁוֹתֵיכֶם, שְׂאִין הַפְּנוּנָה

(15) נִדְפַס בְּסִידוּר (עַם דַּא"ח) קִנָּא [רַכַּח], ג וְאֵילֶךְ. סִידוּר תוֹרָה אֹר (קַה"ת, תַּשַּׁמ"ז) צט, א וְאֵילֶךְ. 16) תו"א פְּרֻשְׁתָּנוּ עַח,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לַעֲנִין הַכִּפֶּרֶה וּמַחִילַת הָעוֹן בְּאוֹפֶן שְׁאִין מְזַכְרִין לוֹ דָּבָר
2 וַחֲצִי דָבָר כּו', אֲלֵא הַכְּוֹנָה הִיא לַעֲנִין נַעֲלָה יוֹתֵר בַּכִּפֶּרֶה
3 שִׁיחָה לְרִצּוֹן לַפָּנִי ה' וּמְרוּצָה וַחֲבִיב כּו', כְּמִבּוֹאֵר בְּאַגְרַת
4 הַתְּשׁוּבָה¹⁷ שֶׁבִּסְפָּר הַתִּנְיָא, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, "אֵךְ כָּל זֶה לַעֲנִין כִּפֶּרֶה וּמַחִילַת
5 הָעוֹן, שֶׁנִּמְחַל לוֹ לַגִּמְרִי מִה שֶׁעָבַר עַל
6 מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה, 1
7 וְאֵין מְזַכְרִין לוֹ דָּבָר וַחֲצִי דָבָר בְּיוֹם
8 הַדִּין לַעֲנוּשׁוֹ עַל זֶה חֵס וּשְׁלוֹם בְּעוֹלָם
9 הַבָּא, וְנִפְטָר לַגִּמְרִי מִן הַדִּין בְּעוֹלָם
10 הַבָּא. אֲמַנָּם שִׁיחָה לְרִצּוֹן לַפָּנִי ה'
11 וּמְרוּצָה וַחֲבִיב לַפָּנִי יִתְבָּרַךְ כְּקוֹדֶם
12 הַחֲטָא לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ מִעֲבֻדּוֹתָיו,
13 הִיָּה צִרִּיךְ לְהַבִּיא קֶרֶבֶן עוֹלָה אֲפִילוֹ עַל
14 מִצְוֹת עֲשֵׂה קֵלָה שְׁאִין בָּהּ כִּרְת וּמִיתָת
15 בֵּית דִּין, כִּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ רַ"ל בְּתוֹרַת
16 כְּהִנִּים עַל פֶּסוּק "וְנִרְצָה לוֹ", וְכִדְאִיתָא
17 בַּגִּמְרָא פֶּרֶק קָמָא דְּזֻבְחִים, דְּעוֹלָה
18 מִכִּפֶּרֶת עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְהִיא דוֹרוּן
19 לְאַחַר שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְנִמְחַל לוֹ
20 הָעוֹשֵׁה, וְכֹאדָם שֶׁסֵּרַח בְּמֶלֶךְ וּפִיִּסּוֹ עַל
21 יְדֵי פֶּרֶק לִיטִין וּמַחֵל לוֹ, אֵף עַל פִּי כֵן
22 שׁוֹלָח דוֹרוּן וּנְמַחָה לַפָּנִי שִׁיתַּרְצָה לוֹ
23 לְרֹאוֹת פָּנֵי הַמֶּלֶךְ (וּלְשׁוֹן "מִכִּפֶּרֶת",
24 וְכֵן מִה שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרָה "וְנִרְצָה לוֹ
25 לְכַפֵּר עָלָיו", אֵין זֶה כִּפֶּרֶת נִפְשׁוֹ, אֵלָא
26 לְכַפֵּר לַפָּנִי ה' לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ,
27 כִּדְאִיתָא שֶׁם בַּגִּמְרָא, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב:
28 "תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן"), בְּנוֹסֵף לַכֵּן, יֵשׁ
29 לּוֹמַר שֶׁהַכְּוֹנָה בִּלְפָּקוּדִיהֶם
30 הִיא לְחִסְרוֹן שְׁנַעֲשֵׂה דְּקָא
31 מִצַּד עֲנִין הַהִגָּבָה
32 וְהַתְּנַשְׂאוֹת דִּתְשָׂא אֶת רֹאשׁ, 2
33 עַל דֶּרֶךְ הַמִּבּוֹאֵר בְּדִירוּשִׁים¹⁸
34 בַּמֶּאֱמָרִי חֲסִידוֹת הַטַּעַם
35 שְׁאוּמְרִים בְּשִׁמּוֹנָה עֶשְׂרֵה דְּקָא
36 בִּיטוּל מוֹחֲלֵט כִּלְפֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא סָלַח לָנוּ (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
37 אֲמִירַת תַּחֲנוּן הַכּוֹלל בְּקֶשֶׁת מַחִילָה עַל חֲטָאִים לְאַחֲרֵי שִׁמּוֹנָה
38 עֶשְׂרֵה דְּקָא¹⁹), שְׁדוּקָא מִצַּד הַקִּירּוֹב לְאַלְקוֹת שְׁעַל יְדֵי
39 הַהִתְבַּנּוּת בַּגְּדוּלַת ה' דְּקָרִיאתָא שְׁמַע כּו', הַסְמוּכָה לְשִׁמּוֹנָה עֶשְׂרֵה,
- 40 אֲזִי מְרַגֵּשׁ שֶׁהוּא חוֹטֵא כּו' (כְּמוֹ הָעוֹבֵר עַל הַפָּקוּדִים
41 שְׁעוֹבֵר עַל פָּקוּדוֹת וּמִצְוֹת הַתּוֹרָה), כְּמִשְׁלַל מִי שְׁעוֹמֵד לַפָּנִי הַמֶּלֶךְ
42 שְׁגָם תְּנוּעָה קֵלָה כּו' (מַחְוִי בְּמַחוּג קָמִיָּה מְלָכָא כּו'²⁰
43 כְּמִסּוּפָר בַּגִּמְרָא שְׁאֵדָם עֲמַד לַפָּנִי הַמֶּלֶךְ וְכֹאשֶׁר הַחוּוָה תְּנוּעָה שֶׁל רִמּוֹ, אֲמַר
44 שְׁאִין אֵימַת הַמֶּלֶךְ מוֹטֵלַת עָלָיו
45 וְהוֹצִיאָהוּ וְהִרְגָּהוּ, הֵינּוּ שָׁאֵל מוֹל
46 הַמֶּלֶךְ צִרִּיךְ לִהְיוֹת בִּיטוּל מוֹחֲלֵט עַד
47 אֲבָדֵן הַמִּצְיָאוֹת לַגִּמְרִי) כְּמִרְד
48 יַחֲשֵׁב כּו' דוּקָא מִשׁוֹם שֶׁהוּא
49 עוֹמֵד אֵל מוֹל הַמֶּלֶךְ וּבִקְרִיב לְמֶלֶךְ.
50 וּמִצַּד זֶה נַעֲשֵׂה אֲצִלוֹ מִעֲמַד
51 וּמִצַּב דְּפָקוּדִים, מִלְשׁוֹן חֲסוֹרֵן,
52 כְּמוֹ וַיִּפְקֵד מְקוֹם דָּוִד, וְעַל
53 יְדֵי זֶה — וַיִּפְקֵדָתָּ וַיִּזְכְּרוּ כֵן
54 כִּי יִפְקֵד מוֹשְׁכֶּךָ²¹, כְּמִבּוֹאֵר
55 בְּחִסְדוֹת שְׁדוּקָא מִתּוֹךְ הַבִּיטוּל
56 וְהַחֲסִירוֹן נִזְכָּרִים בּוֹ (וְהַכְּתוּב מְדַבֵּר
57 בְּסִעּוּרַת רֹאשׁ חוֹדֶשׁ וְכֵן הוּא גַם
58 בְּהַתְּחַדְּשׁוֹת הִירָח בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ שֶׁבַעֲרֵב
59 רֹאשׁ חוֹדֶשׁ הִירָח מִתְעַלֵּם בְּתַכְלִית
60 הַבִּיטוּל, בְּדוּגְמַת הַחֲסוֹרֵן שֶׁל "יִפְקֵד
61 מוֹשְׁכֶךָ", וְעַל יְדֵי זֶה נִהְיָה בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ
62 מוֹלֵד הַלְבָּנָה מִחֲדָשׁ, שְׁעַל יְדֵי הַבִּיטוּל
63 שֶׁל הֵייוֹשׁוֹת וְהַמִּצְיָאוֹת, נַעֲשֵׂה הַזְכָּרוֹן,
64 שֶׁהַבִּיטוּל שֶׁל "וַיִּפְקֵדָתָּ" הוּא עַל
65 דֶּרֶךְ מִאֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר
66 יוֹחָאִי בּוֹהֵר שְׁאֵמַר עַל עֲצֻמוֹ אֲנָא
67 סִימְנָא בְּעֵלְמָא²² אֲנִי סִימֵן בְּלִבִּי,
68 הֵינּוּ שְׁאֵינְנוּ מִצְיָאוֹת לַעֲצֻמוֹ וְרַק
69 'סִימֵן' עַל הָאֱלּוּקוֹת [וַיִּפְקֵדָתָּ
70 שְׁלֹאֲחֵרִי שְׁפַתָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן
71 בֶּר יוֹחָאִי, הִרִי זֶה עֲנִין נַעֲלָה
72 וְנִפְלָא זֶה שֶׁהִיא אֲצֵל רַשְׁבִּי נַעֲשֵׂה
73 שְׁיִיף לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל²³
74 בְּכָל הַדְּרָגוֹת, מִרְאשִׁיכֶם עַד שׁוֹאֵב מִימִידָא], וְעַל יְדֵי זֶה עַל יְדֵי
75 הַבִּיטוּל נִשְׁלָם הַחֲסִירוֹן כּו'.
- 76 (ד) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזָה בְּעוֹמֶק יוֹתֵר, שֶׁהִפְרִירֵשׁ דִּהְעוֹבֵר עַל
77 הַפָּקוּדִים הוּא לֹא מִלְשׁוֹן חֲטָא וְחֲסוֹרֵן אֵלָא לְהִיפֵךְ לְמַעֲלִיּוֹתָא לְשַׁבַּח
78 — בְּמִשְׁמַעוֹת שֶׁל לְמַעְלָה מִפָּקוּדֵי אוֹרִיּוֹתָא, כִּידוּעַ בְּעֲנִין

(17) פ"ב. (18) תו"א תשא שם קיא, סע"ג ואילך. אוה"ת שם ע' א'תתמד. (19) ראה סה"מ תרנ"ט ע' קנז [קסח]. תש"ד ע'
99. (20) ראה חגיגה ה, ב. (21) שמואל"א כ, יח. ראה סה"מ תרל"א ח"א ע' שלו. תרל"ג ח"א ע' רלח. ובכ"מ. (22) זהר ח"א
רכה, א. וראה מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' קו. אוה"ת יחי שנט, ב. ד"ה ויצב שם מזבח תרל"ג, תרנ"ה (סה"מ תרל"ג ח"א
ע' נ ואילך. תרנ"ה ע' נב ואילך). (23) ראה סה"מ תרע"ח ע' רפג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שִׁישְׁרָאֵל נִקְרָאִים חֲתָן וְהַתּוֹרָה נִקְרָאת כֹּלָה²⁴, כִּמּוֹ
2 שְׁכֵתוֹב²⁵ בתורה תורה צוה לנו משה מורשה, ודרשו על כך
3 בגמרא אַל תִּקְרִי מוֹרְשָׁה אֶלָּא מְאֻרְשָׁה²⁶, לשון אירוסין בדוגמת
4 חתן וכלה, שִׁישְׁרָאֵל מְשֻׁפְּעִים וּמְשֻׁכִּים אִין אִין סוֹף
5 בַּתּוֹרָה, שְׁזָהוּ עֲנִין הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי
6 בִּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה²⁷, להמשיך
7 אלוקות בתורה וּכְמוֹ דּוֹד שְׁהִיָּה
8 מִחֵבֵר תּוֹרָה שְׁלֹמֶעֱלָה
9 בְּהֶקֶבֶת²⁸ כמבואר בקבלה
10 וחסידות שאופן לימוד התורה של דוד
11 המלך היה כזה שפעל חיבור בין
12 התורה כפי שהיא למעלה, היינו
13 חוכמתו של הקדוש ברוך הוא, עם
14 הקדוש ברוך הוא בעצמו שלמעלה
15 ממחכמה (ועל ידי זה שבני
16 ישראל ממשכים אור אין סוף בתורה
17 נַעֲשֶׂה הָעֲנִין דְּנִתִּינַת הַתּוֹרָה
18 מִחֲדָשׁ, וְעַד לְתוֹרָה חֲדָשָׁה²⁹
19 דְּלַעֲתִיד לְבֹא, שְׁלֹכֵן לַעֲתִיד
20 לְבֹא הִנֵּה גַם אֵלּוּ שְׁכָבֵר לְמֹדוֹ
21 כֹּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה, יִלְמּוֹד
22 מְשִׁיחַ עִמָּהֶם כו'³⁰, כמבואר
23 בליקוטי תורה לאדמו"ר הזקן, "וזהו
24 גם כן ענין משיח שנאמר בו הנה
25 ישיביל עבדי ירום ונשא כו' היינו
26 מאברהם ויצחק כו' עד וגבה מאד
27 אותיות אדם שיהיה למעלה מבחי'
28 אדם הראשון ומבחי' משה רבינו
29 ע"ה... והוא ילמד דעת לכל העם
30 בהשגת פנימית התורה. כי אם לפי
31 פשוטו שילמוד תורה הנגלות לנו
32 ולבנינו, אינו מובן איך יוכל האחד
33 לשאת ריבוא רבבות אנשים ועוד והלא
34 אז בתחיית המתים יקומו משה רבינו
35 ע"ה גם כל הגדולים שכבר יודעים את
- כל התורה כו'. אלא הענין כי אז יהיה הלימוד בפנימית התורה שארוכה מארץ
מדה ויש בה עליות רבות לאין קץ ותכלית"). וְעוֹד זֹאת, שְׁהֶעֱנִין
דְּהַעֲבֹר עַל הַפְּקוּדִים לְמַעַלְיוֹתָא, לְמַעַלָּה מִפְּקוּדֵי
אוֹרִייתָא, דְּרָגָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה פּוֹעֵל גַּם עַל מִי שֶׁנִּמְצָא
בְּמַעֲמָד וּמִצְבֵּי הָכִי יָרֹד
מבחינה שְׁעוֹבֵר עַל פְּקוּדֵי
אוֹרִייתָא, עוֹבֵר עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה
כפשוטו שְׁנַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ, אֶצֶל מִי
שְׁחָטָא עֲנִין הַתִּיקוֹן וְהַפְּרָה
כו'.
- וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּדוּמָה לְמַבּוּר לַעֲלִיל
בפירוש 'עובר על הפקודים למעליותא
שהוא 'למעלה מפקודי אורייתא' יֵשׁ
לֹאמַר גַּם לְפִי הַפִּירוּשׁ
שְׁהַעֲבֹר עַל הַפְּקוּדִים קָאִי
מכוון עַל עֲנִין הַמִּנְיָן, דְּהִנֵּה
אֲמָרוּ רַבִּי לֵ"ל³¹ שְׁמִשָּׁה נִתְקַשָּׁה
בְּעֲנִין הַשְּׁקָלִים וְלֹכֵן הִרְאָה לוֹ
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִטְּבַע שֶׁל אֵשׁ וְאָמַר
לוֹ זֶה יִתְנוּ, וּמִבּוּרָא בְּרַמ"ז³²
פירוש רבי משה זכות על הזוהר,
דְּמָה שְׁנִתְקַשָּׁה מִשָּׁה בְּעִנֵּין מִנִּין
בני ישראל על ידי נתינת מחצית השקל
הוא (לֹא מִצַּד הַחֲסָרוֹן
שְׁבַעֲנִין הַמִּסְפָּר, אֶלָּא) הַקְדוּשָׁה
שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הִיא לְפִי שִׁישְׁרָאֵל
שְׁרָשָׁם הוּא לְמַעַלָּה מִהַמִּסְפָּר
וְהַחֲשָׁבוֹן, וְאִיךָ יַעֲלוּ לְמִנְיָן
וּמִסְפָּר כו'. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ
לֹאמַר בְּפִירוּשׁ כֹּל הָעוֹבֵר עַל
הַפְּקוּדִים, שִׁישְׁרָאֵל הֵם
לְמַעַלָּה מִעֲנִין הַמִּסְפָּר כו'
ועוברים ומתעלים למעלה מענין
הַמִּסְפָּר³³ (כמצוין בהערות המוציאים
לאור, סיום המאמר חסר).

(24) לקו"ת ברכה צג, סע"ד ואילך. (25) ברכה לג, ד. (26) פסחים מט, ב. (27) ראה נדרים פא, א ובר"ן שם. סה"מ עת"ר ע' שנג [ס"ע תפב]. (28) ראה ספר הבהיר סנ"ח (קצו). זח"ג רכב, ב (ברע"מ). לקו"ת שלח מז, ג. נא, א. ובכ"מ. (29) ראה ויק"ר פ"ג, ג. (30) ראה לקו"ת צו יז, א ואילך. (31) ראה ירושלמי שקלים פ"א ה"ד. זחר ח"ב קנו, סע"ב ואילך. (32) לזהר שם רכה, ב. הובא באוה"ת תשא ע' א'תתקז. (33) חסר הסיום (המו"ל).

הַתּוֹעֲדוּיּוֹת

בס"ד. שיחת ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר, ה'תשל"ה.

בלתי מוגה

א. דובר כמ"פ שכאשר יש כמה מאורעות שנפגשים יחד באותו זמן, ובנדו"ד, שבת מברכים חודש אדר, פרשת שקלים ופרשת משפטים, הנה מלבד זאת שמכל מאורע בפני עצמו צריך האדם ללמוד הוראה בעבודתו לקונו (שבשבילה נברא¹), צריך ללמוד הוראה גם מצירופם יחד.

ובהקדמה – שכבר דובר בשנים שלפנ"ז אודות ההוראות מענינים אלו ע"פ המבואר בספרי מוסר, קבלה וחסידות, אבל תמיד אפשר להוסיף בזה עוד יותר, כיון שהתורה היא איך-סוף, כמ"ש² "עלמות אין מספר", "אלו מימרות האמוראים"³ – כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש⁴.

וענין זה תלוי ביגיעת האדם, וכמאמר⁵ "יגיעת ומצאת", ועד שע"י היגיעה נעשה אצלו ענין של מציאה שאינה לפי ערך היגיעה, אלא שאעפ"כ אין זה בסתירה לכללות הענין שבאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא, ובלשון הגמרא⁶ "במדה שאדם מודד בה מודדין לו", שקאי גם על הענין ד"בכל מאדך"⁷ שהוא למעלה ממדידה והגבלה – כיון שבזה גופא יש חילוקי דרגות כו'.

וכמובן מהמבואר בחסידות⁸ בנוגע לענין דאתערותא דלעילא, שגם הדרגא היותר נעלית באתערותא דלעילא שנמשכת ממקום שאין אתעדל"ת מגעת שם, אינה שורה אלא באתר שלים⁹, ומזה מובן שיש בה חילוקי דרגות, לפי ערך המעמד ומצב של ה"אתר שלים".

וענין זה באתערותא דלעילא הוא לפי שכן הוא בתורה, שהרי "אסתכל באורייתא וברא עלמא"¹⁰, והיינו, שכיון שגדול לימוד שמביא לידי מעשה¹¹, נמשך מהתורה גם בנוגע לקיום המצוות, ומזה נמשך גם בעניני העולם.

ומכל זה מובן שהוראות התורה הם באופן שיכולים להוסיף בהם עד אין סוף, ועד שלעולם אי אפשר להגיע לתכליתם, כיון שעל התורה נאמר "ואהי" אצלו גו' שעשועים גו"¹², ו"נעלמה מעיני כל חי"¹³.

ב. ובנוגע לעניננו – ההוראות שיש ללמוד משבת מברכים חודש אדר, פרשת שקלים ופרשת משפטים – הנה לכל לראש צ"ל ההוראה מכל ענין בפני עצמו, ולאח"ז גם ההוראה מצירופם יחד. ובה גופא צריך לידע סדר הדברים, איזה ענין הוא העיקר ואיזה הוא הטפל, וגם כששניהם ענינים עיקריים, בהכרח שיהי' סדר של קדימה ואיחור כו'.

ובהקדים – שהסדר של קדימה ואיחור הוא גם תורה, ועד שנוגע להלכה בפועל, כפי שמצינו בנוגע לשבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, שיש להקדים ברכת "על המחיי" לברכת "על הגפן"¹⁴ וכאשר צריך תחילה לברך על היין, צריך לכסות את הפת, כי כאשר שניהם מגולים צריך להקדים ברכת

(8) ראה לקו"ת שה"ש כד, סע"א ואילך. ובכ"מ. (9) ראה זח"ג צ, ב. (10) זח"ב קסא, ריש ע"ב. (11) קידושין מ, ב. וש"נ. (12) משלי ח, ל. (13) איוב כח, כא. (14) ראה טושו"ע או"ח סר"ח סי"ב ובט"ז סקט"ו. לוח (סדר) ברכה"נ לאדה"ז פ"א הי"א (הי"ג). וש"נ.	(1) ראה משנה וברייתא – קידושין בסופה. (2) שה"ש ו, ח. (3) כ"ה בתו"א שמות מט, ג. לקו"ת שה"ש מ, ב. וראה שהש"ר עה"פ. (4) נסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252. (5) מגילה ו, ריש ע"ב. (6) סוטה ח, ב (במשנה). וש"נ. (7) ואתחנן ו, ה.
---	--

הפת לברכת היין¹⁵], לפי שהוא מוקדם ליין בשבח ארץ ישראל בפסוק¹⁶ "ארץ חטה ושעורה וגפן גו'",
ש"כל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה"¹⁷.

אך לכאורה אינו מובן, מהו ההכרח שהקדימה בכתוב מורה על קדימה במעלה, בה בשעה שהסיבה
להקדים ענין אחד לחבירו היא בגלל שאי אפשר לומר שני דברים בבת אחת, כמ"ש¹⁸ "אחת דבר אלקים
שתים זו שמעתי", כיון ש"אי אפשר לה לאוזן לשמוע"¹⁹, ובהכרח להקדים ענין אחד לחבירו, ובמילא
אין זו הוכחה שאכן יש מעלה בענין זה לגבי חבירו?

ונקודת הענין בזה – ע"ד המדובר כמ"פ²⁰ בנוגע לכללים בפירוש רש"י, שכאשר מפרש שני פירושים,
אזי מקדים תחילה את הפירוש היותר קרוב לפשוטו של מקרא, ואח"כ מוסיף הפירוש השני; אבל כאשר
שני פירושים הם שקולים, אזי מקדים שבענין זה יש שני פירושים (ולדוגמא: "יש לתרגמו בשני
פנים"²¹), ואז אין להוכיח מהקדמת א' הפירושים שהוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא, כיון שבהכרח
להקדים פירוש אחד בגלל שאי אפשר לומר שני הפירושים בבת אחת.

[ולהעיר, שאליבא דאמת, גם כאשר מקדימים שבענין זה יש שני פירושים, הנה הא גופא שבפירוט
הפירושים בוחרים להקדים פ' אחד, הרי זה לפי שיש בו מעלה לגבי הפ' השני; אבל בפשטות
("בעל-הבית'יש"), כדי להדגיש ששני הפירושים הם שקולים, העצה היא להקדים שבענין זה יש שני
פירושים].

ועד"ז בנוגע למ"ש "ארץ חטה ושעורה וגפן גו'", שאילו היו שקולים, ה' הכתוב צריך להקדים
שיש שבעה מינים, ואח"כ לפרטם כו', וכיון שהכתוב מתחיל מיד בפירוט ד"ארץ חטה ושעורה וגפן
גו'", מובן, שקדימת מין אחד לחבירו היא קדימה במעלה וחשיבות כו'.

ג. ובנוגע לעניננו – יש להתחיל בענין שבת מברכים חודש אדר:

שבת מברכים אדר ופרשת שקלים – אינם מוכרחים להיות ביחד, שהרי כשר"ח אדר חל בשבת, אזי
קורין פרשת שקלים בר"ח²², ולא בשבת מברכים, שאז בא תחילה הענין דשבת מברכים ואח"כ בא הענין
דפרשת שקלים, ומזה מובן, שגם כאשר הקביעות היא באופן שקורין פרשת שקלים בשבת מברכים,
קודם הענין דשבת מברכים לענין דפרשת שקלים (אלא שניתוסף גם העילוי שבצירוף שניהם יחד).

וכיון ששבת מברכים החודש כולל את כל ימי החודש בהשוואה,

– ועוד יותר מאשר בר"ח, שאף שכולל את כל ימי החודש, שלכן נקרא "ראש חודש" (בדוגמת הראש
שכולל את כל אברי הגוף)²³, הרי יש חילוק באופן ההנהגה ביום ר"ח עצמו לשאר ימי החודש, כך,
שלכל לראש ישנו ענינו של ר"ח עצמו, ולאח"ז ישנו הענין שכולל את כל ימי החודש, משא"כ בשבת
מברכים, הנה אף שמכריזים "ראש חודש .. ביום כו'", הרי המשכת הברכה ("יחדשהו כו'") היא לכל
ימי החודש בהשוואה –

הרי מובן שההוראה צריכה להיות בענין שבו משתווים כל ימי חודש אדר בשוה – שזהו ענין
השמחה, כדברי הגמרא²⁴: "משנכנס אדר מרבין בשמחה":

(20) ראה כללי רש"י (כפ"ח תשע"ח) פ"ד כלל 4 ואילך.
וש"נ.

(21) פרש"י תשא לב, ד. וראה לקו"ש ח"א ס"ע 141 ואילך.
טושו"ע או"ח רסתרפ"ה.

(22) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ.
(24) תענית כט, סע"א.

(15) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרצ"ט סי"ד. וש"נ.
(16) עקב ח, ח.
(17) ברכות מא, ב.
(18) תהלים סב, יב.
(19) מכילתא דרשב"י יתרו כ, א. וראה גם ר"ה כז, רע"א.
וש"נ.

- 1 אע"פ שיש מקום לחלק בין פורים (שדוקא אז השמחה היא באופן ד"עד דלא ידע"25) לימים שלפני
2 פורים ושל אחרי פורים – הרי הענין ד"מרבין בשמחה" הוא בכל ימי חודש אדר ("משנכנס אדר"),
3 ובלשון המגילה²⁶: "החודש אשר נהפך .. לשמחה"²⁷.
- 4 וכמדובר כמ"פ²⁸ שכל ענין צריך להתבטא בגלוי ובפועל בנוגע להלכה (וכן מנהג ישראל ש"תורה
5 הוא"²⁹) – כהמשך דברי הגמרא³⁰ "הלכך בר ישראל דאית לי' דינא בהדי נכרי .. לימצי נפשי' באדר
6 (היינו בכל ימי חודש אדר) דבריא מזלי",
- 7 וכן מצינו בנוגע לנישואין³¹, שגם הנוהגים כדעת הרמ"א³² לערוך חתונות רק בחציו הראשון של
8 החודש (כשהלבנה הולכת וגדלה), הנה בחודש אדר ("דבריא מזלי") עורכים נישואין גם בחציו השני
9 של החודש (כשהלבנה הולכת ומתמעטת), להיותו "החודש אשר נהפך .. לשמחה",
- 10 ועד שאיתא בירושלמי³³ ש"כל החודש כשר לקריאת המגילה, מ"ט והחודש אשר נהפך להם מיגון
11 לשמחה", והובא להלכה בשו"ע³⁴ ש"המפרש בים והיוצא בשיירא ואינו מוצא מגילה להוליך עמו,
12 יקראנה ב"ג או ב"ב או באחד עשר .. ואם אי אפשר להמתין עד ימים הללו, י"א שקורא אפילו מתחלת
13 החודש", והרמ"א מוסיף: "והכי נהוג"³⁵.
- 4 ד. וכאן רואים ענין נפלא שיש בו הוראה נפלאה:
5 ובהקדים, שלכאורה אינו מובן: איך אפשר לומר שענין השמחה צריך להיות בכל ימי חודש אדר –
6 בה בשעה שבימים שלפני פורים היתה גזירה על כל היהודים, "מנער ועד זקן טף ונשים"³⁶ (ככל פרטי
7 הענינים שאומרים בנוסח ד"על הניסים"), מצד "מחשבתו הרעה"³⁷ של המן?
- 8 ולא עוד אלא שגם ביטול הגזירה לא הי' באופן נסי כמו בקריעת ים סוף ש"ה' ילחם לכם ואתם
9 תחרישון"³⁸, אלא באופן של נס המלוכש בטבע, עי"ז ש"אחות יש לנו בבית המלך"³⁹, ועד שהי' צריך
10 להיות ענין של מלחמה – ב"ג אדר, ובשושן הבירה – גם ב"ד אדר⁴⁰.
- 11 ומובן, שמצב הנפש בעת המלחמה הוא באופן אחר לגמרי מכמו לאחר הנצחון במלחמה, ובלשון
12 הכתוב⁴¹: "אל יתהלל חוגר כמפתח",
- 13 [ולהעיר, שלא נאמר "אל יתהלל חוגר" כלל, אלא "אל יתהלל .. כמפתח", אבל פחות מ"מפתח" –
14 יכול וצריך להתהלל גם החוגר, בגלל שיש לו בטחון בה' כו'. ומתאים גם עם תוכן פתגם כ"ק מו"ח
15 אדמו"ר⁴² שאיש צבא יוצא למלחמה עם "מאַרש של נצחון"⁴³],
- 16 והרי המצב ד"מפתח" הי' רק בפורים – ב"ד אדר, ובשושן הבירה – בט"ו אדר⁴⁴, והיינו, שאף
17 שלכאורה הי' צ"ל בשושן נצחון גדול יותר, הנה בפועל, דוקא בשושן היתה מלחמה עם גוים וגוי'שקייט
18 כו' גם ב"ד אדר.

- (25) מגילה ז, ב. (34) או"ח סתרפ"ח ס"ז.
(26) אסתר ט, כב. (35) לשלימות הענין – ראה שיחת אדר"ח אדר ס"ד ואילך
(27) ראה גם תורת מנחם חס"ד ע' 330. וש"נ. (לקמן ס"ע 262 ואילך).
(28) ראה גם לעיל ע' 142. וש"נ. (36) אסתר ג, יג.
(29) ראה תורה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא (37) שם ט, כה.
ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע (38) בשלח יד, יד.
אדה"ז או"ח סוסק"פ. סת"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. (39) מגילה טו, ב.
ועוד. (40) אסתר ט, א ואילך.
(30) תענית שם, ריש ע"ב. (41) מלכים-א כ, יא.
(31) ראה גם תורת מנחם חנ"ב ריש ע' 187. וש"נ. (42) ראה סה"ש תש"ט ס"ע 323. וש"נ.
(32) יו"ד סקע"ט ס"ב. אה"ע סס"ד ס"ג. (43) ראה גם תורת מנחם חנ"ז ע' 213. וש"נ.
(33) מגילה פ"ה ה"א. (44) אסתר שם, יז"ה.

ואעפ"כ אמרו חז"ל שמיד "משנכנס אדר מרבין בשמחה", ועד ש"מגילה נקראת בי"א וכו'"⁴⁵, ויתירה מזה, ש"כל החודש כשר לקריאת המגילה", והיינו, שיש מצב שכבר מתחילת החודש קורין את המגילה מתחילתה עד סופה, כולל גם כל ה"שטורעם" ד"תקפו של נס"⁴⁶, אע"פ שבימים שבהתחלת החודש היתה עדיין הגזירה כו'.

[ואין לתרץ שזהו לפי שעכשיו יודעים שכל ענין הגזירה הי' דבר שאין בו ממש, והראי', שבסופו של דבר בטלה הגזירה – כי, חגיגת ימי הפורים בכל שנה ושנה היא לפי ש"הימים האלה נזכרים ונעשים"⁴⁷, והרי "הימים האלה" שבהתחלת החודש היו לפני ביטול הגזירה כו'].

ה. ונקודת הביאור בזה:

כאשר יהודי מתקשר עם התורה, ועי"ז עם הקב"ה ("ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד"⁴⁸) – הנה כשם שהקב"ה הוא למעלה מהזמן, נעשה גם הוא למעלה מהזמן [וכמארוז"ל⁴⁹ "צדיקים – והרי "עמך כולם צדיקים"⁵⁰ – דומין לבוראם"], ועד שגם בהתחלקות הזמן לעבר הווה ועתיד, נעשה יהודי בעה"ב לא רק על ההווה והעתיד, אלא גם על העבר, לשנות את המציאות שהיתה בעבר כו'.

ואין זה ענין של רמז או דרוש, אלא כך הוא בפועל ממש – כפי שמצינו בירושלמי⁵¹ על הפסוק⁵² "לא-ל גומר עלי", שכאשר ב"ד מעברין את החודש (גם אם זה באופן ד"אתם אפילו מזידין"⁵³), אזי בתולי' חוזרין, והיינו, שנעשה שינוי בטבע העולם, ועאכו"כ בנוגע לעבודת האדם (שזהו ענין שברשותו של האדם), שבכחו לשנות את העבר שלו כו'.

וענין זה מודגש בחודש אדר – שגם הימים שבהתחלת החודש, שבהם היתה עדיין הגזירה כו', ועדיין לא ידעו שתהי' ההצלה דפורים כו' [והרי רק באופן כזה הי' יכול להיות הנסיון כו', וכמו בחנני' מישאל ועזרי' שלא מסרו עצמן על מנת הנס"⁵⁴ (שהרי ההנהגה ע"פ תורה היא באופן ש"אין סומכין על הנס"⁵⁵), ואילו היו יודעים שינצלו ע"י נס, לא הי' זה נחשב לנסיון] – נעשים ימים שבהם מרבים בשמחה,

והיינו, שהשמחה היא לא רק מכאן ולהבא [ע"ד מ"ש⁵⁶ "ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע", היינו, שמכאן ולהבא נעשית ישועה], או אפילו באופן ששמח כבר עתה, בידעו שבעוד כמה ימים יהי' פורים (כמו בשנה שלפנ"ז, שאז השמחה היא מצד הפורים שלפנ"ז), אלא הענין דפורים הוא באופן שמשנה גם את העבר, שגם הימים שלפני ביטול הגזירה נעשים ימי שמחה, והרי ענין השמחה שייך רק על דבר שבגלוי ובפועל (כמבואר בכ"מ, ובפרט בתורת החסידות⁵⁷).

ו. והנה, אע"פ שענין זה הוא חידוש מיוחד שמצינו רק בפעולה דפורים בכל חודש אדר, שלא מצינו דוגמתו בשאר המועדים – הרי ההוראה שלמדים מזה היא בנוגע לכל השנה כולה.

וכמדובר כמ"פ⁵⁸ בנוגע לכללות ענין המועדים, שענינו של כל מועד נמשך ופועל על כל השנה כולה, וכמו הענין ד"זכר ליציאת מצרים", שאף שעיקר החיוב דסיפור יצי"מ הוא בחג הפסח⁵⁹, "זמן חרותנו", "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך"⁶⁰, הרי מחג הפסח נמשך הענין דיצי"מ שצ"ל בכל יום ובכל לילה⁶¹.

(45) מגילה בתחלתה.	(55) ראה פסחים סד, ב.
(46) שם יט, א.	(56) ירמ' ל, ז.
(47) אסתר שם, כח.	(57) ראה לקו"ת נצבים מז, רע"א. שערי אורה שער הפורים ד"ה וקבל היהודים פל"ה. ועוד.
(48) ראה זח"ג עג, א.	(58) ראה גם לעיל ע' 182. ועוד.
(49) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.	(59) ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' טו. וש"נ.
(50) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.	(60) נוסח הגש"פ. וראה הגש"פ הנ"ל ס"ע יח.
(51) כתובות פ"ב ה"א. וש"נ.	(61) ראה ברכות יב, ב. רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג. שו"ע
(52) תהלים נז, ג.	אדה"ז או"ח רסס"ז. ועוד.
(53) ר"ה כה, סע"א.	
(54) ראה תו"כ ופרש"י קדושים כב, לב.	

- 1 וכללות הענין בזה – שאע"פ שיש ענינים שקשורים עם זמנים מיוחדים שהם "אחת בשנה"⁶², הנה
2 ביחד עם זה אומרים ש"התורה היא נצחית"⁶³, בכל מקום ובכל זמן, ואין סתירה בדבר – כיון שגם
3 הענינים הקשורים עם זמנים מיוחדים, תכליתם היא הפעולה וההשפעה על כל שאר הזמנים.
4 ועד"ז בנוגע להוראה האמורה שבכחו של יהודי להיות בעה"ב גם על העבר כו' – שאף שלמדים
5 זאת מפעולת הפורים על כל ימי חודש אדר, הרי זה נמשך ופועל בכל השנה כולה.
6 והנתינת כח על זה היא בשבת שלפני ר"ח אדר, שבו מברכים את חודש אדר במעמד עשרה מישראל,
7 שנעשים מציאות חדשה של "עדה"⁶⁴, ובמקום קדוש, ובאופן שמקשרים זאת עם התוועדות – "גדולה
8 לגימה שמקרבת"⁶⁵, ופועלים שכל חודש אדר יהי' באופן ד"מרבין בשמחה", וכאמור, באופן שמשנים
9 גם את העבר שיהי' באופן דאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא⁶⁶, כן תהי' לנו.

* * *

7 ז. ההוראה מפרשת שקלים:

- 8 בפרשת שקלים נאמר⁶⁷ "כי תשא את ראש בני ישראל וגו'" זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית
9 השקל גו' לכפר על נפשותיכם".
10 ונוסף על המובא בפירוש רש"י⁶⁸ שנתנית מחצית השקל היא כדי "לקנות מהן קרבנות ציבור של כל
11 שנה ושנה .. שהקרבנות לכפרה הם באים" [נוסף על מחצית השקל שמהם נעשו אדני המשכן, שענין
12 זה קשור גם עם המסופר בהפטרה דפ' שקלים אודות כסף הקדשים לבדק הבית⁶⁹] – איתא בירושלמי⁷⁰
13 שנתנית מחצית השקל היא כפרה על חטא העגל, וזהו ה"עובר על הפקודים", שפירושו שעבר על פיקודי
14 אורייתא (מצוות התורה)⁷¹ – דקאי על חטא העגל (שעז"נ⁷² "וביום פקדי ופקדתי"), שהו"ע של עבודה
15 זרה, ששקולה כנגד כל התורה⁷³.

- 16 ועז"נ למשה רבינו "כי תשא את ראש בני ישראל וגו'" – לא רק "שאו את ראש וגו'"⁷⁴, לשון רבים,
17 דקאי על משה ואהרן ונשיאי ישראל, אלא "תשא" לשון יחיד, דקאי על משה רבינו בעצמו⁷⁵, שהוא
18 פועל הענין ד"תשא", מלשון הרמה, שהרי אף שהפירוש הפשוט הוא מלשון מנין, הרי ענין המנין יכולים
19 לומר בכמה לשונות, וכיון שנאמר בלשון "תשא" דוקא, הרי זה מורה שיש בזה גם ענין ההרמה כו'.

8 ח. והענין בזה:

- 9 כיון שנאמר "כל העובר על הפקודים", הרי מובן שמדובר אודות מי שנמצא במעמד ומצב שלא זו
10 בלבד שאינו אוחד בדרגא דאתהפכא כו', אלא שעדיין לא פעל אפילו קינוח הענינים הבלתי רצויים כו',
11 שלכן קוראים לו "עובר על הפקודים" – שהרי אם הי' אצלו ענין התשובה, אי אפשר לקראו "עובר על
12 הפקודים", כיון שאסור לומר לבעל תשובה "זכור מעשיך הראשונים"⁷⁶, אלא היו צריכים לקרותו "בעל
13 תשובה" וכיו"ב, וכיון שקוראים לו "עובר על הפקודים", עכצ"ל, שעדיין לא הי' אצלו ענין התשובה –

(71) אוה"ח תשא שם, יג – בשם הזהר (זהר חדש ר"פ תשא – מג, ד). וראה גם במאמר (לעיל ע' 222 ואילך).
(72) שם לב, לד.
(73) ראה קידושין מ, א. פרש"י פרשתנו כג, יג.
(74) במדבר א, ב. ועוד.
(75) ראה גם רד"ה כי תשא דש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר תשל"ב (תורת מנחם חס"ז ע' 234). וש"נ.
(76) ב"מ נח, ב (במשנה). רמב"ם הל' תשובה ספ"ז. הל' מכירה פ"ד הי"ג. טוש"ע חו"מ סרכ"ח ס"ד. שו"ע אדה"ז שם הל' אונאה כו' סכ"ח. וראה גם פרש"י קדושים יט, לג.

(62) לשון הכתוב – ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.
(63) תניא רפי"ו. ובכ"מ.
(64) ברכות כא, ב. וש"נ. וראה צפע"נ – כללי התוהמ"צ ערך צבור. וש"נ.
(65) ראה סנהדרין קג, סע"ב ואילך.
(66) ראה זח"א ד, א. תניא ספ"ו.
(67) תשא ל, יב"ט.
(68) שם, טו.
(69) מלכים"ב יב, ה"ז.
(70) שקלים פ"ב סה"ג. וראה גם תנחומא תשא יו"ד.

לא רק תשובה עילאה, אלא גם תשובה כפשוטה, ולכן צריך להזכיר לו הענין ד"עובר על הפקודים",¹
כיון שצריך להתעסק עמו ולפעול עליו שישוּב בתשובה.²

ואעפ"כ, הנה גם בנוגע ליהודי שנמצא במעמד ומצב ד"עובר על הפקודים" – נאמר למשה רבינו
"תשא את ראש וגו'", שצריך לפעול בו ענין של הרמה כו'.⁴

וכיצד פועלים מעבר כזה מן הקצה אל הקצה, ממעמד ומצב ד"עובר על הפקודים" למעמד ומצב
ד"תשא את ראש" – הנה עז"נ "זה יתנו גו' מחצית השקל":⁶

לא דורשים מיהודי לתת את כל כחות נפשו, כל רכושו וכו' (כפי שמבאר הרמב"ם⁷⁷ ש"אין זו חסידות
אלא שטות .. אלא כל המפזר ממונו במצות אל יפזר יותר מחומש", כפי שהתקינו באושא⁷⁸); דורשים
ממנו רק ליתן "מחצית השקל", היינו, לא מחצית מכל רכושו (רכוש גשמי או רכוש רוחני), אלא מחצית
משקל אחד, היינו, שמענין אחד וכח אחד עכ"פ – יתן חציו להקב"ה.⁹

אלא שענין זה צ"ל באופן ד"מטבע של אש":¹¹

אמרו חז"ל שכאשר משה תמה ושאל איך יוכל אדם ליתן כופר נפשו⁷⁹ – "הראה לו (הקב"ה) כמין
מטבע של אש .. ואמר לו כזה יתנו" (כמובא בפירושו רש"י⁸⁰, שמובן גם לבן חמש למקרא), והיינו,
שאע"פ שנותן רק מחצית ממטבע של שקל אחד, הרי הוא עושה זאת מצד האש שבנשמתו⁸¹ – "נר ה'
נשמת אדם"⁸², "כאור הנר שמתנענע תמיד למעלה בטבעו" (כמבאר בתניא⁸³).

ורש"י מוסיף⁸⁰ "ומשקלה מחצית השקל", והיינו⁸⁴, שאע"פ שהמטבע שנותן היא בעלת משקל, שזה
קשור עם טבע הירידה למטה, ולא כמו אש שטבעו לעלות למעלה, כך, שאין לו משקל שלוחץ ומכביד
על כף המאזניים כו', מ"מ, הרי זה "כמין מטבע של אש", כיון שזוהי מצוה שנעשית מצד האש
שבנשמתו.¹⁹

ט. וההוראה מזה:⁹

כאשר פוגשים יהודי שאינו מיחידי סגולה שנמצאים במעמד ומצב נעלה ביותר, ופוגשים אותו בימים
שאינם ימי סגולה, כמו יום הקדוש, יוהכ"פ, בעת תפלת נעילה, שאפילו קל שבקלים עומד אז בתנועה
של התעוררות כו'⁸⁵, מצד קירוב המאור אל הניצוץ כו' (כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע
בקונטרס העבודה⁸⁶), אלא בשאר ימי השנה, ימים רגילים, שאין בהם מעלה מיוחדת ("אין התפעלות"),
וכאשר מסתכלים עליו, נדמה (ויתכן שכן הוא באמת) שהוא במעמד ומצב ד"עובר על הפקודים" – אין
להתייחס ממנו ח"ו,¹⁵

אלא צריך לדעת שגם בנוגע אליו נאמר "כי תשא את ראש בני ישראל", היינו, שגם הוא יכול (לא)
רק לשוב בתשובה, אלא גם) להיות במעמד ומצב של נשיאת ראש, שבדרך ממילא מגבי' גם את כל
הגוף כו', ועד לנשיאת ראש שנעשית ע"י משה רבינו – שזהו ענינם של ראשי אלפי ישראל שבכל דור
ודור, ועד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבאים עתה מיום ההילולא שלו, שאז כל הענינים הם בגלוי
יותר.²⁰

צריך רק לפעול עליו ליתן מחצית השקל – שלזה שייך כל אחד מישראל באיזה מעמד ומצב שיהי'.

ועד שעי"ז זוכים לזמן שבו תקויים מצות מחצית השקל כפשוטה, עבור הקרבת קרבנות ציבור

(83) רפי"ט.

(77) הל' ערכין וחרמים בסופן.

(84) ראה לקו"ש חט"ז ע' 388 ואילך. התוועדות תשמ"ט

(78) כתובות נ, רע"א. וש"נ.

ח"ב ע' 358 ואילך.

(79) תורה זאת – חולין מב, א. וראה לקו"ש חט"ז ע' 383.

(85) ראה מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' קנ. וש"נ.

(80) תשא שם, יג.

(86) ספ"ה.

(81) ראה לקו"ש שם ע' 390. חכ"ו ע' 230.

(82) משלי כ, כז.

- 1 בביהמ"ק השלישי, שיבנה ע"י משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה, שתהי' באופן של נשיאת ראש,
2 "ביד רמה"⁸⁷, "בריש גלי"⁸⁸ (כמו ביצי"מ), בקרוב ממש.

* * *

10 י. הענין השלישי שביום הש"ק זה הוא – פרשת משפטים, שזהו ענין בפ"ע, שהרי הקביעות דשבת
11 מברכים חודש אדר ופרשת שקלים יכולה להיות גם בפרשה אחרת, אבל כאשר פרשת משפטים היא
12 ביחד עם שבת מברכים חודש אדר ופרשת שקלים, יש להדגיש את השייכות שביניהם.

13 ובהקדים – שבפרשת משפטים יש ריבוי ענינים, ועד אין סוף, אבל ישנו ענין כללי ששייך לכל
14 הענינים שבפרשה, שמודגש בשמה של הפרשה (כתורת הבעש"ט⁸⁹ ששמו אשר יקראו לו בלשון הקודש
15 מהוה ומחי' ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה, ומורה על תוכנו כו') – "משפטים":

16 "משפטים" – הם ציוויים שמובנים ומוכרחים גם מצד הבנת והשגת השכל, ועד לשכל של נפש
17 הבהמית כו',

18 – שזהו להיפך לגמרי מ"חוקים" שאינם מובנים בשכל, ובלשון חז"ל⁹⁰: "חוקה חקקתי גזירה גזרתי,
19 אין לך רשות להרהר אחרי", היינו, שלא זו בלבד שבסופו של דבר לא יוכל להבין זאת בשכלו, אלא
20 שהגישה מלכתחילה צריכה להיות באופן שאין להרהר כו' –

21 ויותר אפילו מ"עדות", שאף שאפשר להסבירם בשכל, הרי הם ענינים הקשורים עם מאורעות שאירעו
22 בעבר, ואילו משפטים הם ענינים שכליים ששייכים גם בהוה ובעתיד (הקרוב וגם הרחוק).

11 יא. וענין זה הו"ע כללי ועיקרי בתורה⁹¹:

12 התורה – "לא בשמים היא"⁹², אלא ניתנה למטה בארץ, באופן המובן ומושג בשכל אנושי [וכמבואר
13 בנוגע לתנאים ואמוראים שפסקו דיניהם כפי שראו את הענינים בשרשם למעלה⁹³, שענין זה הי' רק
14 לאחר שהונח הדבר גם בשכלם למטה⁹⁴], שבה מודגש העילוי שחכמתו ית' יורדת ומתלבשת בשכל
15 האדם – "חכמתכם ובינתכם"⁹⁵, ועד שמתייחדת עמו ב"יחוד נפלא" (כמבואר בתניא⁹⁶, ועד"ז במו"נ⁹⁷
16 שהיודע והדעה והידוע הם דבר אחד), והרי ענין זה עיקרו בתורה, ומהתורה נמשך גם בעולם, בכל ענין
17 שכלי⁹⁸.

18 – היסוד הוא אמנם ציווי הקב"ה, וכמודגש בפירוש רש"י בהתחלת הפרשה: "ואלה המשפטים",
19 "כל מקום שנאמר .. ואלה מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני", אבל לאח"ז צ"ל
20 גם ענין ההבנה וההשגה בשכל האדם, ועד שיחדור גם בשכל של נפש הבהמית כו'.

12 יב. וענין זה שייך לכל אחד ואחת מישראל שלהם ניתנה התורה, כמ"ש בפרשה הקודמת⁹⁹: "כה
13 תאמר לבית יעקב (אלו הנשים) ותגיד לבני ישראל" (האנשים), ועד שניתנה בלשון יחיד, כמ"ש¹⁰⁰ "אנכי
14 ה' אלקיך (ולא אלקיכם) אשר הוצאתיך (ולא הוצאתי אתכם) מארץ מצרים".

15 וטעם הדבר – לפי ש"נפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש" (כמ"ש בתניא¹⁰¹), וענין
16 זה פועל גם על נפש הבהמית שבישראל שהיא באופן נעלה יותר מאשר אצל אומות העולם, וכמבואר

(95) ואתחנן ד, ו.

(96) פ"ה.

(97) ח"א פס"ח.

(98) ראה תניא עם לקוט פירושים מברכותינו נשיאינו לתניא שם

אות לב (ע' קעז ואילך).

(99) יתרו יט, ג (ובמכילתא ופרש"י).

(100) שם כ, ב. וראה יל"ש עה"פ (רמז רפ). ועוד.

(101) רפ"ב.

(87) בשלח יד, ח.

(88) ת"א עה"פ.

(89) ראה תניא שעהיחודה"א פ"א.

(90) במדב"ר ר"פ חוקת. תנחומא שם ג. יומא סז, ב. ועוד.

(91) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 247 ואילך.

(92) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

(93) ראה ביאורו"ז לאדהאמ"צ וישלח כ, ב.

(94) ראה גם תורת מנחם חע"ב ע' 173. וש"נ.

- בהמשך תער"ב¹⁰² שנפשו הבהמית של כל אחד מישראל היא לפי ערך נפשו האלקית כו' (ומובן גם מזה שהענין ד'נפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש" בא בהמשך לזה ש"לכל איש ישראל .. יש שתי נשמות .. נפש אחת מצד הקליפה וכו'")¹⁰³, ולכן, "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל"¹⁰⁴ – גם לנפש הבהמית שבישראל (משא"כ לאומות העולם – "לא עשה כן לכל גוי" שאפילו משפטים בל ידעום"¹⁰⁵, מלבד שבע מצוות דידהו).
- ולדוגמא – שאפשר להסביר גם לנה"ב עד כמה מופרך ענין של עבירה, וכמארז"ל¹⁰⁶ "אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות" (כמבואר בארוכה בהמשך ההילולא¹⁰⁷ שזהו ענין של שטות שלמטה מטעם ודעת כו'),
- ובלשון הכתוב¹⁰⁸: "נופת תיטופנה שפתי זרה" – הן ברוחניות, ש"נדרמה לו שבעבירה זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת כו'")¹⁰⁹, והן בגשמיות, ש"התברך בלבבו לאמר שלום וגו'")¹¹⁰, שימשיך לקבל השפעה כו',
- אבל אפילו בהתבוננות קלה יכולים להבין ש"אחריתה מרה כלענה"¹¹¹ – כיון שהאמת היא שע"י מעשה העבירה "נפגם נפשו ונפסק מאלקות, וכמ"ש באגה"ת¹¹² בפי' יעקב חבל נחלתו¹¹³, שהוא חבל המקשר הנשמה לאלקות .. וכמו עד"מ מחבל עב שזור מתרי"ג חבלים דקים, ככה חבל ההמשכה הנ"ל קשור מתרי"ג מצוות, וכשעובר ח"ו על אחת מהנה, נפסק חבל הדק וכו'", ועד"ז בנוגע להשפעה הגשמית, שאצל בני", ההשפעה שנמשכת לאיש החוטא מהיכלות הסט"א היא רק לפי שעה, ובהכרח שסוכ"ס תופסק ההשפעה כו' (כמבואר בקונטרס ומעין¹¹⁴),
- וכיון שכן, הרי מובן, שאילו הי' מתנהג ע"פ שכל (אפילו של נה"ב), לא הי' בא לידי עבירה.
- יג. וזוהי גם השייכות של פרשת משפטים לשבת מברכים אדר ופרשת שקלים – שגם הענין דשבת מברכים אדר והענין דפרשת שקלים צ"ל באופן של משפטים:
- האמור לעיל אודות ההוראה משבת מברכים אדר, שבכחו של יהודי לשנות גם את העבר, ועד"ז ההוראה מפרשת שקלים, שגם יהודי שנמצא במעמד ומצב ד"עובר על הפקודים" יכול בשעתא חדא וברגעא חדא לעבור מן הקצה אל הקצה ולהיות במעמד ומצב של נשיאת ראש – הרי זה ענין שהוא היפך הנחות העולם, כך, שלכאורה אינו מובן בשכל.
- אמנם, קביעותם בפרשת משפטים מדגישה שגם ענינים אלו הם באופן המובן בשכלו של כל אחד מישראל, ועד גם בשכל דנה"ב.
- והיינו, שאין זה באופן שאומרים לו דבר בלתי מובן, ובלבד שבינתיים יעשה דבר טוב (וכמו עשיית דבר "שלא לשמה"), אלא תורת אמת אומרת את המציאות כפי שהיא לאמיתתה, כך, שהאמת היא שזהו ענין שמובן בשכלו של כל אחד מישראל.
- והעיקר – שע"ז פועלים הענין ד"ושכנתי בתוכם"¹¹⁵, שכל בית יהודי נעשה משכן ומקדש לו ית', ומזה נמשך בחלקו בעולם ועד בכל העולם, שנעשה דירה לו ית', ועד שפועלים הענין ד"ושכנתי בתוכם" כפי שיהי' בביהמ"ק השלישי, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

(102) ראה פרפ"ג ופ"ש (המשך תער"ב ח"א ע' תקעב [ח"ג ע' תשפן] ואילך. ע' תרח [תתלב] ואילך).
(103) שם ספ"א.
(104) תהלים קמז, יט.
(105) שם, כ.
(106) סוטה ג, א.
(107) סה"מ תש"י ע' 114 ואילך.
(108) משלי ה, ג.

(109) תניא פ"ד.
(110) נצבים כט, יח.
(111) משלי שם, ד.
(112) פ"ה.
(113) האזינו לב, ט.
(114) מאמר ד; סוף מאמר ו ואילך.
(115) תרומה כה, ח.

* * *

14 יד. מאמר (כעין שיחה) ד"ה כי תשא את ראש בני ישראל וגו'.

* * *

15 טו. בנוגע ללימוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י¹¹⁶ – נתעכב על הפסוק "חמשה בקר גו",
 16 שבו מפרש רש"י "אמר רבי יוחנן בן זכאי, חס המקום על כבודן של בריות, שור שהולך ברגליו ולא
 17 נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו, משלם ה', שה שנסאו על כתפו¹¹⁷, משלם ד', הואיל ונתבזה בו. אמר
 18 רבי מאיר, בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה, שור שבטלו ממלאכתו ה', שה שלא בטלו ממלאכתו
 19 ד" – שאף שכבר דובר על זה בשנת תשל"א (וישנה גם רשימת הדברים, שגם אלו שלא נכחו אז (או
 20 שנכחו אבל חלמו על דברים אחרים...) יכולים לראותה), עדיין נשארה קלאץ-קשיא, וכיון שכבר עברו
 21 ארבע שנים ואף אחד לא עורר על זה, הרי מובן שלא יועיל להמתין עוד ארבע שנים... ולכן נתעכב על
 22 זה עתה.

23 הביאור בפירוש רש"י,

24 – (א) תירוץ הקושיא בדברי ר"מ "בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה", דלכאורה מאי קמ"ל,
 25 הרי מובן מאליו שצריך לשלם עבור ביטול מלאכה, ובפרט שכבר נאמר בפרשתנו¹¹⁸ "רק שבתו יתן",
 26 ופירש רש"י "ביטול מלאכתו מחמת החולי" – שהחידוש הוא שנוסף על התשלום על מניעת הריח
 27 שבביטול המלאכה, צריך לשלם פעם נוספת עבור חסרון עצם המלאכה, כיון ש"גדולה כחה של מלאכה".
 28 (ב) תוספת ביאור בטעם הזכרת שמוטיהם של ריב"ז ור"מ (לא רק מצד שיטתם בענין זה גופא,
 29 בהסברת הטעם ש"החמירה תורה בגנב יותר מבגזול", אלא גם) מצד שיטותיהם במקום אחר: ריב"ז –
 30 "שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי ואפילו בשוק"¹¹⁹, שבזה מודגש גודל כבודן של בריות;
 31 ור"מ – "דחייש למיעוטא"¹²⁰, שלכן גדולה כחה של מלאכה גם כשהיא במשך זמן מועט ביותר¹²¹, ורק
 32 אצל מיעוט שוורים שנשחטים ("טבחון") למרות שראויים למיעוט מלאכה –
 33 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹²² בלקו"ש חט"ז ע' 263 ואילך.

16 טז. בנוגע להערות אאמו"ר – יש הערה על מאמר הזהר בסוף הפרשה¹²³ בנוגע לנבוכדנצר, ש"מיכלא
 17 דההוא רשע בשרא בחלבא הוה, וגבינה עם בשרא", ומבאר אאמו"ר¹²⁴: "חלב וגבינה הם בחי' חסדים,
 18 ובשר הוא בחי' גבורות, ואסור לאכלם יחד, ואם מערבם ואוכלם יחד זה ע"ד כמו כלאים דשור
 19 גבורות וחמור חסדים יחד, וכמו שעטנו דצמר חסדים ופשתים גבורות יחדו וכו'".

20 ויש להעיר, שביאור אאמו"ר שהאיסור הוא מפני שאסור לערב שני דברים מנוגדים, חסד וגבורה,
 21 הוא בהוספה¹²⁵ על הביאור¹²⁶ שהאיסור הוא שלא לערב רוח הטומאה עם רוח הקדושה, כמ"ש בזהר

ורק במשך כמה שעות ביום, נוסף לכך שאין זה במשך כל ימי
 חיי השור (כמו הענין "שהולך ברגליו"), אלא רק אחרי שגדל
 כו' עד שבכחו לעשות מלאכה.

(122) בשילוב שיחת ש"פ משפטים תשל"א.

(123) ח"ב קה, ב.

(124) לקוטי לוי"צ לזח"ב ריש ע' פט.

(125) ואין לדחוק ולומר שהאיסור הוא לערב חסדים וגבורות,
 והתוצאה מזה היא עירוב רוח הטומאה עם רוח הקדושה – כי,
 האיסור והתוצאה צריכים להיות קשורים זב"ז (כמובן מהמבואר
 בתניא (פכ"ד בהגהה) ש"לפי ערך וחלוקי בחי' הפגם .. כך הם
 חלוקי בחי' המירוק והעונש כו'), ולא ענינים שונים.

(126) ראה בהנסמן בלקו"ש שבפנים הערה 15.

(116) לחביבותא דמילתא – מועתק בזה מ"ש כ"ק אדמו"ר
 שליט"א אודות פירוש רש"י שיתבאר בהתוועדות דיום הש"ק:
 כא, לו.

נוסף על המדובר בשנת תשל"א קלאץ קושיות, ובכ"ז במשך
 ארבע שנים איש לא העיר ע"ז. וא"כ למה זה גו' ? ! !

(117) לפי שהוא חלש לגבי שור, וכדברי יעקב "ודפקום גו'
 ומתו כל הצאן" (וישלח לג, יג), וכפי שמצינו במשה רבינו שנשא
 שה על כתפו כו' (שמו"ר פ"ב, ב).

(118) שם, יט.

(119) ברכות יז, א.

(120) יבמות סא, ב. וש"נ.

(121) שהרי זמן חרישה הוא לכל היותר כב' תקופות בשנה,

- (בהתחלת הענין) ¹²⁷ בפירוש הכתוב ¹²⁸ "לא תבשל גדי (שקשור עם "עשו איש שעיר" שנקרא גדי) ¹²⁹ 1
בחלב אמו", "דלא ינקא ההוא סטרא (דלבר) מחלבא דאימי" (סטרא דקדושה). ²
המשך הביאור – השקו"ט בנוגע לבשר בחלב, ביחס לכלאי בהמה וכלאי קרקע שהעירוב הוא בעצם ³
מציאותם, ולכלאי בגדים שהעירוב הוא חיצוני בלבד; והחילוק בין התכללות מדות הפכיות בקדושה ¹³⁰, ⁴
שזוהי מעלת השלום ¹³¹, לחיבור וערבוב שני הפכים בעניני העולם – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ⁵
ונדפס ¹³² בלקו"ש חכ"ט ע' 122 ואילך. ⁶

*

- יז. בעמדנו בשבת מברכים חודש אדר, שכולל את כל ימי החודש, ובמיוחד היו"ט דפורים (שנקרא ¹⁷
יו"ט במגילת תענית ¹³³), הנה כיון שמפקחין על צרכי ציבור בשבת ¹³⁴, יש לעורר אודות הענינים שאפשר ¹⁸
לעשותם רק בימי הפורים, שכדי שיהיו באופן של שלימות, וגם אצל אלו שנמצאים בריחוק מקום ¹⁹
בגשמיות או ברוחניות או בשניהם יחדיו, יש צורך בהכנה המתאימה בימים שלפנ"ז. ²⁰
וכיון שהסדר הוא ש"מעלין בקודש" ¹³⁵, הרי מובן, שכל שהפעולה בזה בשנים שלפנ"ז היתה טובה, ²¹
צריך להוסיף בזה באופן טוב יותר, כיון שכל עניני התורה הם באופן של איזון, ומזה מובן גם בנוגע ²²
ל"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" ¹¹, שהו"ע המצוות (ואין סתירה לזה מהמבואר באגה"ק ¹³⁶ ש"רוב ²³
המצוות יש להן שיעור מצומצם וכו'", כי, אף שפרטי המצוות הם בהגבלה, הרי הענין הכללי שבהם הוא ²⁴
בלי גבול ¹³⁷, וכן חלק התורה שבמצוה הוא בלי גבול). ²⁵
וכפי שמצינו גם בנוגע לעניני העולם, ש"מי שיש לו מנה רוצה מאתיים וכו'" ¹³⁸ – שזהו לפי שכן ²⁶
הוא בנוגע לעניני התומ"צ, כמו בכל הענינים שנלקחים מהתורה. ועד"ז בנדו"ד, שאם בשנה שעברה הי' ²⁷
זה באופן ד"מאתיים", צ"ל בשנה זו באופן ד"ארבע מאות". וכיון שדורשים זאת, בודאי ניתנו הכחות ²⁸
על זה, שהרי "איני מבקש כו' אלא לפי כחן" ¹³⁹. ²⁹
ובודאי יעסקו בזה באופן של השתדלות ויגיעה כו', ואז תהי' הפעולה בהצלחה רבה ומופלגה. ³⁰
ויקויים מ"ש ¹⁴⁰ "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", הן כפשוטו, והן כדרשת חז"ל ¹⁴¹. ³¹
ועד שמהמעמד ומצב ד"אכתי עבדי אחרוש אנן" ¹⁴² נבוא מתוך דילוג וריקוד ("אריינטאנצן") אל ³²
הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש. ³³
[כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר שבמוצאי ש"ק זה, לסדר "אם כסף תלוה את עמי" ¹⁴³, נערכת ³⁴
מלוה-מלכה לטובת הגמ"ח ¹⁴⁴, וצוה שמנהל הגמ"ח יאמר "לחיים", יחבוש "שטריימל", יעמוד במקום ³⁵
גבוה ויאמר דבר-תורה, ואח"כ יתחיל ניגון]. ³⁶

(132) בשילוב שיחות ש"פ משפטים תשל"ו ותש"מ.

(133) פי"ב. וראה גם לעיל ע' 41. וש"נ.

(134) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סי"ב. וש"נ.

(135) ברכות כח, א. וש"נ.

(136) ס"י (קטו, א).

(137) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 140.

(138) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי שרה. ועוד.

(139) תנחומא נשא יא. במדב"ר פי"ב, ג.

(140) אסתר ח, טז.

(141) מגילה טז, ב.

(142) שם יד, א. וש"נ.

(143) כב, כד.

(144) ראה גם מכתב יום שלישי, שהוכפל בו כי טוב, פ' תקח את תרומתי, ראשון דר"ח אדר שנה זו (אג"ק ח"ל ע' קיג ואילך).

(127) קכד, סע"ב ואילך.

(128) פרשתנו כג, יט.

(129) ראה אוה"ת תולדות (כרך ז) תתכ, רע"א, ובהנסמן שם.

(130) ואין לומר שזהו בגלל שההתכללות היא באופן שמתבטלת המציאות דחסד וגבורה ונעשית מציאות חדשה – כי, תפארת היא לא רק מציאות חדשה, אלא יש בה את המציאות של חסד וגבורה. וכמובן גם מענין ההתכללות באופן של אור החסד בכלי הגבורה או אור הגבורה בכלי החסד, היינו, שגם לאחר ההתכללות ישנה ההתחלקות דחסד וגבורה כו'.

(131) שזהו כללות העילוי והחידוש דעולם התיקון, שיש בו ג' קוין (לא רק חסד וגבורה, אלא גם תפארת שכולל ומחבר חו"ג), לגבי עולם התהו שיש בו רק ב' קוין נפרדים ומנוגדים, ללא התכללות, שלכן הי' הענין ד"וימלוך .. וימת" (ראה תורת מנחם חע"ד ס"ע 237. וש"נ).

* * *

18 יח. בהמשך להמדובר לעיל (סט"ו) אודות ענין של נזיקין שנעשה גם ע"י מניעת הריח, יש להזכיר
19 גם אודות ענין הקשור עם כאלו שרוצים למנוע הפצת המעינות, ע"ז שכותבים בעיתון דברים שליליים
20 כו', גם אם לא היו דברים מעולם.

21 וכמו מה שכתבו שהשתתפתי באסיפה של "ועד רבני ליובאוויטש" שהתקיימה בדלתיים סגורות –
22 בה בשעה שידוע לכל מי שידע קצת מהנעשה בליובאוויטש, שזה כבר משך עשרות שנים (לא רק
23 בחדשים האחרונים) שאינני הולך כלל להשתתף באסיפות (לא בדלתיים סגורות וגם לא בדלתיים
24 פתוחות), ומזה מובן גם שאינני קורא ומזמין אסיפות אלי, מפני הנימוס, שהרי אם אקרא שיבואו אלי,
25 אצטרך גם לבוא כשיקראו לי...

26 ועד"ז בנוגע לביטויי החריף שנזכר שם בשמי – גם זה להד"ם, שכן, אפילו על גוי לא הייתי אומר
27 ביטוי כזה, ואדרבה: דייקתי לומר¹⁴⁵ (בלשון חז"ל¹⁴⁶) "שיתמו חטאים ולא חוטאים"!

28 ועד"ז בנוגע למה שכתבו שהזכרתי שמו של פלוני כו' – הרי ידוע שאין דרכי להזכיר שמות כלל,
29 שלכן גם בענין זה לא הזכרתי שם המוסר, וגם לא שם העיתון שבו נתפרסמו הדברים וכו'.

30 וכיון שכן, הנה בשעה שהכותב הנ"ל אינו יודע כלל מה שנעשה בליובאוויטש – כיצד מתיימר בכלל
31 לכתוב על ליובאוויטש?!

32 וכאמור כמ"פ שזהו צער גדול ועגמת נפש שצריך לחזור ולדבר אודות ענינים כיו"ב, אלא שאין
33 ברירה, כיון שיש טפשים שחושבים שאם כך כתוב בעיתון בודאי אמת הדבר, ולכן מוכרחני להכריז
34 שלא זו בלבד שלא היו דברים מעולם, אלא עוד זאת, שזהו היפך שיטתי לגמרי!

35 ובכלל – לא מדובר כאן אודות ענין ששייך לליובאוויטש!

36 במשך השנים שמדובר אודות הענין של "מיהו יהודי", לא פניתי אף פעם ל"ועד רבני ליובאוויטש"
37 באופן פרטי, כיון שאין זה ענין ששייך לליובאוויטש בפרט, וכפי שאמרתי כמ"פ שזהו ענין כללי שנוגע
38 לכל עם ישראל (וליובאוויטש בכללם), ואכן חתמו על זה כ-1500 רבנים מכל החוגים – מאגודת הרבנים,
39 איגוד הרבנים, הסתדרות הרבנים וכו', וגם מרבני ליובאוויטש, אבל לא בתור ליובאוויטש, אלא בתור
40 רבנים בכלל.

41 ומה שפלוני (שבחוצפתו כותב נגד דעתם של כל אותם רבנים) נטפל במיוחד לליובאוויטש כו' –
42 לא יועיל לו מאומה, ובודאי לא יצליח להפריע ח"ו להפצת המעינות, שתהי' בהצלחה יתירה.

43 ובכל אופן, זהו ענין ששייך לכ"ק מו"ח אדמו"ר, ואין זה ענין שלי, וגם לא ענינים של הנשמעים
44 לקולי; אין לנו להתעסק עם אנשים כמותו, וגם לא לנסות לפעול עליו ע"י שליח, בני ביתו או שאר
45 בשרו, כי אם להבדל ממנו כו'; הענין שלנו הוא להפיץ "נר מצוה ותורה אור"¹⁴⁷, כולל ובמיוחד ע"י
46 חמשת המבצעים: מבצע תורה וכו' עד למבצע נרות שבת קודש, וכן בענין שהזמן גרמא – מבצע פורים.

47 וכל זה – ע"פ ההוראה מהפרשה שמתחילים לקרוא בתפלת המנחה¹⁴⁸: "ויקחו לי תרומה", שיש בזה
48 ב' פירושים¹⁴⁹: מלשון הפרשה ומלשון הרמה, והיינו, שצריך להפריש מעניניו ולהרים אותם להקב"ה,
49 שע"ז מבטלים את חומריות העולם, ובנוגע לגשמיות – נעשית התגברות הרוחניות על הגשמיות,
50 ופועלים זאת בתוקף המתאים, אבל בדרכי נועם ודרכי שלום, ובשמחה וטוב לבב.

(148) ר"פ תרומה.

(145) שיחת יו"ד שבט סמ"ד (לעיל ע' 165).

(149) ראה גם שיחת ש"פ תרומה, פ' שקלים, בדר"ח אדר

(146) ברכות יו"ד, א.

דאשתקד ס"ב (תורת מנחם חע"ה ע' 233). וש"נ.

(147) משלי ו, כג.

בס"ד. משיחות ש"פ יתרו, כ"ף שבט וליל ויום ב' פ' משפטים כ"ב שבט ה'תשנ"ב.

– בקשר עם יום היאָרצייט־הילולא הרביעי של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע

זי"ע –

– תרגום מאידית –

שלפני זה), הן עלי' בהנשמה, והן באלה שנמצאים
נשמות בגופים למטה (שהי' להם קשר עם
הנשמה)⁶, שניתוסף להם באריכות ימים ושנים
טובות, מלאים בתורה ומצוות ובמעשים טובים.

ועוד ועיקר – העלי' שנפעלת בגאולה האמיתית
והשלימה, הן העלי' של הנשמה – ע"י "הקיצו
ורננו שוכני עפר"⁷, כידוע⁸ שתכלית השלימות (גם
של הנשמה) הוא דוקא נשמות בגופים בתחיית
המתים, והן בבני' שהיתה להם שייכות עם הנשמה
– כמ"ש⁹ "בלע המות לנצח ומחה ה' אלקים
דמעה מעל כל פנים", ומובן, שכאשר "ומחה ..
דמעה" נעשה ע"י הקב"ה עצמו ("ומחה ה' אלקים
דמעה"), ה"ז לא רק מבטל את הדמעה שהיתה
לפני זה (כפשטות ענין המחי'), אלא שע"ז נפעלת
הוספה בעלי', כמובן גם מהפירוש¹⁰, ש"דמעה"
בגימטריא קי"ט, והכוונה בזה, שחסר אחד מהק"כ
צירופי שם אלקים¹¹; וע"י "ומחה ה' אלקים
דמעה" נעשה השלימות דק"כ (הגימטריא של
"דמעה" עם הכולל) – "והיו ימיו מאה ועשרים
שנה"¹², כפי שהי' אצל משה רבינו – "בן מאה

א. כ"ב בחודש קשור עם ברכה, כמרומו
במספר כ"ב – אותיות "בך", שרומז על "בך יברך
ישראל"¹, ז.א. שזהו יום שממנו, על-ידו ואתו
מתברכים בני ישראל בכל עניניהם.
יתירה מזו: היום של "בך" בעצמו מבורך הוא,
כמובן מפשטות הפירוש (הכתוב) "בך יברך
ישראל", ש"בברכתם" (של אפרים ומנשה)
מתברכים כל בני', ועד"ז בנדוד, שיום זה ("בך")
גופא הוא מבורך, וע"ז "יברך ישראל", כל בני
ישראל. "בך" היא ברכה כזו שממנה באים ברכות
נוספות, עוד ברכה ועוד ברכה, עד אין קץ ועד סוף
כל העולם² (כולל – הסוף של עולם מלשון)
העלם והסתר³).

ב. וכמו"כ מובן בנוגע ליום היאָרצייט דכ"ב
שבט, שזהו יום ברכה, שממנו מתברכים כל בני'
– "בך יברך ישראל":

אצל בני ישראל, היאָרצייט קשור עם עלי'. כפי
שמודגש בהמנהג דאמירת קדיש ביום היאָרצייט,
בגלל עלי' חדשה ועלי' שלא בערך שניתוסף אז
בהנשמה⁴.

הגם שיאָרצייט הוא היום שבו הי' הסתלקות
הנשמה מן הגוף, העלם והסתר על הגילוי דנפש
מישראל, "חלק אלוהה ממעל ממש"⁵, בהגוף –
שזהו ההעלם הכי גדול שיכול להיות ר"ל – הרי,
הכוונה בכך היא (כמו בכל ירידה) שזה יפעל
אח"כ עלי' יותר גדולה, ובכל שנה (ביאָרצייט)
ניתוסף אז עלי' גדולה יותר (שלא בערך להעליות

(6) ראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (אגרות-קודש שלו ח"ג ע'
קמג ואילך), שע"י התפלה לעילוי נשמת כו', הנה בזה גורמים נחת
רוח לנשמות העולות, ואשר בגלל זאת הנה נשמות כו' מעוררים
רחמים בעד יוצאי חלציהם כו' להיות נמשך להם שפע ברכה
בגשמיות וברוחניות. וראה שיחת ש"פ שמות תשמ"ט ס"ז; ש"פ
יתרו, כ"ב שבט ס"א (התוועדויות תשמ"ט ח"ב ע' 182; 292).

(7) ישע"י כו, יט.

(8) ראה בארוכה מכתב כ"ה אלול תש"נ (התוועדויות תש"נ
ח"ד ע' 309 ואילך). וש"נ.

(9) ישע"י כה, ח. משנה סוף מו"ק. וראה גם סה"מ מלוקט
ח"ב ע' רעז ואילך. וש"נ.

(10) ראה מאורי אור מערכת דמעה (אות ד' סעיף יז). לקו"ת
צו יג, רע"א. ספר הליקוטים דא"ח להצ"צ ערך דמעה. ועוד.
וראה גם התוועדויות תש"נ ח"א ע' 314 ואילך.

(11) ראה תשובות וביאורים ס"ו (ע' 23 ואילך). וש"נ.

(12) בראשית ו, ג.

(1) ויחי מח, כ.

(2) לשון חז"ל - כתובות רפ"ט. זבחים לז, ב. ועוד.

(3) ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

(4) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 329 ואילך. וש"נ. וראה גם
התוועדויות תשמ"ט ח"ב ע' 178 ואילך.

(5) תניא רפ"ב.

34 עפ"ז מוכנת הברכה ביום זה דכ"ב שבט – "בך
35 יברך ישראל" – הברכות שנמשכים לבנ"י, לכל
36 יהודי ולכל בנ"י. ובמיוחד – לנשי ובנות ישראל,
37 ובפרט ע"ז שמתנהגות ע"פ הוראותי' ובדוגמתה.
38 ברכות בכל הענינים – הן בגשמיות והן ברוחניות,
39 ובגשמיות וברוחניות גם יחד, וברכות כאלה,
40 שמכל ברכה נפעלת עוד ברכה ועוד ברכה עד אין
41 קץ.

*

42
43 ד. מכיון שהיאֶרציית דכ"ב שבט קשור עם
44 כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (אבי הנפטר),
45 ובפרט (כנ"ל) שזה חל באותו חודש (שבט) של
46 יום ההילולא שלו (כש"כ מעשיו ותורתו
47 ועבודתו" עומדים בגלוי) – מובן שיום זה יש לו
48 שייכות עם כללות עבודתו של נשיא דורנו
49 (ובמילא) של כל הדור כולו (כי "הנשיא הוא הכל"
50 "ובתר רישא גופא אזיל"²⁰).
51 ביחד עם זה מובן, היות שההסתלקות דכ"ב
52 שבט היתה כו"כ שנים לאחר ההסתלקות של אבי,
53 כ"ק מו"ח אדמו"ר, וזה חל ביום אחר בחודש,
54 יותר מאוחר, מיום ההילולא דיו"ד שבט – יש בו
55 איפוא ענין מיוחד, בהמשך ובהוספה ליום
56 ההילולא שלו.

57 ויש לומר שזה מרומז גם במספר החודש
58 (שבט) – חודש האחד עשר, ובמספר היום בחודש
59 – כ"ב (שבט), שבא בהמשך ובהוספה לעשרי
60 בחודש, יום ההילולא של נשיא דורנו, כדלקמן.
61 ומזה צריכים להפיק לימוד בעבודה של דורנו
62 במיוחד – להיותו הדור של נשיא דורנו (ש"הנשיא
63 הוא הכל"), ובמיוחד – לימוד בנוגע לעבודתן של
64 נשי ובנות ישראל, להיותן קשורות עם היאֶרציית של
65 בתו של נשיא דורנו,

66 ובפרט שבימים אלו – בסמיכות לכ"ב שבט –
67 מתקיים כינוס השלוחות העולמי (וסיומו ביום כ"ב
68 שבט). וכדלקמן.

ה. ויובן זה ע"פ האמור לעיל²¹ בפרשת

(20) עירובין מא, א.

(21) קונטרס משיחות ש"פ יתרו, כ' שבט ס"א ואילך (לעיל

ע' 211 ואילך). וש"נ.

1 ועשרים שנה אנכי היום"¹³, "היום מלאו ימי
2 ושנותי"¹⁴, מילוי ושלמות דימים ושנים הן
3 בגשמיות והן ברוחניות, וההמשך בזה עד – בחיים
4 נצחיים¹⁵ בגאולה האמיתית והשלמה.

5 ג. ענין זה [העלי' שנפעלת ע"י ההסתלקות]
6 מודגש במיוחד בהיאֶרציית של בתו של כ"ק מו"ח
7 אדמו"ר נשיא דורנו בכ"ב שבט, אשר נוסף על
8 זכותה היא, יש לה גם הזכות של אבי' [ובפרט
9 שלבת ישנה שייכות מיוחדת עם האב¹⁶], והיא
10 התחנכה על ידו וכו':

11 נשיא הדור – נשיא מלשון התנשאות – מגביר
12 ומנשא את כל הדור, שכן "הנשיא הוא הכל"¹⁷.
13 מזה מובן בנוגע לבתו, שכל עניני' – כולל
14 ובמיוחד הסתלקותה – פועלים עלי' ככולם.

15 ובפרט שהיאֶרציית שלה (בכ"ב שבט) חל באותו
16 חודש (שבט) כהיאֶרציית של אבי' כ"ק מו"ח
17 אדמו"ר (בעשירי בשבט), אשר העלי' וההתנשאות
18 דנשיא דורנו נמצאים בגלוי יותר ביום ההילולא
19 שלו, כידוע¹⁸ שאז עולים "כל מעשיו ותורתו
20 ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו" וזה בא בגילוי
21 למטה, עד ש"פועל ישועות בקרב הארץ"¹⁹.

22 עד לשלימות העלי' והתנשאות – בהנשמות
23 למעלה ובכל בנ"י למטה – בגאולה האמיתית
24 והשלמה, כנ"ל.

25 ובפרט שדורנו זה הוא דור האחרון בגלות
26 והדור הראשון לגאולה – כפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר
27 בעל ההילולא הכריז והודיע כמ"פ, שכבר סיימו
28 הכל ועכשיו נותר רק לקבל את משיח צדקנו
29 בפועל ממש – במילא מובן, שאם בינתיים הי' ענין
30 של הסתלקות, כפי שזה הי' בכ"ב שבט בארבע
31 שנים לפני זה (שנת ה'תשמ"ח), ה"ז אך ורק
32 לפעול את העלי' היחידה שנותר – העלי' דגאולה
33 האמיתית והשלמה.

(13) וילך לא, ב.

(14) פרש"י עה"פ. מר"ה יא, א. וש"נ.

(15) ראה סה"מ מלוך שם ע' רפ. וש"נ.

(16) ראה נדה לא, סע"א (הובא בפרש"י ר"פ תזריע). וראה

"היום יום" כח אייר. וראה גם התועדויות תשמ"ח ח"ב ע' 382.

תשמ"ט ח"ב ע' 291.

(17) פרש"י חוקת כא, כא.

(18) תניא אגה"ק סכ"ז-סכ"ח.

(19) תהלים עד, יב.

העולם ומשמים וארץ, ו"צפור לא צווח עוף לא
פרח שור לא געה כו" (30).

אמנם, במתן תורה ה' הגילוי ד"וידבר אלקים
גו" מצד למעלה ("ואני המתחיל שנאמר 31 וירד
הו" על הר סיני" 32, "וידבר אלקים גו"), ולכן
הגילוי בתחתונים ה' רק לפי שעה [ו"במשוך
היובל" (כאשר נסתלקה השכינה מהר סיני) אזי
המה יעלו בהר" 33, כיון שהר סיני נשאר כמקודם],
ובאופן שזה פעל ביטול מציאות התחתון ("פרחה
נשמתן" 34, ועד"ז צפור לא צווח כו') – כי התחתון
(בחי' עשר) מצד ענינו הוא – לא יכול להכיל
(בשלימות) את הגילוי ד"וידבר אלקים גו" (בחי'
אחד עשר);

קיבלו אז את הכח להמשיך אחד עשר גם
בעשר, אבל בגילוי (למטה) נשאר (בעיקר) הגילוי
דבחי' עשר (מסדר השתלשלות) – עשרת הדברות,
משא"כ הגילוי דאחד עשר ("וידבר אלקים גו") –
נתעלם לאחמ"כ (ושמעו דברי תורה מפי משה
רבינו), בכדי שגם התחתונים מצד ענינם הם –
יכולו להכיל זאת.

שלימות הכוונה היא, שבני ישראל על ידי
עבודתם בכח עצמם (לא באמצעות הגילוי מלמעלה
ד"וידבר אלקים גו") – בהיותם בהתלבשות
בתחתונים ("אזלת לקרתא הלך בנימוסי" 35) –
ימשיכו את הגילוי דאחד עשר בעשר, ע"י עשיית
התחתונים (עשר) כלי מוכשר לקבלת הגילוי
ד"אחד עשר", ע"ז שלומדים תורה עם כח הדיבור
הגשמי שלהם באופן ד"תען לשוני אמרתך" 36
("לאמר" את דבר ה' ממש 37) ויעשו את עבודתם
בעולם באופן שהתחתונים עצמם נעשים כלי ודירה
לו יתברך. וע"ז נמשך הגילוי דאחד עשר בעשר
באופן של קביעות ונצחיות – כפי שיהי' בשלימות
הגילוי בגאולה האמיתית והשלימה – כיון שזה בא

השבוע (יתרו), פרשת מתן תורה, אודות שני
האופנים בעשרת הדברות – ה"דברות הראשונות"
שנאמרו ע"י הקב"ה ("וידבר אלקים את כל
הדברים האלה לאמר" 22) וה"דברות האחרונות"
שנאמרו ע"י משה רבינו (במשנה תורה 23):
"וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר"
במתן תורה נתן את הכח לבני ישראל לעשיית דירה
לו יתברך בתחתונים 24 – שבתחתונים יהי' הגילוי
דעצמותו ית' בעצמותו ומהותו.

ולזה צריכים שתי ענינים: (א) הגילוי דעצמותו
ית', וכן (ב) ההמשכה בתחתונים [ובפרטיות יותר:
(א) דירה לו יתברך (אבל כביכול לא הוא יתברך
עצמו), ו(ב) הגילוי דעצמות בעצמו, "וידבר אלקים
גו" 14]. ולכן היו בעשרת הדברות שתי המעלות:
ה"דברות הראשונות" שנאמרו ע"י הקב"ה נותנים
את הכח לפעול ההמשכה מעצמותו ית', וה"דברות
האחרונות" שנאמרו ע"י משה נותנים את הכח
להמשיך זאת בתחתונים מצד ענינם הם (לא ע"י
ביטול מציאותם מצד תוקף הגילוי מלמעלה).

ועד"ז בה"דברות הראשונות" עצמן היו ע"ד ב'
ענינים אלה: (א) הגילוי דאחד עשר ("מיוחד
שבעשרה .. שהוא אחד שהוא ראש לכל הדברות,
אנכי 25 ה' אלקיך" 26), בחי' "אנת הוא חד ולא
בחושבך" 27, בחינת פנימיות הכתר עד עצמותו
ומהותו ית' שלמעלה מעשר ספירות, ו(ב) גילוי זה
נמשך בעשרת הדברות (כולל כפי שאנכי אחד
מהעשרה), כפי שהתורה קשורה עם סדר
השתלשלות שמיוסד במספר עשרה (עשר ספירות,
עשרה מאמרות 28). עד שזה פעל גם בסדר
השתלשלות עצמו, עד בעולם הזה התחתון (כדברי
חז"ל 29 שהקול ד"אנכי הו"י" הגיע מכל ד' רוחות

(22) פרשתנו (יתרו) כ, א.

(23) ואתחנן ה, ו ואילך.

(24) ראה תנחומא בחוקתי ג. שם נשא טז. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.

(25) פרשתנו כ, ב.

(26) שמו"ר פמ"ב, ח.

(27) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(28) אבות רפ"ה.

(29) תנחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט. הובא בפרש"י

פרשתנו כ, ב. וראה תניא פל"ו (מו, א).

(30) שמו"ר פרשתנו ספכ"ט.

(31) פרשתנו יט, כ.

(32) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

(33) פרשתנו שם, יג.

(34) ראה שבת פח, ב. שהש"ר פ"ה, טז [ג]. ועוד.

(35) שמו"ר פמ"ז, ה. ועוד.

(36) תהלים קיט, קעב.

(37) תו"א פרשתנו סז, ב.

והחידוש של תקופה חדשה ו"נתלו המאורות" ³⁶ ⁴³
של דור השביעי מאדה"ז (או דור התשיעי ³⁷
מהבעש"ט). (ג) התקופה לאחר הסתלקות בתו של ³⁸
כ"ק מו"ח אדמו"ר ביום כ"ב לחודש אחד עשר ³⁹
(כ"ב שבט תשמ"ח). ⁴⁰

ויש לומר, שג' התקופות מבטאים בכללות ג' ⁴¹
דרגות בסיום העבודה של לעשות לו יתברך דירה ⁴²
בתחתונים, המשכת בחי' אחד עשר בבחי' עשר (כי ⁴³
בכדי שזה יהי' בגדרי התחתונים, צ"ל העבודה ⁴⁴
דרגא אחר דרגא מלמטה למעלה): ⁴⁵

(א) העבודה – עד לסיום ושלמות העבודה – ⁴⁶
בעולם, בדרגת "עשר", כדי להכין את העולם לקבל ⁴⁷
את הגילוי ד"אחד עשר" (אלקות שלמעלה ⁴⁸
מעולם), ושלא יתבטל ממציאותו (כפי שהי' במתן ⁴⁹
תורה). אבל כזה מודגש בעיקר ובגילוי הענין ⁵⁰
ד"עשר", אלא שב"עשר" גופא – כפי שנעשה כלי ⁵¹
ל"אחד עשר". ובאופן שעדיין ניכר חילוק בין ⁵²
"עשר" ל"אחד עשר", מהאי טעמא גופא שצ"ל ⁵³
בגדרי התחתונים והתחתונים נמצאים עדיין בדרגת ⁵⁴
"עשר" (ולא "אחד עשר"). ⁵⁵

(ב) הגילוי ד"אחד עשר" עצמו, עד ש"עשר" ⁵⁶
מתעלה ל"אחד עשר". ז.א. ש"אחד עשר" פועל גם ⁵⁷
ב"עשר", אבל בעיקר מורגש הגילוי ד"אחד עשר" ⁵⁸
(ו"עשר" נכלל ונעשה חלק בלתי נפרד מ"אחד ⁵⁹
עשר"). ⁶⁰

(ג) שלימות החיבור והיחוד ד"עשר" (מצד ⁶¹
ענינו הוא) ו"אחד עשר" (מצד ענינו הוא), ⁶²
שתחתונים מצד ענינם הם נעשים דירה לו יתברך, ⁶³
לעצמותו ית' ⁴⁴. ביחד עם זה שזוהי דירה לו יתברך ⁶⁴
(אבל הוא עדיין דבר נפרד כביכול מהדייר עצמו, ⁶⁵
בהיותו בדרגת עשר בנפרד מאחד עשר) – נעשית ⁶⁶
הדירה בתחתונים דבר אחד עם הדייר, ובלשון ⁶⁷
הידוע ⁴⁵: יש הנכרא הוא (דבר אחד עם) יש ⁶⁸
האמיתי ⁴⁶. ⁶⁹

1 (לא מצד כח למעלה, אלא) ע"י התחתונים מצד
2 ענינם וגדרם הם.

3 ו. עפ"ז יובן חידושו של דורנו זה – הדור של
4 כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:
5 כמדובר כמ"פ אודות העילוי והחידוש הנפלא
6 של דורנו – הדור האחרון של הגלות והדור
7 הראשון לגאולה (כנ"ל ס"ג) – שבו הוא גמר וסיום
8 ד"מעשינו ועבודתינו" ³⁸ של בני' במשך כל
9 הדורות שלפני זה, לסיים את הברורים האחרונים
10 בגלות, ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר ³⁹ – "לצחצח
11 את הכפתורים" ("צופוצען די קנעפלעך");
12 עבודתנו מתבטאת בהבאת הגאולה בפועל עבור
13 דורנו והדורות שלפני זה!

14 זאת אומרת, שבדור זה מסיימים את מעשינו
15 ועבודתנו של בני' במשך כל הדורות להמשיך
16 (ע"י עבודת התחתון) הגילוי דבחי' אחד עשר
17 בעשר, שהתחתונים (בחי' עשר) מצד גדרם הם
18 יהיו מוכנים ומוכשרים לקבלת הגילוי דעצמותו
19 יתברך (אחד עשר).

20 ויש לומר, שזה נרמז ביום ההילולא דכ"ק
21 מו"ח אדמו"ר (כאשר "כל מעשיו ותורתו
22 ועבודתו" נמצאים בגילוי ובשלימות) – יום הנסיר
23 בחודש האחד עשר: הגילוי אור (יום ⁴⁰) דעשירי
24 קשור ומתגלה יחד עם (חודש מלשון) חידוש ⁴¹
25 דאחד עשר (שלמעלה מסדר השתלשלות), (החודש
26 מלשון) חידוש דאחד עשר נמשך בהגילוי אור
27 (יום) דעשירי.

28 ז. בדורו של נשיא דורנו גופא ישנם כמה
29 שלבים ותקופות, ובכללות – ג' שלבים: (א) יום
30 עשירי לחודש אחד עשר (יו"ד שבט ת"ש יו"ד) –
31 סיום התקופה של עבודת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
32 דורנו בחיים חיותו בעלמא דין. (ב) היום למחרתו
33 – יום אחד עשר לחודש אחד עשר (היום הראשון
34 בשלימותו לאחר ההסתלקות), ובמיוחד בשנת
35 עשתי עשר (תשי"א) ⁴² – כשהתחיל ההמשך

(43) ראה קונטרס משיחות ג' שבט וש"פ בא שנה זו, סי"ג
(לעיל ע' 150 ואילך).

(44) ראה סה"מ תקס"ח ח"א ע' תפט. הנסמן בסה"מ מלוקט
ח"ב ע' רמא הערה 32.

(45) ביאורי הזהר (לאדהאמ"צ) בשלח מג, ג ואילך. וראה
ד"ה ולקחתם לכם תרס"א (ע' קצו).

(46) ע"ד החידוש ד"אין עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה) לגבי
"אין עוד" (ואתחנן שם, לט), ש"אין עוד" שולל לגמרי מציאות

(38) תניא רפ"ז.

(39) שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(40) כמ"ש (בראשית א, ה) "ויקרא אלקים לאור יום".

(41) ראה ראב"ע בא יב, ב. ס' השרשים לר' יונה בן ג'אנח
ולהרד"ק ערך חדש.

(42) ראה התועדויות תש"נ ח"ב ע' 184 הערה 99.

העשירי להדרגא ד"אחד עשר יום"⁴⁹. אזי ישנו
אחד עשר, הן מצד החודש (חודש אחד עשר) והן
מצד היום והגילוי (יום אחד עשר)⁵⁰, אחד עשר
הן כפי שזה נמשך למקבל (לבנה, חודש) והן כפי
שזה מצד המשפיע (חמה, יום)⁵¹. אבל כ"ז הוא
בדרגא דאחד עשר ששייך ובערך לעשר.

בזה גופא מגיעים אח"כ לדרגא גבוהה יותר –
שאוחרים כבר בסיום עבודת כל הבירורים, ואף
כבר "צחצחו את הכפתורים" וכו', וצריכים רק
להיות מוכנים לקבלת משיח צדקנו – השלימות
דאחד עשר (לגמרי שלא בערך לעשר), שפועל
חיבור ואיחוד דעשר (מצד ענינו הוא) – כמרומז
בכ"ב שבט:

כ"ב הוא אחד עשר בכפליים (אחד עשר יום
מיום האחד עשר בחודש האחד עשר). זאת אומרת
שבימי החודש עצמם – יש ב' פעמים אחד עשר
(נוסף לכך שזהו בחודש אחד עשר). ויש לומר
שזה מבטא תכלית השלימות דאחד עשר
(התאחדות עשר עם אחד עשר), שגם בדרגת
הגילויים ובדרגת המשפיע (יום) יש הן אחד עשר
כפי שזה מעלה את העשר (תחתונים), והן אחד
עשר מצד עצמו, מצד עצם המשפיע – אחד עשר
בטהרתו ממש, מצד עצמותו יתברך, וכן – חיבור
שניהם יחד.

ז.א. שלאחרי שישנה השלימות דעשר ואחד
עשר (בחודש האחד עשר), שלמות העבודה דבני'
למטה להמשיך בחי' אחד עשר בעשרת הדברות

ויש לומר, שב' הענינים האחרונים הם כנגד ב'
הדרגות ב"אחד עשר" גופא: אחד עשר שבערך
ושייכות לעשר (ולכן יש ל"אחד עשר" פעולה על
דרגת עשר, אם באופן של ביטול (כפי שהי'
במ"ת), או באופן שעשר מצ"ע נשאר סו"ס
מציאות נפרדת מאחד עשר); ואחד עשר שרומז על
עצמותו ית' – "אתה הוא חד ולא בחושבן" – שלא
בערך לגמרי לעשר ולאחד עשר, ולכן יש בכחו
לחבר ולאחד את שניהם בשלימות.

ח. ועפ"ז יש לומר החילוק בין ג' תקופות
הנ"ל:

יום העשירי בחודש האחד עשר קאי על סיום
וגמר העבודה של בירור ה"שיריים" האחרונים של
הגלות, "לצחצח את הכפתורים". ובסגנון האמור:
גמר ושלמות העבודה במשך הדורות להמשיך
ל"אחד עשר" ב"עשר", אבל באופן שעדיין ישנם ב'
ענינים נפרדים (מצד גדרי התחתונים); עשירי מצד
הימים ואחד עשר מצד החדשים – כי הדרגא
דאחד עשר ("וידבר אלקים גו'" שלמעלה מעולם)
עדיין לא חדרה לגמרי בעולם (עשר), במילא יש
אמנם החידוש (חודש) דאחד עשר, אבל העבודה
הגלו' (מצד הימים, ענין האור והגילוי⁴⁰) מתבטאת
רק בדרגא של עשר [כמבואר במ"א⁴⁷ שתוכן
העבודה דכ"ק מו"ח אדמו"ר בחיים חיותו בעלמא
דין התבטאה בגילוי דעשירי].

היום למחרתו – יום אחד עשר לחודש אחד
עשר – מציין שנוסף ולאחרי העבודה דיום עשירי
בחודש אחד עשר, משיגים ומתעלים (ע"פ הכלל
ד"מעלין בקודש"⁴⁸) גם להגילוי (יום) דאחד עשר,
ובאופן כזה שזה מעלה גם את הגילוי דיום

הנבראים, שאין "שום מציאות כלל" (ד"ה ולקחתם שם), היינו,
ביטול הנבראים לגבי בחי' אחד עשר, משא"כ "אין עוד מלבדו"
פירושו ש(רק) בלעדו "אין עוד" אבל "עמו" ישנה מציאות (ראה
גם לקו"ש חכ"ה ע' 202 הערה 86). ואולי יש לומר גם באופן
אחר: "אין עוד מלבדו" מורה שיש (עמו) "עוד" מציאות, היינו
שעדיין ישנו חילוק בין "עשר" ו"אחד עשר". ולמעלה מזה הוא
"אין עוד" שמורה על התאחדות גמורה בין מציאות (העולם)
ועצמותו ית' ("עשר" ו"אחד עשר"), כך ש"אין עוד" מציאות
(אפילו "עמו").

(47) התוועדויות תשנ"ב ח"ב ע' 183 ואילך.

(48) ברכות כה, א. וש"נ.

(49) לשון הכתוב - דברים א, ב.

(50) ולהעיר מהשייכות דחודש האחד עשר ל"ביום עשתי
עשר יום (לחודש הראשון) נשיא לבני אשר" (נשא ז, עב)
[להדעות שהשייכות דהנשיאים לחדש השנה היא כסדרם בחנוכת
המשכן (קה"י ערך אות יו"ד ערך י"ב חדשים וי"ב שבטים. ובאות
ש' ערך שבט. בני יששכר מאמצי חודש שבט מאמר א' בסופו)].
ויש לומר, שיום אחד עשר בחודש הראשון (ניסן) קשור עם
התחלת הגילוי - "הלידה" - של בחי' אחד עשר (וראה שיחת
שבת הגדול ערב י"א ניסן תשמ"ט (התוועדויות ח"ג ע' 6
ואילך)), כידוע שבחודש ניסן היתה לידת עם ישראל (ראה
יחזקאל טז. וראה תו"א ר"פ וארא. תו"ח שם צו, ב ואילך.
סהמ"צ להצ"צ עז, סע"ב ואילך. ועוד); ויום אחד עשר בחודש
אחד עשר קשור עם שלמות הגילוי של אחד עשר, באופן של
נשיאות בגלוי.

(51) ראה קונטרס משיחות י"א שבט וש"פ בשלח שנה זו
ס"ז-ח (לעיל ע' 178 ואילך).

31 ויש לומר שב' ענינים אלו מרומזים בב' השמות
32 "חי' מושקא":
33 "חי" קאי (בעיקר) על החיות פנימי, שמחי' את
34 הגוף בדרך התלבשות פנימית, ו"מושקא" – שזהו
35 מן ריח בשמים⁵⁸ (ומברכין עליו בורא מיני
36 בשמים⁵⁹), ולכמה דיעות⁶⁰ ה"ז א' מ"א סממני
37 הקטורת (מור) – קאי על מקיף הנשמה, כידוע
38 שריח הוא ענין של מקיף (לא כמאכל שטועמים
39 אותו והוא נאכל בפנימיות ונעשה דם ובשר
40 כבשרו⁶¹), וריח משיב את הנפש⁶² [שלכן מברכים
41 "בורא מיני בשמים" במוצאי שבת, "כדי להשיב
42 את הנפש שהיא דואבת ליציאת השבת בשביל
43 הנשמה יתירה שהלכה כו"ו⁶³], כי ריח (שמגיע
44 למקיף הנשמה) יש בכחו להמשיך חיות חדשה
45 בהגוף⁶⁴. עד יתירה מזו – הנשמה נהנית מן
46 הריח⁶⁵.
47 ובכללות – בהחמשה⁶⁶ שמות שנקראו לה
48 (להנשמה), נפש רוח נשמה חי' יחידה⁶⁷ – "חי"
49 קאי על חי' יחידה (מקיפים). ובפרטיות יש לומר
50 – ש"חי" קאי על חי' שבנשמה (מקיף הקרוב אל

1 (שניתנו מלמעלה במתן תורה), נוסף עוד פעם
2 "אחד עשר יום מחורב" ⁴⁹ – הגילוי ד"בך" כנגד
3 כ"ב אותיות התורה⁵².
4 ויש לומר שזה מורה על הדרגא עליונה
5 שבתורה כפי שהיא קשורה עם אחד עשר, ואחד
6 עשר בכפליים (שלמעלה גם מאחד עשר גופא),
7 שלמעלה מתורה כפי שהיא מתבטאת בעשרה
8 (עשרת הדברות) – תורה כפי שהיא חד עם
9 עצמותו יתברך, "אורייתא וקוב"ה כולא חד"⁵³,
10 כמרומז במספר כ"ב אותיות "בך" – שקאי על
11 הקב"ה ("בך בהקב"ה"⁵⁴), עצמותו ית, בך
12 בעצמותך⁵⁵.
13 אשר ע"י כ"ב אותיות התורה נעשה יהודי
14 מאוחד עם "בך", עצמות א"ס ב"ה⁵⁶. וזה נמשך
15 בכל עניניו ופרטיו (שבאים לידי ביטוי בבחי' עשר,
16 עשר כחות הנפש וכו') באופן של "בך יברך
17 ישראל", שישראל (כל יהודי וכל בני) מתברכים
18 בכל הברכות – מ"בך", בעצמותך.
19 ט. ויש לומר שזה מרומז גם בשם הנפטרת –
20 "חי' מושקא":
21 "חי" (מלשון חיים) מרמז וקאי על כללות חיי
22 הנשמה (חלק אלקה ממעל ממש), שנמשך ממקור
23 החיים בעצמותו ית'.
24 בחיות (הנשמה) גופא ישנם בכללות ב'
25 דרגות⁵⁷: (א) חיות פרטי (פנימי) – אור וחיות
26 הנשמה אשר מתלבשת באופן פנימי ופרטי בהגוף
27 (ובכחות הפנימיים), וכן (ב) חיות כללי (מקיף
28 הנשמה) – שלמעלה מהתלבשות (באופן פנימי)
29 בהגוף (ובכללות) – ה"ז מתבטא בכחות המקיפים,
30 רצון ותענוג).

52 ראה שהש"ר פ"א, ד (קרוב לסופו): בך בכ"ב אותיות
שכתבת לנו בתורה, ב' תרין כ' עשרין, הרי בך.
53 תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב
ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). לקו"ת נצבים מו, א.
ועוד.
54 שהש"ר שם.
55 ראה אוה"ת (כרך ד) דרושים לסוכות ע' א'תשס. סה"מ
תש"א ע' 94. תרפ"ח (תש"ח) ע' קסה (ע' 250). מלוקט ח"ג ע'
רטו. וראה תו"א בשלח סע"ב. שער האמונה ספנו"ו (צ, א).
מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"א ע' שפד.
56 ראה סה"מ תרפ"ח (תש"ח) ותש"א שבהערה הקודמת.
57 ראה המשך ר"ה תרס"ג (ע' ב ואילך), תש"ח (ע' ד
ואילך). סה"מ תש"ע 13 ואילך.

58 ראה סה"ש תש"ג ח"א ע' 297 הערה 97.
59 ברכות מג, א. וגירסת הרי"ף ורבינו יונה ברכות שם:
מושקא.
60 רמב"ם הל' ברכות רפ"ט. הל' כלי המקדש פ"א ה"ג.
ראב"ע תשא ל, כג. ועוד – נסמן בסה"ש שם. וראה שו"ע אדה"ז
אור"ח סרצ"ז ס"ג.
61 תניא פ"ה (ט, ב).
62 ראה תו"א תולדות כ, רע"ד. שם (בהוספות) קיז, ב. הנסמן
בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רטז הערה 52.
63 רשב"ם ותוס' פסחים קב, סע"ב. תוד"ה כי – ביצה לג,
ב. שו"ת הרשב"א ח"ג סר"צ. שו"ע אדה"ז אור"ח ר"ס רצז [ושם,
טוב להניח חתיכת מור בתוך מיני ריחות שמברכים עליהם בורא
מיני בשמים (בהבדלה במוצש"ק) כו"ו]. ועוד. – וראה לקו"ש
חל"א ע' 191 ואילך. וש"נ.
64 ראה בכל זה (החילוק בין מאכל וריח, קרבת וקטורת,
ריח המאכל וריח בעצם) – עטרת ראש שער יוהכ"פ בסופו. שערי
אורה ד"ה בכ"ה בסלסול פ"ג ופכ"ה. ד"ה והוא כחתן תרנ"ז פ"א
(ע' קסב) ואילך. ד"ה ביום השמע"צ וד"ה וירח ה' עדר"ת (המשך
תערי"ב ח"א פרי"ג ואילך). לקו"ש ח"ה ע' 402. ועוד.
65 ברכות מג, ב.
66 ולהעיר שהר"ת של שם הנפטרת (חי' מושקא
שניאורסאהן) הוא "חמש". וראה גם התוועדיות תשמ"ח ח"ב ע'
383.
67 ב"ר פ"ד, ט. דב"ר פ"ב, לו. וראה ע"ח שער דרושי
אבי"ע פ"א. שער הגלגולים בתחלתו. ועוד.

31 — בכח העצם (שלמעלה מסתים וגליא) — הם
32 נעשים מציאות אחת בגלוי, שגם הסתים דתורה
33 וסתים דנשמה וסתים דקוב"ה — עד עצמותו
34 ומהותו ית' — באים בגלוי ממש, בגליא דקוב"ה,
35 גליא דתורה וגליא דנשמה,

36]ובלשון הכתוב בריש פ' משפטים — "ואלה
37 המשפטים אשר תשים לפניהם", שגם "תשים"
38 מלשון סימה (ואוצר) 77 שבתורה — פנימיות התורה
39 (שמצד עצמו הוא סתום וגנוז) נמצא באופן גלוי
40 ("ואלה"), עד באופן של "לפניהם", לפנימיותם 78,
41 "כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם" 79].

42 י. עפ"ז יובן הכח שמקבלים לפעול החידוש
43 שניתוסף לאחר כ"ב שבט — שגם העולם (עשר)
44 יה' מוכן ומוכשר לקבל את הגילוי דאחד עשר
45 (שלמעלה מעולם), דירה לו יתברך בתחתונים
46 בתכלית השלימות, בגאולה האמיתית והשלימה:
47 עי"ז שעצם הנשמה דבניי (שהיא "כולא חד"
48 עם עצמותו ית') נמצאת בגלוי בעשר כחות הנפש
49 פנימיים שלו (כמרוז בשם הנפטר, נוסף להרמוז
50 במספר היום — כ"ב לחודש אחד עשר, כנ"ל ס"ח),
51 ה"ז נותן לו גם את הכח לפעול בעולם, עד בכל
52 סדר ההשתלשלות (שמתבטא בעשר), את
53 ההמשכה וגילוי דאחד עשר, "אנת הוא חד ולא
54 בחושבן", כך שכל העולם — תחתונים מצד ענינם
55 הם — יה' דירה לו יתברך, לו לעצמותו 44.

56 יא. ע"פ הנ"ל יובן מדוע החידוש (דכ"ב שבט)
57 מתבטא דוקא בנוגע (הסתלקותה של) בתו של כ"ק
58 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:
59 כשם שבגאולת מצרים, אמרו חז"ל 80 ש"בשכר
60 נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל
61 ממצרים", כמו"כ הוא גם בנוגע להגאולה העתידה
62 לבוא (שעלי' כתוב 81 "כימי צאתך מארץ מצרים
63 אראנו נפלאות"), שתהי' בשכר ובזכות נשים
64 צדקניות שבאותו הדור, כמארז"ל 82 "אין הדורות

1 הפנימי), ו"מושקא" — יחידה 68 (מקיף דמקיף,
2 נשמה לנשמה), עד — לעצם הנשמה (שלמעלה
3 מהחמשה) שמות שנקראו לה 69, שמשם בעצם
4 ממשיך הריח חיות חדשה (והנאה ותענוג) בנפש
5 האדם 70.

6 וכאשר ב' תיבות אלו ("חי' מושקא") באים
7 ביחד כשם אחד של אדם אחד, ה"ז מורה על חיבור
8 ואיחוד של ב' הענינים יחד — שהגילוי דמקיף
9 ועצם הנשמה (אחד עשר, כנגד הי"א סממני
10 הקטורת) נמשך ומתלבש (לא רק באופן מקיף, כפי
11 שזה ע"י ריח בלבד, אלא גם) באופן פנימי בהגוף
12 ובעשר כחות פנימיים.

13 ויש לומר, שזה בא מבחי' יחידה שבנשמה כפי
14 שהיא מאוחדת עם היחיד שלמעלה — "יחידה
15 לייחדך" 71, ויתירה מזה — מעצם הנשמה ("לה")
16 כפי שהיא מאוחדת עם עצמותו יתברך, "ישראל
17 וקוב"ה כולא חד" 72 — שהוא נעלה הן ממקיפים
18 והן מפנימיים, ולכן יש בכחו לחברם ולאחדם, כל
19 החמשה שמות יחד בגלוי.

20 וענין זה נפעל בגלוי ע"י התורה (כידוע 73
21 שע"י אורייתא מתגלה איך ש"ישראל וקוב"ה כולא
22 חד"), אשר גם בתורה ישנם ב' הדרגות וחיבור
23 שניהם [ע"ד ב' הדרגות בתורה דעשרת הדיברות
24 ואחד עשר (אנכי, "מיוחד שבעשרה"), וכ"ב
25 אותיות התורה שמחברם]: נגלה דתורה — חיות
26 (פנימי), ופנימיות התורה — ריח 74 (מקיף), "סוד
27 טעמי" ומסתר צפונותי" 75, שגליא דאורייתא
28 מקשרת את גליא דנשמה עם גליא דקוב"ה וסתים
29 דאורייתא מקשרת את סתים דנשמה עם סתים
30 דקוב"ה 76; וע"י חיבור שניהם יחד ("חי' מושקא")

(68) ראה אוה"ת חנוכה (כרך ה) תתקסב, א.

(69) ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 56. וש"נ.

(70) ראה ד"ה והוא כחתן שם. המשך תער"ב שם פרי"ג.
פרי"ח.

(71) נוסח הושענות דיום ג'. וראה לקו"ת פ' ראה כה, א. כז,

א. ובכ"מ.

(72) ראה זח"ג עג, א.

(73) ראה זהר שם. המשך תרס"ו ע' רלה. לקו"ש ח"ת ע'

409 ואילך. סה"מ מלוקט ח"ג ע' קג ואילך. וש"נ.

(74) ראה אוה"ת תשא (כרך ו) ע' א'תתקמג.

(75) פרש"י שה"ש א, ב.

(76) ראה זהר שם. לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ובכ"מ.

(77) ירושלמי ע"ז פ"ב סוף ה"ז ובפ"מ שם.

(78) תו"א משפטים עה, ג. תו"ח שם תט, רע"א. ועוד.

(79) פרש"י ר"פ משפטים.

(80) סוטה יא, ריש ע"ב. שמו"ר פ"א, יב. וראה במדב"ר פ"ג,

ו.

(81) מיכה ז, טו.

(82) יל"ש רות רמז תרו בסופו (ממדרש זוטא רות).

35 שלימות הדירה היא – כאשר זו דירה נאה עם כלים
36 נאים, עד ש"שלשה מרחיבין דעתו של אדם, אלו
37 הן, דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים"⁸⁶.

38 זאת אומרת, שבדירה בפשטות ישנם ב' ענינים:
39 (א) דירה בטלה לגמרי לבעל הדירה שדר בה. כל
40 פרטי הדירה (כדבעי) משמשים אותו, ובוה
41 מתבטאת כל מציאותן. (ב) הדירה נאה מרחיבה
42 דעתו של אדם.

43 כמו"כ מובן בנוגע ל"דירה בתחתונים":
44 שלימות הדירה הוא דווקא כשהיא "דירה נאה" עם
45 "כלים נאים", נוסף לכך שהיהודי עצמו מתנהג
46 באופן "נאה" (כראוי לכנסת ישראל – "אשה
47 נאה"). זאת אומרת: בנוסף לכך שעושים
48 מהתחתונים דירה להקב"ה באופן המוכרח ע"פ
49 שורת הדין, עושים אותה גם "דירה נאה" – כפס"ד
50 הלכה⁸⁷: "בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהי'
51 מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפילה יהי' נאה מבית
52 ישיבתו וכו'". "זה א-לי ואנוהו"⁸⁸, "התנאה לפניו
53 במצוות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה וכו'"⁸⁹.
54 ועד"ז מובן בנוגע לכללות העבודה דעשיית דירה
55 בתחתונים, שצ"ל באופן של "דירה" נאה. וזה
56 נוגע לא רק לשלימות התחתון, אלא גם לבעל
57 הדירה – דירה נאה מרחיבה דעתו של אדם העליון
58 כביכול.

59 יג. והביאור בזה:
60 שלימות החיבור והיחוד דעשר ואחד עשר
61 שנעשה ע"י "מעשינו ועבודתינו" (כפי שזה
62 בהדגשה ביום עשירי בחודש אחד עשר, ובשלימות
63 הגילוי – בכ"ב שבט) פועלת חידוש שלא הי' לפני
64 זה, [ולכן הגאולה האמיתית והשלימה – כשתהי'
65 שלימות הענין דדירה לו יתברך בתחתונים ("גילוי
66 אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי"⁹⁰), שעשר נעשה
67 מציאות אחת עם אחד עשר – "תלוי במעשינו
68 ועבודתינו כל זמן משך הגלות"⁹¹]:

69 מצד הגילוי ד"אחד עשר" מצ"ע – הדרך
70 להכיל זאת הוא ע"י ביטול מציאותו ("פרחה

1 נגאלים אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור".
2 ובפרט ע"פ המבואר בכתבי האר"י ז"ל⁸³ שדור
3 האחרון בגלות הוא גלגול של דור יוצאי מצרים.

4 שזהו א' מהטעמים⁸⁴ להשתדלותו המיוחדת
5 של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בחינוך והדרכה
6 דנשי ובנות ישראל, בכל עניני היהדות, תורה
7 ומצוותי, כולל – בלימוד תורת החסידות והפצת
8 המעיינות חוצה – כי להיותו דור האחרון לגלות
9 והדור הראשון לגאולה, נוגע אז ביותר עבודתן של
10 נשי ובנות ישראל, שבזכותן תבוא הגאולה.

11 אם הדברים אמורים בנוגע לכל נשי ובנות
12 ישראל, עאכ"כ בנוגע לבתו של נשיא דורנו עצמו,
13 שנתחנכה על-ידי נשיא דורנו וכו'. ואף לאחר
14 הסתלקותה השפעתה ממשיכה, ובפרט שכ"כ
15 מבנות ישראל, נקראות על שמה, וע"י הנהגתן
16 משמשות דוגמא חי', כנשמות חיים בגופים
17 חיים⁸⁵, שהן התחנכו לפי רוחה וע"פ הוראותי,
18 ובדוגמתה (כבתו של נשיא דורנו).

19 עפ"ז יש לומר הטעם לכך שאחרי כ"ב שבט
20 (יום הסתלקותה של בתו) נפעל השלב האחרון
21 בהכנת העולם (כדירה לו יתברך בתחתונים)
22 להגאולה, כי שלימות ענין זה נעשה ע"י ובשכר
23 נשי ובנות ישראל.

24 יב. מעלתן של נשי ובנות ישראל בהעבודה של
25 עשיית דירה לו יתברך בתחתונים (ההתאחדות
26 דעשר ואחד עשר) תובן בהקדים תוספת ביאור
27 בהאמור לעיל אודות העבודה דעשיית דירה
28 בתחתונים:

29 כיון שחז"ל²⁴ משתמשים בלשון "דירה
30 בתחתונים", מובן איפוא שניתן להבין את תוכן
31 הדבר בהשוואתו לדירת האדם למטה [שנשתלשל
32 מענין הדירה למעלה].

33 רואים בפשטות שאע"פ שדירה יכולה להיות
34 רק ממקום מסויים שמוכשר לדירת האדם, הרי

(83) שער הגלגולים הקדמה כ. לקוטי תורה וספר הליקוטים
שמות ג, ד.

(84) ראה "קובץ כ"ב שבט" (שחולק באור לכ"ב שבט
כדלקמן הערה 122) ע' 32 ואילך (לעיל ע' 183 ואילך).

(85) להעיר ממאחז"ל (תענית ה, ב): יעקב אבינו לא מת ..
מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

(86) ברכות נז, ב.

(87) רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח.

(88) בשלח טו, ב.

(89) שבת קלג, ב. וש"נ.

גשמי, ציצית מצמר גשמי וכו'), ובכללות – "דירה" 35
לו יתברך, מקום מוכשר לגילוי אלקות והשראת 36
השכינה, עד – לעצמותו ית'. 37

[וע"ד הענין הראשון הנ"ל בדירה בפשטות, 38
שהדירה בטלה לגמרי לבעל הדירה שגר בדירה]. 39

מצד הענין השני (החידוש למעלה) – ניתוסף 40
שהעבודה צ"ל לבנות "דירה נאה" ו"כלים נאים", 41
אשר מרחיבין דעתו של אדם, כנ"ל. 42

[וע"ד הענין השני בדירה: נוסף לכך שכל עניני 43
הדירה בטלים לבעל הדירה, הרי הדירה נאה וכלים 44
נאים מרחיבין דעתו של אדם]. 45

יד. ע"פ הנ"ל יובן השייכות דהנ"ל עם נשי 46
ובנות ישראל: 47

רואים בפועל בדירה בפשטות, שעיקר הנוי 48
יופי הדירה והכלים – הן בגשמיות והן ברוחניות 49
– תלוי באשה, "עקרת הבית" 95. וכידוע שהענין 50
של נאה (והכח לעשות נאה) ישנו במיוחד באשה 51
– "אשה נאה" 96, "כלה נאה וחסודה" 97. עד 52
ש"אין האשה אלא ליופי" 98 – יופי ברוחניות 53
שמה נשתלשל ביופי בגשמיות 99. 54

ויש לומר שזה נשתלשל מזה שכך הוא גם 55
בעבודה דעשיית "דירה בתחתונים", אשר בנשי 56
ובנות ישראל תלוי חלק עיקרי מהעבודה דעשיית 57
דירה שתהי' "דירה נאה" עם "כלים נאים". 58

וכמודגש במיוחד בשלשת המצוות העיקריות 59
שעליהן נשען כל בית ישראל – הדלקת נרות שבת 60
קודש ויום טוב, כשרות האכילה ושת' וטהרת 61
המשפחה (ר"ת "החן" 100, חן ויופי ונוי), שמצוות 62
אלו פועלות שיהי' (נוסף לדירה לו יתברך 63
בתחתונים בכלל) – "דירה נאה" ו"כלים נאים", 64

נשמתן"); מצד הגילוי ד"עשר" מצ"ע התחתון 1
מתאחד אמנם עם אלקות, אבל רק בדרגא שהיא 2
בערך הבריאה, לא עם אלקות שלמעלה מהבריאה 3
(אחד עשר). 4

ע"י עבודת האדם למטה בזיכוכ ובירור 5
התחתון, פועלים שגם התחתונים (עשר) מצד 6
ענינם הם יהיו דירה לו יתברך, לא רק להדרגות 7
באלקות שהם בערך לעולם, אלא גם לאלקות שלא 8
בערך, עד לעצמות ומהות, ונוסף על "דירה לו 9
יתברך", גם – דבר אחד כביכול עם הוא יתברך (יש 10
הנברא עצמו הוא יש האמיתי). 11

וחידוש זה אינו רק בבריאה – שע"י עבודת 12
התחתונים הבריאה יכולה להכיל אלקות שאינו 13
בערך לעולם – אלא גם באלקות כביכול. כמבואר 14
בחסידות 90, שע"י עבודת האדם בתומ"צ בתחתונים 15
נפעלים שני ענינים: (א) האור אלקי שהוא שלא 16
בערך לעולם ומצ"ע לא יכול להתקבל בעולם 17
(שלכן הי' הצמצום), נמשך בעולמות באופן 18
שמתבטלים ממציאותם ומקבלים את האור. יתירה 19
מזו: (ב) נמשך ומתגלה אור חדש מעצמותו 20
ומהותו ית', שלמעלה מהאור 91 שהי' ממלא מקום 21
החלל. ויש לומר יתירה מזו – שע"י העבודה 22
דעשיית דירה בתחתונים, מתמלא התענוג ותשוקה 23
לעצמותו ית' כביכול – ש"נתאווה הקב"ה להיות לו 24
יתברך דירה בתחתונים" (ו"שוקיו עמודי שש", 25
ז"ה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראותו" 92), 26
שה"נתאווה" הוא דוקא בעצמותו יתברך 93. 27

ויש לומר, שמב' ענינים אלו נובעים שתי נקודות 28
שצ"ל באדם העובד ובאופן העבודה דעשיית דירה 29
בתחתונים: 30

מצד הענין הראשון (החידוש לגבי הבריאה) – 31
מתבטאת עיקר העבודה בהפיכת הדברים הגשמיים 32
בתחתונים ("בענין הסתר אורו ית'" 94) שיהיו כלים 33
מוכשרים לגילוי אלקות (ע"י עשיית תפילין מקלף 34

(95) ראה ב"ר פ"א, ב. זח"א קנ"ד, א. אוה"ת נ"ך (כרך ב)
ע' תתעא. ע' תתנח ואילך. וראה "קובץ כ"ב שבט" ע' 21 ואילך
(לקו"ש חכ"ו ע' 369 ואילך).

(96) ועפ"ז תומתק השייכות (בברכות שם) ד"אשה נאה"
ו"דירה נאה וכלים נאים" (השלשה ענינים שמרחיבין דעתו של
אדם), כי ע"י "אשה (שענינה) נאה" נעשים גם "דירה נאה וכלים
נאים".

(97) כתובות יז, רע"א.

(98) תענית לא, א.

(99) ראה יהל אור ע' תקלח. ביאורה"ז (להצ"צ) ע' תרא ואילך.
ועוד.

(100) מגלה עמוקות עה"ת פ' שלח (ד"ה ג' מצוות - יז, ד).

(90) המשך תרס"ו בתחלתו (ע' ד). ע' תקט. סה"מ תש"ב ע'

32. ועוד.

(91) ראה ע"ח שער א' (דרוש עגולים ויושר) ענף א. אוצרות
חיים ומבוא שערים בתחלתם.

(92) שה"ש ה, טו. במדבר"ר רפ"י.

(93) ראה לקו"ש ח"ו ע' 21 ואילך. ועוד.

(94) תניא פל"ו (מה, ב).

29 אור של קדושה, חום ויופי (נאה), שמאיר ומייפה
 30 את כל הבית, וכל בני הבית – גם את הבעל והבנים
 31 – עם "נר מצוה ותורה אור"¹⁰⁴, כל עניני תורה
 32 ומצוותי¹⁰⁵.
 33 [מתחיל מכך שע"י הדלקת נרות שבת היא
 34 מכניסה את יום השבת קודש לכל בני הבית (ורק
 35 לאחמ"כ באה תפלת ערבית והקידוש של הבעל)].
 36 והחידוש בנר שבת ויו"ט הוא – שזה פועל
 37 שיהי' "דירה נאה" באופן גלוי לעיני בשר –
 38 כאו"א יכול לראות איך שהדירה נעשית מוארת עם
 39 האור המאיר של הנרות.

40 ויש לומר, שזהו אחד מהטעמים מדוע רמ"ח
 41 מצוות עשה (רמ"ח אברין דמלכא¹⁰⁶) עם ב' הידים
 42 (שתי הקוים הכלליים של אהבה ויראה, שמחדירים
 43 שלימות בקיום המצוות¹⁰⁷) הם בגימטריא "נר"¹⁰⁸
 44 – כי בהדלקת נר מתבטאת בגלוי השלימות דקיום
 45 כל המצוות, לעשות להקב"ה "דירה נאה"
 46 בתחתונים.

47 טז. ולהוסיף שזה מרומז גם בשם הנפטרת –
 48 "חי' מושקא", שמורה על חיות וריח בשמים (כנ"ל
 49 ס"ט):
 50 בכדי שתהי' "דירה נאה" צ"ל בדירה חיות,
 51 שתהי' דירה חי' ("א' לעבעדיקע שטוב") (שחיות
 52 היא בהוספה לעצם מציאות הדבר). ויתירה מזו –
 53 שיורגש שם ריח בשמים – ריח טוב ונאה¹⁰⁹, הן
 54 ברוחניות והן בגשמיות, שמוסיף יותר נוי בדירה
 55 (ע"ד ההוספה שבאה ע"י אור הנרות¹¹⁰).

(104) שם ו, כג.

(105) ראה שבת כג, ב: "הרגיל בנר הווין לי' בנים תלמידי
 חכמים", ובפרש"י "דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, ע"י נר מצוה
 דשבת .. בא אור דתורה". וראה גם זח"ב קסו, א.
 (106) ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). הובא בתניא פ"ד. רפכ"ג.
 ועוד.

(107) היינו, כפי שאהבה ויראה הם ענינים כלליים הפועלים
 על כל (רמ"ח) אברים הגשמיים ועל כל מציאות האדם – ע"י
 התפשטות הלב (אהבה) או כיווץ הלב (יראה). ונוסף לזה, אהבה
 ויראה הן ב' מצוות פרטיות מרמ"ח מ"ע, מצד ענינה הפרטי של
 כל א' מהן.

(108) זהר שם, ב. וראה לקו"ת בהעלותך לג, ג. שלח מד, ד.
 ובכ"מ.

(109) ראה ראב"ע ורמב"ן עה"פ תשא ל, כג. וראה מו"נ ח"ג
 פמ"ה. תורת העולה (להרמ"א) ח"ב פל"ה.

(110) ולהעיר שבשמן המשחה (שמן זית (תשא שם, כד)) הי'

1 חדורים ביופי (רוחני וגשמי) של כשרות, טהרה
 2 וקדושה¹⁰¹.

3 ועד"ז בענין חינוך הבנים והבנות – שזה
 4 מעמיד את יסוד החיים של כל אדם – רואים
 5 בפועל, שהחינוך שלהם תלוי בהאם¹⁰². ובפרט
 6 החינוך והדרכה של ילדים קטנים, וככל שקטן
 7 יותר, התלות באם גדולה יותר: היא מחדירה בהם
 8 מעת היותם קטנים חיות ורוח של יהדות, שעל
 9 יסוד זה גודלים בנים ובנות עוסקים בתורה
 10 ומצוותי, בשלימות ברוחניות ובגשמיות – באופן
 11 נאה ויפה וכו'.

12 זאת אומרת, שנוסף לכך שהילדים יהיו עוסקי
 13 תומ"צ ע"ד הרגיל, מחדירה בהם האם את התענוג
 14 והחום (עם העדינות והאהבה שישנן במיוחד
 15 בטבען של נשי ובנות ישראל) שהעסק בתומ"צ
 16 יהיו באופן נאה וטוב, כך שיכולים להצביע עליהם
 17 ולומר: "זה א-לי ואנוהו" (כנ"ל סי"ב).

18 כנראה – לדוגמא – בהמנהג טוב של אמהות
 19 יהודיות לנגן לילדיהם הקטנים עוד בהיותם
 20 מוטלים בעריסה – שהתורה היא הדבר הכי טוב,
 21 הכי מתוק, הכי יפה וכו'. שזה משפיע בילד – גם
 22 לאחר שמתגבר ("גם כי יזקין לא יסור ממנו"¹⁰³)
 23 – אהבה פנימית ויוקר כלפי כל הענינים דתומ"צ.

24 טו. הענין של החדרת יופי ("נאה") בהדירה
 25 ובכל עניני יהדות – רואים בגלוי במצוות הדלקת
 26 נרות שבת קודש ויו"ט:

27 עי"ז שאשה ובת מבנ"י מדליקות נר קדוש
 28 לכבוד שבת ויו"ט עם ברכה – היא מחדירה בבית

(101) כמבואר בספרים שע"י כשרות האכו"ש נעשה שינוי
 במהות וטבע האדם האוכל ושותה מאכלות ומשקאות אלו, מכין
 שנעשים דם וכשר כבשרו (ראה רמב"ן (הובא בבחי') שמיני יא,
 יג. פ' ראה יד, ג. ודוד).

ועאכו"כ שכן הוא בנוגע לטהרת המשפחה, שבזה תלוי
 הטהרה והנוי בחיי המשפחה מתוך בריאות בגשמיות וברוחניות,
 כידוע ומבואר בכ"מ (ראה לקו"ש ח"ג ע' 259. וט"ז). וכן בנוגע
 להדלקת נרות שבת קודש ויו"ט, שממשיכה בהדירה ובכל בני
 הבית אור וקדושה של "נר מצוה ותורה אור" (כדלקמן בפנים).
 (102) ראה של"ה שער האותיות (מד, א). הובא בקונטרס
 "חנוך לנער" ס"ע 34 ואילך. וראה שיחת ש"פ אמור תש"ג (ע"ד
 חיוב נשי ישראל בחינוך ובלימוד התורה – התועדויות תש"נ ח"ג
 ע' 171 ואילך).

(103) משלי כב, ו.

והשלימה, שתבוא בשכר נשים צדקניות
בישראל¹¹⁶, כנ"ל.

ועפ"ז יש לומר, שההוספה דכ"ב שבט (אחד
עשר בכפליים) כוללת, שנוסף לכך שנעשה יחוד
דעשר ואחד עשר (יום עשירי בחודש אחד עשר,
עד יום אחד עשר בחודש אחד עשר) – דירה
בתחתונים בכלל – נפעל ע"י האחד עשר השני,
שהדירה נעשית "דירה נאה", שמרחיבה דעתו של
אדם העליון. ויש לומר שע"ז (שעושים "דירה
נאה" שמרחיבה דעתו של אדם) מודגש עוד יותר
ההתאחדות ד"עשר" ו"אחד עשר", כי נוסף לכך
שזו "דירה (הבטלה וטפלה) לו יתברך", הרי
הדירה בתחתונים מוסיפה ומחדשת התרחבות חדשה
אפילו לגבי למעלה כביכול.

יז. מזה ישנו הלימוד לנשי ובנות ישראל
בכלל, ובמיוחד – להשלוחות תחינה דכ"ק מו"ח
אדמו"ר נשיא דורנו – שהתאספו יחדיו מכל קצוי
תבל בה"כינוס השלוחות העולמי":
נוסף לכך שלכל בני"י יש שליחות מהקב"ה
לעשות דירה לו יתברך בתחתונים (כמדובר כמ"פ
בארוכה), יש לנשי ובנות ישראל שליחות מיוחדת
לעשות שתהי' "דירה נאה" עם "כלים נאים",

החל ע"י קיום וחיזוק דג' מצוות הנ"ל שניתנו
להן במיוחד בדירה הפרטית שלהן, כשרות
האכילה ושת"י, טהרת המשפחה, ונרות שבת קודש
ויו"ט, כולל – ההשתדלות שגם ילדות קטנות
(משהגיעו לידי הבנה) ידליקו הנרות (לפני האם,
בכדי שהאם תוכל לסייע להן כו').

וכמו"כ גם – להשפיע על עוד נשי ובנות
ישראל שאף הן יקיימו ויחזקו את המצוות
האמורות.

ובכללות – מוטלת עליהן חלק עיקרי באחריות
וזכות דעשיית דירה לו יתברך בתחתונים, דירה

הוא יחידה הכללית (מ"ז לזח"ב מ, ב. ולזח"ג רס, ב. ועוד))
בעשר כחות הנפש.

¹¹⁶ ולהעיר מהשייכות דריח לענין הגאולה – כמובן
ממאחז"ל (ויק"ר ושהש"ר שם) "מה שושנה זו אינה אלא לריח
כך לא נבראו צדיקים אלא לגאולתן של ישראל". וראה המשך
דברי המדרש שם: "מה שושנה זו מתוקנת לשבתות וימים טובים
כך ישראל מתוקנת לגאולת מחר" (יום שכולו שבת וכולו טוב).

1 [ובהדגשה יתירה ביום השבת¹¹¹, שענינו הוא
2 עונג].

3 ועד"ז גם ברוחניות הענינים – ש"דירה נאה"
4 תלוי בכך שתהי' הן העבודה ד"חיי" – חיות פנימי
5 וכחות פנימיים, והן העבודה ד"מושקא" – כחות
6 המקיפים, עד יחידה שבנפש, הענין דתענוג (נאה).
7 שזה פועל, שנוסף להיותה דירה בתחתונים
8 בכלל (שהיא בטילה "לו יתברך"), נעשית "דירה
9 נאה" (כפי שזה גם בפשטות הענין, שהריח נאה של
10 "מושקא" פועלת שבכל הבית יהי' ריח ורוח נאה),
11 נוי כזה אשר משיב את הנפש והנשמה נהנית ממנו,
12 וזה מרחיב דעתו של אדם – ה"ז מחדיר (ובפרט
13 ביחד עם נרות שבת קודש ויו"ט) אור חדש וחיות
14 חדשה בכל בני הבית ובכל הדירה כולה, עד – בכל
15 העולם כולו ובכל סדר ההשתלשלות,

16 כולל ומתחיל – מהנאה ותענוג בבעל הדירה
17 האמיתי, הקב"ה (ש"נתאווה" שתהי' עבורו דירה
18 בתחתונים¹¹²).

19 עד – השלימות של "אורו¹¹³ של משיח",
20 ו"רוחו¹¹⁴ של מלך המשיח"¹¹⁵, בגאולה האמיתית

גם מור (שם, כג). שהו"ע ד"מושקא" (כנ"ל הערה 60), והרי ידוע
שהיו מהדרים (בדורות שעברו) להדליק נרות שבת בשמן זית.

¹¹¹ ולהעיר שמשלימים המאה ברכות בשבת (ויו"ט) ע"י
ריח הבשמים (מנחות מג, סע"ב. טושר"ע אור"ח רסר"צ. שו"ע
אדה"ז שם. ושם רסמ"ו). ואמרו חז"ל (ויק"ר פכ"ג, ו. שהש"ר
פ"ב, ב [ו]) "מה שושנה זו [שאינה אלא לריח, כדלעיל שם]
מתוקנת לשבתות וימים טובים כו'", "להתענג ולברך על הריח
ולהשלים ק' ברכות" (פ"י מהרז"ו לויק"ר שם).

¹¹² ויש לומר, שע"י עשיית הדירה בתחתונים מתוך תענוג
והנאה (ענין הריח), ניתוסף במילוי ה"נתאווה" דירה בתחתונים
– כי ע"ז נעשה בתחתונים (מצד ענינים הם) מעין "כלי" ו"דירה"
לגילוי התענוג (נתאווה) שלמעלה.

¹¹³ זהר ח"ג לר, ב. נתבאר בלקוטי לוי יצחק לזח"ג ע' ריט
ואילך.

¹¹⁴ ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א. וראה קונטרס משיחות אדר"ח
כסלו וש"פ תולדות שנה זו ס"א (התועדויות תשנ"ב ח"א ע'
319 ואילך).

¹¹⁵ ולהעיר ש"משיח" הוא הר"ת של שם הנפטרת בצירוף
יוד" (ר"ת שני שמותיו של אבי, כ"ק מו"ח אדמו"ר, ויום
ההילולא שלו הוא ביו"ד שבט, וגם תוכן עבודתו הי' בענין
העשירי, כנ"ל ס"ז).

ויש לקשר זה עם המדובר כמ"פ (לקו"ש חכ"ט ע' 359 ואילך.
ועוד) ש"שליח" (הגימטריא של "חמש") בצירוף יוד" (כחות
הנפש) הוא בגימטריא "משיח" – ע"פ המבואר לעיל (ס"ט),
ש"חי מושקא" מורה על המשכת וגילוי המקיף דיחידה (שמשית

עסק (בעשר שנים האחרונות בחיים חיותו בעלמא 25
 דין) בתורה עבודה וגמילות חסדים, ובהדגשה – 26
 בכל שלשת הענינים, ובהפצת המעניות חוצה, וזה 27
 נמשך אח"כ ע"י כל אחד ואחת, ובאופן דמעות 28
 בקודש, גם לאחר זה, ומוסיף והולך ואור 121; 29
 כולל ועיקר – בזמננו זה, הרגעים האחרונים 30
 לפני הגאולה – לעורר בעצמן ובכל נשי ובנות 31
 ישראל אודות גודל הזכות דנשי ובנות ישראל 32
 להבאת הגאולה האמיתית והשלמה תיכף ומיד 33
 ממש, שתבוא "בשכר נשים צדקניות שיש בדור", 34
 כנ"ל, 35
 ית. ויהי רצון – והוא העיקר מכל העיקרים – 36
 שכן תהי' לנו בפועל, ותיכף ומיד ממש, ובפרט 37
 בבואנו מכ"ב שבט, "בך יברך ישראל" – שבזכות 38
 ובשכר נשים צדקניות, שכל בני יגאלו כבר 39
 בגאולה האמיתית והשלמה, 40
 והקיצו ורננו שוכני עפר 7, ובתוכם – כ"ק מו"ח 41
 אדמו"ר ובתו הנפטרת, עם כל הצדיקים וצדקניות 42
 וכל הנשמות בכלל, וביחד עם כל בני שנמצאים 43
 עכשיו נשמות בגופים – לאריכות ימים ושנים 44
 טובות, נשמה בריאה בגוף בריא – עוברים, בלי 45
 שום הפסק כלל, לחיים נצחיים, בגאולה האמיתית 46
 והשלמה ע"י משיח צדקנו, ותיכף ומיד ממש, 47
 ולכל לראש – תיכף ומיד ממש בפשטות ממש 122. 48

1 נאה עם כלים נאים – "ועשו 117 לי מקדש ושכנתי
 2 בתוכם" 118, בתוך כל אחד ואחת מישראל 119, החל
 3 בעצמן ובבתיהן שלהן, לעשותן משכן ומקדש לה',
 4 בית תורה ותפלה וגמילות חסדים (כמדובר
 5 כמ"פ 120), ע"י התנהגותן האישית – וכך גם לחנך
 6 את ילדיהן ובני הבית – כראוי ל"משכן" ו"מקדש"
 7 לה', ובפרט משכן ומקדש נאה,
 8 כולל – ע"ז שמכניסים בבית, ובכל חדר בבית
 9 – ענינים של תורה, תפלה וגמילות חסדים, וכמו"כ
 10 לוודא שלכל ילד בבית יהי' ברשותו הפרטית:
 11 חומש (וספרי תורה אחרים), סידור, קופת-צדקה,
 12 ומה טוב – גם תניא קטן פרטי.
 13 ובכללות – לקבל החלטות טובות להוסיף
 14 ולחזק את שטח החינוך של בני ובנות ישראל, החל
 15 מקטני קטנים (כנ"ל).
 16 ועוד וגם זה עיקר – בפרט בדורנו זה, ובמיוחד
 17 – אצל השלוחות תחינה – להשפיע על נשים
 18 ובנות נוספות, בכל עניני תורה ומצוות ויהדות,
 19 הפצת התורה והיהדות, בכל שלשת הקוים של
 20 תורה עבודה וגמילות-חסדים, והפצת המעניות
 21 חוצה.
 22 ובפרט כשישנו הכח מכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
 23 דורנו ומבית הכנסת ובית המדרש ובית מעשים-
 24 טובים שלו (שבו אנו נמצאים כעת), ששם הוא

תשמ"ז ח"א ע' 347 ואילך. וש"נ). מכתבי "בין יו"ד וט"ו בשבט
 ה'תשמ"ז" (לקו"ש חכ"ו ע' 414 ואילך. שם ע' 420). ובכ"מ.
 (121) ראה הערה הבאה.

(122) באור ליום ב' פ' משפטים, כ"ב שבט, חילק כ"ק
 אדמו"ר שליט"א לכאור"א: "קובץ כ"ב שבט", פרוסת "לעקצח",
 שטר של חמש דולר (לתתו (או חלופו) לצדקה). ואולי הוא גם
 כנגד הג' קוים דתורה (הקובץ), עבודה ("לחמי לאשי", ודוגמתו
 - לעקצח), וגמ"ח (צדקה). ובמספר של חמש - ר"ת של שם
 הנפטרת. המו"ל.

(117) תרומה כה, ח.

(118) כידוע שגם הנשים השתתפו בנדבת המשכן. ואדרבה -
 "הן היו שם בראשונה והאנשים נטפלו להן" (ויקהל לה, כב
 וברמב"ן עה"פ). וראה בארוכה "קובץ כ"ב שבט" ע' 7 ואילך
 (לקו"ד ח"ג תקעא, ב ואילך).

(119) אלשיך עה"פ קרוב לסופו (ד"ה עוד יתכן). ראשית
 חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו. של"ה (סט), א. רא, א.
 שכה, ב. שכו, ב. ובכ"מ). וראה לקו"ש חל"ו ע' 128 ואילך.
 (120) ראה קונטרס משיחות ש"פ תרומה תשמ"ז (סה"ש

דווקא בתפילה צריכה להיות בקשת צרכיו . . ובפרט על-פי
 ביאור ה'צמח צדק' . . שזהו משורשי האמונה לפי שעל-ידי-
 זה יידע ויבין שהשם-יתברך הוא לבדו המנהיג עולמו ומשגיח
 בכל פרטי בריותיו וכי לו לבדו היכולת להושיע.

מזמור יו"ד שבט, ה'תשל"ה

לקוטי שיחות

פרשת משפטים

כרך כו, ג

מתורגם ללשון הקודש

15 לגבי המשמעות והטעם לדין זה,
16 שבזמן הזה נעשים לגר (גמור) רק על ידי מילה
17 וטבילה, למרות שבזמן שבית המקדש קיים הכניסה לברית
18 היא על ידי שלוש דברים⁸, ו"גר שמל וטבל ועדיין לא
19 הביא קרבנו .. קרבנו עכבו להיות גר גמור .. ככל כשרי
20 ישראל .. אינו אוכל בקדשים⁹, שעדיין לא נעשה ככשרי
21 ישראל¹⁰ —
22 כותב הגאון הרוגוטשובי¹¹: "דרך לקדשים לא מיקרי
23 עדיין ישראל גמור, אבל לשאר דברים הוה כישראל לכל
24 דבר, ואם כן בזמן הזה לא מחסר כלל בשביל הקרבן".

ב.

כל הגרים בזמן הזה — "כמו בני נח"?

25 יש להבין:
26 מדברי הרוגוטשובי, ש"בזמן הזה לא מחסר כלל",
27 למרות שלגבי קדשים "לא מיקרי עדיין ישראל גמור" —

— מו, סע"ב) "אבל בזמן הזה אינה מעכבת דהא לדורותיכם כתיב ויודע
ה' הקב"ה שאין לנו לדורות הרצאת דמים". והיינו, שהלימוד
מ"לדורותיכם" הוא — ש"בזמן הזה אינה מעכבת", משא"כ בזמן הבית —
כל השלשה דברים הם לענינובא, וע"י מילה וטבילה לא נעשה גר כלל*.
אבל ברמב"ם הל' מחוסרי כפרה (נשמך בהערה 10) — לפי הצפ"נ
(ככפנים) — שגם בזמן הבית, הקרבן מעכבו "להיות גר גמור כר" רק
בנוגע לאכול בקדשים, אבל "לשאר דברים הוה כישראל לכל דבר"
(וראה לקמן הערה 40).

ולהעיר ממס' גרים שם: "גרים נכנסין למילה ולטבילה ולקרבן, ב'
מעכבין ואחד אינו מעכב", דמפשוט הלשון משמע** שגם בזמן הבית
כשישנם כל הג' דברים, אחד אינו מעכב (והקרבן הוא רק לגבי אכילת
קדשים. — ולהעיר ממילת הבן לגבי קרבן הפסח ואכילתו — הובא לקמן).
9) להעיר ממ"ש הרמב"ם בפיה"מ (כריתות רפ"ב) ש"הותר לאכול
בקדשים והקרבן מצוה בעלמא", אבל בספר היד — חור בו וס"ל "איו
אוכל בקדשים" עד שביא קרבנו (וראה תוס' רע"א למשניות כריתות
שם). וידוע הכלל (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"א. וש"נ. וראה לקו"ש
המתורגם] ח"ט ע' 185 הערה 12) שהלכה כספר היד לגבי פיה"מ. —
ולהעיר שמוכן שאין להגדיל המחלוקת בין היד ופיה"מ.
וראה לקמן בפנים סוס"ד וסוס"ה.
10) רמב"ם הל' מחוסרי כפרה פ"א ה"ב.

א.

גר — "במילה וטבילה וקרבן"

1 בהלכות העוסקות בגירות, בספר "היד החזקה"¹ כותב
2 הרמב"ם: "בשלושה דברים נכנסו² ישראל לברית, במילה
3 וטבילה וקרבן³. מילה היתה... וטבילה היתה... וקרבן —
4 שנאמר⁴: וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות, על ידי
5 כל ישראל הקריבום, וכן לדורות כשירצה העכו"ם⁵
6 להיכנס לברית .. צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן ..
7 שנאמר⁶: ככם כגר, מה אתם במילה וטבילה והרצאת
8 קרבן, אף הגר לדורות במילה וטבילה והרצאת קרבן".
9 לאחר מכן, לאחר שמבאר הרמב"ם "מהו קרבן הגר",
10 הוא כותב בהלכה אחרת⁷: "ובזמן הזה שאין שם קרבן
11 צריך מילה וטבילה. וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן.
12 מניסוח זה מוכן בפשטות, שבזמן הזה די במילה וטבילה
13 כדי להיות גר גמור, אלא שחלה עליו חובה, שכאשר יבנה
14 בית המקדש, הוא יהא חייב להביא קרבן.

1) הל' איסורי ביאה פ"ג ה"א ד' — מכריתות ט, א (פרש"י פרשתנו
כד, ו). וראה הערה הבאה.

2) בכריתות שם ליתא הלשון "בשלושה דברים". וכן ליתא בפרש"י
פרשתנו שם. אבל ע"ד לשון הרמב"ם הוא בספרי שלח טו, יד (שהובא
בפיה"מ להרמב"ם הקדמה לסדר קדשים) "מה ישראל שלא באו בברית
אלא בשלושה דברים כר". ובמכילתא דרשב"י בא יב, מח: מה אזור אין
נכנס לברית אלא בשלושה דברים. ועד"ז במס' גרים פ"ב ה"ה. ושם: בג'
מצות.

3) בכריתות שם "והרצאת דם", "הרצאת דמים" (ובפרש"י פרשתנו
שם "הזאת דמים". וראה פרש"י פרשתנו שם, ח). ובספרי ובמכילתא
דרשב"י שם: בהרציית (בהרצאת) קרבן. וכ"ה בהמשך לשון הרמב"ם
(הנעתק בפנים). וראה לקמן הערה 24.

4) פרשתנו שם, ה.

5) שינוי ע"י הצענוור — וכן בכ"מ ביד וכיו"ב — כמפורסם. וראה
בשינויי נוסחאות להיד וכו'.

6) שלח טו, טו.

7) ה"ה.

8) במס' כריתות שם: "אלא מעתה האידנא דליכא קרבן נאקבל
גרים אמר ראב"י וכי יגור אתכם גר .. לדורותיכם גר" (שלח שם).
ובנמוקי יוסף יבמות מז, א ד"ה ת"ר מכאן (ועד"ז בריטב"א יבמות שם

(*) וראה רע"ב כריתות רפ"ב שטמ"ק שם ח, ב (בחי' שבסוף המס' ד"ה גר.

(**) ולה' נוסחא חדשה" במס' גרים שם — מחלוקת בדבר.

וכך הוא פוסק להלכה בספר היד החזקה¹⁷: "הגר
מביא וקורא, שנאמר לאברהם אב המון גויים נתתיך, הרי
הוא אב כל העולם כולו שננסין תחת כנפי שכינה...",¹⁸
כלומר, הרמב"ם מביא לרבי עובדיה הוכחה לגבי
התנהגותו בזמן הזה, מגר בזמן הבית.¹⁹

ג.

איסור אכילת קדשים – לא מצד ה"גברא"

לכאורה, ניתן היה להסביר, בשונה מדברי הרוגוטשובי,²⁰
שאסור לגר לאכול קדשים כל עוד לא הביא את קרבנו,²¹
משום "אריא הוא דרביע עליה" ("אריה רובץ על
הדבר")²²: הקרבן מעכב את אכילת הקדשים. כלומר,
איסור אכילת הקדשים איננו מפני חסרון ב"גברא", בהיותו
גר, אלא משום ענין צדדי – חובתו בהבאת קרבן מונעת
ממנו²³ את אכילת הקדשים.

ולפי זה, אדרבה, יובנו דברי הרמב"ם "שעדיין לא
נעשה ככשרי ישראל": "כשרי" מלשון²⁴ להיות מוכשר.
כלומר, כל עוד לא הביא הגר את קרבנו, הרי על-אף היותו
ישראל גמור, אין הוא "מוכשר" לאכילת קדשים. דומה
הדבר לכך, שמילת בניו ועבדיו מונעת את היהודי
משחיטת הפסח²⁵ ואכילתו²⁶, אשר במקרה זה ברור שאין
שום פגם ב"גברא", בהיותו יהודי.

ולפי זה מובנים בפשטות דברי הרמב"ם לרבי עובדיה
הגר, שאין הוא פחות משאר בני ישראל ולוהיץ – למרות
שאין הוא מותר באכילת קדשים עד שיביא את קרבנו²⁷
– כי איסור אכילת קדשים נובע מענין צדדי וחיצוני –
"אריא הוא דרביע עליה" – ולא מה"גברא".

אבל לפי כל האמור לעיל, יש להבין את לשון
הרמב"ם "שקרבנו עכבו להיות גר גמור... ומפני זה אינו
אוכל בקדשים..." שמכך מובן, שכל עוד לא הביא את
קרבנו, אין גירותו מושלמת.

מוכח, לכאורה, שהכוונה היא לקדושת ישראל בקשר
לדינים הנהוגים בזמן הזה – שאצל גר בזמן הזה, המתגייר
על ידי מילה וטבילה בלבד, אין חסר דבר בקדושת
ישראל.

ולכאורה: אמנם, אכילת קדשים אינה קיימת בזמן הזה,
אך כיון שהטעם לכך שגר ללא קרבן בזמן הבית אסור
באכילת קדשים הוא, כלשון הרוגוטשובי²⁸, משום
ש"לקדשים לא מיקרי עדיין ישראל גמור.. אין עליו דין
ישראל", ויותר מכך, כפי שהוא כותב במקום אחר²⁹:
"והוי כמו בן נח לקדשים"³⁰ –

הרי תמוה: כיצד ייתכן לומר, שכל אלו שהתגיירו מאז
חורבן בית המקדש, וביניהם כמה וכמה גדולי ישראל, לא
נחשבו כישראל גמור לגבי ענינים מסויימים, כאכילת
קדשים, ויותר מכך, הם היו לאכילת קדשים "כמו בני
נח"?!

זאת, ויותר מכך: ידועה תשובתו³¹ של הרמב"ם לרבי
עובדיה הגר, אשר בה כותב הרמב"ם, שמעלתו של רבי
עובדיה גדולה ממעלת כל בני ישראל האחרים, כי כל
היהודים מיוחסים לאברהם יצחק ויעקב, ואילו הגרים
מיוחסים "למי שאמר והיה העולם" – לקדוש-ברוך-הוא.
ואם גר בזמן הזה נחשב, בענין מסויים, "כבן נח" –
כיצד כותב הרמב"ם לרבי עובדיה הגר שמעלתו כגר
גבוהה ממעלת בני ישראל?! ופשוט לחלוטין, שהרמב"ם
לא יאמר, ח"ו, דבר שאינו מדויק לפי תורת אמת, אך
ורק כדי לעודד את רבי עובדיה הגר!

ולהעיר, שבהמשך לתשובה הנ"ל לרבי עובדיה, כותב
שם הרמב"ם: "וכל מה שאמרנו לך בענין הברכות שלא
תשנה כבר ראייה לזה.. כמו שנתפרש בירושלמי
(ביכורים³²).. תני בשם רבי יהודה, גר עצמו מביא
(ביכורים) וקורא (את נוסח הוידוי) .. מאי טעמא, כי³³ אב
המון גויים נתתיך.. אב לכל הבריות.. הנה נתברר לך..."

(11) צפע"נ על הרמב"ם הל' איסורי ביאה שם ה"ד (סט, א).

(12) צפע"נ מהד"ת יט, ב.

(13) וראה גם צפע"נ מהד"ת עא, א: לא נגמר הגירות שלו. ובשור"ת
צפע"נ ווארשא (סקל"ח ס"ד) "דלגבי קדשים הוי בגדר אינם כישראל".
ושם (ס"ו רי) "דקודם הקרבן גבי קדשים הוי כמו ב"נ". ובשור"ת צפע"נ
דוינסק (ח"ב ס"ו ט) "רק דלזה עדיין עכ"ם הוה".

(14) נדפסה ברמב"ם הוצאת שלזינגער (ג.י. תש"ז) בהוספות לח"א
סי"ט. תשובות הרמב"ם (ירושלים, תש"כ) כרך ב סצ"ג.

(15) פ"א ה"ד (ושם – בשינוי לשון).

(16) לך יז, ה.

(17) הל' בכורים פ"ד ה"ג. וראה רדב"ז שם.

(18) לשון הש"ס – עירובין עח, ב. שבועות כב, ב. וראה אנציקלופדי
תלמודית בערכו. וש"נ.

(19) כלשון הרמב"ם (הל' מחו"כ שם) "שקרבנו עכבו". אלא
שברמב"ם שם "עכבו להיות גר גמור" – ראה לקמן בפנים.

(20) ועד"ז בהמשך לשונו: ויעשה ישראל נכור.

(21) יבמות עא, א. רמב"ם הל' ק"פ פ"ה ה"ה. פ"ט ה"ט.

(22) פסחים צו, א. יבמות ע, ב. מכילתא (הובא בפרש"י) בא יב, מד.

רמב"ם שם פ"ט ה"ט.

(23) אבל ראה לקמן סוף סעיף ד.

ד.

הכנסה והסרת העיכובים

1 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

2 לשונו של הרמב"ם היא "שקרבונו עכבו להיות גר
3 גמור" – אין הוא מתבטא בלשון חיובית, שהקרבו
4 "מגיירו" או "עושה אותו גר גמור", וכדומה. אין כוונתו
5 לכך שהבאת הקרבן עושה אותו גר גמור, כלומר שעל ידי
6 מילה וטבילה הוא נעשה ישראל רק "לשאר דברים", וכדי
7 שיחול עליו דין של ישראל גם לגבי קדשים הרי דבר זה
8 נעשה על ידי הקרבן, אלא שאי הבאת הקרבן מעכבת אותו
9 מלהיות, לענין זה, גר גמור²⁴.

10 ואין דבריו אלו סותרים את דבריו²⁵ "בשלושה דברים
11 נכנסו ישראל לברית: במילה וטבילה וקרבן .. וכן לדורות
12 .. להיכנס לברית .. צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן" –
13 ששלושת הדברים הכרחיים,

14 כי לצורך ה"כניסה" לברית נדרשים שני ענינים: ענין
15 המכניס, וענין המסיר את העיכובים – כגון ערלת בנו ועבדו
16 לגבי קרבן פסח.

17 כפי שהדבר בפשטות: הכנסת דבר לתוך בית וכדומה,
18 תלויה בהסרת הענין הנמצא בחוץ ומונע את הכניסה לבית
19 ("הארי"). הסרת ה"דבר המעכב" איננה חלק מפעולת
20 ההכנסה.

21 וכך בעניננו: הרמב"ם אומר "בשלושה דברים נכנסו²⁶
22 ישראל לברית .. להיכנס לברית", ולא "שלושה דברים
23 הכניסו את ישראל לברית .. להכניסו לברית" וכדומה – כי
24 ה"כניסה" לברית נעשתה על ידי "שלושה דברים", מילה
25 טבילה וקרבן, אך יש כאן שני סוגים: (א) הפעולה

המכניסה לברית – מילה וטבילה, (ב) הסרת האריה, הגורם
המעכב את הכניסה – שפעולה זו נעשית על ידי הקרבן.
ולפי זה: בזמננו, כאשר לפי התורה אין קרבנות, הרי
אין עיכוב בגיור. ולפיכך על ידי מילה וטבילה נעשים גר
גמור, כפשטות לשונו של הרוגטשובי "לא מחסר כלל".
ויש לומר, שלאחר היותו גר גמור – הרי זה לתמיד,
בדומה להלכה, שאם חזר לסורו – חל עליו דין ישראל,
אם כי הוא ישראל מומר²⁷,
שכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו, מותר לו לאכול
קדשים לפני הבאת קרבנו, כי הוא כבר "גר גמור", "ככל
כשרי ישראל"²⁸.
במילים אחרות (ועל דרך המוסר) – לא ייתכן לומר
שקדושתו תיפגע מפני שנבנה בית המקדש.

ה.

אותו גיור – באופן אחר

ויש לומר שהרמב"ם רמז לדין זה, שגר שנתגייר בזמן
הזה נעשה גר גמור, גם לענין אכילת קדשים, בדבריו בדיני
הגיור, שבהלכות איסורי ביאה:

לאחר דבריו "כשירצה העכו"ם להיכנס לברית .. צריך
מילה וטבילה והרצאת קרבן", ממשיך הרמב"ם בהלכה
שלאחר מכן, כדלעיל בסעיף א', "בזמן הזה שאין שם
קרבן צריך מילה וטבילה". מפשטות לשונו "ובזמן הזה..."
מובן, שהכניסה לברית בזמן הזה וזה במהותה, אך נעשית
באופן אחר. בזמננו מתבצעת אותה כניסה על ידי מילה
וטבילה²⁹. "ובזמן הזה שאין שם קרבן", משום שאין ענין
המעכב – הוא נעשה גר גמור על ידי מילה וטבילה בלבד.
ואת דבריו בהמשך "וכשיבנה בית המקדש יביא

(28) ולהעיר שבשו"ת אבני נזר (יו"ד ח"ב סי' שדמ סי"ג) מסיק כן
בדעת הרמב"ם וכתב: ומה שיעטרך להביא קרבן כשיבנה בהמ"ק לאו
להכשירו בקדשים שכבר הוכשר, רק למצוה כמו שהביאו אבותינו (וראה
לקמן הערה 30). – אבל הוא כתב כן מטעם אחר, לפי ביאורו ושיטתו
בדעת הרמב"ם שבזמן המקדש אף לישא בת ישראל אסור עד שיביא
קרבנו, שהוא דלא כהצפצ"נ שהובא בפנים.

(29) כ"ה בנמוק"י וריטב"א שבהערה 8. אלא דזהו לשיטתם דקרבן
מעכב בזה"ב, ובוה"ז דאינו שייך – לא מעכב (כנ"ל שם). וההוספה
שבפנים היא, דגם לשיטת הרמב"ם שהקרבן (גם בזמן הבית) הוא רק
שיהי' גר גמור, היינו לאכול בקדשים – דלפ"ז יש מקום לומר דהא דבזמן
הזה נעשה גר ע"י מילה וטבילה לבד הוא – כי בזמן הזה (דליכא אכילת
קדשים) אין נפק"מ לפועל שיהי' גר גמור
– ובוהו החידוש (כדא"פ) שבפנים, דגם לשיטת הרמב"ם – בזמן
הזה, ע"י מילה וטבילה (לבד), נעשה גר גמור.

(24) ואולי יש לומר, שמטעם זה שינה הרמב"ם בלשונו, שכתב
בהלכה ד' כמ"פ "הרצאת קרבן" (ולא כמ"ש בתחלת הפרק בנוגע לבני"
בשלושה דברים נכנסו ישראל לברית במילה וטבילה וקרבן"), כי הקרבן
לדורות גם בזמן הבית הוי בגדר הרצאה, מעין גדר כפרה (וראה תרגומים
ופרש"י פרשתנו כד, ח ובמפרשים שם. ואכ"מ), משא"כ אצל אבותינו
(במ"ת) ה' הקרבן לא רק בגדר, הרצאה כ"א גם שעי"ז נכנסו לברית.
ומ"ש בה"ד "מה אתם כו' והרצאת קרבן אף הגר לדורות כו'" – כי מה
שנוגע לדורות הוא לא עצם הקרבן שע"י נכנסו לברית כ"א גדר הרצאה
שבקרבן שהי' אצל אבותינו. אבל ראה לקמן בפנים. וראה לקמן הערה
40. ועצ"ע.

(25) הובא לעיל סעיף א.

(26) ועד"ז הוא הלשון בכריתות (ועוד) שבהערה 2.

(27) יבמות מז, סע"ב. רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ג הי"ז (בנוגע
לגר גם בזמן הזה). טושו"ע יו"ד סרס"ח ס"ב. שם סי"ב.

21 הקרבן גורם לשינוי מהות האדם וקירוב כל כוחותיו לה',
 22 קירוב³⁹ מהות בין למהות אביו⁴⁰.
 23 ולפי זה יובן ההבדל בין זמן הבית לזמן הזה:

24 בזמן הבית יש גילוי אלקות, "ושכנתי בתוכם"⁴¹,
 25 "עשרה ניסים נעשו בבית המקדש"⁴² וכו' – ועבודתם של
 26 ישראל אז היא בעיקר עבודה בכוחות הנפש הגלויים
 27 והפנימיים⁴³, הבנה והשגה באלקות, אהבת ה' ויראתו
 28 וכדומה. ולכן, גם הכניסה לברית של גר היא באופן כזה
 29 שיש צורך בקרבן – קירוב הכוחות.
 30 ואילו בזמן הגלות, כאשר "אותותינו לא ראינו"⁴⁴,
 31 ועיקר העבודה אינה כל כך בהתגלות הכוחות הפנימיים⁴⁵,
 32 אלא יותר בעשייה בפועל ובהתבטלות כלפי הקדוש-ברוך-
 33 הוא, קבלת עול ומסירות נפש⁴⁶ – הרי גם אצל הגר,
 34 גורמת עצם כניסת הנפש הקדושה על ידי מילה וטבילה
 35 לגירות מושלמת, ולהתקשרות מלאה אל הקדוש-ברוך-הוא
 36 – "לא מחסר כלל".

ז.

מעין גירות בכל יום

37 מכאן הוראה לכל יהודי:
 38 גירותם של כל ישראל היתה, כאמור, במתן תורה⁴⁷.
 39 כשם שמתן תורה ממשיך ומתקיים בכל יום ויום, כנאמר
 40 בברכת התורה "נותן התורה", בלשון הווה⁴⁸, כך מובן גם
 41 לגבי הענין ש"נכנסו לברית", שהוא נמשך בכל יום ויום,

1 קרבנו", יש לבאר כפשוטם, שזהו דין חדש, בפני עצמו –
 2 חובת הבאת קרבן. אך גם לפני שיביא קרבנו הוא מותר
 3 באכילת קדשים³⁰, כדלעיל, מפני שכבר נעשה גר גמור.

ו.

ההבדל בין מילה וטבילה לבין קרבן

4 ההסבר להבדל שצויין לעיל בסעיף ד', בין מילה
 5 וטבילה לבין קרבן – שדוקא מילה וטבילה מוכנסות את
 6 הגר לברית, ואילו הקרבן מסיר את העיכוב, הוא:
 7 בהפיכת אדם ליהודי על ידי גיור, יש שני ענינים
 8 כלליים, כפי שהיה בגירות הכללית של כל ישראל – במתן
 9 תורה³¹: א) ואביא אתכם אלי, והייתם לי סגולה מכל
 10 העמים³², ולאחר מכן ב) ממלכת כהנים וגוי קדוש³³.
 11 במילים אחרות: א) עצם ההתקשרות והברית בין
 12 האדם לבין הקדוש-ברוך-הוא, על ידי שנכנסה בו נפש
 13 דקדושה. ב) שינוי ה"גברא", שינוי בכל איבריו וכוחות
 14 נפשו של האדם על ידי הנפש הקדושה³⁴.

15 וזהו ההבדל בין מילה וטבילה לבין הבאת קרבן:

16 מילה וטבילה מביאות לידי כניסת הנפש הקדושה:
 17 המילה (הסרת הערלה) מוציאה את האדם מטומאת
 18 הגויים, והטבילה מביאה אותו³⁵ לקדושת ישראל³⁶.
 19 ואילו הקרבן הוא דורון ומנחה לה', לעשות לו נחת
 20 רוח³⁷, קרבן מלשון קירוב כוחות הנפש והחושים³⁸ –

התפלה פ"ה.

(39) ראה עדיות פ"ב מ"ט: האב זוכה לבן בנוי ובכת ובעושר
 ובחכמה ובשנים וכו'.

(40) ויש לומר, שלכן בהלכה ד כשמדבר "לדורות כשירצה העכו"ם
 .. להכנס לברית .. צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן" מוסיף הרמב"ם
 "להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה", כי
 לעצם הכניסה לברית מספיק (גם בזמן הבית) מילה וטבילה, והצורך
 להרצאת קרבן הוא להשלימות של "להסתופף כו' ויקבל כו'".

(41) תרומה כה, ח. תניא פנ"א ואילך.

(42) אבות פ"ה מ"ה.

(43) ראה ד"ה קול דודי תש"ט פ"ב (ובהנשמן שם) ובסדר"ה שלאחריו.
 ובכ"מ.

(44) תהלים עד, ט.

(45) ראה עירובין (נג, א) לבן של ראשונים כו' ואנן כי אצבעתא
 בקיורא כו'.

(46) ראה ד"ה קול דודי שם ואילך ובד"ה שלאחריו – בארוכה.
 ובכ"מ.

(47) וראה גם הקדמת הרמב"ם לסדר קדשים "ואז (לאחר ג' הדברים)
 נתנה להם התורה".

(48) ראה לקו"ת סוכות פא, ג.

(30) להעיר ממ"ש במגיד משנה הל' איסורי ביאה שם (ה"ה) "ומ"מ
 משמע ודאי שלכשיבנה ב"ה יביא קרבנו", שמפשוטו לשונו משמע
 שהדין "לכשיבנה ביהמ"ק יביא קרבנו" הוא חידוש (וצריך למצוא מקור
 לזה), ובאם נאמר שע"י המילה וטבילה לא נעשה עדיין גר גמור – פשיטא
 שצריך להביא קרבן ככדי שיהי' גר גמור! וע"פ מ"ש בפנים יש לומר,
 שהחידוש בדין זה (שגם גר שנתגייר בזמן הזה צריך להביא קרבן כשיבנה
 ביהמ"ק) הוא – שהמצוה דהבאת קרבן היא גם כשהקרבן אינו מעכבו
 מלהיות גר גמור, ומותר בלא"כ באכילת קדשים (ראה לעיל הערה 28).
 (31) ראה יבמות מו, א"ב. כריתות שם. וראה בתחלת השיחה. לקמן
 הערה 47.

(32) יתרו יט, ד"ה.

(33) שם, ו.

(34) וצ"ע משו"ע אדה"ז חאו"ח מהר"ת סו"ס ד.

(35) ולכן מובן זה שמילה צ"ל קודם לטבילה (ראה טושו"ע יו"ד שם
 וברמ"א שם ס"א) – ראה גליוני הש"ס שבהערה הבאה.

(36) ראה שו"ת הרדב"ז ח"ג ס' תתקיו. וראה גליוני הש"ס להר"י
 ענגל יבמות מו, א. ועוד.

(37) זבחים ז, ב. אגה"ת רפ"ב עיי"ש.

(38) בחיי ויקרא, ט ("ע"ד הקבלה". ע"ש). וראה ספר הבהיר סי'
 מו (קט). ועייג"כ זח"ג ה, רע"א. של"ה מס' תענית (ריא, ב). פע"ח שער

וכדברי חז"ל⁵³ "ישראל .. אף-על-פי שחטא ישראל
הוא": חטאיו של יהודי עלולים לפגום רק בהתגלות הנפש
הקדושה. כלומר, על ידי קיום התורה והמצוות מאירה
ו"שוכנת" בו הנפש הקדושה, והתורה והמצוות מקרבים
אותו לקדוש-ברוך-הוא בגלוי, ולעומת זאת, ישראל שחטא
— הרי נפשו הקדושה היא בהעלם, מכוסה ברוח שטות
שנכנסה בו⁵⁴ (מבחוץ) ולכן גם אז — ישראל הוא, כי קיים
אצלו הענין של ישראל — "לי ראש"⁵⁵, הנפש הקדושה,
וה"ברית" שלו עם הקדוש-ברוך-הוא — העושה את היהודי
ליהודי — היא בשלמות, "לא מחסר כלל".

וכיון שהנשמה "גם בשעת החטא היתה באמנה"⁵⁶ אתו
יתברך⁵⁷, הרי בסופו של דבר מתגלית אצל כל יהודי
הנשמה הקדושה, כפי שנפסק⁵⁸ בתורה, ש"לא ידח ממנו
נדח", ו"בודאי סופו לעשות תשובה"⁵⁹.

עד שנעשה כך אצל כלל ישראל — כפי פסק ההלכה⁶⁰
ש"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה" —

ישראל עושין תשובה ומיד הן נגאלין⁶¹, בגאולה
האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, שאז יקויים
הייעוד "וכרתי את בית ישראל... ברית חדשה"⁶² אשר לא
ייתכנו בה העלם ושינויים⁶³, במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ מסעי וש"פ דברים תשד"מ)

1 כפי שמבאר רש"י⁴⁹ על "היום הזה נהיית לעם" — "בכל
2 יום יהיו בעיניך כאילו היום באת עמו בברית".
3 יותר מכך: ענין הדומה לגירות קיים בכל יום:

4 ידוע⁵⁰ ההסבר על כך שברכת "שלא עשני גוי" נאמרת
5 בכל יום, שהרי, לכאורה: מי שנולד יהודי, לא ייתכן בכך
6 שינוי, ומדוע מתאים לברך על כך בכל יום? ומוסבר על
7 כך בשולחן ערוך, שהברכה "שלא עשני גוי" (וכן "שלא
8 עשני עבד .. שלא עשני אשה") היא "על יציאת נשמתו
9 בלילה שלא נדבק בה נשמת נכרי...".

10 כלומר, כניסת נפשו הקדושה של היהודי בכל יום ויום
11 היא חידוש⁵¹ עד כדי כך שיש לברך "שלא נדבק בה נשמת
12 נכרי". זוהי מעין גירות בכל יום.

ח.

"ישראל אף-על-פי שחטא ישראל הוא"

13 וההוראה הנלמדת מכך היא, שכיון שאצל כל יהודי
14 מתרחשת בכל יום ויום מחדש כניסת נפשו הקדושה,

15 אשר משום כך יכול וחייב כל יהודי לברך בכל יום ויום
16 ברכת "שלא עשני גוי", "בלי שום ספק וספק ספיקא
17 בעולם", ואין זו ח"ו ברכה לבטלה⁵²,

18 הרי ה"גירות" והברית שבין ישראל לקדוש-ברוך-הוא
19 היא בשלמות, "לא מחסר כלל".

(56) ראה תרגום וראב"ע לאסתר ב, כ. תניא ספמ"ב.

(57) תניא ספכ"ד.

(58) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סוס"ג.

(59) תניא ספל"ט.

(60) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(61) רמב"ם שם. וראה גם אגה"ת שם.

(62) ירמ' לא, ל.

(63) ראה ירמ' שם, לא.

(49) תבא כז, ט.

(50) שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ו ס"ד (ממג"א שם סק"י בשם המקובלים).

(51) בפרט להדיעה דטעם נט"י בבוקר דכל יום הוא מפני שנעשה ברי' חדשה (שו"ע אדה"ז או"ח (מהד"ק) ס"ד ס"א (מט"ז ומג"א שם)).

(52) ראה עד"ז (בנוגע ברכת סלח לנו) אגה"ת פ"א.

(53) סנהדרין מד, רע"א.

(54) סוטה (ג, א) — מ"לבוש שק דקליפה" (תניא פ"ט — כה, רע"א).

(55) לקו"ת שלח מח, ב. ובכ"מ.

פרשת שקלים

כרך לא

31 ב. ויש לבאר זה – ע"ד המוסר והחסידות:
 32 ידוע הרמז בענין מחצית השקל, שמציאותו של
 33 הנותן אינה אלא "מחצית", וכדי שיהי' דבר שלם
 34 ("שקל הקודש") זקוק הוא ל"מחצית" שני'. ואחד
 35 הביאורים בזה הוא: שני ה"חצאים" (של "שקל
 36 הקודש") מרמזים על הקב"ה ובנ"י⁷, כי הקב"ה
 37 וכנסת ישראל נמשלו כביכול, שכל אחד מהם הוא
 38 "פלג גופא"⁸ (מחצית). וכתורת הרב המגיד⁹
 39 עה"פ¹⁰ "עשה לך שתי חצוצרות", ד"חצוצרות"
 40 היינו "חצאי צורות", ו"שתי חצוצרות" מרמזים על
 41 הקב"ה וכנס"י, ש"שניהם ביחד הוי צורה שלימה".
 42 ופירוש הדברים מובן ע"פ המבואר בספר
 43 התניא¹¹, שנשמת כל איש ישראל היא "חלק אלקה
 44 ממעל ממש", כלומר, שאין הנשמה מצ"ע דבר נפרד
 45 ממנו ית' שנוסף לעצם מציאותה הריהי מתקשרת
 46 ומתאחדת עמו ית', אלא שמלכתחילה הריהי "כולא
 47 חד" עם קב"ה¹², "חלק אלקה ממעל ממש".
 48 וזהו ענין "מחצית השקל", דהיינו גילוי הנפש
 49 האלקית, המעורר באדם את ההרגשה שאינו אלא
 50 "מחצית" בלבד, ושואף ורוצה להתאחד עם "חצי
 51 צורה" הב', עם הקב"ה.
 52 ג. והנה הכרה והרגשה זו, שאין להאדם
 53 שלימות בפני עצמו כי כל מציאותו אינה אלא
 54 "מחצית" ו"חצי צורה", באה לידי ביטוי (בעיקר)
 55 בענין המסירת נפשו¹³.

1 א. במצות נתינת מחצית השקל מצינו שני
 2 פרטים מיוחדים:
 3 (א) החפצא שבו נעשית המצוה צ"ל "מחצית
 4 השקל"¹, ולא "שקל שלם", ועד שבכתוב מודגש
 5 פרט זה ביותר, שלא נאמר "עשר גרה" (כמו
 6 שממשיך בכתוב¹ "עשרים גרה השקל") אלא
 7 "מחצית השקל". וכך הוא גם החיוב לדורות,
 8 כנפסק ברמב"ם², "מחצית השקל זו מצותה שיתן
 9 מחצית מטבע של אותו הזמן אפילו הי' אותו מטבע
 10 גדול משקל הקדש".

11 והדגשה זו על "מחצית" דוקא (ולא "עשר
 12 גרה", שהוא מספר השלם³) יש בה חידוש לגבי כל
 13 עניני המקדש (וקדושה בכלל), שצריכים להיות
 14 "שלימים" ו"תמימים", כמו: כלי שרת מקדשין
 15 דוקא כשהם שלמים ומלאים⁴, קרבנות צ"ל
 16 תמימים דוקא (ולא בעלי מום) וכן הכהן המקריב
 17 צ"ל תמים, ועוד – ואילו כאן הדיוק הוא שצ"ל
 18 "מחצית" דוקא ולא דבר שלם.

19 (ב) בנוגע למעשה הנתינה פסק הרמב"ם⁵
 20 שמחצית השקל "אינו נותנו בפעמים רבות, היום
 21 מעט ולמחר מעט, אלא נותנו כולו כאחת בפעם
 22 אחת". שגם זה חידוש לגבי שאר חיובי ממון,
 23 שלא מצינו שיהי' חיוב לתת כל הסכום שהוא חייב
 24 בו "כאחת בפעם אחת", משא"כ כאן שחייב ליתן
 25 "כולו כאחת בפעם אחת"⁶.

26 ולכאורה שני פרטים אלו הם דבר והיפוכו:
 27 מחד גיסא מודגש במצוה זו ענין של העדר
 28 השלימות – "מחצית השקל" דוקא, ומאידך – יש
 29 כאן הדגשה שמעשה הנתינה צ"ל מעשה "שלם",
 30 "כולו כאחת בפעם אחת", ולא נתינה לחצאין.

(7) ראה אוה"ת תשא ע' א'תתמו ואילך. וראה שם ע' א'תקיא.

(8) זח"ג (ז, ב. קט, ריש ע"ב).

(9) בספרו אור תורה (מה, ד ואילך). הובא באוה"ת תשא שם ע' א'תתמו (וראה אוה"ת בהעלותך ע' שסט). ונת' בארוכה באוה"ת לתהלים (יהל אור) ס"ע שנו ואילך. המשך תער"ב פרק שפר ואילך.

(10) בהעלותך י, ב.

(11) תניא רפ"ב. וראה ס' שפע טל בהקדמה בארוכה (ובספרו נשמת שבת הלו שער ד' ואילך).

(12) וראה לקו"ת שבעה הבאה. ועוד.

(13) ראה לקו"ת ר"ה (סב, ד) הטעם שבן אינו חייב למסור נפשו בשביל אביו, לפי שהבן נפרד ממנו ו"נהי' מהות בפ"ע", משא"כ "הנשמה אינו כך רק כולא ת"ו ואינה נפרדת ממנו ית' כלל. לכן מוכרח להיות לה אהבה. במס"ג ממש".

(1) תשא ל, יג.

(2) הל' שקלים פ"א ה"ה.

(3) ראה ראב"ע לשמות ג, טו. פרדס שער ב'.

(4) זבחים פח, א.

(5) ריש הל' שקלים.

(6) וראה צפע"נ ריש הל' שקלים (ובעוד מקומות). ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג (מ"ע ד' (צב, גד). מ"ע כ' (קמח, ג ואילך)). ועוד. וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 384 ואילך.

בשביל קרבנות ציבור שהקריבו במשך השנה¹⁷,
ש"קרבנות" נקראים "עבודה" סתם¹⁸, לפי שעבודת
הקרבנות מרמזת על כללות ענין ה"קירוב" לה'
(קרבן מלשון קירוב¹⁹), שזהו תוכן כל עניני עבודת
ה', שעל ידם מתקרב האדם לקונו – ומזה מובן,
שמצות מחצית השקל היא היסוד של כללות הענין
דעבודת ה'.
וימתק הביאור בזה – כי עבודת ה' בשלימות
היא דוקא כאשר האדם מרגיש בכל עניניו, שאינו
אלא "מחצית", דכלל אשר הוא עובד את ה' בכל
כוחותיו, אין זאת אלא "מחצית", כי אלמלא הקב"ה
עוזרו אין יכול לו²⁰, שהקב"ה נותן לאדם את הכחות
הדרושים כדי שיוכל לעבוד את השם, ויתרה מזה
ע"פ מחז"ל²¹ עה"פ²² "מי הקדימני ואשלם";
והרגש זה בא ע"י "מחצית השקל"²³, שענינה
(ברוחניות) הוא ענין המסירת נפש (כנ"ל), דכאשר
יסוד עבודתו היא התעוררות ד"מסירת נפשו לה'
על יחודו, שיהי' קבוע בלבו תמיד ממש יומם
ולילה לא ימיש מזכרונו²⁴, אזי נרגש בכל עניניו
שאינו אלא "מחצית".
ועל ידי העסק בתורת מחצית השקל, שניתנה
דוקא "כולו כאחת, בפעם אחת", למעלה
מהתחלקות, נזכה בקרוב לגאולה האמיתית
והשלימה על ידי משיח צדקנו, שגאולה זו תבוא
ג"כ לא בסדר והדרגה²⁵, אלא (כפסק דין ברור של
הרמב"ם²⁶, ש) "כבר הבטיחה תורה שסוף ישראל
לעשות תשובה.. ומיד הן נגאלין", תיכף ומיד
ממש, ובעגלא דידין.

(משיחת שבת פרשת שקלים תשד"מ)

דהנה מבואר בתניא¹⁴, שענין המסירת נפש לה'
לא בא מחמת דעת והתבוננות בה' כלל, אלא בלי
שום התבוננות רק כאילו הוא דבר שאי אפשר כלל
לכפור בה' אחד בלי שום טעם וטענה כלל, והיינו
משום שה' אחד מאיר ומחי' כל הנפש כו'.
כלומר: זה שכל ישראל מוכנים למסור נפשם לה'
הוא באופן "שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד", היינו,
שמרגישים שאינם יכולים להיות נפרדים ממנו ית'¹⁵.
והרגש זה בא ע"י שמעוררים בעצמם את התקשרותם
לה', שישראל והקב"ה הם כמו שתי חצאי צורות,
וכאשר מרגיש ש"ה' אחד" הוא הוא חיותו ואמיתית
מציאותו ("משום שה' אחד מאיר ומחי' כל הנפש"),
א"כ אין שייך שיהי' פירוד בין הנשמה והקב"ה,
שאינם אלא כמו "שתי חצאי צורות".
וזהו הרמז בשני ההפכים הנ"ל שבמצות מחצית
השקל – (א) מחצית דוקא, (ב) "כולו כאחת בפעם
אחת" – ואדרבא שניהם תלויים זב"ז:
כאשר האדם מרגיש את עצמו כ"מחצית",
שזהו מצד גילוי ההתקשרות לה', שאינו דבר נבדל
מאתו ית' אלא כמו "חצי צורה", אזי מסירתו
ונתינתו לה' היא באופן של "כולו כאחת", בלי
התחלקות.
וכמו ענין המסירת נפש בפשטות, שהיא נקודה
אחת שלמעלה מהתחלקות, דלא שייך לומר שיש
לאדם "קצת" מסירת נפש או "הרבה" מסירת נפש,
כי הפירוש של מסירת נפש הוא – שמוסר את נפשו,
דהיינו נקודת החיות שלו, לה', ולא תתכן בזה
התחלקות, ובדרך ממילא מוסר כל אשר לו לה'.
ויש לומר, שזהו גם הרמז במאמר חז"ל¹⁶
שהקב"ה הראה לו למשה "מטבע של אש" וא"ל
"כזה יתנו", שתוכן מצוה זו אינה נתינה של ממון
בלבד, אלא נתינת "מטבע של אש", נתינה החדורה
באש הנשמה, ועד שכולה אש, שזהו"ע מסירת
נפשו לה', אש המסירת נפש.
ד. והנה תרומת מחצית השקל היא (בעיקר)

(14) ספי"ח.

(15) כפתגם הידוע ("היום יום" כ"א סיון. כ"ה תמוז) שכאז"א
מישראל "אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות".

(16) ירושלמי שקלים פ"א ה"ד. תנחומא תשא ט (בסופו).
תיב"ע ורש"י תשא (ל, יג). ועוד.

(17) ראה שקלים רפ"ד. רמב"ם הל' שקלים רפ"ד. רש"י
תרומה כה, ב. תשא שם, טו.

(18) ראה מפרשים לאבות פ"א מ"ב.

(19) ס' הבהיר סק"ט. בחיי ויקרא א, ט. ועוד.

(20) סוכה נב, ריש ע"ב. קידושין ל, ב. וראה תניא פ"ג.

(21) תנחומא אמור ז. ויק"ר פכ"ז, ב.

(22) איוב מא, ג.

(23) וי"ל שזהו מהטעמים שמצות מחצית השקל הוצרכה
להיות באופן שהקב"ה הראה למשה "מטבע של אש" וא"ל "כזה
יתנו" – שזהו נתינת כח גלוי ("זה") מלמעלה על קיום מצוה זו.

(24) ל' התניא ספכ"ה. עיי"ש.

(25) כהדיעה בירושלמי (ברכות פ"א ה"א) דגאולתן של
ישראל קמעא קמעא כו'.

(26) הל' תשובה פ"ז ה"ה.

ילקוט לוי יצחק על התורה

הלל

וְאֶבְרָהָם וְזֶקֶן בְּנֵי מִיָּמִים, וְה' בֵּרַךְ אֶת אֲבְרָהָם בְּכָל¹

זקן - הוא בחינת חכמה, זקן זה שקנה חכמה.²

ברך - הוא המשכה.

בכל - הוא מלכות, כמאמר רז"ל³ שהיתה לאברהם בת, מלכות, ובכל שמה.

בכ"ל גימטריא ב"ן, ושם זה הוא במלכות.⁴

והיינו המשכת חכמה במלכות.

ואומרים פסוק זה בראש חדש, שבו יש המשכת חכמה למלכות.⁵

(הערות לזהר ב עמ' תפד)

שלום עליכם

אומרים שלוש פעמים שלום עליכם כנגד שלוש בחינות¹¹.

א. התקשרות המשפיע, ז"א, אל המקבל, מלכות, מלמטה למטה. והוא על דרך שילוב הוי"ה באדני, ירידת העליון למטה, יחודא תתאה.

ב. התקשרות המקבל, מלכות, אל המשפיע, ז"א, מלמטה למטה. והוא על דרך שילוב אדני בהוי"ה, עליית התחתון למטה, יחודא עילאה.¹²

ג. חיבור והתכללות שתי הבחינות יחד.

(הערות לזהר ב עמ' קסג ועמ' שלג)

קידוש ליום טוב

אֱלֹהֵינוּ מוֹעֵדֵי ה' . . אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם בְּמוֹעֲדָם¹³

אלה מועדי ה' - ראשי תיבות אמי, כי יום טוב הוא בחינת אימא, בינה¹⁴. ומועדים לשמחה, שמחה היא בבינה, אם הבנים שמחה.¹⁵

אך ביום טוב ממשיכים גם מחכמה לבינה, והוא מה שיום טוב נקרא מקרא קדש¹⁶, שנמשך בו הארה מחכמה, הנקרא קדש.

אותם במועדים - ראשי תיבות אבי¹⁷.

ואמ"י הוא ביו"ד היחס, שמתייחס אלינו, מה שאין כן א"ב הוא בלי ביו"ד היחס, כי עיקר יום טוב הוא בינה, המתייחסת אלינו, והמשכת החכמה היא בבחינת הארה בלבד.

(הערות לזהר ב עמ' שכד, תורת לוי יצחק עמ' ערב)

קידוש לבנה

דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חֵי וְקַיִם¹⁸

בדוד המלך אין שינויים, כי שרשו בכתר מלכות¹⁹, וכתר מלכות נשאר בעולם האצילות ואינו יורד לעולמות בי"ע לברר בירורים²⁰. מה שאין כן בשאר הספירות שבמלכות, שלמטה מכתר מלכות, יכולים להיות שינויים ח"ו, וכמו השינויים בלבנה.

זהו דכתיב²¹ ראש דברך אמת.

דברך - היינו מלכות, עולם הדיבור²².

ראש דברך - כתר מלכות.

אמת - בבחינה זו אין שינויים.

(הערות לזהר ב עמ' קג, עמ' קד)

(1) חיי שרה כד, א.

(2) קידושין לב, א.

(3) בבא בתרא טז, ב.

(4) מביא שערים שער ד ח"פ פ"ט (ע"ב - חכמה. ס"ג - בינה. מ"ה - תפארת. ב"ן - מלכות).

(5) לקוטי תורה ברכה צז, ג.

(6) ראש השנה כה, א.

(7) רמ"ז זח"ג צג, ב.

(8) פרי עץ חיים שער י"ז פ"ב.

(9) תהלים קיט, קס.

(10) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).

(11) עיין לקוטי תורה ראה כו, ב.

(12) עיין שער היחוד והאמונה פ"ז. לקוטי תורה דרושים לשבת תשובה סה, ד.

(13) אמור כג, ד.

(14) לקוטי תורה להאריז"ל פרשת אמור.

(15) תהלים קיג, ט.

(16) בא יב, טז.

(17) לקוטי תורה להאריז"ל שם.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הלכנה בעיני בשר דוקא, כדי להדגיש שהגאולה צריכה להיות באופן הנראה בגלוי לעיני בשר.

(תו"מ מנחם ציון ח"א ע' 138. מתוך לקראת שבת)

בחינת מתנה

ג' ענינים בתורה: א) ירשה - כמו שנאמר "תורה צוה לנו משה מורה" כו'. ב) מכר - כמאמר רבותינו זכרונם לברכה "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל מכרתי לכם תורת". ג) מתנה - כמאמר רבותינו זכרונם לברכה "ג' מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל כו' תורה כו'".

בחינת המתנה שבתורה, היא הבחינה שמצד הבורא יתברך, שלמעלה מעבודת ומדרגת הנבירים. ולכן באה בדרך מתנה (מתנת חנם) מלמעלה.

שלמותה של בחינת "מתנה" שבתורה, תתגלה לעתיד לבא, בתורתו של משיח, ועל פי זה יבין מה שהסמיכו חכמים, בתפלת "יהי רצון... שיבנה בית המקדש במהרה בימינו" את ההמשך, "ותן חלקנו בתורתך", שמוסב על בחינת מתנה שתתגלה לעתיד לבא כשיבנה המקדש.

(לקו"ש ח"ג עמ' 119. מתוך לקראת שבת)

שפיטה עצמית - מתי חשבת על הגאולה?

יעשה כל אחד ואחד חשבון צדק בנפשו, מתי היתה הפעם האחרונה שחשב אודות משיח צדקנו אלבא דנפשיה, שהפונה היא אכן אליו אישית, שהקדוש ברוך הוא - על ידי משיח צדקנו - יוציא אותנו מגלות זו בפעל ממש, והוא, ביחד עם משיח צדקנו, ילכו ויבואו לארץ ישראל!...

לא מבקשים מאף אחד לתת דין וחשבון על זה - מתי חשב בפעם האחרונה על הגאולה - למישהו אחר; יבנס בחדר לפנים מתוך, במקום שאין איש רואהו, ושם יעשה חשבון צדק בנפשו...

וברור הדבר, שכאשר יעשה חשבון צדק בנפשו, וישפט - "משפטים" - את מעמדו ומצבו בקשר למחשבה על דבר הגאולה, הרי בודאי יבוא לידי הרהור תשובה...

מעלת נשי ישראל בעבודת השליחות ובהקבאת הגאולה

...[מעלת נשי ישראל מצינו גם] בעבודת השליחות דכבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו - כידוע גדל ההשתדלות של נשיא דורנו בנוגע לנשי ובנות ישראל. כולל ובמיוחד - שגם הן תתעסקנה בעבודה דהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, בהדגישו פעמים רבות את מעלתן של נשי ישראל, כאמור, הן בנוגע לכללות הענין דמתן תורה, והן בנוגע לכללות הענין ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", כולל - המקדש הרוחני שבתוך כל אחד ואחת מישראל ("ושכנתי בתוכם", בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד).

ועל אחת כמה וכמה בנוגע לענין הגאולה, אשר, בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, ועל דרך זה בנוגע לנשים צדקניות שבדורנו - כמבאר בכתבי האריז"ל, שדורנו זה הוא הגלגול של הדור שיצאו ממצרים - שבזכותן תהיה הגאולה מגלותנו זה, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

(תורת מנחם תשמ"ו ח"ב ע' 544. מתוך לקראת שבת)

קדוש הלכנה והגאולה

כללות הענין של קדוש לבנה - שבו אומרים "דוד מלך ישראל חי וקים" - קשור עם ענין הגאולה:

התחלת הצווי אודות קרבן פסח ויציאת מצרים הוא "החדש הזה לכם גו'", קדוש הלבנה, "כזה ראה וקדש".

ועל פי זה יש לומר שהפעלה הראשונה של הסנהדרין - תכף ומיד כשיקים היעוד "ואשיבה שפטניו כבראשנה" "בטבריא עתידין לחזר תחלה ומשם נעתקין למקדש" - תהיה קדוש החדש, "כימי צאתך מארץ מצרים", שהפתיחה היתה בהענין ד"כזה ראה וקדש".

וזהו גם הטעם לכה שאומרים "דוד מלך ישראל חי וקים" בעת קדוש לבנה, כשרואים את הלבנה בעיני בשר - דאף על פי ש"דוד מלך ישראל חי וקים" בכל רגע ורגע, מכל מקום, אומרים זאת בקשר עם ראית

הקדש סימן כו. קמה, א], שלעתיד לבא תהיה העבודה בעליות בקדשה גופא, ילכו מחיל אל חיל, עדן אינו מוכן מהו תכן ענן סור מרע לעתיד לבא?

ויש לומר שענן סור מרע לעתיד לבא תכנו הוא העליה והסלוק למדרגה ועולם שאינו בערך כלל לעולם שנמצא בו, ובלשון הקבלה 'העבודה במדת הגבורה'.

ויש לבאר זה על פי המבאר בכמה מקומות (וגם באגרת התשובה בתחלתה) במעלת מצוות לא תעשה על מצוות עשה; דהגם שעשה דוחה לא תעשה, הרי זה רק משום שבעולם הזה צריכה להיות המשכת האור, אבל מפל מקום יש עליו בהאור שעל ידי מצוות לא תעשה לגבי האור שעל ידי מצוות עשה [שלכן התקון על מצוות לא תעשה צריך עבודה גדולה יותר כמבאר באגרת התשובה שם]...

וזהו תכן ענן סור מרע (מצוות לא תעשה) שיהיה לעתיד לבא, הינו העליה והסלוק לדרגא געלית ועולם געלה שלא בערך כלל לדרגתו ועולמו. וזהו ענן 'לא תבא צדיקא בתיובתא' שיהיה לעתיד לבא, לא רק מעלת עבודת הצדיקים (חסד) אלא שבצדיקים תהיה גם מעלת התשובה ואור חורו כו'.

(תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ע' 661, מאמר ד"ה כי תשא תשמ"ז. מתוך לקראת שבת)

הדרגות או התעלות?

למרות שבהשקפה שטחית נראה כי העולם הולך ומדרדר מיום ליום והקשים לעוסק בענינים שבקדשה הולכים ומחמירים, הרי שלאמתו של דבר המצב הוא הפוך: העולם הולך ומזדכך. כי ככל שאנו מתקדמים ומתקדמים לעדן הגאולה, מתעלים אנו בכוון הקדשה עוד ועוד, וגם המגבלות הנצבות בפנינו רוחניות הן ועדינות יותר מבפנינו.

דוקא בימי הגלות מגיע יהודי להשגים גבוהים ביותר ברוחניות (אף שלא כלם גלויים עדן לעין), גבוהים עוד יותר מאשר בזמן שבית המקדש היה קיים, כשבעולם האיר בגלוי האור האלקי.

ביום הגאולה תתגלה האמת לעין כל. כאשר תגיע "שעת האמת", יתגדף קעשן כל דבר שלילי, ואלו כל דבר חיובי שנעשה על ידי בני ישראל במשך כל זמן הגלות - ובמיוחד בדרגו זה, הדור האחרון לגלות - יאיר באפן שתתגלה נצחיותו.

(אגרות קודש ח"ב עמ' סח. מתוך לקראת שבת)

ואז [על ידי התשובה] - יפעל הוא את ענין הגאולה תכף ומיד - "מיד הן נגאלין", מכיון שהההור תשובה שלו יכריע את עצמו ואת כל העולם כלו לכף זכות ויגרו לו ולהם תשובה והצלחה,

ובפשטות - שתכף ומיד ("לא עכבן אפלו כהרף עין") באים כל בני ישראל לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקדש ולבית המקדש, וכאמור, שם יהיו הסנהדרין שיקדשו את החדש על פי הראיה. ומשה ואהרן עמהם, וכל ענינים אלו - בפעל ממש, למטה מעשרה טפחים, תכף ומיד, בעגלא דידן ממש.

(תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ע' 556-7. מתוך לקראת שבת)

מתי יהיה שלום משלם?

כתב הרמב"ם בסיום ספרו ש"לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחקמתה כו' ובאותו הזמן (דלעתיד לבא) לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה משפעת הרבה וכל המעצנים מצויין כעפר, ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם. שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

ומדבריו מוכן ששלמות ענן השלום תהיה לעתיד לבא, שאז יהיה שלום בפשטות, לא מלחמה ולא קנאה ותחרות, ויהיה עסק כל העולם כלו לדעת את ה', שזה כולל כל באי עולם.

אבל ידיעת כל באי עולם תהיה במדרגת 'ממלא כל עלמין', מה שאין כן ישראל יהיו יודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כו', גם בבחינת 'סובב כל עלמין'.

ועל ידי ידיעה זו יהיה ענן השלום בתכלית השלמות. כמו שכתב הרמב"ם לפני זה שאז תהיה עבודת ה' של כלם ביחד שנאמר כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד.

(תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ע' 436, מאמר ד"ה ויהי בשלח תשמ"ז. מתוך לקראת שבת)

איך יהיה 'סור מרע' לעתיד לבא?

בנוגע לשאלה הידועה איך יתקיים לעתיד לבא ענן סור מרע ועשה טוב, והגם שמבאר בזה [ראה אגרת

חומש יומי

פרשת משפטים

~ יום ראשון כ"א שבט ~

כא (א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהִם:

א ואלין דינא די תסדר קדמיהון:

לכך נאמר: "אשר תשים לפניהם", כשלחן הערוך ומוכן לאכל לפני האדם. **לפניהם** • (גיטין פח) ולא לפני עובדי כוכבים, ואפלו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני ארמיים מחלל את השם ומינקר את שם האלילים להשביחם (ספרים אחרים: להחשיבם), שנאמר: (דברים לב) "כי לא כצורנו צורם, ואיבינו פלילים", כשאויבינו פלילים, זהו צדות לעלוי יראתם.

כ"א ואלה המשפטים • (שמות רבה) כל מקום שנאמר "אלה", פסל את הראשונים. "ואלה", מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח? לומר לה, שתשים סנהדרין אצל המקדש. (ספרים אחרים: המזבח, ופרוש: בעזרה). אשר תשים לפניהם • אמר לו הקדוש-ברוך-הוא למשה: לא תעלה על דעתך לומר: 'אשנה להם הפרק וההלכה שתים או שלש פעמים, עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופרושו,

~ נקודות משיחות קודש ~

וזהו גם מה שכותב רש"י: "ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח, לומר לה שתשים סנהדרין אצל המקדש". והינו, שצריכים לבסס את הצדק והישר (דינין) "אצל המקדש" – על קדושת התורה וצווי הבורא, ולא על השכל האנושי.

אלה המשפטים (כא, א) ואלה המשפטים: ...מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני (רש"י) גם את המצות המקנות 'משפטים' – אלה שהשכל האנושי מחיבן – עלינו לקיים אף ורק מפני שנתנו לנו מהקב"ה בסיני, ולא בגלל ההגיון והשכל שבהן.

(לקוטי שיחות, כרך ג, עמ' 899)

(ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָדִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יֵצֵא לַחֲפְשֵׁי חָנָם:

ב ארי תזון עבדא בר ישראל שת שנין יפלח ובשביעתא יפוק לבר חורין מגן:

שמכרוהו בגנותו, כמו שנאמר: "אם אין לו ונמכר בגנותו". או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית-דין לא יצא בשש? כשהוא אומר "וכי ימוך אחיד עמו ונמכר לה", הרי מוכר עצמו מפני דחקו אמור, ומה אני מקיים "כי תקנה"? בגמפר בבית-דין. לחפשי לחרות.

כ"א כי תקנה עבד עבדי • עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד בנצני שלקחתו מישראל ועליו הוא אומר "שש שנים יעבד"? ומה אני מקיים (ויקרא כה) "והתנחלתם אותם", בלקוח מן הכנענים, אבל בלקוח מישראל יצא בשש? תלמוד-לומר: (דברים טו) "כי ימכר לה אחיד העברי", לא אמרתי אלא באחיד. כי תקנה • מיד בית-דין

ספורנו

כא (א) ואלה המשפטים. הנה ש"לא תחמד.. כל אשר לרצף" (לעיל ידע האדם מה הוא "כל אשר לרצף". בפרשה של מעלה היתה האזהרה ב, יח, "ואלה המשפטים" אשר בם אשר תשים לפניהם. שאין בהם

~ נקודות משיחות קודש ~

נִהְפְּכָה לְגִמְרִי, וְהוּא עֲדִין זָקִיק לְ"עֲבֹדֶת עֶבֶד" כְּדִי לְהִשְׁפִּיעַ עָלֶיהָ.
לְכֵן פִּתְחָה הַתּוֹרָה בְּדִינֵי עֶבֶד עֲבָרִי, כִּי הַפְּנִיָּה וְהַמְּטָרָה שֶׁל מִתֵּן-תּוֹרָה הִיא לְהַאֲרִי אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה הַפְּתִיחוֹן – בְּאוֹר הַתּוֹרָה. דָּבָר זֶה בָּא לִידֵי בִטּוּי בְּצוּרָה בּוֹלֵטֶת בְּדִין עֶבֶד עֲבָרִי, הַמְּסַמֵּל אֶת הַשְׁפָּעַת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֻמִּית.

(לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 256-257)

עֶבֶד בְּנֻעָנִי – מְסַמֵּל אָדָם בַּעַל נְטִיָּה לְתַאֲוֹת הָעוֹלָם, אֲלָא שֶׁהוּא כּוֹפֶה אֶת עֲצָמוֹ בְּקִבְלַת-עוֹלָם וְאֵינוֹ נִכְנָע לָהֶן. מִצַּד אֲחֵד הוּא עֶבֶד (לֹה'), אֲף מִצַּד שֵׁנִי הוּא נִקְרָא עֶבֶד בְּנֻעָנִי, כִּי נִפְשׁוֹ הַבְּהֻמִּית הִיא בְּתַקְפָּה.
עֶבֶד עֲבָרִי – מְסַמֵּל אָדָם שֶׁהִגִּיעַ לְמַצָּב שֶׁהַמַּדּוּת שֶׁל נִפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית (אֶהְבֶּת ה' וְיִרְאַתוֹ) מְשַׁפִּיעוֹת עַל נִפְשׁוֹ הַבְּהֻמִּית, וּמַעֲוִרִית בָּהּ רָצוֹן וְתַשׁוּקָה לְאֵלֶקוֹת (וּבְכָל-זֹאת עֲדִין הוּא נִקְרָא "עֶבֶד", מִכֵּיּוֹן שֶׁנִּפְשׁוֹ הַבְּהֻמִּית טָרָם

(ג) אִם-בִּגְפוֹ יָבֹא בִּגְפוֹ יֵצֵא אִם-בְּעַל אִשָּׁה הוּא וַיֵּצֵא אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ:

(קידושין כ). אִם-בְּעַל אִשָּׁה הוּא • יִשְׁרָאֵלִית (מכילתא) • וַיֵּצֵאָהּ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ • וְכִי מִי הַכִּנְסָה שֶׁתֵּצֵא? אֲלָא מַגִּיד הַכְּתוּב שֶׁהַקּוֹנֶה עֶבֶד עֲבָרִי, חֵזֵב בְּמִזְוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבְכֵינּוֹ (קידושין כב).

כ"י • אִם-בִּגְפוֹ יָבֹא • שְׁלֹא הָיָה נִשְׁוִי אִשָּׁה, כְּתִרְגוּמוֹ: "אִם בְּלַחְדוּדֶיהָ". וְלִשׁוֹן "בִּגְפוֹ", בְּכַנְפוֹ, שְׁלֹא בָּא אֲלָא כְּמוֹת שֶׁהוּא, יַחֲדִי בְּתוֹךְ לְבוּשׁוֹ בְּכַנֵּף בְּגָדוֹ. בִּגְפוֹ יֵצֵא • מַגִּיד שֶׁאִם לֹא הָיָה נִשְׁוִי מִתְחַלֵּה, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה בְּנֻעָנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים

(ד) אִם-אֲדָנִיו יִתֵּן-לוֹ אִשָּׁה וַיִּלְדָּה-לוֹ בָּנִים אוֹ בָּנוֹת הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בִּגְפוֹ:

שְׁחֵרִי הָעֲבָרִיָּה אִף הִיא יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ, וְאֶפְלוֹ לִפְנֵי שֵׁשׁ אִם הִבִּיאָה סִימָנִין - יוֹצֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים טו) "אֲחִיד הָעֲבָרִי אוֹ הָעֲבָרִיָּה", מְלַמֵּד שֶׁאִף הָעֲבָרִיָּה יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ.

כ"י • אִם-אֲדָנִיו יִתֵּן-לוֹ אִשָּׁה • מִכָּאֵן שֶׁהָרְשׁוּת בִּיד רַבּוֹ לְמִסֵּר לוֹ שִׁפְחָה בְּנֻעָנִית, לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים. אוֹ אֵינוֹ אֲלָא בִּישְׁרָאֵלִית? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ". הָאֵינוֹ מְדַבֵּר אֲלָא בְּכַנְעֻנִית,

(ה) וְאִם-אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֹּתִי אֶת-אֲדֹנִי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֹא יֵצֵא חֲפָשִׁי:

כ"י • אֶת אִשְׁתִּי • הַשְׁפָּחָה.

(ו) וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל-הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדָּלֶת אוֹ אֶל-הַמִּזְוֵה וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת-אֲזָנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעִבְדוֹ לְעַלְמִים: ם

וַיִּקְרַבְנָה רַבּוּנָה לְקִדְּם דִּינֵינָא וַיִּקְרַבְנָה לְנוֹת דִּשָּׁא אוֹ לְנוֹת (דִּילִלּוֹת) מִזְוֵתָא וַיִּרְצַע רַבּוּנָה יֵת אֲדֹנָהּ בַּמַּרְצֵעָ וַיְהִי לָהּ עֶבֶד פְּלַח לְעַלְמִים:

על הר סיני: "כי לי בני ישראל עבדים" והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע'. רבי שמעון היה דורש מקרא זה במין חמר (רצה לומר: קשר צרור מבשם, שתולין בצואר לתכשיט): 'מה נשתנו דלת ומזונה מכל כלים שבבית? אמר הקדוש-ברוך-הוא: דלת ומזונה שהיו עדים במצרים בפשפסותי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי: "כי לי בני ישראל עבדים", עבדי הם ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, תרצע בפניהם'. וצבדו לעלם. עד היוכל. או אינו אלא לעולם (קידושין טו) כמשמעו? תלמוד-לומר: "ואיש אל משפחתו תשובו", מגיד שחמשים שנה קרויים עולם, ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה, אלא עובדו עד היוכל, בין סמוך בין מפלג.

כ"א אַל הָאֱלֹהִים • (מכילתא) לבית-דין. צריך שימלך במוכרי שמוכרוהו לו. אַל הַדֵּלֶת או אַל הַמְּזוּזָה • יכול שתהא המזוזה כשה לרצע עליה? תלמוד-לומר: (דברים טו) "ונתתה באזנו ובדלת", בדלת ולא במזוזה. הא מה תלמוד-לומר "או אַל הַמְּזוּזָה"? הקיש דלת למזוזה: מה מזוזה מעמד, אף דלת מעמד (קידושין כב). וְרָצַע אֲדָנִיו אֶת אָזְנוֹ • הימנית. או אינו אלא של שמאל? תלמוד-לומר: "אֲזֵן" "אֲזֵן" לגזרה-שנה. נאמר כאן: "וְרָצַע אֲדָנִיו אֶת אָזְנוֹ", ונאמר במצרע: (ויקרא יד) "תנוף אָזְנוֹ הַיְּמִנִית", מה להלן הימנית, אף כאן הימנית. ומה ראה אֵזֶן להרצע מכל שאר אברים שבגוף? (מכילתא) אמר רבן יוחנן בן זכאי: 'אֵזֶן זאת ששקעה על הר סיני: "לא תגנב", והלך וגנב, תרצע'. ואם מוכר עצמו: 'אֵזֶן ששקעה

וַיִּכְרֶימוּכָר אִישׁ אֶת-בֵּיתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא בְּצִאת הָעֶבְדִּים:

בצאת העבדים" בשש וביובל? תלמוד-לומר: "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה". מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו: מה עברי יוצא בשש וביובל, אף עבריה יוצאה בשש וביובל. ומה לא תצא בצאת העבדים? לא תצא בראשי אברים פעבדים כנענים, יכול (אף) העברי יוצא בראשי אברים? — תלמוד-לומר: "העברי או העבריה". מקיש עברי לעבריה, מה העבריה אינה יוצאה בראשי אברים, אף הוא אינו יוצא בראשי אברים.

(י) וַיִּכְרֶימוּכָר אִישׁ אֶת-בֵּיתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא בְּצִאת הָעֶבְדִּים:

כ"א וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בֵּיתוֹ לְאִמָּה • (מכילתא. ערכין כט) בקטנה, הכתוב מדבר. יכול אפלו הביאה סימנים? אמרת: קל-וחמר. ומה מכורה קדם לכן יוצאה בסימנים, כמו שכתוב: "ויצאה חנם אין כסף", שאנו דורשים אותו לסימני נערות - שאינה מכורה, אינו דין שלא תמכר? לא תצא בצאת העבדים • כפיציאת עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין, אבל זו לא תצא בשן ועין, אלא עובדת שש או עד היוכל או עד שתביא סימנים, וכל הקודם, קודם לחרותה, ונותן לה דמי עינה או דמי שנה. או אינו אלא: "לא תצא

ח אם בישא בעיני רבונה דיקימה לה ויפרקנה לגבר אחרון לית לה רשו לזבונה במשלטה בה:

(ח) אִם-רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר-לוֹ יַעֲדָה וְהַפְּדָה: לָעַם נָכְרִי לֹא-יִמְשַׁל לַמְכָּרָה בַּבְּגָדוֹ-בָּהּ:

מקום שנותן לה? שמגרע מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו, כאלו היא שכורה אצלו, פיצד? הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו שתי שנים, אומרים לו יודע היית שעתידיה לצאת לסוף שש שנה. נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המנה ועשתה אצלו שתי שנים, הרי שלישית המנה. טל שני

כ"א אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ • שלא נשאה חן בעיניו לכנסה (מכילתא). אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה • שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה, וכסף קנייתה הוא כסף קדושה, וכאן רמז לך הכתוב שמצוה ביעוד, ורמז לך שאינה צריכה קדושין אחרים. וְהַפְּדָה • יתן לה מקום להפדות ולצאת, שאף הוא מסייע בפדיונה. ומה הוא

(י) לֹא תִצָּא בְּצִאת הָעֶבְדִּים. אין ראוי לאדם פשר לקנות עבריה לשפחה שלא מדעתה, אבל תהיה מקנתו לקחתה לאשה לו (פסוק ח) או (ח) אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ. אף על פי כן לא תישר בעיניו לא ישאנה, שמא ישאנה, אבל לשתדל האב והאדון להפדותה.

לקיים בה מצות יעוד. וכן אביה, מאחר שבגד בה ומכרה לזה.

שלישיות המנה ותצא מאצלה. לעם נכרי לא ימשל למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר, לא האדון ולא האב (קידושין יח). בבגדו-בה. אם בא לבגד בה, שלא

(ט) ואם לבנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה-לה: ט ואם לברה יקימנה בהלכת בנת ישראל יעבד לה:

בכסף שקבל אביו בדמיו! כמשפט הבנות. שאר, כסות ועונה.

כ"י ואם לבנו ייעדנה. האדון. מלמד שאף בנו גם תחתיו ליצדה, אם ירצה אביו, ואינו צריך לקדשה קדושין אחרים, אלא אומר לה: 'הרי את מיצדת לי

(י) אם-אחרת יקח-לו שארה כסותה וענתה לא יגרע: יאם אחרנתא יסב לה זיונה כסותה וענתה לא יתמנע:

שארה. מזונות (כתובות מז). כסותה. כמשמעו. ענתה. תשמיש.

כ"י אם-אחרת יקח-לו. עליה (מכילתא). שארה כסותה וענתה לא יגרע. מן האמה שיעד לו כבר.

(יא) ואם-שלש-אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין בכסף: יא ואם תלת אלין לא יעבד לה ותפוק מגן בלא כסף:

שנאמר: (דברים טו) "העברי או העבריה ועבדך שש שנים", ומהו האמור כאן: "ויצאה חנם"? שאם קדמו סימנים לשש שנים, תצא בהן. (קידושין ד. מכילתא) או אינו אומר שתצא אלא בבגרות? תלמוד-לומר: "אין כסף", לרבות וציאת בגרות. ואם לא נאמרו שניהם, הייתי אומר: "ויצאה חנם", זו בגרות, לכך נאמרו שניהם, שלא ליתן פתחון פה ל'בעל-הדין' לחלק.

כ"י ואם-שלש-אלה לא יעשה לה. אם אחת משלש אלה לא יעשה לה, ומה הן השלש? ייעדנה לו או לבנו, או יגרע מפדיונה ותצא, וזה לא יעדה לא לו ולא לבנו, והיא לא היה בידה לפדות את עצמה. ויצאה חנם. רבה לה וציאה לזו, יותר ממה שרבה לעבדים. ומה היא היציאה? ללמדך שתצא בסימנין ותשקה עמו עוד עד שתביא סימנין, ואם הגיעו שש שנים קדם סימנים כבר למדנו שתצא,

(יב) מכה איש ומת ומת יומת: יבדימחי לאנש ויקטלנה אתקטלא יתקטל:

ואת הקטן מנין? תלמוד-לומר: "כי יכה כל נפש אדם", אפלו קטן ואפלו אשה. ועוד, אלו נאמר: "מכה איש", שומע אני אפלו קטן שהכה והרג יהא חיב, תלמוד-לומר: (סו) "ואיש כי יכה", ולא קטן שהכה. ועוד "כי יכה כל נפש אדם", אפלו נפלים במשמע? תלמוד-לומר: "מכה איש", שאינו חיב עד שיכה בן קינא, הראוי להיות איש (מכילתא).

כ"י מכה איש ומת. כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחין, ומה שבידי לפרש למה באו כלם, אפרש. מכה איש ומת. (סנהדרין פד) למה נאמר? לפי שנאמר (ויקרא כד) "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת", שומע אני הפך בלא מיתה? תלמוד-לומר: "מכה איש ומת", אינו חיב אלא בהפאה של מיתה. ואם נאמר: "מכה איש", ולא נאמר: "ואיש כי יכה", הייתי אומר אינו חיב עד שיכה איש. הכה את האשה

ספורט

לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו כה. האב בהיותו בוגד בביתו למכרה, באמר "הלו נכריות נחשבנו לו כי מכרנו" (בראשית לא טו), וזה אחר שיראה פעל איש נכרי בישאל, שקנה איש ישראל את בת ישראל שלא לשם אישות, לא ימשל למכרה אחר כך לעם נכרי כזה. תורה ט (ט) כמשפט הבנות יעשה לה. בנו, שהם שאר כסות ועונה, אף על פי שהוא לא קנה אותה ולא קדשה. תורה י (י) לא יגרע. שאין מתר להרבות נשים אלא היכא דמצי למיקם בספוקיהו, באפן שלא יגרע את הראוי לראשונה. תורה יא

וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנֹכָה לִידּוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ יג וְיָדִי לֹא כָמֶן לֹה וּמִן קֶדֶם יְיָ אֶתְמַסֵּר לִידֶה וְאֲשׁוּי לָךְ אֶתֶר דִּיעֲרוֹק לְתַמָּן: מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוּם שָׁמָּה: ס

מִזְדַּמֵּן לִמְצָא לִי עֹלָה. וְהָאֱלֹהִים אָנֹכָה לִידּוֹ • וְלָמָּה תִּצָּא זֹאת מִלְּפָנָיו? הוּא שֹׁאֲמֵר דָּוָד: (שְׁמוּאֵל א כד) "כִּי אֲשֶׁר יֹאמֶר מֶשֶׁל הַקְּדֻמוֹנִי, מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע", וּמֶשֶׁל הַקְּדֻמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מֶשֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהוּא קְדֻמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְהִיכֵן אִמְרָה תּוֹרָה: "מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע"? וְהָאֱלֹהִים אָנֹכָה לִידּוֹ • בְּמָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר? בְּשֵׁנֵי בְנֵי אָדָם, אֶחָד הֵרֵג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הֵרֵג מִזִּיד, וְלֹא הָיוּ עֲדִים בְּדַבָּר שִׁיעִידוֹ, זֶה לֹא נִהְרַג וְזֶה לֹא גָלָה. וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְזַמֵּן לְפָנֶיךָ אֶחָד: זֶה שֶׁהֵרֵג בְּמִזִּיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֵּלֶם, וְזֶה שֶׁהֵרֵג שׁוֹגֵג עוֹלָה בְּסֵלֶם וְנוֹפֵל עַל זֶה שֶׁהֵרֵג בְּמִזִּיד וְהוֹרֵגוֹ, וְעֲדִים מַעֲדִים עָלָיו וּמַחֲזִיבִים אוֹתוֹ לְגִלּוֹת. נִמְצָא זֶה שֶׁהֵרֵג בְּשׁוֹגֵג - גּוֹלָה, וְזֶה שֶׁהֵרֵג בְּמִזִּיד - נִהְרַג. וְשִׁמְתִּי לָךְ מְקוֹם • אָף בַּמִּדְבָּר, שִׁנּוּס שָׁמָּה. וְאִי זֶה מְקוֹם קוֹלְטוֹ? זֶה מַחְנֶה לְוִיָּה (מִכְיָת יב).

וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה • לֹא אָרַב לוֹ וְלֹא נִתְפָּן. 'צָדָה' לְשׁוֹן אָרַב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שְׁמוּאֵל א כד) "וְאִתָּה צוֹדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ", וְלֹא יִתְכַּן לֹאמֹר 'צָדָה' לְשׁוֹן "הַצֵּד צִיד", שֶׁצִּידֵת חַיּוֹת אֵין נּוֹפֵל ה"א בַּפֶּעַל שְׁלָה, וְשֵׁם דְּבָר בֶּה צִיד, וְזֶה שֵׁם דְּבָר בּוֹ צִדָּה וּפֶעַל שְׁלּוֹ צוֹדָה, וְזֶה פֶּעַל שְׁלּוֹ צֵד, וְאוֹמֵר אֲנִי פִתְרוֹנוֹ בְּתַרְגוּמוֹ: "וְיָדִי לֹא כָמֶן לֹה". וּמִנַּחֲמָם חִבְרוּ בַחֲלֹק 'צֵד צִיד', וְאֵין אֲנִי מוֹדָה לוֹ. וְאִם יֵשׁ לְחִבְרוֹ בְּאַחַת מִמִּחְלָקָת שֶׁל צֵד, נִחְבְּרוּ בַחֲלֹק (יִשְׁעִיָּה סו) "עַל צֵד תִּנְשְׂאוּ", (שְׁמוּאֵל א כ) "צָדָה אוֹרָה", (דְּנִיאל יז) "וּמִלִּין לְצֵד עֲלָאָה יִמְלִל". אָף כָּאן "אֲשֶׁר לֹא צָדָה" לֹא צָדָה לִמְצָא לוֹ שׁוֹם צֵד מִיָּתָה, וְאָף זֶה יֵשׁ לְהַרְהֵר עָלָיו. מִכָּל-מְקוֹם, לְשׁוֹן אָרַב הוּא. וְהָאֱלֹהִים אָנֹכָה לִידּוֹ • זִמָּן לִידּוֹ, לְשׁוֹן (תַּחֲלִים צא) "לֹא תִאָּנֶה אֵלֶיךָ רָעָה", (מִשְׁלִי יב) "לֹא אָנֹכָה לְצִדִּיק כָּל אֹנָן", (מִלְכִים ב ה) "מִתְאַנֶּה הוּא לִי",

וְכִי-יִזָּד אִישׁ עַל-רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֻנּוּ לְמוֹת: ס

שׁוֹגֵג, "לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה" וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית-דִין, וְהַרְפָּא וְהַרְוֵה בְּנוֹ וְתַלְמִידוֹ, שֹׁאֲף-עַל-פִּי שְׁהֵם מְזִידִין, אֵין מַעֲרִימִין. מֵעַם מִזְבְּחֵי • (סְנֵהרִין צה) אִם הָיָה כֹהֵן וְרוֹצֵה לְעַבֵּד עֲבוּדָה, תִּקְחֻנּוּ לְמוֹת.

וְכִי-יִזָּד • לָמָּה נִאָּמַר? לְפִי שֹׁאֲמֵר "מִכָּה אִישׁ וְגו'", שׁוֹמֵעַ אֲנִי רּוֹפֵא שֶׁהֵרֵג וְשְׁלִיחַ בֵּית-דִין שֶׁהִמִּית בְּמִלְקוֹת אֲרָבָעִים, וְהָאֵב הַמִּכָּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הַרְוֵה אֶת תַּלְמִידוֹ וְהַשׁוֹגֵג? תַּלְמוּד-לוֹמֵר: "וְכִי יִזָּד" וְלֹא

וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: פ

וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ • (שֵׁם פד) לְפִי שֶׁלְּמַדְנוּ עַל הַחוּבֵל בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּתַשְׁלוּמִין וְלֹא בְּמִיתָה, הִצְרֹךְ לֹאמֹר עַל הַחוּבֵל בְּאָבִיו שֶׁהוּא בְּמִיתָה, וְאֵינוֹ חֵיב

וְגוֹנֵב אִישׁ וּמִכְרוֹ וְנִמְצָא בִידּוֹ מוֹת יוֹמָת: ס

וְגוֹנֵב אִישׁ וּמִכְרוֹ • (מִכְלִיתא) לָמָּה נִאָּמַר? לְפִי שֹׁאֲמֵר: (דְּבָרִים כד) "כִּי יִמְצָא אִישׁ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו". אֵין לִי אֵלָּא אִישׁ שֶׁגָּנַב נֶפֶשׁ. אִשָּׁה, אוֹ טַמְטוּס, אוֹ

וְהָאֱלֹהִים אָנֹכָה לִידּוֹ. שְׁלֵא פִשַׁע לְעֲשׂוֹת דְּבָר גּוֹרֵם זֶה, אֵלָּא שֶׁמְגַלְגֵּלִין חוֹכָה עַל יְדֵי חֵיב' (שְׁבַת לב). כָּאֲמָרוֹ "וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה" (מִשְׁלִי טו, ד).

וְשִׁמְתִּי לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוּם. לְכַפֵּר עֲוֹנוֹ בְּגִלּוֹתוֹ. תּוֹרָה יד

מַחְנֶה לְוִיָּה הָיָה קוֹלֵט בַּמִּדְבָּר. תִּקְחֻנּוּ לְמוֹת. כְּעֵנֶן "הַמַּעֲרַת פְּרָצִים הָיָה הַבֵּית הַזֶּה" (יִרְמְיָהוּ יא). תּוֹרָה טו

(יד) מֵעַם מִזְבְּחֵי. אָף עַל פִּי שֶׁכָּל

והפסיק הענין וכתב: "וגונב איש" בין "מכה אביו ואמו" ל"מקלל אביו ואמו", ונראה לי, הינו פלוגתא, דמר סבר מקשינן הכאה לקללה, ומר סבר לא מקשינן (סנהדרין שם).

"וגונב נפש". לכך הצרכו שניהם, מה שחסר זה, גלה זה. ונמצא בידו • שראוהו עדים שגנבו ומכרו, ונמצא כבר בידו קדם מכירה (סנהדרין פה) • מות יומת • בחנק. כל מיתה האמורה בתורה סתם, חנק היא.

יו ודילוט אביהי ואמה אתקטלא יתקטל:

(י) ומקלל אביו ואמו מות יומת: ס

אשר יקלל, להוציא את הקטן. מות יומת • בסקילה, וכל מקום שנאמר: "דמיו בו", בסקילה, ובנין אב לכלם: (ויקרא כ) "באבן ירגמו אותם דמיהם בם". ובמקלל אביו ואמו נאמר: "דמיו בו" (תורת כהנים. קידושין ל).

כש"א ומקלל אביו ואמו • למה נאמר? לפי שהוא אומר: (ויקרא כ) "איש איש אשר יקלל את אביו". אין לי אלא איש שקלל את אביו. אשה שקללה את אביה, מנין? תלמוד-לומר: "ומקלל אביו ואמו" סתם, בין איש ובין אשה. אם כן, למה נאמר: "איש

יח וארי ינצון גברין ימחי גבר ית חברה באבנא או בכורמיןא ולא ימות ויפל לבוטלן:

(יח) וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו או באגרף ולא ימות ונפל למשכב:

ונפל למשכב • כתרגומו: "ויפל לבוטלן", לחלי שמבטלו ממלאכתו.

כש"א וכי יריבון אנשים • למה נאמר? לפי שנאמר: "עין תחת עין", לא למדנו אלא דמי אביו, אבל שבת ורפוי לא למדנו. לכך נאמרה פרשה זו (מכילתא).

יט אם יקום ויהליך בכרא על בורגה ויהי זבאה מחיזא לחוד בוטלגה יתן ואגר אסיא ישלם:

(יט) אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו הנמכה רק שבתו יתן ורפא ירפא: ס

החלי, אם קטע ידו או רגלו, רואין בטול מלאכתו מחמת החלי, כאלו הוא שומר קשואין, שהרי אף לאחר החלי אינו ראוי למלאכת יד ורגל, והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו, שנאמר: "יד תחת יד, רגל תחת רגל". ורפא ירפא • כתרגומו: ישלם שכר הרופא (בבא קמא פה).

כש"א על משענתו • על בריו וכחו (מכילתא). ונקמה המכה • וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג? אלא ללמדך פאן שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה, וכן משמעו: כשקם זה והולך על משענתו, אז "ונקה המכה", אבל עד שלא יקום זה, לא נקה המכה. רק שבתו • בטול מלאכתו מחמת

~ יום שני כ"ב שבט ~

כ וארי ימחי גבר ית עבדה או ית אמתה בשלטון וימות תחות ידה אתדנא יתדן:

(כ) וכי יפה איש את עבדו או את אמתו בשעבט ומת תחת ידו נקם ינקם:

אף עבד הקנוי לו עולמית. והרי היה בכלל "מכה איש ומת"? אלא בא הכתוב והוציאו מן הכלל להיות נדון בדין "יום או יומים", שאם לא מת תחת

כש"א וכי יפה איש את עבדו או את אמתו • בעבד כנעני, הכתוב מדבר. או אינו אלא בעברי? תלמוד-לומר: "כי כספו הוא". מה כספו קנוי לו עולמית,

אין חַיִּב עָלָיו אֲלֵא-אִם-כֵּן הִכְהוּ בְּדָבָר שֵׁשׁ בּוֹ כְּדִי לְהַמִּית, וְעַל אֲבֵר שֶׁהוּא כְּדִי לְמוֹת בְּהִכָּאָה זֶה - עֶבֶד הַקֵּל, לֹא כָל-שֹׁכֵן. נָקָם יִנָּקֶם. (סנהדרין עא) מִיתַת סִיף, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ויקרא כו) "חֹרֵב נֹקְמַת נָקָם בְּרִית" (מכילתא).

יָדוּ וְשָׁקָה מַעַת לַעַת, פֶּטוּר. בְּשֶׁשֶׁשׁ בּוֹ כְּדִי לְהַמִּית, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֲלֵא אֶפְלוֹ אֵין בּוֹ כְּדִי לְהַמִּית? תַּלְמוּד-לּוֹמֵר בִּישְׁרָאֵל: (במדבר לה) "וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר גְּמוּת בָּהּ (או בכלי עץ יד אשר ימות בו, גרסת ר"א) הִכְהוּ". וְהֵלֵא דְּבָרִים קֶל-וְחֹמֶר: וּמָה יִשְׁרָאֵל חֲמוּר,

(כא) אֵךְ אִם-יוֹם אוֹ יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יִקָּם כִּי כִסְפוֹ כֹּא בְרֵם אִם יוֹמָא אוֹ תְרִין יוֹמִין יִתְקַיֵּם לֹא יִתְדֵן אֲרִי כִסְפָּה הוּא: הוּא: ס

(מכילתא). לֹא יִקָּם כִּי כִסְפוֹ הוּא. הָא אַחֵר שֶׁהִכְהוּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשָּׁקָה מַעַת לַעַת קִדְּם שְׁמַת, חַיִּב.

כִּי-יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצֵאוּ יְלָדָהּ וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן עֲנוּשׁ יַעֲנֹשׁ בְּאִשֶּׁר יִשִּׁית עָלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְלִים:

כַּב וְאֲרִי יִנְצוּן גְּבָרִין וַיִּמְחוּן אֶתְמָא מַעֲדִינָא וַיִּפְקוּן וַיִּלְדִּהָ וְלֹא יִהְיֶה מוֹתָא אֶתְגַּבָּאָה יִתְגַּבִּי כְּמָא דִּישׁוּי עֲלוּהִי בַעֲלָה דְּאֶתְמָא יִתֵּן עַל מִימַר דִּינְיָא:

כִּי-יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא) זֶה עִם זֶה, וְנִתְּכֵן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. וְנִגְפוּ • אֵין 'נִגְיָפָה' אֲלֵא לְשׁוֹן דְּחִיפָה וְהִכָּאָה, כְּמוֹ: (תהלים צא) "פֶּן תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלָךְ", (ירמיה יג) "וּבִטְרִם יִתְנַגְּפוּ רִגְלֵיכֶם", (ישעיה ח) "וּלְאֶבֶן נִגַּף". וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן • בְּאִשָּׁה. עֲנוּשׁ יַעֲנֹשׁ • לְשִׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל. שְׁמִין אוֹתָהּ

כְּמָה הִיָּתָה רְאוּיָה לְהַמְכֵּר בְּשׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדָמֶיהָ בְּשִׁבִּיל הָרִיוּחָה. עֲנוּשׁ יַעֲנֹשׁ • יִגְבוּ מִמֶּנּוּ מִמּוֹן, כְּמוֹ: (דברים כב) "וְעֲנֹשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף". בְּאִשֶּׁר יִשִּׁית עָלָיו וְגו' • כְּשִׁיתְכַּעֲנֵנוּ הַבַּעַל בְּבֵית-דִּין לְהַשִּׁית עָלָיו עֲנֹשׁ עַל כָּף. וְנָתַן • הַמַּכָּה, דְּמֵי וְלָדוֹת. בְּפָלְלִים • עַל-פִּי הַדִּינִים.

(כג) וְאִם-אִסּוֹן יִהְיֶה וְנִתְּתָה נַפְשׁ תַּחַת נַפְשׁ: כִּי-יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא) זֶה עִם זֶה, וְנִתְּכֵן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. וְנִגְפוּ • אֵין 'נִגְיָפָה' אֲלֵא לְשׁוֹן דְּחִיפָה וְהִכָּאָה, כְּמוֹ: (תהלים צא) "פֶּן תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלָךְ", (ירמיה יג) "וּבִטְרִם יִתְנַגְּפוּ רִגְלֵיכֶם", (ישעיה ח) "וּלְאֶבֶן נִגַּף". וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן • בְּאִשָּׁה. עֲנוּשׁ יַעֲנֹשׁ • לְשִׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל. שְׁמִין אוֹתָהּ

כַּב וְאִם מוֹתָא יִהְיֶה וְנִתְּתָה נַפְשָׁא חֲלָף נַפְשָׁא: מִמֶּשׁ, שֶׁהַמִּתְכַּנֵּן לְהַרְגַּ אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה, פֶּטוּר מִמִּיתָה וּמִשְׁלֵם לְיוֹרְשָׁיו דְּמִיו כְּמוֹ שֶׁהָיָה נִמְכָּר בְּשׁוּק.

(כד) עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רִגְלָהּ תַּחַת רִגְלָהּ: כִּי-יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא) זֶה עִם זֶה, וְנִתְּכֵן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. וְנִגְפוּ • אֵין 'נִגְיָפָה' אֲלֵא לְשׁוֹן דְּחִיפָה וְהִכָּאָה, כְּמוֹ: (תהלים צא) "פֶּן תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלָךְ", (ירמיה יג) "וּבִטְרִם יִתְנַגְּפוּ רִגְלֵיכֶם", (ישעיה ח) "וּלְאֶבֶן נִגַּף". וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן • בְּאִשָּׁה. עֲנוּשׁ יַעֲנֹשׁ • לְשִׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל. שְׁמִין אוֹתָהּ

כִּי עֵינָא חֲלָף עֵינָא חֲלָף שְׁנָא חֲלָף שְׁנָא יָדָא חֲלָף יָדָא רִגְלָא חֲלָף רִגְלָא:

(כד) עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רִגְלָהּ תַּחַת רִגְלָהּ: כִּי-יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא) זֶה עִם זֶה, וְנִתְּכֵן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. וְנִגְפוּ • אֵין 'נִגְיָפָה' אֲלֵא לְשׁוֹן דְּחִיפָה וְהִכָּאָה, כְּמוֹ: (תהלים צא) "פֶּן תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלָךְ", (ירמיה יג) "וּבִטְרִם יִתְנַגְּפוּ רִגְלֵיכֶם", (ישעיה ח) "וּלְאֶבֶן נִגַּף". וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן • בְּאִשָּׁה. עֲנוּשׁ יַעֲנֹשׁ • לְשִׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל. שְׁמִין אוֹתָהּ

נְטִילַת אֲבֵר מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּפֶרֶק "הַחֹבֶל" (בבא קמא פד).

כִּי-יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא) זֶה עִם זֶה, וְנִתְּכֵן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. וְנִגְפוּ • אֵין 'נִגְיָפָה' אֲלֵא לְשׁוֹן דְּחִיפָה וְהִכָּאָה, כְּמוֹ: (תהלים צא) "פֶּן תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלָךְ", (ירמיה יג) "וּבִטְרִם יִתְנַגְּפוּ רִגְלֵיכֶם", (ישעיה ח) "וּלְאֶבֶן נִגַּף". וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן • בְּאִשָּׁה. עֲנוּשׁ יַעֲנֹשׁ • לְשִׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל. שְׁמִין אוֹתָהּ

כִּי כְּוָאָה חֲלָף כְּוָאָה פְּדֻעָא חֲלָף פְּדֻעָא מִשְׁקוּפֵי חֲלָף מִשְׁקוּפֵי:

(כה) כְּוָאָה תַּחַת כְּוָאָה פְּדֻעָא תַּחַת פְּדֻעָא חֲבֹרָה תַּחַת חֲבֹרָה: ס

(כא) כִּי כִסְפוֹ הוּא. וְעָלָיו לְיִסְרוֹ, יִבְקֹשׁ רַע" (שם יז, יא). תוֹרָה כב וּפְעָמִים יִמְרָה הָעֶבֶד עַד שֶׁקֶצֶף הָרֵב לְהַכּוֹתוֹ מִכָּה רַבָּה, כְּאִמְרוֹ "אֵךְ מִרִי (כד) עֵין תַּחַת עֵין. כֵּךְ הִיָּה רְאוּיָה כְּפִי הַדִּין הַגָּמוּר, שֶׁהִיא מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, מְכַרְתִּי הַקְּבֵלָה שִׁישְׁלֵם מִמּוֹן, מִפְּנֵי חֶסֶדן הַשְּׁעָרָתוֹ, פֶּן נִסְכַּל וְנוֹסִיף עַל הַמִּדָּה לְאִשְׁמָה בָּהּ. תוֹרָה כה

פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִן הַצֶּעַר, לוֹמַר: הוֹאִיל וְקָנָה יְדוֹ, יֵשׁ עָלָיו לְחֻתְכָּה בְּכָל מָה שְׂיִרְצָה, אֲלֵא אוֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ לְחֻתְכָּה בֶּסֶם, שְׁאִינוֹ מִצְטָעַר כָּל כֶּךָ, וְזֶה חֻתְכָּה בְּבִרְזָל וְצֶעֱרוּ. חֲבוּרָה • הִיא מִכָּה שֶׁהֶדֶם נִצָּרַר בָּהּ וְאִינוֹ יוֹצֵא, אֲלֵא שְׁמֵאָדִים הַבָּשָׂר כִּנְגָדוּ. לְשׁוֹן "חֲבוּרָה", טק"א בְּלַע"ז, כְּמוֹ (יִרְמְיָה יג) "וְנָמַר חֲבִרְבְּרִתִּי". וְתַרְגּוּמוֹ "מִשְׁקוּפִי", לְשׁוֹן חֲבֻטָּה, בִּטְדוּר"א בְּלַע"ז, וְכֵן "שְׁדוּפֹת קָדִים" שְׁקִיפֵן קָדוּם, חֲבוּטוֹת בְּרוּחַ. וְכֵן "עַל הַמִּשְׁקוּף", עַל שֵׁם שֶׁהִדְלֹת נִזְקָשׁ עָלָיו.

כּוֹוֹרֵאִי יִמְחִי גִבֹּר יְתָ עֵינָא דְעִבְדָּה אוֹ יְתָ עֵינָא דְאַמְתָּה וְיִחְבְּלָנָה לְבַר חוֹרִין יִפְטָרְנָה חֻלְף עֵינָה:

"שֵׁן וְעֵין"? שָׂאֵם נֶאֱמַר "עֵין" וְלֹא נֶאֱמַר "שֵׁן", הֵייתִי אוֹמֵר: מָה עֵין שְׁנִבְרָא עֲמוֹ, אִף כָּל שְׁנִבְרָא עֲמוֹ, וְהִירֵי שֵׁן לֹא נִבְרָא עֲמוֹ. וְאֵם נֶאֱמַר "שֵׁן" וְלֹא נֶאֱמַר "עֵין", הֵייתִי אוֹמֵר אֶפְלוֹ שֵׁן תִּינּוֹק שֵׁיִשׁ לָהּ חֲלִיפִין, לְכֹךָ נֶאֱמַר "עֵין".

כּוֹוֹרֵאִי שְׂנֵא דְעִבְדָּה אוֹ שְׂנֵא דְאַמְתָּה יִפְלֵ לְבַר חוֹרִין יִפְטָרְנָה חֻלְף שְׂנֵא:

כּח וְאִרִי יִנַּח תּוֹרָא יְתָ גִבְרָא אוֹ יְתָ אֶתְתָּא וְיִמּוֹת אֶתְרַגְמָא יִתְרַגֵּם תּוֹרָא וְלֹא יִתְאַבֵּל יְתָ בְּסִרְהָ וּמִרָה דְתּוֹרָא יְהִי זָכָא:

בְּאֶכִּילָה. (בבא קמא מא) בְּהִנָּחָה מִנֵּין? תְּלִמּוּד-לוֹמַר: "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי". כְּאָדָם הַאוֹמֵר לְחֻבְרוֹ: יֵצֵא פְלוֹנִי נָקִי מִנְּכִסִּי וְאֵין לוֹ בִּהְיָ הִנָּחָה שֶׁל כְּלוּם, זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, לְפִי שְׁנֶאֱמַר בְּמוֹעֵד: "וְגַם-בְּעָלָיו יוֹמֵת", הַצֶּרֶף לּוֹמַר בְּתָם: "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי".

כ"י • כּוֹרֵה תַּחַת כּוֹרֵה • מְכוֹת אֵשׁ, יַעַד עֲכָשׁוּ דְבַר בְּחֻבְלָה שֵׁיִשׁ בָּהּ פֶּחַת דְּמִים, וְעֲכָשׁוּ בְּשִׁאִין בָּהּ פֶּחַת דְּמִים אֲלֵא צֶעַר, כְּגוֹן כְּוָאוֹ בְּשִׁפּוֹד עַל צִפְרָנָיו, אוֹמְדִים כְּמָה אָדָם כִּיּוֹצֵא בְּזֶה רוּצָה לְטַל, לְהִיּוֹת מִצְטָעַר כֶּךָ. פֶּצַע • הִיא מִכָּה הַמוֹצִיָּאָה דָם שֶׁפֶּצַע אֶת בָּשָׂרוֹ, נִפְרְדוּ"ר בְּלַע"ז. הַכֹּל לְפִי מָה שֶׁהוּא: אִם יֵשׁ בוֹ פֶּחַת דְּמִים, נוֹתֵן נֶזֶק, וְאִם נָפַל לְמִשְׁכָּב, נוֹתֵן שְׁבֹת, וְרַפּוּי, וּבִשְׁתַּת וְצֶעַר. וּמִקְרָא זֶה יִתֵּר הוּא. וּבִ"חֻבְלָה" דְּרָשׁוּהוּ רַבּוּתֵינוּ לְחִיב עַל הַצֶּעַר אֶפְלוֹ בְּמִקּוֹם נֶזֶק, שְׁאֵף-עַל-פִּי שְׁנוּתָן לוֹ דְּמִי יְדוֹ, אֵין

(כו) וְכִי-יִנַּח אִישׁ אֶת-עֵין עַבְדּוֹ אוֹ-אֶת-עֵין אִמָּתוֹ וְיִשְׁחַתָּה לְחַפְשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת עֵינוֹ:

כ"י • אֶת עֵין עַבְדּוֹ • כְּנַעֲנִי, אֲבָל עַבְרִי אִינוֹ יוֹצֵא בְּשֵׁן וְעֵין, כְּמוֹ שְׁאִמְרָנוּ אֲבָל "לֹא תֵצֵא כְּצִאת הָעֶבְדִּים". תַּחַת עֵינוֹ • (מְכִילֵת) וְכֵן בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה רִאשֵׁי אֲבָרִים: אֲצִבְעוֹת הַיָּדִים וְהָרַגְלִים, וְשֵׁתִי אֲזָנָם, וְהַחֲסִם וְרֹאשׁ הַגּוֹיָה שֶׁהוּא גִיד הָאֵמָה. וְלָמָּה נֶאֱמַר

(כו) וְאִם-שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ-שֵׁן אִמָּתוֹ יִפְּלֵ לְחַפְשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת שְׁנוֹ: פ

(כח) וְכִי-יִנַּח שׁוֹר אֶת-אִישׁ אוֹ אֶת-אִשָּׁה וּמָת סָקוֹל יִפְּקֹל הַשּׁוֹר וְלֹא יִאֲכַל אֶת-בָּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי:

כ"י • וְכִי יִנַּח שׁוֹר • (בבא קמא כד) אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה וְחִיָּה וְעוֹף, אֲלֵא שְׁדָּבָר הַכְּתוּב בַּהֲנֶה. וְלֹא יִאֲכַל אֶת בָּשָׂרוֹ • (פסחים כא) מִמִּשְׁמַע שְׁנֶאֱמַר: "סָקוֹל יִפְּקֹל הַשּׁוֹר", אִינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נִבְלָה, וְנִבְלָה אֲסוּרָה בְּאֶכִּילָה? אֲלֵא מָה תְּלִמּוּד-לוֹמַר: "וְלֹא יִאֲכַל אֶת בָּשָׂרוֹ"? שְׁאֶפְלוֹ שֶׁחֲטוֹ לְאַחַר שְׁנִגְמַר דִּינוֹ, אֲסוּר

~ נקודות משיחות קודש ~

גַּם הֵהָּהּ בָּא מִ"דָּבָר הַכְּתוּב"

כְּאֶשֶׁר מִתְרַחֵשׁ בְּעוֹלָם מֵאֲרַע שֶׁהוּא נִגָּד הַטָּבַע וְיוֹצֵא מִגֶּדֶר הָרָגִיל, אֲזִי נִכְרַ לְכָל שֵׁ"מֵאֵת ה'" הִיָּתָה זֹאת" וְאֵין זֶה "מִקְרָה" חֶסֶד-וְשְׁלוֹם.

אִף בְּדֶרֶךְ כָּלֵל כְּאֶשֶׁר "עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ נוֹהֵג", עֲלוּל הָאָדָם לְחֻשָּׁב שְׁאֵין דְּרָכֵי הַטָּבַע מְגִיעִים מִלַּח הַבּוֹרָא, אֲלֵא כֶּךָ הוּא דְרָכָם וְטִבְעָם שֶׁל הַנִּבְרָאִים, וְהַעוֹלָם מִתְנַהֵג מִעֲצָמוֹ

וְכִי-יִנַּח שׁוֹר

אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹף, אֲלֵא שְׁדָּבָר הַכְּתוּב בַּהֲנֶה (כא. כח. ובפרש"י)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ כָּלֵל זֶה "דָּבָר הַכְּתוּב בַּהֲנֶה" (שְׁמִבְיָאוֹ רַש"י בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ עוֹד כְּמָה פְּעָמִים (כב. יז. שם, כא. שם, ל) בְּדֶרֶךְ הַדְּרוֹשׁ וְהִרְמָז:

ח"ו.

ועל זה בא הפלל – "דבר הכתוב בהנה". שגם ה"הנה", דקאי על ההנהגה הרגילה מדי יום ביומו, אין זה מעצמו

ח"ו, כי-אם מכל "דבר הכתוב", שהוא דבר ה' המהי וימקים את כל הנבואים ומנהיגם כרצונו. (ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 141 ואילך – מותר 'לקראת שבת')

(כט) ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם-בעליו יומת:

כט ואם שור נגח הוא מתמל ומדקמוהו ויתסהד במרה ולא נטרה ויקטול גברא או אתתא תורא יתרגם ואף מרה יתקטל:

תלמוד-לומר: "והמית". וגם בעליו יומת. בידי שמים. יכול בידי אדם? תלמוד-לומר: (במדרש לה) "מות יומת המכה, רוצח הוא", על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו (סנהדרין לג).

כט- מתמל שלשם. הרי שלש נגיחות (מכילתא). והועד בבעליו. (ב"ק כג) לשון התראה בעדים. כמו: "העיד העיד בנו האיש". והמית איש וגו'. לפי שנגמר: "כי נגח", אין לי אלא שהמיתו בנגיחה. המיתו בנשיכה, דחיפה ובציטה, מניין?

~ נקודות משיחות קודש ~

מיתת השור – דיני נפשות?

ויש להוסיף הסברה בזה: דהנה בטעם חייב המיתה לבעלים בנגיחת שורו, היה אפשר לפרש שהוא מטעם שלא שמר שורו כדבעי, ואז "השור יסקל" משום שהזיק, וזה שהבעלים יומת הוא מטעם שלא שמר שורו. ולפי זה, דין השור ודין הבעלים הם שני דברים נפרדים. אבל יותר נראה לומר שטעם חייב המיתה לבעלים הוא, דמבינן שהשור הוא ממון בעלים, הנה ליה כינא אריכתא של הבעלים, ובאלו שהבעלים בעצמו הזיק. ולפי זה, בדין השור נכלל גם דיני נפשות, דשניהם חטאו באותה פעולה ואין שני להפריד בדין שלהם.

ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו. . השור יסקל וגם-בעליו יומת: (כא, כט) "שור הנסקל, בעשרים ושלשה, שנגמר השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת בעלים כף מיתת השור" (סנהדרין ב, א). וקשה איך למדים דין מיתת השור מדין מיתת הבעלים, והרי אין למדים דיני ממונות מדיני נפשות? ויש לומר בפשיטות שיש בזה גם דיני נפשות: מאחר שהתורה כללה אותם כאחד, "השור יסקל וגם בעליו יומת" – היינו שפשדנים על השור אין זה רק דיני ממונות כי-אם גם דיני נפשות, כי בזה נכלל דין הבעלים – "וגם בעליו יומת" (בידי שמים), ואם-כן שפיר הוי דיני נפשות.

(ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 329 ואילך – מותר 'לקראת שבת')

(ל) אם-כפר יושט עליו ונתן פדיון נפשו ככל אשר-יושט עליו:

נפשו. דמי נזק, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: דמי מזיק (בבא קמא כז).

כט- אם כפר יושט עליו. "אם" זה אינו תלוי, והרי הוא כמו "אם כסף תלוה", לשון אשר זה משפטו, שישיתו עליו בית-דין כפר. ונתן פדיון

ספורנו

(כט) וגם בעליו יומת. בדיני שמים בכפר. תורה ל חייב, כשאין שם עדים שייחבוהו (ל) אם כפר יושט עליו. אם יעידו בכפר. תורה לא

(לא) אוֹ-בֶן יִגַּח אוֹ-בֶת יִגַּח בַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ: לא או לבר ישראל יגח תורא או לבת ישראל יגח כדינא הדין יתעבד לה:

כ"י-**אוֹ-בֶן יִגַּח • בֶּן שֶׁהוּא קָטָן. או בת • שְׁהִיא קְטָנָה. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה", יְכוֹל**

(לב) אִם-עֶבֶד יִגַּח הַשּׂוֹר אוֹ אִמָּה בֶּסֶף וְשָׁלָשִׁים שָׁקָלִים יִתֵּן לֵאדֹנָיו וְהַשּׂוֹר יִסְקָל: ם

כ"י-**אִם-עֶבֶד אוֹ אִמָּה • בְּנַעֲנִיִּים (מכילתא). שָׁלָשִׁים שָׁקָלִים יִתֵּן • גְּזֵרַת הַכְּתוּב הִיא, בֵּין שֶׁהוּא שׁוֹר אֶלֶף זֶז, בֵּין שֶׁאִינוֹ שׁוֹר אֶלָּא דִּינָר, וְהַשָּׁקָל מִשְׁקָלוֹ**

(לג) וְכִי-יִפְתָּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי-יִכְרֶה אִישׁ בֶּר וְלֹא יִכְסֶּנוּ וְנִפְל־שָׁמָּה שׂוֹר אוֹ חֲמוֹר:

כ"י-**וְכִי-יִפְתָּח אִישׁ בּוֹר • שֶׁהָיָה מְכַסֶּה וְגִלְהוּ. או כִּי יִכְרֶה • לָמָּה נֶאֱמַר? אִם עַל הַפְּתִיחָה חֵיב, עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָל-שָׁפָן? אֶלָּא לְהַבִּיא כּוֹרָה אַחֵר כּוֹרָה שֶׁהוּא חֵיב (בבא קמא נא) • וְלֹא יִכְסֶּנוּ. הָא אִם כְּסָהוּ, פְּטוֹר, וּבְחֹפֶר בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים דְּבַר הַכְּתוּב (שם נה) • שׂוֹר אוֹ חֲמוֹר • הוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחִיָּה, שֶׁבָּכָל**

(לד) בַּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם בֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלֵו וְהָיָה לוֹ: ם

כ"י-**בַּעַל הַבּוֹר • בַּעַל הַתְּקֵלָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאִין הַבּוֹר שְׁלוֹ, שֶׁעָשָׂא בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, עָשָׂא הַכְּתוּב בַּעְלֵו, לְהַתְּחִיב בְּנִזְקֵו. כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלֵו • יָשִׁיב לְרִבּוֹת שׁוֹר כֶּסֶף, וְאֶפְלוּ סָבִין (שם ט) • (וְהָא דְּכַתִּיב "מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ", וְכַתֵּב רַש"י שֶׁהִנָּזְקִין מִן הַעֲדִית, תִּרְץ בְּגִמְרָא דְּפָרָק קָמָא דְּכָבָא קָמָא, רַב הוֹנָא בְּרִיה**

(לה) וְכִי-יִגַּף שׂוֹר-אִישׁ אֶת-שׂוֹר רַעְהוּ וּמָת וּמָכְרוּ אֶת-הַשּׂוֹר הַחִי וְחָצוּ אֶת-כֶּסְפוֹ וְגַם אֶת-הַמֶּת יַחֲצִיּוּ:

כ"י-**וְכִי-יִגַּף • יִדְחָף, בֵּין בְּקִרְנָיו, בֵּין בְּגוֹפּוֹ, בֵּין בְּרִגְלָיו, בֵּין שֶׁנִּשְׁכּוּ בְּשִׁנָּיו, בְּלָן בְּכָלֵל נִגִּיפָה הֵם, שֶׁאִין נִגִּיפָה אֶלָּא לְשׁוֹן מִכָּה. שׂוֹר-אִישׁ • שׂוֹר שֶׁל אִישׁ. וּמָכְרוּ אֶת הַשּׂוֹר וְגו' • בְּשׁוּיִם הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שׂוֹר שׁוֹר מֵאֲתִים שֶׁהִמִּית שׂוֹר שׁוֹר מֵאֲתִים, בֵּין**

לב אם לעבדא יגח תורא או לאמתא כסף תלתין סלעין יתן לרבוניה ותורא יתרגם: ארבעה זהובים, שהם חצי אונקיא למשקל הישר של קלונג"א.

לג וארי יפתח גבר גוב או ארי יכרה גבר גוב ולא יכסנה ויפל תמן תורא או חמרא:

מקום שנאמר: "שור וחמור", אנו למדין אותו "שור" "שור" משבת, שנאמר: "למען ינוח שורך וחמורך", מה להלן כל בהמה וחייה כשור, שהרי נאמר במקום אחר "וכל בהמתך", אף כאן כל בהמה וחייה כשור. ולא נאמר: "שור" ו"חמור", אלא "שור" ולא אדם, "חמור" ולא כלים (בבא קמא נב).

לד מרי דגבא ישלם כסף ישיב למרוהי ומיתא יהא דילה:

דבר יהושע, דזהו אם בא לגבות קרקע, אבל מטלטלי – כל מילי מיטב הוא, דאי לא מזדבן חקא, מזדבן חקא). והמת יהיה לו • (מכילתא. ב"ק ט) לנזק, שמין את הנבלה ונוטלה בדימים, ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו.

לה וארי יגוף תור דגבר ית תורא דחברה וימות ויזבנון ית תורא חיא ויפלגון ית כספה ואף ית דמי מיתא ויפלגון:

שהנבלה שנה הרבה, בין שהיא שנה מעט, כשנוטל זה חצי חצי וחצי המט, וזה חצי חצי וחצי המט, נמצא, כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה. למדנו, שהתם משלם חצי נזק, שמן השוין אתה למד לשאינן שוין, כי דין התם לשלם חצי נזק, לא פחות

תלמד לשאין שוין, שהמשתלם חצי נזקו, שמיין לו את הנבלה, ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה, נוטל חצי הפחת והולך. ולמה אמר הכתוב בלשון הזה, ולא אמר: "ישלם חציו"? ללמד, שאין התם משלם אלא מגופו, ואם נגח ומת אחר-כך אין הנזק נוטל אלא הנבלה, ואם אינה מגעת לחצי נזקו, יפסיד. או שור שנה מנה שנגח שור שנה חמש מאות זוז, אינו נוטל אלא את השור, שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה (בבא קמא כו).

לו או אתידע ארי תור נגח הוא מאתמלי ומדקמזי ולא נטרה מרה שלמא ישלם תורא חלף תורא ומיתא יהא דילה:

(לו) או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם שור תחת השור והמת יהיה-לו: ם

שלם ישלם שור • נזק שלם. והמת יהיה-לו. לנזק, ועליו ישלם המזיק עד שישתלם נזק כל נזקו.

לו ארי יגנוב גבר תור או אמר וינסנה או זבנגה חמשא תורין ישלם חלף תורא וארבע ענא חלף אמרא:

(לו) כי יגנב איש שור או-שה ומכחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע-צאן תחת השה:

וראה כמה גדולה כחה של מלאכה: שור, שבטלו ממלאכתו, חמשה. שנה, שלא בטלו ממלאכתו, ארבעה. תחת השור תחת השה • (בבא קמא טז) שגאן הכתוב, לומר שאין מדת תשלומי ארבעה וחמשה נוקטת אלא בשור ושה בלבד.

כ"י • חמשה בקר וגו' • אמר רבי יוחנן בן זבאי: חס המקום על כבודן של בריות: שור, שהולך ברגליו, ולא נתבזה בו הגנב לנושא על כתפו, משלם חמשה. שנה, שנושא על כתפו, משלם ארבעה, הואיל ונתבזה בו. אמר רבי מאיר: בא

אם במחתרת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים:

כב (א) אם במחתרת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים:

להרגך בא, שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממנו בפניו ושותק. לפיכך, על-מנת-כן בא, שאם יעמד בעל המזון כנגדו, יהרגנו.

כ"י • אם במחתרת (סנהדרין סב) כשהיה חותר את הבית. אין לו דמים • אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעקרו. כאן למדתך תורה: אם בא להרגך השכם להרגו, וזה

באם עינא דסהדא נפלת עלוהי דמא לה שלמא ישלם אם לית לה ויזדבן בגנבתה:

(ב) אם-זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם-אין לו ונמכר בגנבתו:

כנגדו, כגון אב החותר לגנב ממון הבן, בידוע שרחמי האב על הבן, ואינו בא על עסקי נפשות. דמים לו • כחי הוא חשוב, ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית. שלם ישלם • הגנב, ממון שגנב ואינו

כ"י • אם-זרחה השמש עליו • (מכילתא וסנהדרין שם) אין זה אלא כמין משל: אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך, כשמש הזה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לך שאינו בא להרג אפלו יעמד בעל המזון

כב (ב) ונמכר בגנבתו. כי לולא זה היה רב דלת העם גנבים, שאם יפסידו הגנבה או יאכלוהי אין אומר השב, מפלי אין בידם לשלם, ותמלא הארץ חסם (ע"פ בראשית ה, יא). תורה ג

הבית נגדו התרו בו שלא יתרגהו, "דמים לו", חייב עליו אם תרגו, שמאחר שיש רואים לו, אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות, ולא יתרג את בעל המזון.

חייב מיתה. ואונקלוס שתרגם: אם עינא דסתדיא נפלת עלוהי, לקח לו שיטה אחרת, לומר שאם מצאוהו עדים קדם שבא בעל הבית, וכשבא בעל

ג אם אשתכחא ושתכח בידה גנבתא מתור עד חמר עד אמר דאנון חיינ על חד תרינ ישלם:

(ג) אם המצא תמצא בידו הגנבה משור עד חמור עד ששה חיים שנים ישלם: ם

שתרי נאמר במקום אחר: "על שזה על שלמה על כל אבדה וגו' ישלם שנים לרעהו". חיים שנים ישלם. ולא ישלם לו מתים, אלא חיים, או דמי חיים.

כ"י אם המצא תמצא בידו. ברשותו, שלא טבח ולא מכר. משור עד חמור. כל דבר בכלל תשלומי כפל, בין שיש בו רוח חיים, בין שאין בו רוח חיים,

~ יום שלישי כ"ג שבט ~

ד ארי יאכיל גבר חקל או כרם וישלח ית בעירה ויכול בחקל אחרן שפר חקלה ושפר פרמה ישלם:

(ד) כי יבער איש שדה או כרם וישלח את בעירו ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם: ם

אחר. בשדה של איש אחר. מיטב שדהו ישלם. שמין את הגנב, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו, ישלם לו ממייטב שדותיו: אם היה נזקו סלע, יתן לו שנה סלע מעדית שיש לו. למדך הכתוב, שהנזקין שמין להם בעדית (כ"ק ט).

כ"י כי יבער. את בעירה. ובער. כלם לשון בהמה, כמו: "אנחנו ובעירנו". כי יבער. יוליך בהמותיו בשדה וכרם של חברו ויזיק אותו באחת משתי אלה: או בשלוח את בעירה, או בבעור. ופרשו רבותינו: "ושלח", הוא נזקי מדרך פה רגל. "ובער", הוא נזקי השן האוכלת ומבערת (בבא קמא א).

ה ארי תתפק נור וישפח פובין ויכול גדישין או קמא או חקלא שלקמא ישלם דאדלק ית דלקתא:

(ה) כִּי־תִצָא אִשׁ וּמִצָּאָה קִצִּים וְנֹאכַל גִּדִּישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שְׁלֵם יִשְׁלֵם הַמִּבְעֵר אֶת־הַבְּעֵרָה: ם

פעם שניה. שלם ישלם המבער. אף על פי שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק.

כ"י כי תצא אש. אפלו מעצמה. ומצאה קצים קרדונ"ש בלע"ז. ונאכל גדיש. שלחכה בקוצים עד שהגיעה לגדיש, או לקמה המחברת לקרקע. או השדה. שלחכה את נירו, וצריך לגיר אותה

ו ארי יתן גבר לחברה כסף או מנין למטר ויתגביון מבית גברא אם ישתכח גנבא ישלם על חד תרינ:

(ו) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֶּלִים לְשֹׁמֵר וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמְצָא הַגָּנֵב יִשְׁלֵם שָׁנִים:

כ"י וגנב מבית האיש. לפי דבריו. אם ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לבעלים (בבא קמא ט).

ספורט

(ד) כי יבער איש שדה או בהמה מאליה אל שדה אחר. הגנב. תורה ה. כרם. בתוך שלו. מיטב שדהו ומיטב כרמו (ו) כסף או כלים. שסתם אלה ובער בשדה אחר. אף על פי שצאה ישלם. שהשן והרגל מועדות ברשות ישרם איש עשיר בחנם. תורה ז

ז אם לא ישתכח גִּנְבָא וַיִּתְקַרֵּב מְרִי דְבִיתָא
לְקַדָּם דִּינִינָא אִם לֹא אוֹשִׁיט יְדָה בְּמָה
דְּמִסֵּר לָהּ חֲבֵרָה:

(י) אִם-לֹא יִמְצָא הַגָּנֵב וַיִּתְקַרֵּב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-
הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שִׁלַּח יָדוֹ בְּמִלְאכֶת רֵעֵהוּ:

נ"י אִם-לֹא יִמְצָא הַגָּנֵב • וְכֹא הַשּׁוֹמֵר הָזֶה, שֶׁהוּא בֹעֵל הַבַּיִת. וַיִּתְקַרֵּב • אֶל הַדִּינִין, לְדוֹן עִם זֶה וְלִשְׁבַע
לוֹ שֶׁלֹּא שִׁלַּח יָדוֹ בְּשָׁלוֹ.

ח על כל פתגם דחוב על תור על חמר על
אמר על כסו על כל אבדא די יימר ארי
הוא דין לקדם דינא ייעול דין פרויהון די
יסיבון דינא ישלם על חד תרין לחברה:

(ח) עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׁוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֵׁה
עַל-שִׁלְמָה עַל-כָּל-אֲבֹהָ אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה
עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנִיָּהּ אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים
יִשְׁלַם שְׁנִים לְרֵעֵהוּ: ׀

ה' תהיה בין שניהם אם-לא שלח ידו, מה להלן
שבועה, אף כאן שבועה. אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא
זֶה • לִפִּי פְשׁוּטוֹ, אֲשֶׁר יֹאמַר הָעֵד כִּי הוּא זֶה
שֶׁנִּשְׁבַּעַת עָלָיו, הָרִי הוּא אֲצִלָּךְ. עַד הַדִּינִין יָבֹא
דְּבַר שְׁנִיָּהּ, וַיִּתְקַרֵּב אֶת הָעֵדוֹת. וְאִם פְּשָׁרִים הֵם
וַיִּרְשִׁיעוּהוּ לְשׁוֹמֵר זֶה, "וְשִׁלַּם שְׁנִים", וְאִם יִרְשִׁיעוּ
אֶת הָעֵדִים שֶׁנִּמְצְאוּ זִמְמִין, יִשְׁלְמוּ הֵם שְׁנִים
לְשׁוֹמֵר. וְרַבּוּתֵנוּ זְכוּרֹנִם לְכַרְכָּה דְּרִשׁוּ "כִּי הוּא
זֶה": לְלַמֵּד שֶׁאֵין מַחֲבִין אוֹתוֹ שְׁבֻעָה אֶל־אִם-כֵּן
הוֹדָה בְּמִקְצָת, לֹאמַר: כֹּף וְכָף אֲנִי חֵיב לָךְ וְהַמּוֹתֵר
נִגְנֵב מִמֶּנִּי (כ"ק קס) •

נ"י אִם-לֹא יִמְצָא הַגָּנֵב • שִׁמְצָא שִׁקְרָן בְּשִׁבּוּעָתוֹ,
שִׁיעִידוֹ עֲדִים שֶׁהוּא עֲצָמוֹ גִּנְבוּ, וַיִּרְשִׁיעוּהוּ "אֱלֹהִים"
עַל-פִּי הָעֵדִים. יִשְׁלַם שְׁנִים לְרֵעֵהוּ • לְמַדָּךְ הַכָּתוּב
שֶׁהַטּוֹעֵן בְּפִקְדוֹן לֹאמַר נִגְנֵב הִימָנוּ, וְנִמְצָא שֶׁהוּא
עֲצָמוֹ גִּנְבוּ, מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמִי כָּפֹל. וְאִימָתִי? בְּזִמְן
שֶׁנִּשְׁבַּע וְאַחֲרֵיכָךְ בָּאוּ עֲדִים, שֶׁכֹּף דְּרִשׁוּ רַבּוּתֵנוּ
זְכוּרֹנִם לְכַרְכָּה: "וַיִּתְקַרֵּב בֹּעֵל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים".
קִרְיָכָה זֶה, שְׁבֻעָה הִיא. אִתָּהּ אוֹמֵר לְשִׁבּוּעָה, אוֹ
אֵינוֹ אֶלָּא לְדִין, שֶׁבִּינָן שָׂבָא לְדִין וְכָפַר לֹאמַר נִגְנֵבָהּ,
מִדְּיָתִיב בְּכָפֹל אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁהוּא בִּידֹ? נִאֲמַר
כֵּאֵן שְׁלִיחוֹת יָד, וְנִאֲמַר לְמַטָּה שְׁלִיחוֹת יָד, "שְׁבֻעָת

~ נקודות משיחות קודש ~

ובאשר יצר הרע מקטרג ותובע להפיל את החוטא ולמסור
אותו כלו לרשותו, טוען האדם כנגדו טענת 'מודה
במקצת': לא כל מהותי וכחי חטא. אין זה אלא ב'מקצת'
בלבד.

"מודה במקצת – חייב שבועה". אדם שבתטאו – 'מקצתו'
נכנס לרשות היצר, וקוק הוא לתוספת כח, שלא פל יותר
לרשות היצר. זהו ש"משביעים אותו" – שבועה מלשון
שובע, נותנים לו כחות מיוחדים שלא פל יותר, ויוכל
להתחזק מעמד.

(לקוטי שיחות, כרך טז, עמ' 270)

אשר יאמר כי הוא זה (כב, ח) ללמד שאין מחיבין אותו
שבועה אלא אם-כן הודה במקצת (רש"י)

ענין 'מודה במקצת' ברוחניות, הוא:

בשעה שאדם נכשל בחטא, לא יתכן לומר שכל מהותו
שקוע בחטא, שהרי עצם הנשמה לא חטאה והיא נשארה
בדבקותה בה' גם בשעת החטא.

גם מצד כחות הנשמה, לא יתכן לומר שפח זה מלא רק
חטאים, שהרי בכל יהודי יש ריבוי טוב, וכמאמר רז"ל
(עירובין יט) "אפילו פושעי ישראל מלאים מצות פרימון".

ולכן לא יתכן שיהודי – או אפילו כח אחד שבו – יהיה
'כלו רע'.

ספורט

בין שהם מפקיד ונפקד, בין שהם
מלווה ולווה, שמודה מקצת. אשר
ירשיען אלהים ישלם שנים. אבל
מי שירשיעוהו אלהים לגנב, שהיה

אמת, ולא שאר טענותיך, וזהו 'מודה
במקצת'.
עד האלהים יבא דבר
שניהם. התובע והנתבע, לשבועה,

(י) אם לא שלח ידו. שאם שלח,
חייב אפילו באנסין. תורה ח
(ח) אשר יאמר כי הוא זה. וכמו כן
כשיאמר בעל דין הנתבע: זה הוא

ט ארי יתן גבר לחברה חמר או תור או
אמר וכל בעירא למטר ומית או אתבר או
אשתבי לית דחזי :

(ט) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמֹר או־שׁוֹר או־שֶׁה וְכָל־בְּהֵמָה לְשֹׂמֵר וּמֵת או־נִשְׁכָּר או־נִשְׁבָּה אִין
רָאָה:

שָׂכָר, לְפִיכָךְ אֵינוֹ פֶּטוּר אִם נִגְנָבָה, כְּמוֹ שִׁפְתוֹב:
"אִם־גָּנַב יִגְנַב מֵעַמּוֹ יִשְׁלֹם", אָכֵל עַל הָאֲנָס, כְּמוֹ:
מֵת מֵעַצְמוֹ, אוֹ נִשְׁכָּר, אוֹ נִשְׁבָּה בְּחֻזָּקָה עַל־יְדֵי
לִסְטִים. וְאִין רָאָה • שִׁיעִיד בְּדָבָר.

כ"ג כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמֹר או־שׁוֹר • (ב"מ)
(ז) פֶּרֶשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמָרָה בְּשׁוֹמֵר חֲנָס, לְפִיכָךְ פֶּטוּר
בּוֹ אֶת הַגָּנֵב, כְּמוֹ שִׁפְתוֹב "וְגִנֵּב מִבֵּית הָאִישׁ, אִם
לֹא יִמָּצֵא הַגָּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל הַבֵּית", לְשִׁבּוּעָה. לְמִדָּת,
שְׁפוּטֵר עֲצָמוֹ בְּשִׁבּוּעָה זֹו. וּפֶרֶשָׁה זֹו אֲמֹרָה בְּשׁוֹמֵר

י מוֹמְתָא דִּי תְּהִי בִין תְּרוּהוֹן אִם לֹא
אוֹשִׁיט יְדָה בְּמָה דְּמִסֵּר לָהּ חֲבֵרָה וְיִקְבֹּל
מֵרָה מִגֵּה מוֹמְתָא וְלֹא יִשְׁלֹם:

(י) שְׂבַעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ
בְּמַלְאכָת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלֹם:

שָׁלַח בְּהָ יָד וְאֶחָד־כֶּף נֶאֱנָסָה, חֵיב בְּאַנְסִין. וְלָקַח
בְּעָלָיו • הִשְׁבּוּעָה. וְלֹא יִשְׁלֹם • לוֹ הַשּׁוֹמֵר כְּלוּם.

כ"ג שְׂבַעַת ה' תִּהְיֶה • יִשְׁבַּע שָׂכָן הוּא, כְּדַבְּרִיו,
וְהוּא לֹא שָׁלַח בְּהָ יָד לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּהָ לְעַצְמוֹ, שָׂאֵם

י אִם אֶתְגַּנְבָּא יִתְגַּנֵּב מֵעַמָּה יִשְׁלֹם
לְמִרְוּהִי:

(יא) וְאִם־גָּנַב יִגְנַב מֵעַמּוֹ יִשְׁלֹם לְבְּעָלָיו:

יב אִם אֶתְבְּרָא יִתְבַּר יְתִי סְהָדִין דְּתִבְרִיא
לֹא יִשְׁלֹם:

(יב) אִם־טָרַף יִטָּרֵף יִבְאֵהוּ עַד הַטָּרְפָּה לֹא יִשְׁלֹם: פ

מִשְׁלֹם: טָרַפְתָּ חֲתוּל וְשׁוּעַל וְנִמְיָה, מִשְׁלֹם. טָרַפְתָּ
זֶאֱב, אָרִי, וְדָב וְנָחֵשׁ, אֵינוֹ מִשְׁלֹם. וּמִי לְחֻשֶּׁךְ לְדוֹן
כֵּן? שְׁהָרִי כְּתִיב "וּמֵת אוֹ נִשְׁכָּר אוֹ נִשְׁבָּה": מִה מִיתָה
שָׂאִין יָכוֹל לְהַצִּיל, אֵף שָׂכָר וְשִׁבְעָה שָׂאִין יָכוֹל לְהַצִּיל.

כ"ג אִם־טָרַף יִטָּרֵף • עַל־יְדֵי חֵיהָ רָעָה. יִבְאֵהוּ
עַד • יָבִיא עֲדִים שְׁנִטְרָפָה בְּאַנָס, וּפֶטוּר. הַטָּרְפָּה
לֹא יִשְׁלֹם • אֵינוֹ אוֹמֵר "טָרַפָּה לֹא יִשְׁלֹם", אֲלֹא
"הַטָּרְפָּה", יֵשׁ טָרַפָּה שֶׁהוּא מִשְׁלֹם וְיֵשׁ טָרַפָּה שֶׁאֵינוֹ

יג אִם יִשְׁאֵל גָּבֵר מִן חֲבֵרָה וְיִתְבַּר אוֹ מִית
מֵרָה לִית עֲמָה שְׁלָמָא יִשְׁלֹם:

(יג) וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁכָּר או־מֵת בְּעָלָיו
אִין־עַמּוֹ שְׁלֹם יִשְׁלֹם:

כ"ג וְכִי־יִשְׁאֵל • בָּא לְלַמֶּדֶךָ עַל הַשּׁוֹאֵל, שֶׁהוּא חֵיב בְּאַנְסִין. בְּעָלָיו אִין־עַמּוֹ • אִם בְּעָלָיו שָׁל שׁוֹר אֵינוֹ
עִם הַשּׁוֹאֵל בְּמַלְאכָתוֹ (ב"מ זד).

יד אִם מֵרָה עֲמָה לֹא יִשְׁלֹם אִם אֲגִידָא הוּא
עַל בְּאַגְרָה:

(יד) אִם־בְּעָלָיו עַמּוֹ לֹא יִשְׁלֹם אִם־שָׂכִיר הוּא בָּא
בְּשָׂכְרוֹ: ס

ספורט

לְבָרְכָה: זֶאֱב אֶחָד אֵינוֹ אֲנָס... שְׁנֵי
כְּלָבִים אֵינוֹ אֲנָס (בבא מציעא זג, ב במשנה),
וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר חֲתוּל וְנִמְיָה וְדוֹמִיָּהם
שִׁיכוּל לְהַצִּיל. תוֹרָה יג
(יד) אִם בְּעָלָיו עַמּוֹ. בְּמַלְאכָתוֹ
בְּשַׁעַת שְׂאִילָה.

אִם טָרַף יִטָּרֵף. עַל יְדֵי חֵיהָ רָעָה,
שִׁפְתָמָה יֵשׁ רוֹאָה, 'כִּי יִקְרָא עָלָיו
מִלֹּא רַעִים' (ע"פ ישעיה לא, ד), הִנֵּה אֲז
יָבִיא אֶת הַטָּרְפָּה, וְאִיזָה זֹוג עֲדִים
שִׁיעִידוֹ שְׁזוֹ הִיא שְׁנִטְרָפָה בְּאַנָס.
הַטָּרְפָּה. בְּאַנָס.

טוֹעֵן טַעֲנָת גָּנֵב לְשָׂקָר, יִשְׁלֹם שְׁנֵים
כְּדִין גָּנֵב. תוֹרָה ט
(ט) חֲמֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׁה. סֵתָם
אֲלֵה יִשְׁמְרוּ אוֹתָם עֲנִי עִם
בְּשָׂכָר. תוֹרָה י
(יב) יִבְאֵהוּ עַד. כְּבָר אֲמָרוּ: כָּל
מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עַד", הָרִי כָּאֵן שְׁנֵים
(סוּטָה ב, א). אֲמָר אִם כֵּן:

לֹא יִשְׁלֹם. שְׁסֵתָם מִשְׁאִיל בְּקָרוֹב
דַּעַת כְּפָה, הוּא נוֹתֵן מִתְּנָה עַל דַּעַת

לֹא יִשְׁלֹם. אָכֵל אֲכֻלָּה חֵיוֹת מִחֶסֶד
שְׁמִירָה, יִשְׁלֹם, בְּאֲמָרָם זְכוּרָם

הנאה שלו, שהרי על-ידי שָׁכְרוּ נִשְׁתַּמֵּשׁ וְאֵין לוֹ מִשְׁפָּט שׁוֹאֵל לְהַתְחִיב בְּאַנְסִין. וְלֹא פָּרַשׁ מִה דִּינוֹ, אִם כְּשׁוֹמֵר חֲנָם, אוֹ כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר. לְפִיכָךְ נִחְלָקוּ בּוֹ חֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שׁוֹכֵר כִּיצַד מְשַׁלֵּם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר חֲנָם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר.

כִּי־אִם־בְּעָלָיו עֲמָו • בֵּין שֶׁהוּא בְּאוֹתָהּ מְלֹאכָה, בֵּין שֶׁהוּא בְּמִלְאכָה אַחֶרֶת: הִיָּה עֲמָו בִּשְׁעַת שְׁאֵלָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִיטֵת עֲמָו בִּשְׁעַת שְׁבִירָה וּמִיתָה (ב"מ שם).
אִם־שָׂכִיר הוּא • אִם הַשּׁוֹר אֵינוֹ שְׂאוֹל, אֲלֹא שָׂכִיר, כֹּאֲ בִשְׁכָרוֹ לִיד הַשּׁוֹכֵר הִזָּה וְלֹא בִשְׁאֵלָה, וְאֵין כָּל

טו וְאִירִי יִשְׁדֹּל גָּבֵר בְּתִלְתָּא דְלֹא מֵאַרְסָא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה קִנְיָא וְקִינְיָנָה לֹה לֹאנְתָו:

(טו) וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא־אֶרְשֶׁה וְשָׁכַב עִמָּה מִהָרָה וּמִהֲרָנָה לוֹ לְאִשָּׁה:

כְּפִתּוּי בְּלִשׁוֹן עֲבָרִי. מִהָרָה וּמִהֲרָנָה • יִפְסֹק לָהּ מִהָרָה, כְּמִשְׁפָּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שְׁכּוּתָב לָהּ כְּתֻבָּה וְיִשְׁאַנָּה.

כִּי־וְכִי־יִפְתָּה • מְדַבֵּר עַל לְבָבָה עַד שֶׁשׁוֹמֵעַת לוֹ, וְכֵן תִּרְגְּמוּ: "וְאִירִי יִשְׁדֹּל". שְׁדוּל בְּלִשׁוֹן אֶרְמִי,

טז אִם מִצָּבֵא לֹא יִצְבִּי אֲבוּהָא לְמִתְנָה לֹה כְּסָפָא יִתְקוּל כְּמוֹהֲרִי בְּתִלְתָּא:

(טז) אִם־מִצָּבֵא יִמָּאן אֲבִיָּה לְתִתָּה לוֹ כְּסָף יִשְׁקֹל כְּמִהָרָה הַבְּתוּלָת: ם

(דברים כב) "וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנְּעִרָה חֻמָּשִׁים כְּסָף".

כִּי־כְמִהָרָה הַבְּתוּלָת • שֶׁהוּא קָצוּב חֻמָּשִׁים כְּסָף אֲצֵל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּה בְּאַנְס, שְׁנֵאנָמֶר:

(יז) מִכִּשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה:

כִּי־מִכִּשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה • (סנהדרין טז) אֲלֹא תוֹמֵת בְּבֵית־דִּין, וְאַחַד זְכָרִים וְאַחַד נְקִיבוֹת, אֲלֹא שְׁדָּכָר הַכְּתוּב בְּהוּנָה, שֶׁהַנָּשִׁים מְצוּיֹת מְכֻשָּׁפוֹת.

יח כָּל דִּישְׁכּוּב עִם בְּעִירָא אֲתִקְטָל יִתְקַטֵּל:

(יח) כָּל־שָׁכַב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת: ם

כִּי־כָל־שָׁכַב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת • בִּסְקִילָה, רוֹבֵעַ כְּנֹרְבַעַת, שְׁכָתוּב: "דִּמְיָהֶם בָּם".

יט דִּדְבַח לְטַעוֹת עֲמָמִיא יִתְקַטֵּל אֲלֵהֶן לְשִׁמָּא דִּי בְּחֻדוֹדֵהִי:

(יט) זִבְחֵ לַאלֹהִים יַחֲרֹם בְּלִתִּי לִיהוָה לְבָדוֹ:

נְקוּדָה פִּתְחָה, כְּמוֹ: לְמַלְךְ, לְמַדְבָּר, לְעִיר, (פִּתְחָה וְקִמְצָה, עֵינֵן אַחַד בְּעֵינֵן זֶה, וְגַם יֵשׁ לוֹמֵר בְּדִרְךָ אַחֵר, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּדִרְיוּקֵי רִש"י, יְעוֹיֵן בּוֹ) נוֹדַע בְּאִיזָה מְלָךְ מְדָבֵר. וְכֵן לְעִיר, נוֹדַע בְּאִיזָה עִיר מְדָבֵר. וְכֵן לַאלֹהִים, לְאוֹתָם שֶׁהִזְהִרְתָּם עֲלֵיהֶם בְּמִקּוֹם אַחֵר, כִּי־צָא בּוֹ: (תהלים פו) "אֵין כְּמוֹךָ בָּאלֹהִים", לְפִי שֶׁלֹּא פָּרַשׁ, הִצְרִיךְ לִינְקֹד פִּתְחָה. יַחֲרֹם • יוֹמָת. וְלִמָּה נִאָּמַר "יַחֲרֹם", וְחֵלָא כְּכָר נִאָּמְרָה בּוֹ מִיתָה בְּמִקּוֹם אַחֵר: (דברים יז) "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא, אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא

כִּי־לַאלֹהִים • לְעִבּוּדָת כּוֹכְבִים, אֵלּוּ הִיָּה נְקוּדָה לַאלֹהִים (הַלֵּמ"ד בְּצִירִי) הִיָּה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ וְלִכְתֹּב "אַחֲרִים", עֲכָשׁוּ שְׂאֵמֵר לַאלֹהִים, אֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ "אַחֲרִים", שְׁכָל לֵמ"ד וּבִי"ת וְה"א הַמְשַׁמְשׁוֹת בְּרֹאשׁ הַתְּכָה, אִם נְקוּדָה בְּחֻטָּף, כְּגוֹן לְמַלְךְ, לְמַדְבָּר, לְעִיר, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאִיזָה מְלָךְ, לְאִיזָה מְדָבֵר, לְאִיזָה עִיר, וְכֵן לְמַלְכִּים וְלְרֹגְלִים בְּחִיר"ק, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאִיזָה, וְאִם אֵינוֹ מְפָרֵשׁ — כָּל מַלְכִּים בְּמִשְׁמַע, וְכֵן לַאלֹהִים (בְּצִירִי) כָּל אֱלֹהִים בְּמִשְׁמַע, אֲפֵלוּ קֹדֶשׁ. אֲבָל כִּשְׁהִיא

ספורט

כֹּאֲ הַקְּבֵלָה שָׁם, שִׁיחָה פְּטוּר כָּל שׁוֹמֵר בְּכַעֲלִים אֲפֵלוּ בְּפִשְׁעָה (בבא מציעא עה, א). תורה טו
(יט) זִבְחֵ לַאלֹהִים. לְכָל הַאֲלֹהוֹת יַחֲדוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁבִכְלָם יִכּוֹן לְכָל־אֵת הָאֵל תִּבְרָךְ.

כֹּזָה, שֶׁהִיא מִתְנָה עַל דַּעַת לְהַחְזִיר בְּלִתִּי תַנְאִי שִׁיבְטֵל הַמִּתְנָה אִם לֹא יִחְזִירָנָה, הִנֵּה כָּל זְמַן שֶׁהִיא בִּידֵי הַמְּקַבֵּל הִיא שְׁלוֹ אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא יִחְזִירָנָה אַחֵר כֹּךְ, וְלֹא יִתְחַיֵּב עַל כָּל מָה שִׁיִּאָּרַע בָּהּ אֲפֵלוּ בְּפִשְׁעָה. וְכֵן

שִׁיחְזִיר, וְכֵינֵן שֶׁלֹּא הַתְּנָה, אֵינוֹ חַיֵּב לְהַחְזִיר אֲלֹא כִשְׁהִיא נִמְצְאָת בְּעֵינֵן. שְׂאֵפֵלוּ לְדַעַת הָאוֹמֵר שֶׁבְּמִתְנָה עַל מִנָּת לְהַחְזִיר חַיֵּב בְּאַנְסִין, וְהוּא מִשְׁמַע שֶׁהַתְּנָאִי שֶׁל "עַל מִנָּת" מְבַטֵּל אֶת הַמִּתְנָה אִם לֹא יִקְיָם הַתְּנָאִי. אֲבָל

לְכָל עֲבֹדֹת כּוֹכְבִּים, בֵּין שְׂדֵרְכָהּ לְעִבְדָּהּ בְּכָף, בֵּין שְׂאִין דְּרָכָהּ לְעִבְדָּהּ בְּכָף. אָבֵל שְׂאֵר עֲבֹדוֹת, כְּגוֹן: הַמִּכְבֵּד וְהַמְרַבֵּץ וְהַמְגַפֵּף וְהַמְנַשֵּׁק - אֵינוֹ בְּמִיתָה, אֲלֵא בְּאַזְהָרָה.

וְגו'?" אֵלֵא לִפִּי שְׂלֵא פֶּרֶשׁ עַל אֵיזוֹ עֲבֹדָה חֵיב מִיתָה, שְׂלֵא תֹאמַר כָּל עֲבֹדוֹת בְּמִיתָה, כֹּא וּפֶרֶשׁ לָךְ כָּאֵן "זֹכֶר לְאַלֹהִים יִחְרָם", לֹאמַר לָךְ: מִה זְכִיחָה, עֲבֹדָה הַנַּעֲשִׂית בַּפְּנִים לְשִׁמִּים, אִף אֲנִי מְרַבֵּה הַמִּקְטִיר וְהַמְנַסֵּף, שֶׁהֵם עֲבֹדוֹת בַּפְּנִים וְחִיבִין עֲלֵיהֶם

כּוֹגֵינָא לֹא תוֹנִין וְלֹא תַעֲיָקוּן לֵה אַרִי דְּרִין הַוִּיתוּן בְּאַרְעָא דְּמַצְרַיִם:

(כ) וְגַר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

מִגֵּרִים בָּאתִי. מוֹם שְׂבָךְ, אֵל תֹּאמַר לְחֻבְרָךְ. כָּל לִשׁוֹן "גַּר", אָדָם שְׂלֵא נֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֲלֵא בֹא מְדִינָה אַחֲרָה לְגוֹר שֵׁם.

כ"י וְגַר לֹא־תוֹנֶה. אוֹנָא דְּכָרִים (קונטרס ל"ד בלע"ז) כְּמוֹ: (ישעיה מ"ט) "וְהִאֲכַלְתִּי אֶת מוֹנִיךְ אֶת בְּשָׂרִי". וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ. בְּגִזְלַת מָמוֹן. כִּי־גֵרִים הֵייתֶם. אִם הוֹנִיתָ, אִף הוּא יִכּוֹל לְהוֹנוֹתְךָ וְלֹאמַר לָךְ: "אִף אַתָּה

כֹּא כָּל אֲרַמְלָא וְיִתֵּם לֹא תַעֲנוּן:

(כא) כָּל־אֲרַמְלָנָה וְיִתֵּם לֹא תַעֲנוּן:

כ"י כָּל־אֲרַמְלָנָה וְיִתֵּם לֹא תַעֲנוּן. הוּא־הָדִין לְכָל אָדָם, אֲלֵא שְׂדֵכֶר הַכְּתוּב בַּהֲרָה, לִפִּי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כַח, וְדָכֶר מְצוּי לְעֻנּוֹתָם.

כב אִם עֲנָא תַעֲנִי יְתֵה אַרִי אִם מִקְבֵּל יִקְבֵּל קְדָמִי כְּבֵלָא אֲקַבֵּל קְבִלְתִּיה:

(כב) אִם־עֲנֶה תַעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעַק יִצְעַק אֵלַי שְׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ:

וְלֹא פֶּרֶשׁ עֲנָשׁוּ, אִף כָּאֵן: "אִם־עֲנֶה תַעֲנֶה אֹתוֹ", לִשׁוֹן גִּזּוּם, כְּלוּמַר: סוּפֵף לְטַל אֶת שְׁלֵךְ, לְמַה? "כִּי אִם־צָעַק יִצְעַק", אָבֵל בְּ"אִם לֹא יִצְעַק", לֹא פֶּרֶשׁ, וְכָל לְהִבִּין) כְּמוֹ (בראשית ד') "לִכְן כָּל הָרֹג קִין", גִּזּוּם

כ"י אִם־עֲנֶה תַעֲנֶה אֹתוֹ. הָרִי זֶה מִקְרָא קָצֵר, גִּזּוּם וְלֹא פֶּרֶשׁ עֲנָשׁוּ (וְהָא דְּכִתִּיב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם וְגו'), זֶהוּ "אִם־צָעַק יִצְעַק", אָבֵל בְּ"אִם לֹא יִצְעַק", לֹא פֶּרֶשׁ, וְכָל לְהִבִּין) כְּמוֹ (בראשית ד') "לִכְן כָּל הָרֹג קִין", גִּזּוּם

כג וְיִתְקַף רוּגְזִי וְאִקְטוּל יִתְכוּן בְּחֻרְפָּא וְיִהְיוּ נְשִׁיכֶם אֲרַמְלִין וּבְגִיכוּן וְתַמִּין:

(כג) וְחָרָה אַפִּי וְהִרְגָּתִי אֶתְכֶם בְּחֻרְבַּ וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲרַמְלָנוֹת וּבְגִיכֶם יִתְמִים: פ

בְּעֻלְיָהּ, וְתִהְיֶינָה אֲסוּרוֹת לְהַנְשֵׂא, וְהַבְּנִים יִהְיוּ יִתְוִמִּים, שְׂלֵא יִנְיָחוּם בֵּית־דִּין לִירֵד לְנִכְסֵי אֲבִיהֶם, לִפִּי שְׂאִין יוֹדְעִים אִם מֵתוֹ, אִם נִשְׁבּוּ.

כ"י וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲרַמְלָנוֹת. מִמְּשַׁמַּע שְׂנֵאמַר: "וְהִרְגָּתִי אֶתְכֶם", אֵינִי יוֹדֵעַ שְׂנֵאֲשִׁיכֶם אֲרַמְלָנוֹת וּבְגִיכֶם יִתְוִמִּים? אֲלֵא הָרִי זֶה קָלְלָה אַחֲרָת: שִׁיחִיו הַנָּשִׁים צְרוּרוֹת כְּאֲרַמְלָנוֹת חַיּוֹת, שְׂלֵא יִהְיוּ עֲדִים לְמִיתָה

כד אִם בְּסָפָא תוֹזֵף בְּעַמִּי לְעֻנָּא דִּי עֲמָךְ לֹא תִהִי לֵה פְרִשָּׂא לֹא תִשׁוּן עֲלוּהִי חֲבוּלָיָא:

(כד) אִם־כִּפְסָךְ תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הָעֹנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ בְּנִשָּׁה לֹא־תִשְׁיָמוּן עָלָיו נִשְׁדָּ:

ספור

(כב-כג) שְׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ. וְחָרָה אַפִּי. אֲרַחֵם עַל הַצָּעַק וְאֲקַצֵּף עַל הַמַּעֲנֶה, כְּעֵינִן יִשְׂרָאֵל בְּמַצְרַיִם, וְיִהְיֶה הָעֹנֵשׁ מְדָה כְּגוֹד מְדָה, שְׁמִי שְׁעֵנָה אֶת הָאֲרַמְלָנָה וְיִתְוִם בְּרַצוֹנוֹ - יִסָּבֵב עַל כְּרַחוֹ עֲנִי אֲשָׁתוֹ וּבְנָיו. תוֹרָה כד

אֲחֵרִים. תוֹרָה כ (כא) לֹא תַעֲנוּן. אִם עֲנֶה תַעֲנֶה אֹתוֹ. אִם כְּשִׁתְּעֲנֶה אֶת הַיִּתְוִם תִּהְיֶה כְּנֻתָךְ לְעֻנּוֹת בְּלִבְךָ. אָבֵל אִם תַּעֲנֶהוּ לִיסְרוֹ וְלִהְיִיטִיב לוֹ, אֵין זֶה אֲלֵא גְמִילוֹת חֲסִידִים. תוֹרָה כב

יִחְרָם. מְנַפֵּשׁ וְעַד בְּשׂוֹר, כִּי חֲרָם הֵם, אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה כָּלָם. וּמַצִּד מֵה שְׂיָקִבְלָם לְאֵלוֹהִים, הַמִּקְבֵּל הוּא חֲרָם הָאֲמוֹר בָּהֶם, כְּאֶמְרוּ "וְהֵייתָ חֲרָם כְּמֹהוּ" (דברים ו' כו). לֵה' לְבַדּוֹ. בְּלֹא שְׂתוּף אֱלֹהִים

"עמי". את-העני עמך. הרי מסתכל בעצמך כאלו אתה עני. לא-תהיה לו פנשה. לא תתבצענו בחזקה. אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו כאלו הליתו, אלא כאלו לא הליתו, כלומר: לא תכלימהו. נפש. רבית, שהוא פנשיכת נחש, שנוסף חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאם הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו. כך רבית: אינו מרגיש ואינו נפר, עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה.

כ"י א-פסך תלוח את-עמי. רבי ישמעאל אומר: כל 'אם' ו'אם' שבתורה רשות, חוץ משלש, וזה אחד מהן. את-עמי. (ב"מ עא) עמי ונכרי, עמי קודם. עני ועשיר, עני קודם. עני עירך ועני עיר אחרת, עני עירך קודמין. וזה משמעו: אם-פסך תלוח, את-עמי תלוחו קדם לעובר פוכבים, ולאיה מעמי? את העני, ולאיה עני? לאותו שעמך. (דבר אחר: את העני, שלא תנהג בו מנהג בזיון בהלואה, שהוא

(כה) אם-חבל תחבל שלמת רעך עד-בא השמש תשיבנו לו: כה אם משפונא תסב פסותא דחברך עד מעל שמשא תתיכנה לה:

וחשבון, ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך. אף אתה טל והשב, טל והשב!). עד-בא השמש תשיבנו לו. כל היום תשיבנו לו עד בא השמש, וכבא השמש תחזר ותטלנו עד שיבא בך של מחר, ובכסות-יום הכתוב מדבר, שאין צריך לה בליזה (מכילתא).

כ"י א-חבל תחבל. כל לשון חבלה אינו משפון בשעת הלואה, אלא שממשפון את הלונה בשמגיע הזמן ואינו פורע. (חבל תחבל, כפל לך בחבלה עד כמה פעמים. אומר הקדוש-ברוך-הוא: כמה אתה חייב לי, והרי נפסף עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין

(כו) כי הוא כסותו לבדיה הוא שמלתו לערו במה ישכב והיה כייצעק אלי ושמעתי כייחנן אני: כ"י א- כי הוא כסותה. זו טלית. שמלתו. זה חלוק. במה ישכב. לרבות את המצע.

~ יום רביעי כ"ד שבט ~

(כו) אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר: כו דנא לא תקיל ורפא בעמך לא תלוט: כ"י א- אלהים לא תקלל. הרי זו אזהרה לכרפת השם, ואזהרה לקללת דין.

(כח) מלאכתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן-לי: כח בכורך ודמעך לא תאחר בוכרא דבךך תפרש קדמי:

ספורט

(כו) אלהים לא תקלל. אף על פי שתחשב שהטה את דיך הדין - לא תקללהו, שאין אדם רואה חובה לעצמו. ונשיא בעמך לא תאר. כי אמנם קללת המלך ורעתו תהיה על הרב סבת רעה רבה והזק לצבור, כאמרו "ירא את ה' בני ומלך, ועם שונים אל תתערב" (משלי כד, כא). תורה כח

על ענייתו הגורם לו להיות ערם בלי לבוש על ידך, אתן לו קצת ממה שהייתי חונן אותך יותר על ספוקך כדי שתוכל לפרנס בו אחרים. כי חנון אני. והנני חונן כל צועק בשאין לו חונן וזלתי, לפיכך טוב לך שאתה תחננהו בהשבת עבוט, באפן שיתמיד לך חנון מאתי, שתוכל אתה להלוות ולפרנס אחרים. תורה כו

(כד) אם פסך תלוח. אם יהיה זה שלא יתקיים בישראל מה שצאמר "אפס כי לא יהיה בך אביון" (דברים טו, ד), אבל יתקיים בהם "כי לא יחדל אביון" (שם טו, יא), ואז יקרה שתלוח. תורה כה (כו) ושמעתי כי חנון אני. אף על פי שלא יוכל לצעק עליך חכם שהרי הוא חייב לך, מכל מקום כשיצעק אלי

כ"י"א מִלֵּאֲתָדָּה. חֹבֶה הַמִּטְלָה עָלֶיךָ כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא תְּבוּאָתְךָ לְהִתְבַּשֵּׁל, וְהֵם בְּכֹרִים. וְדִמְעָךָ • הַתְּרוּמָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִהוּ לְשׁוֹן דְּמַעַ. לֹא תֵּאָחֵר • לֹא תִשְׁנֶה סֵדֶר הַפְּרִשְׁתָּן, לְאַחֵר אֶת הַמִּקְדָּשׁ וּלְהִקְדִּים אֶת הַמֵּאָחֵר: שְׁלֹא יִקְדִּים תְּרוּמָה לְבְּכֹרִים, וּמַעֲשֵׂר לְתְּרוּמָה. בְּכֹר בְּנִיךָ תִּתֶּן-לִי • לְפָדוֹתוֹ בְּחֶמֶשׁ

סְלָעִים מִן הַכֹּהֵן. וְהָלֹא כִּבְרָצוֹהָ עָלָיו בְּמָקוֹם אַחֵר? אֲלֹא כִּדִּי לְסִמּוֹךְ לוֹ "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרֶךְ": מִה בְּכֹר אֲדָם לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם פֹּדֶהוּ, שְׁנָאֲמַר: (במדבר יח) "וּפְדוּיוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה", אִף בְּכֹר בְּהֵמָה דִּקְהָ מִטְּפֵל בּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאַחֲרֵכָּה נֹתְנוֹ לַכֹּהֵן.

(כט) בֵּן-תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרֶךְ לְצִאֲנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ-לִי:

כט בן תעבד לתורך לענף שבועא יומין יהי עם אמה ביומא תמינאה תפרשנה קדמי:

כ"י"א שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ • זוֹ אֲזַהְרָה לְכַתֵּן שְׂאֵם בֹּא לְמַהֵר אֶת קֶרְבְּנוֹ, לֹא יִמָּהֵר קֶדֶם שְׁמוֹנֶה, לְפִי שֶׁהוּא מְחַסֵּר זְמַן. בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ-לִי • יָכוֹל יְהִי חֹבֶה לְבֹ בַּיּוֹם? נֶאֱמַר כָּאֵן "שְׁמִינִי", וְנֶאֱמַר

לְהֵלֵךְ (ויקרא כב) "וַיָּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה". מִה "שְׁמִינִי" הָאִמּוֹר לְהֵלֵךְ, לְהַכְשִׁיר מִשְׁמִינִי וּלְהֵלֵךְ, אִף "שְׁמִינִי" הָאִמּוֹר כָּאֵן, לְהַכְשִׁיר מִשְׁמִינִי וּלְהֵלֵךְ. וְכֵן מִשְׁמָעוֹ: "וַיָּבִיּוֹם הַשְּׁמִינִי", אֶתְהָרֵשׁאִי לְתַנּוּ לִי (מכילתא).

(ל) וְאֲנָשֵׁי-קִדְשׁ תִּהְיוּ לִי וּבִשֶׁר בַּשָּׂדֶה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ לְכָלֵךְ תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ: ס

לֹאֲנָשִׁין קדישין תהיו קדמי ובשר תליש מן חיות חיה לא תיכלון לכלבא תרמון יתה:

כ"י"א וְאֲנָשֵׁי-קִדְשׁ תִּהְיוּ לִי • אִם אַתֶּם קְדוֹשִׁים וּפְרוּשִׁים מִשְׁקֻצֵי נִבְלוֹת וּטְרֵפוֹת, הָרִי אַתֶּם שְׁלִי, וְאִם לֹא, אֵינְכֶם שְׁלִי. וּבִשֶׁר בַּשָּׂדֶה טָרְפָה • (מכילתא) אִף בְּבֵית כֵּן, אֲלֹא שְׂדֵבֶר הַכְּתוּב בַּהֲוָה: מָקוֹם שְׂדֵבֶר בְּהֵמוֹת לִישׁוֹרֶךְ, וְכֵן "כִּי בַשָּׂדֶה מִצָּאָה", וְכֵן: (שם כג) "אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טְהוֹר מִקְרָה לִילָה", — הוּא הַדִּין לְמִקְרָה יוֹם, אֲלֹא שְׂדֵבֶר הַכְּתוּב בַּהֲוָה. וְאוֹנֶקְלוֹס תִּרְגֵּם: "וּבִשֶׁר תְּלִישׁ מִן חֵיָא חֵיָא", בִּשֶׁר שְׁנִתְלַשׁ

על-ידי טרפת זאב או ארי מן חיה בשדה, או מבהמה בשדה בחיה. לְכָלֵךְ תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ • (מכילתא) אִף הַגּוֹי כְּכֹלֵךְ. או אֵינּוּ אֲלֹא כָלֵךְ כְּמִשְׁמָעוֹ? תִּלְמוּד-לוֹמַר בְּנִבְלָה: "אוֹ מִכֹּר לְנִכְרִי", קֵל-וְחִמְרָה לְטָרְפָה שְׁמוֹתֶת בְּכָל הַנָּאוֹת. אִם-כֵּן מִה תִּלְמוּד-לוֹמַר 'לְכָלֵךְ' ? לְמִדָּה הַכְּתוּב שְׂאִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ-הוּא מְקַפֵּחַ שֹׁכֵר כָּל בְּרִיָּה, שְׁנָאֲמַר: (לעיל יא) "וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ כָּלֵךְ לְשׁוֹנוֹ". אִמֵּר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: תִּנּוּ לוֹ שֹׁכְרוֹ.

כג (א) לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שְׂוֹא אֶל-תִּשְׁתׁ יָדְךָ עִם-רִשְׁעָה לְהִיתׁ עַד חֲמָם:

א לא תקבל שמע דשקר לא תשוי ידך עם חיבא למהוי לה סהיד שקר:

כ"י"א לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שְׂוֹא • כְּתִרְגוּמוֹ: "לֹא תִקְבַּל שְׁמַע דְּשִׁקְרָה", אֲזַהְרָה לְמִקְבַּל לְשׁוֹן הָרַע, וּלְדִין שְׁלֹא יִשְׁמַע דְּבָרֵי בַּעַל-דִּין עַד שְׂיָבֵא בַּעַל-דִּין חֲבֵרוֹ.

אל-תשת ידך עם-רשע. הטוען את חברו תביעת שקר, שהבטיחהו להיות לו עד חמם.

ספורט

"וְהִתְקַדְּשְׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים" (ויקרא יא, מד). וּבִשֶׁר בַּשָּׂדֶה טָרְפָה. אֲפֹלוּ הַטְּרָפָה, שְׂאִינָה מִטְּמֵאָה כָּלֵל. תוֹרָה א כג (א) אֵל תִּשְׁתׁ יָדְךָ עִם רִשְׁעָה. לְחַתֵּם עִמּוֹ עַל שֹׁטֵר; כְּאִמֵּרם עַל אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַם, שְׁלֹא הָיוּ חוֹתְמִים עַל הַשֹּׁטֵר אֲלֹא אִם כֵּן יוֹדְעִים מִי חוֹתֵם עִמָּהֶם (סנהדרין כג, א). לְהִיתׁ עַד חֲמָם. שְׁתִּיזָה מַעִיד יְחִידִי; שְׂאִין הָרִשָּׁע רְאוּי לְהַעֲדִי,

(כט) בֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרֶךְ לְצִאֲנֶךָ. שְׁתִּתֵּן לִי הַבְּכֹר, בִּינוֹן שְׂאִינָה מִכָּלֵל גִּפְלִי, כְּאִמֵּרם "כָּל שְׂשִׁיקָה שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּאֲדָם אֵינּוּ גִפְלִי, שְׁמוֹנֶה יָמִים בְּבֵהֵמָה אֵינּוּ גִפְלִי" (שבת קלה, ב). תוֹרָה ל (ל) וְאֲנָשֵׁי קִדְשׁ תִּהְיוּ לִי. וּבִאֲפֹן זֶה תִּהְיוּ אֲנָשֵׁי קִדְשׁ. כִּי כְּשֶׁתִּפְרִישׁוּ בְּכֹרוֹת הַבָּנִים וּמִתְּנוּתֵיהֶם לְעִבְדוֹתֵי, הֵנָּה הַבְּכֹרוֹת יִלְמְדוּ דַּעַת אֶת הָעַם,

(כח) מִלֵּאֲתָדָּה. תְּרוּמַת הַדָּגָן, כְּעִנְיָן "מִלֵּאוֹת וְטִבּוֹת" (בראשית מא, כב). וְדִמְעָךָ. תְּרוּמַת הַתִּירוֹשׁ וְהִיצָהָר הַנּוֹזְלִים. בְּכֹר בְּנִיךָ תִּתֶּן לִי. לְכָל עֲבוֹדַת קִדְשׁ: לְעִבְדוֹת הַמִּקְדָּשׁ וּלְתִלְמוּד תוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה אַחֵר כָּךְ בַּכְּהֻנִּים, כְּאִמֵּר: "כִּי שְׁפָתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַּעַת, וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ" (מלאכי ב, ז). תוֹרָה כט

(ב) לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרַעַת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנִמּוֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַפֹּת:

בִּלְאֵ תְהִי בְּתֵר סִגְיָאין לְאַבְאָשָׁא וְלֹא תִתְמַנֶּע מִלְּאֲלָפָא מַה דְּבַעֲיָנָךְ עַל דִּינָא בְּתֵר סִגְיָא שְׁלָם דִּינָא:

במחזיקין יותר מן המזכין, וממשמע שגאמר: "לא־תהיה אחרי־רבים לרעת", שומע אני: 'אבל הִיא עמהם לטובה'! מכאן אמרו: 'דיני נפשות מטיין על־פי אחד לזכות, ועל־פי שנים לחובה'. ואונקלוס תרגם: 'ולא תתמנע מלאלפא מה דבעינך, ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש. לא תענה על רב לנטות'. אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה לנטות לצד אחד וילסלק עצמך מן הריב, אלא הוי דין אותה לאמתו. ואני אומר לישובו על אפניו כפשוטו, וכך פתרונו. לא־תהיה אחרי־רבים לרעת. אם ראית רשעים מטיין משפט, לא תאמר: הואיל ורבים הם, הנני נוטה אחריהם. ולא תענה על רב לנטות וגו'. ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט, אל תענונו על הריב, דבר הנוטה אחרי אותו רבים, להטות את המשפט מאמתו, אלא אמר את המשפט כאשר הוא, וקולך יהא תלוי בצנאר הרבים.

נ"י: «לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרַעַת» (סנהדרין ב) יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מִיֵּשֶׁב בָּהֶן עַל אִפְנֵיו. מכאן דרשו שאין מטיין לחובה בהכרעת דין אחד, וסוף המקרא דרשו: "אחרי רבים להטות", שאם יש שנים במחזיקין יותר על המזכין, הטוה הדין על פיהם לחובה, ובדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו: "ולא תענה על רב", על רב, שאין חולקים על מפלא שבבית־דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם, ולפי דברי רבותינו, כך פתרון המקרא. לא־תהיה אחרי־רבים לרעת. לחיב מיתה בשביל דין אחד, שירבו המחזיקין על המזכין. ולא־תענה על־רב. לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד, דרשו בו פן. אחרי רבים להטות. ויש רבים שאמה נוטה אחריהם, ואימתי? בזמן שהן שנים המכריעין

~ נקודות משיחות קודש ~

רצון ה'. לכן הם חוזרים ומצינים בהלכה זו, עד שמבינים ומקבלים את דעת הרב; ופסק הדין מתייחס אפוא גם אליהם.

(לקוטי שיחות כא עמ' 112 - מותר 'לקראת שבת')

אחרי רבים להטות (כג, ב) איתא באחרונים, שבאשר בית־דין פוסק על־פי דעת הרב, נחשב הדבר כפסק הלכה של בית הדין פלו. ויש לבאר, שבמקרה כזה יודעים גם דיני המעוט שפך צריכה להקבע בהלכה, ומכאן - שזהו

(ג) וְדָל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ: ם

נ"י: «לֹא תִהְדָּר» לא תחלק לו כבוד לזכותו בדין, ולומר: 'דל הוא, אצננו ואכבדנו'.

דארי תפגע תורא דסגאן או חמרה דטעי אתקא תתיבנה לה:

(ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבָךְ או חמרו תענה השב תשיבנו לו: ם

אלא אמר דעתך וסברתך; ולא יספיק לך שתאמר שראוי לנטות אחר דעת הרבים מבולתי שתאמר כזה שום סברא אלא זו שהם עודפים על המזכרים ולהכריע אז על פי שנים לחובה. תורה ג

חבריה הדינים מה דעתך. לנטות אחרי רבים. לא תהיה תשובתך שראוי לנטות אחרי רבים, אם היו עשרה מזכרים ואחד עשר מחזיקים. להטות. כדי להכריע על פיך לך חובה שתהיו אז שנים עשר מחזיקים,

ויציא הדין כל המזון מהנתבע על פיך בלבד שלא בדין. תורה ב
(ב) לא תהיה אחרי רבים לרעת. להכריע לכף חובה בדיני נפשות. שאין דנין על פי דין אחד בלבד לחובה. ולא תענה על רב. כשישאלוך

(ה) כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאֹו וְחִדְלָתָּ מֵעֹזב לוֹ עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ:

הָאֲרִי תַחֲזִי חֲמֶרָא דְּסִנְאָךְ רִבִּיעַ תַּחֲזִי טוֹעֲנָה וְתַתְּמִנֵּעַ מִלְּמִשְׁבַּק לֵה מִשְׁבַּק תִּשְׁבּוֹק מִה דְּבִלְבָךְ עֲלוּהִי וְתִפְרַק עִמָּה:

בו: (דברים ז) "כִּי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי וְגו'...", שְׁמָא תֹאמַר כֵּן, בְּתַמִּיהָ: 'לֹא תִירָא מֵהֶם'. וּמִדְרָשׁוֹ, כֶּךָ דְרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: כִּי תִרְאֶה וְחִדְלָתָּ, פִּעֲמִים שְׂאֵתָה חוֹדֵל וּפִעֲמִים שְׂאֵתָה עוֹזֵר. הָא כִּיצַד? זָקֵן וְאִינוּ לִפִּי כְבוֹדוֹ, "וְחִדְלָתָּ". אוּ בְהִמַּת נִכְרִי וּמִשְׁאֹו שֶׁל יִשְׂרָאֵל, "וְחִדְלָתָּ". עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ. לִפְרָק הַמִּשְׁאֹו, 'מִלְּמִשְׁקַל לִיָּה' - מִלְּטַל מִשְׁאֹוִי מִמֶּנּוּ.

כ"י: כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵאֲךָ וְגו'. הָרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'דִּלְמָא', שֶׁהוּא מֵאֲרַבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שְׁמוּשֵׁי 'כִּי', וְכֵה פִתְרוֹנוֹ: שְׁמָא תִרְאֶה חֲמוֹרוֹ רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאֹו. וְחִדְלָתָּ מֵעֹזב לוֹ. בְּתַמִּיהָ. עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ. 'עֲזִיבָה' זֶה לְשׁוֹן עֲזָרָה, וְכֵן (מַלְכִּים א יד) "עֲצוֹר וְעֲזוּב", וְכֵן (נַחֲמִיָּה א) "וַיַּעֲזְבוּ אֶת יְרוּשָׁלַּיִם עַד הַחֹמֶה", מִלְּאוּהִי עֶפֶר לְעֹזב וּלְסִיעַ אֶת הַזֶּקֶן הַחֹמֶה. כִּיּוֹצֵא

~ נקודות משיחות קודש ~

תעניות של תשובה ומרוק הנפש

ומשאו של ישראל.

בהמת נכרי ומשאו של ישראל – קאי על תעניות של תשובה, שבאות על עברות וחטאים וכיו"ב. דכאשר האדם חטא ועבר על רצונו: תפנה ח"ו, הנה ה"חמור" שהוא חמר גופו (כנ"ל) הוי "בהמתו של נכרי", שעובר לרשות הקלפה ח"ו. אף מפיון ש"אפילו פושעי ישראל מלאים מצות ברמון" (עירובין יט, א. חגיגה בסופה) הרי הגוף שהוא "בהמת נכרי" כנ"ל, יש בו 'משא של ישראל' – המצות שגם הפושע מלא בהן.

והאפן הב' ההפכי לגמרי:

זקן ואינו לפי כבודו – קאי על איש מרום (זקן – זה שקנה חקמה), אשר עסקו הוא בעניינים מזככים ורוחניים, וברודאי שאינו שייך לעוונות וכיוצא בזה, ומאחר שאינו מתעסק (כ"כ) בהעבודה דברור וזכוף הגוף הגשמי, אם כן יכול להיות שגופו ישאר בגסותו וחקמיותו, והרי זה פוגם בשלמות מרוק נפשו, ומאחר שאינו לפי כבודו להתעסק בברור גופו הגשמי, לכן התירה לו התורה להתענות כדי למרק נפשו, ועל-ידי-זה ישלים את זכוף גופו.

כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאֹו וְחִדְלָתָּ מֵעֹזב לוֹ עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ:

פִּעֲמִים שְׂאֵתָה חוֹדֵל וּפִעֲמִים שְׂאֵתָה עוֹזֵר, הָא כִּיצַד זָקֵן וְאִינוּ לִפִּי כְבוֹדוֹ "וְחִדְלָתָּ", אוּ בְהִמַּת נִכְרִי וּמִשְׁאֹו שֶׁל יִשְׂרָאֵל "וְחִדְלָתָּ" (כג, ה. ובפרש"י)

ידוע פרוש הבעל-שם-טוב על פסוק זה (הובא בלוח "היום יום" כח שבט) ש'כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵאֲךָ' – שֶׁהוּא חֲמוֹר הַגּוֹף שֶׁשּׁוֹנֵא אֶת הַנִּשְׁמָה הַמִּשְׁתַּחֲקֶקֶת לְאֵלֶּקֶת וְרוּחָנִיּוּת, וְתִרְאֶה שֶׁהַגּוֹף 'רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאֹו', שֶׁמִּתְעַצֵּל בְּעִבּוּדָה שְׂתַּנֵּן לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שִׁיזְדַּבֵּךְ עַל יְדֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת, הֵנָּה אֶפְשָׁר שִׁיעֲלָה עַל לִבְכֶּךָ שִׁיחִדְלָתָּ מֵעֹזב לוֹ' – שֶׁלֹּא תַעֲזוֹר לַגּוֹף לָקִים שְׁלִיחוּתוֹ, כִּי־אִם תַּתְּחִיל בְּסִגּוּפִים לְשִׁבֵּר אֶת הַחֲמִירִיּוֹת, הֵנָּה לֹא זֶה הַדְּרָךְ בִּה יִשְׁכֵּן אוֹר הַתּוֹרָה, אֲלֹא 'עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ' – לְבַרֵּר אֶת הַגּוֹף וּלְזַכְּכוֹ וְלֹא לְשִׁבְרוֹ בְּסִגּוּפִים. ע"כ תוֹרַת הַבַּעַשׁ"ט.

והנה כתב ב'שולחן ערוך הרב' (חלק ח"מ הל' נזקי גוף ונפש סעיף ד) שרק בשני אופנים תתן להתענות ולשבר גופו: א. תעניות של תשובה. ב. תעניות כדי למרק נפשו לה' (שיהיה לרצון לפני ה').

יש לומר דשני אופנים אלו מרמזים בשני האופנים שבהם "אתה חודל". א. זקן ואינו לפי כבודו. ב. בהמת נכרי

(ע"פ לקו"ש חכ"א עמ' 130 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

~ יום חמישי כ"ה שבט ~

ו לא תצלי דין מסקינך בדינה:

(ו) לא תטה משפט אבינך בריבו:

כ"ה אבינך • לשון אוכה, שהוא מללדל ותאב לכל טובה (ב"מ לב).

ז מפתגמא דשקרא הוי רחיק ודוכי ודי נפח
(דכי) מן דינא לא תקטול ארי לא אצפי
חיבא:(ז) מדבר־שקר תרחק ונקי וצדיק אל־תהרג כי
לא־אצדיק רשע:חובה, שאין מחזירין אותו לבית־דין? תלמוד־
לומר: "וצדיק אל תהרג". וזה צדיק הוא, שנצטדק
בבית־דין. כי לא־אצדיק רשע • אין עליך להחזירו,
כי אני לא אצדיקנו בדיני, אם יצא מידך זכאי. יש
לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה.כ"ה ונקי וצדיק אל־תהרג • מנין ליוצא מבית־דין
חיב, ואמר אחד: "יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין
אותו? תלמוד־לומר: "ונקי אל תהרג", ואף־על־פי
שאני צדיק, שלא נצטדק בבית־דין, מכל־מקום נקי
הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא
מבית־דין זכאי, ואמר אחד: "יש לי ללמד עליוח ושוחדא לא תקבל ארי שוחדא מעור
חכימין ומקלקל פתגמין תריצין:(ח) ושוחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף
דברי צדיקים:דעתו עליו, וישתפח תלמודו ויכהה מאור עיניו.
ויסלף • פתגמו: "ומקלקל". דברי צדיקים •
דברים המצדקים, משפטי אמת, וכן פתגמו:
"פתגמין תריצין", ישרים.כ"ה ושוחד לא תקח • אפלו לשפט אמת, וכל־שכן
בדי להטות את הדין, שהרי בדי להטות את הדין,
נאמר כבר: "לא תטה משפט". יעור פקחים • (ב"מ
קיא. מכילתא) אפלו חכם בתורה ונוטל שחד, סוף שתטורףט וגיורא לא תעיקון ואתון ידעתון ית
נפשא דגיורא ארי דדין הויתון בארעא
דמצרים:(ט) וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את־נפש הגר
כי־גרים הייתם בארץ מצרים:כ"ה וגר לא תלחץ • בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר, מפני שסורו רע (ב"מ נט). את נפש הגר •
כמה קשה לו בשלוחצים אותו.י ושש שנים תזרע את־ארצך ואספת את־
עליתה:(י) ושש שנים תזרע את־ארצך ואספת את־
תבואתה:

כ"ה ואספת את תבואתה • לשון הכנסה לבית, כמו: (דברים כב) "ואספתו אל תוך ביתך".

יא ושביעתא תשמטנה ונטשתה ואכלו אבינך עמך
מסכני עמך ושאריו תיכול חות ברא בן
תעבד לכרמך לזיתך:(יא) והשביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו אבינך עמך
ויתרם תאכל חית השדה בן־תעשה לכרמך לזיתך:

ספורט

באמרו "זה דבר השמטה, שמוט כל
בעל משה ידו" (דברים טו, ב).
ונטשתה ואכלו אבינך
עמך. בשמטת קרקע יאכלו גם
העניים.(י) מדבר שקר תרחק. מל דבר
שיוכל לסבב שקר, באמרים זכרונם
לברכה: הגי והיר בדבריה, שמה
מתוכם ילמדו לשקר (אבות א, ט). תורה ח
(יא) תשמטנה. שמטת כספים,(ו) לא תטה משפט אבינך
בריבו. שלא יהא רף וקשה לזה
בעת המשפט שבעלי דינים מספרים
טענותיהם, וכמו כן שלא יהא אחד
עומד ואחד יושב, ודומיהם. תורה ז

אף אֲבִיוֹנִים אוֹכְלִים בְּלֹא מַעֲשֹׂר. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין מַעֲשֹׂר בְּשִׁבְעִית. כֵּן-תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ. וּתְחַלֵּל הַמִּקְרָא מְדַבֵּר בְּשֹׁדָה הַלָּבֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לַמַּעֲלָה הֵימָנוּ: "תִּזְרַע אֶת אֶרְצְךָ".

כ"י- תַּשְׁמִטָּנָה • מַעְבֹּדָה. וְנִטְשָׁתָה • מֵאֲכִילָה אַחֵר זְמַן הַבַּעֲוֹר. דָּבָר אַחֵר: "תַּשְׁמִטָּנָה" מַעְבֹּדָה גְּמֹרָה, כְּגוֹן: חֲרִישָׁה וְזָרִיעָה. וְנִטְשָׁתָה" מְלֻבֵּל וּמְלֻקָּשָׁקֶשׁ. וְיִתְּרֵם תֹּאכַל חֵית הַשָּׂדֶה • (מְכִילֵתא) לְהַקִּישׁ מֵאֲכַל אֲבִיוֹן לְמֵאֲכַל חֵיה: מִה חֵיה אוֹכֵלֶת בְּלֹא מַעֲשֹׂר,

יבִשְׁתָּא יוֹמִין תַּעֲבֹד עוֹבְדֵךְ וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָא תְּנוּחַ בְּדִיל דִּינִיחַ תוֹרָךְ וְחִמְרָךְ וְיִשְׁקוּט בִּר אַמְתָּךְ וְגִיּוֹרָא:

(יב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ וַיִּנְפֹּשׂ בֶּן-אִמְתְּךָ וְהַגֵּר:

תָּן לוֹ נִיחָ, לְהַתִּיר שְׂיֵהָא תוֹלֵשׁ וְאוֹכַל עֲשָׂבִים מִן הַקֶּרְקַע. אוֹ אֵינוֹ אֵלָא יַחֲבֹשְׁנוּ בַתוֹךְ הַבַּיִת? אָמַרְתָּ: אֵין זֶה נִיחָ, אֵלָא צַעַר. כֵּן-אַמְתָּךְ • (מְכִילֵתא) בְּעֶבֶד הָעֶרֶל, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְהַגֵּר • זֶה גֵר תוֹשֵׁב.

כ"י- וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת • (מְכִילֵתא) אֵין בְּשֹׁנָה הַשְּׁבִיעִית לֹא תַעֲקֹר 'שְׁבֹת בְּרֵאשִׁית' מִמְּקוֹמָהּ, שֶׁלֹּא תֹאמַר: הוֹאִיל וְכָל הַשָּׁנָה קְרוּיָה שְׁבֹת, לֹא תִנְהַוֵּג בָּהּ 'שְׁבֹת בְּרֵאשִׁית'. לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ.

יג וּבְכָל דֵּי אַמְרִית לְכוּן תַּסְתַּמְרוּן וְשׁוּם טַעוֹת עֲמִמָּא לֹא תִדְכְּרוּן לֹא יִשְׁתַּמַּע עַל פּוֹמְכוֹן:

(יג) וּבְכָל אֲשֶׁר-אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל-פִּיךָ:

אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁשְׁקוּלָה עֲבוֹדַת אֱלִילִים כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת בָּלֵן, וְהַנִּזְהָר בָּהּ כְּשׁוֹמֵר אֶת בָּלֵן. לֹא יִשְׁמַע • מִן הַנִּזְכָּרִי. עַל פִּיךָ • שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה שְׁתַּפּוֹת עִם נִזְכָּרִי, וְיִשְׁבַּע לָךְ בְּעֲבוֹדַת אֱלִילִים שְׁלוֹ. נִמְצְאָתָה שֶׁאֵתָּה גּוֹרֵם שִׁיזְכֹּר עַל יָדְךָ.

כ"י- וּבְכָל אֲשֶׁר-אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ • (מְכִילֵתא) לַעֲשׂוֹת כָּל מִצְוֹת-עֲשֶׂה בְּאֶזְהָרָה, שֶׁכָּל שְׁמִירָה שֶׁבַתוֹרָה אֶזְהָרָה הִיא בְּמָקוֹם לֹאֻ. לֹא תִזְכְּרוּ • (ע"י) אֵלָא יֹאמַר לוֹ: 'שְׁמַר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת אֱלִילִים פְּלוֹנִית, אוֹ תַעֲמֹד עִמִּי בְיוֹם עֲבוֹדַת אֱלִילִים פְּלוֹנִית'. דָּבָר אַחֵר: "וּבְכָל אֲשֶׁר-אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ, וְשֵׁם

יד תִּלֵּת זְמָנִין תַּחֲוֹג קְדָמִי בְּשִׁתָּא:

(יד) שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחֲוֹג לִי בְּשָׁנָה:

כ"י- רִגְלִים • פְּעָמִים, וְכֵן (בְּמִדְבָר כב) "כִּי הִכִּיתָנִי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים".

טו זִית חֲגָא דְפִטְרִיא תִּשְׂר שְׁבַעָא יוֹמִין תִּיכּוּל פִּטְרָא כְּמָא דְפִקִּידְתָּךְ לְזִמְן יִרְחָא דְאַבִּיבָא אֲרִי בַּה נִפְקֵת מִמְּצָרִים וְלֹא יִתְחַזֵּן קְדָמִי רִגְלִינוּן:

(טו) אֶת-חֲגֵי הַמִּצְוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצְוֹת כֹּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב בִּיְבוֹ יֵצֵאת מִמְּצָרִים וְלֹא-יִרְאוּ פָנֶי רִיקָם:

תִּזְכְּרוּ. בְּכָל הָאֶזְהָרוֹת שֶׁאָמַרְתִּי צִרְיָךְ לְהִשְׁמֹר שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עָלֶיהֶן, אֲבָל בְּאֶזְהָרַת עֲבוֹדָה זָרָה לֹא יִסְפִּיק לְהִשְׁמֹר מֵעֲבֹר עָלֶיהָ, אֲבָל צִרְיָךְ לְהִשְׁמֹר אֲפִלּוּ מִהִזְכִּיר שְׁמָהּ. לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ. אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אַחֲרִים לֹא יִשְׁמַע בְּהִסְתַּמְרוֹךְ. תוֹרָה יד (יד) תַּחֲוֹג לִי. כְּעֵנִין "יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בַּעֲשִׂיו" (תהלים קמט, ב), עַל הַפֶּךְ "וַיִּירָא אֶת הָעֶגְלָה וּמַחֲלָתָה" (לחלק לב, טז). תוֹרָה טו

וַיִּנְפֹּשׁ בֶּן אִמְתְּךָ וְהַגֵּר. וּמִזָּה יִמְשֹׁךְ שִׁינְפֹּשׁ גַּם בֶּן אִמְתְּךָ וְהַגֵּר, עַל הַפֶּךְ מִה שֶׁקָּרָה לָךְ בְּמִצְוֹת כִּשְׁהִיית שֵׁם עֶבֶד, שֶׁלֹּא הִיָּתָה לָךְ מְנוּחָה, כְּאָמְרוּ "תִּכְבֹּד הָעֶבֶדָה עַל הָאֲנָשִׁים" (לעיל ה, ט), וּבִנְיָה תִזְכֹּר יֵצֵאת מִצָּרִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּדִבְרוֹת מִשְׁנָה תוֹרָה "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ" (דברים ה, טז). תוֹרָה יג (יג) וּבְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא

וְיִתְּרֵם. שֶׁל עֲנִיִּים. תֹּאכַל חֵית הַשָּׂדֶה. שֶׁהַעֲנִיִּים קוֹדְמִים, כְּאָמְרָם: מֵאֲכַל אָדָם אֲסוּר לְהֵאֲכִילוֹ לְכָלִּבִּים (תענית ב, ב). תוֹרָה יב (יב) תִּשְׁבֹּת. אֲפִלּוּ מִדְּכָרִים שֶׁאֵינָם מְלֵאכָה, אֲבָל הֵם לְטִרַח בְּדִרְיָךְ חַל, כְּאָמְרוּ "וּכְבֹּדָתוֹ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ, מִמְּצָא חֶפְצְךָ וְדָבָר דְּכָר" (ישעיה נח, יג). לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ. כְּשֶׁתִּשְׁבֹּת גַּם מִכְּמוֹ אֵלָה.

ספורט

כ"י • חֲדָשׁ הָאֲבִיב • שֶׁהִתְבּוֹאָה מִתְמַלְאֵת בּוֹ בְּאַבְיָה • וְלֹא־יֵרָאוּ פָנֵי רִיקָם • כְּשֶׁתְּבֹאוּ לִרְאוֹת פָּנֵי בְּרָגְלִים, אָבִיב • לְשׁוֹן אָב, בְּכוֹר וְרֹאשׁוֹן לְבָשֶׁל פְּרוֹת.

(טו) וְחַג הַקִּצִּיר בְּבוּרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׂנָה בְּאַסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה:

כ"י • וְחַג הַקִּצִּיר • הוּא חַג שְׁבוּעוֹת. בְּבוּרֵי מַעֲשֵׂיךָ • שֶׁהוּא זְמַן הַבָּאָת בְּכוֹרִים, שִׁשְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאִין בַּעֲצֻרָת, הֵיוּ מִתִּירִין הַחֲדָשׁ לִמְנַחֹת וּלְהֵבִיא בְּכוֹרִים לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כח) "וּבְיוֹם הַבְּכוֹרִים

(יז) שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה לְכָל־זְכוּרְךָ אֶל־פָּנֵי הָאֵלֹהִים יְהוָה:

כ"י • שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים וְגו' • לִפִּי שֶׁהַעֲנָנִין מְדַבֵּר בְּשִׁבְעִיעִית, הַצֵּרֶךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתְעַקְרוּ שְׁלֹשׁ רְגָלִים מִמְּקוֹמָן כָּל־זְכוּרְךָ • הַזְכִּירִים שָׁבָד.

(יח) לֹא־תִזְבַּח עַל־חֶמֶץ דִּם־זִבְחִי וְלֹא־יֵלֵין חֶלֶב־חֲגִי עַד־בֹּקֶר:

כ"י • לֹא־תִזְבַּח עַל־חֶמֶץ וְגו' • לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בִּי"ד בְּנִסָּן עַד שֶׁתִּבְעַר אֶת הַחֶמֶץ (מכילתא. פסחים טו). וְלֹא־יֵלֵין חֶלֶב־חֲגִי וְגו' • חוּץ לְמִזְבֵּחַ. עַד־בֹּקֶר • יְכוֹל אֵף עַל הַמַּעֲרֵכָה יִפְסֵל בְּלִינָה? תִּלְמוּד־לוֹמַר:

(יט) רֹאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גְּדִי בְּחֶלֶב אִמּוֹ: פ

כ"י • רֹאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ • אֵף הַשְּׁבִיעִית חִיבָת בְּבְכוֹרִים, לְכָף נֶאֱמַר אֵף כָּאֵן: "בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ". כִּיצַד? אָדָם נִכְנָס לַתּוֹךְ שָׂדֶהוּ, וְרוֹאֶה תֹאנָה שֶׁבִּכְרָה, כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גְּמִי לְסִימָן וּמִקְדִּישָׁהּ, וְאֵין בְּכוֹרִים אֲלֹא

(טו) אֶת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר. כְּעֲנָנִין שֶׁמֹּר אֶת חֲדָשׁ הָאֲבִיב וְעִשִּׂיתָ פֶסַח (דברים טו, א), כְּמוֹ שֶׁאֱמַר בְּזֶה "לְמוֹעֵד חֲדָשׁ הָאֲבִיב", שֶׁמֶר שִׁיחֶיהָ בְּחֲדָשׁ הָאֲבִיב, עַל יְדֵי עֲבוּרֵי הַשָּׁנִים וְהַחֲדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֹא בַּקֶּלֶה (ראש השנה כא, א). תורה טז (יז) בְּצֵאת הַשָּׂנָה. שֶׁכָּר נֶאֱסָפוּ כָּל תְּבוּאוֹתֶיהָ. תורה יז

(יז) שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה. לְהוֹדוֹת עַל הַחֲרוֹת, וְעַל הָאֲבִיב, וְעַל הַקִּצִּיר, וְעַל הָאָסִיף, כִּי מִמֶּנּוּ חָלַל. אֶל פָּנֵי הָאֵדֹן. יֹאמַר "אֵדֹן" עַל מִנְהִיג עֲנִינִים וְנִפְסָדִים. אָמַר אִם כֵּן, שֶׁהוּא אֵדֹן פָּנֵי הָעָם הַנִּרְאִים בְּפָרֹט, וּבְהִרְאוֹתָם לְפָנָיו הֵם כְּעֶבֶד הַמַּקְבִּיל פָּנָיו רְבוּ, וְהוּא גַם כֵּן אֵדֹן הַקִּרְקַע,

כָּאֱמָרוּ "כִּי לִי הָאָרֶץ, כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי" (ויקרא כה, כג), וְשִׁלְזָה רְאוּי לְהוֹדוֹת לְפָנָיו עַל הָאֲבִיב הַקִּצִּיר וְהָאָסִיף כִּיכּוֹל הָאָרֶץ. וּלְפִיכָף, תורה יח (יט) רֹאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ. מִבְּחַר הַבְּכוֹרִים, כְּמוֹ "וְרֹאשִׁית שְׂמָנִים יִמְשְׁחוּ" (עמוס ו, ח), "וְזָקְבִי רֹאשִׁית הַגֹּזִים" (שם ו, א), וְהֵם בְּכוּרֵי שְׁבַעַת

וּכְבַשׁ בְּמִשְׁמַע. וּבְשִׁלּוּשָׁה מְקוֹמוֹת נִכְתָּב בַּתּוֹרָה:
אֶחָד לְאֶסּוּר אֲכִילָה, וְאֶחָד לְאֶסּוּר הִנָּאָה, וְאֶחָד לְאֶסּוּר
בְּשׁוּל (פסחים כז. חולין קטו) •

לְפָרֵשׁ אַחֲרָיו: "עֲזִים", כְּגוֹן: (בראשית לח) "אֲנֹכִי אֶשְׁלַח
גְּדִי עֲזִים", "אֶת גְּדִי הָעֲזִים", (שם כז) "שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים",
לְלַמֵּד, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "גְּדִי" סֵתֵם, אֵף עָגַל

~ יום שישי כ"ו שבט ~

כִּי הָא אֲנִי שֶׁלַח מִלֶּאכָא גְדָמָךְ לְמִטְרָךְ
בְּאַרְחָא וּלְאַעְלוּתְךָ לְאַתְרָא דְאַתְקִנִּית:

(כ) הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח מִלֶּאכָא לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרָךְ
וּלְהַבִּיאָךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכֵּנִתִּי:

הִכֵּנִתִּי, כִּכְר מְקוֹמִי נִכְר כְּנָגְדִי. וְזֶה אֶחָד מִן
הַמְקָרָאוֹת שֶׁאוֹמְרִים שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעֲלָה מְכוּן
כְּנָגֵד בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה.

וְזֶה הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח מִלֶּאכָא. כָּאֵן נִתְבַּשְּׁרוּ
שְׁעֵתֵיךְ לְחֵטָא, וּשְׂכִינָה אוֹמֶרֶת לָהֶם: (לִקְמָן לג) "כִּי
לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ". אֲשֶׁר הִכֵּנִתִּי. אֲשֶׁר זְמַנִּית לְתַת
לָכֶם, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

כִּי אֲסַתְמַר מִן גְּדַמְוִהּ וְקָבַל לְמִימְרָהּ לֹא
תִסְרַב לְקַבְּלָהּ אֲרִי לֹא יִשְׁבּוּק לְחוֹבִיכּוֹן אֲרִי
בְּשָׂמִי מִימְרָהּ:

(כא) הִשְׁמַר מִפְּנֵי וּשְׁמַע בְּקוֹל אֶל־תִּמְרוּ בּוֹ כִּי לֹא
יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ:

מִחֲבַר לְרֹאשׁ הַמִּקְרָא: "הִשְׁמַר מִפְּנֵי", כִּי שָׂמִי
מִשְׁתַּף בּוֹ, וְרַבּוּתִינִי אֶמְרוּ: זֶה מִטְטְרוֹן, שֶׁשְׁמוֹ
כֶּשֶׁם רַבּוֹ: מִטְטְרוֹן בְּגִימְטְרִיא שְׁד"י.

וְזֶה אֶל־תִּמְרוּ בּוֹ. לְשׁוֹן הַמִּרְאָה, כְּמוֹ: (יהושע א) "אֲשֶׁר
יִמְרָה אֶת פִּיךָ". כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם. אִינוּ מִלְּמַד
בְּכָף, שֶׁהוּא מִן הַפֶּת שֶׁאֵינָן חוֹטְאִין. וְעוֹד, שֶׁהוּא
שְׁלִיחַ וְאִינוּ עוֹשֶׂה אֵלָּא שְׁלִיחוּתוֹ. כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ.

כִּי אֲרִי אִם קָבַל תְּקַבֵּל לְמִימְרָהּ וְתַעֲבֹד כֹּל
דְּאִמְלִיל וְאִסְנִי יֵת סְנָאךְ וְאֶעִיק לְדַמְעִיקִין
לָךְ:

(כב) כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל וְעֲשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר
אֲדַבֵּר וְאִיבִתִּי אֶת־אִיבֶיךָ וְצִרְתִּי אֶת־צִרְרֶיךָ:

וְזֶה וְצִרְתִּי • כְּתַרְגוּמוֹ, "וְאֶעִיק".

כִּי אֲרִי יֵהָךְ מִלֶּאכִי גְדָמָךְ וְיַעֲלֶנְךָ לְזֹת
אֲמוֹרָאִי וְחֲתָאִי וּפְרָזָאִי וּכְנַעֲנָאִי חֲוָאִי
יִבּוּסָאִי וְאַשְׁעֲנֹן:

(כג) כִּי־יִלְךְ מִלֶּאכִי לְפָנֶיךָ וְהִבִּיאָךְ אֶל־הָאֱמֹרִי
וְהַחֲתִי וְהַפְּרֹזִי וְהַכְּנַעֲנִי הַחֲוִי וְהַיְבוּסִי וְהַכְּחַדְתִּיו:

ספורנו

כב, טו.
כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ. וְאִין לֹאֵל יָדוֹ לְמַחֵל
עַל כְּבוֹדִי. תוֹרָה כב
(כב) כִּי אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹלִי..
וְאִיבִתִּי אֶת אִיבֶיךָ. וְלֹא אֲחוּס
עֲלֵיהֶם כְּדֹרְכִי טוֹבִי, עַל הַפֶּת "וְאִינוּ
לֹא אֲחוּס עַל גִּינָה" (יִנְהָ ד, יא). תוֹרָה כג
(כג) כִּי יִלְךְ מִלֶּאכִי לְפָנֶיךָ. שֶׁלֹּא
יִשָּׂא לְפִשְׁעֵי הָאֲוִיבִים. תוֹרָה כד

הָאֱמֹר בִּיהוֹשֻׁעַ (ה, טו).
וּשְׁמַע בְּקוֹלִי. לְצִאת בְּעֻקְבוֹתָיו, הַפֶּת
מִה שֶׁאֱמָרוּ "אִנָּה אֲנַחְנוּ עֲלֵים" (דברים
א, כח).
אֶל תִּמְרוּ בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא
לְפִשְׁעֵכֶם. אִם אִישׁ אֶחָד יִחְטֹא יִלְקוּ
הַרְבִּים, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה הָעִנְיָן בְּעֻקְנוֹ,
כְּאֶמְרוּ "הֲלוֹא עָכְנָן בֵּין גִּרְחַ מַעַל
בַּחֲרֹם וְעַל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל הִיָּה קֶצֶף,
וְהוּא אִישׁ אֶחָד לֹא גִרַע בְּעוֹנוֹ" (יהושע

הַמִּינִים כְּפִי מַה שֶּׁבָּא בְּקַבְּלָהּ.
לֹא תִבְשַׁל גְּדִי בַחֲלֵב אֱמוֹ. לֹא
תַעֲשֶׂה כְּמוֹ אֵלֶּה הַפְּעֻלוֹת לְהַרְבוֹת
הַפְּרוֹת, כְּמַחֲשַׁבֶּת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה,
אֵלֹא "רֹאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תִּבְיֹא",
כְּאֶמְרוּ "וְרֹאשִׁית כָּל בְּכוּרֵי כָל וְכָל
תְּרוּמַת כָּל גִּוִּי לְהִנִּיחַ בְּרִכָּה אֶל
בֵּיתְךָ" (יחזקאל מד, ל). תוֹרָה כ
(כא) הִשְׁמַר מִפְּנֵי. שֶׁלֹּא לְחַלֵּל
כְּבוֹדוֹ, כְּעִנְיָן "שֶׁל נְעֻלִיד מַעַל רִגְלִיד"

(כד) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הָרַם תְּהַרְסֵם וְשֹׁבֵר תִּשְׁבֵּר מִצִּבְתֵּיהֶם:

כד לא תִּסְגֹּד לְטִעֲוֹתֵהוּן וְלֹא תִפְלַחֲנוּן וְלֹא תַעֲבֹד כַּעֲבֹדֵיהוּן אֲרִי פִגְרָא תִפְגְּרֵנוּן וְתִפְגְּרָא תִמְפֹּר קִמְתֵּהוּן:

כ"ד"א הרס תהרסם • לאותם אלהות. מצבתיהם • אבנים שהם מציבין להשתחוות להם.

~ נקודות משיחות קודש ~

תהרסם" פרש "לאותם אלקות", היינו שהפונה לעבודה זרה עצמה; ומובן שגם "ושבר תשבר מצבותיהם" קאי בעבודה זרה עצמה – אכן שמשתחוים לה. (לקוטי שיחות, כרך ט, עמ' 95)	אבנים שהם מציבין להשתחוות להם (רש"י כג, כד) רש"י מפרש תבת 'מצבה' לא כמשמעה הגילה: אכן שמנסכין או מקריבין עליה לעבודה זרה. ונמוקו עמו: על "הרס
--	--

(כה) וְעַבְדֵתֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהִסְרִיתִי מִחֲלָה מִקִּרְבְּךָ: ס

כה ותפלחון קדם ?? אלהכון ויברך את מיכלך ואת משתך ואעדי מרעין בישין מבינך:

~ שבת-קודש כ"ז שבט ~

(כו) לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא:

כו לא תהי מתפלה ועקרא בארצך את־מספר יומיך אשלים:

כ"א"א לא תהיה משפלה • אם תעשה רצוני. משפלה • מפלת נפלים או קוברת את בניה, קרויה משפלה.

~ נקודות משיחות קודש ~

מציאותו: הוא עובד ה', יש לו אהבה ויראה, עלול הוא ליפול חס־ושלום מדרךָתו. כי בתחלה, עבודתו מגבלת לפי שביעות־הרצון שלו, אחר־כך הוא בורר בין עבודה אחת לשנייה: הוא מוכן לקיים רק סוג מצות שיש לו 'חוש' בקו,	לא תהיה משפלה ועקרה בארצך (כג, כו) "ארצך" – מלשון רצון, רצונך. "לא תהיה משפלה ועקרה" בגלל "ארצך". כשיש לאדם שביעות־רצון מעבודתו (דבר המורה שהוא מרגיש את
---	---

ספורט

והסרתי מחלה מקרִבך. הבאה מצד האויר או המערכת. תורה כו (כו) לא תהיה משפלה ועקרה. באפן שתוכלו ללמד את בניהם. את מספר ימיך אמלא. שתחיו במדת השמן אשר בגר אלהים, והוא	(כז) וְעַבְדֵתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם. וכן האפן תעבדוהו, כי אחר שיאבדו האמות (פסוקים כב כג) ופסליהם (פסוק כד) והמקומות אשר עבדו שם, לא יהיה לכם מסית ומדיח מעבודתי. וברך את לחמך. שיזונו, ולא יולידו מותרות מחליאות.	(כד) לא תשתחוה לאלהיהם. שלא תעשה כמו שעשה אמציהו אחר שכבש את שעיר "ויבא את אלהי בני שעיר.. ולפניהם ישתחוה" (דברי הימים ב כה, יד), שאולי חשב לרצותם שלא יקצפו עליו על שהרג את עובדיהם. תורה כה
--	---	--

וְכֹה הוּא יוֹרֵד מִדְּחֵי אֵל דְּחֵי עַד שְׁנוּפֵל חֶסֶד וְשָׁלוֹם לְגִמְרֵי מִדְּרָגָתוֹ.

כְּדִי לְבַטֵּל רָגֶשׁ זֶה, עָלְיוֹ לְהִתְבּוֹנֵן בְּ"מִסְפֵּר יְמִיד": עָלְיוֹ לְדַעַת שֶׁנֶּחֱן לֹא מִסְפֵּר מְסִים שֶׁל יָמִים וְשָׁנִים לְמַלְא אֶת שְׁלִיחוֹתוֹ בְּעוֹלָם; חָבֵל עַל כָּל רָגַע שֶׁאֵין מְנַצֵּלִים אוֹתוֹ לְעֶרְךָ מְלֹי שְׁלִיחוֹת וְתַפְקִיד זֶה. יָדִיעָה זֹאת מְבַטֶּלֶת כָּל

רָגֶשׁ שֶׁל מְצִיאוֹת עֲצָמִית, וְהָאָדָם מְסוּר וְנִתּוֹן כָּל-כָּלוֹ לְמַלְוֵי שְׁלִיחוֹתוֹ.

אִז מְבִטִּית לוֹ הַקֶּבֶד"ה – "אֶת מִסְפֵּר יְמִיד אֲמַלֵּא": אֲפִילוֹ אִם בְּעֶבֶר הָיוּ יָמִים שֶׁהָאָדָם לֹא עָסַק בָּהֶם בְּמַלְוֵי שְׁלִיחוֹתוֹ כְּפִי הָרְאוּי לְהִיּוֹת, מְבִטֵּחַ לוֹ שֶׁהַקֶּבֶד"ה יִשְׁלִים וְיִמְלֵא גַם יָמִים אֵלֶּה.

(לקוטי שיחות, כרך טז, עמ' 273)

(כו) אֶת-אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמְתִּי אֶת-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר תִּבְּא בָהֶם וְנִתְּתִי אֶת-כָּל-אִיְבֹךָ אֵלֶיךָ עֲרֹף:

כֹּזֵת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְאֶתְּפֵר (נ"א וְאֶשְׁגֵּשׁ) יָת כָּל עַמָּא דְּאֵת אֵתִי לְאַגְחָא בְּהוֹן וְאֶמְסֵר יָת כָּל בְּעָלֵי דְּכָבֶךָ לְפָנֶיךָ מִחֲזֵרֵי קֶדֶל:

מַגְזֵרֶת מִיִּתְהָ הִיִּתְהָ, אֵין ה"א שְׁלֵה בְּפִתְחָ וְלֹא מ"ם שְׁלֵה מְדַגְשֶׁת וְלֹא נְקוּדָה מְלֵאפּוֹ"ם, אֲלֵא "וְהַמְתִּי", כְּגוֹן: (בְּמִדְבָר יד) "וְהַמְתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה" וְהִתִּי"ו מְדַגְשֶׁת, לְפִי שֶׁתִּבְּא בְּמָקוֹם ב' תִּוִּי"ן: הָאֲחַת נִשְׁרָשֶׁת, לְפִי שֶׁאֵין מִיִּתְהָ בְּלֵא תִי"ו, וְהָאֲחֶרֶת מְשַׁמְשֶׁת, כְּמוֹ: "אֲמַרְתִּי", "חֲסָתִי", "עֲשִׂיתִי". וְכֵן: "וְנִתְּתִי", הִתִּי"ו מְדַגְשֶׁת, שֶׁהִיא בָּאָה בְּמָקוֹם שְׁתִּים, לְפִי שֶׁהִיא צְרִיף שְׁלוּשָׁה תִּוִּי"ן: שְׁתִּים לִיסוֹד, כְּמוֹ: (יִהוֹשֻׁעַ י) "בְּיוֹם תֵּת ה'", (קֹהֶלֶת א) "מִתַּת אֱלֹהִים הִיא", וְהַשְׁלִישִׁית לְשִׁמּוּשׁ. עֲרֹף • שְׁיָנוּסוֹ מִלְּפָנֶיךָ וְיִהְיֶה כֹה לְךָ עֲרֹפִים.

כִּי"ו וְהַמְתִּי • כְּמוֹ וְהַמְתִּי, וְתִרְגּוּמוֹ: וְאֶשְׁגֵּשׁ, וְכֵן כָּל תִּבְּא שֶׁפָּעַל שְׁלֵה בְּכָפֵל אוֹת אֲחֵרוֹנָה, בְּשִׁתְּהֶפֶךְ לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן פְּעֻלָּתִי, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנוּטֵל אוֹת הַכְּפּוּלָה וּמְדַגֵּשׁ אֶת הָאוֹת וְנוֹקְדוֹ בְּמִלְּאפּוֹ"ם, כְּגוֹן: "וְהַמְתִּי", מַגְזֵרֶת (יִשְׁעִיָּה כח) "וְהִמָּם גִּלְגַּל עֲגָלָתוֹ". "וְסִבּוֹתִי", מַגְזֵרֶת (שְׁמוּאֵל א ז) "וְסִבֵּב בֵּית אֵל". "דְּלוֹתִי", מַגְזֵרֶת (יִשְׁעִיָּה יט) "דָּלְלוּ וְחִרְבוּ". (שֵׁם מט) "עַל כְּפִים חֲקִיתִךָ", מַגְזֵרֶת (שׁוֹפְטִים ח) "חֲקִקִי לֵב". (שְׁמוּאֵל א יב) "אֶת-מִי רִצּוֹתִי", מַגְזֵרֶת (אִיּוֹב כ) "רִצָּץ עֹזב דְּלִים". וְהַמְתֵּרְגֵם: "וְהַמְתִּי", וְאֶקְטֵל, טוֹעָה הוּא, שֶׁאֵלּוּ

כֹּחַ וְאֲשַׁלַּח יָת עֲרַעֲיָא לְפָנֶיךָ וְיִתְרַפֵּךְ יָת חֲזָאִי יָת כְּנַעֲנָאִי וְיָת חֲתָאִי מִן לְפָנֶיךָ:

(כח) וְשַׁלַּחְתִּי אֶת-הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגִרְשָׁה אֶת-הַחֲוִי אֶת-הַכְּנַעֲנִי וְאֶת-הַחֲתִי מִלְּפָנֶיךָ:

מִנָּה כָּאֵן אֲלֵא אֵלּוּ. וְחֲוִי, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מַעֲבָר הִיִּרְדֵּן וְהִלָּאָה, שְׁנֵי רִבּוּתֵינוּ בְּמִסְכַּת סוּטָה: 'עַל שְׁפַת הִיִּרְדֵּן עֲמָדָה וְזִרְקָה בָּהֶם מְרָה'.

כִּי"ו הַצִּרְעָה • מִיִּן שְׂרָץ הָעוֹף, וְהִיִּתְהָ מִכָּה אוֹתָם בְּעִינֵיהֶם, וּמִטִּילָה בָּהֶם אָרֶס, וְהֵם מֵתִים, (סוּטָה לו) וְהַצִּרְעָה לֹא עֲבָרָה אֶת הִיִּרְדֵּן. וְהַחֲתִי וְהַכְּנַעֲנִי • הֵם אֲרָץ סִיחּוֹן וְעוֹג. לְפִיכֹף, מִכָּל שֶׁבַע אֲמוֹת לֹא

כֹּחַ לֹא אֶתְרַכְּנֵן מִן לְפָנֶיךָ בְּשִׁתְּא חֲדָא דִּילְמָא תְּהִי אֶרְעָא צִדְיָא וְתִסְגִּי עֲלֶיךָ חֵינֹת: בְּרָא:

(כט) לֹא אֶגְרִשְׁנוּ מִפְּנֶיךָ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן-תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׂמֵמָה וְרִבָּה עָלֶיךָ חֵיַת הַשָּׂדֶה:

עֲרֹף. מִפְּנֵי הָאֵימָה וְהַמְהוּמָה שֶׁיַּעֲד בְּאֶמְרוֹ "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ". וְהַמְתִּי. כְּמוֹ שֶׁהִיא הָעֲנִין בְּמִצְרִים "אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי ה' נִלְחַם לָהֶם" (לְעִיל יד, כח). תוֹרָה כח

לְלַמֶּדְם, בְּאֶמְרוֹ "וְהוֹדַעְתֶּם לְכִנְיֹךָ וְלְכִנְיֹךָ בְּנִיךָ" (דְּבָרִים ה ט), וְיִתְקַן בְּחִי הַזִּקְנִים עֲנִינֵי הַדּוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁסִּפֵּר שֶׁקָּרָה בְּעֲנִין לֹי קָהֶת וְעַמְרָם. תוֹרָה כו (כז) וְנִתְּתִי אֶת כָּל אִיְבֹךָ אֵלֶיךָ

הַלְחוֹת הַשְּׂרָשִׁי בְּתוֹלְדָה. וְהַפֶּךְ זֶה יִקָּרָה עַל הָרֵב שְׁיָמוֹת הָאָדָם קָדָם שִׁיכֵלָה הַלְחוֹת הַשְּׂרָשִׁי בְּחִלָּאִים, יִקָּרָה מְרַע בְּחִירָה אוֹ מִצַּד הַמַּעֲרִכָת וְהִיסוּדוֹת. וְהִנֵּה בְּקִלְאוֹת לְאָדָם מִסְפֵּר יָמִי: יִקָּרָה עַל הָרֵב בְּנִים לְכִנְיֹ וְיִוֹכַל

שיעור יומי לשבת-קודש כ"ז שבט - שמות כד - פרשת משפטים
 כ"י • שְׁמָמָה • רִיקְנִית מִבְּנֵי אָדָם, לִפִּי שְׁאֲתָם מַעַט וְאֵין בָּכֶם כְּדִי לְמַלְאוֹת אוֹתָהּ. וְרִבָּה עָלֶיךָ • וְתַרְבָּה עָלֶיךָ.

(ל) מַעַט מַעַט אֲגַרְשֶׁנוּ מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנִחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ:
 ל זַעִיר זַעִיר אֲתַרְכְּנוּן מִן קִדְמָךְ עַד דִּתְסָגִי וּתְחַסֵּן יֵת אֲרַעָא:

כ"י • עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה • תַּרְבָּה, לְשׁוֹן פָּרִי, כְּמוֹ: "פָּרוּ וּרְבוּ".

(לא) וְשִׁתִּי אֶת־גִּבְלֶךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי אֶתֶּן בְּיָדְכֶם אֶת יִשְׂבִּי הָאָרֶץ וְגִרְשַׁתְמוּ מִפְּנֵיךָ:
 לא וְאַשְׁוִי יֵת תַּחוּמָךְ מִיָּמָא דְסוּף וְעַד יָמָא דְפְלִשְׁתָּאֵי וּמִמִּדְבָּרָא עַד פָּרַת אַרִי אֶמְסַר בִּידֵיכוֹן יֵת יִתְבִּי אֲרַעָא וְתַתְרַכְנוּן מִן קִדְמָךְ:

כ"י • וְשִׁתִּי • לְשׁוֹן הִשְׁתָּה, וְהִי"ו מְדַגֶּשֶׁת מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה פַחַת שְׁתִּים, שְׁאֵין שִׁיתָה בְּלֹא תִי"ו, וְהָאֲחַת לְשִׁמוּשׁ. עַד הַנָּהָר • פָּרַת. וְגִרְשַׁתְמוּ • וְתַגְרִשֶׁם.

(לב) לֹא־תִכְרַת לָהֶם וְלֹא־לֵהֵימָם בְּרִית:
 לב לא תַגְזִיר לְהוֹן וּלְטַעֲנוֹתְהוֹן קָנִים:

(לג) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֲרָצְךָ פְּנִי־יִחְטִיאוּ אוֹתְךָ לִי כִי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לָךְ לְמוֹקֵשׁ: פ
 לג לא יִתְבוֹן בְּאַרְעָךָ דִּילְמָא יִחְיִיבוּן יִתְךָ קִדְמִי אַרִי תַפְלַח יֵת טַעֲנוֹתְהוֹן אַרִי יְהוֹן לָךְ לְמַקְלָא:

כ"י • כִּי תַעֲבֹד וגו' • הִרִי אֱלוֹי 'כִּי', מִשְׁמָשִׁין בְּמָקוֹם 'אֲשֶׁר', וְכֵן בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת. וְזֶהוּ לְשׁוֹן 'אִי', שֶׁהוּא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת לְשׁוֹנוֹת שֶׁה'כִּי' מִשְׁמַשׁ. וְגַם מְצִינוּ
 בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת 'אִם' מִשְׁמַשׁ בְּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר', כְּמוֹ (ויקרא ב) "וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בַּכּוֹרִים", שֶׁהוּא חוֹבָה.

כד (א) וְאַל־מִשָּׁה אָמַר עֲלֶה אֶל־יְהוָה אֶתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֹק:
 א וּלְמִשָּׁה אָמַר סָק לְקִדְמָךְ יֵי אֶת וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִין מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְתַסְגִּדוּן מִרְחִיק:

כ"י • וְאַל־מִשָּׁה אָמַר עֲלֶה • פָּרָשָׁה זֹאת נֶאֱמְרָה קִדְמָה עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, וּבְד' בְּסִינּוֹן נֶאֱמַר לוֹ: עֲלֶה!.

(ב) וְנִגַּשׁ מִשָּׁה לְבָדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ:
 ב וְיִתְקַרֵּב מִשָּׁה בְּלַחֲדוּהִי לְקִדְמָךְ יֵי וְאַנּוּן לֹא יִתְקַרְבוּן וְעִמָּא לֹא יִסְקוּן עִמָּה:

כ"י • וְנִגַּשׁ מִשָּׁה לְבָדּוֹ • אֵל הָעָרְפֶּל.

ספורט

(לא) כִּי אֶתֶּן בְּיָדְכֶם אֶת יִשְׂבִּי הָאָרֶץ וְגִרְשַׁתְמוּ. הַדָּבָר מְסוּר בְּיָדְכֶם, וְאַתֶּם אֵל תִּתְעַצְלוּ בְּזֶה, כְּמוֹ שֶׁהַעֲדִיד בָּהֶם יְהוֹשֻׁעַ בְּאָמְרוֹ "עַד אָנָּה אַתֶּם מִתְרַפִּים לְבּוֹא לְרִשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם" (יהושע יח, א). תורה לב
 (לג) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֲרָצְךָ. בְּאוֹתוֹ הַחֶלֶק מִהָאָרֶץ שֶׁתִּכְבֹּשׁ וְתִשָּׁב בּוֹ אֶתָּה, לֹא יֵשְׁבוּ הֵם, הַפֶּךְ מֶה שֶׁעָשׂוּ, כְּמוֹ שֶׁהַעֲדִיד בְּאָמְרוֹ "וַיֵּשֶׁב הַכְּנַעֲנִי בְּקִרְבּוֹ בְּגִזְרֵי" (שופטים א, כט), "וַיֵּשֶׁב בְּקִרְבּוֹ הַכְּנַעֲנִי יִשְׂבִּי הָאָרֶץ" (שם א, לג).
 כד (א) וְאַל מִשָּׁה אָמַר עֲלֶה. אַחֵר שְׁסִים אָמְרוּ "כֹּה תֹאמַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם" (לעיל ב, ט), וּפָרַשׁ שֶׁלֹא יַעֲלוּ אֵלָיו בְּאִמְצָעִים, וְשִׁסְפִּיק מִזְבַּח אֲדָמָה, עִם שְׁמִירַת מְצוֹתָיו, שֶׁפָּרַשׁ בְּדִבְרוֹת וּבִפְרָשַׁת הַמִּשְׁפָּטִים,

ג וַיִּבְרָא מֹשֶׁה וְאַשְׁתָּעִי לַעֲמָא יֵת כֹּל פִּתְגָמֵי
דִּי יֵת וְיֵת כֹּל דִּינֵי וְאַתִּיב כֹּל עָמָא קֵלָא חַד
וְאַמְרוּ כֹּל פִּתְגָמֵי דִּי מְלִיל יֵי נַעֲבַד :

(ג) וַיִּבְרָא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת
כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:

ז' מְצוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּנֵי נַח, וְשִׁבְתָּ, וְכַבּוֹד
אָב וָאָם, וּפְרָה אֲדָמָה, וְדִינֵינִי שְׁנַתְּנוּ לָהֶם בְּמֶרֶה.

זש"י וַיִּבְרָא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם • בּוֹ בִּיּוֹם • אֵת כָּל דִּבְרֵי
ה' • מְצוֹת פְּרִישָׁה וְהַגְבָּלָה • וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים •

ד וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה יֵת כֹּל פִּתְגָמֵי דִּי וְאַקְדָם
בְּצִפְרָא וּבְנָא מְדַבְחָא בְּשָׁפוּלִי טוֹרָא וְתִרְתָּא
עֲשִׂי קָמֵן לְתַרִּי עֶסֶר שְׁבָטֵי דִּישְׂרָאֵל :

(ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכֶּם בַּבֹּקֶר
וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשִׁנָּה
עֶשֶׂר שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל:

זש"י וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה • (מכילתא) מ' בְּרֹאשִׁית' וְעַד מִתֵּן־תּוֹרָה, וְכָתַב מְצוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּמֶרֶה • וַיִּשְׁכֶּם בַּבֹּקֶר •
בְּחֻמְשָׁה בְּסִינּוּן •

ה וַיִּשְׁלַח יֵת בּוֹכְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַסִּיקוּ עֲלוֹן
וְקָרִיבוּ נִכְסֵי קוֹדֶשִׁין קָדָם יֵי תוֹרִין :

(ה) וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ
זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:

זש"י וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרֵי הַכֹּהֲנֹת.

ו וַיִּסֶּב מֹשֶׁה פְּלִגּוֹת דָּמָא וְשׁוּי בְּמִזְבֵּחַ
וּפְלִגּוֹת דָּמָא זָרַק עַל מִדְבְּחָא :

(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיִּשֶׁם בְּאַגָּנֹת וְחֲצִי הַדָּם
זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

ז' וּמִכָּאן לְמַדּוּ רַבּוּתֵינוּ שְׁנַכְנְסוּ אַבּוּתֵינוּ לְכַרִּית,
בְּמִלָּה וּטְבִילָה וְהִזָּאת דָּמִים, שְׁאִין הִזָּאָה בְּלֹא
טְבִילָה.

זש"י וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם • (ובחים צו) מִי חֲלָקוּ?
מִלְּאֹף בָּא וְחֲלָקוּ • בְּאַגָּנֹת • שְׁתֵּי אַגָּנֹת: אֶחָד לְחֲצִי
דָּם עוֹלָה, וְאֶחָד לְחֲצִי דָם שְׁלָמִים, לְהַזֹּת אוֹתָם עַל

ז וַיִּסֶּב סִפְרָא דְקִיָּמָא וּקְרָא קָדָם עָמָא
וְאַמְרוּ כֹּל דִּי מְלִיל יֵי נַעֲבַד וּנְקַבֵּל :

(ז) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל
אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

זש"י סֵפֶר הַבְּרִית • מ' בְּרֹאשִׁית' וְעַד מִתֵּן־תּוֹרָה, וּמְצוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּמֶרֶה.

ספורט

הַבְּרִית, בְּאָמְרוּ לְמַעַלָּה "וַיִּכְתֹּב" (פסוק
ד).

וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם. שִׁדְעוּ מָה הֵם
מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם, שְׁלֹא יִהְיוּ כְּמִטְעִים.
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. נַעֲשֶׂה לְתַחֲלִית
שְׁנַשְׁמָע בְּקוּלוֹ, כְּעַבְדִּים הַמִּשְׁמָשִׁים
אֶת הָרֹב שְׁלֹא עַל מְנָת לְקַבֵּל פָּרָס (ע"פ
אבות א, א), כְּעִנְיָן "עֲשִׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעָה
בְּקוֹל דְּבָרוֹ" (תהלים קג, ב). תורה ח

הַמִּשְׁפָּטִים" (כא, א) עַד "וַיֹּאֵל מֹשֶׁה
אֲמַר" (כג, לג). תורה ד
(ו) וְחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ. עֲשֶׂה
אֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּשִׁלְיִם הָאֵל וְתִבְרֹךְ לְכַרִּית
הַבְּרִית, וּבְכֵן קָבַל חֲצִי הַדָּם, וְחֲצִי
הָאֲחֵר נִזְרַק עַל הָעָם הַנִּכְנָסִים עִמּוֹ
לְבָרִית. תורה ז
(ז) סֵפֶר הַבְּרִית. הַסֵּפֶר שֶׁכָּתַב בּוֹ
דְּבָרֵי ה' וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁעֲלִיהֶם יְכַרְתּוּ

אָמַר הַכְּתוּב שֶׁכָּל אֶלֶּה אָמַר וְצִנָּה
בְּכָלֵל לְיִשְׂרָאֵל, "וַיֹּאֵל מֹשֶׁה אֲמַר"
שִׁיעֲלָה, כְּמוֹ שִׁיעֲד אֵלָיו קָדָם מִתֵּן
תּוֹרָה בְּאָמְרוֹ "לֵךְ רֵד וְעֲלִית אִתָּה
וְאֶהְרֹן עִמָּךְ" (שם כד). תורה ב
(א) וַיִּבְרָא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל
דְּבָרֵי ה'. מִתְחַלֵּת "כֹּה תֹאמַר" (שם יט),
א' עַד "וַיֹּאֲלֵה הַמִּשְׁפָּטִים" (כ, ב).
וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים. מִתְחַלֵּת "וַיֹּאֲלֵה

ח וַיִּסֹּב מֹשֶׁה יָת דָּמָא וַיִּזְרַק עַל מִדְּבָחָא
לְכַפֵּרָא עַל עֲמָא וְאָמַר הֲדִין דָּם קָיָמָא
דְּגִזְרִי דִּי עֲמָכֻן עַל כָּל פְּתָגְמָא דְּהָלִין:

(ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל־הָעֵם וַיֹּאמֶר הִנֵּה
רַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה:

כ"ז - וַיִּזְרֹק • עֲנִין הַזֶּה, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וַיִּזְרֹק עַל מִדְּבָחָא לְכַפֵּרָא עַל עֲמָא'.

ט וַיִּסְלֹק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִין
מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל:

(ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל:

י וַיְחִיזוּ יָת יְקָר אֱלֹהֵא דְיִשְׂרָאֵל וְתַחֲתֵּי כְּרִסָּא
יְקָרָה כְּעֹבֵד אֲדָן טָבָא וּכְמַחְזִי שְׂמִיָּא
לְכַרִּירוֹ:

(י) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו בְּמַעֲשֵׂה
לְבַנַּת הַסָּפִיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר:

היא היתה לפָּנָיו בְּשַׁעַת הַשְּׁעָבֹד, לְזַכֵּר צָרְתָּן שֶׁל
יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מְשֻׁעָבָדִים בְּמַעֲשֵׂה לְבָנִים. וּכְעֶצֶם
הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר • מְשֻׁנָּגָלוֹ, הָיָה אֹר וְחֹדָה לְפָנָיו.
וּכְעֶצֶם • כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן מְרָאָה. לְטֹהַר • לְשׁוֹן כְּרוּר
וְצָלוּל.

כ"ז - וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל • נִסְתַּכְלוּ וְהִצִּיצוּ
וְנִתְחַיְבוּ מִיָּתֶה, אֲלֵא שְׁלֵא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
לְעַרְבֵב שְׂמִיחַת הַתּוֹרָה, וְהִמָּתִין לְנָדָב וְאָבִיהוּא עַד
יוֹם חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן, וְלִזְקֵנִים עַד "וַיְהִי הָעֵם כְּמַתְאוּנָנִים
וְגו'" וְתַבְעֵר בָּם אֵשׁ ה' וְתֹאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה",
בְּקִצְיָנִים שֶׁבְּמַחֲנֶה. בְּמַעֲשֵׂה לְבַנַּת הַסָּפִיר • (סוּטָה יב)

יא וַיִּלְכְּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָוָה נִזְקָא וַיְחִיזוּ
יָת יְקָרָא דִּי וְהָיוּ חֲדָן בְּקִרְבֵּיהֶון דְּאִתְקַבְּלוּ
כְּאֵלוֹ אֲכִלִין וְשִׁתִּין:

(יא) וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדֹ
אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ׀

לא תרגם בן. "אֲצִילֵי", לְשׁוֹן גְּדוּלִים, כְּמוֹ: (יִשְׁעִיָּה מא)
"וּמַאֲצִילֶיהָ קְרָאֲתִיד", (בְּמִדְבָּר יא) "וַיֹּאכְלוּ מִן הָרוֹחַ",
"שִׁשׁ אֲמוֹת אֲצִילָה". (יחזקאל מא)

כ"ז - וְאֶל אֲצִילֵי • הֵם נָדָב וְאָבִיהוּא וְהַזְקֵנִים. לֹא
שָׁלַח יְדֹ • מִכָּלל שֶׁהָיוּ רִאוּיִים לְהַשְׁתַּלַּח בָּהֶם יְדֹ.
וַיְחִיזוּ אֶת הָאֱלֹהִים • הָיוּ מְסַתְּפִלִין בּוֹ בְּלֵב גָּס,
מִתּוֹךְ אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה, כִּף מְדַרְשׁ תַּנְחוּמָא. וְאוּנְקָלוּס

ספורט

"וַיַּתְּפֵל עַל־יָדָם" (ח, א), כִּי אָז
בְּכִסְלוֹ פְּעֻלוֹת חוֹשִׁיָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה
לְשֵׁאוֹל בְּהִנָּכְאוֹ, כְּאָמְרוֹ "וַיִּפְשֹׁט גַּם
הוּא בְּגָדָיו וַיִּתְּנָבֵא גַם הוּא לְפָנָי
שְׂמוּאֵל וַיַּפֵּל עָרֹם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל
הַלַּיְלָה" (שְׂמוּאֵל א יט, כד). אָמְנָם לֹאֵלֶּה
הָאֲצִילִים לֹא שָׁלַח יְדֹ לְהוֹצִיָּאם
מִחוֹשִׁיָּהֶם כְּדִי לְהַשִּׁיג מֶה שָּׂרְאוּ אֹז.
וַיְחִיזוּ אֶת הָאֱלֹהִים. בְּמִרְאָה נְבוֹאִי.
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ. עֲשׂוּ מִשְׁתֶּה אַחֲרֵי כֵן
בְּלִית הַשְׁתַּנּוּת בְּחוֹשִׁיָּהֶם, וְזֶה עֲשׂוּ
לְשִׁמְחָה עַל מֶה שֶׁהַשִּׁיגוּ. תּוֹרָה יב

לְקַבֵּלם בְּעִינֵן בְּחִירֵי.
וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר. וַיִּרְאוּ שְׁנֵי
הָעֶצֶם הוּא נִבְדָּל מִן הַחֲמֹר הָאֲנוּשִׁי
וְטָהוֹר מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁעֶצֶם הַשָּׁמַיִם,
וְהוּא נִפְשׁ הַגִּלְגָּל, בְּלִיתִי מַעְרַב עִם
חֲמֹר הַגִּלְגָּל אוֹ גּוֹפֹו כָּלָל, אָבָל טָהוֹר
וְנָקִי מִמֶּנּוּ, בְּאִפְּן שְׁנֵי הָעֶצֶם הוּא
כְּעֶצֶם הַשָּׁמַיִם וְנִפְשׁוֹ בְּעֲנִין הַטֹּהַר
וְהִנָּקִיּוֹת מִחֲמֹר. תּוֹרָה יא
(יא) וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
שָׁלַח יְדֹ. לְהוֹצִיָּאם מִחוֹשִׁיָּהֶם כְּדִי
שִׁינָּבְאוּ, כְּעֲנִין בְּשֹׁאֵר הַנְּבִיאִים בְּהִיּוֹת
עֲלֵיהֶם "יְד ה'", כְּאָמְרוֹ בִּיחְזָקָא

(ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. אַחֲרֵי שֶׁקָּיָם
מֶה שֶׁצִּוְּהוּ הָאֵל וְתַבְרֹךְ בְּאָמְרוֹ "כֹּה
תֹּאמַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (לְעִיל ב, יט), קָיָם
מֶה שֶׁצִּוְּהוּ אַחֲרֵי כֵן בְּאָמְרוֹ "עֲלֵה אֶל
ה' אִתָּה וְאַהֲרֹן" (לְעִיל פֶּסוּק א). תּוֹרָה י
(י) וְתַחַת רַגְלָיו. בְּאִרְצָא, שֶׁהָיָה שֹׁפֵל
הַכֹּל, כְּאָמְרוֹ "וְהִרְאָץ הָדָם רַגְלִי"
(יִשְׁעִיָּה סו, א).
בְּמַעֲשֵׂה לְבַנַּת הַסָּפִיר. עֶצֶם נִעְדָּר
כָּל הַצּוּרוֹת הַשִּׁבְכִלִּיּוֹת וּמוֹכֵן לְקַבֵּלם,
כְּמוֹ הַסָּפִיר הַלְבֵּן הַנִּעְדָּר מִכָּל
הַמִּרְאוֹת. וְהוּא עֶצֶם הַנִּפְשׁ הָאֲנוּשִׁית
הַשִּׁבְכִלִּית, הַנִּעְדָּרֶת מִכָּל מִדָּע וּמוֹכֵנָת

יבואמר יי למשה סק לקדמי לטורא והיו
תמן ואמן לך ית לוחי אבנא ואורייתא
ומפקדתא דכתבית לאלופיהון:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה וְהָיָה
שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לַחַת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה
אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם:

כל שש מאות ושלוש עשרה מצוות, בכלל עשרת
הדברות הן. ורבנו סעדיה פירש באזהרות שפסד לכל
דבור ודבור, מצוות התלויות בו:

כ"ג וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה • לְאַחַר מִתֵּן תּוֹרָה. עֲלֵה
אֵלַי הַהָרָה וְהָיָה שָׁם • אֲרַבְעִים יוֹם. אֶת־לַחַת
הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם •

יג וְכֵן מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁמִינָה וּסְלַק מֹשֶׁה
לְטוֹרָא דְאַתְגְּלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי:

(יג) וַיָּקֶם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר
הָאֱלֹהִים:

"אל-הר האלהים", ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב
שם כל ארבעים יום, שכן מצינו כשפירד משה:
"וישמע יהושע את קול העם ברעה". למדנו, שלא
היה יהושע עמהם.

כ"ד וַיָּקֶם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ • לֹא יָדַעְתִּי מֶה
טִיבוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ כָּאן. וְאָמַר אֲנִי שֶׁהָיָה הַתְּלִמִּיד
מְלֻוֵּה לְרַב עַד מְקוֹם הַגְּבֻלַת תַּחֲוִימֵי הָהָר, שְׁאִינוֹ
רָשָׁא לִילָף מִשָּׁם וְהִלָּאָה, וּמִשָּׁם "וַיַּעַל מֹשֶׁה" לְבַדּוֹ

יד ולסבין אמר אוריכו לנא הכא עד דנתוב
לנתכון וקא אהרן וחור עמכון מן דאית לה
דינא ותקרב לקדמיהון:

(יד) וְאֶל־הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ כֹּזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב
אֵלֵיכֶם וְהָיָה אַהֲרֹן וְחֹור עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים
יָגֵשׁ אֲלֵהֶם:

הימים א ב "ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור".
אפרת, זו מרים, כדאיתא ב'סוטה'. מי-בעל
דברים • מי שיש לו דין.

כ"ה וְאֶל־הַזִּקְנִים אָמַר • בְּצִאתוֹ מִן הַמִּחְנֶה. שְׁבוּ־
לָנוּ כֹּזֶה • וְהִתְעַכְבוּ כָּאן עִם שְׂאֵר הָעָם בַּמִּחְנֶה,
לְהִיּוֹת נְכוּנִים לְשִׁפּוּט לְכָל אִישׁ רִיבּוֹ. חוֹר • בְּנֵה
שֶׁל מְרִים הָיָה, וְאָבִיו כָּלֵב בֶּן יִפְתָּה, שְׁנַאָמַר: (דברי

טו ויסליק משה לטורא וחפא עננא ית
טורא:

(טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיֵּכֶס הָעֶנָן אֶת־הָהָר:

ספורט

באמרם זכרונם לברכה: "מי איכא
מידי בנביאי וכתובי דלא רמזה משה
באורייתא" (תענית ט, א), וכמאמר קצתם
ז"ל "רב בכתב ומעוט בעל פה" (גטין
ס, ב), הנה הרמזים אשר בה בעיון
ובקמיעה לא יובנו אצל רב ישראל
וזולתי על ידי מורה צדק. ובזה צדק
גם בן מאמר קצת רבותינו זכרונם
לברכה באמרם "רב בעל פה ומעוט
בכתב" (גטין שם). תורה יג

(יד) וְאֶל הַזִּקְנִים אָמַר. בְּנִסְעוּ מִהֶם
לְעֻלּוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר, כְּמוֹ שְׁצֻהוּ
הָאֵל יִתְבָּרֵךְ בְּאָמְרוֹ "עֲלֵה אֵלַי
הַהָרָה". תורה טו

והתורה. החלק העיוני ממנה.
והמצנה. הוא חלק המעשי ממנה.
אשר כתבתי. כי לילא חטאו בעגל
היתה כל התורה נתונה חתומה מיד
הבורא יתברך כמו הלוחות, כמו
שהעיד באמרו "ואתה מרובת קדש,
מימינו אש דת למו" (שם לג, ב). ומאז
שחטאו בעגל לא זכו לכך, אכל
כתבה משה במצותו, באמרו אחר כך
"כתב לך את הדברים האלה" (לחלן לה,
כו). ולא הביא משה רבנו את הלוחות
אלא כדי לשברם לעיניהם, לשבר את
לכם הזונה, כדי שיחזרו בתשובה.
להורתם. אתנם לך כדי שתורה
אותם. כי אף על פי שהכל בכתב,

(יב) עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה. לְרֹאשׁ הָהָר,
אַחַר שְׁנֵגֶשׁ יוֹתֵר מִן הָעוֹלָם עִמּוֹ,
בְּאָמְרוֹ "וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ" (פסוק ב),
וְעַם כָּל זֶה לֹא עָלָה אֶל רֹאשׁ הָהָר,
וּבִאֲתוֹ הַמַּעֲמָד הִשִּׁיגוּ הַזִּקְנִים אֶת
הַמֶּרְאָה הַגָּדוֹל (פסוקים יא), אָמַר לְמֹשֶׁה
שִׁיעֲלָה אֶל רֹאשׁ הָהָר, שִׁשָּׁם הָיָה
מֶרְאֵה כְבוֹד ה', בְּאָמְרוֹ "וּמֶרְאֵה כְבוֹד
ה' כָּאֵשׁ אֲכַלַת בְּרֹאשׁ הָהָר" (פסוק יז).
וְכֵן בְּמִתֵּן תּוֹרָה אָמַר "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר
סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר, וַיִּקְרָא ה' אֶל
מֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר" (לעיל יט, ב).

והיה שם. עמד שם איזה זמן ארץ,
כמו "ויקח שם כאשר צוני ה'" (דברים
י, ד).

טז וישא יקרא דני על טורא דסיני וחפהי
עננא שתא יומין וקרא למשה ביומא
שביעאה מגו עננא:

(מז) וישכן בבוד-יהוה עליהר סיני ויכסו הענן
ששת ימים ויקרא אל-משה ביום השביעי מתוך
הענן:

אלא שחלק הכתוב בבוד למשה. (יזמא שם) ויש אומרים:
"ויכסו הענן" – למשה, ששה ימים לאחר עשרת
הדברות, והם היו בתחלת ארבעים יום שעלה משה
לקבל הלוחות. ולמדך, שכל הנכנס למחנה שכינה,
טעון פרישה ששה ימים.

כ"י • ויכסו הענן • (יזמא ד) רבותינו חולקין בדבר.
יש מהם אומרים: אלו ששה ימים שמראש-חדש
(עד עצרת, יום מתן תורה, רש"י יצן). ויכסו
הענן. להר. ויקרא אל-משה ביום השביעי.
לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל עומדים,

יז וחייו יקרא דני באשא אכלא בריש טורא
לעיני בני ישראל:

(יח) ומראה בבוד יהוה באש אכלת בראש ההר
לעיני בני ישראל:

יח ועל משה בגו עננא וסלק לטורא והוא
משה בטורא ארבעין יומין וארבעין לילון:
פ פ פ

(יח) ויבא משה בתוך הענן ועל אלהיה ויהי
משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה: פפפ

כ"י • בתוך הענן • ענן זה כמין עשן הוא, ועשה לו הקדוש-ברוך-הוא למשה, שביל (נ"א חפה) בתוכו:

ק"ח פסוקים, עזיא"ל סימן. חנני" סימן.

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמח - רנב

ספורט

האחרונה לכלם, שבה צנה על
מלאכת המשפן. ואחר ששים מלאכת
המשפן ובגדי כהנה והקטרת ושמן
המשחה, באר שבסוף הראשונים נתן
האל יתברך הלוחות הראשונות (להלן
לא, יח), ולא סבב הוא יתברך שום
אחור, "כי לא ענה מלבו" (איכה ג, א),
אלא שישאל השחיתו ענינם באמרו
"כי שחת עמך" (להלן לב, ז),
ובאמצעיים כפי קבלת רבותינו ו"ל
היתה פרשת "ראה אתה אמר אלי"
(להלן לב, יב), ו"פסל לך" (להלן לה, א),
ובשלישית היה כל הענין שספר
באמרו "ויהי שם עם ה' ארבעים יום
וארבעים לילה.. ויכתב על הלחת"
(להלן לה, כח), וירד אז עם קרני ההוד
(להלן לה, כט) וצוה על מלאכת המשפן
(פר' ויקהל פקודי, לה מז).

בלבד בלתי 'עדות', באמרם זכרונם
לברכה "לוחות נשברו ואותיות
פורחות" (פסחים פז, ב). וזה בעצמו באר
באמרו "ועשו לי מקדש ושכנתי
בתוכם" (להלן כה, ח), לא כמו שיער
קדם לכן באמרו "מזבח אדמה
תעשה לי.. בכל המקום אשר אנפיר
את שמי אבוא אליך" (לעיל כ, בא), אבל
עתה יצטרף לכתבים, וזה בעצמו
התבאר באמרו "ואתה הקרב אליך
את אהרן אחיך" (להלן כה, א), והנה לא
נבחר שבט לוי לשרת עד אחר
מעשה העגל, כמו שהעיד באמרו
"בעת ההוא הבדיל ה' את שבט
הלוי.. לשרתו ולברך בשמו" (דברים י,
ח). אמר אם כן, שבכל פעם שעלה
משה להר ששה ארבעים יום
וארבעים לילה, והפעם אשר בה
השג זה התכלית היתה הפעם

(יח) ויהי משה בהר. בכל פעם
שעלה שם מכאן ואילך, שהם
ארבעים יום וארבעים לילה, כימי
יצירת הולד, לקנות תחית שם הנה
נכבדת, ראיה לשמע מפי הרב מה
שלא ישיגהו זולתו, כמו שהעיד
באמרו "כי קרן עור פניו בדרור
אתו" (להלן לה, כט), וקלל זה חטאם
בסוף ארבעים יום ראשונים, בעת
שהיה ראוי להשיגו, באמרו "לך רד
כי שחת עמך" (להלן לב, ז);
ובאמצעיים, כפי הקבלה שהיו ככעס
ולא זכו להנות מקרני ההוד, והשג
זה בארבעים יום אחרונים, ובהם
נצטוה על מלאכת המשפן, כמו
שבאר באמרו "ואל הארץ תתן את
הערת אשר אתן אליך" (להלן כה, בא),
וזה לא נתקם בלוחות ראשונות,
שלא באו לשום ארון אלא שבריהם

לוח תהלים

יום ראשון, כ"א שבט < מפרק קד עד סוף פרק קה

יום שני, כ"ב שבט < מפרק קו עד סוף פרק קז

יום שלישי, כ"ג שבט < מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום רביעי, כ"ד שבט < מפרק קיג עד סוף פרק קיח

יום חמישי, כ"ה שבט < פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

יום שישי, כ"ו שבט < פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

שבת קודש, כ"ז שבט < פרק כ, מפרק קכ עד סוף פרק קלד

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמועתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממוקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

לימוד תניא בכל יום

"המנהג הטוב שנהגו חסידים
(בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) -
ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני
תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם
ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מנח"ח אייר תשמ"ט
- התוועדות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים
ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא
מסוגל לכמה ענינים, מהנכון שנוסף על
לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי
שנחלק התניא לימות השנה."

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

תניא יומי

~ יום ראשון כ"א שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, והנה עצה היעוצה... עד עמ' לג, נראית וד"ל.

המסתכל בעיני בשר, אינו יכול לראות את הטוב הגלום
באירועים אלה. וכל כך למה? כי היא - הטוב הגלום
באירועים רעים אלה, הוא מ"עלמא דאתכסיא" - מעולם
רוחני נסתר ונעלה יותר, ש"עלמא דאתגליא", -

שלמעלה מהעולם הרוחני

הגלוי, ממנו באה

ההשפעה לאותם דברים

שגם עיני הבשר יכולות

לראות את הטוב שבהם,

שהוא - ה"עולם הגלוי"

מייצג את ההשפעה של

ו"ה - האותיות ו' ה',

משם הו"ה ברוך הוא,

- הרי שם הוי' מורכב

מארבע אותיות: י"ה ו"ה,

ומשתי האותיות האחרונות "ו" ה" של שם הוי', מקבלים

העולמות הגלויים, "עלמא דאתגליא", את השפעתם וחיותם,

ו"עלמא דאתכסיא" - העולמות המכוסים, הוא י"ה, -

מייצגים את שתי האותיות הראשונות "י"ה" שמשם הוי'¹⁰,

והנה, עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונרנוד דאגה
ממילי דעלמא, - מענינים גשמיים, ואפילו - הדאגות בגלל
בני חיי ומזוני, - כשחסר לאדם בענינים אלה, הוא מתמלא,
באופן טבעי, בדאגה ובעצבות. והעצה לכך היא: מודעת זאת

לבד - ידוע הדבר לכל

אחד, מאמר רז"ל:

"כשם שמכרך על

הפוכה בו", - כך

מכרך על הרעה. ופירשו

במקרא: - שאין הכוונה

לברך אותה ברכה גם על

הטובה וגם על הרעה,

שכן הברכה על הטובה

היא: "הטוב והמטיב",

ועל הרעה: "דיין האמת".

ליקוטי אמרים

והנה עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונרנוד

דאגה ממילי דעלמא ואפי' בני חיי ומזוני

מודעת זאת לכל מאמר רז"ל כשם שמכרך על הטובה

בו' ופירשו בגמ' לקבולי בשמחה כמו שמחת הטובה

הנגלית ונראית כי גם זו לטובה רק שאינה נגלית

ונראית לעיני בשר כי היא מעלמא דאתכסי' שלמעלה

מעלמא דאתגליא שהוא ו"ה משם הוי"ה ב"ה ועלמא

דאתכסיא הוא י"ה וז"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה

אלא, משמעות המלה "כשם" היא: "לקבולי בשמחה", -
לקבל את הרעה באותה מדה של שמחה, כמו שמחת הפוכה
הנגלית ונראית, כי גם זו - גם האירועים הרעים, הם
למטובה, רק שאינה נגלית ונראית לעיני בשר, - האדם

9. ראה ברכות פרק ט', משנה ה'. 10. ב"אגרת התשובה", פרק ד', מוסבר, שארבעת האותיות של שם הוי' מכוונות וכוללות עשר
הספירות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה וכו'): ה"ו"ד" של שם הוי', שתבניתו כנקודה, רומזת על ספירת החכמה, חכמתו של הקב"ה,
כפי שהיא בהתעלמות, לפני שהיא באה בהרחבת ההבנה. אחרי שחכמתו של הקב"ה באה בהרחבה ובהתגלות של הבנה והשגה -
בינה - היא מרומזת באות "הא". אות זו כוללת בתבניתה התפשטות לאורך ולרוחב. ברם, גם התגלות זו של "בינה", היא רק לגבי
"עלמין סתמין" - "עלמא דאתכסיא" (עולמות מכוסים) - זאת אומרת, שה"ו"ד" וה"הא" של שם הוי' (מוחין בכלל הם לא בשביל
הזולת), שייכות ל"עלמא דאתכסיא" בלבד. לאחר מכן, כשההשפעה של חכמתו ובינתו של הקב"ה, באה למטה גם ב"עלמין דאתגליין"
- העולמות הגלויים (המתוארים כאן כ"עלמא דאתגליא") - היא מרומזת באותיות "וואו" ו"הא" (אחרונה). וזהו למשל כאדם שרוצה

וְזֶהוּ שְׁכָתוֹב¹¹: "אֲשֶׁר הִנָּבֵר אֲשֶׁר הִנָּסְרָנוּ י"ה וְגו'". – נזכרות בפסוק זה רק שתי האותיות הראשונות י"ה שמשם הוי', כי היסורים באים מי"ה שמשם הוי'; ומפני שהם באים מעולם נסתר ועליון יותר – אין האדם מסוגל לראות בעיני

הבשר שלו את ה"טוב" שבהם. אך לאמיתו של דבר, יסורים אלה הם גם-כן לטובה. אדרבה: ה"טוב" האמור, עמוק יותר, שאינו יכול לבוא עתה לידי ביטוי גלוי של טוב מורגש. וְלָכֵן אִמְרוּ רַ"ן¹² בִּי "הַשְּׂמָחִים בְּיִסּוּרִים – עֲלֵיהֶם הַתּוֹב אֲמִיר¹³: – שֶׁכֶּרֶם יְהִי: וְאוֹהֲבֵי בְּצִאת הַשְּׂמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ", – שכן,

השכר הוא הרי תמיד בצורה של "מדה כנגד מדה", – איזו שייכות, איפוא, יש ל"בצאת השמש בגבורתו", כשכר לאלה ששמחים ביסוריהם? ומדוע הם נקראים "אוהביו" של הקב"ה? – אלא בהתאם למה שלמדנו, שהיסורים באים מעולם נסתר ועליון יותר, מ"עלמא דאתכסיא", משם, אין ה"טוב" יכול לבוא בצורה גלויה בעולם-הזה, אלא דוקא בלבוש של יסורים, שבעיני בשר של האדם נראים כרעה – הדברים מוסברים כך: מדוע שמחים אנשים אלה ביסורים? – מפני שאהבתם להקב"ה היא גדולה כל כך, שהיותם קרובים אל הקב"ה, יקר להם יותר מחיי העולם-הזה – וקירבה להקב"ה קיימת במדה גדולה יותר ב"עלמא דאתכסיא", ובענין היסורים הבאים משם. הרי, שאין הם מתחשבים בלבוש החיצוני, הנראה כלא-טוב, והעיקר בעיניהם הוא הפנימיות – ההשפעה של "עלמא דאתכסיא". לכן, גם שכרם יהיה: "בצאת השמש בגבורתו". שכן, שם הוי' נקרא "שמש", כמו שכתוב: "כי שמש ומגן הוי' אלקים", כשם שהשמש צריכה ל"מגן" שיסתיר עליה, ובלעדיו אי אפשר לקבל את אורה – כך גם שם הוי', הנקרא "שמש", צריך ל"מגן", ל"לבוש", שיסתיר את ההשפעה שמשם הוי', וזאת כדי שיהיה אפשר לנבראים

לקבל את ההשפעה שמשם הוי'. אך סדר זה הוא רק עתה, בעולם-הזה, ואילו לעתיד לבוא יתגלה שם הוי' עצמו בלי לבוש. ומחמת העובדה, שאנשים אלה השמחים ביסורים, אינם מתחשבים ב"לבוש" החיצוני, אלא יקר בעיניהם, ה"עיקר" וה"פנימיות", היינו,

ההשפעה משם הוי' –

יהיה גם שכרם, "מדה

כנגד מדה", שתתגלה

להם ה"פנימיות",

ההשפעה משם הוי' בלי

לבוש. זו המשמעות של

"בצאת השמש בגבורתו",

כמו "שמש הוי'" המאיר

בכל תקפו, בלי לבוש.

וכך אומר רבנו הזקן

להלן: בִּי הַשְּׂמָחָה –

מהיסורים, הִיא

מֵאַהֲבָתוֹ קִרְבָּתָהּ ה'

יִתְרָה מִכָּל חַי הָעוֹלָם הַזֶּה, בְּרִבְיָה¹⁴: "בִּי טוֹב חֶסֶדְךָ

מִחַיִּים וְגו'", וְקִרְבָּתָהּ ה' – הקירבה אל ה', הִיא פִּתְרָה שֶׁאֵת

וּמַעֲלָה לְאִין קֵץ בְּ"עֲלָמָא דְאַתְכְּסִיָּא", בִּי "שֵׁם –

ב"עלמא דאתכסיא", חֲבִיּוֹן עֲזוֹ ו"יֹשֵׁב בְּסִתְרָה עֲלִיּוֹן", –

המדריגה העליונה יותר באלקות. ולכן הוא שמח ביסוריו,

מפני שהם באים מאותה מדריגה עליונה יותר, וכך הוא גם

קרוב יותר אל הקב"ה. וְעַל כֵּן זֹכָה ל"צִאת הַשְּׂמֶשׁ

בְּגִבּוֹרָתוֹ" לְעֵתִיד לָבֹא, שֶׁהִיא יְצִיאת חֲמָה מִנְּרִתְקָה,

שֶׁהִיא מְכַסֶּה בּוֹ פְּעוּלָם הַזֶּה, וְלְעֵתִיד תִּתְּנֶלֶה מִכְסוּיָהּ,

דְּהֵינּוּ שֶׁאֵין יִתְּנֶלֶה עֲלֵמָא דְאַתְכְּסִיָּא, – העולם (והמדריגה)

שהוא מוסתר היום, יתגלה אז, וְיִזְרַח וְיֵאִיר בְּגִלּוּי רַב

וְעֲצוּם, לְכָל חַחוּסִים בּוֹ פְּעוּלָם הַזֶּה וּמִסְתּוֹפְפִים בְּצֵלוֹ,

צֵל תְּחַכְּמָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת צֵל וְלֹא אוֹרָה וְטוֹבָה נִרְאִית,

וְדִי לְמִכְיָן: – מבחינה חיצונית, זה "צל" שהוא ההיפך

מהאור, ורק מבחינה פנימית, יש כאן טוב ואור – הרי,

בעשותו חשבון זה, שכל היסורים שאדם סובל, הם באמת

טוב, אלא שהוא טוב כזה שאין עיני הבשר של האדם מסוגלות

להרגיש בו – אפשר לאדם לצאת מדאגותיו ומעצבותו הבאות

עליו על-ידי היסורים מענינים גשמיים.

ליקוטי אמרים

וגו' ולכן ארו"ל כי השמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כי השמחה היא מאהבתו קרבת ה' יותר מכל חיי העוה"ז כדרכיב כי טוב חסדך מחיים וגו' וקרבת ה' היא ביתר שאת ומעלה לאין קץ בעלמא דאתכסיא כי שם חביון עוזו ויושב בסתר עליון ועל כן זוכה לצאת השמש בגבורתו לעתיד לבא שהיא יציאת חמה מגרתקה שהיא מכוסה בו בעוה"ז ולעתיד תתגלה מכסויה דהיינו שאז יתגלה עלמא דאתכסיא ויזרח ויאיר בגילוי רב ועצום לכל החוסים בו בעוה"ז ומסתופפים בצלו חכמה שהוא בחי' צל ולא אורה וטובה נראית וד"ל:

גלות חכמתו לזולת בדיבור. בראש ובראשונה ישנה ההמשכה, הירידה, מלמעלה למטה (בהתאם לריחוק שבין דיבור לשכל) – ולכן רומזת האות ו", תכתביתה, קו ישר וארוך מלמעלה למטה. ה"ואו", במספר שש, רומזת גם על ששת מדותיו הקדושות של הקב"ה (חסד, גבורה, תפארת וכו'), שעל ידן באה השפעת השכל עד למדת מלכות – דיבורו של הקב"ה – וזה רומזו באות "הא" של שם הוי' : "הא" – במספר חמש – רומזת על מקור הדיבור, המבוסס על חמש "מוצאות הפה", אחה"ע מהגרון וכו', ומ"מלכות" (בהשפעת המדות) נוצרים כל הנבראים של "עלמא דאתגליא", של העולמות הגלויים. הרי, ש"ואו" ו"הא" (האחרונה) של שם הוי' שייכות ל"עלמא דאתגליא". 11. תהלים צד, יב. 12. יומא כג, א. 13. שופטים ה, לא. 14. תהלים סג, ד.

~ יום שני כ"ב שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, אך העצבות... עד עמ' 66, העצב כנ"ל:

שנפלה לו שלא בשעת עבודה – אלא כשהוא עסוק בענינים גשמיים, זאת ישים אל לבו: כי אין הזמן נרמא – אין הזמן מתאים, כעת לעצבות אמיתית, אפלו – לא, לדאגת עונות חמורים חסד ושלום, רק לזאת צריך

קביעות עתים ושעת הפשר בשוב הדעת, להתבונן בגדלת ה' אשר חטא לו, כדי שעל ידי זה יהיה לבו נשבר באמת במרירות אמיתית, – וכפי שיוסבר להלן, מרירות היא רגש האוצרת בקרבה "חיות", ולא עצבון סתם; וכמבאר עת זו במקום אחר. ושם נתבאר גם כן, כי מיד אחר שנשבר לבו בעתים קבועים ההם – אז יסיר העצב מלבו לגמרי, ויאמין אמונה שלמה כי ה' העביר חטאתו ו"רב לסלח".

– באדם קיים הבדל: אם חוטאים נגדו פעם אחת או פעמיים – בקל ימחול על כך, ואילו אם חוטאים

נגדו הרבה פעמים – קשה לו למחול. אבל, הקב"ה הוא "רב לסלוח" והוא מוחל וסולח גם אם האדם חוטא נגדו הרבה פעמים. אמונה זו ובטחון זה שהקב"ה מחל לו – יוצרים באדם את רגש השמחה והחדוה: וזו היא השמחה האמיתית בה' הבאה אחר העצב, כנזכר לעיל: – שמעלת העצבות, היא זו בלבד, שאחריה מגיעים לשמחה גדולה יותר; הרי, שגם בזמנים הקבועים, ובאופן של עצבות אמיתית – עליו להשתדל לצאת מיד מאותה עצבות, ולהגיע לשמחה אמיתית.

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות ה"שמחים ביסורים", אלה שמקבלים את היסורים מתוך שמחה – מן הראוי להוסיף סיפור קצר, מהמגיד ממזריטש עם הרבי רבי זושא, זכותם תגן עלינו: יהודי אחד בא אל המגיד ממזריטש ובקשת עצה בפיו, כיצד לקבל יסורים באהבה ובשמחה. הפנה אותו המגיד ממזריטש אל תלמידו הצדיק רבי זושא מאניפאלי. כשאותו יהודי שאל וביקש עצתו של רבי זושא, הסתכל עליו רבי זושא בתמיהה ואמר לו: אצלי אתה שואל, איך לקבל יסורים

אך העצבות ממלי דשמיא – העצבות הבאה עליו בגלל מצבו הרוחני שאינו כמו שצריך, צריך לשית עצות בנפשו לפטר ממנה, – עליו לחפש עצות איך להיפטר מעצבות זו. אין צריך לומר בשעת עבודה, – אם העצבות באה עליו

בשעה שהוא לומד או מתפלל, עליו בוודאי לחפש עצות כיצד להיפטר ממנה, שצריך לעבד ה' בשמחה וכטוב ללב, – שכן, עצבות, גם אם היא באה בגלל מעמדו ומצבו הרוחני, מפריעה בעבודת ה' שצריכה להיות בשמחה. אלא אפלו מי שהוא בעל עסקים ודרך ארץ, – עיסוקו היום-יומי אינו בעבודת ה', בתורה וכדומה, אם נופל לו עצב ודאגה ממלי דשמיא – בגלל עניני הרוחניים, בשעת עסקיו – בשעה שהוא פדוע – ברור הדבר, שהוא תחבולת היצר, – המכניס אותו בעצבות

כאילו בגלל ענינים רוחניים, וזאת כדי להפילו אחר כך בתאוות חסד ושלום, כנודע, – כי, טבע הנפש לחפש לעצמה "עונג", ולא להיות נתונה ברגש של עצבות, ולכן משתדל היצר-הרע להכניס בבני ישראל נמיכות רוח, ולו בגלל ענינים רוחניים, כדי שלאחר מכן יוכל למשוך אותם לתאוות שאם לא כן, – אם אין כאן השפעת היצר-הרע, מאין באה לו עצבות אמיתית מחמת אהבת ה' או יראתו באמצע עסקיו. – שכן, עצבות אמיתית היא התבטאות הבאה מחמת אהבת ה' ויראת ה': האהבה והפחד מהקב"ה מביאות את האדם לשברון רוח בגלל מצבו הרוחני, דבר המרחיק אותו מהקב"ה. שברון רוח כזה, בא לאדם כשהוא עוסק בענינים רוחניים, כשהאהבה והיראה באות אצלו לידי התבטאות, ולא בשעה שהוא עסוק בענינים גשמיים. הרי שהעצבות האמורה איננה אמיתית, אלא תחבולת היצר-הרע – ועליו להיפטר ממנה. ונהגה בין שנפלה לו העצבות בשעת עבודה – בשעה שהוא עוסק בתלמוד תורה או בתפלה, ובין

ליקוטי אמרים

אך העצבות

ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו לפטר ממנה אין צריך לומר בשעת עבודה שצריך לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב אלא אפילו מי שהוא בעל עסקים ודרך ארץ אם נופל לו עצב ודאגה ממילי דשמיא בשעת עסקיו בידוע שהוא תחבולת היצר כדי להפילו אח"כ בתאוות ח"ו כנודע שאל"כ מאין באה לו עצבות אמיתית מחמת אהבת ה' או יראתו באמצע עסקיו. והנה בין שנפלה לו העצבות בשעת עבודה בת"ת או בתפלה ובין שנפלה לו שלא בשעת עבודה זאת ישים אל לבו כי אין הזמן נרמא גרמא כעת לעצבות אמיתית אפי' לדאגת עונות חמורים ח"ו. רק לזאת צריך קביעות עתים ושעת הכושר בשוב הדעת להתבונן בגדול' ה' אשר חטא לו כדי שיע"י זה יהיה לבו נשבר באמת במרירות אמיתית וכמבואר עת זו במ"א ושם נתבאר ג"כ כי מיד אחר שנשבר לבו בעתים קבועים ההם אזי יסיר העצב מלבו לגמרי ויאמין אמונה שלמה כי ה' העביר חטאתו ורב לסלוח וזו היא השמחה האמיתית בה' הבאה אחר העצב כנ"ל:

ב"טוב" שבהם. ולכן אמר שמימי לא סבל יסורים. אלא, אחרי כל המעלות וה"טוב" שישנם ביסורים, אנו מבקשים מהש"ת, שה"טוב" שהוא נותן לנו, יהיה – כלשוננו של הרבי – "טוב הנראה והנגלה" – טוב שאנו יכולים לחוש אותו ולראותו בעינים שלנו.

באהבה? – כיצד אני יכול לדעת זאת, כשאף פעם בחיי לא סבלתי יסורים... תשובה זו ענה רבי זושא, בשעה שעברו עליו יסורים רבים. ואכן, לכך באמת התכוון המגיד ממזריטש בשלחו את היהודי אל רבי זושא: רבי זושא היה כל כך שמח ביסורים, שמלכתחילה לא הרגיש שאלה הם יסורים, הוא הרגיש רק

~ יום שלישי כ"ג שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 66, פרק כז ואם העצבות... עד עמ' לד, מכולא וכו'.

לֹא בְּמַחֲשָׁבָתוֹ – המחשבות הרעות, הוּא מְסִיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן, – שכן, אם אין הוא מסיח דעתו מהמחשבות הרעות, אלא ממשיך להגות בהן, זה נכלל אז בסוג של "דאגת עוונות" – כי גם המחשבה בהרהורים רעים ברצון היא עבירה – ועל דאגת עוונות, כבר למדנו בפרק הקודם. כאן מדובר

על מי שמסיח דעתו מהמחשבות הרעות, ועצבותו נובעת מעצם העובדה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה – ובמקרה כזה, עליו להיות שמח על שהוא מצליח לשלוט בהרהורים אלה – לְקַבֵּל מִה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִתּוֹרֵי אַחֲרֵי לִבְכָּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר

אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם", – הרי, דוקא על-ידי-זה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה, והוא דוחה אותם – הוא מקיים את ה"לא-תעשה" שבפסוק האמור. שכן, מדריגה כזו, שלא יעלו במחשבתו מלכתחילה הרהורים רעים, שייכת בצדיקים בלבד, שאין "רע" בנפשם שממנו ינבעו ההרהורים הרעים – והפסוק האמור הרי אינו דין בצדיקים. הפסוק מדבר במי שעולים במחשבתו הרהורים כאלה – אלא שהתורה מצוה עליו, לדחות מעליו מיד את ההרהורים; ועל-ידי שהוא מבצע צו זה – הוא מקיים את ה"לאו" האמור. ובשלון ה"תניא": "וְאִין תִּכְתּוֹב מְדַבֵּר בְּצִדִּיקִים לְקִרְאָם "זֹנִים" חֲסִידֵי שְׁלוֹם, – כמו שנאמר: "אשר אתם זונים אחיהם", אֵלֶּא בְּבִינוּנִים בִּיזְעָא בּוֹ, שְׁנוּפְלִים לֹא הִרְהוּרִי נֶאֱוָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, בֵּין בְּהִתֵּר – גם אם ההרהורים הם באופן של היתר, כו', – וגם אם הם באופנים של איסור, וּבְשִׁמְסִית דַּעְתּוֹ – מאותם ההרהורים, מְקַבֵּל לֹא זֶה, – של "ולא תתורו". וְאִמְרוּ

פֶּרֶק כּז. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן ש"עצבות" יש בה משום הפרעה לעבודת ה', ושאין ביכולתו של האדם לנצח את היצר-הרע בהיותו שקוע בעצבות. בהתאם לזה באות בפרק האמור, עצות כיצד להיפטר מהעצבות הנובעת מקשיים

גשמיים, גם ביחס לעצבות הנובעת ממצבו הרוחני שאינו כמו שצריך להיות – כמו הדאגה מעוונות – הרי אם העצבות שורה עליו בשעה שהוא עובד את ה', כשהוא לומד או מתפלל, עליו בוודאי להשתדל להיפטר ממנה, שהרי היא מפריעה לעבודת ה' הצריכה להיות בשמחה – וגם אם העצבות שורה עליו שלא

בשעת העבודה, אלא כשהוא עסוק בענינים גשמיים – עליו להתבונן, שאין זה הזמן המתאים לעצבות. שכן, לכך נדרשת שעה קבועה ומתאימה. בפרק זה, שאנו מתחילים ללמוד, באה שורה של עצות לעצבות הנובעת מסיבות אחרות:

וְאִם הָעֲצֻבֹת אֵינָה מְדַאֲגָת עֲוֹנוֹת, אֵלֶּא מִהִרְהוּרִים רָעִים וְתַאֲוֹת רָעוֹת שְׁנוּפְלֹת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, – ומאחר שלא מדובר כאן בעצבות שמחמת עבירות ממש – שעל כך נדרשת, כאמור לעיל, שעה מיוחדת ומתאימה לעורר בתוכו מרירות אמיתית – אלא שבאותה שעה נופלים במחשבתו רעיונות רעים, הרי העצה לכך היא אחרת: הִנֵּה אִם נִפְלֹת לֹא – אותן מחשבות רעות, שֶׁלֹּא בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, – לא בשעה שהוא לומד או מתפלל, אֵלֶּא בְּעֵת עֵסְקוֹ בְּעִסְקוֹ וְדִדְרֵי אֶרֶץ וּבְהֵאֵי נִנְאָה – וכדומה, הרי אֲדִרְבָּה – לא זו בלבד שאין הוא צריך להיות עצוב, אלא להיפך: יֵשׁ לוֹ לְשִׂמְחָה בְּחִלְקוֹ, – במצבו הרוחני, וכל כך למה? – שֶׁאֵף שְׁנוּפְלֹת

די חזק כדי להעלות במחשבתו הרהורים רעים, שעליו לדחותם ממחשבתו. ברם, אין הוא עדיין אדון על עצמו, שמלכתחילה לא יעלו במחשבתו הרהורים רעים אלה. דבר זה אמור בצדיקים בלבד, שאין בהם "רע" כלל, שממנו באים הרהורים אלו.

ובכל דחיה ודחיה
שמדחהו ממחשבתו –
שלא לחשוב בהם,
אתכפיא סטרא אחרא
לתתא, – כופים את
ה"סטרא אחרא" למטה,
ובאתערותא דלתתא –
אתערותא דלעילא, –
על-ידי ההתעוררות
למטה (שהאדם משפיע
למטה לכפות את
ה"סטרא אחרא") נעשה
התעוררות למעלה,
בעולמות העליונים,
ואתכפיא סטרא
אחרא דלעילא – כופים
את ה"סטרא אחרא"
שלמעלה, את ה"שורש"
של ה"סטרא אחרא",
המגביה עצמה כנשר,

לקיים מה שנאמר: "אם תגביה כנשר וגו' משם אורידך,
נאם ה'". וכמו שהפליג בזה פרשת תרומה [דף קכח],
בגדל נחת רוח לפניו ותברך, בד אתכפיא סטרא אחרא
לתתא, – כשכופים את ה"סטרא אחרא" למטה, לקדושה,
דאסתלק יקרא דקדשא בריהו לעילא על כלל, –
על-ידיזה מתעלה כבודו של הקב"ה על הכל, יתיר משבחה
אחרא, – יותר מאשר על-ידי שבח אחר, ואסתלקותא דא
יתיר מכלל וכו'. – והתעלות זו היא למעלה מכל
ההתעלויות האחרות.

ר"ל: "ישב ולא עבר עברה – נותנים לו שכר כאלו
עשה מצוה", ועל כן צריך – עליו, לשמח בקיום הלאו
כמו בקיום מצות עשה ממש. – כך, שלא זו בלבד שאין
דבר זה צריך לעורר בו עצבות – כי אם להיפך: זה צריך
לעורר בו שמחה.

ליקוטי אמרים

נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה ועל כן צריך לשמוח
בקיום הלאו כמו בקיום מצות עשה ממש ואדרבה
העצבות היא מגפות הרוח שאינו מכיר מקומו ועל כן
ירע לבבו על שאינו במדרגת צדיק שלצדיקים בודאי
אין נופלים להם הרהורי שטות כאלו כי אילו היה מכיר
מקומו שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק והלואי היה
בינוני ולא רשע כל ימיו אפי' שעשה אחת הרי זאת היא
מדת הבינונים ועבודתם לכבוש היצר והתרחק העולה
מהלב למוח ולהסיח דעתו לגמרי ממנו ולדחותו בשתי
ידים כנ"ל ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממחשבתו
אתכפיא ס"א לתתא ובאתערותא דלתתא אתערותא
דלעילא ואתכפיא ס"א דלעילא המגביה עצמה כנשר
לקיים מ"ש אם תגביה כנשר וגו' משם אורידך נאם
ה' וכמו שהפליג בזה פר' תרומה [דף קכח] בגדל נחת
רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א לתתא דאסתלק יקרא
דקב"ה לעילא על כולא יתיר משבח' אחרא ואסתלקות'
דא יתיר מכולא וכו'.

– ואילו ידע את דרגתו, שהוא עדיין רחוק מאד מלהיות צדיק,
הלואי שיהיה "בינוני" ש"לזה צריך להשתוקק עתה" – הרי
זאת היא מדת הבינונים ועבודתם, לכבוש היצר
והתרחק העולה מהלב למח, ולהסיח דעתו לגמרי
ממנו, – מאותו הרהור, ולדחותו בשתי ידים, – שלא
לרצות לחשוב בהם, כנזכר לעיל. – בפרק י"ב, שהרע של
הנפש הבהמית ב"בינוני" הוא עדיין בתוקף אצלו, אלא שאינו
נותן ל"רע" לבוא לידי ביטוי, לחשוב כרצון בהרהורים
הרעים, או לחטוא בדיבור ובמעשה – אך ה"רע" שבו, עדיין

~ יום רביעי כ"ד שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לד, ולכן אל יפול... עד עמ' 68, לעילא.

ליקוטי אמרים

"ולא תתורו", ובכך
טמונה מעלת העבודה של
"אתכפיא", של כפיה,
ולכן אל יפול לב אדם
עליו, ולא ירע לבבו

ולכן אל יפול לב אדם עליו ולא
ירע לבבו מאד גם אם יהיה כן כל ימיו במלחמה זו כי

על כל פנים, הרי על-ידי
שנופלים במחשבתו
הרהורים רעים, והוא
מסיח דעתו מהם, הוא
מקיים את ה"לאו" (של

– הם נבראו בצורה כזו, שזה יהיה אופן עבודתם, ולא יוכלו לְבַטֵּלָה מִבֵּל וְבֵל, – שלא יוכלו לבטל לגמרי את ה"סטרא אחרא" של נפשם הבהמית. כלומר: הם לא יוכלו להגיע לכך, שלא תתעוררנה בהם תאוות, שהן הסיבה להעלאתם של

ההרהורים הרעים, כִּי זֶה

נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי צַדִּיקִים.

– ה"קליפה" וה"רע" של

הנפש הבהמית בצדיקים,

בטלים לגמרי ל"טוב",

שאין מקום כלל לתאוות

שתוכלנה לעורר הרהורים

רעים. ואילו המדריגות

אודותן אנו לומדים כאן,

אין ביכולתן להתעלות

לכך מצד ה"בריאה"

שלחן, וממילא אפשר

שתעלינה בבעלי מדריגות

אלו מזמן לזמן, מחשבות

רעות, ועבודתם היא ללחום נגד מחשבות אלו.

וְשֵׁנִי מִיְּנֵי נַחַת רוּחַ – בעבודתם של בני ישראל, לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ

לְמַעַלָּה: אֶחָד – מִבְּטוּל הַסְטְרָא־אֲחֵרָא לְגַמְרִי, וְאַתְחַפְכָּא

מִמְרִירוֹ לְמַתְקָא – ומהפיכת המריר למתוק, וּמַחְשׁוּכָא

לְנֶחֱמָא, – ומחושך לאור, וזה נעשה עַל־יְדֵי הַצַּדִּיקִים; –

המבטלים את ה"סטרא אחרא" לגמרי, ואת ה"מריר", ה"רע"

של המדות שמנפשים הבהמית, הם הופכים ל"טוב", ואת

"חושך" המוחין וה"שכל" של נפשם הבהמית, הם הופכים

ל"אור" ולקדושה – כל זה גורם למעלה אופן אחד של נחת רוח;

וְהַשְׁנִי – האופן השני של נחת רוח, הוא: כִּד אֲתַכְפִּיא

הַסְטְרָא־אֲחֵרָא – כשכופים את ה"סטרא אחרא", בְּעוֹדָה

בְּתַקְפָּהּ וּגְבוּרָתָה – כשה"סטרא אחרא" היא עדיין בכל

תוקפה וגבורתה, וּמִנְפִּיָּה עֲצֻמָּה בְּנֶשֶׁר, וּמִשָּׁם – ממקום

הגבוהה, מוֹרִידָה ה' בְּאַתְעָרוּתָא דְלִתְתָּא – ע"י

התעוררותו של יהודי למטה, לשבור את ה"סטרא אחרא".

אופן זה של נחת רוח למעלה, נגרם עַל־יְדֵי הַבִּינּוּנִים! –

על־ידי עבודת ה"בינונים", הלוחמים להכניע את הקליפה

בנפש הבהמית. הרי, שקיים "נחת רוח" למעלה מעבודת

הבינונים, במאבקם במחשבות ובהרהורים הרעים. לכך רומזים

שני הסוגים: "בראת צדיקים" ו"בראת רשעים" – כאלה

שעומדים במלחמה תמידית. וְזֶהוּ שְׁאֵמֵר הַכְּתוּב: "וַעֲשֵׂה

מֵאֵד, – מכך שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה. אמנם צריך להיות איכפת לו קצת, כי אם לא היה איכפת לו כלל ויהיה אדיש כלפיהם, הדבר עלול להשפיע עליו חלילה לחדול מלהילחם בהרהורים ולדחותם – אלא ש"לא ירע לבבו מאד"

מזה, גַּם אִם יִהְיֶה בֶן

כָּל יָמָיו בְּמִלְחָמָה זֹאת, –

שתמיד יעלו במחשבתו

הרהורים רעים, ותמיד

יהיה עליו להילחם בהם,

מבלי שיוכל להתעלות

לאותה מדריגה,

שמלכתחילה לא יהיו

להרהורים הרעים דריסת

רגל אליו – ובכל זאת,

אל "קח" דבר זה ללבו,

כִּי אוֹלֵי לֶכְךָ נִבְרָא,

וְזֹאת עֲבוּדָתוֹ לְאַכְפִּיא

לְסְטְרָא־אֲחֵרָא תָּמִיד.

– לכפות את ה"סטרא אחרא" תמיד. וְעַל זֶה אָמַר אֵיזֵב: –

להקב"ה, "בְּרֵאתָ רִשְׁעִים"⁴; – על כך שאל בפרק הראשון:

"והא צדיק ורשע לא קאמר?" (והרי צדיק ורשע לא נאמר) –

כשמכריזים למעלה, לפני הלידה, מה יהיה תכונתו של הילוד:

חכם או טיפש, גיבור או חלוש וכדומה, אין מזכירים אם יהיה

צדיק או רשע. שכן, אם יכריזו גם על כך – תבטל הרי

הבחירה החופשית של האדם; כיצד, איפוא, אמר איוב "בראת

רשעים"? – אלא, בהתאם לאמור יוסבר הדבר: לא מדובר על

כאלה שנבראים לכתחילה כרשעים אמיתיים לעתיד, אלא

הקב"ה ברא אנשים כאלה, שבמובן מסויים הם נשאים במצב

דומה לרשעים, ואלה הם ה"בינונים" שתמיד נופלים

במחשבתם הרהורי עבירה, כמו ברשעים – והכוונה היא, שהם

ידחו מחשבות אלו, ויבצעו את העבודה של "אתכפיא

סטרא־אחרא", לכפות את הסטרא־אחרא. ובלשון ה"תניא":

וְלֹא – שהם נבראים לכתחילה, שִׁיְהִיו רִשְׁעִים בְּאַתְמַת

חַסְדֵּי וְשְׁלוֹם, – ולחטוא ממש במחשבה, או בדיבור או

במעשה, אֲלֵא שִׁיִּנֵּעַ אֱלִיהֶם – שיארע בהם, בְּמַעֲשֵׂה

הַרְשָׁעִים⁵ בְּמַחְשַׁבְתָּם וְהַרְהוּרָם לְבָד, – שבמחשבתם יוכלו

לעלות הרהורי עבירה כמו שזה אצל רשעים, וְהֵם יִהְיוּ

נִלְחָמִים תָּמִיד לְחִסְיָה דְעֵתָם מֵהֶם, – מהרהורי העבירה,

כִּדִּי לְאַכְפִּיא לְסְטְרָא־אֲחֵרָא, – לכפות את ה"סטרא אחרא"

4. בבא בתרא טז, א. 5. "על פי קהלת ח, יד" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: דברי רבנו הזקן: "שיגיע אליהם כמעשה

הרשעים" הם בהתאם לפסוק בקהלת, בו נאמר: "אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים". לשם מה נוגע לנו לדעת מקור הלשון? –

משמע, שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון לכך, שרבנו הזקן משתמש כאן – בגלל טעם מסויים – בלשון הפסוק ובכך מוסבר לנו שהביטוי

"כמעשה הרשעים" אינו כפי פירושה הפשוט של המלה "כמעשה" (שכן, הרי מדובר כאן על מדריגה כזו של יהודי, שמבחינת "מעשה"

הוא מופרש לגמרי מה"רע" ואין הוא דומה לחלוטין בכך לרשעים, הדמיון שבינו לבין ה"רשע" הוא רק ביחס לכך, שיכולים לעלות

במוחו הרהורים רעים), אלא זהו לשון הפסוק, המתאים כאן לפי הביטוי הכללי. 6. בראשית כז, ז.

הנגרם למעלה, מעבודתם של ה"בינונים", שעדיין יש להם "עסק" עם הדברים ה"מרים", הלא-טובים, להיאבק עם ה"רע" שבנפשם הבהמית ולדחות את המחשבות וההרהורים הרעים. וזהו שאמר הכותב: "כל פעל ה' למענהו, וגם רשע ליום רעה"; – הכל עשה הקב"ה למענו, וכן גם את הרשע "ליום רעה". כיצד, לכאורה, נברא גם הרשע למען הקב"ה? – אלא, פרוש, שישוב מרשעו ויעשה הרע שלו, יום ואור למעלה, – כדי שיהפוך ל"יום" את ה"רעה", שזו משמעות "גם רשע, ליום-רעה". וזאת על-ידי, כד

אתכפא סטרא אחרא – כשיכוף את ה"סטרא אחרא", ואסתלק יקרא דקדשא-ברייהו לעילא. – ויתעלה כבודו של הקב"ה למעלה. זהו פירוש הכתוב "וגם רשע ליום רעה" – שגם הרשע יהפוך את ה"רעה" ל"יום", כלומר – לאור. למדנו עד כאן, שעל-ידי שנופלות מחשבות רעות במוחו של יהודי, והוא משתלט עליהן – הוא כופה בכך את ה"סטרא אחרא" וגורם נחת רוח למעלה.

לי מטעמים באשר אהבתי – "מטעמים" לשון רבים, – שמשמעותה ברוחניות, בעבודת ה' היא: שני מיני נחת רוח, – למעלה, מעבודתם של בני ישראל, וזהו – "ועשה לי מטעמים וגו'", מאמר השכינה כללית ישראל, כדפירש ב'תיקוני זוהר', שפרש ב"תיקוני זוהר", שמלים אלו אומרת השכינה לבני ישראל, המבקשת שבעבודתם יגרמו ל"מטעמים" – נחת רוח. וכמו שבמטעמים נשמאים, דרך-משל, יש שני מיני מעדנים: אחד ממאכלים ערבים ומתקים, והשני מדברים חריפים או

חמוצים, – שלפני שעורכים אותם למאכל ערב, אין הם טובים למאכל מפאת חריפותם או חמיצותם, רק שהם מתבלים ומתקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש. – כך ישנם גם למעלה שני סוגי נחת רוח: (א) "נחת רוח" הנגרם מדברים "טובים" ו"מתוקים" – עבודת הצדיקים, שאינם צריכים יותר להילחם עם ה"סטרא אחרא", וכל עבודתם היא ל"המשיך" מהקדושה יותר אור; (ב) "נחת רוח"

~ יום חמישי כ"ה שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 68, ולא עוד אלא... עד עמ' לה, מעט מעט:

ה"סטרא אחרא" – הוא גורם על-ידי-זה נחת רוח למעלה – וכדלהלן: ולא עוד, – לא זו בלבד שעל-ידי ההשתלטות על המחשבות הרעות, גורמים לנחת רוח למעלה, כי על-ידי-זה כופים את ה"סטרא אחרא" אלא אפלו בדברים המתירים לגמרי, כל מה שהאדם זוכה יצרו – "מקריב" ושולט ביצרו הרע, אפלו שעה קלה, – מדובר כאן בדבר שמותר לעשותו, והוא יצטרך לעשותו, אלא שהוא דוחה אותו לזמן מאוחר יותר, ומתפנן לאכפא לסטרא-אחרא שפחלל השמאלי, – שבלב, בגון שחפץ לאכל, ומאחר סעודתו עד לאחר שעה או פחות, ועוסק בתורה באותה שעה, – שכן, אם באותה שעה, הוא עוסק בענינים גשמיים אחרים שהנפש

להלן יסביר רבנו הזקן, שמדובר לא רק ביחס למחשבות רעות – שאילולא היה דוחה אותן היה עובר על חטא – אלא גם ביחס לדיבורים ומעשים של היתר, שאין בהם איסור כלל: שכן, מאחר שאם מדברים או עושים ענינים גשמיים אלה שלא בכוונה 'לשם שמים' – מקבלים דברים אלה וכן לבושי הנפש הקשורים בהם, את חיותם מה"סטרא אחרא", כי "צד הקדושה" הוא רק כשעושים את הדבר 'לשם שמים' (למשל: לאכול – כדי לאגור כוח ללמוד ולהתפלל או לקיים מצות עונג שבת; להשמיע מילתא דבדיחותא (דברי בדיחה) כדי ללמוד מתוך שמחה, וכדומה) – ולכן, כשיהודי נמנע מלעשות דברים מותרים אלה, כשאינם 'לשם שמים', וכוונתו לכפות בכך את

תורה¹⁰: "והתקדשתם וכו'", – שהוא מקיים, **בשמך** את עצמו **במדת** לו. – בדברים המותרים לו. מצות "והתקדשתם" היא, שגם בדברים המותרים, ימנע יהודי מלעשותם לשם תאוותו הגופנית, אלא אך ורק 'לשם שמים'.

מצוה זו של

"והתקדשתם" הרי לא נאמרה לצדיקים בלבד, שאין להם שום שייכות ל"רע", אלא דוקא לאותם אנשים שיש להם עסק עם ה"רע", כפי שיוסבר להלן:

"והתקדשתם" –

שתעשו את עצמכם

קדושים; כלומר, אף

שבאמת אינו קדוש

ומבדל מסטרא-אחרא,

– "קדושה" משמעה –

פרישה והתבדלות

מה"קליפה" ומה"רע".

הרי, אף שמבחינת

מדיגתו, עליו עדיין

לקדש את עצמו

ולהתרחק מה"סטרא

אחרא", כלומר: אין הוא

בדרגה שאין בלבו שום

תאוה לדברים המקבלים חיותם מה"סטרא אחרא", **כי היא** –

ה"סטרא אחרא" שמנפשו הבהמית, **בתקפה ובגבורתה**

בתולדתה בחלל השמאלי, – שבלב, שבו מיקומה של

הנפש הבהמית והיצר הרע, **רק שבובש יצרו ומקדש עצמו**.

– ומנתק את עצמו מה"סטרא אחרא", הרי אם הוא עושה כן

ומקיים בכך את "והתקדשתם" הוא מגיע לקיום האמור אחרי

"והתקדשתם", ככתוב בהמשך: **"והייתם קדושים"** – נוסף

על הפירוש הפשוט, בלשון ציווי, שתהיו קדושים, אפשר גם

לפרש "והייתם קדושים" בלשון של הבטחה, על-ידי

"והתקדשתם" פעילות כפוייה של התקדשות, ישנה הבטחה

שאכן "תהיו קדושים", **כלומר, סופו להיות קדוש ומבדל**

באמת מהסטרא-אחרא, על-ידי שמקדשים אותו הרבה

מלמעלה, – כפי שלמדנו, שעל-ידי שאדם מקדש עצמו מעט

למטה – מקדשים אותו הרבה מלמעלה, **ומסייעים אותו**

לגרושה – את ה"סטרא אחרא" **מלבו מעט מעט**: – שגם

מלבו, יהיה בידו, לגרש את ה"סטרא אחרא", שגם בלבו לא

תהיה שום תאוה לענינים ש"חיותם" היא מה"סטרא אחרא".

הבהמית רוצה בהם, אין בכך משום "אתכפיא" (כפיה), כי הרי בין כך הוא נוהג לפי רצון הנפש הבהמית. רק, אם באותה שעה, הוא עוסק בתורה – ואף שאין הוא מרוויח בכך זמן של לימוד תורה, כי גם אחרי האכילה ימשיך ללמוד. זאת ועוד,

גם את האכילה עצמה אין

הוא דוחה לגמרי, כי

אחרי אותה "שעה" –

אכן יאכל, מכל-מקום

עצם העובדה שהוא

מאחר את סעודתו – יש

בה משום כפיית ה"סטרא

אחרא", דבר הגורם נחת

רוח למעלה. **בדאיתא** –

כמו שאנו מוצאים,

במקרא⁸: "שעה רביעית

– משעות הבוקר, מאכל

כל אדם, שעה ששית

מאכל תלמידי

חכמים", – מדוע,

באמת, איחרו תלמידי

החכמים את סעודתם

בשעתיים? **והיו** –

תלמידי החכמים,

מרעיבים את עצמם

שתי שעות לכונה זו, –

כדי לכפות את ה"סטרא

אחרא", **אף שגם אחר הסעודה היו לומדים כל היום**, –

הרי הם לא עשו זאת כדי להרוויח זמן ללימוד, אלא אך ורק

כדי לכפות את ה"סטרא אחרא". וכך גם בשאר לבושי הנפש:

דיבור ומחשבה, וכן אם בולם פיו מלדבר דברים שלבו

מתאוה מאד לדברים מעניני העולם, – גם אם בדיבור

עצמו אין משום איסור כלל – רק מחמת שהוא מתאוה כל

כך לומר דיבורים אלה – הוא מתאפק, כדי לשבור את יצרו

הרע. **וכן בהרהורי מחשבתו**, – שהוא מתאוה להרהר

בענין גשמי, ונמנע מכך, **אפילו במעט מועיר דאיתכפיא**

סטרא-אחרא לתתא – גם בכפיה מועטה של ה"סטרא

אחרא" למטה, **אסתלק יקרא וקדשאי-בריה-הוא וקדשתו**

לעילא תרבה. – מתעלה בהרבה כבודו של הקב"ה וקדושתו

למעלה. **ומקדשה זו** – שלמעלה, **נמשכת קדשה עליונה**

על האדם למטה, לסייעו סיוע רב ועצום לעבודתו

יתברך. – בעבודת ה' שלו. **וזהו שאמרו רז"ל: "אדם**

מקדש עצמו מעט למטה – **מקדשין אותו תרבה**

מלמעלה", **לכד מה שמקנים** – בכך, **מצות-עשה של**

ליקוטי אמרים

בגמ' שעה רביעית מאכל כל אדם שעה ששית מאכל ת"ח. והיו מרעיבים עצמם שתי שעות לכוונה זו אף שגם אחר הסעודה היו לומדים כל היום. וכן אם בולם פיו מלדבר דברים שלבו מתאוה מאד לדברים מעניני העולם וכן בהרהורי מחשבתו אפי' במעט מועיר דאיתכפיא ס"א לתתא אסתלק יקרא דקב"ה וקדשתו לעילא הרבה ומקדושה זו נמשכת קדושה עליונה על האדם למטה לסייעו סיוע רב ועצום לעבודתו ית'. וז"ש רז"ל אדם מקדש עצמו מעט למטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה לכד מה שמקיים מצות עשה של תורה והתקדשתם וכו' כשמקדש עצמו במותר לו ופי' והתקדשתם שתעשו עצמכם קדושים כלומר אף שבאמת אינו קדוש ומובדל מס"א כי היא בתקפה ובגבורתה כתולדתה בחלל השמאלי רק שכובש יצרו ומקדש עצמו. והייתם קדושים כלומר סופו להיות קדוש ומובדל באמת מהס"א ע"י שמקדשים אותו הרבה מלמעלה ומסייעים אותו לגרשה מלבו מעט מעט:

8. שבת י, א. 9. יומא לט, ב. 10. כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר כאן: "ע"כ (עד כאן) נתבאר שלא ירע לבבו כו' מפני שיש בעבודתו נח"ד (נחת רוח) מה שאין בצדיקים, אבל הרי היתרון צ"ל (צריך להיות) גם בקו דועש"ט (דו-עשה טוב-) ולזה מוסיף שהנ"ל הוא – לכד מה שמקיים מ"ע (מצות עשה) וכו'".

~ יום שישי כ"ו שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, פרק כח ואפילו... עד עמ' לה, זרה שלה.

לְצַדִּיקִים, שְׁאִין נּוֹפְלִים לָהֶם מַחֲשָׁבוֹת זְרוֹת שְׁלָהֶם – מחשבות זרות הנובעות ממדותיהם הם, בִּרְאָם מִשָּׁל אֲחֵרִים, – שכן, לצדיק אין מחשבות זרות עצמיות, מאחר שמדות נפשו הבהמית כבר נהפכו לקדושה. המחשבות הזרות, העלולות

לעלות, אי פעם, במוחו,

מקורן מהזולת, שנשמתו

שייכת לאותו צדיק.

ומחמת שלא כל אחד

יכול לייצץ לעצמו

ולמצוא בתוכו כוחות

להתגבר על המדה הרעה

– עליו להזדקק לעזרתו

של הצדיק, אליו הוא

מקושר. מתעוררות אז

מחשבות זרות במחשבתו

של הצדיק, שאצלו אלו

הן רק אותיות של

מחשבה, בלי כל זיקה

למדה רעה מוחשית. ועל-

ידי שהצדיק מכיר את

המדה ממנה נובעת אותה

מחשבה, ומגביר בתוכו

אותה מדה כפי שהיא

ב"קדושה" – הוא משפיע בכך על אותו יהודי, שיוכל להתגבר

על המדה הרעה שלו, ואותה מדה שמן הנפש הבהמית – של

הזולת – מתעלה, על-ידי הצדיק, ל"קדושה". הרי כל זה שייך

לצדיק בלבד שאין בו מדות רעות כלל. אֲבָל מִי שְׁנוֹפֵל לֹ

– מחשבות זרות, מִשָּׁלוֹ, – מה"רע" שלו, מִבְּחִינַת הָרַע

שְׁבָלָבוּ בְּחֻלָּל הַשְּׁמַאֲלִי – ממדותיו הרעות שמנפשו הבהמית

– אִיךָ יַעֲלֶהוּ – את ה"רע", לְמַעַלָּה, וְהוּא עֲצָמוּ מִקְשָׁר

לְמַטָּה: – לכן שטות היא ל"בינוני" להתעסק ב"עבודה" שאין

לו כל שייכות אליה. אֲךָ אֶהְיֶה-פִּיכָן, אֵל יִפֹּל לָבוּ

בְּקִרְבּוֹ, לְהִיּוֹת מִזֶּה עֲצָב נִבְזָה בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, שְׁצָרִיךְ

לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה רַבָּה, – בשעה שהוא עובד את ה', אֵלָּא

אֲדַרְבֶּה יִתְחַזֵּק יוֹתֵר וְיוֹסִיף אֹמֵץ בְּכָל כַּחוֹ בְּכֹנֶת

הַתַּפְלָה בְּחֻדוֹה וְשִׂמְחָה יִתְרָה, בְּשׂוֹמוֹ אֵל לָבוּ, כִּי

נִפְּלָת ה' מִחֲשָׁבָה זְרוֹת' הִיא מִהֻקְלִיפָה שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׁמַאֲלִי,

– מהנפש הבהמית שמן הקליפה, שמיקומה בחלל השמאלי

שבכל, וממנה נובעות המחשבות הזרות, הָעוֹשָׁה – המנהלת,

מִלְחָמָה בְּבִינוּנִי עִם נֶפֶשׁ אֱלֹהִית שָׂבוּ, וְנוֹדַע דֶּרֶךְ

הַנִּלְחָמִים – שמטרתו של כל לוחם, לנצח ואפילו להרוג את

פֶּרֶק כח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שאם נופלים במחשבתו של אדם הרהורי עבירה ותאוות – בשעה שהוא עסוק בעניניו הגשמיים – אל יפול רוחו מכך; אדרבה – עליו לשמוח, שהרי על-ידי השתלטותו על אותן מחשבות והסתח

דעתו מהן, הוא מקיים

מצות "ולא תתורו אחרי

לבבכם ואחרי עיניכם",

כופה את ה"סטרא אחרא"

תחת שלטון ה"קדושה",

וגורם נחת רוח רב

למעלה.

וְאֵפֶלּוֹ אִם נּוֹפְלִים לֹ

הָרַהוּרִי תֵּאוֹת וְשִׂאֵר

מַחֲשָׁבוֹת זְרוֹת בְּשַׁעַת

הָעֲבוּדָה – בשעה שהוא

עסוק בעבודת ה' בְּתוֹרָה

או בְּתַפְלָה בְּכֹנֶת –

וכאן הרי אין מקום

ל"חשבון" שבפרק

הקודם, שעליו להיות

שמח על שהוא מקיים

מצות לא-תעשה וכופה

את ה"סטרא אחרא" –

שהרי ההרהורים והמחשבות הרעות מפריעות לו, בשעה זו, לעבודת ה', אֵל יִשִּׁית לָבוּ אֱלִיהֶן, – למחשבות ולהרהורים הרעים, אֵלָּא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִזֶּה כְּרַגַּע, – מיד, וְגַם אֵל יִהִי שׂוֹמֵחַ לְעֶסֶק בְּהַעֲלָאת הַמְּדוּת שֶׁל ה' מִחֲשָׁבָה זְרוֹת', בְּנוֹדַעַי, – קיימת צורת עבודה של "העלאת המדה"

מהמחשבה הזרה. שכן, כל מחשבה זרה, מקורה במדה

מסויימת בנפש הבהמית. למשל: מדת החסד מתבטאת

במחשבה של תאוה; מדת היראה מעוררת יראה זרה שאין

ליהודי להיות נזקק לה, וכדומה – וישנו סוג "עבודה" שבשעה

שנופלת לו מחשבה זרה, יברר מאיזו מדה רעה נובעת אותה

מחשבה, ויגביר בנפשו אותה מדה כפי שהיא בנפש האלקית,

שעל-ידיה יעלה את המדה הרעה של הנפש הבהמית שהיא

הסיבה לאותה מחשבה זרה, ובכך יעלה את המחשבה הזרה.

למשל: אם המחשבה הזרה נובעת מתאוה – יגביר בנפשו את

האהבה להקב"ה, דבר המשפיע על תאות הנפש הבהמית,

וכדומה – רבנו הזקן אומר כאן שלא יהיה ה"בינוני" – אודותו

מדובר כאן – שוטה, להתעסק בעבודה זו, כִּי לֹא נִאֶמְרוּ

דְּבָרִים הָהֵם – להעלות את המחשבות הזרות, אֵלָּא

הנלחם נגדו, וכן הנאבקים יחד, – שכל אחד מתכוון להפיל את השני – הרי הנוהג הוא: **בְּשִׂיחָהּ מְתַנַּבֵּר**, – ומראה את גבורתו, **אִי הַשְּׂנִי מִתְאַמֵּץ לְהִתְנַבֵּר גַּם־כֵּן בְּכָל מַאֲמָצִי בָּהוּ, וְלֹכֵן** – כך גם במלחמה שבין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, **בְּשִׂנְפֵּשׁ הָאֱלֹהִית מִתְאַמֵּצַת וּמִתְנַבֶּרֶת לְהִתְפַּלֵּל**, – שעל-ידי התפילה בכוונה, ברצונו להחליש ולנצח את הנפש הבהמית, **אִי גַם הַקְּלָפָה** – של הנפש הבהמית, **מִתְנַבֶּרֶת בְּנִגְדָּהּ**, – כנגד הנפש האלקית, **לְבִלְבָּהּ**

וּלְהַפִּילָהּ בְּמַחֲשָׁבָה וְרָה' שְׁלָה. – בראות הנפש הבהמית את הנפש האלקית, מתגברת להתפלל בכוונה, היא משתדלת להפריע לנפש האלקית על-ידי מחשבות זרות, בכך היא רוצה לבלבל את כוונת המתפלל בתפילה. לפי זה, המחשבה הזרה מוכיחה, שהוא אכן מתפלל בכוונה; סימן יש בכך שהנפש הבהמית חשה שבתפילתו יש משום סכנה למעמדה, ולכן היא משתדלת להפר כוונה זו. – הרי, אדרבה – עובדה זו צריכה להוסיף בו אומץ בתפילתו בכוונה.

ליקוטי אמרים

מתאמץ להתגבר ג"כ בכל מאמצי כחו. ולכן כשנפש האלהית מתאמצת ומתגברת להתפלל אזי גם הקליפה מתגברת כנגדה לבלבלה ולהפילה במחשב' זרה שלה

~ שבת קודש כ"ז שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, ולא כמעט העולם... עד עמ' 70, ממש עמו:

ולא כמעט העולם, שמועים להוכיח מנפילת ה'מחשבה זרה' – מכלל שאין תפלתם כלום, – החושבים בטעות שנפילת המחשבה הזרה במוחו, מוכיחה שאין תפילתם שווה כלום, משום שאילו התפלל בראוי ונכון – לא היו נופלים לו מחשבות זרות. – ומאחר שאכן נופלות במוחו מחשבות זרות, הם מסיקים מכך, שתפילתם איננה מתוך כוונה, והאמת היה בדבריהם, אם היתה נפש אחת לבדה, היא המתפללת והיא המחשבת ומתהרת ה'מחשבות זרות'. – הדבר היה נכון, אילו היתה זו נפש אחת שעושה את כל האמור, אז היה במחשבות הזרות משום הוכחה, שה'מתפלל' אינו כפי שצריך להיות. שכן, אם הנפש היחידה הזו שקועה כל כולה בתפילה – אין מקום אז לשום מחשבות זרות, אכל באמת לאמתו הן שתי נפשות, הנלקחמות זו עם זו במחו של אדם, – הרי האמת היא שקיימות שתי נפשות שונות והן נלחמות ביניהן על השליטה

ליקוטי אמרים

ולא כמעט העולם שמועים להוכיח מנפילת המחשבה זרה מכלל שאין תפלתם כלום שאילו התפלל בראוי ונכון לא היו נופלים לו מחשבות זרות. והאמת היה כדבריהם אם היתה נפש אחת לבדה היא המתפללת והיא המחשבת ומתהרת המחשבות זרות. אבל באמת לאמיתו הן שתי נפשות הנלחמות זו עם זו במוחו של אדם כל אחת חפצה ורצונה למשול בו ולהיות המוח ממולא ממנה לבדה. וכל הרעיוני תורה ויראת שמים מנפש האלהית וכל מילי דעלמא מנפש הבהמית רק שהאלהית מלוכשת בה. והוא כמשל אדם המתפלל בכוונ' ועומד לנגדו עו"ג רשע ומשיח ומדבר

במוחו של האדם, שיהיה ממולא בעניניה היא בלבד, כל אחת חפצה ורצונה למשל בו – במוח, ולהיות המוח ממולא ממנה לבדה, וכל הרעיוני תורה ויראת שמים – נובעים, מנפש האלהית, – ומאידך וכל מילי דעלמא – כל המחשבות וההרהורים בעניני העולם נובעים מנפש הבהמית, – הרי, שכוונת התפילה היא מהנפש האלקית, ואילו המחשבות הזרות הן מהנפש הבהמית, מכאן – שאין במחשבות הזרות משום הוכחה שאין התפילה כמו שצריכה להיות. ברם, אם כך, שהנפש האלקית היא העסוקה בכוונות התפילה – מה מפריע לה, מה שהנפש הבהמית מהרהרת במחשבות זרות!?! – אומר על כך רבנו הזקן: רק שהאלהית מלכשת בה. – הנפש האלקית מלוכשת בנפש הבהמית, ולכן מבלבלות המחשבות הזרות של הנפש הבהמית, לנפש האלקית בכוונות התפילה? והוא כמשל אדם המתפלל בכוונה, ועומד לנגדו ערל – גוי, רשע, ומשיח ומדבר עמו בדי לבלבלו, – ולהפריע

מה שהנפש הבהמית מהרהרת במחשבות זרות!?! – אומר על כך רבנו הזקן: רק שהאלהית מלכשת בה. – הנפש האלקית מלוכשת בנפש הבהמית, ולכן מבלבלות המחשבות הזרות של הנפש הבהמית, לנפש האלקית בכוונות התפילה? והוא כמשל אדם המתפלל בכוונה, ועומד לנגדו ערל – גוי, רשע, ומשיח ומדבר עמו בדי לבלבלו, – ולהפריע

שעושה את כל האמור, אז היה במחשבות הזרות משום הוכחה, שה'מתפלל' אינו כפי שצריך להיות. שכן, אם הנפש היחידה הזו שקועה כל כולה בתפילה – אין מקום אז לשום מחשבות זרות, אכל באמת לאמתו הן שתי נפשות, הנלקחמות זו עם זו במחו של אדם, – הרי האמת היא שקיימות שתי נפשות שונות והן נלחמות ביניהן על השליטה

2. אלא, אף על פי כן, כתוב, שכל זה מדובר בהכנה ובהתחלת ההתבוננות העמוקה בענין האלקי שבתפילה – אז אין במחשבה הזרה משום הוכחה שאין ה'מתפלל' כמו שצריך להיות. אך בעיצומה של ההתבוננות, כשהוא נתון בעומק הענין – יש בכך משום הוכחה על אי-ההצלחה המלאה של ההתבוננות; שכן, אכן פועלות כאן שתי נפשות, אך המוח הוא הרי אותו אחד. לו היה המוח כולו שקוע באותה התבוננות שבתפילה – אין כל מקום אז במוח שתעלה בו מחשבה זרה.

וְאִם יִקְשֶׁה לּוֹ לְחַסִּירָם – אֶת הַמַּחֲשׁוֹת הַזֹּרוֹת, מִדַּעְתּוֹ, מִפְּנֵי שְׁמוֹרִידִים דַּעְתּוֹ מְאֹד בְּחֻקָּה – אֲזִי יִשְׁפִּיל נַפְשׁוֹ לָהּ וְיִתְחַנֵּן לּוֹ וְיִתְבַּרֵּךְ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, – אִם הוּא עוֹסֵק אִזּוֹ בַּקֹּטְעִי הַתְּפִילָה שֶׁאֶסוּר לְהַפְסִיק בָּהֶם בְּדִיבּוּר, אֲלֵא יִתְפַּלל

במחשבותו להשי"ת, לְרַחֵם עָלָיו בְּרַחֲמָיו הַמְּרַבִּים, בְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים הַנִּמְשָׁכִים מִמּוֹחוֹ, וְכִּי יִרַחֵם ה' עַל נַפְשׁוֹ הַנִּמְשָׁכֶת מֵאִתּוֹ וְיִתְבַּרֵּךְ, לְהַצִּילָה מִ"מִּים הַיְּדוּנִים", – מִהַמֲּחֲשׁוֹת הַזֹּרוֹת שֶׁמֶן הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, וְלִמְעֵנָה יַעֲשֶׂה, – הַקִּבְ"ה יַעֲשֶׂה לִמְעַן עֲצֻמוֹ כְּכִיכּוֹל, בִּי חֶלֶק ה' מִמֶּשׁ עֲמוֹ: – שֶׁכֵּן, אִם יִתְפַּלל שִׁירַחֲמוּ עָלָיו – הוּא עֹלֹל, לִפְעָמִים, לַעֲוֹר עַל עֲצֻמוֹ דִּינִים,

חֲלִילָה: יִשְׁפֹּטוּ אוֹתוֹ אִם הוּא זָכָא שִׁירַחֲמוּ עָלָיו, וְאִילוּ אִם בִּקְשָׁתוּ הִיא "לִמְעֵנָה", לִמְעַן הַקִּבְ"ה – מוֹבֵן הַדְּבַר, שֶׁאֵין אִזּוֹ מִקּוֹם לִשְׁפוֹט אֶת הַ"מִּתְפַּלֵּל" אִם הוּא זָכָא לִרְחֻמָּנוֹת. פִּירוּשׁ נוֹסֵף יֵשׁ בְּכֵן: רַבְּנוּ הִזְקֵן מִבְּטִיחַ, שֶׁהַקִּבְ"ה אֲכֵן יַעֲשֶׂה זֹאת לִמְעֵנָה, וִירַחֵם עָלָיו, שֶׁהִיא הַנִּשְׁמָה הִיא חֶלֶק מֶה'.

לוֹ בַּתְּפִילָתוֹ. לֹא הִיא בְּדַעְתּוֹ שֶׁל הַגּוֹי לְבַלְבֵּל אֶת הַיְּהוּדִי, אֲלֵא רַק לְשֹׂאֵל אוֹתוֹ שֶׁאֵלֶּה מִסּוּיִמָּה – קִיּוּמָה אִזּוֹ הַעֲצָה, לַעֲנוֹת לוֹ עַל שֶׁאֵלֶּה, וְהוּא יִפְסִיק מִלְּבַלְבֵּלוֹ בַּתְּפִילָתוֹ. אֲךֹ, מֵאַחֵר שֶׁכּוֹנֵנִתוֹ שֶׁל הַרְשַׁע הִיא לְבַלְבֵּל אֶת תְּפִילָתוֹ, לֹא תוֹעִיל

הַהִתְדַּיִנוּת אוֹתוֹ, שְׂוֹאָת עֲצָתוֹ בְּדֹא"י, – הַעֲצָה הַטּוֹבָה לְמִתְפַּלֵּל, הִיא, שֶׁלֹּא לְהִשָּׁיב לוֹ מִטּוֹב וְעַד רָע, – שֶׁלֹּא לַעֲנוֹת לְרָשָׁע מִטּוֹב עַד רָע, וְלַעֲשׂוֹת אֶת עֲצָמוֹ בְּחֻרָשׁ לֹא יִשְׁמַע, וְלִקְנִים מִה שֶׁכָּתוּב: "אֲלֵא תַעֲזֹב בְּסִיל בְּאֻלָּתוֹ, שֶׁן תִּשְׁוֶה לוֹ גַּם אֶתָּה". כִּי – כִּשְׁנוּפְלוֹת בְּמוֹחוֹ מַחֲשׁוֹת זֹרוֹת, אֲלֵא יִשָּׁיב מֵאוֹמָה וְשׁוֹם מִעֵנָה וּמִעֵנָה נִגְדֵי הַמַּחֲשָׁבָה

לִיקוּטֵי אִמְרִים

עֲמוֹ כְּדִי לְבַלְבֵּלוֹ שְׂוֹאָת עֲצָתוֹ בְּדֹא"י שֶׁלֹּא לְהִשָּׁיב לוֹ מִטּוֹב וְעַד רָע וְלַעֲשׂוֹת עֲצָמוֹ בְּחֻרָשׁ לֹא יִשְׁמַע וְלִקְנִים מִה שֶׁכָּתוּב: אֲלֵא תַעֲזֹב בְּסִיל בְּאֻלָּתוֹ פֶּן תִּשְׁוֶה לוֹ גַּם אֶתָּה כִּי אֲלֵא יִשָּׁיב מֵאוֹמָה וְשׁוֹם מִעֵנָה וּמִעֵנָה נִגְדֵי הַמַּחֲשָׁבָה זֹרָה כִּי הַמַּתְאֲבָק עִם מְנוּל מִתְנוּל ג"כ רַק יַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ כִּלֵּא יוֹדַע וְלֹא שׁוֹמַע הַהִרְהוּרִי שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ וְיִסִּיר מִדַּעְתּוֹ וְיִסִּיר אֹמֶץ בְּכַח כּוֹנֵנִתוֹ וְאִם יִקְשֶׁה לוֹ לְחַסִּיר מִדַּעְתּוֹ מִפְּנֵי שְׁמוֹרִידִים דַּעְתּוֹ מְאֹד בְּחֻקָּה אֲזִי יִשְׁפִּיל נַפְשׁוֹ לָהּ וְיִתְחַנֵּן לוֹ יִתְ' בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְרַחֵם עָלָיו בְּרַחֲמָיו הַמְּרַבִּים כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים הַנִּמְשָׁכִים מִמּוֹחוֹ וְכִי יִרַחֵם ה' עַל נַפְשׁוֹ הַנִּמְשָׁכֶת מֵאִתּוֹ יִתְ' לְהַצִּילָה מִמִּים הַיְּדוּנִים וְלִמְעֵנָה יַעֲשֶׂה כִי חֶלֶק ה' מִמֶּשׁ עֲמוֹ:

זֹרָה, – אֲלֵא יִכְנַס לְשׁוֹם וְיִכְנַס עִם הַמַּחֲשׁוֹת וְהַהִרְהוּרִים כִּי צִדָּה אֶת הַמַּחֲשָׁבָה הַזֹּרָה, בִּי הַמַּתְאֲבָק עִם מְנוּל – מִתְנוּל גַּם-כֵּן: – וְלִכֵּן, אֲלֵא יִתְעַסֵּק כָּל עִם הַמַּחֲשָׁבָה הַזֹּרָה, כִּי יַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ כִּלֵּא יוֹדַע וְלֹא שׁוֹמַע הַהִרְהוּרִים שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ, וְיִסִּיר מִדַּעְתּוֹ, וְיִסִּיר אֹמֶץ בְּכַח כּוֹנֵנִתוֹ. – בַּתְּפִילָתוֹ.

3. משלי כו, ד. 4. דברים לב, ט.

הַמִּשְׁךָ בִּיאור לַמַּס' מִנְחוֹת לְיוֹם רִאשׁוֹן עַמ' ב

13 וְכֵן גְּבִיעִים בְּפִתּוּרִים וּפְרָחִים מְעַבְּבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁאִם חָסֵר גְּבִיעִי
14 אֶחָד אוֹ כְּפִתּוּר אֶחָד אוֹ פֶּרֶךְ אֶחָד, הִרִי זֶה כִּאִילוֹ אֵין בְּמִנְהוּרָה
15 גְּבִיעִים כְּפִתּוּרִים וּפְרָחִים כָּלֵל.
16 הַגְּמִירָה דְּנָה בְּמִנְיָן הַגְּבִיעִים, הַכְּפִתּוּרִים וְהַפְּרָחִים. מִקְשָׁה הַגְּמִירָה:
17 בְּשִׁלְמָא – מוֹבֵן מִנְיָן הַגְּבִיעִים שֶׁהֵם עֲשָׂרִים וְשָׁנִים, וְכִתִּיב (שְׁמוֹת כה
18 לה) 'וּבְמִנְהוּרָה אֲרִבְעָה גְּבִיעִים' וְגו', דְּהֵינּוּ בִּקְנָה הָאֲמֻצָּעִי, וְכִתִּיב (שם
19 כה לה) 'שְׁלֹשָׁה גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקִנָּה הָאֶחָד כְּפִתּוּר וּפְרָח וְגו'
20 וְשְׁלֹשָׁה גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקִנָּה הָאֶחָד כְּפִתּוּר וּפְרָח כֵּן לְשִׁשֶּׁת
21 הַקְּנִים הַיִּצְאִים מִן הַמִּנְהוּרָה. נִמְצָא מִנְיָן הַגְּבִיעִים כִּי, אֲרִבְעָה
22 גְּבִיעִים יִדְּהָ – שֶׁל הַקְּנָה הָאֲמֻצָּעִי, הָאֶחָד לְמִטָּה מִעַל הַיָּרֵךְ,
23 וְשְׁלוּשָׁה לְמַעְלָה בְּסוּף הַקְּנָה,

1 נִשְׁתַּיִּירוּ שָׁם מִעַל טַפְחִים אֲלוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים שֶׁבֶּהן שְׁלֹשָׁה גְּבִיעִין
2 וְכְּפִתּוּר וּפְרָח, הִרִי לָנוּ גּוֹבָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר טַפְחִים לְמִנְהוּרָה.
3 הַבְּרִייתָא מְבֹאֶרֶת אֶת צוּרַת הַגְּבִיעִים, הַכְּפִתּוּרִים וְהַפְּרָחִים
4 שֶׁבְּמִנְהוּרָה: וְגִבְעִין לָמָּה הֵן דּוּמִין, בְּמִין בּוֹסוֹת אֲלֶבְסָנִידִיִּים –
5 הַנֶּעֱשִׂים בְּאֶלְבִּסְנִידִיָּא שֶׁל מִצְרַם, שֶׁהֵם אֲרוּכִים וְצִרִים. בְּפִתּוּרִים
6 לָמָּה הֵן דּוּמִין, בְּמִין תְּפִיחֵי הַתְּרִיִּים – תְּפִיחִים עֲגוּלִים הַבֵּאִים
7 מִמִּקּוֹם שֶׁשְׁמוֹ כְּרָתִי. פְּרָחִים לָמָּה הֵן דּוּמִין, בְּמִין פְּרָחֵי הָעֵמּוּדִין –
8 צִיּוּרִים שֶׁמִּצִּיּוּרִים בְּעֵמּוּדִים. וְנִמְצָאוּ גְּבִיעִין עֲשָׂרִים וְשָׁנִים,
9 בְּפִתּוּרִים אֶחָד עֶשֶׂר, פְּרָחִים תְּשַׁע. גְּבִיעִים מְעַבְּבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁאִם
10 חָסֵר אֶחָד הִרִי זֶה כִּאִילוֹ אֵין גְּבִיעִים כָּלֵל. בְּפִתּוּרִים מְעַבְּבִין זֶה אֶת
11 זֶה, שֶׁאִם חָסֵר אֶחָד הִרִי זֶה כִּאִילוֹ אֵין כְּפִתּוּרִים כָּלֵל. פְּרָחִים
12 מְעַבְּבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁאִם חָסֵר אֶחָד הִרִי זֶה כִּאִילוֹ אֵין פְּרָחִים כָּלֵל.

לוח היום יום ...

יום ראשון	יום רביעי	כא שבט	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש"י. תהלים: קד־קה. תנאי: אך המחשבה . . . כט כפקודין.		
	חובת נְשִׁי וּבָנוֹת הַחֲסִידִים יִחִיו לְעֶמֶד בְּשׁוּרָה רְאוּשׁוֹנָה בְּכָל מַפְעֵל שֶׁל חֲזוֹק הַדָּת וְהַיְהוּדוּת בְּכָלל, וּבִפְרָט בְּעִנִּין טְהוֹרַת הַמְשָׁפָּחָה. וְעֲלֵיהֶם לְאַרְגֵּן חֲבֵרַת בָּנוֹת הַחֲסִידִים לְחֹזֶק כָּל דְּרָכֵי הַחֲסִידִים בְּעִנִּינֵי הַדְּרָכָה וְחֲנוּךְ, כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּבִתֵּי הַחֲסִידִים מֵאֶז וּמִקֶּדֶם.		

יום שני	יום חמישי	כב שבט	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י. תהלים: קר־קז. תנאי: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.		
	עם זיינען דאָ צווייערליי חוקים: (א) א געזעץ וועלכער וועלכער שאַפט לעבען (ב) א געזעץ וועלכער ווערט באַשאַפֿען פון לעבען. מענשליכע געזעצען זיינען געשאַפֿען פון לעבען, דערפאר זיינען זיי אין יעדער לאַנד פארשידען, לויט די תנאים פון לאַנד. תורת ה', איז דער גטליכער געזעץ וועלכער שאַפט א לעבען. תורת ה' איז תורת אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.		
	— תרגום —		
	קַיָּמִים שְׁנֵי סוּגֵי חֻקִּים: (א) חֻק שְׂוִיָּצֵר חַיִּים. (ב) חֻק שְׂנוֹצֵר מֵהַחַיִּים. חֻקֵּי אָנוּשׁ נּוֹצְרוּ מִתּוֹךְ הַחַיִּים, לְכֵן הֵם שׁוֹנִים בְּכָל מְדִינָה, לְפִי תִנְאֵי הַמְּדִינָה. תּוֹרַת ה', הִיא הַחֻק הָאֱלֹקִי שְׂוִיָּצֵר חַיִּים. תּוֹרַת ה' הִיא תּוֹרַת אֱמֶת, הַתּוֹרָה הִיא בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן וְהָה, הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית.		

יום שלישי	יום ששי	כג שבט	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש"י. תהלים: קח־קיב. תנאי: ומוזה יוכל . . . כמ"ש לקמן.		
	אַמָּאָל אַרויסגייענדיק פון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגעטראָפֿען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פרויען: "מיינער זאָגט". האָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפיל איז מען דעם אויבערשטענ'ס. און איז געפאלען אויף דער פריטעלקע און האָט זיך פארדב'ק'עט. אויפכאַפֿענדיג זיך פון דבקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה –		

היום יום...
 אויף ארויסגיין פון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאס פון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז"א, לעתיד לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

תרגום

פֿעם, בִּיצֵאוֹ מִחֲדָרוֹ, הִזְדַּמֵּן וְשָׁמַע אֲדָמוֹ"ר הִזְקֵן פִּיצֵד הֶרְבֵּנִית אוֹמֶרֶת לְכֻמָּה נָשִׁים: "שְׁלִי [=בְּעָלִי] אוֹמֵר".
 – אָמַר הֶרְבֵּי: בְּגִלְל מִצְוָה אַחַת אֲנִי שְׁלָךְ, בְּכֻמָּה מִצְוֹת אָנוּ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא! וְנִפְלָ עַל מְזוֹזוֹת הַדֶּלֶת, כָּלֹ דְּבָקוֹת. בְּהִתְעוֹרְרוֹ מִה' דְּבָקוֹת' אָמַר: "צִאֲיִנָּה וּרְאִינָה" – כִּדִּי לְצֵאת מַעֲצָמוֹ וְלִרְאוֹת אֱלֻקוֹת, זֶה נִהְיָה מִ"בְּנוֹת צִיּוֹן" – מְלָכוֹת מְעוֹרְרוֹת ז"א [=זַעִיר אֲנִפִּין, שֵׁשֶׁת הַמַּדּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת], לְעֵתִיד לְבֹא יִהְיֶה "אֵשֶׁת חֵיל עֲטָרַת בְּעָלָה".

ה'תש"ג

כד שבט

שבת

יום
רביעי

בְּשַׁעַת קְרִיאַת עֲשֵׂת הַדְּבָרוֹת עוֹמְדִים, וּפְנִיָּהם אֶל הַסֵּפֶר תוֹרָה.
 הַפְּטוּרָה: בְּשַׁנְתָּ... מִצְבָּתָה
 . מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר ראשון. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהִשְׁכָּמָה. יוֹם הַתְּעוֹדוֹת.
 שִׁיעוּרִים. חוּמֵשׁ: יִתְרוֹ, שְׁבִיעִי עִם פִּירֵשׁ"י.
 תְּהִלִּים: קִיג־קִיח.
 תְּנִינָא: פֶּרֶק כד. וזה . . . כְּנוּדַע.

וירא העם וינועו, אז זיי האבען דערזעהן ג-טליכקייט איז שוין וינועו, עס איז געווארען א תנועת חיים.

תרגום

"וִירָא הָעָם וַיִּנּוּעוּ" – כְּשֶׁהֵם רָאוּ אֱלֻקוֹת, הָרִי מִיד "וַיִּנּוּעוּ", נִפְעָלָה תְּנוּעַת חַיִּים.

אָלוּ יִדְעָתֶם – אָמַר אֲדָמוֹ"ר ה"צֶמַח צֶדֶק" – כָּחֵם שֶׁל פִּסּוּקֵי תְּהִלִּים וּפְעֻלָּתָם בְּשִׁמֵּי רוּם, הֵייתֶם אוֹמְרִים אוֹתָם בְּכָל עֵת. תִּדְעוּ שֶׁמִּזְמוּרֵי תְּהִלִּים שׁוֹבְרִים כָּל הַמַּחֲצוֹת, וְעוֹלָם בְּעֻלּוֹי אַחֵר עֲלּוֹי בְּלִי שׁוּם הַפְּרָעָה, וּמִשְׁתַּטָּחִים לִפְנֵי אֲדוֹן עוֹלָמִים וּפְעֻלָּים פְּעֻלָּתָם בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים.

ה'תש"ג

כה שבט

יום ראשון

יום
חמישי

שִׁיעוּרִים. חוּמֵשׁ: מִשְׁפָּטִים, פֶּרֶשׁה ראשונה עִם פִּירֵשׁ"י.
 תְּהִלִּים: קִט, אֲשֵׁרִי . . . מִצְוֹתָךְ מֵאֵד.
 תְּנִינָא: פֶּרֶק כה. וזהו . . . 62 אה"כ.

לערנען בכל יום א פרשה חומש מיט פירש"י (זונטאג ביז שני, מאנטאג ביז שלישי וכו'), אמירת תהלים בכל יום, גומר זיין דעם תהלים שבת מברכים – דאס דארף מען אפהיטען, דאס איז נוגע איהם, זיינע קינדער און קינדס קינדער.

תרגום

לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם פֶּרֶשֶׁת הַשָּׁבוּעַ, חֲמֵשׁ עִם פִּירֵשׁ"י (יוֹם ראשון – עַד "שְׁנִי", יוֹם שְׁנִי – עַד "שְׁלִישִׁי" וכו'); אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם, לְגַמֵּר אֶת הַתְּהִלִּים בְּשַׁבַּת מְבָרְכִים – עַל כֵּךְ יֵשׁ לְהַקְפִּיד. זֶה נִוָּגַע לוֹ, לְבָנָיו וְלְבְנֵי בָנָיו.

יום
שישי

יום שני

כו שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה. . . לא שכחתי.
תניא: ואף שהאומר . . . עליו כנודע.

אהבה איז דער רוח החיים אין עבודת החסידות, דער חוט המקשר חסידים
איינעם מיט דעם אנדערען, און דער חוט המקשר רבי מיט חסידים און חסידים
מיט רבי'ן. עס איז הן בדרך אור ישר הן בדרך אור חוזר, האָט קיינע מחיצות
ניט, און עס איז העכער פון דער הגבלה פון מקום וזמן.

תרגום

אַהֲבָה הִיא רוּחַ הַחַיִּים בְּעִבּוּדַת הַחֲסִידוּת, הַחוּט הַמְקַשֵּׁר חֲסִידִים בֵּינָם לְבֵין
עַצְמָם, וְהַחוּט הַמְקַשֵּׁר רַבִּי עִם חֲסִידִים וְחֲסִידִים עִם הָרַבִּי. הֵן בְּדֶרֶךְ "אֹר יֶשֶׁר",
וְהֵן בְּדֶרֶךְ "אֹר חוֹזֵר" [=גַּם מֵצֵד הָרַבִּי וְגַם מֵצֵד הַחֲסִיד]; אֵין לָכֵן שׁוּם מַחְצוֹת,
וְהוּא נִעְלָה מֵהַגְבֻּלַת מְקוֹם וְזֶמֶן.

שבת
קודש

יום שלישי

כו שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: ככ-קלד.
תניא: והן בבחי' . . . עבודת הצדקה.

אַדְנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב בְּאַחַד מִמֶּאמָרָיו: חֲסִידִים הַקּוֹדְמִים עָשׂוּ
הַסֵּכֶם בְּנִפְשָׁם, שֶׁכָּל דָּבָר הַמֵּתָר, אֶף שֵׁשׁ לוֹ אֵיזֶה רָצוֹן וְחֶמְדַּת הַלֵּב לָזֶה – לֹא
יַעֲשֶׂנוּ, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה שְׁבִירַת הַתְּאֵהוּ.

המשך ביאור למס' מנחות ליום ראשון עמ' א

- 1 מהתיבות 'וְהָב' ו'וְהָב' 'מְקֻשָּׁה' לְדִרְשָׁא המובאת בסמוך,
- 2 אֵלָּא אִי אִמְרַת – אלא אם נאמר שמנורה שנעשתה מן הַנְּרוֹטָאוֹת
- 3 בְּשֶׁרָה, ומנורה שנעשתה מִשָּׂאֵר מִיְנֵי מִתְכוּוֹת פְּסוּלָה, יקשה, תיבות
- 4 'וְהָב' ו'וְהָב' 'מְקֻשָּׁה' 'מְקֻשָּׁה' מֵאִי דִרְשַׁת בִּיה – מה תדרוש בהן.
- 5 מבארת הגמרא: מֵאִי דִרְשָׁא, דִּתְנִינָא בברייתא, נאמר במעשה
- 6 המנורה (שמות כה לט) 'כִּכָּר וְהָב מִחוּר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל הַכֵּלִים
- 7 הָאֵלֶּה', ודורשת הברייתא מסמיכות התיבות 'כִּכָּר וְהָב', שאם בָּאָה
- 8 – נעשתה המנורה מוֹהָב, בָּאָה – היא צריכה להיעשות ממשקל
- 9 של כִּכָּר, אולם אם אֵינָה בָּאָה וְהָב, אֵינָה בָּאָה כִּכָּר. עוד נאמר
- 10 במעשה המנורה (שם כה לא) 'וְעָשִׂיתָ מִנְרַת וְהָב טְהוֹר מְקֻשָּׁה תִּיעֲשֶׂה
- 11 הַמְּנֹרָה יִרְכָּה וְקִנְיָה גְבִיעֶיהָ כְּפֹתִינֶיהָ וּפְרִיחֶיהָ מִמָּנָה יִהְיוּ, ודורשת
- 12 הברייתא, שאם בָּאָה וְהָב, בָּאָה גְבִיעִים כְּפֹתִינִים וּפְרִיחִים, אולם אם
- 13 אֵינָה בָּאָה וְהָב, אֵינָה בָּאָה גְבִיעִים כְּפֹתִינִים וּפְרִיחִים, ומוכח
- 14 מהברייתא, שמנורה משאר מיני מתכות כשירה.
- 15 שואלת הגמרא: וְאֵיכָא נָמִי – אמור ולמד מפסוק זה גם שאם בָּאָה
- 16 וְהָב, בָּאָה קִנְיָם, אולם אם אֵינָה בָּאָה וְהָב, אֵינָה בָּאָה קִנְיָם, שהרי
- 17 בפסוק זה נאמר גם הציור לעשותה עם קנים. משיבה הגמרא:
- 18 הוּא – מנורה שאין בצידיה קנים, אינה נקראת 'מנורה' אלא
- 19 'פְּמוֹט' – מנורה קטנה מִיָּקָר – היא נקראת.
- 20 הגמרא מביאה ברייתות נוספות לענין דרשת 'מקשה' 'מקשה'
- 21 הנוכח לעיל: נאמר בתורה (במדבר כ ד) 'וְהָב מִעֲשֶׂה הַמְּנֹרָה מְקֻשָּׁה

- 22 וְהָב', ודורשת הברייתא, שאם בָּאָה וְהָב, בָּאָה מְקֻשָּׁה, כלומר
- 23 מחתיכה אחת, אולם אם אֵינָה בָּאָה וְהָב, אֵינָה בָּאָה מְקֻשָּׁה.
- 24 בהמשך פסוק זה נאמר שוב 'מקשה' ו'וְהָב מעשה המנורה מקשה
- 25 וזהב עד ירכה עד פרחו מקשה היא' (שם). שואלת הגמרא: 'מְקֻשָּׁה'
- 26 דְּסִיפָא לְמֵאִי אָתָּא – למה הוא בא, שהרי הוא מיותר. משיבה
- 27 הגמרא: לְמַעוּשֵׁי חֲצוּצֹת, שאם נעשו מכמה חתיכות, כשירות,
- 28 דִּתְנִינָא, חֲצוּצֹת שהיו תוקעים בהן בבית המקדש בשעת הקרבת
- 29 הקרבנות, הָיוּ בָּאִים מִן הָעֶשֶׂת – מחתיכה אחת שלימה שמכה
- 30 עליה בקורנס עד שהיא נהיית בצורת חצוצרה, ומן הַכֶּסֶף. עֲשָׂאֵם
- 31 מִן הַנְּרוֹטָאוֹת – מחתיכות כסף שבור, בְּשָׂרִים, מִשָּׂאֵר מִיְנֵי מִתְכוּוֹת,
- 32 פְּסוּלִים. דרי ששייתן ממקשה אינה מעכבת.
- 33 מקשה הגמרא: וּמֵאִי שָׁנָא – מה שונה מִשָּׂאֵר מִיְנֵי מִתְכוּוֹת
- 34 שְׁפִסּוּלִים, משום דְּבִתְרִיב (במדבר י ב) 'עֲשֶׂה לָּךְ חֲצוּצֹת כֶּסֶף',
- 35 וְלִשׁוֹן 'הוּוֹה' ו'וְהָב לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה' (שם), ולומדים מכך שעשיית
- 36 חצוצרות מכסף מעכבת, ואם כן, אם עשאו מן הַנְּרוֹטָאוֹת נָמִי –
- 37 גם יהיו פסולות, שהרי נאמר בהן (שם) 'מְקֻשָּׁה תִּיעֲשֶׂה אֹתָם' וְלִשׁוֹן
- 38 'הוּוֹה'. מתרצת הגמרא: מִיעֵשׂ רְחֻמָּא – מיעטה התורה לִנְבִי מְנֹרָה
- 39 וכתבה 'מְקֻשָּׁה הִיא', ודורשים שדווקא 'הִיא' – המנורה שנעשתה
- 40 מן הגרסאות, פסולה, וְלֹא הַחֲצוּצֹת.
- 41 הגמרא מביאה ברייתא בענין החצוצרות: תָּנוּ רַבֵּנָא בברייתא, כָּל
- 42 הַכֵּלִים

הלכה לעיון

~ יום ראשון כ"א שבט ~

איך סיכן יוסף את עצמו?

ויש לבאר את המחלוקת לפי מה שהביא ה'כסף משנה' כאן שלדעת הרמב"ם "שכשאמרו בגמרא יעבור ואל יהרג, פירוש צריך לעבור כדי שלא יהרג", אבל יש מפרשים את דברי הגמרא "יעבור ואל יהרג" – "הרשות בידו לעבור כדי שלא יהרג", ו"שלמים וכן רבים סוברים דאם נהרג ולא עבר, צדקה תחשב לו".

ויש לומר, שבזה נחלקו רש"י והרמב"ן:

שיטת הרמב"ן היא כשיטת הרמב"ם (ראה ב"י לטור יו"ד סי' קנז) שמי שדינו "יעבור ואל יהרג" ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, ולכן מפרש שהמלאך לא הזהיר את יוסף במפורש ואם היה יודע שיש סכנה בדבר היה אסור לו לסכן עצמו; אבל לשיטת רש"י "יעבור ואל יהרג" הוא רשות ואם נהרג ולא עבר "צדקה תחשב לו". ולכן אף שיוסף שמע מגבריאלי שאחיו מבקשים להמיתו, סיכן את עצמו לקיים שליחות אביו.

(קטומי שיחות, כרך לז, עמ' 169 ואילך)

הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה ד: כל מי שְׁנֵאמַר בּוֹ: 'עֲבֹר וְאַל יִהְיֶה, וְנִהְיֶה וְלֹא עֲבֹר' – הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. מסופר בתורה (וישב לו, יג ואילך) שיעקב אבינו שלח את יוסף לראות את שלום אחיו, ובדרך פגש יוסף במלאך גבריאלי שאמר לו כי אחיו "נסעו מזה, כי שמעתי אומרים נלכה דותינה", ופירש רש"י (שם, שם יז): "נסעו מזה – הסיעו עצמם מן האחוה; נלכה דותינה – לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם".

ונשאלת השאלה: לאחר אזהרה זו, מדוע הלך יוסף לאחיו וסיכן את חייו בשביל מצות כיבוד אב, למרות שאינה משלוש העבירות עליהן נאמר 'יהרג ואל יעבור'?

ואכן הרמב"ן (על התורה שם) חולק על רש"י ומפרש: "אין הכוונה... נסעו מזה מן האחוה והלכו לעורר עליך דינין ותרעומות, שאם-כן היה נמנע ללכת ולא היה מסכן בעצמו", ולכן מבאר "כי האיש גבריאלי אשר הגיד לו הגיד אמת, ואמר לשון משמש לשני פנים ושניהם אמת, והוא לא הבין הנסתר בו והלך אחר הנגלה ממנו".

~ יום שני כ"ב שבט ~

האם תיתכן הכרעה משמים במחלוקת הלכתית?

דברי בית שמאי לדבריהם". הרי שהסתמכו על בת-קול משמים לפסיקת הלכה! (ראה כסף משנה).

יש שביארו:

כאשר הנביא מורה בנבואה על שאלה הלכתית מסוימת הרי זה נביא שקר, אך בנוגע למחלוקת בית שמאי ובית הלל, הספק לא היה על הלכה מסוימת אלא על כלל המחלוקות ביניהם, האם הלכה כבית שמאי או בית הלל, ואם-כן הנידון לא היה לגופה של הלכה אלא לגופו של אדם – מיהו זה שראוי לקבוע הלכה כמותו. ועל כך ניתן להסתמך על בת-קול משמים המלמדת כי בית הלל הם המכונים לאמיתה של הלכה, משום שהיו נוחים ועלובים, ושונים דבריהם ודברי בית שמאי (אור שמח).

ויש שביארו באופן אחר:

הרמב"ם לא בא לשלול את עצם האפשרות של הכרעת

הלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה ד: וְכֵן אִם עָקַר דְּבַר מִדְּבָרִים שֶׁלְּמִדְּנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, אוֹ שֶׁאִמַּר בְּדִין מִדִּינֵי תוֹרָה שֶׁה' צִוָּה לוֹ שֶׁהֲדִין כֵּךְ הוּא וְהִלָּכָה בְּדִבְרֵי פְּלוֹנִי – הָרִי זֶה נִבְיֵא שֶׁקֶר, וְיִחָנֵק... שֶׁהָרִי בָּא לְהַכְחִישׁ תוֹרָה שֶׁאִמְרָה: "לֹא בְּשָׂמִים (היא)".

מדברי הרמב"ם משמע, שאפילו אם הנביא כיוון את ההלכה לאמיתתה עדיין הוא נביא שקר, כי לא תיתכן כלל הוראה שמיימית בנוגע לפסיקת הלכה, ועצם הטענה שהדבר נאמר לו בנבואה מוכיחה כי שקר בפיו.

ולכאורה יש לתמוה על כך מהמסופר בגמרא (עירובין יג, ב) כי במשך שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל ולא הגיעו להכרעה הלכתית, עד שיצאה בת-קול ואמרה "אלו ואלו דברי אלוקים חיים הן – והלכה כבית הלל", משום "שהיו נוחים ועלובים, ושונים דבריהם ודברי בית שמאי, ומקדימים

למעשה כדבריו כנגד שאר החכמים. ולכן כאשר הוא אומר שה' ציווה לו שחובה לנהוג כך למעשה, הרי זה בוודאי נביא שקר (עבודת המלך).

דין משמים, שהרי מצאנו כן כמה פעמים בדברי חז"ל, אלא לומר שהכרעה זו אינה מחייבת לנהוג כמותה כי התורה "לא בשמים היא". ואמנם כשהנביא אומר שנמסרה לו הלכה משמים אין סיבה שלא להאמין לו, אולם אין חובה להכריע

~ יום שלישי כ"ג שבט ~

הבטחת הגאולה מעל גדרי הנבואה

וקבצן...". והנבואה שבפרשת בלעם) אלא הביא את הפסוקים במצוות ערי מקלט (דברים יח, ח) "אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך ויספת לך עוד שלש ערים", היינו, שבימות המשיח מצווים להוסיף ערי מקלט:

אף שהבטחת הגאולה וודאית ואינה יכולה להתבטל – הוודאות היא רק מצד גדרי הנבואה, אך כאשר ההבטחה היא חלק ממצוות התורה להוסיף ערי מקלט בימות המשיח, נעשית הגאולה אחד מתנאי המצוה, וממילא יש בה את התוקף שבמצוות, שעל זה כתב הרמב"ם (לעיל פ"ט ה"א). "דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים, אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת", כי כמו שלא שייך בו יתברך שינוי ח"ו ("אני ה' לא שנית", מלאכי ג, ו) כך גם בתורתו (יחזקאל ורצוני) לא שייך בה שינוי. וכיון שהבטחת הגאולה וביאת המשיח היא חלק ממצוה בתורה, הרי היא נצחית ואין לה ביטול.

(לקוטי שיחות, כרך יז, עמ' 116)

הלכות יסודי התורה פרק י, הלכה ד: דְּבָרֵי הַפְּרָעָנוֹת שֶׁהִנְבִּיא אֹמְרִים... אִם לֹא עָמְדוּ דְּבָרָיו, אֵין בָּזֶה הַכְּחָשָׁה לְנִבְיאוֹתָיו... שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא "אֶרְךָ אֲפָיִם וְרַב חֶסֶד, וְנָחֵם עַל הָרָעָה"... אֲבָל אִם הִכְמִיחַ עַל מוֹכְחָה... וְלֹא בָּאָה הַמוֹכְחָה שֶׁאִמָּר – בִּידוּעַ שֶׁהוּא נִבְיָא שֶׁקָּרַ; שֶׁכָּל דְּבַר מוֹכְחָ שִׁיגוֹר הָאֵל... אֵינוֹ חוֹזֵר. הֵא לְמַדְתָּ, שֶׁבְּדְּבָרֵי הַמוֹכְחָ בְּלִבְדּוֹ יִבְחַן הַנְּבִיא.

הבטחות הקב"ה על ידי נביא ("דברי הפורענות שהנביא אומר") אפשר שיחול בהן שינוי ואף יכולות להתבטל. וגם כאשר ברור שהבטחת הנביא תתקיים, כמו "כל דבר טובה שיגזור הא-ל" שאינו חוזר – אין זה מפני שאינה יכולה להתבטל או להשתנות אלא שבפועל אין בה שינוי כדי שעל ידי כך יוכלו לבחון אם נביא אמת הוא (וכדברי הרמב"ם "שדבריו הטובה בלבד יבחן הנביא").

ולפי-זה יובנו דברי הרמב"ם (בהל' מלכים פ"א ה"א) שמי שאינו מאמין בהבטחת הגאולה ואינו מחכה לביאת המשיח, הרי הוא כופר בתורה, וכדי להוכיח זאת לא הסתפק בדברי הנבואה המפורשים בתורה (ושב' ה' אלוהיך את שבותך ורחמך ושב

~ יום רביעי כ"ד שבט ~

מתי צריך לפרוש מדברים המותרים?

סייג לפרישות נדרים". והיינו, שהנודד כדי לפרוש מדברים המותרים "הרי זה נאה ומשובח".

ובהלכה הבאה (הכ"ד) הוסיף: "לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהן. אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר!"

ויש לומר שחלוקת אלו הן שלושה אופנים בעבודת ה': א. מי שנמצא בדרגה נמוכה בעבודת ה', עליו לפרוש גם מדברים המותרים, כי כיון שהוא נמשך אחרי מותרות (דברים המותרים) וקשור לענייני העולם הרי הוא זקוק ל'נדר' שיעודד ויחזק אותו לפרוש מהן.

ב. הדרגה השניה – אדם שאינו נמשך אחרי מותרות ואינו נזקק לנדר כדי להפריש עצמו, אך עדיין צריך לפרוש בעצמו

הלכות דעות פרק ג, הלכה א: צוּו חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִמְנַע אָדָם עֲצֻמוֹ אֶלֶּא מְדַבְּרִים שֶׁמִּנְעָה הַתּוֹרָה בְּלִבְדּוֹ, וְלֹא יִהְיֶה אוֹסֵר עַצְמוֹ בְּנִדְרִים וּבְשִׁבוּעוֹת עַל דְּבָרִים מְתַרְיִין. כִּדּוּ אִמְרוּ חֲכָמִים: 'לֹא יִדָּךְ מִה שֶׁאִסְרָה תּוֹרָה, אֶלֶּא שֶׁאִתָּה אוֹסֵר עַלֶּיךָ דְּבָרִים אֲחֵרִים'!?

בהלכה זו כתב הרמב"ם שאין לאדם לפרוש מדברים המותרים כי "דיך מה שאסרה תורה".

אך בהלכות נדרים (פי"ג הכ"ג) כתב: "מי שנדר נדרים כדי לכוון דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה נאה ומשובח, כיצד כגון מי שהיה זולל ואסר הבשר עליו שנה או שתיים... וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בניזר וכיוצא בנדרים אלו, כולן דרך עבודה לה' הם, ובנדרים אלו וכיוצא בהן אמרו חכמים

של ירידה, עליו לעסוק בעניני העולם, לברר ולזקק את הדברים המותרים. וכסיום דברי הרמב"ם (בה"ג), "על ענין זה צו חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים", כי בעבודה זו הוא מעלה אותם לקדושה.

(לקוטי שיחות, כרך 2, עמ' 191)

(מבלי לנדר) מדברים המותרים, ובלשון הרמב"ם, "לא ירבה אדם בנדרי איסור... אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר".
ג. ולמעלה מזה (המדובר בהלכה זו): אם הגיע לדרגה בעבודת ה' שבה אין חשש שהדבר המותר יגרום לו ירידה – עליו אמרו חז"ל "לא דייך מה שאסרה תורה", כי כיון שאין חשש

~ יום חמישי כ"ה שבט ~

חומרת המקבל לשון הרע

גזר שאול להרוג את כוהני נוב (שמואל א, כא – כב). ועל מעשה זה נענשו שניהם, אך דואג שהיה המספר נהרג לבדו, ואילו שאול שקיבל את הלשון הרע נהרג עם שלושת בניו במלחמת פלשתים בגלבוע (שם, לא, ו).
ובספר 'עבודת המלך' העיר שאין זו ראייה מוחלטת, כי במדרש (ויקרא רבה כו, ז) נאמר על שאול "על חמש חטאות נהרג אותו צדיק". ואם כן, מנין שעונשו החמור של שאול היה בגלל היותו מקבל לשון הרע ולא בגלל שאר החטאים.
וה'עיון יעקב' (ערכין טו, ב) כתב שחומר המקבל לשון הרע נלמד מדברי הגמרא (שבת נו, ב) שדוד קיבל לשון הרע על מפיבושת ולכן "נחלקה מלכות בית דוד... עבדו ישראל עבודה זרה... וגלינו מארצנו". ומכך שהגמרא תולה את העונשים החמורים בדוד שקיבל לשון הרע, ולא באדם שסיפר לו, משמע שהעבירה של המקבל חמורה יותר.

הלכות דעות פרק ז, הלכה ג: וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים: 'שְׁלֹשָׁה לְשׁוֹן הָרַע הוֹרֶגֶת – הָאוֹמֵר, וְהַמְקַבֵּל, וְזוֹה שְׁאוֹמְרִין עָלָיו; וְהַמְקַבֵּל, יוֹתֵר מִן הָאוֹמֵר'.
וכך נאמר במדרש (דברים רבה ה, י), "למה נקרא שמו של לשון הרע לשון שלישי – שהוא הורג שלושה, האומר והמקבל ומי שנאמר עליו. מנין – דואג שאמרו ושאל שקיבלו ונוב עיר הכהנים שנאמר עליהם".
והרמב"ם הוסיף ש"המקבלו – יתר מן האומר". ופירש הסמ"ג (לאין י) שהמקבל לשון הרע נענש יותר מהאומר.
וכתב ב'כנסת הגדולה' (לשונות הרמב"ם) שמקור הדברים הוא, שכן מוכח מסיפור המעשה של שאול ודואג האדומי: כאשר דוד ברח משאל שרצה להורגו, הגיע דוד לנוב עיר הכהנים ושם סיפק לו אחימלך כהן נוב מזון וצידה לדרך. וכאשר דואג האדומי סיפר לשאל על הסיוע שניתן לדוד,

~ יום שישי כ"ו שבט ~

לימוד תורה קודם הנישואין

אשה – אין איסור בדבר, כפי שעשה בן עזאי (יבמות 30, ב).
וכן כתב הרמב"ם (הל' אישות פט"ו ה"ג) "מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושגה בה כבן עזאי ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה – אין בידו עון, והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו".
ובטעם הדבר כתב (שם ה"ב) "שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכל-שכן בתלמוד תורה".
ואף שמבטלים תלמוד תורה למצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים (להלן פ"ג ה"ד) – זהו רק כשמפסיק מלימודו לזמן מה ואחר כך חוזר לתלמודו, אבל אם יפסיק ויהיו 'רחיים בצווארו' (כשישא אשה ו'צרכי הבית מוטלים עליו' – רש"י, קידושין כט, א) שהוא ביטול תמידי ויוכל להגיע לידי שכחת התורה – לא נדחית ידיעת התורה מפני מצות 'פרו ורבו' אף שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים.

הלכות תלמוד תורה פרק א, הלכה ה: לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם תּוֹרָה, וְאַחֵר כִּף יִשָּׂא אִשָּׁה – שָׂאָם נָשָׂא אִשָּׁה תַּחְלָה, אִין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה לְלַמֵּד. וְאִם הָיָה יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, עַד שֶׁנִּמְצָא שֶׁאֵין לָבוֹ פְּנוּי – יִשָּׂא אִשָּׁה, וְאַחֵר כִּף יִלְמַד תּוֹרָה.
לדעת הרמב"ם (לעיל פ"א ה"א) יש קצבה ללימוד התורה, שלומד עד שישא אשה, כמבואר גם במשנה (אבות פ"ה, כב. ורש"י שם): חמש שנים – משנה, חמש שנים – תלמוד, ותלמוד ה"ן כל ההלכות בטעמיהן בדרך קצרה" ולא כל הגמרא, "עיון ופלפול בעמקי ההלכות" שזהו דבר שאין לו גבול, ולכן "אין לו ליבטל ממצות-עשה ד'פרו ורבו" בשבילה, אלא יש לו לקיים מצוה זו תחילה ואח"כ יעסוק כל ימיו בעיון הגמרא".
ומכל מקום, אין זו אלא עצת חכמים המורים לאדם את הדרך הישרה, אבל אם חפץ ללמוד תורה כל ימיו ולא לישא

וזו גם דעת הרא"ש (קידושין פ"א סי' מב), שאף שאין איסור לעשות כבן עזאי, כיון "שלא מצינו זה אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה – לכן אין נכון לעשות כן לכל אדם".

(הל' תלמוד תורה לאדמו"ר פ"ג ק"א א)

אך זהו רק אם נפשו חשקה בתורה כבן עזאי, אבל מי שאין נפשו חושקת כל כך ורוצה ללמוד רק כדי לקיים את המצוות כהלכתן – נכון שיקיים מצות 'פרו ורבו' שהיא חובת הגוף ולא לבטלה.

~ שבת קודש כ"ז שבט ~

מתי עוברים על 'לפני עיור לא תתן מכשול'?

המכה את בנו הגדול¹, וכוונתו לציין לרברי הגמרא על האדם שהיכה את בנו הגדול ונידוהו אף שלא ידוע אם הבן אכן נכשל ופגע בכבוד אביו. ומכך משמע שהאיסור הוא על עצם עשיית המכשול, אף אם בסופו של דבר העיור לא נכשל. אך ה'פרי יצחק' (ח"ב סי' מט) סובר שעיקר הלאו הוא לא להכשיל את העיור (או להכשיל חברו בעבירה), ואם למעשה העיור לא נכשל – מסתבר שהמכשיל לא עבר כלל על הלאו. אמנם, וודאי שלכתחילה אסור לעשות מכשול כי זהו 'ספיקא דאורייתא לחומרא', אלא שרק אם יכשל בפועל, המכשיל יעבור למפרע על הלאו, אך אם לא יכשל – לא יעבור.

ולפי־זה אין להוכיח שהלאו הוא על עצם עשיית המכשול (גם אם בפועל לא נכשלו בו) מזה שנידו את האדם שהכה את בנו הגדול אף שלא ידוע אם הבן נכשל ופגע באביו – כי יש לומר שנידוהו כיון שאסור היה לאב להכותו (משום 'ספיקא דאורייתא' שמא יכשל הבן) אף שיתכן שלא יעבור על 'לפני עיור'.

הלכות תלמוד תורה פרק ו, הלכה יד: על אֲרָבָעָה יַעֲשִׂים דְּבָרִים מִנִּדְוִן אֶת הָאָדָם, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה; וְאֵלוֹ הֵן: ... (יז) הַמְכַשִּׁיל אֶת הָעוֹר.

והראב"ד הוסיף: "כגון המכה את בנו הגדול". וכתב ה'כסף משנה' שכוונתו למסופר בגמרא (מועד קטן יז, א ורש"י שם) באדם שהיכה את בנו הגדול ונידוהו על כך כיון שעבר על "לפני עיור לא תתן מכשול", כי הבן הגדול עלול להשיב לאביו בהכאה או בקללה ונמצא מכשילו באיסור. ומכאן למדים שהמכשיל חברו בחטא עובר על לאו זה. וזהו ששנינו (ע"ז ו, ב) שהמושט כוס יין לגזיר, עובר על "לפני עיור לא תתן מכשול".

וב'עבודת המלך' ביאר (בשם 'יש מפרשים'):

מלשון הרמב"ם שכתב "המכשיל את העיור" ולא "הנוותן מכשול לפני עיור" (כלשון הכתוב "לא תתן מכשול") משמע שהאיסור הוא רק כאשר העיור נכשל, אבל אם עשה מכשול והעיור לא נכשל – אינו עובר. והראב"ד חולק על זה וכתב "כגון

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' א

לְכַאֲדָךְ דָּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כֹּל אוֹת
שָׂאִין גָּזִיל – קֶלֶף מוֹקֶף לָהּ מֵאֲרָבָע רִחוּתֵיהָ, דְּהֵיִינוּ שְׂאִין קֶלֶף חֶלֶק
בֵּין האוֹתוֹת אֲלֵא אוֹת דְּבוּקָה לְאוֹת אַחֲרָת, פְּסוּלָהּ, וְכוּנָתָה
הַמְשָׁנָה 'כֶּתֶב אֶחָד מֵעֵבֶר' הִיא שֶׁהֵלֵכָה שְׁנֵאמַרָה ב'אוֹת אַחֲת'
שֶׁלֹא תֵהָא דְבוּקָה לְאוֹת אַחֲרָת, מֵעֵבֶר.
הַגְמָרָא דְנָה בְּנֵקֶב שְׁנִיקֵב בְּגוּלִיל עַל הָאוֹת: אָמַר אֲשִׁיאֵן בְּרַן בְּדָבָר
מִשְׁמִיתָ דָּרַב יְהוּדָה, נִיקֵב תוֹכּוּ – הִרְגַל הַפְּנִימִית בְּצַד שְׂמָאל שֶׁל
הָאוֹת ה'ה', בְּשָׂר, אִם נִשְׁאָר בּוּ מֵעַט דִּי. נִיקֵב יִרְיָבוּ – הִרְגַל
הַחִיצוֹנִית בְּצַד יִמִּין שֶׁל הָאוֹת ה'ה', פְּסוּל. אָמַר רַבִּי יוֹדָא, לְדִידִי
מִפְּרִשָּׁה לִי מִיָּנִיָּה דָּרַב הוֹנָא – שְׁמַעְתִּי פִירוּשׁוֹ שֶׁל דִּין זֶה מֵרַב הוֹנָא,
וְרַבִּי יַעֲקֹב אָמַר, לְדִידִי מִפְּרִשָּׁה לִי מִיָּנִיָּה דָּרַב יְהוּדָה – שְׁמַעְתִּי
פִירוּשׁוֹ שֶׁל דִּין זֶה מֵרַב יְהוּדָה, נִיקֵב תוֹכּוּ שֶׁל ה'ה', בְּשָׂר, אִם נִשְׁאָר
בּוּ דִי כֹל שְׁהוּא. נִיקֵב יִרְיָבוּ, אִם נִשְׁתַּיֵּיר בּוּ בְּשִׁיעוֹר אוֹת קִמְנָה –
הָאוֹת יו"ד, בְּשָׂר, וְאִם לֹא, פְּסוּל.
הַגְמָרָא מְשִׁיבָה לְדוּן בְּאוֹתוֹת שְׁנַפְסָה: אָנָּה תָּמוּת – חֲמִיז דְּרַבִּי
אָבָא,

כמי שמראה באצבעו על הדבר. ויש אומרים, אף הלכות שחיטה
היו קשים למשה מפני שלא היה יודע מדין הבהמה מוגרמת,
דהיינו איזה מקום בצואר הבהמה כשר לשחיטה ואיזה פסול,
והראוהו הקדוש ברוך הוא באצבעו, שְׁנֵאמַר (שמות כט לה) 'וְזֶה אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה עַל הַקֹּפֶת', ותחילת העשייה היא הזביחה, ותיבת 'וזה'
מלמדת שהראוהו הקדוש ברוך הוא באצבעו.
שנינו במשנה (לעיל כח): שְׁתֵּי פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁבְּמִזְוָה מַעֲבָבִית זֶה אֶת זֶה,
וְאֵפִילוּ קָתֵב אֶחָד מֵעֵבֶר.
מקשה הגמרא: שְׁשִׁימָא שֶׁאִם חֲסֵרָה אוֹת אַחֲת הַמִּזְוָה פְּסוּלָהּ,
שְׁהִי נֵאמַר (דברים טו) 'וְכִתְבָתֶּם עַל מִזְוֹת בִּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ', ודרשו
חז"ל (שבת קנ) מתיבת 'וכתבתם' שתהא כתיבה תמה, דהיינו
שלימה כהלכתה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא
נִצְרָה אֵלָּא לְקוֹפָה – לִרְגֵל הַיְמָנִית שֶׁל הָאוֹת יו"ד, שֶׁאִם הִיא
חֲסֵרָה הֵיִינוּ אוֹמְרִים שֶׁהַמִּזְוָה כְּשִׁירָה, מִפְּנֵי שְׂרׁוּב צוּרַת הָאוֹת
נִיכְרַת וְזֶה נֶחָשֵׁב 'כְּתִיבָה תְּמִדָּה', וּבֵאֵה הַמְשָׁנָה לְהוֹרֹת שֶׁהַמִּזְוָה
פְּסוּלָה. מַקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהָא גַּם זֶה שְׁשִׁימָא, שְׁהִי אִם
הָאוֹת נִפְסַלְתָּ חֲסֵרָה בְּמִזְוָה הָאוֹת יו"ד. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֵלָּא

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"א שבט ~

הלכות יסודי התורה

פרק ד

כל הנבראים שלמטה מהרקיע מורכבים מארבעת היסודות; נפש האדם וצורתו; ההבדל בין מעשה בראשית למעשה מרכבה.

א. ארבעה גופים האלו שהם אש ורוח ומים וארץ, הן יסודות [מהם מורכבים] כל הנבראים למטה מן הרקיע; וכל שיהיה מאדם ובהמה ועוף ורמש ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות ומרגליות ושאר אבני בנין והרים וגושי עפר - הכל, גלמן מחבר [מורכב] מארבעה יסודות האלו.

(א) כל דבר שנברא בעולם הזה. (ב) החומר הגשמי שלהם.

נמצאו כל הגופים שלמטה מן הרקיע, חוץ מארבעה יסודות האלו, מחברין מגלם וצורה [חומר גשמי וצורה רוחנית], וגלם שלהן מחבר מארבעה יסודות אלו; אבל כל אחד מארבעה יסודות, אינו מחבר אלא מגלם וצורה בלבד.

(ג) כל יסוד מורכב מהגולם והצורה שלו בלבד ואינו כלול מהיסודות האחרים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ארבעה גופים האלו שהם אש ורוח ומים וארץ בו".

בספר יצירה הוזכרו רק שלושה יסודות, ומבואר בספר הפרס שיסוד העפר מתגלה על ידי הג' יסודות. ולהעיר מספר הפרס שם, שג' היסודות שייכים לג' אבות (חג"ת) ויסוד הד' (עפר) - מל' (ואסתר).

לקוטי שיחות חכ"ו עמוד 46 הערה 39
מתוך רמב"ם "פרס המלך".

ב. הרך האש והרוח, להיות מהלכן ממטה מטבור [אמצע] הארץ למעלה כלפי הרקיע; ודרך המים והארץ, להיות מהלכן מתחת הרקיע למטה לאמצע - שאמצע הרקיע, הוא המטה שאין למטה ממנו. ואין הלוכין בדעתן ולא בחפצן, אלא מנהג שנקבע בהן וטבע שנטבע בהן.

(ד) הארץ היא בצורת כדור ללא קצוות וממילא כל מקום שבה הוא המרכז שלה, בשונה מריבוע שאמצעו הוא המקום הרחוק מהקצוות במידה שווה. משום כך, כל מקום בכדור הארץ נקרא "טבור הארץ". (ה) כדור הארץ הנמצא במרכזו של גלגל הרקיע. (ו) של ארבעת היסודות. (ז) כי אין בהם דעת ורצון, כמבואר בסוף הפרק הקודם. (ח) זוהי תכונה בלתי רצונית הקיימת בהם בטבעם.

טבע האש חם יבש, והוא קל מכלן; והרוח חם לח; והמים קרים לחים; והארץ יבשה קרה, והיא כבדה מכלן. והמים קל ממנה, לפיכך נמצא [המים] למעלה על הארץ; והרוח קל מן המים, לפיכך הוא מרחף על פני המים; והאש קל מן הרוח. ומפני שהן יסודות לכל גופים שתחת הרקיע, נמצא כל גוף וגוף מאדם ובהמה וחיה ועוף ודג וצמח ומתכת ואבן, גלמן מחבר מאש ורוח ומים ועפר; וארבעתן יתערבו ביחד, וישתנה כל אחד מהן בעת הערוב, עד שימצא המחבר מארבעתן אינו דומה לאחד מהן כשהוא לבדו. ואין במערב מהן, אפלו חלק אחד שהוא אש בפני עצמה או רוח בפני עצמה או מים בפני עצמן או ארץ בפני עצמה; אלא הכל נשתנו, ונעשו גוף אחד.

(ט) מכל שאר היסודות. (י) על ידי ערבוב היסודות ביצירת הנבראים, היסודות משתנים ואינם דומים כלל למציאותם כפי שהייתה לפני העירוב, עד כדי כך שהם נעשים מציאות אחרת המורכבת מכל היסודות יחד.

וכל גוף וגוף המחבר מארבעתן, נמצא בו קר וחם לח ויבש כאחד. אבל יש מהם גופים [בחלק מהגופים] שיהיה בהן חזקה מיסוד האש, כמו בעלי נפש חיה¹, לפיכך יראה בהם החם יתר; ויש מהן גופים שיהיה בהן חזקה מיסוד הארץ, כמו האבנים, לפיכך יראה בהן היבש הרבה.

(יא) כיוון שכל גוף מורכב מכל היסודות, קיימים בו סוגי הטבע של כל היסודות - קור מטבע המים והארץ, חום מטבע האש והרוח, לחות מטבע הרוח והמים, ויובש מטבע האש והארץ. (יב) חלק גדול וחזק יותר. (יג) בעלי חיים ואנשים.

ועל הדרך הזה [בדומה לכך], נמצא גוף חם יתר מגוף אחר חם, וגוף יבש יתר מגוף אחר יבש. וכן נמצא

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ה. ארבעה יסודות אלו^כ, משתנים זה לזה תמיד בכל יום ובכל שעה - מקצתו, לא כל גופן^{כז}. כיצד? מקצת הארץ - [העפר] הקרובה מן [אל] המים, משתנית ומתפוררת ונעשית מים; וכן מקצת המים הסמוכין לרוח, משתנים ומתמסמסים [מתאדים] והיון [=נעשים] רוח; וכן הרוח, מקצתו הסמוך לאש [ליסוד האש] משתנה ומתחולל [מתפשט בסערה] ונעשה אש. וכן [יסוד] האש, מקצתה הסמוך לרוח משתנה ומתפנס [מתכווץ ומצטמצם] ונעשה רוח; וכן הרוח, מקצתו הסמוך למים משתנה ומתפנס ונעשה מים; וכן המים, מקצתו הסמוך לארץ משתנה ומתפנס ונעשה ארץ.

(כג) כפי שהם במקורם אשר כל יסוד קיים בפני עצמו ואינו מעורב עם היסודות האחרים. (כד) רק חלק מהיסוד משתנה ונהפך ליסוד אחר, אך לא כל היסוד משתנה.

ו. ושנוי זה^{כח} - [מתרחש] מעט מעט, ולפי ארך הימים^{כז}; ואין כל היסוד משתנה עד שיעשה כל המים רוח^{כז} או כל הרוח אש, שאי אפשר שיבטל אחד מן היסודות הארבעה [ארבעת היסודות]. אלא מקצת [מיסוד האש] ישתנה מאש לרוח ומקצת מים לאש; וכן בין כל אחד וחברו, ימצא השנוי בין ארבעתן וחזרות חלילה^{כח}.

(כח) של כל יסוד ליסוד הסמוך לו. (כו) במשך ימים רבים. (כז) לא ייתכן שכל יסוד המים ייהפך ליסוד הרוח, או כל יסוד הרוח ייהפך ליסוד האש. (כח) היסודות משתנים כל הזמן מאחד לחברו בדומה לסיבוב במעגל תמידי. למשל, יסוד האש משתנה ליסוד הרוח, ומאידך יסוד הרוח משתנה שוב ליסוד האש.

ז. ושנוי זה יהיה בסביבת הגלגל, ומסביבתו יתחברו ארבעתן, ויהיה מהן שאר גלמי בני אדם ונפש חיה [בעלי חיים] וצמח ואבן ומתכת^{כט}. והאל נותן לכל גלם וגלם צורה ראויה לו, על ידי המלאך העשירי^ל שהיא הצורה הנקראת 'אישים'^{לא}.

(כט) סיבוב הגלגל הוא הגורם לשינוי היסודות והתמזגותם זה בזה, ומכך מתהווים כל הנבראים המורכבים מארבעת היסודות. (ל) התבנית הגשמית של הנברא, שהיא הגולם, נוצרת כתוצאה מהתמזגות ארבעת היסודות, והתבנית

גופים שיראה בהן הקר בלבד, וגופים יראה בהם הלח בלבד, וגופים יראה בהן הקר והיכלש כאחד בשוה [באותה מידה], או הקר והלח כאחד בשוה, או החם והיכלש כאחד בשוה, או החם והלח כאחד בשוה. לפי רב היסוד שהיה בעקר התערבות, יראה מעשה אותו היסוד וטבעו בגוף המערב^{יד}.

(יד) בהתאם לחלקו של כל יסוד בתערובת ארבעת היסודות שממנה מורכב כל נברא, יורגש אותו יסוד בנברא. למשל, אם יסוד האש היה היסוד הגדול ביותר בתערובת, בנברא יהיה ניכר יותר טבע האש שהוא חום ויובש.

ג. וכל [נברא] המהפך מארבעה יסודות אלו, הוא נפרד [מתפרק] בסוף [וחזור ליסודות שממנו הורכב]; יש [חלק מהנבראים] שהוא נפרד לאחר ימים אחדים, ויש שהוא נפרד לאחר שנים רבות. וכל שנתחבר מהם - אי אפשר שלא יפרד להן^{טו}; אפלו הזהב והאדם^{טז}, אי אפשר שלא יפסד ויחזור ליסודותיו, וישוב מקצתו לאש^{יז} ומקצתו למים ומקצתו לרוח ומקצתו לארץ.

(טו) כל נברא שמורכב מארבעת היסודות, מוכרח להתפרק ולשוב ליסודות שממנו הוא הורכב ואין בזה יוצא מן הכלל. (טז) האדם היא אחת מאבני החושן. שני דברים אלו, הזהב והאדם, עשויים מחומרים חזקים ביותר, ובכל זאת, אף הם עתידים לשוב ליסודות שמהם הם הורכבו. (יז) חלק ממנו ישוב ליסוד האש.

ד. הואיל וכל הנפסד - לאלו [לארבעת היסודות] יפרד, למה נאמר לאדם: "ואל עפר תשוב"^{יח}? לפי שרב בנינו מן העפר^{יט}. ולא כל הנפסד, כשיפסד, מיד יחזור לארבעה היסודות^כ; אלא יפסד ויחזור לדבר אחר, ודבר אחר לדבר אחר, וסוף הדברים יחזור ליסודות^{כא}. ונמצאו כל הדברים [הנבראים] חוזרין חלילה^{כב}.

(יח) והרי הוא עתיד לחזור גם לשאר היסודות - אש, רוח ומים. (יט) רובו של גוף האדם הוא מיסוד העפר. (כ) לא כל נברא חוזר מייד לארבעת היסודות כפי שהיו בתחילה. (כא) צורת הנברא משתנית לצורה אחרת ולאחר מכן אף צורה זו משתנית לצורה אחרת, ולבסוף, הצורה האחרונה תחזור לארבעת היסודות. (כב) מסתובבים שוב ושוב במעגל תמידי, כי מהיסודות נוצרים נבראים ולאחר מכן הנבראים חוזרים ליסודות. המילה חלילה היא מלשון מחול שהוא ריקוד במעגל, וכך גם הוא פירוש המילים חוזרין חלילה - מסתובבים שוב ושוב במעגל.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(מב) בנפש האדם קיימת דעת שאינה קיימת בשאר הנבראים. דעת זו היא צורת האדם ובה הוא מושלם ונעלה משאר הנבראים. (מג) פירוש המילים "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" הוא שהאדם יהיה דומה לנבראים העליונים, המלאכים. דבר זה נעשה על ידי הדעת של האדם שאינה קיימת בשאר הנבראים ובה הוא יכול להבין ולהשיג את מציאותם של הנבראים העליונים. (מד) במילים "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" לא מתכוונת התורה לצורה הגשמית של איברי האדם הנראים לעינינו, כי צורת האיברים היא תבנית גשמית הנקראת בשם 'תואר' (כלשון הכתוב "יפה תואר") ואיננה הצורה המדוברת כאן שהיא תבנית רוחנית.

וְאִינָה הַנֶּפֶשׁ הַמְצוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ חַיָּה, שֶׁבָּהּ אוֹכֵל וְשׁוֹתָה וּמוֹלִיד וּמִרְגִּישׁ וּמִהֲרָה־רַמָּה. אֲלֹא הִדְעָה יי - שֶׁהִיא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ, וּבְצוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַפְּתוּב מְדַבֵּר "בְּצִלְמֵנוּ כְּדִמּוּתֵנוּ". וּפְעָמִים רַבּוֹת תִּקְרָא זֶה הַצּוּרָה 'נֶפֶשׁ' וְ'רוּחַ'; וּלְפִיכֶן צָרִיף לְהַזְהִיר בִּשְׁמֹת, שֶׁלֹּא תִטָּעָה, וְכָל שֵׁם וְשֵׁם - יִלְמַד מֵעַנְיָנוּ יי.

(מה) אין כוונת התורה גם לנפש הרוחנית שבה תלויה חיות האדם ופעולותיו, משום שנפש זו קיימת בכל נברא בעל חיים ואיננה מציאות מיוחדת הקיימת רק אצל האדם. (מו) כוונת התורה היא לדעה הרוחנית הקיימת רק אצל האדם ובה הוא מבין ומשיג את הנבראים העליונים. (מז) במקומות אחרים בתנ"ך נקראת צורת האדם 'נפש' או 'רוח' למרות שהכוונה היא לדעה הקיימת רק אצל האדם. ועל כן, יש לשים לב לא לטעות בפירוש הפסוקים אלא להבין את הפירוש לפי ההקשר והנושא המדובר בכל מקום.

ט. אֵין צוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מִחֲבֵרַת מִן הַיְסוּדוֹת, כְּדִי שֶׁתִּפְרַד לְהִנָּחֵט, וְאִינָה מִכַּח הַנִּשְׁמָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה צְרִיכָה לְנִשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהַנִּשְׁמָה צְרִיכָה לַגּוֹף; אֲלֹא מֵאֵת ה', מִן הַשָּׁמַיִם הִיא. לְפִיכֶן, כְּשִׁיפְרַד הַגֶּלֶם שֶׁהוּא מִחֲבֵר מִן הַיְסוּדוֹת, וְתֵאבֹד הַנִּשְׁמָה יי מִפְּנֵי שֶׁאִינָה מְצוּיָה אֲלֵא עִם הַגּוֹף וְצְרִיכָה לַגּוֹף בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ, לֹא תִפְרַד הַצּוּרָה הַזֹּאת יי, לְפִי שֶׁאִינָה צְרִיכָה לְנִשְׁמָה בְּמַעֲשֶׂיהָ - אֲלֹא [צורה זו] יוֹדַעַת וּמִשְׁגָּת הַדְּעוֹת הַפְּרִדוֹת מִן הַגֶּלֶמִים יי, וְיוֹדַעַת בּוֹרָא הַכֹּל, וְעוֹמֶדֶת [קיימת] לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים [לעז]. הוּא שֶׁאֲמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻמָּתוֹ: "וַיֵּשֶׁב הָעֵפֶר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר תִּתְּנָה" נד.

הרוחנית של כל נברא, שהיא הצורה, ניתנת מה' על ידי המלאכים בדרגה העשירית. (לא) כפי שהתבאר בפרק ב הלכה ז.

ז. לְעוֹלָם אֵין אֶתָּה רוּאָה [אין בנמצא] גֶּלֶם בְּלֹא צוּרָה, אוֹ צוּרָה בְּלֹא גֶלֶם לב. אֲלֹא לב [תבונה] הָאָדָם - הוּא הַמַּחֲלֵק הַגּוֹף הַנִּמְצָא בְּדַעְתּוֹ, וְיוֹדַע שֶׁהוּא מִחֲבֵר מִגֶּלֶם וְצוּרָה יג, וְיוֹדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם גּוֹפִים שֶׁגִּלְמָן מִחֲבֵר מֵאֲרָבָעָה יְסוּדוֹת יד, וּגּוֹפִים שֶׁגִּלְמָן פְּשׁוּט - אֵינוּ מִחֲבֵר מִגֶּלֶם אַחֲרָה. וְהַצּוּרוֹת שֶׁאֵין לָהֶן גֶּלֶם יו, אֵינוֹן נִרְאִין לְעֵינַי, אֲלֹא [רק] בְּעֵין הַלֵּב יז הֵן יוֹדְעִין יח, כְּמוֹ שֶׁיִּדְעֵנוּ אֲדוֹן הַכֹּל בְּלֹא רְאִית עֵינָיו יט.

(לב) ובמבט שטחי נדמה שהם דבר אחד. (לג) האדם בכוח שכלו, מבין שגוף הנברא מורכב משני חלקים - גולם וצורה. (לד) כמו כל הנבראים שבכדור הארץ. (לה) כמו הגלגלים שמעל הרקיע שאינם מורכבים, ולא מעורב בהם דבר אחר. (לו) כמו המלאכים שהם מורכבים רק מצורה. (לז) סוגי הנבראים התבארו בהרחבה בפרקים הקודמים. (לח) בהבנת האדם. (לח) מציאותם של גופי הנבראים בעולם הזה וגופי הגלגלים שמעל כדור הארץ נראית לעין כל, ורק עצם הרכבתם מגוף וצורה לא נראה במוחש אלא מובן בדיעת האדם. לעומת זאת, הנבראים העשויים מצורות ללא גלמים כמו המלאכים, אינם נראים כלל לעינינו מכיוון שכל מציאותם היא תבנית רוחנית, וכל הידיעה על עצם קיומם קיימת רק בדיעת האדם בשכלו. (לט) כשם שמציאותו של בורא עולם לא נראית לעינינו ואנו יודעים על קיומה באמצעות השכל וההבנה, כך אנו יודעים בשכלנו את מציאותם של הנבראים העשויים מצורות בלבד.

ח. נֶפֶשׁ כָּל בֶּשָׂר, הִיא צוּרָתוֹ שֶׁנֶּמֶן לוֹ הָאֵל מֵא. וְהַדְּעָת הִיתְרָה הַמְצוּיָה בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם, הִיא צוּרַת הָאָדָם הַשָּׁלֵם בְּדַעְתּוֹ יב; וְעַל צוּרָה זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצִלְמֵנוּ כְּדִמּוּתֵנוּ" יג, כְּלוּמַר שֶׁתִּהְיֶה לוֹ צוּרָה הַיּוֹדַעַת וּמִשְׁגָּת הַדְּעוֹת שֶׁאֵין לָהֶם גֶּלֶם, [המלאכים], עַד שֶׁיִּדְמָה לָהֶן יג. וְאֵינוֹ אוֹמֵר [בצלמנו] יד עַל צוּרָה זֶה הַנִּפְרָת לְעֵינֵינוּ, שֶׁהוּא הַפֶּה וְהַחֲטָם וְהַלִּסְתּוֹת וְשָׁאֵר רִשְׁם [צורת ה'] הַגּוֹף; שֶׁזֶּה 'תֹּאֲר' שֶׁמָּה מו.

(מ) בהלכות הקודמות התבארה מציאותו של גוף האדם שהיא התבנית הגשמית שלו המורכבת מארבעת היסודות. בהלכות הבאות תתבאר מציאותה של צורת האדם שהיא התבנית הרוחנית שלו. (מא) לכל נברא ישנה נפש רוחנית המכניסה בגופו רוח חיים, ובלעדיה הגוף ימות.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ס) אדם חכם ונבון שיכול להבין מעצמו את תוכן מעשה מרכבה. סא) עיקרי הדברים של עניין זה. סב) משום שהם עניינים פחות עמוקים, מלמדים את האדם בהתאם ליכולת הבנתו בעניינים אלו, ולא רק את עיקרי הדברים. סג) ולכן מלמדים זאת רק ליחיד סגולה, המסוגלים להבין נושאים אלו היטב.

יב. בְּזִמְנֵי שְׁאֵדָם מִתְבַּנֵּן בְּדִבְרֵים אֱלוֹהִים, וּמְכִיר כָּל הַבְּרִיאִים מִמֶּלֶאךָ וְגִלְגַּל וְאָדָם וְכִיּוֹצֵא בּוֹס, וְיִרְאֶה חֲכָמָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל [בריאת] הַיְּצוּרִים וְכָל הַבְּרִיאִים - מוֹסִיף אֲהֵבָה לְמָקוֹם ס, וְתַצְמָא נִפְשׁוֹ וְיִכְמָה בְּשִׁרּוֹ לְאַהֲבַת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא; וְיִירָא וְיִפְחַד מִשְׁפָּלוֹת וְדָלוֹת וְקָלוֹת [של עצמו], כְּשִׁיעָרָף [ישווה] עֲצָמוֹ לְאַחַד מִתְּגוֹפּוֹת הַקְּדוֹשִׁים הַגְּדוֹלִים ס, כָּל שֶׁכֵּן [כאשר ישווה את עצמו לְאַחַד מִתְּגוֹפּוֹת הַקְּדוֹשִׁים הַגְּדוֹלִים מִן הַגְּלָמִים, שֶׁלֹּא נִתְחַבְּרוּ בְּגִלְמֵי כָּלִיס. וְיִמְצָא עֲצָמוֹ, שֶׁהוּא כְּכֵל מְלֵא בּוֹשָׁה וְכִלְמָה, רִיק וְחֶסֶר.

סד) במעשה מרכבה ומעשה בראשית. סה) אלו הם שלושת הסוגים בנבראים. מלאך הוא צורה ללא גולם. גלגל מורכב מגולם וצורה אך הגולם שלו נעלה יותר ואינו מורכב מארבעה יסודות. האדם, וכל הדומה לו, מורכב מגולם וצורה והגולם שלו מורכב מארבעת היסודות. סו) בורא העולם המכונה 'מקום'. הסיבה לכך היא משום שהמקום הגשמי נברא ממנו יתברך ובלעדיו אין למקום כל קיום אך הבורא עצמו אינו תלוי ומוגבל במקום מסוים, ובלשון חז"ל במדרש רבה: הוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. סז) ישתוקק תשוקה גדולה. סח) הגלגלים שגופם אינו מורכב מהיסודות, והם יודעים ומכירים את הבורא יותר מדעת בני האדם. סט) המלאכים, אשר ידיעתם את הבורא גדולה מידיעת הגלגלים. ע) כך יבין האדם עד כמה הוא שפל לעומתם.

מח) הדעת הקיימת רק אצל האדם. מט) הדעת אינה מורכבת מאף יסוד וממילא היא גם אינה עתידה להיפרד ולשוב חזרה ליסודות, בשונה מגוף האדם המורכב מארבעת היסודות ועתיד לחזור אליהם כפי שהתבאר בפרק הקודם. נ) הנשמה היא הנפש הרוחנית המכניסה רוח חיים בכל גוף נברא, אך קיומה תלוי בגוף וכאשר הגוף מת היא מסתלקת ומתבטלת. לעומת זאת, הדעת הקיימת רק אצל האדם, קיומה אינו תלוי באף גורם אחר – אפילו לא בנפש הרוחנית. נא) הנפש המחיה את הגוף מתבטלת. נב) הדעת הקיימת אצל האדם נשארת במציאותה גם לאחר המיתה. נג) הנבראים העליונים שאינם מורכבים מגלמים אלא רק מצורות רוחניות. נד) פסוק זה מדבר על המתרחש לאחר מיתת האדם, וכך פירושו: הגוף הנוצר בעיקר מיסוד העפר חוזר ליסודו, אך הרוח – צורת האדם שהיא הדעה הקיימת רק אצלו, חוזרת למקורה לבורא עולם ושם היא קיימת לעד.

י. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֹו שְׁדִבְרָנוּ בְּעֵינֵי זָהוּ, כְּמִר [כטיפה] מְדִלִי הֵם; וְדְבָרִים עֲמֻקִּים הֵם, אֲכָל אֵינָם כְּעֻמָּה עֵנִין פֶּרֶק רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי. וּבִאֹר כָּל אֵלֹו הַדְּבָרִים שֶׁבִּפְרָק שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית' י. וְכֵן צִוִּי הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, שְׁאִין דּוֹרְשִׁין גַּם בְּדְבָרִים הָאֵלֹו בְּרִבְסֵי, אֲלֹא לְאָדָם אֶחָד בְּלִבָּד מוֹדִיעֵין דְּבָרִים אֵלֹו וּמִלְמְדִין אוֹתוֹ.

נה) בפרקים ג' וד'. נו) כטיפת מים מדלי מלא. כלומר: מעט מזער הם מתוך ענין עמוק זה. נז) שהדברים המובאים בהם נקראים מעשה מרכבה, משום שהם עוסקים בבורא העולם ובמרכבה העליונה. נח) סדר בריאת הנבראים המתואר בקצרה בתחילת פרשת בראשית. נט) אף את מעשה בראשית לא מלמדים ברבים.

יא. וְמֵה [ההבדל] בֵּין עֵנִין מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה [סודות כבוד השם] לְעֵנִין מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית? שְׁעֵנִין מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה, אֲפִלּוּ לְאַחַד [לאדם אחד] אֵין דּוֹרְשִׁין בּוֹ, אֲלֹא אִם כֵּן הָיָה חָכֵם וּמִבִּין מַדְעָתוֹ, מוֹסְרִין לוֹ רִאשִׁי הַפְּרָקִים ס; וְעֵנִין מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, מְלַמְדִין אוֹתוֹ לְיַחֲד, אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ מִבִּין אוֹתוֹ מַדְעָתוֹ, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ כָּל שֶׁיִּכּוֹל לִידַע מְדָבְרִים אֱלוֹהִים. וְלָמָּה אֵין מְלַמְדִין אוֹתוֹ [מעשה בראשית] בְּרִבְסֵי? לְפִי שְׁאִין כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת רַחֲבָה לְהַשִּׁיג פְּרוּשׁ וּבִאֹר כָּל הַדְּבָרִים עַל בְּרִין ס [לתכליתם].

יג. וְעֵינֵי אַרְבַּעַת פְּרָקִים אֵלֹו שֶׁבְּחֻמֶּשׁ מִצְוֹת הָאֱלוֹהִים - הֵם שֶׁחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים [חכמי המשנה] קוֹרְאִין אוֹתוֹ 'פְּרָדֵס' עב, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ [חכמים בברייתא]: 'אַרְבַּעַת [גדולי ישראל] נִכְנְסוּ לְפָרְדֵס' ע48; וְאִף עַל פִּי שְׁגְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל הִיוּ [הארבעה], וְחֲכָמִים גְּדוֹלִים הִיוּ, לֹא כָּלָם הָיָה בָּהֶן כֹּחַ לִידַע וְלַהֲשִׁיג כָּל הַדְּבָרִים עַל בְּרִין עד.

עא) חמש המצוות הראשונות שנמנו בתחילת הלכות אלו,

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ועל ידי ידיעת העניינים שנתבארו בארבעת הפרקים מגיע האדם לידי קיומן. (עב) פרדס הוא גן נאה ונהדר, וכך גם עניינים אלו הם ה'גן' הנאה של העניינים האלוניים הנעלים. (עג) 'לטייל' בו ולחזות בנועם ה' על ידי התבוננות במעשה מרכבה ובמעשה בראשית. (עד) וכולם נזוקין כתוצאה מהעיסוק המיוחד בעניינים אלו, מלבד חכם אחד.

וְאִנִּי אֹמֵר, שְׂאִין רְאוּי לְהַטִּיל [=לטייל] בְּפֶרֶדֶס, אֲלֵא מִי שֶׁנִּתְמַלֵּא כְּרֶסוֹ לֶחֶם וּבֶשֶׂר; וְלֶחֶם וּבֶשֶׂר זֶה, הוּא לִידַע בְּאוֹר [הלכות] הָאֶסוֹר וְהַמִּתֵּר וְכִיּוֹצֵא בָהֶם מִשְׁאֵר הַמְצוּוֹת. וְאִף עַל פִּי שְׂדֵכְרִים אֲלֵיָּה, דְּבָר קָטָן קָרְאוֹ אוֹתָן חֲכָמִים [חכמי התלמוד], שֶׁהֵרִי אֲמָרו חֲכָמִים: 'דְּבָר גְּדוֹל - מַעֲשֵׂה מְרֻכָּבָה; וְדְבָר קָטָן - הוּנָה דְאִבְי וְרִבְא'י, 49, אִף עַל פִּי כֵן, רְאוּיִין הֵן לְהַקְדִּימָן'; [משום] שֶׁהֵן מְיַשְׁבִּין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם תַּחֲלָה, וְעוֹדֵעַט - [משום] שֶׁהֵן הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁהַשְּׂפִיעַ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישׁוּב הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִי לִנְחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַפֶּא. וְאִפְשָׁר שֶׁיִּדְעֶם הַכֹּל - קָטָן וְגְדוֹל, אִישׁ וְאִשָּׁה, בַּעַל לֵב רַחֵב וּבַעַל לֵב קָצָר.

(עה) דיני האיסור וההיתר וכיוצא בהם. (עו) עניני מעשה מרכבה הם דבר גדול ונעלה, אך דיוניהם של אביי ורבא בפרטי הלכות המצוות, הם כדבר קטן ופחות לעומת מעשה מרכבה. (עז) למרות שדיני המצוות נחשבים דבר קטן, ראוי לאדם לעסוק תחילה בהם. (עח) בשונה מענייני הפרדס העלולים לגרום לאדם בלבול וחוסר מנוחה. (עט) סיבה נוספת להקדמת לימוד הלכות המצוות. (פ) על ידי ידיעת ההלכות היטב, האדם יקיים את המצוות כראוי ויזכה לחיי העולם הבא. (פא) סיבה נוספת להקדמת לימוד הלכות המצוות היא משום שכולם יכולים לדעת ולהבין אותן, הן קטנים והן גדולים, הן אנשים והן נשים, הן בעלי לב רחב המסוגלים להבין דברים עמוקים והן בעלי לב צר. לעומת זאת, את ענייני הפרדס יכולים להבין רק יחידים סגולה.

פֶּרֶק ה'

מצות קידוש השם; דין יהרג ואל יעבור; חומרת חילול ה' ופרטיו.

א. כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מִצְוִין עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם הַגְּדוֹל

הַזֶּה, שְׁנֵאָמַר: "וְנִקְדְּשֵׁתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" 50; וּמִזֵּהֲרִין [בני ישראל] שֶׁלֹּא לְחַלְלוֹ [את שם ה'], שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא תַחֲלִלוּ אֶת שֵׁם קְדֹשִׁי" 51. כִּיצַד? בְּשַׁעַה שֶׁיַּעֲמֹד גּוֹי, וַיֹּאנֶס אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמֻרוֹת בְּתוֹרָה אוֹ יִהְיֶהגוֹי - יַעֲבֹר וְאֵל יִהְיֶהג; שְׁנֵאָמַר בַּמְצוּוֹת [-על קיום המצוות]: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם" 52 - וְחַי בָּהֶם, וְלֹא שְׂמִימוֹת בָּהֶם. וְאִם מֵת [על ידי הגוֹי] וְלֹא עֹבֵר [את העבירה], הֲרִי זֶה מִתְחַיֵּב בַּנֶּפֶשׁוֹ.

(א) הן אנשים והן נשים. (ב) למסור את נפשם על קיום תורה ומצוות בהתאם לדינים המבוארים בפרק זה, ועל ידי זה מתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא בעולם. (ג) ה' מצווה את בני ישראל - עליכם לקדש את שמי. (ד) אם היהודי לא יעשה את העבירה, הגוי יהרוג אותו. (ה) על היהודי לעבור את העבירה ולא למות. (ו) אסור לאדם לקיים את המצוות באופן שגורם לו למות. (ז) הוא ייענש על כך בבית דין של מעלה.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים? בְּשֵׁאֵר מִצְוֹת [-בכל המצוות] - חוּץ מִעֲבֻדָּה זָרָה, וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת, וּשְׂפִיכוֹת דָּמִים. אֲבָל שְׁלֹשׁ עֲבֻרוֹת אֵלּוּ, אִם יֹאמֵר לוֹ [הגוי ליהודי]: 'עֲבֹר עַל אַחַת מֵהֵן אוֹ תִהְרַג', יִהְרַג וְאֵל יַעֲבֹר.

(ח) שעל היהודי לעבור את העבירה ולא למות. (ט) על היהודי למסור את נפשו ולא לעבור על אחת מעבירות אלו.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים? בְּזִמְן שֶׁהֵגוֹי מִתְכַּנֵּן לְהִנָּחַת עֲצָמוֹ, כְּגוֹן שְׁאֲנָסוּ^א לְכָנוּת לוֹ בֵּיתוֹ בְּשִׁבְתּוֹ, אוֹ לְבִשָּׁל לוֹ תַבְשִׁילוֹ [בשבת], אוֹ אָנֹס אִשָּׁה לְכַעֲלָהּ^ב וּכְיוֹצֵא בָּזָהּ^ג. אֲבָל אִם נִתְכַּנֵּן [הגוי] לְהַעֲבִירוֹ עַל הַמְצוּוֹת בְּלִבְדִּי - אִם הִנֵּה בֵּינוֹ לְבֵין עֲצָמוֹ^ט, וְאִין שֵׁם עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל^{טז} - יַעֲבֹר [היהודי את העבירה] וְאֵל יִהְרַג; וְאִם אָנֹס^{יז} לְהַעֲבִירוֹ בְּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל^{יח} - יִהְרַג [היהודי] וְאֵל יַעֲבֹר [את העבירה], וְאִפְלוֹ לֹא נִתְכַּנֵּן [הגוי] לְהַעֲבִירוֹ אֲלֵא עַל מִצְוָה מִשְׁאֵר מִצְוֹת בְּלִבְדִּי^{יט}.

(י) שרק בג' עבירות אלו, מצווה האדם למסור את נפשו. (יא) הכריח הגוי את היהודי. (יב) מדובר באשה לא נשואה, כי אונס אשה נשואה נכלל באיסור גילוי עריות שבו הדין

49. סוכה, כח, א. 50. ויקרא-אמור, כב, לב. 51. שם. 52. ויקרא-אחרי, יח, ה.

הפניות לשיחות קודש

שאין... ובשר: דווקא "להטייל", אבל להיכנס וללמוד צריך - לקו"ש ח"ל ע' 173, "סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 345. הלכה א: כמה שונים דברי רבינו כגון ממ"ש בה'ל' שבת פ"ב ה"ג? - לקו"ש חכ"ז ע' 133. יהרג ואל יעבור: אם המצוה מחייבת כוונה ע"מ למות - לקו"ש חכ"ז ע' 167.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יְהִירָג וְאֵל יַעֲבֹר.^{יג} במקרים שהגוי נהנה ממעשה העבירה. (יד) ולא לצורך הנאתו. (טו) הגוי והיהודי היו לבדם בשעת מעשה האונס. (טז) כל עוד אין עשרה יהודים נוכחים בשעת מעשה העבירה, אין העבירה נחשבת עבירה בפרהסיא. (יז) שיעבור את העבירה בנוכחות עשרה יהודים. (יח) ואינה אחת מג' העבירות של עבודה זרה, גילוי עריות או שפיכות דמים.

ג. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֵּוּ, שְׁלֹא בִשְׁעַת הַשְּׁמֹד - [בזמן יריפות היהודים]. אֲבָל בִּשְׁעַת הַשְּׁמֹד, וְהוּא בִּשְׁעֵמֶד מִלֶּךְ רָשָׁע פְּנוּכְכְּנָאֶצֶר וְחֻבְרִי וְיִגְזֹר שְׁמֹד עַל יִשְׂרָאֵל לְבָטֵל דָּתָם - [דת היהדות] או [אף] מִצְוָה [אחת] מִן הַמִּצְוֹת^כ - יְהִירָג וְאֵל יַעֲבֹר, אֲפֹלוּ עַל אַחַת מִשְׁאָר מִצְוֹת, בֵּין [אם] נֶאֱנָס בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה^{כא}, בֵּין נֶאֱנָס בִּינוּ לְבֵין גּוֹיִם^{כב}.

(ט) כל פרטי הדינים שנאמרו בהלכה הקודמת אודות ההבדלים בין עבירה לעבירה, ומספר הנוכחים בשעת מעשה. (כ) שאינה מג' העבירות עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. (כא) בפני עשרה יהודים. (כב) ללא נוכחות יהודים.

ד. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'יַעֲבֹר וְאֵל יַהֲרֹג', וְנִהְרָג וְאֵל יַעֲבֹר - [את העבירה] - הָרִי זֶה מִתְחַבֵּב בְּנַפְשׁוֹ^כ. וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'יְהִירָג וְאֵל יַעֲבֹר', וְנִהְרָג וְאֵל יַעֲבֹר - הָרִי זֶה קָדַשׁ אֶת הַשֵּׁם. וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה קָדַשׁ אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים, כְּדִנְיָאֵל חֲנֻנְיָה מִיִּשְׂאֵל וְעֲזַרְיָה וְכַרְפִּי עֲקִיבָה וְחֻבְרִי^כ; וְאֵלוּ הֵן הַרוֹגֵי מַלְכוּת^כ, שְׁאִין מַעֲלָה עַל מַעֲלָתוֹ^כ, וְעֲלִיהֶן נֶאֱמַר: "כִּי עֲלִיךָ הֲרָגְנוּ כָּל הַיּוֹם, נִחַשְׁבָּנוּ כְּצֶאֱן טַבְּחָה"^{כג}, וְעֲלִיהֶם נֶאֱמַר: "אִסְפוּ לִי חֲסִידִי, כְּרִיתִי בְּרִיתִי עֲלֵי זָבַח"^{כד}.

(ג) בהלכות הקודמות. (כד) ייענש על כך בבית דין של מעלה. (כה) אם הריגתו הייתה בפני עשרה יהודים. (כו) שמסרו את נפשם על קידוש השם ברבים. (כז) שנהרגו על קידוש השם בידי הממלכה הרשעה שמלכה בזמנם. (כח) דרגתם היא הדרגה הגבוהה ביותר. (כט) כצאן המובל לטבח. (ל) הקב"ה אומר על צדיקים אלו שהם כרתו איתו ברית על ידי שהם מסרו את נפשם למיתה על קיום תורה ומצוות.

וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'יְהִירָג וְאֵל יַעֲבֹר', וְעֵבֶר וְלֹא נִהְרָג - הָרִי זֶה מַחֲלִיל אֶת הַשֵּׁם, וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי זֶה חָלַל אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים; וְכָטֵל מִצְוֹת עֲשָׂה שֶׁהִיא קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, וְעֵבֶר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁהִיא חֲלוּל הַשֵּׁם. וְאִם עַל פִּי כֵן^{לא}, מִפְּנֵי שֶׁעֵבֶר [את העבירה] בְּאֵנָס, אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר שְׁאִין מְמִיתִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין^{לב}, אֲפֹלוּ [אם] הָרִג בְּאֵנָס^{לג}; שְׁאִין מַלְקִין וּמְמִיתִין, אֲלֵא לְעוֹבֵר בְּרִצּוֹנוֹ בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה^{לד}, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹתָן מִזְרַעוֹ לְמַלְךְ: [=אליל שפולחנו הקרבת הילדים]: "וְשִׁמְתִי אֲנִי אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא"⁵⁵, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה - [במסורת משה רבינו] לְמַדּוֹ: "הַהוּא" - לֹא אֲנוֹס, וְלֹא שׁוֹגֵג, וְלֹא מִטְעָה^{לה}.

(לא) למרות שעבר על מצות לא תעשה של חילול השם וחייב על כך במזיד מלקות. (לב) באחת ממיתות בית דין שהן עונש חמור יותר ממלקות. (לג) למרות שרוצה עונשו מיתה. (לד) אדם שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות או מיתה ברצונו, והתרו בו עדים על איסור הדבר טרם ביצוע העבירה. (לה) משמעות המילה 'ההוא' היא שדעתו של האדם שלימה במעשיו והוא עושה אותם מרצון ובידיעה גמורה, וממילא, אדם אנוס, שוגג או מוטעה לא נכלל בהגדרה זו.

ומה אם עבודה זרה, שְׁהִיא חֲמוּרָה מִן הַכָּל - [מכל העבירות], הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּאֵנָס אֵינוֹ חֵיב כְּרִת, וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר [שאינו חייב] מִיתַת בֵּית דִּין לִי - קָל וְחִמְרָה לְשֹׂאֵר מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה. וּבְעֲרִיּוֹת הוּא אוֹמֵר לִי: "וְלִנְעֹר (ה) לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר"⁵⁶לח.

(לו) שחמורה יותר מכרת. כרת חייבים על עבירה שנעשה במזיד אך ללא עדים והתראה, ומיתת בית דין חייבים כאשר העבירה נעשתה במזיד ובעדים והתראה. (לז) אף בגילוי עריות נאמר במקרה שהעבירה נעשתה באונס. (לח) משום שהיא אנוסה.

ה. נָשִׁים שֶׁאָמְרוּ לָהֶן גּוֹיִם: 'תָּנוּ לָנוּ אַחַת מִכֶּן וְנִטְמָא אוֹתָהּ, וְאִם לֹא, נִטְמָא אֶת פְּלִכֵן' - יִטְמָאוּ פְּלִין, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נַפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵלִיט. וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם - [למספר יהודים] גּוֹיִם: 'תָּנוּ לָנוּ אֶחָד

53. תהלים, מד, כג. 54. שם, נ, ה. 55. ויקרא-קדושים, כ, ה. 56. דברים-כי, תצא כב, כו.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מִפֶּם וְנִהְרָגוּ, וְאֵם לָאוּ, נִהְרָג [את] פֶּלֶם' - יִהְרָגוּ פֶּלֶם, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל¹⁵⁴. וְאֵם יִחְדוּהוּ לָהֶם¹⁵⁵ וְאָמְרוּ: 'תִּתְּנוּ לָנוּ [את] פְּלוֹנִי, אוֹ נִהְרָג אֶת פֶּלֶם' - אִם הָיָה מַחֲיֵב מִיתָה [למלכות] פֶּשְׁבַע בֶּן בִּכְרִי [שמרד במלכות], יִתְּנוּ אוֹתוֹ לָהֶן; וְאִין מוֹרִין לָהֶן בֶּן לִכְתַּחֲלָה¹⁵⁶; וְאִם אֵינוֹ חַיֵּב [מיתה למלכות] - יִהְרָגוּ פֶּלֶן, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל.

(לט) משום שאין גורמים טומאה לאשה אחת כדי להציל נשים אחרות. (מ) משום שאין מוסרים אדם למיתה כדי להציל אנשים אחרים. (מא) נקבו הגויים בשם יהודי מסוים. (מב) משום שאין זו מידת חסידות למסור אדם למיתה אף אם הוא מחויב מיתה למלכות.

~ נקודות משיחות קודש ~

" . יִהְרָגוּ פֶּלֶם, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל".

ובטעם הדבר יש לומר שהציבור אמנם מכריע את היחיד אבל אינו מבטלו כמו שמצינו בכמה וכמה מדיני התורה.

דוגמא לדבר: קרבנות צבור כקרבן התמיד שאף שנקנים מממון ציבור וצריך ש"ימסרו" לצבור יפה יפה" לא מתבטל מהם לגמרי חלק היחיד מקרבן התמיד וכמרו"ל על הפסוק "אל תפן אל מנחתם" – "וידע אני שיש להם חלק בתמידי ציבור אף חלקם לא יקובל לפניך כו".

ובטעם הפנימי בזה יש לומר שבבני" נאמר "כי חלק ה' עמו" שהם כמו "חלק מהעצם" ועל דרך הבן שהוא חלק מעצמות האב כך גם ישראל הם עצם אחד כביכול עם הקב"ה, וידוע המאמר "כשאתה תופס במקצת מן העצם אתה תופס בכולו" כיון שה"עצם" נמצא בכל עצמותו בכל חלקיו.

דוגמא לדבר: "העוסק במצוה פטור מן המצוה" שהפירוש בזה שהוא "כמו שמקיים גם זה" כי כל מצוה כלולה משאר כל המצוות. ומבואר בזה שהרצון העליון בתרי"ג מצוות הוא רצון עצמי וכשתופס במקצת רצון זה היינו מצוה אחת, הרי הוא תופס בכולו.

כך גם "נפש אחת מישראל היא עולם מלא" ולכן בדין זה יש לנפש אחת מישראל חשיבות של רבים וכלל כי בכל אחד ואחד מישראל ישנה עצמיות הקב"ה ותפיסה ביהודי אחד היא כתפיסה בכלל ישראל.

לקוטי שיחות חלק י"ח עמוד 114. חלק ל' עמוד 154

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

57. דברים-ואתחנן, ו, ה. 58. דברים-כי, תצא שם.

☞ הפניות לשיחות קודש ☞

יִהְרָגוּ . . מִיִּשְׂרָאֵל: מפני שציבור אינו מבטל את היחיד – לקו"ש ח"ח ע' 114. ביאור פנימי – לקו"ש ח"ל ע' 154. יתנו . . לכתחילה: מקור דין זה – רשימות ח' קמו ע' 10. "עונשין אותו: והרי בהלכה ד' "מפני שעבר באונס אין מלקין אותו?" – תשובות וביאורים ס"ד הע' 1.

ו. פֶּעֶנִין שְׁאָמְרוּ בְּאַנְסִין, בְּךְ אָמְרוּ בְּחִלָּאִים¹⁵⁷. פִּיצֵד? מִי שִׁחָלָה וְנָטָה לְמוֹת, וְאָמְרוּ הָרוּפְּאִים שְׁרִפּוּאָתוֹ בְּדָבָר פְּלוֹנִי מְאֹסִירִין שִׁבְתוֹרָה¹⁵⁸ מִד, עוֹשִׁין לוֹ¹⁵⁹. וּמִתְרַפְּאִין [מותר להתרפא] בְּכָל אֲסוּרִין שִׁבְתוֹרָה¹⁶⁰ מִד בְּמָקוֹם סָפְנָה¹⁶¹ מִד, חוּץ מִעֲבוּדָה זָרָה¹⁶² מִד וְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת¹⁶³ מִד וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים¹⁶⁴ - שְׁאָפְלוּ בְּמָקוֹם סָפְנָה, אִין מִתְרַפְּאִין בָּהֶם; וְאִם עֶבֶר וְנִתְרַפָּא - עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ¹⁶⁵. בֵּית דִּין עֹנֵשׁ הָרָאוֹי לוֹ¹⁶⁶.

(מג) כשם שבשעת אונס על עשיית עבירה ישנו הבדל בין עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים לשאר העבירות, כך ישנו הבדל לגבי מתן תרופה לחולה. (מד) עבור הצלת חייו עליו לאכול או לעשות דבר האסור על פי התורה. (מה) מותר לו לעבור על האיסור לצורך רפואתו. (מו) אף בדברים האסורים בהנאה. (מז) כאשר נשקפת סכנה לחיי החולה. אך כאשר לא נשקפת סכנת חיים לחולה, אסור לו לעבור על אף איסור לצורך רפואתו. (מח) למשל, כאשר אומרים לו הרופאים שאם ישתה את המים של עבודה זרה מסוימת הוא יתרפא. (מט) כמו הדוגמה המובאת בהלכה ט. (נ) למשל, כאשר יולדת נמצאת בסכנת חיים בשעת הלידה – אין להציל את חייה על ידי הריגת הוולד אם ראשו כבר יצא החוצה. (נא) ואין פוטרים אותו משום שעבר את העבירה באונס כפי שהתבאר בהלכה ד, כי במקרה זה האונס לא היה על עצם מעשה העבירה בשונה מגוי אנס המכריח לעבור על העבירה עצמה.

ז. וּמִנִּין שְׁאָפְלוּ בְּמָקוֹם [במקרה] סָפְנָה נֶפֶשׁוֹת, אִין עוֹבְרִין עַל אַחַת מִשְׁלָשׁ עֲבֻרוֹת אֱלוֹנִי¹⁶⁷? שְׁנָאֲמַר¹⁶⁸: "וְאֶהְיֶה אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נִפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ"¹⁶⁹, אָפְלוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נִפְשְׁךָ¹⁷⁰. וְהִרִיגָת נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל [שפיכות דמים, כדי] לְרַפְּאֵת נֶפֶשׁ אַחֶרֶת, אוֹ לְהַצִּיל אָדָם מִיַּד אָנָּס [המאיים להורג] - דָּבָר שֶׁהִדְעַת נוֹטָה לוֹ הוּא¹⁷¹, שְׁאִין מְאֻבְדִּין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ¹⁷²; וְעֲרִיּוֹת הִקְשׁוּ לְנֶפֶשׁוֹת¹⁷³, שְׁנָאֲמַר: "כִּי פֶאֶשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נָפֵשׁ - בֶּן הַדָּבָר הַזֶּה"¹⁷⁴ [גילוי עריות].

(נב) עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. (נג) האיסור לעבוד עבודה זרה אף במקרה סכנה נלמד מהפסוק "ואהבת". (נד) חז"ל דרשו על המילים "בכל נפשך" שאסור לעבוד עבודה זרה אף אם הגוי מאיים בהריגה. (נה) ההיגיון מחייב שאין לעשות זאת. (נו) כיוון שאין כל

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

נֹאמַר בְּשִׁבוּעַת שְׁקָרָהּ: "וְחָלַלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'".⁵⁹ וְאִם עָבַר בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵלִיט, הָרִי זֶה חָלַל אֶת הַשֵּׁם בְּרָבִים. וְכֵן כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִעֲבָרָה אוֹ עֲשָׂה מִצְוָה, לֹא מִפְּנֵי דְבַר בְּעוֹלָם, לֹא [מִפְּנֵי] פֶּחַד וְלֹא [מִפְּנֵי] יִרְאָה, וְלֹא [כִּדְרִי] לְבַקֵּשׁ כְּבוֹד עַב, אֲלֵא [עֲשָׂה] זֹאת מִפְּנֵי הַפּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, בְּמִנִּיעַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק עֲצָמוֹ מֵאַשְׁתֵּי רַבּוּעֵי - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם.

סח) שאין בה כל תועלת והנאה לאדם, וכל ענינה הוא רק התרסה כלפי מעלה. טט) אם עבר את העבירה בזלזול ובהתרסה בפני עשרה יהודים. ע) נמנע מעשיית עבירה. עא) ולא עשה זאת בגלל סיבה חיצונית. עב) מהאנשים הרואים אותו בשעת מעשה. עג) כשם שיוסף הצדיק מנע את עצמו מעשיית עבירה עם אשת אדונו פוטיפר.

יא. וַיֵּשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁהֵם בְּכָלֵל חִלּוּל הַשֵּׁם, וְהוּא [במקרה] - שִׁיעָשָׂה אָדָם גְּדוֹל בְּתוֹרָה וּמִפְּרָסָם בַּחֲסִידוּת, דְּבָרִים שֶׁהִבְרִיחַ מְרַנְּנִים אַחֲרָיו [מִמְּרַכְלִים] עֲלֵיהֶם [בגלגלם], וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵינָן עֲבֻרוֹת עַד - הָרִי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם. כְּגוֹן שְׁלֹקָה וְאֵינוֹ נוֹתֵן דְּמֵי הַמִּקְחָה לְאַלְתֵּרָהּ, וְהוּא שֵׁשׁ לֹזֵעַ, וְנִמְצָאוּ הַמּוֹכְרִין תּוֹבְעִין אוֹתוֹ [לשלם להם על הקניה], וְהוּא מְקִיפֵן עַי; אוֹ שִׁירְבָה בְּשִׁחּוּק עַי, אוֹ [שְׁמֻרְכָה] בְּאִכְלָה וּשְׁתִּיָּה אֲצֵל עַמִּי הָאָרֶץ וּבִינֵיהֶן עַי; אוֹ שְׂאֵינָן דְּבוּרוֹ בְּנִחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל בְּסֶכֶר פְּנִים יְפוֹת, אֲלֵא [הוא] בְּעַל קִטְטָה וְכֶעֶס; וְכִיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ. כה) הַכֹּל לְפִי גְדֻלּוֹ שֶׁל חֶכֶם פֶּא - צָרִיף שִׁידְקָדֵק [יִחְמִיר] עַל עֲצָמוֹ, וַיַּעֲשֶׂה לְפָנָיו מְשׁוֹרֵת הָדִין [מִעֲבָר] לְחֻבְתוֹ.

עד) למרות שאין מעשים אלו נחשבים לעבירות. עה) קונה דבר ואינו משלם למוכר מיד. עו) מדובר במקרה שיש לו כסף לשלם עבור הקניה ובכל זאת הוא לא משלם עליה. עז) הוא דוחה את המוכרים, ובעיני הציבור נראה הדבר שהוא גוזל את המוכרים. עח) לדבר דברי קלות ראש. עט) כאשר עושה זאת בביתם של עמי הארץ ויחד איתם, הוא נראה כאחד מהם. פ) המבזים את כבודו ויושרו בעיני הציבור. פא) בהתאם לגדולת החכם ומעלתו.

וכן אם דקדק החכם על עצמו, והיה דבורו בנחת

עדיפות לחייו של אדם מסוים על חייו של אדם אחר. נז) האיסור לעבור על גילוי עריות אף במקרה סכנה נלמד מכך שגילוי עריות הושווה לשפיכות דמים.

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שְׂאֵין מִתְּרַפְּאִין בְּשִׂאָר אֲסוּרִין^ט אֲלֵא בְּמָקוֹם סִכְנָה? בְּזִמְן שֶׁהֵן [נִאֲכָלִים] דִּרְךָ הִנָּאָתָן, כְּמוֹ שֶׁמֶאֱכִילִין אֶת הַחֻלָּה שֶׁקָּצִים וּרְמָשִׁים, אוֹ חֶמֶץ בְּפֶסַח, אוֹ שֶׁמֶאֱכִילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם הַפּוֹרִים. אָבָל [אם האיסורים נעשים] שְׂלֵא דִּרְךָ הִנָּאָתָן, כְּגוֹן שְׁעוֹשִׁין לוֹ [לחוללה] רִטְזָה אוֹ מְלִוּגָמָה [סוגי תחבושות] מִחֻמְצִיט אוֹ מִעֲרָלָה^ס, אוֹ שֶׁמֶשְׁקִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֵׁשׁ בֵּהֶן [דבר] מֵר מִעֲרָב עִם אֲסוּרֵי מֶאֱכָל, שְׁהָרִי אֵין בֵּהֶם הִנָּה לְחַף^{סא} - הָרִי זֶה מִתְּרַס^ב, וְאִפְלוּ שְׂלֵא בְּמָקוֹם סִכְנָה^ב; חוּץ מִכָּלֵי הַכֶּרֶם וּבִשְׂרָ בְּחֵלֶב - שֶׁהֵם אֲסוּרִין אִפְלוּ שְׂלֵא דִּרְךָ הִנָּאָתָן; לְפִיכָף אֵין מִתְּרַפְּאִין בֵּהֶן אִפְלוּ שְׂלֵא דִּרְךָ הִנָּאָתָן, אֲלֵא [מלבד] בְּמָקוֹם סִכְנָה.

נח) מלבד עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. נט) במהלך חג הפסח. ס) האסורים באכילה מן התורה, אך כאן הוא משתמש בהם כתחבושת ולא אוכל אותם. סא) מפני המרירות שבהם, והאדם האוכל אותם לא נהנה מהם. סב) להשתמש בהם לרפואת החולה. סג) כי כל איסורם מהתורה הוא רק כאשר האדם נהנה מהם.

ט. מִי שֶׁנִּתֵּן עֵינָיו [מִשְׁשֶׁק] בְּאִשָּׁה, וְחָלָה וְנִטָּה לְמוֹת^{סד}, וְאִמְרוּ הָרוֹפְאִים: 'אֵין לוֹ [לֹאֲדָם זֶה] רְפוּאָה עַד שֶׁתִּבְעַל לוֹ' - אִפְלוּ הֵיתָה [האשה] פְּנוּיָה^{סה}, וְאִפְלוּ לְדַבֵּר עִמָּה מֵאַחֲרֵי הַגֵּדֶר - אֵין מוֹרִין לוֹ [היתר] בִּקְדָה, וְיָמוּת^{סו} וְלֹא יוֹרֵד [יִתִּיר] לוֹ לְדַבֵּר עִמָּה מֵאַחֲרֵי הַגֵּדֶר; [כִּדְרִי] שְׂלֵא יִהְיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַפְּקָר, וְיִבְאוּ בַּדְּבָרִים אֵלּוּ לְפָרֵץ בְּעִרְיוֹת^{סז}.

סד) מרוב גודל תאוותו. סה) ואין בכך איסור גילוי עריות הקיים רק באשה נשואה, אין מתירין לו לעשות זאת. סו) אף אם הוא ימות. סז) אם יפקירו את בנות ישראל, עלולים אנשים רבים לזלזל באיסורי עריות.

י. כָּל הָעוֹבֵר מִדַּעְתּוֹ בְּלֹא אֲנֵס עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה, בְּשִׂאָט בְּנֶפֶשׁ [בזלזול] לְהַכְעִיס [בהתרסה] - הָרִי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם; וְלְפִיכָף

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ג) ישנם שבעה שמות קדושים האסורים במחיקה. (ד) שני אופני כתיבת השם נחשבים שם אחד, משום ששניהם נקראים אֲדֹנֵי. (ה) כמו שאמר ה' למשה רבינו כששלח אותו לגאול את עם ישראל ממצרים, ששמו הוא "אהיה אשר אהיה". (ו) חייב מלקות מן התורה.

ג. כַּל הַנִּטְפֵּל לְשֵׁם מִלְּפָנָיו, מִתֵּר לְמַחְקוֹ: כְּגוֹן לְמֵד מִ'לֵּה'', וּבֵית מִ'בְּאֵלֵהִים'', וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵינָן [קדושות] בְּקִדְשֵׁת הַשֵּׁם. וְכַל הַנִּטְפֵּל לְשֵׁם מֵאֲחֻרָיו, כְּגוֹן כָּף שֶׁל 'אֱלֹהִים', וְכָף מִם שֶׁל 'אֱלֹהֵיכֶם', וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵינָן נִמְחָקִין, וְהֵרִי הֵן [קדושות] כִּשְׁמֵר אוֹתוֹת שֶׁל שֵׁם, מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם מְקֻדָּשׁ. וְאֵף עַל פִּי שְׁנִתְקַדְּשׁוּ [האותיות הנוספות] וְאִסּוּר לְמַחְקֵן, [אדם] הַמּוֹחֵק [את] אֱלֹהֵי הָאוֹתוֹת הַנִּטְפְּלוֹת אֵינּוּ לֹקְהִי, אֲבָל מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּף מִרְדּוּתוֹ.

ז) כל האותיות במילה הנוספות על השם עצמו וכתובות לפניו. (ח) האות ל' מהמילה לה', או האות ב' מהמילה באלקים. בשתי המילים האלו האותיות הנוספות על השם עצמו כתובות לפניו. (ט) האותיות הכתובות אחרי השם. (י) האות כ' מהמילה אלקים והאותיות כ' ומ' מהמילה אלקים. (יא) אסור למחוק אותן. (יב) הקדושה של השם שלפניהן 'מתפשטת' הלאה ומקדשת גם אותן. (יג) אינו מקבל עונש מלקות מדאורייתא. (יד) מלקות מדרבנן הנקראת כך משום שבהכאת המלקות רודים ומייסרים את האדם. ההבדל בין מלקות דאורייתא למלקות דרבנן הוא שבמלקות דאורייתא אין מלקים את האדם יותר משלושים ותשע מלקות, אך במלקות דרבנן ניתן להלקותו ללא הגבלה בהתאם להחלטת הדיינים.

ד. כְּתָב • אֶלֶף לְמֵד מִ'בְּאֵלֵהִים', יוֹד הָאֱמֵיט - אֵינּוּ נִמְחָקִין; וְאֵין צָרִיף לִזְמֵר, 'יֵה', שֶׁהוּא שֵׁם בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁזֶה הַשֵּׁם, מְקַצֵּת שֵׁם הַמִּפְרָשׁ הוּא. אֲבָל הַפּוֹתֵב שֵׁין דִּלֵּת מִשְׁדִּי, צָדִי בֵּית מִ'צְבָּאוֹת' - הֵרִי זֶה נִמְחָקִיט.

(טו) אדם שכתב את האותיות א' ול' מהמילה אלקים, או את האותיות ו' וה' משם ייִהֲרֵה, והתכוון לכתוב את כל השם

עִם הַבְּרִיּוֹת, וְדַעְתּוֹ מִעֲרֵכֶת עֲמָהֶן⁶⁰, וּמִקְבָּלָן בְּסִכָּר פָּנִים יְפוֹת, וְנִעְלָב מֵהֶן וְאֵינּוּ עוֹלָכֶן⁶¹, מְכַבֵּד לֵהֶן [את הבריות] וְאֶפְלוּ לְמַקְלִין לִפְדֵּי, וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּאִמּוֹנָה [סוחר ביושר ובהגנות], וְלֹא יִרְבֶּה בְּאַרְיֵחוֹת עַמִּי הָאֶרֶץ וְיִשְׁכַּבְתֶּן⁶², וְלֹא יִרְאֶה תְּמִיד⁶³ אֶלָּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה עֲטוּף בְּצִיצִית מְכַתֵּר [מעוטר] בַּתְּפִלִּין, וְעוֹשֶׂה בְּכָל מַעֲשָׂיו [יתנהג תמיד] לְפָנֵים מְשׁוֹרֵת הַדִּין - וְהוּא [ובלבד] שֶׁלֹּא יִתְרַחַק הִרְבֵּה [מהחברה] וְלֹא יִשְׁתַּמֵּם⁶⁴ - עַד שִׁמְצָאוּ הַכָּל [כל האנשים] מִקְלָסִין [משבחים] אוֹתוֹ וְאוֹהֲבִין אוֹתוֹ, וּמִתְאַוִּין לְמַעֲשָׂיו⁶⁵ - הֵרִי זֶה [החכם] קִדְּשׁ אֶת הַשֵּׁם, וְעָלָיו הַכְּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי: עֲבָדִי אֹתָהּ; יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר בָּךְ אֶתְפָּאֵר"⁶⁶ פט.

(פב) הוא איש נעים שיחה ומקובל על הבריות. (פג) כאשר אנשים מעליבם אותו הוא שותק ואינו מעליב אותם בתמורה. (פד) מכבד את האנשים המזלזלים בו. (פה) להתארח ולאכול אצל עמי הארץ או לשבת בחבורתם. (פו) בפני אנשים אחרים. (פז) יתנהג כאיש שאינו מיושב בדעתו. (פח) רוצים להתנהג כמוהו. (פט) הקב"ה קורא לו 'עבדי' ומתפאר במעשיו.

פֶּרֶק ו

דיני איסור מחיקת שמותיו של ה'.

א. כָּל [אדם] הַמֵּאֲבֵד [מחוק] שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַקְּדוּשִׁים הַטְּהוּרִים שֶׁנִּקְרָא בָּהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא - לֹקְהֵה מִן הַתּוֹרָה⁶⁷; שֶׁהֵרִי הוּא [הפסוק] אוֹמֵר בְּעִבּוּדָה זָרָה: "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא - לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם"⁶⁸.

(א) חייב מלקות מדאורייתא, ובלבד שמחק את השם בפני עדים שהתרו בו על מעשהו. (ב) וכך נדרש הפסוק: "לא תעשון כן" - אסור לכם לאבד ולמחוק, "לה' אלוהיכם" - את שמותיו של ה'.

ב. וְשִׁבְעָה שְׁמוֹת הַיָּם: הַשֵּׁם הַנִּכְתָּב יוֹד הָאֱוֹ הָא - וְהוּא הַשֵּׁם הַמִּפְרָשׁ, או הַנִּכְתָּב אֶלֶף דִּלֵּת נוֹן יוֹדִי, וְאֵל, וְאֵלֹהִים, וְאֱהִיָּה, וְשִׁדִּי, וְצְבָאוֹת. כָּל [אדם] הַמּוֹחֵק אֶפְלוּ אוֹת אַחַת מִשְׁבְּעָה שְׁמוֹת אֱלֹהִים, לֹקְהִי.

60. ישעיה, מט, ג. 61. דברים־ראה, יב, גִּיד.

הלכה א: בגדר קדושת השמות - לקו"ש חל"ו ע' 54. השם המפורש: שם העיקר - לקו"ש ח"כ ע' 270. שיטת רבינו בנושא זה - רשימות ח' מא ע' 8. ואהיה: גדר קדושת שם זה [ובסיס הנוסחאות שבהן לא מופיע שם זה] - לקו"ש חכ"ו ע' 10.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שאסור למחוק שם קדוש הכתוב על גבי כלי כך אסור למחוק שם קדוש החקוק על גבי כלי, ואין הבדל בין איסור מחיקה בין כתיבה לחקיקה. (כד) מסיר את חתיכת הכלי שעליה כתוב השם וגונו אותה. (כה) לא ירחץ במים ולא יסוך בשמן את מקום הבשר עליו כתוב השם, משום שהרחיצה והסיכה ימחקו את השם האסור במחיקה. (כו) כי אסור להיות עם שם ה' במקום לא נקי. (כז) אם האדם שכתוב על בשרו שם ה', צריך לטבול במקווה כדי להיטהר. (כח) וכך, כאשר השם מכוסה, יפשוט האדם את בגדיו ויטבול. (כט) חייב לחפש עשב עד שימצא, ואסור לו לפשוט את בגדיו לפני שיכסה את השם. (ל) כאשר האדם מכסה את השם שעל בשרו עם העשב עליו להזהר לא להדק את הכיסוי לבשרו, משום שאם הכיסוי יהיה מהודק – יחצוץ הכיסוי בין מי המקווה לבשרו וטבילתו במקווה לא תחשב טבילה. (לא) הסיבה לכריכת הכיסוי על השם לפני הטבילה היא רק משום שאסור לעמוד בפני שם ה' ללא בגדים, ועל כן, אף כיסוי השם ללא הידוק מתיר לאדם לפשוט את בגדיו ולטבול.

ז. [אדם] הסותר אפלו אכן אחת דרך השחתה^{לב} מן המזבח, או מן ההיכל^{לג}, או משאר העזרה [בבית המקדש] - לוקה^{לד}, שנאמר בעבודה זרה: "כי את מזבחם תחצוץ"^{לז}, וכתוב: "לא תעשון פן לה' אלהיכם"^{לז}. וכן [אדם] השורף עצי הקדש דרך השחתה^{לז} - לוקה, שנאמר: "ואשריהם^{לח} תשרפון באש.. לא תעשון פן לה' אלהיכם"^{לז}.

(לב) לשם סתירה ולא עבור בנייה עתידית. (לג) מקום הקודש וקודש הקדשים. (לד) חייב מלקות מן התורה. (לה) מלשון נתיצה ושבירה. (לו) וכך נדרש הפסוק: "לא תעשון כן" – אסור לכם לשבור, "לה' אלוהיכם" – את המזבח ואת בית המקדש. (לז) לשם שריפה ולא עבור תועלת מסוימת. (לח) עצי אשירה של עבודה זרה. (לט) וכך נדרש הפסוק: "לא תעשון כן" – אסור לכם לשרוף, "לה' אלוהיכם" – את העצים השייכים להקדש.

ח. כתבי הקדש פלן^מ, ופרושיהן [התרגומים שלהם] וביאוריהן [ספרים המבארים אותם] - אסור לשרף אותן או לאבדן ביד^{מא}; והמאבד [אותם] ביד, מפין אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן]. במה דברים אמורים^{מב}? בכתבי הקדש שכתבו אותן ישראל [יהודים] בקדשה [לשם שמים]. אבל מין ישראל [יהודי כופר] שכתב ספר תורה - שורפין אותו [את ספר התורה] עם האזכרות [שמות קודש] שבו, מפני שאינו מאמין בקדשת השם, ולא

אך לא השלים את כתיבתו. (טז) אסור למחוק את האותיות הללו. הטעם לכך מופיע בהמשך ההלכה: "מפני שזה השם מקצת שם המפורש הוא". כלומר, אותיות אלו הן אמנם רק חלק מהשם המלא שהאדם חשב לכתוב מלכתחילה, אך מכיוון שהן חלק משמו של ה' יש בהן קדושה גם מצד עצמן, אסור למחוק אותן. (יז) כאשר אדם כתב את המילה ייה, ומלכתחילה הייתה כוונתו לכתוב רק את אותיות אלו ללא האותיות ו' וה' – ודאי הדבר שאותיות אלו קדושות ואסור לו למחוק אותן, משום שבנוסף לכך שהאותיות ייה הן חלק משם ייה-יה, שם ייה הוא שם ה' בפני עצמו. (יח) מילים אלו הן טעם לתחילת ההלכה כמבואר בהערה יט המילים 'ואין צריך לומר ייה שהוא שם בפני עצמו' נכתבו כביכול בסוגריים באמצע ההלכה. (יט) מותר למחוק את האותיות הללו למרות שהן חלק משם ה' משום שבאותיות אלו אין קדושה כלל בפני עצמן, בשונה מהאותיות א-ל וייה שהן קדושות גם מצד עצמן.

ה. שאר הפנויים שמשפחין בהן [את] הקדוש ברוך הוא, כגון: חנוך ורחום, הגדול הגבור והנורא, הנאמן, קנא וחזק וכיוצא בהן - הרי הן פשאר דברי הקדש, ומתיר למחוקן.

(כ) יש בכינויים אלו קדושה ואין לנהוג בהם ביזיון, אך איסור מחיקה לא קיים בהם ומותר למחוק אותם.

ו. פלי שהיה שם^{מא} כתוב עליו - קוצץ את מקום השם, וגונזו^{מב}. אפלו היה השם^{מב} חקוק בכלי מתכות או בכלי זכוכית, והתיך הפלי - הרי זה לוקה^{מב}; אלא חותך את מקומו, וגונזו^{מב}. וכן אם היה שם^{מא} כתוב על בשרו [של האדם], הרי זה [אותו אדם] לא ירחץ ולא יסוך^{מב} ולא יעמד במקום הטנפת^{מב}. נדמנה לו טבילה של מצנה - בורף עליו [על מקום השם] גמי [=מין עשב], וטובל^{מב}; ואם לא מצא גמי, מסבב אתרי^{מב}. ולא יהדק, כדי שלא יחל - שלא אמרו לברך עליו, אלא מפני שאסור לעמוד בפני השם פשהוא ערם^{מב}.

(כא) אחד משבעת השמות הקדושים האסורים במחיקה. (כב) מסיר את חתיכת הכלי שעליה כתוב השם וגונו אותה, משום שאסור ליהנות מכלי ששם ה' כתוב עליו. (כג) האדם שהתיך את הכלי חייב מלקות מן התורה כי בהתכת הכלי הוא מחק את השם הקדוש. החידוש בהלכה זו הוא בשני דברים: א. שם ה' הכתוב על גבי כלי – קדוש כמו שם ה' הכתוב על גבי קלף ואסור למחוק, למרות שהכלי הוא לא המקום המיועד לכתיבת שמות אלו. ב. כשם

62. שמות-כי תשא, לד, יג. 63. דברים-ראה, שם, ד. 64. שם, פסוקים ג-ד.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

סא) מתייחס לה' ועל כן הוא שם קדוש ואסור למחוק אותו, למרות שנראה מהפסוקים שהתשובה שניתנה לבני ישראל על שאלתם לא התקיימה. סב) כל שם ה' המוזכר בספר שופטים בקשר לפסל מיכה. סג) אינו שם ה', וכוונת הפסוק היא לעבודה זרה. סד) כל שם ה' המוזכר בספר מלכים בקשר למעשה אחאב ונבות. סה) הוא קדוש ואסור למחוק אותו, ואין כוונת הפסוק לעבודה זרה של אחאב.

כָּל שְׁלֹמֹה הָאָמֹר בְּשִׁיר הַשִּׁירִים^{סו} - קִדְּשִׁי, וְהָרִי הוּא [קדוש] **בְּשִׁאֲר הַכְּנֻיִין^{סח}; חוץ מִזֶּה** [-מפסוק זה]: **"הָאֱלֹהִי לִי שְׁלֹמֹה"^{סט}**. **כָּל מַלְכֵי הָאָמֹר בְּדִנְיָאֵל - ח'ל^{עא}, חוץ מִזֶּה** [-מפסוק זה]: **"אֲנִי מַלְכָּא, מִלְּךְ מַלְכֵי"^{עב}**, **וְהָרִי הוּא** [-מילים אלו קדושות] **בְּשִׁאֲר הַכְּנֻיִין^{סז}**.

סו) כל פעם שכתוב השם 'שלמה' בשיר השירים. סז) הכוונה היא לה' שנקרא כך משום שהשלוש הוא מאיתו יתברך. סח) שיש בהם קדושה אך מותר למחוק אותם כפי שנתבאר בהלכה ה'. סט) שבו הכוונה לשלמה המלך. ע) כל פעם שכתוב 'מלך' או 'מלכיא' בדברי דניאל בספרו. עא) אין הכוונה לה' אלא לנבוכדנצר מלך בבל. עב) בפסוק זה, המילה 'מלכא' מתייחסת לנבוכדנצר, והמילים 'מלך מלכיא' מתייחסות לה' ויש בהן קדושה.

כְּתָבוּ אֶלָּא וְהוּא מַעְלָה בְּדַעְתּוֹ שְׁנֵה בְּשִׁאֲר הַדְּבָרִים^{מג}, וְהוּאִיל וְדַעְתּוֹ כֵּן^{מד}, לֹא נִתְקַדַּשׁ הַשֵּׁם^{מה}; וּמִצָּוָה לְשַׁרְפוֹ^{מו}, כְּדִי שְׁלֹא לְהַנִּיחַ שֵׁם^{מז} לְמִינִים וְלֹא לְמַעֲשֵׂיהֶן. אֲבָל גּוֹי שֶׁכָּתַב אֶת הַשֵּׁם^{מח}, גּוֹנֵזִין אוֹתוֹ^ט; וְכֵן כְּתָבִי הַקֹּדֶשׁ שְׁפָלוֹי אוֹ שֶׁכְּתָבְךָ גּוֹי, יִגְנוֹזֵנִי^{נא}.

מ) כל ספרי הקודש שאין בהם שם ה'. מא) למחוק אותם באופן ישיר. מב) שמתחייבים מלקות מדרבנן על שריפת ומחיקת ספרי קודש. מג) היהודי הכופר שכתב את ספר התורה אינו מאמין בקדושת שמותיו של ה', וכתב אותם כמו שכותב דברי חולין. מד) כיוון שזו הייתה מחשבתו של הכופר שכתב את הספר. מה) ואין איסור למחוק אותו. מו) נוסף על כך שאין איסור למחוק את ספר התורה שכתב הכופר, יש מצווה לשרוף את ספר התורה שכתב. מז) שלא להשאיר כל זכר. מח) אחד משבעת השמות הקדושים. מט) ואסור למחוק את השם שכתב הגוי, כי הגוי לא כופר בה'. נ) התיישנו ולא ניתנים לקריאה. נא) אין לקרוא בספרים שלא נכתבו על ידי יהודי לשם שמם, אך אסור למחוק את הספרים האלו ולכן יש לגנוז אותם.

ט. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאָמֹרוֹת בְּאִבְרָהֶם^{נב} - קִדְּשִׁי; אָף זֶה [-השם] **שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲדֹנִי, אִם נָא מְצֹאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ"^{נב}, הָרִי הוּא קִדְּשִׁי^{נא}. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאָמֹרוֹת בְּלוֹטִי - ח'ל^{נז}, חוץ מִזֶּה^{נח}: "אֵל נָא, אֲדֹנִי. הִנֵּה נָא מְצֹא עֲבָדְךָ חֵן"^{נז}. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאָמֹרוֹת בְּגִבְעַת בְּנִימִין^{נח} - קִדְּשִׁי^{נח}. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאָמֹרוֹת בְּמִיכָה^{נח} - ח'ל^{נח}. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאָמֹרוֹת בְּנָבוֹת^{נח} - קִדְּשִׁי^{נח}.**

נב) כל שם ה' הכתוב בתורה בקשר לאברהם אבינו. נג) מתייחס לה' ועל כן הוא שם קדוש ואסור למחוק אותו. נד) שאמר אברהם כאשר המלאכים הגיעו לבקר. נה) כי בדברים אלו פנה אברהם לה' שימתין עד שהוא יכניס את האורחים. נו) כל שם ה' הכתוב בתורה בקשר ללוט. נז) אינם שם ה', והם נחשבים כשאר דברי חולין. נח) חוץ מפסוק זה שאמר לוט בעת הפיכת סדום ועמורה. נט) כי בדברים אלו פנה לוט לה' וביקש להינצל מהפיכת סדום ועמורה. ס) כל שם ה' הכתוב בספר שופטים בקשר לשאלת בני ישראל האם להילחם בשבט בנימין.

~ יום שני כ"ב שבט ~

פֶּרֶק ז

דרגת הנביאים; ביאור מעלת נבואתו של משה רבינו

א. מִיִּסּוּדֵי הַדָּת^א, לִידַע שֶׁהָאֵל מְנַבֵּא אֶת בְּנֵי הָאָדָם^ב; וְאִין הַנְּבוּאָה חִלָּה [-שורה] **אֶלָּא עַל חֻכָּם גָּדוֹל בְּחֻכְמָה, גָּבוּר בְּמִדּוֹתָיו, וְלֹא יִהְיֶה יַצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּדָבָר** [-באף דבר] **בְּעוֹלָם, אֶלָּא הוּא מִתְגַּבֵּר בְּדַעְתּוֹ עַל יַצְרוֹ תָּמִיד, בַּעַל דְּעָה רַחֲבָה** ^{נכוונה} **נְכוּנָה** [-ישרה] **עַד מָאֵד.**

65. בראשית-וירא, יח, ג. 66. בראשית-וירא, יט, יח'ט. 67. שיר השירים, ח, יב. 68. דניאל, ב, לו.

פרק ז: הלכות נבואה באות כהמשך למצות ידיעת ה' - לקר"ש חכ"ג ע' 91. הלכה א: גדר הנבואה ותנאיה - לקר"ש חכ"ב ע' 84 הע' 46, חכ"ג ע' 82, חל"ח ע' 40, סה"ש תנש"א חכ"ב ע' 787. החילוק בין נבואה לתורה - סה"ש תנש"א חכ"ב ע' 787. נבואה בזמננו - לקו"ש ח"י"ד ע' 73, סה"ש תנש"א חכ"ב ע' 788. לא הובא הפסוק "ונודעת" - לקו"ש חל"א ע' 160. מנבא: דיוק הלשון - לקו"ש חכ"ב ע' 94 הע' 34. ואין... אלא: מעלות אלו אינן מכריחות נבואה - לקו"ש ח"י"ג ע' 31. בעל דעה רחבה: עפ"י מובנת מעלת נבואת משה - לקו"ש ח"י"ד ע' 38 הע' 26.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(א) אחד מיסודות היהדות. (ב) הראויים לכך. (ג) שמידותיו ותכונות הטובות, איתנות וחזקות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מיסודי הדין, לידע שהאל מנבא את בני האדם כו".

הלכות אלו המדברות ביסודות הנבואה באו כהמשך ליסודות ועיקרים בדבר מציאות ה', וסידרם בתוך ההלכות שהם מיסוד הדת כיון שהידיעה בזה שהקב"ה "גילה סודו לעבדיו הנביאים" היא חלק והמשך לידיעת מציאות השם ולהנהגתו הגלויה בעולם.

ליקוטי שיחות חלק כ"ג עמוד 91

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

אדם שהוא ממלא בכל המדות האלו, שלם בגופו, כשיקנס לפי דרכיו וימשוץ באתן הענינות [=הענינים] הגדולים הרחוקים, ותהיה לו דעת נכונה להבין ולהשיג, והוא מתקדש והולך, פורש מדרך כלל העם ההולכים במחשבי הזמן, והולך ומזרז [=מערר] עצמו וימלא נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים, ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו תמיד פנויה למעלה, קשורה תחת הפסא, להבין באתן הצורות הקדושות הטהורות, ומסתכל [=מתבונן] בחכמתו של הקדוש ברוך הוא כלה מצורה ראשונה עד טבור [=מרכז] הארץ, ויודע מהן גדלו - מידת רוח הקדש [=הנבואה] שורה עליו.

(ד) שיש בו את כל התכונות האמורות. (ה) ובנוסף לכל מעלות אלו, אין בגופו אף מום פיזי והוא בעל מזג נפשי רגוע. (ו) כאשר יעסוק בעניני מעשה מרכבה ומעשה בראשית הנקראים פרדס, כפי שהתבאר בפרק ד. (ז) ישתוקק ויעמיק. (ח) הנעלים והנשגבים משכל האדם. (ט) להעמיק בענינים אלו. (י) הוא עסוק רק בענינים נעלים אלו, וכתוצאה מכך, הוא נהיה מובדל ומרום מכולם. (יא) תאוות עולם הזה לא תופסות אצלו מקום, בשונה מהמון העם שרודף אחר התאוות מחוסר הבנה כאדם ההולך בחשיכה ולא מבין להיכן הוא הולך. (יב) מרגיל את עצמו לא לחשוב כלל על דברים בטלים כמו כבוד ונצחנות ועל הבלי הזמן כמו דברי מותרות.

ובעת שתנוח עליו הרוח - תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים, ויהפך לאיש אחר, ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה, אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים, כמו שנאמר בשאול כג': "והתנבית עמם, ונהפכת לאיש אחר" 69.

(יט) כאשר תשרה הנבואה על החכם. (כ) הוא יתעלה ויתקרב לדרגת המלאכים הנקראים אישים - שהיא הדרגה התחתונה ביותר של המלאכים, כמבואר בפרק ב - שהם המלאכים האומרים את דברי הנבואה לנביאים. (כא) לפני שרוח הנבואה שרתה עליו. (כב) ולכן הוא זוכה לרוח הנבואה. (כג) כאשר שמואל הנביא בירך את שאול בנבואה.

ב. הנביאים, מעלות מעלות הן [=הם בדרגות שונות]: כמו שיש בחכמה חכם גדול מחברו, כך בנבואה נביא גדול מנביא כד. וכלן [=כל הנביאים] אין ראין [את] מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון הלילה, או ביום אחר שתפל עליהן תרדמה, כמו שנאמר: "במראה אלו אתודע, בחלום אדבר בו" 70 כה.

(כד) כשם שבחכמים יש דרגות שונות, כך ישנן דרגות שונות בנביאים. (כה) בשעת השינה בלילה. (כו) כאשר הנביאים נרדמים במהלך היום. (כז) לגבי כל הנביאים. (כח) הנביא רואה את הנבואה רק בחלום ומחזה ולא בראיה גשמית.

וכלן, כשמתנבאין, אבריהן מזדעזעין, וכל הגוף כו שלם [שלם] כושל [=נחלש], ועשתונותיהם מטרפות, [=הם מאבדים את הכרתם], ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה [במראה הנבואה], כמו שנאמר באברהם לב: "והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו" 71; וכמו

69. שמואל א, ט, ו. 70. במדבר בהעלותך, יב, ו. 71. בראשית לך, לך טו, יב.

האל: מדוע שינה רבינו מהתנאים המובאים בש"ס? - לקו"ש חכ"ג ע' 91. מדוע לא כלל בתנאי הנבואה את הישיבה בארץ ישראל? - לקו"ש ח"ה ע' 337 הע' ד"ה ה' תמוז. אבריהן... מיטרפות: לשם מה? - לקו"ש חכ"ג ע' 86.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ב שבט - ספר המדע - הלכות יסודי התורה קה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

אֵלָא מְכַוְנִין דַּעְתָּן^{מז} וְיוֹשְׁבֵין שְׁמַחִים וְטוֹבֵי לֵב
וּמִתְבּוֹדְדִין^{מח}; [משום] שְׁאִין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה [על הנביא]
לֹא מִתּוֹךְ עֲצָבוֹת וְלֹא מִתּוֹךְ עֲצָלוּת, אֵלָא מִתּוֹךְ
שְׂמֻחָה^{מט}. לְפִיכָךְ, בְּנֵי הַנְּבִיאִים^נ, [הניחו] לְפָנֵיהֶם נָכַל
וְתָף וְחִלָּל וְכִנּוֹר, וְהֵן מִבְּקָשֵׁין הַנְּבוּאָה^{נא}; וְזֶה הוּא
שְׁנֵאמַר^{נב}: "וְהִמָּה מִתְנַבְּאִים"^{נב} 73 - כְּלוּמַר, מְהֻלְכִין
בְּדֶרֶךְ הַנְּבוּאָה^{נג} עַד שְׁיִנְבְּאוּ^{נד}, כְּמוֹ שְׁאֵתָה [שארם]
אוֹמֵר: 'פְּלוֹנִי מִתְגַּדֵּל'^{נה}.

(מז) מסיחים את דעתם מכל המחשבות האחרות ומתרכזים בקבלת הנבואה. (מח) יושבים לבדם על מנת שיוכלו להתבונן ולהתרכז ללא הפרעה, ובזמן התבודדותם מתחברים לה' על ידי התבוננות בעניינים אלוקיים. (מט) זוהי הסיבה לכך שמאז תחילת הגלותאין נביאים בעם ישראל, מכיון שבזמן הגלות ישנה עצובת השורה בלב כולם בעקבות הצרות והמאורעות שעוברים עם ישראל. לכן גם בימות המשיח תחזור הנבואה לעם ישראל, מכיוון שאז השמחה תשרה בלב כולם. (נ) בני האדם המבקשים ורוצים להיות נביאים. (נא) משתוקקים לזכות לנבואה. (נב) על אותם אנשים. (נג) מתאמצים ומתייגעים להיות ראויים לקבל נבואה. (נד) יקבלו את הנבואה בפועל. (נה) משמעות הביטוי 'פלוני מתגדל' היא אשר פלוני הולך ונהיה גדול מיום ליום אך עדיין לא גדל לחלוטין. כך הדבר גם בבני הנביאים: הם מתייגעים ומתאמצים על מנת לזכות לנבואה אך עדיין לא הגיעו לדרגת הנביאים.

ה. אֵלֹו שְׁהֵן מִבְּקָשֵׁין לְהִתְנַבֵּא^{נז}, הֵם הַנְּקָרְאִין
'בְּנֵי הַנְּבִיאִים'. וְאַף עַל פִּי שְׁמִכְוָנִין דַּעְתָּן^{נח}, אִפְשָׁר
שֶׁתִּשְׁרֶה שְׂכִינָה עֲלֵיהֶן, וְאִפְשָׁר שֶׁלֹּא תִשְׁרֶה^{נח}.

(נו) כמבואר בהלכה הקודמת. (נז) מסיחים דעתם מדברים אחרים כדי לזכות לקבל נבואה. (נח) אין הדבר מחייב שבני הנביאים אכן יזכו לנבואה, אלא הדבר תלוי ברצון ה'.

ו. כָּל הַדְּבָרִים שְׁאֵמְרָנוּ^{נז}, הֵן דֶּרֶךְ הַנְּבוּאָה^ס לְכָל
הַנְּבִיאִים הָרֵאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים^{סא} - חוּץ מִמֹּשֶׁה
רַבְּנוֹ, וְרֵבֶן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים. וְמֵה הִפְרֵשׁ [הבדל]
יֵשׁ בֵּין נְבוּאָת מֹשֶׁה לְשָׁאֵר כָּל הַנְּבִיאִים? שֶׁפֶל
הַנְּבִיאִים, בְּחִלוֹם אוֹ בְּמִרְאָה^{סב} [בחיזיון]; וּמִשֶּׁה רַבְּנוֹ^{סג}
- הוּא עֹר וְעוֹמֵד^{סג}, שְׁנֵאמַר: "וּבִבְא מֹשֶׁה אֶל אֱהֹל

שְׁנֵאמַר בְּנִיָּאל: "וְהוּדִי נִהְפֶּךְ עָלַי לְמִשְׁחִית, וְלֹא
עֲצָרְתִּי כֹחַ"^{לג} 72.

(כט) בשעה ששורה עליהם רוח הנבואה. (ל) נפש האדם הנעלית מגופו ואינה תלויה בו, כמבואר באריכות בפרק ד. (לא) מכל עניני הגוף. (לב) כאשר נגלה אליו ה' בברית בין הבתרים. (לג) דניאל העיד על עצמו אשר מראה פניו התעוורת וכוחו נחלש בעת הנבואה.

ג. הַדְּבָרִים שְׁמוֹדִיעִים לְנִבְיָא [מלמעלה] בְּמִרְאָה
הַנְּבוּאָה - דֶּרֶךְ מִשְׁל מוֹדִיעִין לוֹ^{לד}, וּמִיִּדְלָה יִחְקֹק
בְּלִבּוֹ [יבין את] פִּתְרוֹן הַמִּשְׁל בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה, וְיִדַּע
מֵה הוּא^{לה}; כְּמוֹ הַסֵּלֶם שֶׁרָאָה יַעֲקֹב אֲבִינוֹ [בחלומות],
וּמִלֵּאכִים עוֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ, וְהוּא [הסולם] הִיָּה מִשְׁל
לְמַלְכִּיּוֹת וְשֶׁעוֹבְדֵן^{לו}; וְכְמוֹ הַחִיּוֹת^{לז} שֶׁרָאָה
יִחְזַקְאֵל^{לט}, וְהַסִּיר הַנְּפוּחַ [ירותח] וּמִקֵּל שֶׁקָד שֶׁרָאָה
יִרְמְיָה^מ, וְהַמְּגִלָּה שֶׁרָאָה יִחְזַקְאֵל^{מא}, וְהָאִיפָה [כלי
מדירה] שֶׁרָאָה זְכַרְיָה^{מב}.

(לד) הנביא לא רואה את המאורעות שיקרו בפועל, אלא רואה דברים המרמזים על המאורעות העתידיים. (לה) בשעת מראה הנבואה. (לו) וכך ידע הנביא את המאורע עליו רמזו לו במראה הנבואה. (לז) שעבוד עם ישראל אצל האומות בזמן הגלות. (לח) חיות הקודש של המרכבה העליונה. (לט) במראה הנבואה, והן היו משל להתגלות השכינה. (מ) במראה הנבואה, והם היו משל על חורבן בית המקדש. (מא) שהייתה משל על נבואתו. (מב) שאף היא הייתה משל לדבר אחר.

ז. וְכֵן שָׁאֵר הַנְּבִיאִים, יֵשׁ מֵהֵן אוֹמְרִין הַמִּשְׁל
וּפִתְרוֹנוֹ כְּמוֹ אֱלֹוִמ^{מג}, וְיֵשׁ מֵהֵן אוֹמְרִין הַפִּתְרוֹן
בְּלִבְד^{מד}. וּפְעָמִים [לעיתים] אוֹמְרִין [הנביאים] הַמִּשְׁל
בְּלִבְד בְּלֹא פִתְרוֹן, כְּמִקְצַת דְּבָרֵי יִחְזַקְאֵל וְזְכַרְיָה^{מה}.
וְכֵלָן, בְּמִשְׁל וְדֶרֶךְ חִידָה הֵם מִתְנַבְּאִין^{מו}.

(מג) הנביאים שהוזכרו בפיסקה הקודמת, שאמרו הן את המשל שראו והן את פתרונו. (מד) ללא המשל שראו במראה הנבואה. (מה) שהיו אומרים רק את המשלים שראו. (מו) אף נביא לא רואה את הנבואה בכירור אלא רואה דברים המרמזים לו על מה שיקרה.

ד. כָּל הַנְּבִיאִים - אֵין מִתְנַבְּאִין בְּכָל עֵת שְׁיִרְצוּ,

72. דניאל, י, ח. 73. שמואל-א, י, ה.

וּאִפְשָׁר שֶׁלֹּא תִשְׁרֶה: אם השראת הנבואה היא בגדר חידוש – לקו"ש ח"י"ז ע' 94 הע' 20, חכ"ג ע' 87 הע' 50, ע' 357. ומשה רבינו: מעלת נבואת משה – לקו"ש ח"י ע' 53 הע' 29, ח"י"ט ע' 185, חכ"ב ע' 94, חל"ד ע' 205, רשימות ח' קלו ע' 40.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שהם ראויים לקבל נבואה. (עז) משה לא היה זקוק להסיח דעתו מדברים אחרים כדי לזכות לנבואה, כפי שנדרש משאר הנביאים. (עז) המלאכים אינם זקוקים להכנה כלשהי על מנת לקבל גילוי אלוהי כי תמיד הם מוכנים לגילויים אלו, וכך גם היה משה רבנו. (עז) כפי שמשה אמר לבני ישראל. (עז) ולא היה משה צריך להכין את עצמו לפני קבלת הנבואה.

וּבְנֵה עַט הַבְּטִיחוּ הָאֵל, שְׁנֵאֲמַר: "לֵךְ אֲמַר לָהֶם: [לבני ישראל] שׁוּבוּ לָכֶם לְאַהֲלֵיכֶם. וְאַתָּה, פֶּה עֲמֹד עֲמֹדִי" 81 פא. הָאֵל לְמִדָּתָּכִי, שְׁפֹל הַנְּבִיאִים, כְּשֶׁהַנְּבוּאָה מְסַלֶּקֶת [מהם, הם] חוֹזְרִין לְאַהֲלֵם, פֶּה, שֶׁהוּא צָרִיכִי הַגּוֹף כֵּלָן כְּשֶׁאֵר הָעַם; לְפִיכָךְ [הם] אֵינָן פּוֹרְשִׁין מִנְשׁוּתֵיהֶן פֶּה. וּמִשָּׁה רַבְּנֹה, לֹא חֹזֵר לְאַהֲלוֹ הָרֵאשׁוֹן; לְפִיכָךְ פֶּרֶשׁ מִן הָאִשָּׁה לְעוֹלָם וּמִן הַדּוֹמָה לָהּ [כל הצרכים הגשמיים], וְנִקְשְׁרָה דַּעְתּוֹ בְּצוּר הַעוֹלָמִים, וְלֹא נִסְתַּלַּק הַחֹד [של השכינה] מִעֲלֵיו לְעוֹלָם, וְקָרַן עוֹר פָּנָיו פֶּה, וְנִתְקַדֵּשׁ בְּמִלְאָכִים פֶּה.

(עט) על דבר זה שמששה יהיה נעלה משאר הנביאים. (פ) ה' אמר למשה לאחר מתן תורה. (פא) לפני מתן תורה, כל עם ישראל התקדש והכין את עצמו לקראת הגילוי האלוהי הנעלה שהיה בשעת מתן תורה. לאחר מתן תורה, בני ישראל חזרו לאוהליהם אך משה לא חזר לאהלו. (פב) מפסוק זה אנו לומדים. (פג) כשם שבני ישראל חזרו לאוהליהם לאחר מתן תורה. (פד) שאינם נביאים, ובאופן קבוע הם עסוקים וזקוקים לדברים גשמיים. (פה) באופן קבוע, אלא רק בשעה שהם מקבלים נבואה. (פו) לאחר מתן תורה אלא נשאר באוהל מועד. (פז) דעתו הייתה עסוקה אך ורק בהשגת אלוקות. (פח) מעוצמת גילוי השכינה לו זכה משה. (פט) משה לא חפץ בשום דבר גשמי אלא היה בדרגת המלאכים שאין להם גוף גשמי. לסיכום הלכה זו, אלו הם המעלות של נבואת משה רבנו לגבי שאר הנביאים: ראיית הנבואה בבירור, בערנות ובעמידה איתנה, על ידי הקב"ה בעצמו, ללא פחד ויראה, בכל עת שירצה, ללא הכנה מוקדמת, והיותו קדוש כמו המלאכים.

ז. הַנְּבִיא [כל נביא], אֶפְשָׁר [ייתכן] שֶׁתְּהִיָּה נְבוּאָתוֹ לְעֵצָמוֹ בְּלִבָּד, לְהִרְחִיב לְבֹו וּלְהוֹסִיף דַּעְתּוֹ; עַד שֶׁיֵּדַע [יבין] מֶה שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵאוֹתָן הַדְּבָרִים הַגְּדוֹלִים, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁלַח לְעַם מַעֲמֵי הָאָרֶץ [=אומות העולם], או לְאִנְשֵׁי עִיר או מַמְלָכָה, לְבִוְגֵן אוֹתָם

מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ, וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹו" 74 טד.

(נט) בהלכות הקודמות. (ס) הדרך בה זוכים לגילוי הנבואה. (סא) לנביאים בכל הדורות. (סב) רואים את מראה הנבואה בחלום או בחזיון, כמבואר בהלכה ב. (סג) בשעת מראה הנבואה, משה היה ער ולא איבד את חכרתו וכוחותיו. (סד) ומכך רואים אשר משה שמע את הנבואה בערנות ללא חלישות כלשהי.

כָּל הַנְּבִיאִים, [קיבלו את הנבואה] עַל יְדֵי מִלְאָךְ ס; לְפִיכָךְ רֹאִין מֶה שֶׁהֵן רֹאִין בְּמִשְׁלַח וְחִידָה ס. וּמִשָּׁה רַבְּנֹה, לֹא עַל יְדֵי מִלְאָךְ, שְׁנֵאֲמַר: "פֶּה אֵל פֶּה אֲדַבֵּר בּו" 75, וְנֵאֲמַר: "וְדַבֵּר ה' אֵל מִשָּׁה פָּנִים אֶל פָּנִים" 76, וְנֵאֲמַר: "וְתִמְנַת ה' יִבִּיט" 77; כְּלוּמַר, שֶׁאֵין שֵׁם [בנבואה] מִשְׁלַח, אֲלֹא רֹאֵה הַדְּבַר עַל בְּרִיו [=כפי שהוא] בְּלֹא חִידָה וּבְלֹא מִשְׁלַח; הוּא שֶׁתְּהִיָּה מַעֲיָדָה עָלָיו: [-על משה] "וּמִרְאָה, וְלֹא בְּחִידָת" 78, שֶׁאֵינוֹ מִתְנַבֵּא בְּחִידָה אֲלֹא בְּמִרְאָה, שְׁרֹאֵה הַדְּבַר עַל בְּרִיו.

כָּל הַנְּבִיאִים, יִרְאִין וְנִבְהָלִין וּמִתְמוֹגְגִין ס. וּמִשָּׁה רַבְּנֹה, אֵינוֹ כֵּן; הוּא שֶׁהַפְּתוּב אוֹמְרָא: "כַּאֲשֶׁר יִדְבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" 79; כְּמוֹ שֶׁאֵין אָדָם נִבְהָל לְשִׁמְעַ דְּבָרֵי חֲבֵרָיו, כִּי הָיָה כֹחַ בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מִשָּׁה רַבְּנֹה לְהִבָּיֵן דְּבָרֵי הַנְּבוּאָה, וְהוּא עוֹמֵד עַל עֲמֹדוֹ שְׁלֵם. כָּל הַנְּבִיאִים, אֵין מִתְנַבֵּאִין בְּכָל עַת שִׁירָצוּעִי. [אך] מִשָּׁה רַבְּנֹה, אֵינוֹ כֵּן; אֲלֹא כָּל זְמַן שִׁיחֲפִץ, רִוַּח הַקֹּדֶשׁ לֹבֶשֶׁתוֹ וְנְבוּאָה שׁוֹרָה עָלָיו; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְכַנֵּן דַּעְתּוֹ וּלְהוֹדִימָן לָהּ, שֶׁהָיָה הוּא מְכֻן וּמִזְמָן וְעוֹמֵד [כל הזמן] כְּמִלְאָכֵי הַשָּׁרָת. לְפִיכָךְ מִתְנַבֵּא [משה] בְּכָל עַת שִׁירָצָה, שְׁנֵאֲמַר: "עֲמֹדוּ וְאִשְׁמְעוּ מֶה יֵצֵה ה' לָכֶם" 80 עח.

(סה) ולא על ידי הקב"ה בעצמו. (סו) זו הסיבה שהנביאים רואים את מראה הנבואה במשלים ורמזים. (סז) הקב"ה אמר על משה. (סח) על משה. (סט) מפחדים בשעת מראה הנבואה. (ע) אלא מקבל את הנבואה כאדם השומע את דברי חברו. (עא) על אופן התגלות הנבואה למשה. (עב) כי הוא רגיל בכך ואין בזה חידוש. (עג) משה היה כפי שהוא בשעת מראה הנבואה, ללא כל השפעה על כוחו ויכולות גופו. (עד) אלא רק בשעה שמחליטים מלמעלה

74. במדבר-נשא, ז, פט. 75. במדבר-בהעלותך, יב, ח. 76. שמות-כי תשא, לג, יא. 77. במדבר-בהעלותך, יב, ח. 78. שם. 79. שמות-כי תשא, לג, יא. 80. במדבר-בהעלותך, ט, ח. 81. דברים-ואתחנן, ה, כו"ז.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

נביא או לא, ואם כן מדוע יש מצוה להאמין לדבריו. (ק) ומשערים שהוא נביא אמת. אמנם יש לסמוך על השערה זו, רק אם הנביא בא לחזק את דברי התורה או לצוות על דבר מותר, אך אם הוא מצווה לעבור על דברי התורה באופן זמני, יש להאמין לו רק אם הוא כבר התברר בוודאות כנביא אמת על ידי נבואה קודמת שנאמרה על ידו והתקיימה. (קא) להעמיד אדם על חזקתו ולסמוך על כשרותו. (קב) למרות שייתכן שהעדים שקרנים, הדיינים מאמינים לדברי העדים. (קג) ולא ידוע לנו שהם רשעים המעידים בשקר. (קד) בנאמנות וכשרות אנשים. (קה) אנו פוסקים את הדין ומתייחסים לאנשים לפי הדברים הגלויים לנו, למרות שייתכן שהם עושים עבירות בסתר. (קו) ואין ביכולתנו לראות את הדברים הנסתרים והנעלמים.

פרק ח

תוקף ומעלת נבואתו של משה רבנו.

א. מִשֶּׁה רַבֵּנוּ - לֹא הָאֱמִינוּ בּוֹ [בני] **יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה**; [משום] **שֶׁהִמָּאֲמִין עַל פִּי הָאוֹתוֹת** - **יֵשׁ בְּלִבּוֹ דְּפִיג**, [משום] **שֶׁאִפְשָׁר** [ייתכן] **שִׁיעֲשֶׂה הָאוֹת בְּלֵט** [=לחש] **וְכִשּׁוּף**. **אֲלֹא כָּל הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה** [משה רבנו] **בְּמִדְבָּר, לְפִי הַצֵּרֶף עֲשָׂאן - לֹא לְהִבִּיא רְאִיָּה עַל הַנְּבִיאָה**: **צֵרֶף לְהַשְׁקִיעַ אֶת הַמַּצְרִים - קָרַע אֶת הַיָּם וְהַצִּלִּילָן בּוֹ. צֵרֶכְנוּ לְמִזּוֹן - הוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן. צָמְאוּ - בָּקַע לָהֶן אֶת הָאֶבֶן. כְּפָרוּ בּוֹ עֲדַת קָרַח - בָּלְעָה אוֹתָן הָאֶרֶץ. וְכֵן שָׁאָר כָּל הָאוֹתוֹת.**

(א) משה רבנו עשה לבני ישראל אותות ומופתים רבים, החל מיציאת מצרים ועד הכניסה לארץ ישראל, ובכל זאת, בני ישראל לא האמינו למשה בגלל המופתים שעשה להם. (ב) אדם המאמין לנביא בגלל המופתים שהנביא עושה. (ג) דופי פירושו פקוק. כלומר, האדם אינו יודע בוודאות האם הנביא הוא נביא אמת. (ד) ולא בכוח הנבואה, והאדם שעשה את המופת איננו נביא כלל. וממילא, האמונה הנובעת מהמופתים שעושה הנביא אינה אמונה שלימה. (ה) בפרק הקודם בהלכה ז מבואר שהסיבה לכך שנביא עושה מופתים היא כדי שיאמינו לו שהוא נביא. אולם, משה רבנו לא עשה את המופתים במדבר על מנת להוכיח לעם ישראל שהוא נביא – כי כאמור זו לא הוכחה גמורה לכך שהוא נביא – אלא רק עבור צרכי עם ישראל באותו זמן, כמפורט בהמשך ההלכה. (ו) מכיוון שמשה היה צריך לאבד את כל המצריים לאחר יציאת מצרים, הוא קרע את

[ללמדם בניה] **וְלֹהֲדִיעֵם מַה יַּעֲשֶׂה, או לְמַנֵּעַ אוֹתָן מִמַּעֲשִׂים הָרָעִים שֶׁיִּבְדִּיהֶן**; **וְכִשְׁמִשְׁלִיחִין אוֹתוֹ**, **נִתְּנִין לוֹ אוֹת וּמוֹפֵת, כְּדִי שִׁידְעוּ הָעָם שֶׁהָאֵל שָׁלַח בְּאֶמְתּוֹ**.

(צ) ולא עבור אחרים. (צא) לגלות לו דברים נעלמים וסודות רוחניים. (צב) וכך, על ידי הנבואה, הוא יודע ומבין יותר בדברים אלו. (צג) להורות להם הוראות מיוחדות. (צד) להוכיח אותם על מעשיהם הרעים ולהחזירם בתשובה. (צה) כאשר שולחים מלמעה את הנביא למקום בו עליו למסור את דברי הנבואה. (צו) על ידי שהנביא יעשה להם מופת, כולם יאמינו לו שהוא נביא ויקיימו את דבריו.

וְלֹא כָּל הָעוֹשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת, מֵאֲמִינִין אוֹתוֹ [לו] **שֶׁהוּא נְבִיא; אֲלֹא אָדָם שֶׁהֵינּוּ יוֹדְעִין בּוֹ מִתְחַלְתּוֹ שֶׁהוּא רְאוּי לְנְבִיאָה בְּחֻקְמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו, שֶׁנִּתְּעַלָּה בְּהֵן עַל כָּל בְּנֵי גִילוֹ, וְהָיָה מְהֵלֶךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבִיאָה וּבִקְדֻשָּׁתָהּ וּפְרִישׁוּתָהּ**, **וְאַחֵר כִּף בָּאֵחָז וְעָשָׂה אוֹת וּמוֹפֵת וְאָמַר שֶׁהָאֵל שָׁלַח - מִצְוָה לְשֹׁמֵעַ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲלֵיו [לנביא] תִּשְׁמָעוּן"**.⁸²

(צז) אדם שידוע כאחד שמתנהג בקדושה ובטהרה ונעלה משאר האנשים העוסקים בענייני העולם, כמבואר באריכות בהלכה א. (צח) אותו אדם המתנהג בקדושה.

וְאִפְשָׁר [ייתכן] **שִׁיעֲשֶׂה [אותו אדם] אוֹת וּמוֹפֵת וְאֵינּוּ נְבִיא, וְזֶה הָאוֹת יֵשׁ לוֹ דְּבָרִים בְּגוֹט; וְאַף עַל פִּי כֵן, מִצְוָה לְשֹׁמֵעַ לוֹ, הוֹאִיל וְאָדָם גָּדוֹל הוּא וְחָכָם וְרְאוּי לְנְבִיאָה, מַעֲמִידִין אוֹתוֹ עַל חֻזְקָתוֹ** [משום] **- שֶׁבִּכְךָ נִצְטוּינֵינוּ⁸³, כְּמוֹ שֶׁנִּצְטוּינֵינוּ לַחֲתוֹךְ [לפסוק] הַדִּין עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים בְּשָׂרִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִפְשָׁר שֶׁהָעִידוֹ בְּשִׁקְרָא, הוֹאִיל וּכְשֵׁרִין הֵן אֲצִלְנוּקֵי, מַעֲמִידִין אוֹתָן עַל בְּשָׁרוֹתָן. וּבְדְבָרִים הָאֵלּוּ וּכְיוּצָא בְּהֵן⁸⁴ נֶאֱמַר: "הַנִּסְתֵּר - לֹא יֵרָא וְהַנֶּגֶל - לָנוּ וּלְבָנֵינוּ"**⁸³, **וְנֶאֱמַר: "פִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיִם, וְה' יִרְאֶה לִּלְבָב"**⁸⁴.

(צט) ייתכן שאותו אדם עשה את המופת על ידי כישוף או אחיזת עיניים, ועל כן לא ניתן לדעת בוודאות האם הוא

82. דברים-שופטים, יח, טו. 83. דברים-נצבים, כט, כח. 84. שמואל-א, טז, ז.

לחתוך. . . כשרים: גדר עדות – לקו"ש חכ"א ע' 62. ואף. . . בשקר: מכאן שעדות היא גם גזירת הכתוב – סה"ש תנשא ח"ב ע' 848. כפרו. . . הארץ: "לא להביא ראיה על הנבואה"? והרי בפסוק מפורש "בזאת תדעון כי ה' שלחני" – לקו"ש ח"ב ע' 95 הע' 42.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לְנִבְּוֹאָתוֹ שֶׁהִיא אִמֶּת שְׁאִין בּוֹ דְּפִי? שְׁנֶאֱמַר טו:
 "הִנֵּה אֲנִי בֹא אֵלֶיךָ בְּעֵב הָעֶנָן, בְּעָבֹר לִשְׁמַע הָעַם
 בְּדִבְרֵי עֲמֹד, וְגַם בָּךְ יִאֱמָנוּ לְעוֹלָם" טז⁸⁷ - מִכָּל
 [-משמע מכך], שְׁקֵדָם דָּכַר זֶה לֹא הֶאֱמִינוּ בּוֹ נֶאֱמָנוּת
 שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם, אֲלֹא נֶאֱמָנוּת שִׁישׁ אַחֲרֶיהָ
 הִרְהוֹר וּמַחֲשָׁבָה י.

(יד) מהיכן אנו לומדים אשר האמונה במשה נבעה רק
 ממעמד הר סיני, וממילא, האמונה בו הייתה אמונה שלימה
 ללא כל פקפוק. (טו) ה' אמר למשה לפני מעמד הר סיני.
 (טז) ה' אמר למשה אשר מטרת מעמד הר סיני היא שעם
 ישראל ישמע את דברי ה' למשה וכך הם יאמינו במשה
 לעד. (יז) מלשון הפסוק "יאמינו לעולם" מוכח שלפני
 מעמד הר סיני, בני ישראל לא האמינו במשה אמונה
 מוחלטת וחשבו אשר ייתכן והמופתים שעשה להם משה
 נעשו בכישופים ולחשים. אולם על ידי מעמד הר סיני, בני
 ישראל האמינו במשה אמונה שלימה ומוחלטת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִשֶּׁה רָבֵנוּ - לֹא הֶאֱמִינוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה . .
 לְפִי תַצְרִיךְ עֲשָׂאן - לֹא לְהִבְיֹא רֵאִיָּה עַל הַנְּבִואָה . . כִּפְרוּ בּוֹ
 עֵרַת קִרְח - בְּלֻגָּה אוֹתוֹן הָאָרֶץ".

וקשה לכאורה, שהרי מפורש בפסוק "בזאת תדעון כי
 ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה".

ואולי יש לפרש שכוונתו ב"לא להביא ראיה על
 הנבואה" היינו על הנבואה בכלל, שבזה לא כפרו קרח
 ועדתו אלא שטענו שמינוי אהרן לא היה על פי ה',
 ומה שאמר "אם בריאה יברא ה'" בא להודיע שמעשים
 אלו היו על פי ה' ולא לעשות אות להוכחת נבואתו.

לקוטי שיחות חלק כ' עמוד 95 הערה 42
 מתוך רמב"ם "פרס המלך"

ב. נִמְצְאוּ אֵלּוֹ שְׁשֻׁלַּח לָהֶם, הֵם הָעֲדִים עַל
 נְבִואָתוֹ שֶׁהִיא אִמֶּת י, וְאִינוּ צָרִיף לַעֲשׂוֹת לָהֶן
 אוֹת ט; [משום] שֶׁהֵן וְהוּא [-משה ובני ישראל] אֶחָד [-שוים]
 בְּדִבְרֵי, כְּשֵׁנִי עֲדִים שְׁרָאוּ דָּכַר אֶחָד בִּיחִיד - שְׁפָל
 אֶחָד מֵהֵן [-מהעדים] עַד לְחִבְרוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר אִמֶּת,
 וְאִין אֶחָד מֵהֵן צָרִיף לְהִבְיֹא רֵאִיָּה לְחִבְרוֹ. כָּךְ מִשֶּׁה
 רָבֵנוּ - כָּל יִשְׂרָאֵל עֲדִים לוֹ אַחֵר מַעֲמַד הֵר סִינִי,
 וְאִינוּ צָרִיף [משה] לַעֲשׂוֹת לָהֶם אוֹת כא.

ים סוף, גרם למצרים להיכנס לים אחרי בני ישראל ואזי
 הטביע את המצרים בתוך הים. מובן, שקריעת ים סוף לא
 הייתה הוכחה לנבואת משה אלא התרחשה על מנת להטביע
 את המצרים. (ז) לבני ישראל לא היה מזון בהיותם
 במדבר, ועל כן משה עשה נס והוריד את המן מהשמים כדי
 שיהיה מזון לבני ישראל. מובן, שגם ירידת המן הייתה
 לצורך בני ישראל ולא עבור הוכחה לנבואת משה.
 (ח) כאשר בני ישראל היו צמאים בהיותם במדבר, משה בקע
 אבן והוציא ממנה מים עבור בני ישראל, כך שגם נס בקיעת
 האבן היה לצורך בני ישראל ולא כדי להוכיח על נבואת
 משה. (ט) כאשר קרח ועדתו כפרו במשה רבנו, משה עשה
 נס והם נבלעו באדמה. גם נס זה לא היה כדי להוכיח על
 נביאותו של משה, אלא לצורך הענשת קרח ועדתו.
 (י) שעשה משה רבנו לעם ישראל, היו עבור צרכי העם.

וּבִמָּה הֶאֱמִינוּ בו"א? בְּמַעֲמַד הֵר סִינִי: שְׁעִינִינוּ
 רָאוּ, וְלֹא זָר, וְאִזְנִינוּ שְׁמָעוּ, וְלֹא אַחֵר - הָאֵשׁ
 וְהַקּוֹלוֹת וְהַלְפִידִים. וְהוּא [-משה] נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל
 [שהיה על הר סיני], וְהַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו, וְאִנוּ שׁוֹמְעִין:
 'מִשֶּׁה, מִשֶּׁה! לֵךְ אֲמֹר לָהֶם כָּךְ וְכָךְ י. וְכֵן הוּא
 אוֹמֵר: "פָּנִים בְּפָנִים דָּבַר ה' עִמָּכֶם" 85 [-במעמד הר
 סיני], וְנֶאֱמַר: "לֹא אֵת [-עם] אֲבֹתֵינוּ כֶּרֶת ה' אֵת
 הַבְּרִית הַזֹּאת" 86 י.

(א) כאמור בפרק הקודם, האמונה בנביא נובעת מכך שהוא
 עושה אותות ומופתים. אך לפי האמור בהלכה זו שהאמונה
 במשה רבנו לא נבעה מהמופתים שהוא עשה, יש להבין
 כיצד ידעו בני ישראל שמשה רבנו הוא נביא אמת.
 (ב) בני ישראל שהיו נוכחים במעמד הר סיני ראו כמו
 עיניהם את השכינה יורדת על ההר עם האש, הקולות
 והלפידים. באותו מעמד הם גם ראו את משה ניגש להר
 ושמעו כיצד ה' מצווה עליו למסור להם את הדברים
 שנאמרו לו, וכתוצאה מכך, האמינו בני ישראל במשה.
 אמונה זו היא אמונה ללא פקפוק משום שראינו את הדברים
 בעינינו ולא ניתן להכחיש אותם. (ג) משה אמר לבני
 ישראל לפני כניסתם לארץ ישראל, שהברית שנכרתה בין
 ה' לעם ישראל במתן תורה, לא נכרתה רק עם אבותיהם
 שחיו אז אלא גם איתם, משום שאף שהם עדיין לא נולדו
 באותו זמן, בכל זאת הם נכחו בעצמם במעמד הר סיני.
 מפסוק זה ומהפסוק הקודם למדים, אשר עם ישראל כולו
 לדורותיו היה עד למעמד הר סיני וראה את כל פרטיו.

וּבְמִזְגֵן שְׁבַמְעַמַּד הֵר סִינִי לְבִדּוֹ, הִיא הִרְאָהָ

85. דברים-ואתחנן, ה, ד. 86. שם, ג. 87. שמות-יתרו, יט, ט.

ובמה . . הזאת: עפ"י ביאור מחלוקת קורח ועדתו - לקו"ש ח"ע ע' 188. וכן סיום התורה "לעיני כל ישראל" - לקו"ש חל"ד ע' 217.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

האלוקים על ההר הזה" – כאשר בני ישראל יגיעו להר סיני ויראו בעיניהם את דברי ה' למשה ואזי יאמינו בו אמונה שלימה.

נִמְצְאתָ אוֹמְרִי, שָׁכַל נָבִיא שִׁיעָמָד [שיחיה לעם ישראל]
אַחַר מִשֶּׁה רַבֵּנוּ, אֵין אָנוּ מֵאֲמִינִין בּוֹ [בנביא זה] **מִפְּנֵי הָאוֹת לְבָדּוֹ, כִּדִּי שָׁנְאֵמֶר: 'אִם יַעֲשֶׂה [הנביא] אוֹת, נִשְׁמַע לוֹ לְכָל מָה שִׁיאֲמַר' כִּד; אֶלֶּא** [האמונה בנביא היא]

מִפְּנֵי הַמַּצָּה שֶׁצִּוְנוּ מִשֶּׁה בַּתּוֹרָה, וְאָמַר: אִם נִתֵּן [הנביא] אוֹת - "אֵלֵינוּ תִשְׁמָעוּן"⁹¹; כְּמוֹ שֶׁצִּוְנוּ לַחֲתוֹךְ הַדָּבָר [לפסוק דין] עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים, וְאָף עַל פִּי שְׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם אָמַת הַעֲדִידוֹ [העדים] אִם שֶׁקֶר - כִּךְ מַצָּה לְשִׁמְעַ מִזֶּה הַנָּבִיא [שעשה את המופת], וְאָף עַל פִּי שְׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם הָאוֹת אָמַת אוֹ בִּכְשׁוֹף וְלֹאט [ולחש].

(כג) נמצא מכל האמור לעיל. (כד) האמונה בנביא והציות לדבריו אינם נובעים רק מצד המופת שעשה הנביא.

ג. לִפְיָכֶךָ, אִם עָמַד נָבִיא [לבני ישראל] וַעֲשֶׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוֹלִים, וּבִקֵּשׁ [הנביא] לְהַכְחִישׁ [את] נְבוּאָתוֹ שֶׁל מִשֶּׁה רַבֵּנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁹²; וְאָנוּ יוֹדְעִין בְּיַחֲד [בבירור], שְׁאוֹתֵן הָאוֹתוֹת בְּלֹאט וְכְשׁוֹף הֵיכִי, לְפִי שֶׁנְּבוּאָת מִשֶּׁה רַבֵּנוּ אֵינָה עַל פִּי הָאוֹתוֹת כִּדִּי שֶׁנַּעֲרָךְ [נשווה] אוֹתוֹת [נביא] זֶה לְאוֹתוֹת זֶה [משה רבינו], אֶלֶּא בְּעֵינֵינוּ רְאִינוּהָ וּבְאֲזַנֵּינוּ שִׁמְעָנוּהָ, כְּמוֹ שֶׁשִּׁמְעַ הוּא⁹³.

(כה) אין מאמינים לאותו נביא המכחיש את נבואתו של משה. (כו) המופתים שעשה אותו נביא נעשו על ידי לחשים וכישופים ולא בכוח הנבואה. (כז) אם האמונה בנבואת משה ושאר הנביאים הייתה מפני עשיית המופתים, לא הייתה עדיפות לנבואתו של משה על שאר הנביאים. אך כאמור, האמונה בנבואת משה היא משום שראינו זאת בעינינו יחד עם משה רבנו במעמד הר סיני, וכל האמונה בשאר הנביאים היא בגלל ציווי של משה, וממילא, לא ייתכן שנביא אחר יכחיש את נבואתו של משה על ידי עשיית מופתים כי האמונה במופתיים נעלית וחזקה יותר מהאמונה הנובעת מעשיית מופתים ואף מופת לא יכול להפריך את מה שראינו בעינינו.

(יח) על פי האמור בהלכה הקודמת נמצא אשר בני ישראל – שמושה נשלח עבורם – הם העדים המעידים שנבואתו של משה היא אמת. (יט) על מנת להוכיח להם שהוא נביא אמת, בשונה משאר הנביאים הזקוקים לעשיית מופתים על מנת להוכיח את נביאותם. (כ) כי הם ראו יחד עם משה את מעמד הר סיני. (כא) על מנת להוכיח את נביאותו, וכל המופתים שעשה משה במדבר היו לצרכי עם ישראל כמבואר בהלכה א.

וְזֶה הוּא שֶׁאָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא [למשה] בַּתְּחִלַּת נְבוּאָתוֹ, בַּעֲת שֶׁנָּתַן לוֹ הָאוֹתוֹת לַעֲשׂוֹתָן בְּמִצְרַיִם, וְאָמַר לוֹ: "וְשִׁמְעוּ לְקוֹלִי"⁸⁸; יָדַע מִשֶּׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהַמַּאֲמִין עַל פִּי הָאוֹתוֹת, יֵשׁ בְּלִבּוֹ דְּפִי, וּמִהֲרֵהוּ וּמִחֲשָׁב, וְהִיָּה נִשְׁמַט [=מתחמק] מִלִּילָךְ, וְאָמַר: "וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי"⁸⁹ - עַד שֶׁהוֹדִיעֵנו הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁאֵלוֹ הָאוֹתוֹת אֵינָן אֶלֶּא עַד שִׁיעָאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאַחֲרֵי שִׁיעָאוּ וַעֲמָדוֹ עַל הָהָר הַזֶּה⁹⁰ [הר סיני], יִסְתַּלַּק הַהֲרֵהוּ שֶׁמִּהֲרֵרִין אַחֲרָיו, שֶׁאֵין נוֹתֵן לָךְ כָּאֵן אוֹת שִׁידְעוּ שֶׁאֵין שְׁלַחְתִּיד בְּאָמַת מִבַּתְּחִלָּה, וְלֹא יִשְׁאָר בְּלִבָּם הֲרֵהוּ. וְהוּא שֶׁהַכְּתוּב אוֹמֵר: "וְזֶה לָךְ הָאוֹת בִּי אֲנִכִּי שְׁלַחְתִּיד - בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה"⁹¹.

(כב) תוכן הדברים: כאמור, בני ישראל האמינו במשה אמונה שלימה לאחר מעמד הר סיני. אולם, לפני כן, ה' שלח את משה להוציא את בני ישראל ממצרים ונתן לו מספר מופתים כדי שיעשה אותם לפני בני ישראל וכך הם ישמעו בקולו ויאמינו לו, כלשון הפסוק "ושמעו לקולך". על כך ענה משה רבנו לה' "והן לא יאמינו לי" – שבני ישראל לא יאמינו לו, משום שמושה ידע שהאמונה הנובעת מהמופתים שהנביא עושה איננה אמונה שלימה וניתן לפקפק באמיתות דברי הנביא, כמבואר בהלכה א, ועל כן לא רצה ללכת בשליחות ה' לגאול את בני ישראל. בתגובה, אמר ה' למשה שבני ישראל יאמינו בו אמונה שלימה במעמד הר סיני כאשר הם יראו את גדולתו בעיניהם ויבינו שמלכתחילה משה היה נביא אמת ללא כל פקפוק, אך עשיית המופתים לעם ישראל בהיותם במצרים היא על מנת שבני ישראל יאמינו לו אמונה שיש בה פקפוק, באופן זמני עד זמן מעמד הר סיני. זהו פירוש הפסוק "וזה לך האות כי אנכי שלחתך" – האות לכך שמושה הוא אכן שליחו של ה' ואמת בפיו הוא, "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את

88. שמות, ג, יח. 89. שם, ד, א. 90. שם, ג, יב. 91. דברים-שופטים, יח, טו.

אלא . . בתורה: לפיכך, גם בימינו ישנו נביא כמשה רבינו – ס"ה תנשא ח"ב ע' 789. גרר נבואת משה, ההבדל בין נבואה לדבר תורה וביאור ההלכות – לקו"ש ח"ח ע' 274 בהע' ובשו"ג, ח"ט ע' 177.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(א) אלא התורה נצחית כפי שהיא ללא שינוי. (ב) אין להוסיף מצוה על המצוות האמורות בתורה ואין לגרוע מהן. (ג) מלשון הפסוק "עד עולם" אנו לומדים. (ד) בכל מקום ובכל זמן. (ה) פסוק נוסף המדבר על התורה מלמד אותנו שהתורה היא נצחית. (ו) אין מקומה של התורה בשמים, ואפילו בת קול היוצאת מלמעלה לא יכולה לשנות דבר בתורה. (ז) מכך אנו לומדים. (ח) אין ביכולת הנביא להוסיף ולחדש מצוות חדשות שלא נאמרו בתורה.

לפיכך, אם יעמד איש, בין מישראל בין מן האומות, ויעשה אות ומופת, ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה, או לגרוע מצוה, או לפרש במצוה מן המצוות פרוש שלא שמענו ממשה, או שאמר [אותו אדם] שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן הי"ד - הרי זה [אותו אדם] נביא שקר, שהרי בא להכחיש נבואתו של משה; ומיתתו ב' בחנק, על שהזיד לדבר בשם ה' [את] אשר לא צוהו, [משום] שהוא [שה'] ברוך שמו צוה למשה שהמצוה [התורה] הזאת "לנו ולבנינו עד עולם", ולא איש, אל, ויכזב.

(ט) הן יהודי והן גוי. (י) כדי להוכיח שהוא נביא. (יא) על המצוות האמורות בתורה. (יב) לבטל את אחת המצוות. (יג) אותו אדם אומר שה' שלחו לפרש פירוש חדש באחת המצוות שלא מקובל בדינו. (יד) את המצוות היה צריך לקיים רק בזמנים מסוימים, ולאחר הזמן הרב שעבר מנתינתן הן השתנו או התבטלו. (טו) למרות שעשה בפנינו מופת. (טז) בתורה שניתנה לנו על ידי משה נאמר שהמצוות הן נצחיות ואינן משתנות לעולם, ואם כן, האדם שמכחיש את נצחיות המצוות, הוא נביא שקר המכחיש את נבואתו של משה ואין להאמין לו, כמבואר בפרק הקודם. (יז) של אותו נביא השקר. (יח) אחת מארבע מיתות בית דין. (יט) אדם זה אמר במזיד דברים בשם ה' למרות שלא שמע אותם מה'. (כ) הקב"ה אינו כמו אדם שלא תמיד עומד בדיבורו, אלא דבריו של הקב"ה נצחיים לעולם.

ב. אם פנ"א, למה נאמר בתורה: "נביא אקים להם" [לבני ישראל] מקרב אחיהם? לא לעשות דת חדשה] הוא בא כ', אלא לצוות [את בני ישראל] על דברי

הא למה הדבר דומה? לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו, שאינו כמו שראה - שאינו שומע להן, אלא יודע בודאי שהן עדי שקר. לפיכך אמרה תורה, שאם בא האות והמופת [מנביא המכחיש את נבואת משה], "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא"⁹²; שהרי זה [אותו נביא] בא אליך באות ומופת, להכחיש מה שראית בעיניך; והואיל ואין אנו מאמינים במופת, אלא מפני המצוה שצונו משה⁹³, היאך נקבל מאות [נביא] זה שבא להכחיש נבואתו של משה, שראינו וששמענו.

(כח) למה דין זה דומה. (כט) למשל, אדם ראה שני אנשים הולכים, ולאחר מכן באו עדים ואמרו לו שהוא ראה שלושה אנשים הולכים. (ל) ברור הדבר אשר אותו אדם לא יאמין לדברי העדים למרות שנצטוונו בתורה לסמוך על שני עדים, משום שהוא יודע בוודאות שהעדים משקרים בדבריהם. כך הוא גם בנוגע לנבואתו של משה רבנו - נביא שמכחיש את נבואתו של משה הוא ודאי נביא שקר, כי אנו ראינו בעינינו אשר משה הוא נביא אמת ואף אחד לא יכול להכחיש זאת. (לא) האמונה בנביא היא לא מפני המופת לבדו אלא מפני הציווי של משה להאמין לנביא העושה מופתים, כמבואר בהלכה ב.

פרק ט

נביא אינו יכול להוסיף או לגרוע מצוה מהתורה.

א. דבר ברור ומפורש בתורה, שהיא [התורה] מצוה עומדת [קיימת] לעולם ולעולמי עולמים, אין לה לא שנוי, ולא גרעון ולא תוספת, שנאמר: "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם - אתו תשמרו לעשות; לא תסף עליו, ולא תגרע ממנו"⁹³; ונאמר: "והנגלת לנו ולבנינו עד עולם, לעשות את כל דברי התורה הזאת"⁹⁴. הא למדת, שקל דברי תורה, מצוין אנו לעשותן עד עולם; וכן הוא אומרה: "חקת עולם לדורותיכם"⁹⁵, ונאמר: [על התורה] "לא בשמים היא"⁹⁶. הא למדת, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה.

92. דברים-ראה, יג, ד. 93. דברים-ראה, יג, א. 94. דברים-נצבים, כט, כח. 95. ויקרא-אמור, כג, יד. 96. דברים-נצבים, ל, יב. 97. דברים-שופטים, יח, יח.

הא... שקר: החילוק בין שמיעה לראיה - לקו"ש חל"ט ע' 10. הלכה א: ביאור נרחב בנושא - לקו"ש חל"ד ע' 116. אין... תוספת: לכן לא יתכן חידוש אמיתי בתורה - לקו"ש חל"ה ע' 210. סיבת הדבר - לקו"ש ח"ב ע' 97, חכ"ג ע' 33. והרי "מצוות בטלות לעתיד"?! - סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 29. שנאמר... מדוע הביא רבינו פסוק זה דווקא? - לקו"ש חט"ו ע' 138 והע' 8.

נביא^{מב}, לעבר על אחת מפל מצוות האמורות בתורה או על מצוות הרבה, בין [ה-ה] קלות בין [ו-ו] חמורות, לפי שעה [=באופן זמני בלבד] - מצוה לשמע לו^{מג}. וכן למדנו מחכמים הראשונים^{מד}, מפי השמועה^{מה}: בפל^{מו}, אם לאמר לך נביא: 'עבר על דברי תורה', פאליהו בהר הפרמל^{מז} - שמע לו^{מח}; חוץ מעבודה זרה^{מט}. והוא, שיהיה הדבר לפי שעה - בגון אליהו בהר הפרמל, שהקריב בחוץ^{נא} חלב פרת^{נב}. ומפני שהוא נביא^{נב}, מצוה לשמע לו^{נב}; וגם בזה^{נב} נאמר: "אליו תשמעו"¹⁰¹.

(מא) כשם שמצווה עלינו לשמוע ולציית לנביא כאשר הוא מעורר אותנו בקיום תורה ומצוות או כאשר הנביא מצווה עלינו דבר מדברי הרשות, כך מצווה לשמוע בקול הנביא באופן נוסף. (מב) על ידי שעשה בפנינו אותות ומופתים ואנו יודעים שהוא נביא אמת. (מג) מצוה עלינו לשמוע בקול הנביא ולנהוג כהוראותיו. (מד) חכמי התלמוד. (מה) חכמי התלמוד למדו זאת במסורת מפי משה רבנו ומצאו לכך רמז בתורה. (מו) בכל מקום ובכל זמן. (מז) כמבואר בהמשך ההלכה. (מח) חובה לשמוע בקול הנביא ולציית לדבריו, ואין בכך משום עבירה על המצוות. (מט) אם הנביא מצווה לעבוד עבודה זרה, אף אם מדובר באופן זמני וחד פעמי - אין שומעים לדבריו. (נ) החובה לשמוע בקול הנביא היא רק כאשר הוא מצווה לעבור על המצווה באופן חד פעמי, כאמור. (נא) מחוץ לבית המקדש. (נב) בירושלים נמצא בית המקדש שהוא המקום היחיד בו מותר להקריב קרבנות. (נג) אדם המקריב קרבן מחוץ לבית המקדש. (נד) לא זוכה לחיי העולם הבא, ובכל זאת דברי אליהו להקריב קרבן עולה מחוץ לבית המקדש היו נבואת אמת, משום שזו הייתה הוראה חד פעמית. (נה) משום שאלוהיו היה ידוע כבר לבני ישראל כנביא אמת. (נו) נצטוונו לקיים את דבריו, כי לנביא יש כוח להורות על ביטול מצווה באופן זמני וחד פעמי. (נז) גם על חובת הציות לדברי הנביא כאשר הוא מורה באופן חד פעמי לעבור על מצווה מסוימת, מלבד בחטא עבודה זרה.

התורה, ולהזהיר [את] העם שלא יעברו עליה^{כד}, כמו ש'אמר האחרון שבהם^{כה}: "זכרו תורת משה עבדי"⁹⁸.

(כא) על פי המבואר בהלכה הקודמת אשר אין הנביא משנה דבר ממצוות התורה. (כב) לשם מה יש צורך בנביא. (כג) אין תפקידו של הנביא להמציא דת ולהוסיף מצוות חדשות. (כד) תפקידו של הנביא הוא לחזק ולעורר את בני ישראל להקפיד על קיום תורה ומצוות. (כה) מלאכי, הנביא האחרון. (כו) זאת מטרת נבואתו של מלאכי - לעורר את בני ישראל על קיום התורה והמצוות.

וכן^{כו} אם צונו [הנביא] בדברי הרשות^{כח}, בגון כט: 'לכו למקום פלוגי', או 'אל תלכו', 'עשו מלחמה היום', או 'אל תעשו', 'בנו חומה זו', או 'אל תבנוה' - מצוה לשמע לו^ל; והעובר על דבריו לא - חייב מיתה בידי שמים^{לב}, שנאמר: "והיה, האיש אשר לא ישמע אל דברי^{לג} אשר ידבר [הנביא] בשמי - אֶנְכִי אֲדַרְשׁ מֵעַמּוֹ"⁹⁹.

(כז) ישנו דבר נוסף שהנביא בא להורות לבני ישראל. (כח) לעשות דבר שלא נצטוונו עליו בתורה ואין עבירה בעשייתו. (כט) אם אמר לנו הנביא. (ל) מצוה עלינו לשמוע ולציית לדברי הנביא. (לא) אדם שלא ציית לדברי הנביא. (לב) ימות קודם זמנו. (לג) דברי ה' הנאמרים על ידי הנביא. (לד) משמים יענישו את אותו אדם והוא ימות קודם זמנו.

ג. וכן^{לה} נביא שעבר על דברי עצמולו, והכובש נבואתולו - חייב מיתה בידי שמים^{לז}; ובש'ש'תן^{לז} נאמר: "אֶנְכִי אֲדַרְשׁ מֵעַמּוֹ"¹⁰⁰.

(לה) בנוסף לאדם העובר על דברי הנביא שחייב מיתה בידי שמים. (לו) על דברי הנבואה שהוא עצמו התנבא. (לז) נביא שגילו לו נבואה משמים אך לא מגלה אותה לאנשים אליהם נצטווה למסור את הנבואה. (לח) שני אנשים אלו ימותו קודם זמנם. (לט) על שלוש העבירות הללו - אדם העובר על דברי הנביא, נביא העובר על דברי עצמו ונביא הכובש את נבואתו. (מ) פירוש מילים אלו הוא שהאדם יתחייב מיתה בידי שמים, כמבואר בהלכה הקודמת, על שלוש העבירות האמורות.

וכן^{מא} אם לאמר לנו הנביא שנודע לנו שהוא

ואלו שאילו את אליהו^{נא} ואמר לו: 'היאך נעקר [נעבור על] מה שכתוב בתורה, "פן תעלה עלתיך פכל מקום"¹⁰² נט? - היה אומר: 'לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם חייב פרת, כמו שצוה

98. מלאכי, ג, כב. 99. דברים-שופטים, יח, יט. 100. שם. 101. שם, פסוק טו. 102. דברים-ראה, יב, יג.

הפניות לשיחות קודש
האחרון: פירוש - לק"ש ח"ד ע' 73 הע' 25, ח"כ ע' 97 הע' 64. ואילו... הבעל: הנהגת אליהו לא היתה נטיה מדרך התורה, אדרבה - לק"ש ח"א ע' 226. גדר הוראת שעה - לק"ש ח"ד ע' 71 הע' 10, ח"כ ע' 150 והע' 48.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

פי נבואה - מכחיש את מה שכתוב בתורה ונחשב נביא שקר. (ע) כאשר הנביא מורה לעבור על הדברים הנאמרים בתורה באופן חד פעמי, מצווה עלינו לשמוע בקולו, כמבואר בהלכה הקודמת.

ה. במה דברים אמורים? בשיא מצוות^ע; אבל בעבודה זרה^ע - אין שומעין לו, ואפלו לפי שעה^ע. ואפלו עשה [הנביא] אותות ומופתים גדולים, ואמר שה' צוהו שתעבד עבודה זרה היום בלבד, או בשעה זו בלבד^פ - הרי [נביא] זה דבר סרה^פ על ה'; ועל [דבר] זה צוה הכתוב ואמר: "ויבא האות והמופת... כי לא תשמע אל דברי הנביא ההוא.. כי דבר סרה על ה' אלהיכם"¹⁰⁵, שהרי בא להכחיש נבואתו של משה^פ. ולפיכך גרע בודאי שהוא^פ נביא שקר, וכל [המופתים] שעשה - בלאט [בלחש] וכשוף עשה^פ; ויחנק^פ.

(ע) שחובה עלינו לשמוע בקול הנביא כאשר הוא מורה לעבור על אחת המצוות באופן חד פעמי. (עז) בכל המצוות חוץ מעבודה זרה. (עח) כאשר הנביא מורה לעבוד עבודה זרה. (עט) אסור לשמוע בקול הנביא אף אם הוא מורה לעבוד עבודה זרה באופן חד פעמי. (פ) באופן זמני וחד פעמי. (פא) המציא דבר שלא היה ולא נברא. (פב) אף אם הנביא יעשה אות ומופת ויאמר שצריך לעבוד עבודה זרה. (פג) כי עבודה זרה סותרת לנבואתו של משה במתן תורה אשר אין אלוקים אחרים מלבד ה'. (פד) אותו נביא המורה לעבוד עבודה זרה. (פה) ולא בכוח הנבואה. (פו) חייב מיתת חנק בבית דין.

~ יום שלישי כ"ג שבט ~

פרק י

כיצד ניתן לדעת מיהו נביא אמת.

א. כל נביא שיעצמד לנו ויאמר שה' שלחו^א, אינו צריך לעשות אות פאחד מאותות משה רבנו או מאותות אליהו ואלישע, שיש בהם שנוי מנהגו של עולם^ב; אלא האות שלו^ג, שיאמר דברים העתידין

משה^א; אבל אני אקריב [רק] היום בחוץ בדבר ה' ^ב, כדי להכחיש נביאי הבעל^ג. ועל הדבר הזה^ד, אם צוה כל הנביאים^ה לעבור לפי שעה [על אחת המצוות], מצוה לשמע להן^ו; ואם אמרו שהדבר נעקר לעולם^ז - מיתתן בחנק^ח, [משום] שהתורה אמרה: "לנו ולבנינו עד עולם"¹⁰³ ט.

(נח) אם היו בני ישראל באותו דור שואלים את אליהו (נט) המילה 'פן' מורה על איסור. כלומר, אסור להקריב קרבן עולה בכל מקום אלא רק בבית המקדש. (ס) היה עונה להם אליהו. (סא) האיסור הנאמר בתורה וחיוב הכרת על הקרבת קרבן מחוץ לבית המקדש נאמר על אדם המקריב קרבנות מחוץ לבית המקדש באופן קבוע. (סב) אליהו הקריב קרבן מחוץ לבית המקדש רק באותו יום באופן חד פעמי, על פי הוראה מיוחדת שקיבל מה'. (סג) הסיבה למעשה אליהו הייתה על מנת להוכיח לכולם שנביאי הבעל העובדים עבודה זרה טועים בשיטתם, כמסופר באריכות בנביא על מאורע זה. (סד) בדומה לכך. (סה) כל נביא שיהיה לבני ישראל. (סו) מצווה עלינו לציית לדברי הנביא, ואין דבריו נחשבים עבירה על המצוות. (סז) אם אמר אחד הנביאים שמצווה מסוימת התבטלה וניתן לעבור עליה באופן קבוע. (סח) חייב אותו נביא מיתת חנק שהיא אחת מארבע מיתות בית דין. (סט) מצוות התורה ניתנו לנו לעד ולעולמי עולמים ולא יתבטלו לעולם, ומתברר שאותו נביא אמר נבואת שקר שעונשה מיתה בחנק.

ד. וכן^א אם עקר [הנביא] דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה^א, או שאמר [הנביא] בדין מדיני תורה שה' צוה לו שהדין כן הוא והלכה בדברי פלוני^ב - הרי [נביא] זה נביא שקר, ויחנק^ג אף על פי שעשה אות; שהרי [הוא] בא להכחיש תורה שאמרה: "לא בשמים היא"¹⁰⁴ ד. אבל לפי שעה, שומעין לו בפלג^ה.

(ע) על דבר נוסף חייב הנביא מיתת חנק. (עא) כל דין שאינו כתוב במפורש בתורה אלא למדו אותו בהלכה למשה מסיני ומצאו לו חכמים סימוכין בתורה נקרא מפי השמועה, כמו איסור אכילה ושתיה ביום הכיפורים שאינו מפורש בתורה אלא למדו מפי השמועה שזו כוונת הפסוק "ועניתם את נפשתיכם". כאשר הנביא אומר שדין זה אינו נכון, הרי הוא נביא שקר. (עב) הנביא פסק במחלוקת מסוימת כאחת הדעות ואמר שכן אמר לו ה' בנבואה. (עג) חייב מיתת חנק בבית דין. (עד) התורה לא בשמים ולא ניתן לפסוק דין בתורה על פי נבואה, ועל כן, הנביא הפוסק הלכה על

103. דברים-נצבים, ל, יב. 104. דברים-נצבים, ל, יב. 105. דברים-ראה, יג, ג'ד; ו.

לא בשמים היא: בנושא זה - רשימות ח' קמו ע' 9. אותות משה רבנו: האותות שעשה משה הוכיחו שהוא שלוחו של הקב"ה - לקר"ש ח"כ ע' 95.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בפני בני ישראל ובפני פרעה כדי שיאמינו לו. (טז) ללא יוצא מן הכלל. (יז) משום שכל דבריו התקיימו.

ג. והלא המעוננין והקוסמין¹⁰⁶ אומרים מה עתיד להיות¹⁰⁷, ומה הפרש בין הנביא ובינים? אלא שהמעוננין והקוסמין וכו' צא בהן, מקצת דבריהם מתקיימים ומקצתן אין מתקיימים, פענן שנאמר¹⁰⁸: "יעמדו נא וישמעו הכרי שמים" [הצופים בשמים], החזים פנככים, מודיעים לחדשים, מאשר יבאו עליך¹⁰⁹ כב - "מאשר", ולא כל אשר כג. ואפשר שלא יתקיים מדבריהם כלום, אלא יטעו בפלג, פענן [כמו] שנאמר: "מפר אתות בדים, וקסמים יהולל"¹¹⁰ כה.

יח מגידי עתידות על ידי לחשים וכישופים. (יט) אף הם אומרים ומגלים את המאורעות העתידים להתרחש. (כ) על פי האמור שהנביא מנבא מה יקרה בעתיד, ואין תפקידו לחולל ניסים על טבעיים, מהו ההבדל בינו לבין אותם מגידי עתידות. (כא) על מלכות בבל. (כב) בעת מולד הלבנה בתחילת כל חודש, החוזים בכוכבים צופים בה, ובתחלת לראיתם, מודיעים מה עתיד לקרות. (כג) מכך שכתוב בפסוק 'מאשר יבאו עליך' ולא 'כל אשר יבאו עליך' מובן שמגידי העתידות יודעים לומר רק חלק מהדברים העתידים להתרחש ולא את כל הדברים. (כד) ייתכן שאף דבר מדברי אותם מגידי עתידות לא יתקיים. (כה) ה' מפר את דברי החוזים בכוכבים ואף דבר מדבריהם לא מתקיים.

אבל הנביא - כל דבריו קיימים¹¹¹, שנאמר: "כי לא יפל מדבר ה' ארצה"¹¹². וכן הוא אומרים: "הנביא אשר אתו חלום, יספר חלום¹¹³, ואשר דברי [דבר ה'] אתו, ידבר דברי אמת¹¹⁴; מה לתבן את הבר, נאם ה' "¹¹⁵ - כלומר, שדברי הקוסמים והחלומות לא [הם] כתבן שנתערב בו מעט ברלב [תבואה נקיה], ודבר ה' פבר שאין בו תבן כלל¹¹⁶.

כו) כל נבואותיו מתרחשות ללא יוצא מן הכלל. (כז) אף דבר מדברי הנביא לא יתבטל. (כח) בפסוק נוסף נאמר. (כט) נביאי השקר אומרים שיתרחשו דברים מסוימים אך הם אינם מתרחשים בפועל, כמו חלום שאינו מתרחש במציאות. (ל) נביאי האמת מנבאים במדויק את המאורעות העתידים להתרחש וכך אכן קורה במציאות. (לא) דברי מגידי העתידות שאינם מתקיימים במלואם. (לב) קש המעורב עם תבואה נקיה. כך גם דברי מגידי העתידות מעורבים בדברים

להיות [להתרחש] פעולם, ונאמנו [מתקיימו] דבריו, שנאמר: "וכי תאמר בלבבך: איכה גדע את הדבר וגו'"¹¹⁷.

א) ועל מנת שנדע שהוא נביא אמת עליו לעשות אותות ומופתים, כמבואר בפרק ז. (ב) הניסים שעשו משה רבנו, אליהו ואלישע היו ניסים על טבעיים, כמו קריעת ים סוף על ידי משה ותחיית המתים על ידי אליהו. (ג) המופת שעל ידו נדע שהנביא הוא נביא אמת. (ד) תוכן הפסוקים הוא אשר במידה ודברי הנביא על מאורעות עתידיים יתקיימו, נדע שהנביא הוא נביא אמת ויש לציית לדבריו.

לפיכך, כשיבוא אדם הראוי לנבואה¹¹⁸ במלאכות [בשליחות] ה', ולא יבוא להוסיף ולא לגרע, אלא לעבד את ה' במצוות התורה - אין אומרים לו: 'קרא לנו את הים, או הנהיג מת וכו' צא באלו, ואחר כך נאמין בך', אלא אומרים לו: 'אם נביא אתה, אמר לנו דברים העתידים להיות'; והוא אומרים, ואנו מחכים לראות היבואו דבריו: אם לא יבואו, ואפלו נפל דבר אחד קטן - בידועי שהוא נביא שקר. ואם באו דבריו כלן - יהיה פענינו נאמן.

ה) אדם נעלה שראוי שתשרה עליו רוח הנבואה, כמבואר באריכות בתחילת פרק ז. (ו) אותו אדם לא מורה לנו להוסיף או לעבור על אחת המצוות אלא מעורר להתחזק בקיום תורה ומצוות. (ז) שהינך נביא אמת. משום שלא נדרש מהנביא לעשות ניסים על טבעיים. (ח) על הנביא לומר לנו את המאורעות שיתרחשו בעתיד. (ט) האם יתקיימו דברי הנביא כאשר יגיע הזמן עליו הוא דיבר. (י) אם לא יתקיימו דברי הנביא. (יא) אפילו אם פרט אחד בלבד מנבואתו לא התקיים. (יב) ודאי הדבר. (יג) אם כל דבריו התקיימו במלואם.

ב. ובודקין אותיו¹¹⁹ פעמים הרבה¹²⁰. אם נמצאו דבריו כלן נאמנים¹²¹, הרי [נביא] זה נביא אמת, כמו שנאמר בשמואל: "וידע כל ישראל מִדֶּן וְעַד בָּאָר שָׁבַע, כִּי נֶאֱמַן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַה'"¹²².

יד) עלינו לבדוק האם מתקיימים דברי הנביא. (טו) לא נאמר כאן מספר הפעמים המדויק שיש לבדוק את הנביא. בעל ה'טורי אבן' כתב שיש לבדוק את הנביא שלוש פעמים, בדומה למשה רבינו שהיה צריך לעשות שלושה מופתים

106. דברים-שופטים, יח, כא. 107. שמואל-א, ג, כ. 108. ישעיה, מז, יג. 109. שם, מד, כה. 110. מלכים-ב, י, י. 111. ירמיה, כג, כח.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(מג) נבואות הזעם שהנביא מנבא. (מד) שמנבא הנביא דברים לא טובים העתידים להתרחש. (מה) לא התקיימו דברי הנביא. (מו) בכך שהנבואה לא התקיימה. (מז) אנו לא אומרים שהיות ודברי הנביא לא התקיימו, מוכח שהוא נביא שקר. (מח) ה' עושה חסד עם החוטאים ומבטל את העונשים שגזר עליהם. (מט) ייתכן שהאדם שעליו אמר הנביא שיקרו לו דברים לא טובים, חזר בתשובה וה' מחל לו על חטאיו וביטל את העונש שנגזר עליו. (נ) ה' גזר על אנשי העיר ניוה עונש מוות, ולאחר שאנשי העיר עשו תשובה – ה' ביטל את העונש כמסופר בספר יונה באריכות. (נא) ייתכן שה' לא ביטל את העונש שנגזר על אותו אדם אך נותן לאדם ארכה של זמן עד לביצוע העונש על מנת לתת לו אפשרות נוספת לחזור בתשובה. (נב) על חזקיה נגזר עונש מוות, ובכל זאת ה' האריך את חייו בחמש עשרה שנה נוספות, כמסופר בספר ישעיהו.

אָבֵל אִם הַבְּטִיחַ עַל טוֹבָה וְאָמַר שִׁיחֶיהָ כֶּן וְכִיִּי, וְלֹא בָּאָה הַטּוֹבָה שְׁאָמְרֶיךָ - בִּידוּעַ [כרור הדבר] **שֶׁהוּא** [שנביא זה הוא] **נְבִיא שֶׁקֶר**; [משום] **שֶׁכֵּל דְּבַר טוֹבָה שֶׁיִּגְדֹר הָאֵל, אֶפְלוּ עַל תַּנְיָא - אֵינִי חוֹזְרִי. הֵא לְמַדְתִּי, שֶׁבְּדַבְרֵי הַטּוֹבָה בְּלִבְדּוֹ יִבְחֶן הַנְּבִיאִי.**

(נג) הנביא הבטיח שיקרה דבר טוב. (נד) לא התקיימו דברי הנביא. (נה) כל נבואה על דבר טוב, אף אם היא מובטחת רק בתנאים מסוימים, הנבואה תקייה בוודאות אף אם לא התקיימו התנאים הנדרשים. ועל כן, כאשר הנביא התנבא שיקרה דבר טוב ודבריו לא התקיימו, מוכח שהנביא הוא נביא שקר. (נו) מכך אנו לומדים. (נז) האם הוא נביא אמת, כי בנבואות על דברים רעים ייתכן ודבריו לא התקיימו מחמת גורמים אחרים כמו עשיית תשובה או עיכוב הגזירה.

הוּאִי שִׁירְמִיָּהוּ אוֹמֵר בְּתִשְׁבּוּתוֹ לַחֲנֻנְיָה בֶּן עֲזוּרָה, כְּשֶׁהָיָה יִרְמְיָה מִתְנַבֵּא לְרַעְיָה וְחֲנֻנְיָה [התנבא] לְטוֹבָה. אָמַר לוֹ יִרְמְיָה: 'חֲנֻנְיָה, אִם לֹא יַעֲמְדוּ [יתקיימו] דְּבָרַי, אֵין בְּזָה רָאִיָּה שְׁאֵינִי נְבִיא שֶׁקֶרִיט'; אָבֵל אִם לֹא יַעֲמְדוּ דְּבָרֶיךָ, יוֹדַע שְׁאֵתָה נְבִיא שֶׁקֶרִיט, שְׁנֶאֱמַרסָא: "אֵף שְׁמַע נָא אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְגו' הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִנְבֵּא לְשָׁלוֹם [לִטְבוֹהָ], כִּבְּא דְּבַר הַנְּבִיאִי יוֹדַע הַנְּבִיא אֲשֶׁר שָׁלַח ה' בְּאֶמֶת" 114.

(נח) זו הסיבה לכך. (נט) כי כאמור נבואות על דברים רעים יכולות להתבטל, אף אם הנביא הוא נביא אמת. (ס) כי

שיקרו במציאות יחד עם דברים שלא יתרחשו במציאות. (לג) דברי הנביא מתקיימים במלואם, כמו תבואה נקיה ללא כל פסולת.

וּבְדָבָר [בענין] הַזֶּה הַכְּתוּב הַבְּטִיחַ וְאָמַר, שְׁאֵתָה הַדְּבָרִים שֶׁמּוֹדִיעֵין הַמַּעֲוָנִים וְהַקּוֹסְמִים לְאֵמֻת וּמִכְזִּבִּין לִי - הַנְּבִיא יוֹדִיעַ לָכֵם [לבני ישראל] דְּבָרֵי הָאֱמֶת^ל, וְאֵין אֶתָּם צְרִיכִין לַמַּעֲוָנִין וְקוֹסִים וּכְיוֹצֵא בּוֹ, שְׁנֶאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא כֶּךָ [בעם ישראל] מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קוֹסִים קְסָמִים.. [מגיד עתידות] וְגו' כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה.. וְגו' נְבִיא מִקְרָבָךְ מֵאֲחִיךָ" 112.

(לד) דבריהם לא מתקיימים ומתבררים כשקר וכזב. (לה) וכל פרטי דבריהם יתקיימו. (לו) הסיבה לכך שלא נזדקק ללכת לקוסמים ומנחשי עתידות היא, משום שה' שלח לנו נביאים המתנבאים ואומרים בדיוק מה עתיד לקרות.

הָא לְמַדְתִּי, שְׁאֵין הַנְּבִיא עוֹמֵד לְנוֹלֵחַ, אֶלָּא [כדי] לְהוֹדִיעֵנוּ דְּבָרִים הַעֲתִידִים לְהֵיוֹת בְּעוֹלָם, מִשְׁבַּע וְרַעַב מְלַחְמָה וְשָׁלוֹם וּכְיוֹצֵא בֵּהֶן; וְאֶפְלוּ צְרִיכִי יָחִיד מוֹדִיעַ לֹאִיל, כְּשֶׁאוֹל [המלך] שְׁאֲכַדָּה לוֹ אֲבִדָּה וְהִלָּךְ לְנְבִיא לְהוֹדִיעוֹ מְקוֹמָהּ^ט. וּכְיוֹצֵא בָּאֵלוּ הַדְּבָרִים, הוּא שְׁיֵאֵמַר הַנְּבִיא^ט - לֹא שֶׁיַּעֲשֶׂה דֵת אַחֲרֵת, או יוֹסִיף מַצָּה או יִגְרַע^ט.

(לז) מכל האמור אנו לומדים. (לח) על מנת לחולל ניסים בעולם. (לט) הנביא מגלה גם דברים לאנשים בודדים המבקשים את עזרתו. (מ) שמואל הנביא גילה לשאול היכן נמצאת האבדה. (מא) בדומה לכך, הנביא מגלה ומנבא מקרים עתידיים שונים. (מב) הנביא לא מחדש דת חדשה או משנה פרטים במצוות.

ד. דְּבָרֵי הַפְּרָעָנוֹת שֶׁהַנְּבִיא אוֹמְרֵי^ט, כְּגוֹן שְׁיֵאֵמַר: 'פְּלוּנִי יָמוּת' [בקרוב], או 'שְׁנָה פְּלוּנִית [תהיה] שְׁנַת רָעַב' או [שנת] 'מְלַחְמָה' וּכְיוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ^ט - אִם לֹא יַעֲמְדוּ דְּבָרֵינוּ^ט, אֵין בְּזָה^ט הַכְּחָשָׁה לְנְבוּאָתוֹ, וְאֵין אוֹמְרִים: 'הִנֵּה דְבַר וְלֹא בָא'^ט; [משום] שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא "אֲרָף אֶפִּים וְרֵב חֶסֶד, וְנָחֵם עַל הָרָעָה" 113^ט, וְאֶפְשָׁר שֶׁעָשׂוּ תִשְׁבּוּבָה וְנִסְלַח לָהֶם^ט כְּאֲנָשֵׁי נִינְוָה, או שֶׁתִּלָּה לָהֶם^ט כְּחֻזְקָה^ט.

112. דברים-שופטים, יח, י; יד-טו. 113. יונה, ד, ב. 114. ירמיה, כח, ז; ט.

לְהוֹדִיעֵנוּ .. בְּעוֹלָם: הַנְּבוּאָה הִיא הוֹרָאָה לְשַׁעָה – לְקוֹשׁ חִיט״ע 183 ה' 49. אֵין .. לְנְבוּאָתוֹ: אֵין בּוֹה מִשּׁוֹם בִּיטוּל הַנְּבוּאָה אֵלָּא גִילּוֹי תוֹכְנָה הַפְּנִימִי – סה״ש תשמ״ט ח״א ע' 8.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הפסוק במילה 'במסה'. (ט) אשר הנביא הוא נביא אמת. (פ) באמצעות הנביא שנתן להם ה'. (פא) לא יפקדון באמינותו. (פב) כפי שנאמר לגבי יחזקאל הנביא. (פג) ויסמכו עליו שהוא נביא אמת.

כאמור נבואות לטובה הנאמרות על ידי נביא אמת – מתקיימות בוודאות. (סא) בדברי ירמיה לחנניה. (סב) כאשר יתקיימו דברי הנביא. (סג) יידעו כולם שהנביא הוא נביא אמת, אך אם לא יתקיימו דברי הנביא לטובה, יידעו בוודאות שהוא נביא שקר.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

הלכות דעות

דרך הנהגת האדם הרצויה בחיי היום יום.

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן אַחַת עֲשָׂרָה מִצְוֹת - חֲמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטָן:
(א) לֹא־תִדְמֹת בְּדַרְכָּיו; (ב) לֹא־תִדְבֹק בְּיֹדָעִיו;
(ג) לֹא־תִאָּהֵב אֶת רַעִים; (ד) לֹא־תִאָּהֵב אֶת הַגֵּרִים;
(ה) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא אֲחֵים; (ו) לֹא־תִכָּחֵשׁ; (ז) שֶׁלֹּא לִהְיוֹת בְּרִיחַ;
(ח) שֶׁלֹּא לִעֲנוֹת אֶמְלָלִים;
(ט) שֶׁלֹּא לִהְיוֹת רָכִיל; (י) שֶׁלֹּא לִנָּקֵם; (יא) שֶׁלֹּא לִנְטֹר. וּבִאֲוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ - בְּפָרָקִים אֵלּוּ.

פרק א

הדרך הממוצעת היא הדרך הטובה ביותר.

א. דְּעוֹת [מִידוֹת וּתְכוּנוֹת] הִרְבֵּה יֵשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי אָדָם, וְזוֹ מִשְׁנָה מִזוֹ וּרְחֻקָּה מִמֶּנָּה בְּיֹתֵר:
יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא בֹעֵל חֻמָּה, בּוֹעֵס תָּמִיד; וְיֵשׁ אָדָם שֶׁדַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבֻּת עָלָיו, וְאֵינוֹ בּוֹעֵס כָּלֹל - וְאֵם כְּעֵס,¹ יְכַעֵס כְּעֵס מְעֻט בְּכֻמָּה שְׁנִים. וְיֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא גִבָּה לֵב [=גִּאוּן] בְּיֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא שֹׁפֵל רוּחַ [=עֲנִי] עַד מָאֵד. וְיֵשׁ שֶׁהוּא בֹעֵל תְּאוּהָ, לֹא תִשְׁבַּע נִפְשׁוֹ מִהֲלֹךְ בְּתַאֲוָתָהּ;² וְיֵשׁ שֶׁהוּא טְהוֹר גּוֹף בְּיֹתֵר, לֹא יִתְאוּהָ אֶפְלוֹ לְדַבְּרִים מְעוּטִים שֶׁהִגּוּף צָרִיךְ לָהֶן.

(א) אם בכל זאת הוא מגיע לידי כעס. (ב) מתאוה תמיד לדברים נוספים.

וְיֵשׁ בֹּעֵל נִפְשׁ רַחֲבָה [=שֹׂאֲפֵת], שֶׁלֹּא תִשְׁבַּע נִפְשׁוֹ מִכָּל מָמוֹן הָעוֹלָם, כְּעֲנָנִין שֶׁנֶּאֱמָר: "אִהֲב כֶסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף"¹; וְיֵשׁ מְקַצֵּר [=מִסְתַּפֵּק בְּמוֹעֵט], שֶׁיְדִידוֹ אֶפְלוֹ דָּבָר מוֹעֵט שֶׁלֹּא יִסְפִּיק לוֹ, וְלֹא יִרְדֵּף לְהַשִּׁיג כָּל צָרָתוֹ.

ה. נְבִיא שֶׁהֵעִיד לוֹ [עֲלִיין] נְבִיא אַחֵר סָד שֶׁהוּא סָה נְבִיא [אִמַּת] - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָת נְבִיא, וְאֵין זֶה הַשְּׁנִי צָרִיךְ חֻקִּיהָ סָ; שֶׁהָרִי מִשֶּׁהָרִי רַבְּנוּ הֵעִיד לִיהוֹשֻׁעַ סָ, וְהָאֱמִינוּ בּוֹ [בִּיהוֹשֻׁעַ] כָּל [בְּנֵי] יִשְׂרָאֵל קִדְּם שִׁיעֲשֵׂה אֹתָם סָ.

(סד) אשר יודעים אנו שהוא נביא אמת. (סה) הנביא השני שאינו יודעים אם הוא נביא אמת. (סו) אין אנו צריכים לבדוק האם דברי הנביא השני מתקיימים, אלא הוא מוחזק כנביא אמת. (סז) על יהושע שהוא נביא אמת. (סח) אף על פי שיהושע עדיין לא חולל ניסים לבני ישראל, ובני ישראל לא ראו האם מתקיימים דברי נבואתו.

וְכֵן לְדוֹרוֹת סָ. נְבִיא שֶׁנִּדְעָה נְבִיאָתוֹ וְהָאֱמִינוּ [הַתְּקִימוּ] דְּבָרָיו פַּעַם אַחֵר פַּעַם [מִסְפָּר פַּעֲמִים], אוֹ שֶׁהֵעִיד לוֹ נְבִיאָתוֹ, וְהָיָה עַב הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבִיאָה עַב - אֶסוּר לְחַשֵּׁב אַחֲרָיו עַב וּלְהִרְהֹר בְּנְבִיאָתוֹ, שֶׁמָּא אֵינָה אֱמֶתָהּ. וְאֶסוּר לְנִסְתּוֹתוֹ יוֹתֵר מִדִּיעָה, וְלֹא נִהְיָה הוֹלְכִים וּמְנַסִּים לַעֲוֹלָם עַב, שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא תִנְסוּ [תִּבְדְּקוּ] אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, כֹּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בְּמִסָּה"¹¹⁵, שֶׁאֲמָרוּ עַב: "הִישׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ, אִם אֵין"¹¹⁶. אֲלֹא מֵאֲחֵר שֶׁנִּדְעָה שֶׁזֶּה נְבִיאָתוֹ עַב - יִאֲמִינוּ וְיִדְעוּ כִּי ה' בְּקִרְבָּם פָּ, וְלֹא יִהְרָהוּ וְלֹא יִחַשְּׁבוּ אַחֲרָיו פָּ, כְּעֲנָנִין שֶׁנֶּאֱמָר פָּ: "וְיִדְעוּ [בְּנֵי יִשְׂרָאֵל], כִּי נְבִיא הָיָה בְּתוֹכָם"¹¹⁷ פָּ.

(סט) כשם שמשנה העיד על נבואתו של יהושע, כך הדבר בכל הדורות אשר נביא יכול להעיד על נביא אחר שהוא נביא אמת. (ע) נודע לנו שהוא נביא אמת. (עא) העיד עליו נביא אחר שהוא נביא אמת. (עב) הנביא שהוזכר כנביא אמת, או שהעיד עליו נביא אחר שהוא נביא אמת. (עג) כפי שנתבאר באריכות בפרק ז. (עד) לפקפק באמינותו. (עה) אלא סומכים על חזקתו שהוא נביא אמת. (עו) לבדוק שוב ושוב האם דבריו מתקיימים. (עז) אלא סומכים על חזקת הנביא. (עח) כאשר יצאו בני ישראל ממצרים והתלוננו שאין להם מים לשתות, וזוהי כוונת

115. דברים ואתחנן, ו, טז. 116. שמות בשלח, יז, ז. 117. יחזקאל, ב, ה. 1. קהלת, ה, ט.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

קְרוּבָה לֹא לִזוֹ וְלֹא לִזוּיָא. וּלְפִיכָךְ צוּר חֲכָמִים
הָרָאוּנוּ, שֶׁיֵּהָא אָדָם שָׁם [-מערך ושוכל] יִדְעוּתִיו
תָּמִיד, וּמִשְׁעָר אוֹתָם וּמִכּוֹן אוֹתָם בְּדֶרֶךְ הָאֲמִצְעִית,
כְּדִי שֶׁיֵּהָא שָׁלֵם.

(יא) לכל תכונה יש שתי קצוות: הצד החיובי, והצד השלילי.
למשל: בנתינת צדקה, הפזרנות היא הצד החיובי בה אדם
נותן צדקה יותר מכפי יכולתו, והקמצנות היא הצד השלילי
בה הוא לא נותן מאומה לאחרים. שתי תכונות אלו אינן
תכונות רצויות, והדרך הישרה היא להתנהג בדרך
הממוצעת.

פִּיצֵד? לֹא יֵהָא בְּעַל חֲמָה נוֹחַ לְכַעַס, וְלֹא כָּמֵת
שְׂאִינוּ מְרָגִישׁ [אף דבר], אֲלֵא בִּינוּנִי: לֹא יִכְעַס אֲלֵא
עַל דָּבָר גָּדוֹל שְׂרָאוֹי לְכַעַס עָלָיו, כְּדִי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה
כִּיּוֹצֵא בּוֹ פְּעַם אַחֲרָת.

וְכֵן לֹא יִתְאַוֶּה אֲלֵא לְדָבָרִים שֶׁהִגּוֹף צָרִיךְ לָהֶן
וְאִי אֲפָשֶׁר לְחִיּוֹת בְּזוּלָתָן [=בלעדיהם], כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמָר:
"צָדִיק אֲכָל לֶשֶׁבַע נִפְשׁוֹ"². וְכֵן לֹא יִהְיֶה עֹמֵל
בְּעֶסְקוֹ אֲלֵא לְהַשִּׁיג דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לְחִיּוֹת שְׂעִה
[=לכלכלתו], כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמָר: "טוֹב מְעַט לְצָדִיק"³.
וְלֹא יִקְבֹּץ יָדוֹ בִּיתְרָי, וְלֹא יִפְזֹר כָּל מְמוֹנוֹ, אֲלֵא
נִתֵּן צָדָקָה כְּפִי מִסֵּת יָדוֹ [-יכולתו], וּמִלּוֹה כְּרֵאוּיָי
לְמִי שֶׁצָּרִיךְ. וְלֹא יִהְיֶה מְהוּלָּל וְשׁוֹחֲקִי, וְלֹא עֹצֵב
וְאוֹנֵן^{טו}, אֲלֵא שְׂמֵחַ כָּל יָמָיו בְּנִחָת^{טז}, בְּסִכָּר פָּנִים^{טז}
יָפוֹת. וְכֵן שְׂאֵר יִדְעוּתִיו. וְדֶרֶךְ זֶה, הִיא דֶּרֶךְ
הַחֲכָמִים.

(יב) יתקמצן ולא יתן לאחרים. (יג) עם שטר הלוואה ועדים
הוראים את מעשה ההלוואה. (יד) שזו תכונה קיצונית לצד
החיובי. (טו) שזו תכונה קיצונית לצד השלילי. (טז) ללא
הוללות, וזו היא הדרך הממוצעת.

כָּל אָדָם שֶׁיִדְעוּתִיו בְּלֵן יִדְעוּת בִּינוּנִית מְמַצְעוֹת,
נִקְרָא חֲכָם.

ה. וּמִי שֶׁהוּא מְדַדֵּק עַל עֲצָמוֹ בִּיתְרָי, וְיִתְרַחַק
מִדְּעָה בִּינוּנִית מְעַט לְצַד זֶה אוֹ לְצַד זֶה, נִקְרָא
חֲסִיד.

פִּיצֵד? מִי שֶׁיִתְרַחַק מִגְבַּה הַלֵּב עַד הַקָּצֵה הָאַחֲרוֹן,

וְיֵשׁ שֶׁהוּא מְסַגֵּף עֲצָמוֹ בְּרָעָב וְקוֹבֵץ עַל יָדָיו, וְאִינוּ
אוֹכֵל פְּרוּטָה מִשְׁלֹ אֲלֵא בְּצַעַר גָּדוֹל; וְיֵשׁ שֶׁהוּא
מֵאֲבֵד כָּל מְמוֹנוֹ בִּידָיו, לְדַעְתּוֹ. וְעַל דְּרָכִים אֵלֵיו -
שְׂאֵר כָּל הַדְּעוֹת, בְּגוֹן מְהוּלָּל [-מתהולל] וְאוֹנֵן [-עצוב],
וְכִילִיָּה וְשׁוּעִי, וְאַחֲזָרִי וְרַחֲמָן, וְלֵב אֲמִיץ וְרַף לֵבָב
[-פחדן] וְכָל כִּיּוֹצֵא בֵּהֶן.

(ג) אוסף כסף אך שומר עליו ולא משתמש בו אפילו לצורכי
עצמו. (ד) מבזבז את כספו על דברים שאין בהם תועלת.
(ה) קמצן המשתמש בכספו עבור הנאתו ולא נותן דבר
לאחרים. (ו) מפזר את כספו עבור עניי צדקה. (ז) לא
נרתע מאף דבר ומוכן לסכן את חייו באם יש בכך צורך.

ב. וְיֵשׁ בֵּין כָּל דְּעָה וְדְעָה הִרְחֻקָה מִמֶּנָּה בְּקָצֵה
הָאַחֲרָי, יִדְעוּת בִּינוּנִית [-תכונות ממוצעות] - זו רְחוּקָה
מִזוּי^ט. וְכָל הַדְּעוֹת - יֵשׁ מִהֶן יִדְעוּת שֶׁהֵן לְאָדָם [-קיימות
אצל האדם] מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ, לְפִי טָבַע גּוּפוֹ; וְיֵשׁ מִהֶן
יִדְעוּת שֶׁטָּבַעוּ שָׁל אָדָם זֶה מִכּוֹן [-מותאם אליהן] וְעֵתִיד
לְקַבֵּל אוֹתָן בְּמַהֲרָה יִתֵּר מִשְׂאֵר הַדְּעוֹת; וְיֵשׁ מִהֶן
שֶׁאִינוֹן לְאָדָם מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ, אֲלֵא לְמַד אוֹתָן
מֵאַחֲרִים אוֹ שֶׁנִּפְנָה לָהֶן מְעַצְמוֹ, לְפִי מַחֲשָׁבָה
שֶׁעָלָתָה בְּלָבוֹ אוֹ שֶׁשָּׁמַע שֶׁזֶה הַדְּעָה טוֹבָה לוֹ וְכֵה
רָאוֹי לִילָף, וְהִנְהִיג עֲצָמוֹ בָּהּ עַד שֶׁנִּקְבְּעָה [התכונה
בנפשו].

(ח) בין התכונות הקיצוניות הקיימות אצל בני האדם, כמו
התכונות שנמנו בהלכה הקודמת. (ט) אף בתכונות
הממוצעות ישנם כמה אופני התנהלות רחוקים ושונים זה
מזה. (י) ידידים או שכנים.

ג. שְׁנֵי קְצוֹת הִרְחֻקוֹת זוּ מִזוֹ שֶׁבְּכָל דְּעָה וְדְעָה,
אֵינֶן דֶּרֶךְ טוֹבָה; וְאֵין רָאוֹי לוֹ לְאָדָם לְלַכֵּת בֵּהֶן,
וְלֹא לְלַמֶּדן לְעַצְמוֹ. וְאֵם מֵצֵא טָבַעוֹ נוֹטָה לְאַחַת
מֵהֶן, אוֹ מוֹכֵן [-מותאם] לְאַחַת מֵהֶן, אוֹ שֶׁכָּבֵד לְמַד
אַחַת מִהֶן וְנִהַג בָּהּ - יִחְזִיר עֲצָמוֹ לְמוֹטָב וְיִלָּף בְּדֶרֶךְ
הַטּוֹבִים, וְהִיא דֶּרֶךְ הַיִּשְׁרָה.

ד. הַדֶּרֶךְ הַיִּשְׁרָה - הִיא מִדָּה בִּינוּנִית שֶׁבְּכָל דְּעָה
וְדְעָה, מְכַל הַדְּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם; וְהִיא הַדְּעָה
שֶׁהִיא רְחוּקָה מִשְׁנֵי הַקְּצוֹת רְחוּק שׁוֹה, וְאִינָה

2. משלי, יג, כה. 3. תהלים, לו, טז.

הפניות לשיחות קודש
כל ימיו בנחת: ההתאמה עם המאמר "משכנס אדר מרבין בשמחה" - לקו"ש ח"א ע' 338 הע' ד"ה שאמחזול, סה"ש תנש"א ח"א ע' 339.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ויהיה שפל רוח ביותר - נקרא חסיד; וזו היא מדת חסידות. ואם נתרחק עד האמצע בלבד, ויהיה ענו - נקרא חכם; וזו היא מדת חכמה. ועל דרך זו, שאר כל הדעות. וחסידים הראשונים היו מטיין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות: יש דעה שמטיין אותה כנגד הקצה האחרון, ויש דעה שמטיין אותה כנגד הקצה הראשון; וזה הוא

לפנים משורת הדין [=מעבר למתחייב].
 (ז) משום שישנן תכונות שבהן הצד החיובי הוא הצד הטוב ביותר כמו הפזרנות לעומת הקמצנות, וישנן תכונות שבהן הצד השלילי הוא הצד הטוב ביותר כמו הענווה לעומת הגאווה.
 ומצוין אנו¹ ללכת בדרךים אלו הבינוניים, והם הדרךים הטובים והישרים, שנאמר: "והלכת בדרךיו"².

וההולך בדרך זו, מביא טובה וברכה לעצמו, שנאמר: "למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו"³.

פרק ב

מקרים בהם נדרש להתנהג בדרך הקיצונית.

א. חולי הגוף, טועמין המר מתוק והמתוק מר. ויש מן החולים מי שמתאווה ותאב למאכלות שאינן ראויין לאכילה, כגון העפר והפחם, ושוא המאכלות הטובים, כגון הפת והבשר - הפל לפי רב החלי. כך בני אדם שנפשותיהם חולות - מתאווין ואוהבין הדעות הרעות, ושונאין הדרך הטובה, ומתעצלין ללכת בה, והיא כבדה עליהם למאד, לפי [-בהתאם לרמת] חללים. וכן ישעיהו [ותביא] אומר באנשים הללו: "הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשך לאור ואור לחשך, שמים מר למתוק ומתוק למר"⁴. ועליהם נאמר: "העוזבים ארחות ישר - ללכת בדרךי חשך"⁵.

ומה היא תקנת חולי הנפשות? ולכו אצל החכמים, שהן רופאי הנפשות, וירפאו חללים בדעות שמלמדים [-מורכבים] אותם, עד שיתזוירו לדרך הטובה. והמפירים בדעות הרעות שלהם, ואינם הולכים אצל החכמים לרפא אותם - עליהם אמר שלמה: "ומוסר, אילים בזו"⁶.

(יח) החובה המוטלת עלינו היא.

ו. כך למדו [חכמים] בפרוש מצוה זו: מה הוא [-השם] נקרא חנון, אף אתה היה חנון; מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום; מה הוא נקרא קדוש, אף אתה היה קדוש. ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכנויות, 'ארף אפים ורב חסד', 'צדיק וישר', 'תמים', 'גבור' ו'חזק' וכיוצא בהן [כדי] - להודיע שאלו דרכים טובים וישרים הן, וחיב אדם להנהיג [את] עצמו בהן ולהדמות [להן] כפי כחו.

ז. וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו? עד שיקבעו בו? יעשה וישנה וישלש⁷ במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות, ויחזר בהן תמיד⁸, עד שיהיו מעשיהן קלים עליו ולא יהיה בהם טרח, ויקבעו הדעות [האלו] בנפשו.

(ט) התכונות הממוצעות שבכל דבר. (כ) יעשה פעם שניה. (כא) יעשה פעם שלישית. (כב) ירגיל את עצמו להתנהג כך.

ולפי שהשמות האלו שנקרא בהן היוצר, הן הדרך

4. דברים-כי תבוא כח, ט. 5. בראשית-וירא, יח, יט. 6. שם. 7. ישעיה, ה, כ. 8. משלי, ב, יג. 9. שם, א, ז.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(ב) מעמיד פנים כביכול הוא כועס, אך אינו כועס בפועל.

אָמְרוּ חֲכָמִים הָרָאוּנוּ: 'כָּל הַפּוֹעֵס, כָּאֵלּוּ עוֹבֵד
עֲבֹדָה זָרָה'¹³. וְאָמְרוּ, שְׁפָל הַפּוֹעֵס - אִם חָכֵם
הוא, חֲכָמָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ, וְאִם נָבִיא הוּא,
נְבִיאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ. בַּעֲלֵי פֶעַס, אֵין חֵייהֶם
חֵיִים¹⁴; לְפִיכָף צוּר [חֲכָמִים] לְהִתְרַחֵק מִן הַפֶּעַס, עַד
שִׁנְהִיג [את] עַצְמוֹ שְׁלֹא יִרְגִישׁ אֶפְלוּ [-שלא ישים לב]
לְדָבָרִים הַמְכַעֲסִין. וְזוֹ הִיא הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה, וְהַדֶּרֶךְ
הַצַּדִּיקִים: הֵן נִעְלָבִין, וְאֵינָן עוֹלָבִין¹⁵; שׁוֹמְעִין
חֲרַפְתָּן [מאחרים], וְאֵינָן מְשִׁיבִין [להם דבר]; עוֹשִׂים
מֵאֲהָבָה, וְשׂוֹמְחִים בְּיִסּוּרֵין. עֲלֵיהֶם הִכְתוּב אֹמֵר:
"וְאֶהְיֶה, כְּצֶאֱת הַשָּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ"¹⁴.

(ג) החיים שלהם אינם חיים בריאים. (ד) מקבלים עלבונות
מאחרים. (ה) מעליבים אחרים. (ו) מקיימים את התורה
והמצוות. (ז) בבריאת העולם השמש והירח היו באותו
גודל, והירח ביקש מה' להקטין את אחד מהם על מנת
שיהיה הבדל ביניהם. השמש שמעה את דברי הירח, ולא
התייחסה לכך. בכך היא שמעה את חרפתה ולא השיבה על
כך, ולכן זכתה שהיא נשארה 'המאור הגדול' והירח נהיה
'המאור הקטן'. כך גם הצדיקים, השומעים חרפתם ואינם
משיבים על כך, יזכו לשכר רב על התנהגותם.

ד. לְעוֹלָם יִרְפָּה אָדָם בְּשִׁתְיָקָה, וְלֹא יִדְבֵּר אֶלָּא
בְּדִבְרֵי חֲכָמָה אוֹ בְּדִבְרֵים שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן לְחַיֵּי
גּוּפוֹ. אָמְרוּ עַל רַב, תִּלְמִיד רַבִּנוּ הַקָּדוֹשׁ, שְׁלֹא שָׁח
שִׁיחָה בְּטִלָּה [=שיחת חולין] כֹּל יָמָיו - וְזוֹ הִיא שִׁיחַת רַב
כֹּל אָדָם¹⁶. וְאֶפְלוּ בְּצִרְכֵי הַגּוֹף, לֹא יִרְפָּה אָדָם
בְּדָבָרִים. וְעַל זֶה צוּר חֲכָמִים וְאָמְרוּ: 'כָּל הַמְרַבֶּה
בְּדָבָרִים, מִבִּיא חֲטָא'¹⁵; וְאָמְרוּ: 'לֹא מְצֵאתִי לַגּוֹף
טוֹב, אֶלָּא שְׁתִּיקָה'.

(ח) רוב האנשים מדברים בדרך כלל שיחות חולין, ויש
להימנע מכך.

וְכֵן בְּדִבְרֵי תוֹרָה¹⁶ וּבְדִבְרֵי חֲכָמָה - יִהְיוּ דְבָרֵי
הַחֲכָם מְעֻטִּים, וְעֲנִיָּהֶם [=תוכנם] מְרֻבִּים. וְהוּא שְׁצוּר
חֲכָמִים וְאָמְרוּ: 'לְעוֹלָם יִשְׁנֶה אָדָם לְתִלְמִידוֹ הַדֶּרֶךְ

[=בגדים בלויים] הַמְבָדִים אֶת לִבְשֵׁיהֶם, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים
אֵלּוּ, עַד שִׁיעָקֵר גִּבָּה הַלֵּב מִמֶּנּוּ, וַיַּחֲזֹר לְדֶרֶךְ
הָאֱמָצְעִית, שֶׁהִיא דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה; וְלִכְשִׁיחֹזֵר לְדֶרֶךְ
הָאֱמָצְעִית, יִלָּךְ בָּהּ כָּל יָמָיו.

(א) כאשר רוצים להחזיר חפץ שהתעקם למקומו הראשון,
מכופפים אותו לצד השני לזמן ממושך עד שהוא מתיישר
ווחזר לקדמותו. כך הדבר גם בתכונות הנפש - כאשר
רוצים לשרש תכונה מסוימת, מתנהגים בתכונה הקיצונית
לצד השני עד שחוזרים לדרך הממוצעת שהיא הדרך
הרצויה.

וְעַל [פ'] קוֹ זֶה [-שיטה זו] יַעֲשֶׂה בְּשָׂאֵר כָּל הַדְּעוֹת: אִם
הָיָה רַחוּק לְקֶצֶה הָאֶחָד, יִרְחִיק עַצְמוֹ לְקֶצֶה הַשֵּׁנִי,
וַיִּנְהַג בּוֹ זְמַן מְרֻבָּה עַד שִׁיחֹזֵר לְדֶרֶךְ הַטּוֹבָה, וְהִיא
מִדָּה בִּינּוֹנִית שֶׁכָּבֵל דַּעַה וְדַעַה.

ג. וְיֵשׁ דְּעוֹת שְׂאִסּוּר לֹא לְאָדָם לְנַהֵג בָּהֶן בְּבִינּוֹנִית
[בתכונה הממוצעת], אֶלָּא יִתְרַחֵק עַד הַקֶּצֶה הָאֶחָד - וְהוּא
גִּבָּה הַלֵּב; שְׂאִין דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה שִׁיחָה הָאָדָם עָנּוּ
בְּלִבָּהּ, אֶלָּא שִׁיחָה שְׁפָל רוּחַ, וְתִהְיֶה רוּחוֹ נְמוּכָה
לְמָאֵד. וְלְפִיכָף נֶאֱמַר בְּמִשְׁנֵה רַבִּנוּ "עָנּוּ מָאֵד"¹⁰,
וְלֹא נֶאֱמַר "עָנּוּ" בְּלִבָּהּ. וְלְפִיכָף צוּר חֲכָמִים, מָאֵד
מָאֵד הָיוּ שְׁפָל רוּחַ¹¹. וְעוֹד אָמְרוּ, שְׁפָל הַמַּגְבִּיָּה
לְבֹ [המתנאה] - כֶּפֶר בְּעָקֵר [-ביסוד האמונה], שְׁנֵאָמַר:
"וְרַם לְבָבָהּ, וְשִׁכַּחַת אֶת ה' אֱלֹהֶיהָ"¹². וְעוֹד אָמְרוּ:
בְּשִׁמְתָא דְּאִית בִּיהּ [=יוחרם מי שיש בו] גִּסּוֹת הָרוּחַ, וְאֶפְלוּ
מִקְצָתָהּ.

וְכֵן הַפֶּעַס, דַּעַה רָעָה הִיא עַד לְמָאֵד; וְרָאוּי לְאָדָם
שִׁתְּרַחֵק מִמֶּנָּה עַד הַקֶּצֶה הָאֶחָד, וְיִלְמַד [-ירגיל את]
עַצְמוֹ שְׁלֹא יִכְעַס, וְאֶפְלוּ עַל דְּבַר שְׂרָאוּי לְכַעַס
עָלָיו. וְאִם רָצָה לְהִטִּיל אִימָה עַל בְּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ,
אוֹ עַל הַצִּבּוֹר אִם הִיא פְּרָנָס [=מנהג], וְרָצָה לְכַעַס
עָלֵיהֶן כְּדִי שִׁיחֹזְרוּ לְמוֹטָב - יִרְאֶה עַצְמוֹ בַּפְּנִיָּה
שֶׁהוּא כּוֹעֵס כְּדִי לִסְרֹם, וְתִהְיֶה דַּעַתוֹ מִשְׁכַּבֶּת בִּינּוּ
לְבִין עַצְמוֹ, כְּאָדָם שֶׁהוּא מְדַמָּה אִישׁ בְּשַׁעַת פֶּעַסוֹ,
וְהוּא אֵינוֹ כּוֹעֵס¹³.

10. במדבר־בהעלותך, יב, ג. 11. אבות ד, ד. 12. דברים־עקב, ח, יד. 13. זוהר בראשית, כז, ב. 14. ספר שופטים, ה, לא. 15. אבות, א, יז. 16. שם.

וְעַל .. וְדַעַה: עַפְ"ז בִּיאור דִּין בְּטוֹמָאֵת זָבָה - לְקוּ"ש ח"ד ע' 28. וְאֶפְלוּ מִקְצָתָהּ: וְהָיוּ בְּגִמְרָא "צִרִּיךְ שִׁיחָה בּוֹ מִשְׁמוֹנָה בְּשִׁמְנִית"? - לְקוּ"ש ח"כ ע' 162 ה' 32 וּבִשְׁוֹה"ג, רִשְׁמִיח' ח' טו ע' 34. וְכֵן .. מְעֻטִּים: לֹא סוֹתֵר לְמִ"ש בְּפִיחֵמ"ש שִׁיש לְהַרְבוֹת בְּדִבְרֵי תוֹרָה - לְקוּ"ש ח"כ ע' 158.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(יד) וכל ההפצרה בו לאכול היא מתוך ידיעה שהוא לא יאכל בסופו של דבר, ונעשית רק כלפי חוץ.

ז. **לֹא יִהְיֶה אָדָם בֹּעַל שְׁחֹק וְהִתֵּל** [-ליצנות], **וְלֹא עֶצֶב וְאוֹנוֹן** - אֵלֶּא שְׂמַח¹⁷. כִּף אֲמָרוֹ חֲכָמִים: **שְׁחֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ** - מְרַגְלִין [את האדם] **לְעִרְוָה**²⁰, **וְצוּר**, **שֶׁלֹא יִהְיֶה אָדָם פְּרוֹץ** [-מרבח] **בְּשִׁחּוֹק**, **וְלֹא עֶצֶב וּמִתְאַבֵּל**; אֵלֶּא מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִכָּר פָּנִים יָפוֹת.

(ט) זוהי הדרך הממוצעת הרצויה.

וְכֵן לֹא יִהְיֶה [האדם] **בֹּעַל נֶפֶשׁ רַחֲבָה** [-בעל תאוה], נִכְהָל לַהוֹן [-רודף כסף], **וְלֹא** [יהיה] **עֶצֶל וּבִטֵּל מִמְּלָאכָה**¹⁸, אֵלֶּא **בֹּעַל עֵין טוֹבָה**: מַעֲט עֶסֶק¹⁹, וְעוֹסֵק [ריב הזמן] **בְּתוֹרָה**; וְאוֹתוֹ הַמַּעֲט שֶׁהוּא חֵלְקוֹ, יִשְׁמַח בּוֹ. **וְלֹא יִהְיֶה** [האדם] **לֹא בֹעַל קִטְטָה וְלֹא בֹעַל קִנְיָה**, **וְלֹא בֹעַל תְּאוֹה וְלֹא רוֹדֵף אַחֵר הַכְּבוֹד**. כִּף אֲמָרוֹ חֲכָמִים: **ה'קִנְיָה וְהַתְּאוֹה וְהַכְּבוֹד**, מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם²¹. כָּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר - יִלֵּךְ בְּמִדָּה הַבִּינוּנִית שֶׁבְּכָל דְּעָה וְדָעָה, עַד שְׂיִהְיֶה כָּל דְּעוּתוֹ מְכֻנָּה בְּאִמְצָעִית; וְהוּא שְׁשִׁלְמָה אוֹמֵר: **"וְכָל דְּרָכֶיךָ יִפְנוּ"**²².

(טז) שאינו דואג כלל לצרכיו ההכרחיים. (יז) ואינו עובד אפילו מעט לפרנסתו על מנת לספק את צרכיו ההכרחיים. (יח) תכוון את כל דרכיך לדרך הממוצעת שהיא הדרך הרצויה.

קִצְרָה¹⁷. **אֲבָל אִם הָיוּ הַדְּבָרִים מְרִבִּין וְהַעֲנִין מוֹעֵט**, **הָרִי זֶה סְכָלוֹת** [=טפשות]; **וְעַל זֶה נֶאֱמַר**: **"כִּי בֹא הַחֲלוּם בְּרֵב עֵינָן, וְקוֹל כְּסִיל בְּרֵב דְּבָרִים"**¹⁸.

(ט) ולא יאריך בדברים. (י) תוכן מועט במילים רבות.

ה. **סִיג לַחֲכָמָה** [-גדר השומרת על החכמה], **שְׂתִיקָה. לְפִיכָף, לֹא יִמָּהַר** [החכם] **לְהָשִׁיב** [-לענות לחברו על כל דבר], **וְלֹא יִרְבֶּה לְדַבֵּר; וְיִלְמַד לְתַלְמִידִים בְּשׂוֹכָה וְנַחַת** [=ברוגע], **בְּלֹא צִעָקָה, בְּלֹא אַרְיִכוֹת לְשׁוֹן. הוּא שְׁשִׁלְמָה אוֹמֵר**: **"דְּבָרֵי חֲכָמִים, בְּנַחַת נִשְׁמָעִים"**¹⁹. **ו. אֲסוּר לְאָדָם לְהִנְהִיג עֲצָמוֹ בְּדְבָרֵי חֵלְקוֹת וּפְתוּי** [-חנפנות וצביעות]. **וְלֹא תִהְיֶה** [התנהגות] **אַחַת בִּפְנֵי וְאַחַת בְּלִבֵּי, אֵלֶּא תוֹכוֹ כְּבוֹר** [-פנימיותו כחיצוניותו]; **וְהַעֲנִין** [שחושב] **שְׁבִלֵב, הוּא** [יהיה] **הַדְּבָר** [שיאמר] **שְׁבִפָּה. וְאֲסוּר לְגַנֵּב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת** [-לרמות אנשים], **וְאֶפְלוּ** [את] **דַּעַת הַגּוֹי**.

פִּיעֵזר? לֹא יִמְכֹּר [אפילו] **לְגוֹי בֶּשֶׁר נִבְלָה בְּכָלֵל שְׁחוּטָה י, וְלֹא מִנְעַל שֶׁל** [-עור בהמה] **מִתָּה בְּמִקּוֹם מִנְעַל שֶׁל שְׁחוּטָה י. וְלֹא יִסְרֹה** [-יפציר] **בְּחִבְרוֹ שִׂיאֵכֵל אֶצְלוֹ, וְהוּא יוֹדֵעַ שְׂאִינוֹ אוֹכֵלִי, וְיִרְבֶּה** [-ולא ירבה] **לוֹ בְּתַקְרִבָּת** [=כיבוד], **וְהוּא יוֹדֵעַ שְׂאִינוֹ מְקַבֵּל** [-מעניין בכך]; **וְלֹא יִפְתַּח לוֹ חֲבִיטוֹ שֶׁהוּא צָרִיף לְפִתָּח אוֹתוֹ** [כדי] **לְמַכְרֵן, כְּדֵי לְפִתּוֹתוֹ** [-את חברו] **שֶׁבְּשִׁבִיל כְּבוֹדוֹ פִּתַּח. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. אֶפְלוּ מִלָּה אַחַת שֶׁל פְּתוּי וְשֶׁל גִּנְבַת הַדַּעַת, אֲסוּרָה; אֵלֶּא שִׁפְתָּ אֲמַת וְרוּחַ נָכוֹן, וְלֵב טָהוֹר מְכַל עֵמָל וְהוֹנוֹת** [-תרמית]

ונכלוליות].

(יא) יחסו לאחרים כלפי חוץ שונה ממה שחושב עליהם בליבו. (יב) לא יאמר לגוי שהוא מוכר לו בשר בהמה שחוטא, כאשר בפועל חלק מהשר הוא בשר נבלה. (יג) אלא עליו להודיע לו שמדובר בנעל העשויה מעור בהמה שמתה. יש שני הבדלים בין נעל העשויה מעור בהמה שמתה לנעל העשויה מעור בהמה בריאה שנשחטה: א. נעל מעור בהמה מתה היא נעל חלשה יותר. ב. יתכן והבהמה מתה כתוצאה מהכשת נחש וארס הנחש נשאר בעור ממנו עשויה הנעל ומהווה סכנה ללובש הנעל.

17. פסחים, ג, ב. 18. קהלת, ה, ב. 19. שם, ט, יז. 20. אבות, ג, יג. 21. שם, ד, כא. 22. משלי, ד, כו.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הַאֲחֵרוֹן^א, עַד שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן וְלֹא יִשָּׂא אִשָּׁה וְלֹא יֵשֵׁב בְּדִירָה נָאָה וְלֹא יִלְבַּשׁ מְלָבוֹשׁ נָאָה אֲלָא [ילבש את] הַשֶּׁק וְהַצִּמָּר הַקָּשָׁה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, בְּגוֹן בְּמָרִי אָדָם [הכמרים הנוצרים] - גַּם זֶה דֶּרֶךְ רָעָה הִיא, וְאִסּוּר לִילָךְ בָּהּ.

(א) לצד הקיצוני של הריחוק מכל תאוה.

הַמְהִלָּךְ בְּדֶרֶךְ זֶה [הקיצוניות], נִקְרָא 'חֹטֵא'. הָרִי הוּא אוֹמֵר בְּנִזִּיר: "וּכְפָר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ"²³; אֲמָרוּ חֲכָמִים: 'וְיָמָּה אִם נִזִּיר שֶׁלֹּא פָּרַשׁ אֲלָא מִן הַיַּיִן, צָרִיף בִּפְרָה - [אדם] הַמוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה²⁴ [שצריך כפרה על כך].

(ב) כלומר, הנזיר נקרא חוטא.

לְפִיכָף צִוּוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִמְנַע אָדָם עַצְמוֹ אֲלָא מִדְּבָרִים שֶׁמְנַעָה הַתּוֹרָה [ממנו] בְּלִבָּד, וְלֹא יִהְיֶה אוֹסֵר עַצְמוֹ בְּנִדְרִים וּבְשִׁבּוּעוֹת עַל דְּבָרִים הַמִּתְרִין. כֵּן אֲמָרוּ חֲכָמִים: 'לֹא דִיף מִה שֶׁאִסְרָה תּוֹרָה, אֲלָא שֶׁאִתָּה אוֹסֵר עָלֶיךָ דְּבָרִים אֲחֵרִים²⁵ !

וּבִכְלָל הַזֶּה, אֵלּוּ שֶׁמִּתְעַנִּין תָּמִיד - אֵינָן בְּדֶרֶךְ טוֹבָה, וְאִסְרוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיֶה אָדָם מְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּתַעֲנִית. וְעַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, צִוָּה שְׁלֵמָה וְאָמַר: "אַל תְּהִי צָדִיק הַרְבֵּה, וְאַל תִּתְחַפֵּם יוֹתֵר - לְמָה תִּשׁוּמָם"²⁶.

(ג) למה תתנהג כאדם תימהוני שאין לו כלום בעולמו.

ב. צָרִיף אָדָם שֶׁיִּכְנוֹן [את] כָּל מַעֲשָׂיו כָּלָם, לִידַע אֶת הַשֵּׁם בְּרוּךְ הוּא, בְּלִבָּד; וְיִהְיֶה שִׁבְתּוֹ וְקוֹמוֹ וְדַבּוּרוֹ, הַכָּל לַעֲמֵת [למטרת] זֶה הַדָּבָר [ידיעת הבורא]. כִּי־עַד? כְּשִׁישֵׂא וְיִתֵּן [כשיעסוק במסחר] אוֹ יַעֲשֶׂה מְלָאכָה לְטַל שָׂכָר, לֹא יִהְיֶה בְּלָבוֹ [-לא יחשוב רק על] קְבוּצָה מִמּוֹן בְּלִבָּד, אֲלָא יַעֲשֶׂה דְּבָרִים הֵלָלוּ כְּדִי שִׁימְצֵא [-ישגיג] דְּבָרִים שֶׁהַגּוֹף צָרִיף לָהֶן, מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה וְיִשְׁיִבַת בֵּית וּנְשִׂיאת אִשָּׁה^ה.

(ד) בורא העולם ומנהיגו. (ה) וכך יוכל לעבוד את ה' כראוי.

לְפִיכָף, לֹא יֹאכַל [אדם] כָּל שֶׁהִחָף מִתְאַוָּה, כְּמוֹ הַכֶּלֶב וְהַחֲמוֹר, אֲלָא יֹאכַל דְּבָרִים הַמוֹעִילִין לוֹ, [בין] אִם [הם] מְרִים [ובין] אִם [הם] מְתוּקִים. וְלֹא יֹאכַל דְּבָרִים הָרָעִים לַגּוֹף, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מְתוּקִין לַחֵף. כִּי־עַד? מִי שֶׁהִיָּה בָּשָׂרוֹ חָם - לֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא דָּבָשׁ וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן, כְּעֶנְיָן שֶׁאֲמַר שְׁלֵמָה דֶּרֶךְ מִשָּׁל: "אֲכַל דָּבָשׁ הָרְפוּת לֹא טוֹב"²⁷, וְשׁוֹתָה מִי הַעֲלָשִׁין [-חליטת צמח העולש], אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מָר; שֶׁנִּמְצָא שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָה דֶּרֶךְ רְפוּאָה בְּלִבָּד כְּדִי שֶׁיִּכְרִיא וְיַעֲמֵד שָׁלֵם, הוּאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְחִיוֹת אֲלָא בְּאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה.

וְכֵן • כְּשִׁיבָעֵל, לֹא יִכְעַל [השנת הראב"ד] וְכֵן . . . הוֹרַע א"א וְכֵן לַמְצוֹת הַעֲנוּה אִם הִיא מִקְפֶּדֶת. אֲלָא כְּדִי לְהַבְרֹת גּוֹפּוֹ וְכְדִי לְקַיֵּם אֶת הַזֵּרַע; לְפִיכָף, אֵינּוּ בּוֹעֵל כָּל זְמַן שִׁתְּאַוָּה, אֲלָא בְּכָל עַת שֶׁיִּדַּע שֶׁהוּא צָרִיף לְהוֹצִיא שִׁכְבַּת זֵרַע כְּמוֹ דֶּרֶךְ הַרְפָּאוֹת, אוֹ לְקַיֵּם אֶת הַזֵּרַע.

(ו) להוליד ילדים ולקיים את המין האנושי. (ז) שיש בכך צורך על פי כללי הרפואה.

ג. הַמְנַהִּיג עַצְמוֹ עַל פִּי [כללי] הַרְפָּאוּה - אִם שָׁם עַל לְבוֹ [-כל מטרתו היא] שֶׁיִּהְיֶה כָּל גּוֹפּוֹ וְאִבָּרָיו שְׁלֵמִים חֲזָקִים בְּלִבָּד, וְשִׁיחִיו לוֹ בָּנִים עוֹשִׂין מְלָאכָתוֹ וַעֲמִלִּין לְצָרְכּוֹ - אֵין זֶה דֶּרֶךְ טוֹבָה; אֲלָא יִשִּׁים עַל לְבוֹ שֶׁיִּהְיֶה גּוֹפּוֹ שָׁלֵם וְחֲזָק, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה נִפְשׁוֹ יִשְׁרָה לְדַעַת אֶת ה', שְׂאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּכְבִּין וְיִשְׁתַּפֵּל [-ישכיל] בְּחֻמּוֹת, וְהוּא חוֹלָה אוֹ אֶחָד מֵאִבָּרָיו כּוֹאֵב; וְיִשִּׁים עַל לְבוֹ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בֶּן, אוֹלִי יִהְיֶה חָכָם וְגָדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל.

23. במדבר נשא, ו, יא. 24. תענית, יא, א. 25. ירושלמי, נדרים ט, א. 26. קהלת, ז, טז. 27. משלי, כה, כז.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לְעוֹלָם לֹא יֵאָכֵל אָדָם, אֲלֵא כְּשֶׁהוּא רָעֵב; וְלֹא יִשְׁתֶּה, אֲלֵא כְּשֶׁהוּא צָמָא. וְאֵל יִשְׁתֶּה נִקְבִּי [יִתְאֲפֵק מִלְּהִתְפַּנּוּת], וְאֵפְלוּ רָגַע אֶחָד, אֲלֵא כָּל זְמַן שְׁצָרִיף לְהִשְׁתִּין אוֹ לְהִסָּף אֶת רִגְלָיו [נִקְבִּים גְּדוּלִים], יַעֲמִד מִידָּא.

(א) מכיון שבנוסף לכך שהמתאפק עובר על איסור "אל תשקצו את נפשתיכם" (ויקרא יא, מג), השחיית הנקבים גורמת למחלות ולסכנה.

ב. לֹא יֵאָכֵל אָדָם עַד שֶׁתִּמְלֵא כְּרִסּוֹ, אֲלֵא יִפְחוּת כָּמוֹ [בְּעִיר] רְבִיעַ [רבע] מִשְׁבָּעֲתוֹ. וְלֹא יִשְׁתֶּה מִיָּם בְּתוֹךְ הַמְּזוֹן, אֲלֵא מְעַט וּמְזוּג [מְעוּרָב] בִּיָּי; וּכְשֶׁיִּתְחִיל הַמְּזוֹן לְהִתְאַפֵּל בְּמַעֲיוֹ, שׁוֹתֶה מֶה שֶׁהוּא צָרִיף לְשִׁתּוֹ. וְלֹא יִרְבֶּה לְשִׁתּוֹת מִיָּם, וְאֵפְלוּ כְּשֶׁיִּתְאַפֵּל הַמְּזוֹן. וְלֹא יֵאָכֵל [יִתְחִיל לֵאכּוֹל] עַד שֶׁיִּכְדֹּק עֲצָמוֹ יָפָה יָפָה, שְׁמָא יִהְיֶה צָרִיף לְנִקְבִּי.

(ב) על האדם לאכול שלושת-רבעי מכמות האוכל המשיביעה אותו. (ג) מטרת שתייה זו היא כדי לרכך את המאכלים שאוכלים. (ד) זמן זה הוא כאשר האדם מרגיש צמא כתוצאה מהמזון שאכל.

לֹא יֵאָכֵל אָדָם, עַד שֶׁיִּהְיֶה קֹדֶם אֲכִילָה עַד [כדי] שִׁיתְחִיל גּוּפוֹ לָחֹם [לְהִתְחַמֵּם], אוֹ יַעֲשֶׂה מְלָאכָה, אוֹ יִתְיַגַּע בְּיָגַע אַחֲרֶיהָ. כָּלֹל שֶׁל דָּבָר - יַעֲנֶה גּוּפוֹ וְיִיגַע [יִתְאֲמֵץ] כָּל יוֹם בְּבִקֹּר עַד שִׁיתְחִיל גּוּפוֹ לָחֹם, וְיִשְׁקֹט [יִנּוּחַ] מְעַט עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב נִפְשׁוֹ [תַּחֲזוֹר לְאִינִתָּה], וְאוֹכֵל. וְאִם רָחִץ בְּחִמְיָן אַחֵר שְׂיַגַע, הָרִי זֶה [יִתֵּר] טוֹב; וְאַחֵר כִּף שׁוֹתֶה מְעַט, וְאוֹכֵל.

(ה) דבר הדורש מאמץ, כמו התעמלות.

ג. לְעוֹלָם כְּשִׂיאָכֵל אָדָם, יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ אוֹ יִטֶּה עַל [עַד] שְׁמָאל. וְלֹא יִהְיֶה וְלֹא יִרְכֵּב וְלֹא יִיגַע וְלֹא יַעֲזֹז [יִטְלֹטֵל] גּוּפוֹ וְלֹא יִטִּיל, עַד שֶׁיִּתְאַפֵּל הַמְּזוֹן שְׁבִמְעִי; וְכָל הַמְּטִיל אַחֵר אֲכִילָתוֹ אוֹ שְׂיַגַע, הָרִי זֶה מְבִיא עַל עֲצָמוֹ חֲלָאִים רָעִים וְקָשִׁים. זֶה מְבִיא עַל עֲצָמוֹ חֲלָאִים רָעִים וְקָשִׁים.

נִמְצָא הַמְּהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ זֶה כָּל יָמָיו כָּלָן, עוֹבֵד אֶת ה' תָּמִיד, אֵפְלוּ בְּשַׁעַה שְׁנוּשָׂא וְנוֹתָן, וְאֵפְלוּ בְּשַׁעַה שְׁבוּעָל - מִפְּנֵי שֶׁמִּחְשְׁבָתוֹ בְּכָל כְּדִי שֶׁיִּמְצָא צָרָתוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה גּוּפוֹ שָׁלֵם לְעִבְדָּא אֶת ה'.

וְאֵפְלוּ בְּשַׁעַה שֶׁהוּא יָשָׁן, אִם יָשָׁן לְדַעַת [בְּמִטָּה] כְּדִי שֶׁתִּנּוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו, וְיִנּוּחַ גּוּפוֹ כְּדִי שֶׁלֹּא יִחַלֶּה, וְלֹא יוֹכֵל לְעִבְדָּא אֶת ה' וְהוּא חוֹלֶה - נִמְצָאת שְׁנָה שְׁלוֹ עֲבוּדָה לְמָקוֹם בְּרוּף הוּא. וְעַל עֲנָיָן זֶה צוּר חֲכָמִים וְאָמְרוּ: 'וְכָל מַעֲשִׂיף יִהְיֶה לְשֵׁם שְׁמָיָם';²⁸ וְהוּא שְׁאֵמַר שְׁלֵמָה בְּחֻמְתּוֹ: "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ"²⁹ [תִּדַּע אֶת ה'].

נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~

"וְעַל עֲנָיָן זֶה צוּר חֲכָמִים וְאָמְרוּ: 'וְכָל מַעֲשִׂיף יִהְיֶה לְשֵׁם שְׁמָיָם'; וְהוּא שְׁאֵמַר שְׁלֵמָה בְּחֻמְתּוֹ: "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ". הַקִּדִּים מֵאֵמַר חֲז"ל "כֹּל מַעֲשִׂיךְ יִהְיֶה לְשֵׁם שְׁמָיָם" לִפְסוּק "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ" כִּיּוֹן שֶׁהֵם שְׁנֵי עֲנִינִים זֶה לַמַּעֲלָה מִזֶּה וְסֹדֶר הָעֲבוּדָה צָרִיךְ לִהְיוֹת מֵהַקֵּל אֶל הַכָּבֵד. "כֹּל מַעֲשִׂיךְ יִהְיֶה לְשֵׁם שְׁמָיָם" הֵינּוּ שֶׁהַגִּשְׁמִיּוֹת – "מַעֲשִׂיךְ" תִּהְיֶה לְשֵׁם שְׁמָיָם וְתִשְׁמַשׁ אֶת הַקְּדוּשָׁה. אֲבָל הַדְּרָגָה הַיּוֹתֵר נְעֻלִית הִיא "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ" הֵינּוּ שֶׁהַגִּשְׁמִיּוֹת לֹא רַק תִּשְׁמַשׁ אֶת הַקְּדוּשָׁה אֲלֵא שֶׁאֵף תִּהְיוּ לַקְּדוּשָׁה עֲצָמָה וּמִכִּיּוֹן שׁוֹהוּ סֹדֶר הָעֲבוּדָה הַבָּיֵאם בְּסֹדֶר זֶה.

לקוטי שיחות חלק ג' עמוד 907 הערה 37

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

פֶּרֶק ד

הדרך לשמירת בריאות הגוף.

א. הוֹאִיל וְהוֹיָת [הֵיית] הַגּוּף פְּרִיא וְשָׁלֵם, מְדַרְכִּי (עֲבוּדָתוֹ)³⁰ ה' הוּא, שְׁהָרִי אֵי אֶפְשָׁר שְׁיָבִין אוֹ יַדַּע [אֵת ה'], וְהוּא [כֹּאשֶׁר הוּא] חוֹלֶה - צָרִיף לְהִרְחִיק אָדָם עֲצָמוֹ מִדְּבָרִים הַמְּאֻבְּדִין אֶת הַגּוּף, וְלִהְיוֹת עֲצָמוֹ בְּדְבָרִים הַמְּבָרִיךְ [הַמְּבָרִיכִים] וְאֵלּוּ הֵן:

28. אבות, ב, יב. 29. משלי, ג, ו. 30. אג"ק אדמו"ר חט"ז אגרת ה'תתל"ט.

בשעה שבוועל: לא שייך לגדר מצות פרו ורבו – לקו"ש ח"ע' 28. לא סותר למאמר רז"ל "אי לא יצר הרע פסק החימום" – לקו"ש ח"ב ע' 692. נמצאת... הוא: מדוע טבע הקב"ה בגופנו את הצורך בשינה? – סה"ש תש"נ ח"ב ע' 597. בכל דרכיך דעה: נוסף על "כל מעשיך יהיו לשם שמים" – לקו"ש ח"ג ע' 907 הע' 37. פרק ד: גם הנאמר בפרק זה הוא הלכות הנוגעות לזמננו – לקו"ש ח"ב ע' 53. (עבודת): לכאורה צריכה להיות הוספה "עבודת" – לקו"ש ח"ב ע' 531 הע' 12, ח"ג ע' 806 הע' 9.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ד. היום והלילה, ארבע ועשרים שעות. די לו לאדם לישן שליש, שהוא שמונה שעות; ויהיו [שעות השנה] בסוף הלילה, כדי שיהא מתחלת שנתו עד שתעלה [זריחת] השמש שמונה שעות, ונמצא עומד ממשותף [קם מהשניה] קדם שתעלה השמש.

(ו) וכאשר השנה בשעות אלו, היא מועילה יותר לגוף.

ה. לא יישן אדם לא על פניו, ולא על ערפו, אלא על צדו - בתחלת הלילה [ישן] על צד שמאלי, ובסוף הלילה [ישן] על צד ימין. ולא יישן סמוך לאכילה, אלא ימתין אחר אכילה כמו שלש או ארבע שעות. ולא יישן ביום.

(ז) משום שבתנוחה זו הכבד הנמצא בצד ימין יהיה על המעיים, וכך תהליך העיכול של המזון הנאכל במשך היום יהיה מהיר יותר. (ח) הכוונה דווקא לשינה קבועה ומכוונת, אולם מנוחה מזדמנת אפשר. וכדברי חז"ל על דוד המלך, שהיה ישן במהלך היום שינה קצרה באורך כחצי שעה.

ו. דברים המשלשין את בני מעים^ט, כגון עגבים ותאנים ותותים ואגסים ואבטיחים ומעי [פנים] הקשואים ומעי מלפפונות - אוכל אדם אותן בתחלה, קדם אכילה. ולא יערבם עם המזון, אלא שוהה מעט עד שיצאו מבטן העליון [ויתעכלו במעיים], ואוכל מזונו. ודברים שהן מאמצין [מקשים] את בני מעים, כגון רמונים ופרישין [חבושים] ותפוחים וקנרסטמילין [אגסים] - אוכל אותן תכף [סמוך] למזונו, ולא ירבה מהן.

(ט) דברי מאכל המרפים את הקיבה.

(יג) יין שהשמרים שלו עדיין מעורבים בתוכו והוא נמצא בתחילת תהליך התסיסה. (יד) מדובר על כרוב חי ולא על כרוב מבושל.

ז. פשירצה אדם לאכל בשר עוף ובשר בהמה כאחד, אוכל בתחלה [קודם] בשר העוף; וכן ביצים ובשר עוף, אוכל בתחלה ביצים; בשר בהמה דקה ובשר בהמה גסה, אוכל בתחלה בשר הדקה - לעולם יקדים אדם [לאכול] דבר הקל, ומאחר הכבד.

(י) הדברים הקלים מתעכלים מהר יותר, ולכן רצוי לאכול קודם דברים קלים, להמתין שהם יתעכלו במעיים, ולאחר מכן לאכול את הדברים הכבדים.

(טו) אך דווקא דלעות רכות ואילו דלעות קשות מזיקות לגוף ואין לאכלם כלל.

ח. בימות החמה [בקיץ] - אוכל מאכלים הקרים, ולא ירבה בתבלין [תבלינים]^א, ואוכל את החמץ^ב; ובימות הגשמים [בחורף] - אוכל אכלין החמים, ומרבה בתבלין, ואוכל מעט מן החרדל ומן

ט. ויש מאכלות שהם רעים, ואינן כמו אלו; והן: עוף המים [ברווז וכדומה], ובגיי יונה הקטנים, והתמרים, ולחם קלוי^{טו} בשמן או לחם שנלוש בשמן, והסלת שגפו אותה כל צרכה עד שלא נשאר בה ריח מרסן [סובין], והציר והמוריס^{טז}. אין ראוי להרבות מאכילת אלו; ואדם שהוא חכם

ט. ויש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאד, וראוי לאדם שלא לאכלן לעולם - כגון הדגים הגדולים המלוחים הישנים, והגבינה המלוחה הישנה, והפמיהין והפטירות, והבשר המליח הישן, ויין מגתו^י, ותבשיל ששהה עד שנדרף [נגמר] ריחו, וכל מאכל שריחו רע או מר ביותר; הרי אלו לגוף, כמו סם המות. ויש מאכלות שהן רעים, אבל אינם כמו הראשונות לרע; לפיכך ראוי לאדם שלא לאכל מהן אלא מעט ואחר ימים הרבה [לעיתים רחוקות], ולא יגיל עצמו להיות מזונו מהן או לאכלן עם מזונו תמיד - כגון דגים גדולים, וגבינה, וחלב ששהה אחר שנחלב ארבע ועשרים שעות, ובשר שורים גדולים ותלשים גדולים, והפול, והעדשים, והספיר [מין קטנית], ולחם שעורים, ולחם מצות, והכרובי^י, והצציר [מין ירק], והבצלים, והשומים, והחרדל, והצנון; כל אלו מאכלים רעים הם.

(יז) ויש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאד, וראוי לאדם שלא לאכלן לעולם - כגון הדגים הגדולים המלוחים הישנים, והגבינה המלוחה הישנה, והפמיהין והפטירות, והבשר המליח הישן, ויין מגתו^י, ותבשיל ששהה עד שנדרף [נגמר] ריחו, וכל מאכל שריחו רע או מר ביותר; הרי אלו לגוף, כמו סם המות. ויש מאכלות שהן רעים, אבל אינם כמו הראשונות לרע; לפיכך ראוי לאדם שלא לאכל מהן אלא מעט ואחר ימים הרבה [לעיתים רחוקות], ולא יגיל עצמו להיות מזונו מהן או לאכלן עם מזונו תמיד - כגון דגים גדולים, וגבינה, וחלב ששהה אחר שנחלב ארבע ועשרים שעות, ובשר שורים גדולים ותלשים גדולים, והפול, והעדשים, והספיר [מין קטנית], ולחם שעורים, ולחם מצות, והכרובי^י, והצציר [מין ירק], והבצלים, והשומים, והחרדל, והצנון; כל אלו מאכלים רעים הם.

ה. לא יישן אדם לא על פניו, ולא על ערפו, אלא על צדו - בתחלת הלילה [ישן] על צד שמאלי, ובסוף הלילה [ישן] על צד ימין. ולא יישן סמוך לאכילה, אלא ימתין אחר אכילה כמו שלש או ארבע שעות. ולא יישן ביום.

(ז) משום שבתנוחה זו הכבד הנמצא בצד ימין יהיה על המעיים, וכך תהליך העיכול של המזון הנאכל במשך היום יהיה מהיר יותר. (ח) הכוונה דווקא לשינה קבועה ומכוונת, אולם מנוחה מזדמנת אפשר. וכדברי חז"ל על דוד המלך, שהיה ישן במהלך היום שינה קצרה באורך כחצי שעה.

ו. דברים המשלשין את בני מעים^ט, כגון עגבים ותאנים ותותים ואגסים ואבטיחים ומעי [פנים] הקשואים ומעי מלפפונות - אוכל אדם אותן בתחלה, קדם אכילה. ולא יערבם עם המזון, אלא שוהה מעט עד שיצאו מבטן העליון [ויתעכלו במעיים], ואוכל מזונו. ודברים שהן מאמצין [מקשים] את בני מעים, כגון רמונים ופרישין [חבושים] ותפוחים וקנרסטמילין [אגסים] - אוכל אותן תכף [סמוך] למזונו, ולא ירבה מהן.

(ט) דברי מאכל המרפים את הקיבה.

ז. פשירצה אדם לאכל בשר עוף ובשר בהמה כאחד, אוכל בתחלה [קודם] בשר העוף; וכן ביצים ובשר עוף, אוכל בתחלה ביצים; בשר בהמה דקה ובשר בהמה גסה, אוכל בתחלה בשר הדקה - לעולם יקדים אדם [לאכול] דבר הקל, ומאחר הכבד.

(י) הדברים הקלים מתעכלים מהר יותר, ולכן רצוי לאכול קודם דברים קלים, להמתין שהם יתעכלו במעיים, ולאחר מכן לאכול את הדברים הכבדים.

ח. בימות החמה [בקיץ] - אוכל מאכלים הקרים, ולא ירבה בתבלין [תבלינים]^א, ואוכל את החמץ^ב; ובימות הגשמים [בחורף] - אוכל אכלין החמים, ומרבה בתבלין, ואוכל מעט מן החרדל ומן

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יִאכַל סְעוּדָתוֹ. יַעֲשֶׂה בֶּן יוֹם אַחֵר יוֹם, שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה יָמִים אִם צָרָה לָכֶן, עַד שִׁירְפוּ מַעֲוִי.

יד. וְעוֹד כָּלל אַחֵר אָמְרוּ בְּבִרְיאוֹת הַגּוֹף: כָּל זְמַן

שֶׁאֲדָם מִתְעַמֵּל וְיִגַּע הִרְבָּה וְאֵינוֹ שׁוֹבֵעַ ^י [יותר מדי], ^כ

וּמַעֲוִי רָפִין - אֵין חֲלִי בָּא עָלָיו וְכֹחוֹ מִתְחַזֵּק,

וְאֶפְלוֹ אוֹכֵל ^{א-אם יאכל} מֵאֲכָלוֹת הָרָעִים;

כ) כמבואר בהלכה ב, שעל האדם לאכול עד שלושת-רבעי מכות האוכל שמשיעה אותו.

טו. וְכָל מִי שֶׁהוּא יוֹשֵׁב לְבִטָּח ^{ב-במנוחה} וְאֵינוֹ

מִתְעַמֵּל, אוֹ מִי שֶׁמְשַׁהֶה נִקְבִּיו אוֹ מִי שֶׁמַּעֲוִי קָשִׁין

- אֶפְלוֹ אֵכֵל מֵאֲכָלוֹת טוֹבִים וְשֹׁמֵר עֲצָמוֹ עַל פִּי

הָרְפוּאָה, כָּל יָמָיו יִהְיוּ מְכֹאֲבוֹים וְכֹחוֹ תִּשָּׁשׁ.

וְאֶכִּילָה גְּסָה ^{ד-רבה מדי} לְגוֹף כָּל אָדָם ^{היא} כִּמוֹ סֵם

הַמָּוֶת, וְהִיא עֶקֶר לְכָל חֲלָאִים.

רב החללאים הבאים על האדם, אינן אלא מפני

מאכלים רעים, או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל

אכילה גסה, אפלו ממאכלים טובים. הוא ששלמה

אומר בפרקתו: "שומר פיו ולשונו - שמר מצרות

נפשו"³¹; כלומר, שומר פיו מלאכל מאכל רע או

מלשבע ^{יותר מדי}, ולשונו מלדבר אלא בצרכיו^{כא}.

כא) מדבר רק על הדברים הנצרכים לו, ולא מדבר דברים בטלים.

טז. דֶּרֶךְ הִרְחִיצָה ^{הרצויה} - שִׁיפְנֵס אָדָם לְמִרְחֵץ

מִשְׁבָּעָה יָמִים לְשִׁבְעָה יָמִים ^{ז-פעם בשבוע}; וְלֹא יִפְנֵס

סְמוּךְ לְאֶכִּילָה, וְלֹא כִּשְׁהוּא רַעֲב, אֲלֹא כִּשְׁתִּחִיל

הַמְּזוּן לְהִתְעַפֵּל בְּמַעֲוִי. וְרוֹחֵץ כָּל גּוֹפוֹ בְּחֻמִּין ^{במים}

חֲמִים ^{חמים} שְׁאֵין הַגּוֹף נִכְוֶה בָּהֶן, וְרֹאשׁוֹ בְּלִבְד בְּחֻמִּין

שֶׁהַגּוֹף נִכְוֶה בָּהֶן. וְאַחֵר כֶּף יִרְחֹץ גּוֹפוֹ בְּפוֹשְׁרִין,

וְאַחֵר כֶּף בְּפוֹשְׁרִין מִן הַפוֹשְׁרִין ^{קרים יותר}, עַד

שִׁירְחֹץ בְּצוֹנָן ^{מים קרים ממש}; וְלֹא יַעֲבִיר עַל רֹאשׁוֹ

כָּלֵל, לֹא פוֹשְׁרִין וְלֹא צוֹנָנִי. וְלֹא יִרְחֹץ בְּצוֹנָן

בִּימֹת הַגְּשָׁמִים. וְלֹא יִרְחֹץ ^{במים קרים} עַד שִׁינִיעַ

יִפְרָךְ ^{י-עסה וישפשף} כָּל גּוֹפוֹ ^{ברחיצה במים חמים}, וְלֹא

וְכוֹבֵשׁ אֶת יָצְרוֹ, וְלֹא יִמָּשֶׁךְ אַחֵר תִּאֲוָתוֹ וְלֹא יֵאכַל

מִכָּל ^{המאכלים} הַנִּזְכָּרִים כְּלוּם, אֲלֹא אִם נִצְרָךְ לָהֶם

לְרְפוּאָה - הֲרִי זֶה גְּבוּר.

טז) לחם שנאפה מקמח שיוצר מגרעיני חיטה קלויים

שהתייבשו בתנור. יז) מיץ ושומן היוצא מדגים ומאכלים

כבושים ומלוחים.

יא. לְעוֹלָם יִמְנַע אָדָם עֲצָמוֹ מִפְּרוֹת הָאֵילָנוֹת,

וְלֹא יִרְבֶּה ^{לאכול} מִהֵן אֶפְלוֹ יִבְשִׁין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר

רְטָבִים; אֲבָל קָדָם שִׁיתְּבָשְׁלוּ כָּל צָרָךְ, הֲרִי הֵן

לְגוֹף בְּחִרְבוֹתָיָהּ. וְכֵן הַתְּרֻבִּים, רָעִים לְעוֹלָם. וְכָל

הַפְּרוֹת הַחֲמוּצִין רָעִים, וְאֵין אוֹכֵלִין מִהֵן אֲלֹא מַעַט

בִּימֹת הַחֲמָה וּבְמִקְוֹמוֹת הַחֲמִין. וְהַתְּאֲגִים וְהַעֲנָבִים

וְהַשְּׂקָדִים טוֹבִים לְעוֹלָם, בֵּין רְטָבִים בֵּין יִבְשִׁין,

וְאוֹכֵל אָדָם מִהֵן כָּל צָרָכוֹ; אֲבָל לֹא יִתְמִיד אֲכִילָתָן

^{ל-לאכלם באופן קבוע}, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן טוֹבִים מִכָּל פְּרִי

הָאֵילָנוֹת.

יח) ומזיקים לגוף יותר.

יב. הַדְּבֵשׁ וְהַיֵּזֶן, רַע לְקִטְנִים וְיִפָּה לְזָקִנִים ^{בכל}

הַשָּׁנָה^ה, וְכָל שֶׁכֵּן בִּימֹת הַגְּשָׁמִים. וְצָרִיךְ אָדָם לְאֵכֵל

בִּימֹת הַחֲמָה, שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי מֶה ^{מ-מהכמות} שֶׁהוּא אוֹכֵל

בִּימֹת הַגְּשָׁמִים.

יג. לְעוֹלָם יִשְׁתַּדֵּל אָדָם שִׁיְהִיו מַעֲוִי רָפִין כָּל

יָמָיו, וְיִהְיֶה קְרוֹב לְשִׁלְשׁוֹל מַעֲטִי. וְזֶה כָּלֵל גְּדוֹל

בְּרְפוּאָה - שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָרָאִי ^{צוואה} נִמְנָע אוֹ יֵצֵא

בְּקָשִׁי, חֲלָאִים רָעִים בָּאִים ^{על האדם}.

יט) לכן אומרים בברכת "אשר יצר" - "רופא כל בשר",

מכיוון שהיצאה היא רפואה לגוף.

ובמה ירפה אדם מעיו, אם נתאמצו מעט? אם היה

בחור ^{צעיר} - יאכל בבקר בבקר ^{צמחים} מלוחין

שלוקין, מתבלין בשמן ובמוריס ובמלח, בלא פת;

או ישתה מי שלק של תרדין או פרוב, בשמן ומלח

ומוריס. ואם היה זקן - ישתה דבש מזוג במים

חמין בבקר, וישתה כמו ארבע שעות, ואחר כך

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יֹאדִירָהּ בַּמֶּרְחֵץ [במים חמים]; **אֶלָּא כְּשִׁינִיעַ וַיִּפְרָךְ גּוֹפּוֹ,**
יִשְׁתַּטֵּף [במים קרים] **וַיֵּצֵא.**

(כב) אלא רק על גופו. (כו) להוציא מדמו לצורך רפואי.

ובודק עצמו קדם שיפגס למרחץ, ואחר שיצא, שמו יהא צריך לנקביו. וכן בודק אדם עצמו תמיד קדם אכילה ואחר אכילה, וקדם בעילה ואחר בעילה, וקדם שייגע ויתעמל ואחר שייגע ויתעמל, וקדם שישן, וכשיעור [כשמתעורר] הכל כג עשרה.

(כג) סך הכל של מספר הבדיקות במשך היום.

לז. כְּשִׁינִיעַ אָדָם מִן הַמֶּרְחֵץ, יִלְבֹּשׁ בְּגָדָיו וַיִּכְסֶּה רֹאשׁוֹ בְּבִית הַחִיצוֹן [=בחדר החיצוני], כְּדִי שֶׁלֹּא תִשְׁלַט בּוֹ רוּחַ קָרָה כִּי; וְאִפְלוּ בִּימֹת הַחֲמָה צָרִיף לְהִזְהֵר. וַיִּשְׁתָּא [-ימתין] אַחֵר שִׁינִיעַ [מהמרחץ] עַד שֶׁתִּתְּיָשֵׁב נִפְשׁוֹ וַיִּנּוּחַ גּוֹפּוֹ וְתִסּוּר הַחֲמִימוֹת, וְאַחֵר כִּף יָאֵכֵל. וְאִם יֵשֶׁן מֵעַט כְּשִׁינִיעַ מִן הַמֶּרְחֵץ קֹדֶם אֲכִילָה - הָרִי זֶה יִפֶּה עַד מָאֵד.

(כד) וכך הוא לא יצטנן.

לא ישתה אדם מים קרים כה כְּשִׁינִיעַ מִן הַמֶּרְחֵץ, וְאִין צָרִיף לומר שֶׁלֹּא יִשְׁתָּה בַּמֶּרְחֵץ. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִמְנַע עֲצָמוֹ, יַעֲרֹב הַמִּים בֵּינָן אוֹ בִּדְבֹשׁ וַיִּשְׁתָּה. וְאִם סֹף בִּשְׁמֵן בַּמֶּרְחֵץ בִּימֹת הַגִּשְׁמִים אַחֵר שִׁינִיעַ [במים קרים], הָרִי זֶה טוֹב.

(כה) אלא ישתה משקה חם, כי רק כך הרחצה מועילה.

יח. לֹא יִגְלִיל אָדָם עֲצָמוֹ לְהַקִּיז דָּם כִּי תָמִיד, וְלֹא יִקְיִז דָּם אֶלָּא אִם הָיָה צָרִיף לוֹ בְּיוֹתֵר; וְלֹא יִקְיִז לֹא בִּימֹת הַחֲמָה וְלֹא בִּימֹת הַגִּשְׁמִים, אֶלָּא בִּימֵי נִסָּן וּמֵעַט בִּימֵי תִשְׁרִי. וּמֵאַחֵר [-כשיגיע לגיל] חֲמָשִׁים שָׁנָה, לֹא יִקְיִז כָּלֵל. וְלֹא יִקְיִז אָדָם דָּם וַיִּפְגַּס לַמֶּרְחֵץ, בְּיוֹם אֶחָד; וְלֹא יִקְיִז וַיֵּצֵא לְדֶרֶךְ [באותו יום], וְלֹא [יקיז] בְּיוֹם שֵׁנִיאוֹ מִן הַדֶּרֶךְ. וַיֵּאָכֵל וַיִּשְׁתָּה בְּיוֹם הַהֶקְדָּה, פָּחוֹת מִמָּה שֶׁהוּא רָגִיל [לאכול]

יט. שִׁכְבַת זָרַע, הִיא כַּח הַגּוֹף וְחַיָּיו וּמֵאוֹר הָעֵינַיִם; וְכָל זֶמֶן שֶׁתֵּצֵא בְּיוֹתֵר, הַגּוֹף כָּלָה [-נחלש] וְכַחוֹ כָּלָה וְחַיָּיו אוֹבְדִים. הוּא שֶׁאִמְרָ שְׁלֵמָה בְּחֻכְמָתוֹ: "אֵל תֵּתֵן לְנָשִׁים חֵילָף [-כוחף], וּדְרָכֶיךָ לְמַחֲוֹת מְלָכִין כֹּחַ"³².

(כו) לך בדרך הממוצעת והנכונה, כמו המלכים הזהירים במעשיהם.

כָּל הַשְּׂטוּף בְּבִעִילָה - זִקְנָה קוֹפֶצֶת עָלָיו, וְכַחוֹ תִּשָּׁשׁ, וְעֵינָיו בְּהוֹת [-נחלשות], וְרִיחַ רַע נוֹדֵף מִפִּיו וּמִשְׁחָיו, וְשֹׁעַר רֹאשׁוֹ וְגִבּוֹת עֵינָיו וְרִיסֵי עֵינָיו נוֹשֵׁר, וְשֹׁעַר זָקְנוֹ וְשֹׁחִיו וְשֹׁעַר רִגְלָיו רוֹבֵה [-מתרבה], וְשֵׁנִי נוֹפְלוֹת, וְהִרְבָּה כְּאֲבִים [נוספים] חוץ מֵאֵלּוּ בְּאִין עָלָיו.

אֲמָרוּ חֲכָמֵי הַרּוֹפְאִים: 'אֶחָד מֵאֵלֶּף [בני אדם] מֵת בְּשֹׁאֵר חֲלָאִים, וְהָאֵלֶּף [האחרים] - [מתים] מֵרַב הַתִּשְׁמִישׁ'. לְפִיכָךְ, צָרִיף הָאָדָם לְהִזְהֵר בְּדָבָר זֶה, אִם רָצָה לְהִיטֵב בְּטוֹבָה [-לשמור על בריאותו]; וְלֹא יִכְעַל אֶלָּא כְּשִׁינִיעַ גּוֹפּוֹ בְּרִיא וְחֹזֵק בְּיוֹתֵר, וְהוּא מִתְקַשֶּׁה הִרְבָּה שׁוֹלָא לְדַעְתּוֹ, וּמִסִּיחַ עֲצָמוֹ לְדָבָר אַחֵר, וְהִקְשִׁי כְּשֶׁהָיָה; וַיִּמָּצֵא כְּכֹד מִמֶּתְנֵיו וּלְמִטָּה, וּכְאֵלּוּ חוֹטֵי הַבִּיצִים נִמְשָׁכִים, וּבִשְׁרוֹ חָם - זֶה צָרִיף לְכַעַל, וּרְפוּאָה לוֹ שִׁיבְעֵל.

לֹא יִכְעַל אָדָם וְהוּא שֹׁבֵעַ, וְלֹא רָעַב - אֶלָּא אַחֵר שִׁיתְּאֵכֵל הַמִּזוֹן בְּמַעֲיו. וַיְבַדֵּק נִקְבָּיו קֹדֶם בְּעִילָה, וְאַחֵר בְּעִילָה. וְלֹא יִכְעַל מֵעַמֵּד וְלֹא מִיִּשְׁבּ, וְלֹא בְּבִית הַמֶּרְחֵץ, וְלֹא בְּיוֹם שִׁיפְגַּס לַמֶּרְחֵץ, וְלֹא בְּיוֹם הַהֶקְדָּה, וְלֹא בְּיוֹם יִצְאָה לְדֶרֶךְ אוֹ בִּיאָה מִן הַדֶּרֶךְ, לֹא לְפָנֶיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן.

כ. כָּל הַמִּנְהִיג עֲצָמוֹ בְּדָרְכִים אֵלּוּ שְׁהוֹרִינוּ [בפרק

(א) שידבר באופן נינוח ובמתינות.

אֶלֶּם

יאים

35"

בזכות

בִּלְפָּנֵי

עד

א"י

נר"א

גוף.

אין

פֶּרֶק ה'

זכום.

ת"ר.

, כה.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְלֹא יֵאָנֵס אוֹתָהּ, וְהִיא אֵינָה רוֹצֶה - אֲלֵא בְּרָצוֹן שְׂגִיָּהּם [ובדעה צלולה], וּבְשִׁמְחָתָם. יִסְפָּר מַעַט וַיִּשְׁחַק עִמָּה מַעַט, כְּדֵי שֶׁתִּישָׁב נַפְשׁוֹ; וַיִּבְעַל כְּבוֹשָׁה וְלֹא בְּעֻזָּתָה, וַיִּפְרֹשׁ מֶזֶד.

(טז) שבשיכרותם יסיחו את דעתם אחד מהשני. (יז) שיכור, עצלן או עצבני.

ה. כָּל הַנוֹהֵג מִנְהֵג זֶה - לֹא דֵי שֶׁקָּדַשׁ נַפְשׁוֹ, וְטַהַר עֲצָמוֹ, וְתָקַן דַּעוֹתָיו; אֲלֵא שֶׁאֵם הָיוּ לוֹ בָּנִים - הָיוּ [ידיין] בָּנִים נָאִים וּבִישָׁנִים, רְאוּיִין לְחֻכְמָה וּלְחִסְדוֹת. וְכָל הַנוֹהֵג בְּמִנְהָגוֹת שְׂאֵר הָעָם הַהוּלָכִים בַּחֲשָׁדָיָה - הָיוּ לוֹ בָּנִים כְּמוֹ אוֹתָם הָעָם.

(יח) ואינם מתנהגים בצניעות.

ו. צְנִיעוּת גְּדוּלָּה נוֹהֲגִים תְּלִמִּידֵי חֻכְמִים בְּעֲצָמָן: לֹא יִתְבַּזְּיוּ, וְלֹא יִגְלוּ רֹאשָׁן וְלֹא גּוּפָן. וְאֶפְלוּ בְּשָׂעָה שִׁיפְנֵס לְבֵית הַפֶּסֶא, יִהְיֶה צָנוּעַ, וְלֹא יִגְלֶה בְּגָדָיו עַד שֶׁיֵּשֶׁב, וְלֹא יִקְנֶה בִּימִין. וַיִּתְרַחֵק מִכָּל אָדָם, וַיִּפְנֵס חֲדָר חֲדָר [בתוך חדר] לְפָנִים מִן הַמַּעֲרָה, וַנִּפְנֶה שָׁם. וְאִם נִפְנֶה אַחֲרֵי גֵדֵר, יִרְחִיק כְּדֵי שְׁלֹא לְשִׁמְעַת חֲבָרֵי קוֹלֹ אוֹם נִתְעַשֵּׁשׁ. וְאִם נִפְנֶה בְּבִקְעָה, יִרְחִיק כְּדֵי שְׁלֹא יִרְאֶה חֲבָרֵי פְּרוּעוֹ [גילוי גופן]. וְלֹא יִדְבֵּר כְּשֶׁהוּא נִפְנֶה, אֶפְלוּ לְצֶרֶךְ גְּדוֹל. וּכְדֶרֶךְ שְׁנוֹהֵג צְנִיעוּת בְּבֵית הַפֶּסֶא בַּיּוֹם, כֶּף נוֹהֵג בְּלִילָה. וְלִעוֹלָם יִלְמַד אָדָם עֲצָמוֹ לְהַפְנוֹת שְׁחִירֵי הַשָּׁמַיִם בְּבוֹקֵר [בערב] בְּלִבָּד, כְּדֵי שְׁלֹא יִתְרַחֵק כֵּא.

(יט) לא יבזו את עצמם בפני אחרים. (כ) אשר בה היו מתפנים, כפי שהיה נהוג בזמנם. (כא) בזמנם לא היו בעיר מקומות המיועדים לעשיית צרכים והיו צריכים לצאת מהעיר כדי להתפנות, ובהתאם לכך כתב הרמב"ם שרצוי להתפנות בבוקר ובערב כאשר בני אדם לא מצויים ברחובות וכך האדם לא יצטרך להתרחק יותר מדי.

ז. תְּלִמִּיד חֻכְמִים - לֹא יִהְיֶה צוֹעֵק וְצוֹחֵק בְּשָׂעָת דְּבוּרוֹ בְּבִהְמוֹת וּכְחִיּוֹת; וְלֹא יִגְבִּיהַ קוֹלוֹ בְּיוֹתֵר, אֲלֵא דְּבוּרוֹ בְּנִחָת עִם כָּל הַבְּרִיּוֹת. וּכְשִׁיִּדְבֵּר בְּנִחָת, יִזְהַר [גם לצד השני] שְׁלֹא יִתְרַחֵק [וידבר בלחש] עַד שֶׁיִּרְאֶה כְּדִבְרֵי גִסֵּי הָרוּחַ. וּמִקְדִּים לְשִׁלּוֹם כָּל אָדָם, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה רוּחַן נוֹחָה הִימָנוּ [שהיו מורצים ממנו]. וְדָן אֶת

הסעודה של תְּלִמִּיד חֻכְמִים שֶׁנִּשְׂא בַּת תְּלִמִּיד חֻכְמִים. וְהַצְדִּיקִים וְהַחֲסִידִים הָרָאשׁוֹנִים לֹא אָכְלוּ מֵעוֹלָם מִסְּעוּדָה שְׂאִינָה שְׁלָהֶם.

(ז) אף מאדם רגיל נדרש לא לאכול סעודת קבע בשוק כפי שאמרו חז"ל אשר האוכל בשוק דומה לכלב, אולם תלמיד חכם נדרש להימנע אף מאכילה ארעית בשוק. (ח) ויגרום לחילול כבוד התורה. (ט) אנשים רבים שאינו יודע ומכיר את כל אחד מהם.

ג. כְּשִׁשְׁחָם שוֹתֵה יֵין, אֵינוֹ שוֹתֵה אֲלֵא כְּדֵי לְשִׁרוֹת אֲכִילָה שְׂבִמְעִיו. וְכָל הַמְשַׁתְּפֵר, הָרִי זֶה חוֹטֵא³⁸ וּמִגְנֶה וּמְפַסֵּד חֻכְמָתוֹ; וְאִם מְשַׁתְּפֵר בְּפָנָי עִמֵּי הָאֶרֶץ, הָרִי זֶה חָלַל אֶת הַשֵּׁם³⁹. וְאִסּוּר לְשִׁתּוֹת [יין] בְּצִהְרִים וְאֶפְלוּ מַעַט, אֲלֵא אִם הִיָּה בְּכָלֵל הָאֲכִילָה, [משום] שֶׁהַשְׁתִּיָּה שְׂבִכְלָל הָאֲכִילָה אֵינָה מְשַׁפֶּרֶת, וְאִין נִזְהָרִין [לשנות יין] אֲלֵא מִיֵּין שְׁלֹאֲחֵר הַמְּזוּן.

(י) לרכך את המאכלים שאכל כדי שיתעכלו בנוחות. (יא) משום שהשכרות גורמת לאדם לחטוא. (יב) מפני שהוא מבזה את כבוד התורה ולומדיה.

ד. אִף עַל פִּי שֶׁאֲשַׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מְתֵרֶת לוֹ תְּמִיד, רְאוּי לוֹ לְתִלְמִיד חֻכְמִים שֶׁיִּנְהֵג עֲצָמוֹ בְּקִדּוּשָׁה; וְלֹא יִהְיֶה מְצוּי אֲצֵל אֲשֶׁתּוֹ כְּתִרְנָגוּלִי, אֲלֵא מְלִילִי שֶׁבַת לִילִילִי שְׂבֵת, אִם יֵשׁ בּוֹ כֹּחַ. וּכְשֶׁהוּא מְסַפֵּר עִמָּה, לֹא יִסְפָּר לֹא בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה כְּשֶׁהוּא שֹׁבֵעַ וּבִטְנוֹ מְלֵא, וְלֹא בְּסוֹף הַלֵּילָה כְּשֶׁהוּא רָעֵב - אֲלֵא בְּאִמְצַע הַלֵּילָה, כְּשִׁיִּתְאֲכַל הַמְּזוּן שְׂבִמְעִיו.

(יג) כמו התרנגול שתאוותו אינה באה על סיפוקה אף פעם. וְלֹא יִקַּל רֹאשׁוֹ בְּיוֹתֵר⁴⁰, וְלֹא יִנְבֵּל אֶת פִּי בְּדִבְרֵי הַבָּאִי [=הבל], וְאֶפְלוּ בֵּינוֹ לְבִינָה; הָרִי הוּא אוֹמֵר בְּקִבְלָה: "מִגִּיד לְאָדָם מָה שְׂחוֹט⁴¹" - אָמְרוּ חֻכְמִים: 'אֶפְלוּ שִׁתָּה קֵלָה שְׂבִין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, עֵתִיד לִתֵּן עָלֶיהָ אֶת הַדִּין⁴²'.

(יד) לא יתנהג בקלות ראש יתרה. (טו) לאחר המיתה, מפרטים לאדם את כל מעשיו.

וְלֹא יִהְיֶה שְׂגִיָּהֶם לֹא שְׂכוּרִים⁴³, וְלֹא עֲצָלָנִים, וְלֹא עֲצָבָנִים; וְלֹא אֶחָד מֵהֵן⁴⁴. וְלֹא תִהְיֶה [האשה] יִשְׁנָה;

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

קומתו כבעלי חטורת [גבנת]; אלא מסתכל למטה כמו שהוא עומד בתפלה, ומהלך בשוה [בקצב רגיל] באדם שהוא טרוד בעסקיו.

(ל) שפניו מביעות רצינות.

גם במהלכו של אדם נפר, אם חכם בעל דעה הוא, או שוטה וסכל; וכן אמר שלמה בחכמתו: "וגם בדרך כשהסכל הלך, לבו חסר; ואמר לכל, סכל הוא" 42 - מודיע לכל על עצמו שהוא סכל.

ט. מלבוש תלמיד חכמים, מלבוש נאה נקי; ואסור לו שימצא בבגדו פתם או שמנונית וכיוצא בהלא. ולא ילבש לא מלבוש מלכים, כגון בגדי זהב וארגמן [צמר משובח] שהכל מסתכלין בהן, ולא מלבוש עניים, שהוא מבזה את לובשיו - אלא בגדים בינוניים [ממוצעים] נאים.

(לא) על מנת שלא יבזה את כבוד התורה.

ולא יהא בשרו נראה מתחת מדיו [בגדיו], כמו בגדי הפשמן הקלים [דקים שקופים] ביותר שעושים במצרים. ולא יהיו בגדיו סחובין על הארץ, כמו בגדי גסי הרוח, אלא [יגיעו] עד עקבו; ובית יד [השרוול] שלו, [יהיה] עד ראשי אצבעותיו. ולא ישלשל טליתו [כלפי מטה שתיראה ארוכה], מפני שנראה כגסי הרוח לב, אלא בשבת בלבד, אם אין לו להחליף לג. ולא ינעל מנעלים מטלאים כבגד טלאי על גבי טלאי, בימות החמה; אבל בימות הגשמים, מתר אם היה עני.

(לב) שהיו עושים כך על מנת להראות שהם אינם עסוקים במלאכה ואינם צריכים להרים את בגדיהם מהקרקע. (לג) בשבת מותר לחכם לשלשל את טליתו על מנת לכבד את השבת, אם אין לו בגד אחר.

לא יצא תלמיד חכמים מבשם לשוק, ולא בבגדים מבשמים; ולא ישים בשם בשערו. אבל אם משח בשרו בבשם כדי להעביר את הזהמה, מתר. וכן לא יצא יחידי בלילה, אלא אם [בין] היה לו זמן קבוע לצאת בו לתלמודו לד'. כל אלו, מפני החשד לה.

כל האדם לכף זכות - מספר בשבח חברו, ואינו מספר בגנותו כלל. אוהב שלום, ורודף שלום.

אם רואה מקום שדבריו מועילים ונשמעים, אומר; ואם לאו, שותק כב. כיצד? לא ירצה את חברו בשעת פעסו כג, ולא ישאל לו על נדרו [יחפש פתח להתיר לו את נדרו] בשעה שנדר עד שתתקרה דעתו וינח כד; ולא ינחמנו בשעה שמתו מטל לפניו, מפני שהוא בהול עד שיקברה. וכן כל פיוצא באלו. ולא יראה לחברו בשעת קלקלתו [כשלוננו], אלא יעלים עיניו ממנו.

(כב) כי כשם שמצווה על האדם לומר דבר טוב כאשר ישמעו אותו, כך מצווה עליו להימנע מלומר דבר טוב בזמן שלא יהיו פנויים לשמוע ולקבל אותו. (כג) משום שחברו לא יסכים עדיין להתרצות בזמן זה. (כד) בשעת הנדר, הנודר עלול לומר על כל היתר שיציע לו החכם שהוא מעוניין שהנדר יתקיים בכל מקרה, ואם לאחר מכן יתחרט האדם על הנדר לא תהיה אפשרות להתיר את לו אותו, ולכן יש להמתין עם התרת הנדר עד שתתישב דעת הנודר. (כה) ואין הוא מקבל תנחומים במצב זה.

ולא ישנה בדבורו [מהאמת], ולא יסיף ולא יגרע אלא בדברי שלום כו וכיוצא בהן. כללו של דבר - אינו מדבר אלא באמת או בגמילות חסדים, או בדברי חכמה, וכיוצא בהן. ולא יספר עם אשה בשוק, אפלו היא אשתו או אחותו או בתו כז.

(כו) על מנת לגרום שלום בין אדם לחברו. (כז) על מנת שלא יחשדו בו האנשים שאינם יודעים שמדובר באשתו, אחותו או בתו.

ח. לא יהלך תלמיד חכמים בקומה זקיפה וגרין נטוי [ביהירות], פענץ שנאמר: "ותלכנה נטויות גרון, ומשקרות עינים" 40; ולא יהלך עקב בצד גודל בנחת כח כמו הנשים וגסי הרוח, פענץ שנאמר: "הלוך וטפוף תלכנה, וברגליהם תעפסנה כט" 41.

(כח) לא ילך בצעדים קטנים כדי להבליט את עצמו. (כט) הולכות בצעדים מדודים ומסיטות אליהם את תשומת לב העוברים ושבים כארס של נחש הנקרא 'עכס'.

ולא ירוץ ברשות הרבים, וינהג בשגעון. ולא יכפף

40. ישעיה, ג, טז. 41. (שם) 42. קהלת, י, ג.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לד) מכיוון שבמקרה כזה מטרת יציאתו ידועה לכולם. (לה) על מנת שלא יחשדו בו בדבר עבירה.

י. תלמיד חכמים, מכלל דבריו במשפט⁴³, אוכל ושותה וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח [=יעמיס] על עצמו יותר מדי [-הוצאות].

לו) מנהל את אורחות חייו באופן הראוי.

צווי חכמים בדרכי ארץ⁴⁴, שלא יאכל אדם פשר אלא לתאבון [-לטימה בלבד, לפעמים], שנאמר: "כי תאוו נפשך לאכל בשר"⁴⁵. די לו לבריא לאכלו מערב שבת לערב שבת⁴⁶; ואם היה עשיר כדי לאכל בשר בכל יום, אוכל.

צווי חכמים ואמרו: 'לעולם יאכל אדם פחות מן הראוי לו לפי ממונו, וילבש פראוי לו, ויכבד אשתו ובניו יתר מן הראוי לו' [-יותר מכפי יכולתו]⁴⁴.

לז) בהנהגת האדם והליכותיו. (לח) פעם בשבוע. אולם חולה הזקוק לאכול בשר לרפואתו, אוכל בשר ללא הגבלה עד שיבריא ואף לוה כסף לצורך זה.

יא. דרך בעלי דעה [-חכמים], שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחלה, ואחר כך יקנה בית דירה, ואחר כך ישא אשה - שנאמר: "מי האיש אשר בנה ביתו.. אשר נטע כרם, ולא חללו.. אשר ארש אשה⁴⁵ לט".

(לט) סדר הדברים בפסוק מלמדנו אשר הדרך הרצויה היא – למצוא מלאכה, לבנות בית ולאחר מכן להתחתן. דברי רבינו כאן מוקשים לכאורה משום שהסדר בפסוק הוא – בית, כרם ואשה, ואם כן, הדבר הראשון הנדרש מהאדם הוא בניית בית ולא מציאת מלאכה. אך באמת אין בכך שאלה, משום שבפסוק לא מדובר על נטיעת כרם אלא על חילול ופדיית הכרם הנעשים בשנה הרביעית לנטיעתו, זאת אומרת, שבניית הבית הסתיימה ארבע שנים לאחר נטיעת הכרם. כעת מובן היטב הסדר המופיע בהלכה – על האדם למצוא מלאכה, לאחר מכן לבנות בית ולאחר מכן להתחתן.

אבל הטפשי, מתחילין לשא אשה, ואחר כך אם תמצא ידו [-יהיה לו ממון] יקנה בית, ואחר כך בסוף ימיו יחזר לבקש [-יחפש] אמונות או תפרנס מן

הצדקה; וכן הוא אומר בקללות: "אשה תארש.. בית תבנה.. כרם תטע"⁴⁶ - פלוגר: יהיו מעשיך הפוכין, כדי שלא תצליח דרכיך. ובברכה מה הוא אומר? - "ויהי דוד לכל דרכיו משפיל [-מצליח], ויה' עצמו"⁴⁷.

יב. ואסור לאדם להפקיר או להקדיש [לצדקה] כל נכסיו, ויטריח על הבריות [לפרנס אותן]. ולא ימכר שדה, ויקנה בית; ולא ימכר בית, ויקנה מטלטלין [-חפצים וכלים] או יעשה סחורה בדמי ביתו; אבל מוכר הוא מטלטלין, וקונה שדה⁴⁸. פללו של דבר: ישים מגמתו להצליח נכסיו - לא להתנאות [=להתקשט] מעט לפי שעה או להנות מעט, ויפסיד הרבה מא.

(מ) שדה היא הנכס המשתלם ביותר לאדם משום שהיא אינה נגנבת, נשרפת או נהרסת. בית אינו יכול להיגנב אך ניתן לשרוף ולהרוס אותו, ומטלטלין הם הנכס הכי פחות רווחי. לכן, אין לאדם למכור שדה תמורת בית או בית תמורת מטלטלין, אלא ימכור מטלטלין תמורת שדה. (מא) כאנשים שאינם חושבים על העתיד וקונים דברים ללא מחשבה.

יג. משאן ומתנן [-עסקין] של תלמידי חכמים, באמת ובאמונה: אומר על לאו 'לאו' ועל הן 'הן' [ולא משקר], מדקדק על עצמו בחשבון, ונותן ומותר לאחרים פשיקח [-כשיקנה] מהן, ולא ידקדק עליהן; ונותן דמי המקח [-סכום הקניה] לאלתר⁴⁹, ואינו נעשה לא ערב [על הלוואה] ולא [ערב] קבלן⁵⁰, ולא יבא בהרשאה מד.

(מב) מיד, ולא קונה בהקפה אם יש לו ממון לשלם. (מג) ערב וקבלן הם שני סוגי ערבים על הלוואה, כפי שיבואר בהלכות מלווה ולווה. תלמיד חכם לא נעשה ערב בהלוואות על מנת להימנע מהתעסקות עם אנשים לא נאמנים. (מד) לא יקבל הרשאה מטעם המלווה לגבות את חובו ולדון עם הלווה, על מנת לא להכניס את עצמו לוויכוח ומריבה שאינם קשורים אליו. אולם, אם ההרשאה תגרום לכך שהלווה יחזיר את ההלוואה, מותר ומצוה על התלמיד חכם לקבל הרשאה מהמלווה ולגבות את החוב.

[תלמיד חכם] מחייב עצמו בדרבי מקח וממכר [-קניה]

43. דברים־ראה, יב, כ. 44. חולין, פד, ב. 45. דברים־שופטים, כ, ה־ז. 46. דברים־כי, תבוא כח, ל. 47. שמואל־א, יח, יד.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ה שבט - ספר המדע - הלכות דעות

קכט

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

האישית: הנהגת האדם תלויה באנשים הנמצאים בסמיכות אליו, לטוב ולמוטב.

וְכֵן אִם הָיָה בַּמְּדִינָה שְׂמִנְהֻגוֹתֶיהָ רָעִים, וְאִין אֲנָשִׁיהָ הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל - יִלָּךְ לְמָקוֹם שְׂאֲנָשָׁיו צְדִיקִים, וְנוֹהֲגִים בְּדֶרֶךְ טוֹבִים. וְאִם הָיוּ כָּל הַמְּדִינּוֹת שֶׁהוּא יוֹדֵעַם וְשׁוֹמֵעַ שְׂמוּעָתָן נוֹהֲגִים בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹבָה, כְּמוֹ זִמְנֵנוּ זֶה, אוֹ שְׂאֲנָיו יָכוֹל לִילָךְ לְמְדִינָה שְׂמִנְהֻגוֹתֶיהָ טוֹבִים, מִפְּנֵי הַגִּיסוֹת [מִצַּב מִלְחָמָתָן] אוֹ מִפְּנֵי הַחֹלִי - יֵשֶׁב לְבֵדוֹ יְחִידִי, כְּעֻנְיָן שְׂנֵאָמֶר: "יֵשֶׁב בְּדֶד וְיִדֹם"⁵¹. וְאִם הָיוּ [אֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה] רָעִים וְחֲטָאִים, שְׂאִין מִנִּיחִים אוֹתוֹ לִישֹׁב [לְבֵדוֹ] בַּמְּדִינָה אֲלֵא אִם כֵּן נִתְעַרֵּב עִמָּהֶם וְנוֹהֵג בַּמִּנְהֶגֶם הַרֵע - יֵצֵא לְמַעְרוֹת וּלְחֻחִים [מִקוֹם קוֹצִים] וְלִמְדֵּי בְרוֹת, וְאֵל יִנְהִיג עִצְמוֹ בְּדֶרֶךְ חֲטָאִים, כְּעֻנְיָן שְׂנֵאָמֶר: "מִי יִתְנֶנִּי בַּמְּדִינָה מְלוֹךְ אֲרָחִים"⁵².

(ב) כלומר: הלוואי ואגור במדבר, הרחק מכל הרשעים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפיכך, צריך אדם להתחבר לצדיקים... ויתרחק מן הרשעים... כו'".

והטעם לכך כפי שכתב בתחילת ההלכה ש"דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו" אבל אם מחליט בכל התוקף שעליו לפעול על הסביבה ולשנותה לטוב – אמרו חז"ל הבא לטהר מסייעין אותו, שניתן לו הכח מלמעלה שלא להיות נמשך כו' – ואדרבא לשנות את אנשי המדינה.

ובפרט בזמננו זה שיוכל אדם לבחור באחת מהשתים, להיות מושפע או להיות משפיע. ואף שהבא למקום חדש יכול שיהיו כמה וכמה טענות בקושי עבודת ההשפעה, הרי שמכל התירושים לא תבוא עבודה בפועל, וכיון שישאל מאמינים בני מאמינים בהשגחה פרטית, ויודעים שמה' מצדדי גבר כוננו, ובוודאי ששליחותו של מקום היא להאיר את הסביבה בנר מצוה ותורה אור, ומכיון שאין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו, הרי נתנו לו גם הכוחות לזה ואין הדבר תלוי אלא ברצונו.

לקוטי שיחות, חלק י"ג עמוד 17 הע' 19 וחלק כ"ג עמוד 449 מתוך רמב"ם "פרס המלך"

ומכירה] בַּמָּקוֹם [אִף בַּמְקָרָה] שְׁלֹא חִיבָה אוֹתוֹ תוֹרָה מֶה, כְּדִי שְׂעִימָד בְּדַבּוּרוֹ וְלֹא יִשְׁנֶה. וְאִם נִתְחַיְבוּ [ולשם] לוֹ אַחֲרִים בְּדִין, מֵאֲרִיף לָהֶן מוֹחֵל לָהֶן; וּמִלֵּוָה מוֹ, וְחֻנּוֹן מֶה. וְלֹא יִרְדַּ לְתוֹךְ אֲמֻנוֹת חֲבֵרוֹ [יִתְחַרָה בַּפְּרִסָה הַזֹּאת], וְלֹא יֵצֵר [=יֵצֵר] לְאָדָם לְעוֹלָם מֶט בַּחֲזָיו.

(מה) כאשר שני אנשים מסכמים בדיבור ביניהם על קניה מסוימת, אין בכך קנין ואין הם חייבים לבצע את הקניה. אך תלמיד חכם מדקדק על עצמו ומבצע את הקנייה כפי שהוא סיכם. (מו) לא מזדרז לקחת מהם את התשלום. (מו) לאחרים אף אם אין להם ממון להחזיר לו. (מה) נותן לאחרים מתנת חנם. (מט) לא בגופו, לא בממונו ואף לא בדבריו לא טובים.

כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר - יִהְיֶה מִן הַנֶּרְדָּפִין, וְלֹא מִן הַרֹדָפִין [מִצְדִּיקִים לְאַחֲרִים]; מִן הַנֶּעֱלָבִין, וְלֹא מִן הַעוֹלָבִין [אַחֲרִים]. וְאָדָם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, עָלָיו הַכְּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי: עֲבָדִי אֶתָּה; יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאֵר"⁴⁸.

~ יום חמישי כ"ה שבט ~

פָּרָק ו

חובת הריחוק מהרשעים, מצות אהבת ישראל וכבוד יתומים ואלמנות.

א. דֶּרֶךְ בְּרִיתוֹ שֶׁל אָדָם [מִטְבַּעוֹ] - לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ [נִגְרָד] בְּדַעוֹתָיו וּבְמַעֲשָׂיו אַחֲרֵי רֵעֵיו וְחֲבֵרָיו, וְנוֹהֵג בַּמִּנְהֶג אֲנָשֵׁי מְדִינָתוֹ. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ אָדָם לְהִתְחַבֵּר לְצְדִיקִים וְלִישֹׁב אֲצֵל [לִידִי] הַחֲכָמִים תָּמִיד, כְּדִי שְׂיִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם; וְיִתְרַחֵק מִן הָרָשָׁעִים הַהוֹלְכִים בַּחֲשָׁן, כְּדִי שְׁלֹא יִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. הוּא שְׂשִׁלְמָה אוֹמֵר: "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים, יִחְכֵּם; וְרֹעֶה כְּסִילִים, יִרְעֶ" ⁴⁹. וְאוֹמֵר: "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ [אֲשֶׁר לֹא הֵלךְ בַּעֲצַת רַשָּׁעִים] וְגו' "⁵⁰.

(א) כאשר אדם נכנס למקום עם ריח חזק, הריח עובר אליו למרות שהוא לא נוגע באף דבר, וכך הוא גם בהנהגתו

48. ישעיה, מט, ג. 49. משלי, יג, כ. 50. תהלים, א, א. 51. איכה, ג, כח. 52. ירמיה, ט, א.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְאֵין לֹקִין עַל לֹא זֶה, לְפִי שְׁאִין בּוֹ מַעֲשֶׂה. וְלֹא
הִזְהִירָה תּוֹרָה, אֲלֵא עַל שְׁנֵאָה שְׂפִלָּב [ללא סיבה]; אֲבָל
הַמָּכָה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהַמְחַרֵּף [=מקלל] אֶת חֲבֵרוֹ - אֵף
עַל פִּי שְׁאִינוֹ רִשְׁאִי, אֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא
תִשָּׁנָא"⁵³.

(ו) ולא מבטא את שנאתו כלפי חוץ. (ז) שאסור לעשות
זאת, והעושה כך עובר על האיסור להכות ולקלל יהודי
אחר. (ח) מכיוון ששנאתו גלויה והאיסור הוא לשנוא
בסתר.

ב. מִצּוֹת עֲשֶׂה לְהִדְבֵּק בַּחֲכָמִים, כְּדִי לִלְמֹד
מִמַּעֲשֵׂיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְבוֹ" [בה] תִּדְבֹּק"⁵⁴; וְכִי
אֲפֹשֶׁר לְאָדָם לְהִדְבֵּק בַּשְּׂכִינָה? אֲלֵא כִּף אָמְרוּ
חֲכָמִים בְּפִרוּשׁ מִצְוָה זוֹ: 'הִדְבֵּק בַּחֲכָמִים
וְתִלְמִידֵיהֶם'⁵⁵. לְפִיכָף, צָרִיף אָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל שִׁישֵׂא
בֵּת תִּלְמִיד חֲכָמִים, וְיִשֵּׂא בֵּתוֹ לְתִלְמִיד חֲכָמִים,
וְלֵאכֹל וְלִשְׁתוֹת עִם תִּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְלַעֲשׂוֹת
פְּרָקְמֻטָּא [-עסקים] לְתִלְמִידֵי חֲכָמִים, וְלִהְתַּחַבֵּר לָהֶן
בְּכָל מִינֵי חֲבֹר - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִדְבָקָה בּוֹ"⁵⁶. וְכֵן צִוּוּ
חֲכָמִים וְאָמְרוּ: 'וְהָיוּ מֵתֹאבְק בַּעֲפֹר רִגְלֵיהֶם [של]
תלמידי חכמים]', וְשׁוֹתָה בְּצֻמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם'⁵⁷.

(ג) בממון שלהם, וכך הם יהיו פנויים לעסוק בתורה.

ג. מִצְוָה עַל כָּל אָדָם לֵאָהֵב אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל כְּגֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ"⁵⁸.
לְפִיכָף, צָרִיף שִׁיסַּפֵּר בְּשִׁבְחוֹ וּלְחוּס עַל מְמוֹנּוֹ,
כְּמוֹ שֶׁהוּא חָס עַל מְמוֹן עַצְמוֹ וְרוֹצֵה בְּכַבּוֹד
עַצְמוֹ; וְהַמְתַּפַּד בְּקִלּוֹן חֲבֵרוֹ, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם
הַבָּא.

(ד) המשווה בינו לבין חברו בפני אחרים, ומוכיח להם את
חכמתו וכישרונותיו לעומת נחיתות חברו.

ד. אֶהְבֵּת הִגֵּר שָׂבָא וְנִכְנַס תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה, [יש
בה] שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֶׂה: אֶחָת מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּכָלִל
רַעִים, וְאֶחָת מִפְּנֵי שֶׁהוּא גֵר, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה:
"וְאָהַבְתָּם אֶת הַגֵּר"⁵⁹. צִוָּה [ה'] עַל אֶהְבֵּת הִגֵּר כְּמוֹ
שֶׁצִּוָּה עַל אֶהְבֵּת שָׂמּוֹ [-שם ה'], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֶת
ה' אֱלֹהֶיךָ"⁶⁰; [אף] הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹהֵב גֵּרִים,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהֵב גֵּר"⁶¹.

(ה) וקיימת בו מצות ואהבת לרעך כמון כמו כל יהודי,
כמבואר בהלכה הקודמת.

ה. כָּל הַשּׁוֹנֵא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּלִבּוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא
תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשָּׁנָא אֶת אֲחִיךָ בְּלִבְּךָ"⁶²;

ו. כְּשִׁיחָטָא אִישׁ לְאִישׁ - לֹא יִשְׁטַמְנוּ [-ישנא אותן]⁶³
וְיִשְׁתַּקּוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּרִשְׁעִים: "וְלֹא דִבֵּר
אֲבִשְׁלוּם אֶת אֲמֹנּוֹן לְמָרַע וְעַד טוֹב, כִּי שִׁנָּא
אֲבִשְׁלוּם אֶת אֲמֹנּוֹן"⁶⁴; אֲלֵא מִצְוָה עָלָיו לְהוֹדִיעוֹ
וְלֹאמַר לוֹ [-לחברו]: 'לָמָּה עָשִׂיתָ לִּי כֵן וְכֵן, וְלָמָּה
חָטָאתָ לִּי בַּדִּבָּר פְּלוֹנִי? שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת"⁶⁵
עֲמִיתְךָ, וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא"⁶⁶. וְאִם חָזַר [-חברו
התחרט על מעשיו] וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְמַחֵל לוֹ - צָרִיף שִׁימַחֵל,
וְלֹא יִהְיֶה הַמּוֹחֵל אֲכֹזֵרִי [-לא יסרב למחול], שֶׁנֶּאֱמַר:
"וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים"⁶⁷.

(ט) ויעמיד פנים כאילו לא אירע כלום. שנאה זו שונה
מהשנאה האמורה בהלכה הקודמת: בהלכה הקודמת מדובר
על שנאת חנם, ובהלכה זו מדובר על שנאה בעקבות חטא
שחטא לו חברו. (י) אבימלך חטא לאברהם אבינו, ובכל
זאת אברהם הסכים למחול לו ואף התפלל בעדו.

ז. הָרוּאָה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא, או שֶׁהוּא הוֹלֵךְ
בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹבָה - מִצְוָה [עליו] לְהַחֲזִירוֹ לְמוֹטֵב,
וְלִהְדִּיעוֹ שֶׁהוּא חוֹטֵא עַל עַצְמוֹ [-גורם רעה לעצמו]
בְּמַעֲשָׂיו הָרָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת
עֲמִיתְךָ"⁶⁸. הַמוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ - בֵּין בְּדָבָרִים שְׂפִינּוּ
לְבִינּוֹ⁶⁹, בֵּין בְּדָבָרִים שְׂפִינּוּ לְבֵין הַמָּקוֹם [-הקדוש ברוך
הוא] - צָרִיף לְהוֹכִיחוֹ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ⁷⁰, וְיִדְבֹּר לוֹ
[-אליה] בְּנִחַת וּבְלִשׁוֹן רַפָּה, וְיוֹדִיעוֹ שְׁאִינוֹ אוֹמֵר לוֹ
אֲלֵא לְטוֹבָתוֹ, וְלִהְבִּיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אִם

53. דברים-עקב, י, כ. 54. ספרי, עקב י, כ. 55. דברים-עקב, יא, כב. 56. אבות, א, ד. 57. ויקרא-קדושים, יט, יח.
58. דברים-עקב, י, יט. 59. שם, יא, א. 60. שם, י, יח. 61. ויקרא-קדושים, יט, יז. 62. שמואל-ב, יג, כב. 63. ויקרא-קדושים,
יט, יז. 64. בראשית-וירא, כ, יז. 65. ויקרא-קדושים, יט, יז.

הלכה ג: הישג המצוה - לקו"ש חל"ד ע' 155, חל"ז ע' 58. כל... מִיִּשְׂרָאֵל: אפילו אינו צדיק - לקו"ש ח"ז ע' 217 בשוה"ג. הלכה ו: ביאור
ההלכה - לקו"ש חכ"ח ע' 144. שְׁנֵאֵמַר: דיוק הגירסאות - לקו"ש חכ"ח ע' 144 הע' 51.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ה שבט - ספר המדע - הלכות דעות קלא

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

[לחוטא] בלבו, ולא שטמו ולא הוכיחו - הרי זו מדת חסידות; לא הקפידה תורה, אלא על המשטמה כא.

(ט) ואין זה מכבודו של הנפגע ללכת ולדבר אתו. (כ) החוטא הוא אדם לא שפוי ולא עשה זאת בכוונה. (כא) שלא ישנא האדם את חברו בליבו.

י. חייב אדם להזהר ביותמים ואלמנות [ולכבודם] כב - מפני שנפשו שפלה למאד ורוחו נמוכה, אף על פי שהן בעלי ממוץ. אפלו אלמנתו של מלך ויתומיו של מלך - מזהרים אנו עליהן, שנאמר: "כל אלמנה ויתום לא תענון"⁶⁹.

(כב) על מנת לא להוסיף כאב על כאבם.

והיאף נוהגין עמהן? לא ידבר אליהן אלא רבות [בנחת], ולא ינהג בהן אלא מנהג כבוד; ולא יכאיב גופם בעבודה ולא לבם בדברים [קשים], ויחוס על ממונם יותר מממוץ עצמו.

כל המקניטן, או המכעיסן, או הכאיב לבן, או רדה^{כג} בהן, או אבד ממוץ - הרי זה עובר בלא תעשה; וכל שפן המכה אותם, או המקללן. ולא זה, אף על פי שאין לוקין עליו, הרי ענשו מפרש בתורה: "וחרה אפי, והרגתי אתכם בחרב"⁷⁰.

(כג) שיעבד אותם ושלט בהם בחזקה.

ברית כרת להן מי שאמר והיה העולם [הקב"ה], שכל זמן שהם צועקים מחמס [=מתפללים להינצל מהרוע] - הן נענין, שנאמר: "כי אם צעק יצעק אלי, שמע אשמע צעקתו"⁷¹.

במה דברים אמורים? בזמן שענה אותן לצרכי עצמו; אבל ענה אותן הרב כדי ללמדן תורה או אמונות, או להוליכן בדרך ישרה - הרי זה מותר. ואף על פי כן, לא ינהג בהן מנהג כל אדם; אלא יעשה להן הפרש [יפלה אותם], וינהלם [ידריכם] בנחת וברחמים גדולים וכבוד, "כי ה' יריב ריבם"⁷²; אחד [הן] יתום מאב, ואחד יתום מאם. ועד אימתי נקראים יתומים לענין זה? עד שלא יהיו צריכין

קבל ממנו [החוטא את התוכחה], מוטב; ואם לאו, יוכיח אותו פעם שניה ושלישית. וכן תמיד חייב להוכיח, עד שיבה החוטא ויאמר לו: 'איני שומע! וכל [מי] שאפשר בידו למחותי ואינו ממחה, הוא נתפש [נענש] בעון אלו כלם שאפשר לו למחות בהם".

(יא) בין המוכיח ובין החוטא. (יב) על מנת לא לבייש את החוטא בפני אחרים. (יג) שהוא בעל השפעה ודבריו נשמעים. (יד) משום שהיה ביכולתו למנוע את חטאם.

ח. המוכיח את חברו, [בתחלה] - לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו^{טו}, שנאמר: "ולא תשא עליו חטא"⁶⁶. כך אמרו חכמים: יכול את מוכיחו, ופניו משתנות [מסמיקות ומחורירות]? תלמוד לומר: "ולא תשא עליו חטא"⁶⁷; מכאן שאסור לאדם להקלים את ישראל^{טז}, וכל שפן ברבים.

(טו) אין להוכיח אדם תוכחה שתייש אותו. (טז) אף כשאין אחרים רואים זאת.

אף על פי שהמקלים את חברו אינו לוקה^{יז}, עון גדול הוא. כך אמרו חכמים: 'המלכין פני חברו [=מבייש את חברו] ברבים, אין לו חלק לעולם הבא'⁶⁸. לפיכך, צריך אדם להזהר בדרך זה, שלא יבייש חברו ברבים, בין קטן בין גדול; ולא יקרא לו בשם [בכינוי] שהוא בש [מתבייש] ממנו, ולא יספר לפניו דבר [שעשה בעבר] שהוא בש ממנו^{יח}.

(יז) משום שזו עבירה שאין בה מעשה. (יח) לדוגמה, אין להזכיר לבעל תשובה את מעשיו לפני חזרתו בתשובה.

במה דברים אמורים? בדברים שבין אדם לחברו; אבל בדברי שמים - אם לא חזר בו [החוטא] בסתר - מקלימין אותו ברבים, ומפרסמין חטאו ומחרפין אותו בפניו ומבזין ומקללין אותו, עד שיחזר למוטב; כמו שעשו כל הנביאים לישראל [שהוכיחו אותם על חטאיהם].

ט. מי שחטא עליו חברו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו כלום, מפני שהיה החוטא הדיוט [איש נחות] ביותר^{יט} או שהיתה דעתו משבשת^כ, ומחל לו

66. שם. 67. ערכין, טז, ב. 68. אבות ג, יא. 69. שמות-משפטים, כב, כא. 70. שם, כג. 71. שמות-משפטים, כב, כב. 72. משלי, כג, יא.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(ז) ואף אין גנות בדבריו כלפי האדם השומע את הדברים.
(ח) משום שדיבורים אלו עלולים לפגוע בשומע ולגרום לאסון, כפי שהיה אצל דואג האדומי.

לְאָדָם גְּדוֹל לְהִסְמֶךְ לוֹ [להיעזר בו] לְאִמָּן [לגדל אותם]
וּלְהַטְפִּיל בָּהֶן, אֲלֵא יִהְיֶה עוֹשֶׂה [היתום] כָּל צָרָתִי
עֲצָמוּ לְעֲצָמוּ כְּשֶׁאֶר כָּל הַגְּדוֹלִים.

פֶּרֶק ז

דיני רכילות, לשון הרע, נקימה ונטירה.

א. הַמְרַגֵּל בַּחֲבֵרָא - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאָמַר:
"לֹא תִלָּךְ רֵכִיל בְּעַמֶּיךָ"⁷³. וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין לִוְקִין
עַל לֹא זֶה, עוֹן גְּדוֹל הוּא, וְגוֹרֵם לְהִרְגַּ נַפְשׁוֹת
רַבּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל; לְכָךְ נִסְמָךְ לוֹ [לְאִסוֹר לִשׁוֹן הָרַע, הַפְסוֹק]:
"לֹא תַעֲמִיד עַל דָּם רֵעֶךָ"⁷⁴. צֹא וּלְמַד, מָה אֵרַע
לְדוֹאֵג הָאֲדוֹמִי

(א) העוקב אחרי מעשי חבריו, כדי לספר לאחרים אודותיו דברים לא טובים. (ב) האותיות ג' ו' כ' מתחלפות זו בזו משום ששתייהן מגיעות ממוצא הגרון (מקור האותיות גיכ"ק), לכן, משמעות המילה 'רכיל' – לרכל, תהיה שווה למשמעות המילה 'רגיל' – לרגל. משמעות הפסוק לפי זה תהיה כפולה: אין לעקוב אחרי הזולת, וכן אין לספר על מעשיו לאחרים. (ג) שתי סיבות לכך: א. משום שזוהי עבירה שאין בה מעשה. ב. משום שעבירה זו כוללת מספר סוגים של לשון הרע כפי שמבואר בהמשך הפרק, והדין הוא שאין מקבלים מלקות על עבירה שכוללת מספר איסורים. (ד) שפירושו הוא שמצווה על האדם להציל את חברו מסכנת חיים, כדי ללמדנו שהרכילות מביאה לידי שפיכות דמים. (ה) שכתוצאה מרכילותו, נחרבה העיר נוב ונהרגו שמונים וחמישה כוהנים כמסופר בספר שמואל. בהלכה זו מדובר על איסור רכילות ולשון הרע באופן כללי. בהלכות הבאות, יתבאר ארבעה סוגים בלשון הרע: רכיל, מספר לשון הרע, מוציא שם רע ובעל לשון הרע, וכולם נכללים באיסור "לא תלך רכיל בעמך".

ב. אֵיזָה הוּא רֵכִיל? זֶה שֶׁהוּא טוֹעֵן דְּבָרִים, וְהוֹלֵךְ מִזֶּה לָזֶה וְאֹמֵר: 'כֹּף וְכָף אָמַר פְּלוֹנִי' [עליו], 'כֹּף וְכָף שָׁמַעְתִּי עַל פְּלוֹנִי' [שֶׁאִמַּר עָלָיו]⁷⁵; אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא אֹמֵר אֶמְתִּי, הֲרִי זֶה מַחְרִיב אֶת הָעוֹלָם⁷⁶.

(ו) אדם זה הנקרא 'רכיל' הולך מאדם לאדם ומספר להם על דברי פלוני ופלוני, בדומה לרוכל המוכר את סחורתו בעיירות וקונה סחורה מאדם אחד ומוכר אותה לאדם אחר.

יֵשׁ עוֹן גְּדוֹל מִזֶּה עַד מָאֵד וְהוּא בְּכֻלָּל לֹא זֶה [לֹא זֶה] –
תֵּלַךְ רֵכִיל⁷⁷, וְהוּא [נִקְרָא] לְשׁוֹן הָרַע; וְהוּא הַמְסַפֵּר בִּגְנוּת
חֲבֵרָו, אֵף עַל פִּי שְׁאֵמַר אֶמְתִּי. אֲכַל הָאֹמֵר שֶׁקָּרַ
הַשֵּׁנִת הָרִאשׁוֹן⁷⁸ [על חברו], 'מוֹצִיא שֵׁם רַע
אֲבִל . . פְּלוֹנִי א"א לֹא אֵלָּא קֶשֶׁה הָרִאשׁוֹן מִן הַשֵּׁנִי שֶׁהָרִאשׁוֹן הוּא
תֵּלִיתָיו וְהוֹרֵג נַפְשׁוֹת וְהַשֵּׁנִי תִנִּין וְאִינוּ הוֹרֵג אֵלָּא אֶת עֲצָמוֹ, בִּינָה
זֹאת.
עֲשֶׂה פְּלוֹנִי, וְכָף וְכָף הֵיוּ אֲבֹתָיו, וְכָף וְכָף שָׁמַעְתִּי
עָלָיו, וְאֹמֵר דְּבָרִים שֶׁל גְּנָאִי"א - עַל זֶה הַפְּתוּב
אֹמֵר: "יִכְרַת ה' כָּל שִׁפְתֵי חֲלָקוֹת, לְשׁוֹן מְדַבֵּרַת
גְּדוֹלוֹת יב"⁷⁹.

(ט) אך לא בקביעות אלא עשה זאת במקרה. (י) ועונו חמור יותר מעוון הרכיל ומספר לשון הרע. (יא) ועושה זאת בקביעות. (יב) ועונו חמור יותר מכולם.

ג. אֶמְרוּ חֲכָמִים: 'עַל שְׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נִפְרָעִין מִן
הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא -
עֲבוּדָה זָרָה, וְגִלּוּי עֲרִירוֹת, וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים [חצ"ח];
וְלְשׁוֹן הָרַע, [שְׁקוֹל] בְּנֶגֶד כָּלם⁷⁶.
וְעוֹד אֶמְרוּ חֲכָמִים: 'כָּל הַמְסַפֵּר בְּלִשׁוֹן הָרַע -
כְּאִלּוּ פוֹפֵר בְּעֶקְרָא⁷⁷, שְׁנֵאָמַר: "אֲשֶׁר אָמַרְוּ: לְלִשְׁנֵנוּ
נִגְבִּיר, שֶׁפְּתִינֵנוּ אֶתְּנוּ, מִי אֶדוֹן לְנוֹ"⁷⁸. וְעוֹד
אֶמְרוּ חֲכָמִים: 'שְׁלֹשָׁה [אנשים] לְשׁוֹן הָרַע הוֹרֵגַת -
הָאֹמֵר, וְהַמְקַבֵּל⁷⁹, וְזֶה שְׁאֹמְרִין עָלָיו⁸⁰;
וְהַמְקַבֵּל, [עוֹנֵשׁ חֲמוֹר] יוֹתֵר מִן הָאֹמֵר⁷⁹.

(יג) בקדוש ברוך הוא, שהוא עיקר העולם. (יד) אין אדון למדברי לשון הרע משום שהם כופרים בה'. (טו) השומע ומספר את הדברים לאדם שדיברו עליו. (טז) למשל, אם ראובן אמר לשמעון לשון הרע על לוי, ושמעון אמר את הדברים ללוי. כתוצאה מכך, לוי יכעס על ראובן ויהרוג אותו. לאחר מכן, הקרובים של ראובן יהרגו את לוי, ולאחר מכן, הקרובים של ראובן ושל לוי יהרגו את שמעון כי הוא גרם שלוי יכעס על ראובן ותפרוץ ביניהם מריבה.

73. קדושים, יט, טז. 74. שם. 75. תהלים, יב, ד. 76. תוספתא, פאה, א, ב. 77. תהלים, יב, ה. 78. ערכין, טו, ב. 79. ירושלמי, פאה, א, א.

המרגל . . האדומי: בענין חטא לשון הרע – לק"ש חכ"ב ע' 66. יש . . גדולות: פרטים באיסור על פי דיוק הלשונית – לק"ש חכ"ז ע' 162 ובהע.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

עצמם ולא אסר עליהם לספר את הדברים לאנשים אחרים. (כו) משום שכאשר הבעלים סיפר זאת בפני שלושה אנשים, מסתבר שאין הוא חושש שיתפרסמו הדברים. (כז) אך אם המספר מתכוון לפרסם את הדבר יותר מאשר בעלי הדברים, יש בכך איסור. דין זה נאמר רק בדברים שאין בהם גנות, אך אם יש בכך גנות, אסור לספר את הדברים לאנשים אחרים, אף אם הדברים נאמרו על ידי הבעלים בפני אנשים רבים.

ו. **כל אלו כח - הם בעלי לשון הרע, שאסור לדור בשכונתם, וכל שפן** [שאסור] **לישב עמם ולשמע דבריהם. ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר כט, אלא על לשון הרע בלבד.**

(כח) המוזכרים בהלכות הקודמות. (כט) שלא יכנסו לארץ ישראל. (ל) משום שהמרגלים דיברו לשון הרע על הארץ, ובני ישראל האמינו לדבריהם.

ז. **הנוקם את חברו - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תקם"** ⁸². **ואף על פי שאינו לוקה לא, דעה** [מדידה] **רעה היא עד מאד; אלא ראוי לאדם להיות מעביר על כל דברי העולם לב - שהפליג אצל המבינים לדי דברי הכל והבאי** [דברי שטות], **ואינן פדאי** [ראויים] **לנקם עליהם.**

(לא) משום שזוהי עבירה שאין בה מעשה. (לב) ולא להחזיר לחברו על מעשיו. (לג) כל עניני העולם. (לד) החכמים היודעים את שפלות העניינים הגשמיים של העולם.

פיצד היא הנקימה? אמר לו חברו: 'השאלני קרדמך' [=הגדן שלך], **אמר לו: 'איני משאילך'; למחר צרף** [חברו] **לשאל ממנו, אמר לו: 'השאלני קרדמך', אמר לו: 'איני משאילך, פדרך שלא השאלתי פששאלתי ממך' - הרי זה נוקם. אלא כשיבוא** [חברו] **לשאל** [ממני], **'יתן פלב שלם, ולא יגמל פאשר גמל לו; וכן כל פיוצא באלו. וכן אמר דוד בדעותיו הטובות: "אם גמלתי שולמי רע לה"'** ⁸³.

(לה) מעולם לא גמלתי רע לאנשים המציקים לי.

ח. **וכן כל הנוטר לאחד מישראל - עובר בלא תעשה, שנאמר: "ולא תטור את בני עמך"** ⁸⁴. **פיצד? ראובן שאמר לשמעון: 'שכר' - השכר** [השכר] **לי בית זה, או 'השאלני שור זה', ולא רצה שמעון;**

ד. **ולש שם** [במצאות] **דברים שהן אבק** [מעין] **לשון הרע** ⁸⁵. **פיצד? - [אדם האומר] 'מי יאמר לפלוני, שיהיה כמות שהוא עתה' ⁸⁶; או 'שלאמר: 'שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה ארע ומה היה'; וכיוצא בדברים האלו. **וכן המספר בטובת חברו בפני שונאיו - הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להן** [לשונאיו] **שסיספרי בגנותו** ⁸⁷; **ועל ענין זה אמר שלמה: "מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם - קללה תחשב לו"** ⁸⁸ - **שמתוך טובתו, בא לידי רעתו.****

(יז) כמו אבק שהוא מעין עפר ולא עפר ממש. (יח) מי חשב שפלוני יגיע למצבו כיום. (יט) דיבורים אלו אינם דיבורים מפורשים לשבח ולגנאי, אך הם עלולים לגרום שידברו בגנותו של האדם. לכן, דיבורים אלו הם מעין לשון הרע, בשונה מלשון הרע ממש שבו כוונת הדברים מפורשת וברורה. (כ) אך בפני אוהביו של האדם, מותר הדבר.

וכן המספר בלשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש, פלומר שאינו מדבר בשנאה ⁸⁹; **הוא ששלמה אומר: "פמתלהלה"** [=משתובב] **הירה זיקים - חצים ומוות** .. **ואמר: הלא משחק אני** ⁹¹. **וכן המספר בלשון הרע דרך רמיות** [בערמה], **והוא שסיספר לתמו כאלו אינו יודע שדבר זה לשון הרע הוא** ⁹², **אלא כשממחין בו** ⁹³, **אומר: 'איני יודע שאלו מעשיו של פלוני' או 'שזה לשון הרע'** ⁹⁴.

(כא) אף דבר זה הוא אבק לשון הרע. (כב) כאדם המספר דבר בתמימות ולא מתכוון להזיק לאדם אחר. (כג) רק כאשר מוכיחים אותו על דבריו.

ה. **אחד המספר בלשון הרע בפני חברו, או שלא בפניו** [אין הבדל ביניהם]; **והמספר דברים שגורמין אם נשמעו איש מפי איש** [ויגיעו לחברו], **להזיק חברו בגופו או בממונו, אפלו** [רק] **להצר לו או להפחידו - הרי זה לשון הרע. ואם נאמרו דברים אלו בפני שלשה** ⁹⁵, **בכר נשמע הדבר ונודע, ואם ספר הדבר אחד מן השלושה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע** ⁹⁶; **והוא** [ובלבד], **שלא יתפון להעביר הקול ולגלותו יותר** ⁹⁷.

(כד) שנוסף על איסור לשון הרע, מעז את פניו לספר זאת בפני החבר אודותיו נסובים הדברים. (כה) על ידי הבעלים

80. משלי, כו, יד. 81. שם, כו, יח-ט. 82. ויקרא-קדושים, יט, יח. 83. תהלים, ז, ה. 84. ויקרא-קדושים, יט, יח.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הַשְׁמוּעָה לְמָדוֹ, בְּנֵיךָ - אֵלֹהֵי תַלְמִידֶיךָ, שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִן בָּנִים, שְׁנֵאָמַר: "וַיֵּצְאוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים"⁴.
(ב) "שמועה" היא הלכה מסורה בקבלה ממשנה רבינו, ויש לה אסמכתא במקרא.

אם כן, למה נצטוו על בנו, ועל בן בנו? להקדים בנו לבן בנו, וכן בנו לבן חברו.

(ג) מדוע ישנו ציווי מיוחד על האדם ללמד את בנו (כמבואר בהלכה א), הרי הם נכללים כבר בציווי ללמד כל תלמיד.

ג. וְחֵיב לְשַׁכֵּר מְלָמֵד לְבָנוֹ לְלָמְדוֹ, וְאִינוּ חֵיב לְלָמֵד בֶּן חֲבֵירוֹ אֶלָּא בְּחֻסָּה.

(ד) כלומר: בשני דברים נבדל בן-חברו מבנו ובן-בנו: (1) בדין קדימה, (2) בתשלום שכר הלימוד.

מי שלא למדו אביו - חייב ללמד את עצמו⁵ -
שְׁפִיכִירָה, שְׁנֵאָמַר: "וּלְמַדְתֶּם אִתְּם, וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם"⁶. וְכֵן אִתָּהּ מוֹצֵא בְּכָל מְקוֹם, שֶׁהַתַּלְמוּד קוֹדֵם לַמַּעֲשֵׂה, מִפְּנֵי שֶׁהַתַּלְמוּד מְבִיא לִידֵי מַעֲשֵׂה,
וְאֵין הַמַּעֲשֵׂה מְבִיא לִידֵי תַלְמוּד.

(ה) לאחר שיתבגר ויהיה מסוגל להבין. (ו) במקומות נוספים במקרא ובתלמוד.

ד. הִנֵּה הוּא לְלָמֵד תּוֹרָה וַיֵּשׁ לוֹ בֶּן לְלָמֵד תּוֹרָה, הוּא קוֹדֵם לְבָנוֹ. וְאִם הָיָה בָנוּ נְכוּן וּמִשְׁפִּיל מֵה שִׁילְמָה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, בָּנוּ קוֹדֵם; וְאִם עַל פִּי שְׁבָנוּ קוֹדֵם, לֹא יִפְטֹל הוּא - שְׁפִשֵּׁם שְׁמִצָּה עָלָיו לְלָמֵד אֶת בָּנוּ, כִּי הוּא מִצָּה לְלָמֵד אֶת עַצְמוֹ.

(ז) ואחד מהם צריך לדאוג למזונות ולפרנסת שניהם. (ח) וחייב הוא לקבוע עתים לתורה בשעת הפנאי.

ה. לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם תּוֹרָה, וְאַחֵר כִּי יִשָּׂא אִשָּׁה - שָׂאָם נִשְׂאָה אִשָּׁה תַּחֲלָה, אֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה לְלָמֵד. וְאִם הָיָה יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, עַד שֶׁנִּמְצָא שְׂאִין לְבֹ פְּנוּי - יִשָּׂא אִשָּׁה, וְאַחֵר כִּי יִלְמַד תּוֹרָה.

לְיָמִים צָרָה שְׁמֵעוֹן לְרֵאשׁוֹן לְשָׁאֵל מִמֶּנּוּ אוֹ לְשַׁכֵּר, וְאָמַר לוֹ רֵאשׁוֹן: 'הָא [קח] לָךְ, הִרְיֵנִי מִשְׂאִילָךְ, וְאִינוּ כְּמוֹתָךְ, וְלֹא אֶשְׁלֵם לָךְ כְּמַעֲשִׂיךָ' - הַעוֹשֶׂה כֵּן, עוֹבֵר בְּ"לֹא תִטֹּר".

אֶלָּא יִמְחָה הַדָּבָר מִלְּבֹ וְלֹא יִטְרָנוּ [=יְשׁוּר טִינָה]; שְׁפָל זְמַן שֶׁהוּא נוֹטֵר אֶת הַדָּבָר וְזוֹכְרוֹ, שְׁמָא יָבֹא לְנֶקֶם [בַּחֲבֵרוֹ עַל כֵּן] - לְפִיכָךְ הַקְפִּידָה תּוֹרָה עַל הַנְּטִירָה, עַד שֶׁיִּמְחָה הָעוֹן מִלְּבֹ וְלֹא יִזְכְּרוּ; וְזוֹ הִיא הַדַּעַה הַנִּכְוָנָה שֶׁאֶפְשָׁר שְׂיִתְקִים בָּהּ יֹשֵׁב הָאָרֶץ [-חיי חברה תְּקִינִים], וּמִשָּׂאֵן וּמִתְנָן [-מסחר] שֶׁל בְּנֵי אָדָם זֶה עִם זֶה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

הלכות תלמוד תורה

יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה - (א) רִאשׁוֹנָה, לְלָמֵד תּוֹרָה; (ב) שְׁנִיָּה, לְכַבֵּד מְלָמְדֶיךָ וְיוֹדְעֶיךָ. וּבִאֵוָר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוֹ - בְּפָרָקִים אֵלֶּי.

פָּרָק א

הַחַיִּיבִים לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד; הוֹרָאָה בְּשֹׁכֵר; חִלּוּקַת זְמַן הַלִּימוּד.

א. נָשִׁים וְעֶבְדִּים - פְּטוּרִים מִתַּלְמוּד תּוֹרָה; אֶבֶל קָטָן - אֲבִיו חֵיב לְלָמְדוֹ תּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר: "וּלְמַדְתֶּם אִתְּם אִתְּם אֶת בְּנֵיכֶם, לְדַבֵּר בָּם"¹. וְאֵין הָאִשָּׁה חֵיבָה לְלָמֵד אֶת בְּנָהּ, שְׁפָל הַחֵיב לְלָמֵד חֵיב לְלָמֵד.

(א) ומכיוון שאישה פטורה מלימוד תורה, היא פטורה גם מללמוד.

ב. כָּשֶׁם שֶׁאָדָם חֵיב לְלָמֵד אֶת בָּנוּ - כֵּן הוּא חֵיב לְלָמֵד אֶת בֶּן בָּנוּ, שְׁנֵאָמַר: "וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיךָ, וּלְבְנֵי בְנֵיךָ"². וְלֹא בָנוּ וְכֵן בָּנוּ בְּלִבְד, אֶלָּא מִצָּה עַל כָּל חָכָם וְחָכָם מִיִּשְׂרָאֵל לְלָמֵד אֶת כָּל הַתַּלְמִידִים, אִם עַל פִּי שְׂאִין בָּנוּ, שְׁנֵאָמַר: "וְשִׁנַּנְתֶּם לְבְנֵיךָ"³ - מִפִּי

1. דברים-עקב, יא, יט. 2. דברים-ואתחנן, ד, ט. 3. שם, ו, ז. 4. מלכים-ב, ב, ג. 5. דברים-ואתחנן, ה, א.

לְכַבֵּד מַלְמֶדֶה וְיוֹדְעִיהָ: הִישָׁג הַמַּצוּה - לְקו"ש חכ"ו ע' 376. פְּטוּרִים מִתַּלְמוּד תּוֹרָה: מְדוּעַ פּוֹתַח רַבִּינוּ אֵת הַל' ת"ת בַּפְּטוּרִים? - לְקו"ש ח"י ע' 236. קָטָן: מְדוּעַ חִיבָה בַּתְּחִילַת הַל' ת"ת מוֹפִיעַ חִיבוֹב שֶׁל הַקָּטָן לְלַמֵּד? - לְקו"ש ח"י ע' 38. אֲבִיו. . . תּוֹרָה: בְּגֵד מִצְוֹת חִינוּךְ - לְקו"ש ח"ה ע' 61. וְאֵין. . . בְּנָה: חֻלְקָה שֶׁל הָאִשָּׁה בַּמַּצוּה - סה"ש תש"נ ח"ב ע' 455. בֶּן בָּנוּ: אִם חֵיב לְלַמֵּד אֶת בֶּן בָּנוּ - לְקו"ש ח"כ ע' 247. חָכָם וְחָכָם: בִּיאור כָּפַל הַלְשׁוֹן - לְקו"ש ח"ט ע' 136 ה' ע' 47. שְׁנֵאָמַר: מְדוּעַ לֹא הִבִּיא רַבִּינוּ אֶת סִיּוּם הַפְּסוּק "וּדְבַרְתָּ בָם"? - לְקו"ש חכ"ז ע' 158. חֵיב: חִיבוֹב דְּאוֹרִייתָא - לְקו"ש ח"י ע' 233. כְּשִׁיכִיר: גַּם אִם הוּא קָטָן. הַכִּיצָד? - הַגֵּשׁ"פ ע' שֶׁס, לְקו"ש חכ"ז ע' 381. שֶׁהַתַּלְמוּד. . . תַּלְמוּד: בִּיאור כּוֹנֵן רַבִּינוּ - לְקו"ש ח"ל ע' 18.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ה שבט - הלכות תלמוד תורה

קלה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(ט) ואף מי שהוא בן למעלה משמונה-עשרה שנה.

לומר: "ואל תמכר" ¹⁰ - הא למדת, שאסור לו ללמד בשכר, אף על פי שלמדו רבו בשכר.

ר. מאימתי מתחיל אביו ללמדו תורה? משיתחיל לדבר, מלמדו: "תורה צוה לנו משה", ופסוק ראשון מפרשת "שמע" ⁷; ואחר כך מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים, עד שיהיה בן שש או בן שבע לפי בריו, מוליכו אצל מלמד התינוקות.

(י) בהתאם לבריאות גופו והתפתחות שכלו.

ז. היה מנהגא המדינה לקח מלמד התינוקות שכר, נותן לו שכרו; וחיב ללמדו בשכר, עד שיקרא תורה שבכתב בלה"י.

(יא) מן הדין, מותר למלמד-תינוקות לגבות מהורי הילדים שכר עבור לימוד תורה שבכתב לבניהם, אך היו מקומות בהם המלמדים החמירו על עצמם שלא לקחת שכר גם עבור לימוד זה, לכן מדגיש כאן הרמב"ם: "היה מנהג המדינה", מכיוון שהדבר תלוי במנהג המקום. (יב) כולל נביאים וכתובים.

מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר, מתר ללמד בשכר. אבל תורה שבעל פה, אסור ללמדה בשכר, ⁸ שפיראמר: "ראה למדתי אתכם" - מה אני בחנם למדתי [משה רבינו] בחנם למדתי, אף אתם בחנם למדתם ממני; וכן פשתלמדו לדורות - בחנם, כמו שלמדתם ממני.

(ג) הטעם להבדל בין לימוד תורה שבכתב לתורה שבעל פה הוא, ששכר זה שמקבלים עבור לימוד תורה שבכתב, אינו שכר על הלימוד עצמו, אלא שכר שמירת הילדים - שהרי ילדים שבגיל לימוד המקרא זקוקים עדיין לשמירה. שונים מהם ילדים שבגיל לימוד המשנה - תורה שבעל פה, שכבר גדלו ואינם זקוקים עוד לשמירת הרב המלמד אותם. (יד) השכר שבפועל נוהגים כיום לקבל גם עבור לימוד תורה שבעל פה, אינו שכר עבור הלימוד עצמו אלא "שכר בטלה" - על התבטלותו של הרב המלמד משאר המלאכות שהיה יכול להתפרנס מהן, ובמקום זאת התמסר למלאכת ההוראה. (טו) שיאמר: כשם שלמדתי בשכר, כך אלמד בשכר.

לא מצא מי שילמדו בחנם - ילמד בשכר, שפיראמר: "אמת קנה" ⁹. יכול ללמד לאחרים בשכר? תלמוד

ח. כל איש מישראל חיב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין ¹¹, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו, אפלו עני המחזר על הפתחים ^[קבצן], ואפלו בעל אשה ובנים - חיב לקבץ לו זמן ללמד תורה ביום ובלילה, שפיראמר: "והיגית בו יומם ולילה" ¹¹.

(טז) אדם הסובל מפגעי הזמן, או שידוע כאדם חולני. (יז) שעול פרנסתם מוטל עליו.

ט. גדולי חכמי ישראל - היו מהן חוטבי עצים, ומהן שואבי מים, ומהן סומים ^[עיוורים], ואף על פי כן היו עוסקים בתורה ביום ובלילה; והן מקלל מעתיקי השמועה ¹², איש מפי איש מפי משה רבנו. (יח) מנחילי המסורת שקיבלו את התורה שבעל פה, ומסורה לדורות הבאים.

י. עד אימתי חיב אדם ללמד תורה? עד יום מותו, שפיראמר: "ופן יסורו מלכבד כל ימי חייו" ¹²; וכל זמן שלא יעסק בלמוד, הוא שוכח. יא. וחיב לשלש ^[לחלק לשלוש] את זמן למידתו: שליש בתורה שבכתב; ושליש בתורה שבעל פה; ושליש יבין וישפיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר, וידמה דבר לדבר, וידין במדות שהתורה נדרשת בהן, עד שידע היאך הוא עקר המדות והיאך יוציא האסור והמתר ויביא בהן מדברים שלמד מפי השמועה - וענין זה, הוא הנקרא 'תלמוד'.

(יט) לחלק לשלושה את זמן לימודו בכל יום. כ) כללי ההיגיון התלמודי: "ג מידות דרבי ישמעאל, ול"ב מידות דרבי יוסי הגלילי.

יב. פיצד? היה בעל אמונות - יהיה עוסק במלאכה שלש שעות ביום, ובתורה תשע. אותן התשע - קורא בשלש מהן בתורה שבכתב; ובשלש

6. דברים-ברכה, לג, ד. 7. דברים-ואתחנן, ו, ד. 8. שם, ד, ה. 9. משלי, כג, כג. 10. שם. 11. יהושע, א, ח. 12. דברים-ואתחנן, ו, ט.

משייתחיל לדבר: מכאן שיסוד לימוד התורה הוא הביטול הנפשי - לקו"ש ח"ט ע' 42. כל . . . תורה: אך לא כולם בצורה שווה - לקו"ש ח"א ע' 112, ח"ג ע' 116 ובהע'.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שְׁעוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה, וּבְשֵׁלֶשׁ - מִתְּבוּגָן בְּדַעְתּוֹ
 לְהַבִּין דָּבָר מִדְּבָרִיכָא. וְדָבָרִי קִבְּלָהּ [נביאים וכתובים],
 בְּכָלל תּוֹרָה שֶׁבַכְתָּב הֵן; וּפְרוּשָׁן, בְּכָלל תּוֹרָה
 שֶׁבַעל פֶּה; וְהַעֲנִינָה הַנִּקְרָאִין 'פְּרָדֵס'כב, בְּכָלל
 הַתְּלָמוֹד.

~ יום שישי כ"ו שבט ~

פֶּרֶק ב

הושבת מלמדי ילדים בכל עיר; זמני לימוד
 הילדים; מספר התלמידים אצל מלמד אחד.

א. מוֹשִׁיבִין מִלְמְדֵי תִינוּקוֹת [ילדים] בְּכָל מְדִינָה
 [עיר] וּמְדִינָה [אזור], וּבְכָל פֶּלֶךְ וּפְלֶכֶךְ. וְכָל עִיר שְׂאִין
 בָּהּ תִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן* - מְחַרְיִמִּין אֶת אֲנָשֵׁי
 הָעִיר, עַד שֶׁמוֹשִׁיבִין מִלְמְדֵי תִינוּקוֹת; וְאִם לֹא
 הוֹשִׁיבוּ - מְחַרְיִבִין אֶת הָעִיר; שְׂאִין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם,
 אֲלֹא בְּהֶכֶל פִּיהֶם שֶׁל תִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן.

(א) שאין מלמד לילדים המתגוררים בה. (ב) לא נכנסים
 לתוכה, ולא עורכים הסכמים ועסקים עם תושביה.
 (ג) בזכות האד היוצא מפיהם בזמן שהם לומדים תורה.

ב. מְכַנְּסִין אֶת הַתִּינוּקוֹת לְהַתְלַמֵּד כֶּכֶן שֶׁשׁ כֶּכֶן
 שָׁבַע, לְפִי כַח הַכֶּן וּבִגְנֵן גּוֹפּוֹד; וּפְחוֹת מִכֶּן שֶׁשׁ,
 אֵין מְכַנְּסִין אוֹתוֹ. וּמִכָּה אוֹתָן הַמְלַמֵּד, לְהַטִּיל
 עֲלֵיהֶן אֵימָה. וְאִינוּ מִכָּה אוֹתָן מִכַּת אוֹיֵב, מוֹסֵר
 אֶכְזָרִי; לְפִיכָף, לֹא יָפֶה אוֹתָן בְּשׁוֹטִים וְלֹא
 בְּמַקְלוֹת, אֲלֹא בְּרִצּוּעָה קִטְנָה^ה.

(ד) בהתאם לבריאות גופו והתפתחות שכלו. (ה) כדי
 שישמעו בקולו ויטו אוזן קשבת ללימודים. (ו) מכה כואבת
 ומייסרת. (ז) מכיוון שקבלת מכה באמצעותם היא אכזרית
 ומסוכנת. (ח) שמקבלים באמצעותה מכה קלה שאינה
 מזיקה.

וְיוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ, וּמִקְצַת מִן הַלֵּילָה -
 כְּדִי לְחַנֵּךְ לְלַמֵּד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. וְלֹא יִבְטְלוּ
 הַתִּינוּקוֹת כָּלּוּ, חוּץ מִעֲרָבִי שֶׁבָּתוֹת וְעֲרָבִי יָמִים

(כא) זהו עיקר לימוד הגמרא. (כב) חכמה אלוקית ותורת
 הטבע (מעשה בראשית ומרכבה).

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים^י? בְּתַחֲלֵת תְּלָמוֹדוֹ שֶׁל אָדָם;
 אֲבָל כְּשֶׁיִּגְדִּיל בְּחֻכְמָה וְלֹא יֵהָא צְרִיף לְלַמֵּד תּוֹרָה
 שֶׁבַכְתָּב, וְלֹא לַעֲסֹק תָּמִיד בַּתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה - יִקְרָא
 בַּעֲתִים מְזֻמָּנִים^כ תּוֹרָה שֶׁבַכְתָּב וְדָבָרִי הַשְּׁמוּעָה
 [עיקרי תורה שבעל פה], כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁפַּח דָּבָר מִדְּבָרִי
 תּוֹרָה, וְיִפְנֶה כָּל יָמָיו לְתַלְמוּד בְּלִבְדִּיכָה, לְפִי רַחֵב
 לְבוֹ וְיָשׁוּב דַּעְתּוֹ.

(כג) שצריכים לחלק לשלושה את זמן הלימוד. (כד) מזמן
 לזמן. (כה) מפני שהוא מכיל את כל הלימודים וכוללם יחד.

ג. אִשָּׁה שֶׁלְמָדָה תּוֹרָה, יֵשׁ לָהּ שָׂכָר; אֲבָל אִינוּ
 כְּשֶׁכָּר הָאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִצְטָוִית^י, וְכָל הָעוֹשֶׂה
 דָּבָר שְׂאִינוּ מְצֻוֶּה עָלָיו, אֵין שָׂכָרוֹ כְּשֶׁכָּר הַמְצֻוֶּה
 שֶׁעָשָׂה אֲלֹא פְחוֹת מִמֶּנּוּ^כ. אִף עַל פִּי שֵׁשׁ לָהּ
 שָׂכָר, צִוּוּ חֻכְמִים שֶׁלֹּא יִלְמַד אָדָם אֶת בֵּתוֹ תּוֹרָה;
 מִפְּנֵי שֶׁרֵב הַנָּשִׁים אֵין דַּעְתָּן מְכוֹנֶת לְהַתְלַמֵּד^כ, וְהֵן
 מוֹצִיאִין דְּבָרִי תּוֹרָה לְדָבָרִי הַבָּאִי [הבל] לְפִי עֲנִיּוֹת
 דַּעְתָּן.

(כו) לא צוותה ללמוד תורה. (כז) מכיוון שהמצווה דוּאג
 ומצטער שמה לא יקיים את חובתו כהלכה, בשונה ממי
 שאינו מצווה, והשכר, הוא כגודל הצער (לפום צערא –
 אגרא). (כח) אין דעתן מסוגלת לרדת לסוף כוונתם של ענייני
 תורה ולהבינם לאמיתתם, והן מבארות אותם לפי רוחן.

אֲמָרוּ חֻכְמִים: 'כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֵּתוֹ תּוֹרָה, כָּאֵלּוּ
 לְמָדָה תְּפִלוֹת'¹³ [דברים חסרי טעם]. בְּמָה דְּבָרִים
 אֲמוּרִים? בַּתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה. אֲבָל תּוֹרָה שֶׁבַכְתָּב,

שלא... תורה: מדוע לא נמנה כאיסור לאו בפני עצמו? – לקר"ש ח"ד ע' 26. אמרו... תפלות: דיון הלכתי בנושא – לקר"ש חכ"ט ע' 270, חל"א
 ע' 96. כבן... שבע: הדבר תלוי בשנים – לקר"ש חט"ו ע' 131.

ו. מוליכין^{כב} את הקטן מלמד למלמד אחר שהוא מהיר ממנו^{כג}, בין במקרא בין בדקדוק. במה דברים אמורים? בשחי שניהן בעיר אחת, ולא היה הנדר מפקס פניהן; אבל מעיר לעיר, או מצד נדר לצדו אפלו באותה העיר - אין מוליכין את הקטן, אלא אם כן היה בנן בריא [גשר חזק] על גבי הנדר, בנן שאינו ראוי [עלול] לפל במהרה.

כב) מעבירים. כג) שהוא מוכשר בהוראה יותר מהראשון. ז. אחד מבני מבייך שבקש להעשות מלמד, אפלו אחד מבני החצר [המשותפת] - אין יכולין שכן ללמוד. וכן מלמד תינוקות שפא חברו ופתח בית ללמד תינוקות בצדו כדי שיבואו תינוקות אחרים לו, או כדי שיבואו מתינוקות של זה אצל זה - אינו יכול למחות פידוי, שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר"^{כד}.

כד) אחד מדיירי רחוב צדי. כה) למנוע ממנו לעשות זאת, בטענה שקול הילדים מפריע למנוחתם. כו) בטענה של הסגת גבול. כז) בלימוד תורה אין דיני הסגת גבול, מכיוון שעל ידי ההתחלות ביניהם התלמידים ילמדו יותר.

פרק ג

כיצד יתנהג מי שרוצה ללמוד תורה ולזכות בכיתה.

א. בשלשה כתרים נכתרו ישראל - כתרי תורה, וכתרי כהנה, וכתרי מלכות. כתרי כהנה - זכה בו אהרן, שנאמר: "והיתה לו ולזרעו אחריי, ברית כהנת עולם"^{כז}. כתרי מלכות - זכה בו דוד, שנאמר: "זרעו לעולם יהיה, וכסאו כשמש נגדי"^{כח}. כתרי תורה - הרי הוא מנח ועומד ומוכן לפל, שנאמר: "מורשה קהלת יעקב"^{כט} - כל מי שירצה, יבוא ויטל.

שקמא תאמר, שאותן הכתרים גדולים מכתרי תורה?

טובים בסוף היום, ובמים טובים^ל; אבל בשבת, אין קורין לכתחלה^{לב}, אבל שונין לראשון^{לג}. ואין מבטלין התינוקות, ואפלו לבנן בית המקדש.

ט) לא יפסיקו מלימודם. י) לאחר חצות היום. יא) בחגים, כדי שיתענגו וישמחו שמחת יום טוב. יב) אין ללמד אותם דברי לימוד חדשים, מכיוון שלמוד כזה קשה להם ומצער אותם. יג) אבל חוזרים איתם על דברי לימוד שהם למדו לפני השבת, אפילו אם למדו אותם רק פעם אחת.

ג. מלמד תינוקות שהוא מניח את התינוקות ויוצא, או שהוא עושה מלאכה אחרת עמהן^{טו}, או שהוא מתרשל בתלמודן^{טז} - הרי הוא בכלל "אורו עשה מלאכה ה' רמיה"^{טז}. לפיכך, אין ראוי להושיב מלמד, אלא בעל יראה [ירא שמים], מהיר [מזימן] לקרות ולדקדק.

יד) בזמן לימודם. טו) בזמן שהוא מלמד אותם, הוא עוסק גם במלאכה אחרת ולא מרוכז לחלוטין בתלמידיו בלבד. ויש מפרשים, שמדובר אפילו במי שלאחר סיום לימודו עם תלמידיו, הוא עוסק במלאכה נוספת בביתו, מכיוון שהמלאכה מחלישה אז כוחותיו ואינו יכול אחר כך למלא חובתו כלפי התלמידים. טז) אינו משתדל להסביר להם עד שיבינו כל דבר לאשורו ולא יטעו. יז) מרבה בקריאה עם תלמידיו. יח) מדייק ומקפיד שתלמידיו יבינו כל דבר על בוריו.

ד. ומי שאין לו אשה - לא ילמד תינוקות^{טז}, מפני אמותיהן שהן באין אצל בניהן; וכן אשה - לא תלמד תינוקות^{טז}, מפני אבותיהן שהן באין אצל הבנים.

ט) בביתו הפרטי. כ) בביתה הפרטי.

ה. עשרים וחמשה תינוקות, למדים אצל מלמד אחד. היו יתר על חמשה ועשרים - עד ארבעים, מושיבין עמו אחר כדי לסייעו^{לז} בלמודן; היו יתר על ארבעים, מעמידין להם שני מלמדי תינוקות.

כא) לעזור למלמד בעבודתו ולשנן עם התלמידים את דברי הלימוד.

14. ירמיה, מח, י. 15. ישעיה, מב, כא. 16. במדבר-פנחס, כה, יג. 17. תהלים, פט, לו. 18. דברים-ברכה, לג, ד.

ואפילו... המקדש: משום שבניית המקדש אינה חובת גברא - לקו"ש ח"ל ע' 118. שנאמר... ויאדיר: החידוש ההלכתי המתווסף על פי פסוק זה - לקו"ש ח"ו ע' 299 הע' ד"ה כדרשת וכו', סה"ש תשנ"ג ח"ב ע' 628, תנשא"א ח"א ע' 57, ח"ב ע' 593. הלכה א: ביאור נרחב בדברי רבינו - לקו"ש חכ"ח ע' 104, חל"ג ע' 42. כתר תורה: שלוש דרגות בתורה - לקו"ש ח"י"ג ע' 116. שנאמר... נגדי: הביאור המתווסף על פי פסוק זה - לקו"ש ח"ו ע' 299 הע' ד"ה כדרשת וכו'. מונח... לכל: ביאור נרחב בזה - לקו"ש חל"ד ע' 41. מורשה: שייכותו של יהודי לתורה היא כירושה - סה"ש ח"ב ע' 536.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הרי הוא אומר: "פי [התורה] מלכים ימלכו.." **פי שרים ישורו**¹⁹. **הא למדת, שפיתר התורה גדול מפתר כהנה וכתר מלכות.**

(א) על ידי התורה המלכים מולכים, והממליך נעלה יותר מהמלך.

ב. אמרו חכמים: 'ממזר תלמיד חכמים, קודם (חשוב) לכהן גדול עם הארץ, שנאמר: "יקרה היא מפנינים" ²⁰ - יקרה היא מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים²¹.

(ב) לנתינת מחייתו, לפדותו משביה וכיו"ב. ג) לקודש הקדשים ביום הכיפורים.

ג. אין לה מצוה בכל המצוות בלן, שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות בלן - שהתלמוד מביא לידי מעשה. לפיכך, התלמוד קודם למעשה בכל מקום.

(ד) שתוכל להשתוות. ה) יש להעדיף את לימוד התורה.

ד. היה לפנינו עשיית מצוה ותלמוד תורה - אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו; ואם לאו, יעשה המצוה ויחזור לתורתו.

(ו) אם אין אדם אחר שיכול להתעסק במצווה הזו, כגון קבורת מת מצוה - יתעסק במצווה ואחר כך ימשיך בלימוד.

ה. תחלת דינו של אדם, אינו נדון אלא על התלמוד, ואחר כך על שאר מעשיו; לפיכך אמרו חכמים: 'לעולם יעסק אדם בתורה, אפילו שלא לשמה' - שמתוך שלא לשמה, בא לשמה²².

(ז) לאחר עליית נשמתו לעולם הבא. ח) ילמד תורה אפילו בתור אמצעי להשגת מטרה אחרת, כגון כדי שיקראו לו בתארי כבוד. ט) בעקבות עיסוקו בלימוד התורה לשם מטרה אחרת, בסופו של דבר ילמד גם לשם התורה עצמה, בתור מטרה בפני עצמה.

ו. מי שנשא לבו לקיים מצוה זו²³ בראוי לה,

ול להיות מכתר בכתרה של תורה - לא יסיח דעתו לדברים אחרים, ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העשר והקבוד באחד. כך הוא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמלי. ולא עליך כל המלאכה לגמר, ולא אתה בן חורין לבטל; אבל אם הרבית תורה, הרבית שכר, והשכר - לפי הצער.

(י) מי שרוצה. יא) של לימוד התורה. יב) מלימוד התורה ומההתעסקות בה. יג) רק מי שמסתפק במועט ואינו רודף אחרי מותרות וחיי רוחה - זוכה לכתר תורה. יד) לא מוטל על האדם ללמוד את התורה כולה, אלא העיקר הוא שלא להתבטל מלימודה.

ז. שמא תאמר: 'עד שאקבץ ממון, ואחזר ואקרא'²⁴, 'עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי, ואחזר ואקרא' - אם תעלה מחשבה זו על לבך, אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם; אלא עשה תורתך קבעי, ומלאכתך עראי, ואל תאמר: 'לכשאפנה אשנה'²⁵, שמא לא תפנה.

(טו) אתבטל מלימוד התורה וארבה בעשיית מסחר ומלאכה, כדי שאוכל כעבור תקופה ללמוד מתוך עשירות. טז) מכיוון שלאחר הפסקה מלימוד התורה לא חוזרים ללימודה בקלות, כי להתעשרות ורכישת קניינים אין גבולות. יז) בכל הזמנים ובכל המצבים. יח) אלמד כשיהיה לי פנאי.

ח. כתוב בתורה: "לא בשמים היא.. ולא מעבר לים היא"²⁶: "לא בשמים היא", לא בגסי הרוח [גאותנים] היא מצויה; "ולא מעבר לים היא", לא במהלכי מעבר לים [סוחרים הנודדים במקומות מרוחקים] היא. לפיכך אמרו חכמים: 'לא כל המרבה סחורה מקפידים'²⁷; וצונו ואמרנו: 'הוי מעט עסק, ועסק בתורה'²⁸.

ט. דברי תורה נמשלו במים, שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים"²⁹ - לומר לה: מה המים אין מתפנסין במקום מדרון [שיפוע], אלא נזחלין מעליו ומתקבצין במקום אשבון [שקע] - כך דברי תורה,

19. משלי, ח, ט"ז. 20. שם, ג, טו. 21. הוריות, יג, א. 22. הוריות, י, ב. 23. דברים-נצבים, ל, יב-יג. 24. אבות, ב, ה. 25. שם, ד, י. 26. ישעיה, נה, א.

הפניות לשיחות קודש

קודם: מדוע לא מפרט לענין מה קודם הוא לכהן גדול? - לקו"ש חכ"ח ע' 107. הצעת גירסא אחרת - לקו"ש חכ"ח ע' 107. הלכה ג: ביאור כוונת רבינו בהלכות אלו - לקו"ש חכ"ח ע' 114. שמתוך... לשמה: שני אופנים בזה - לקו"ש חכ"ח ע' 47. הלכה ו: ביאור נרחב בהלכה זו - לקו"ש חכ"ח ע' 242. בכתרה של תורה: הסבר ענין "כתר תורה" - לקו"ש חכ"ח ע' 109.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

אִינָן נִמְצְאִין בְּגִסֵּי הָרוּחַ וְלֹא בָּלָב כָּל גִּבָּה לֵב; אֲלֵא בְּדָבָא [=ענין] וּשְׁפַל רוּחַ שְׁמַתְאָבָּק בַּעֲפָר רַגְלֵי הַחֲכָמִים, וּמִסִּיר הַתְּאֻוֹת וְתַעֲנוּגֵי הַזְּמַן מִלְּבֹ, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּכָל יוֹם מַעֲט בְּדֵי חֲיִיו²⁷, אִם לֹא הָיָה לוֹ מָה יֵאָכֵל, וּשְׁאָר יוֹמֹ וְלֵילוֹ, עוֹסֵק בַּתּוֹרָה. יט) עוֹסֵק בַּמְּלָאכָה רַק כִּפִּי הַנֶּצֶר לֹא לְהַתְקִיִּים.

כב) אם תתירשל בלימוד התורה, לא יהיה בך כח להתמודד עם יום צרה.

אִמְרוּ חֲכָמִים³⁶: 'בְּרִית פְּרוּתָה, שְׁפַל הֵיגַע בְּתַלְמוּדוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת³⁷, לֹא בְּמַהֲרָה הוּא מִשְׁפָּח; וְכָל הֵיגַע בְּתַלְמוּדוֹ בְּצִנּוּעָה³⁸ מִחֲפִים, שְׁנֵאֲמַר: "וְאֵת צְנוּעִים חֲכָמָה"³⁹. וְכָל הַמְּשֻׁמֵּע קוֹלוֹ בַּשַּׁעַת תַּלְמוּדוֹ, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַנֵּם בִּידוּכָהּ⁴⁰; אֲכָל הַקּוֹרָא בְּלִחַשׁ, בְּמַהֲרָה הוּא שׁוֹכֵחַ.

כג) וכל-שכן בבית-המדרש המיוחד ללימוד תורה, בעוד שבית-הכנסת מיועד בעיקר לתפילה. (כד) לא בשוק, ולא בקולי קולות. (כה) הוא זוכר היטב את מה שלמד.

יג. אף על פי שמשצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רב חכמתו אלא בלילה⁴¹; לפיכך, מי שרצה לזכות בכבוד התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה וביוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים⁴²: אין גרנה⁴³ של תורה אלא בלילה, שנאמר: "קומי רני בלילה"⁴⁴. וכל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד [-נשיאת חן] נמשך עליו ביום⁴⁵, שנאמר: "יומם יצנה ה' חסדו, ובלילה שירה עמיו"⁴⁶. וכל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה, אש אוכלתו.

כו) כי במנוחת הלילה יכולים להתרכז ולהתמסר ללימוד ללא הפרעה. (כז) איסוף התורה וקיומה (בדומה לאיסוף התבואה לגורן). (כח) הוא מוצא חן בעיני אלוים ואדם.

"כִּי דָבַר ה' בָּזָה"⁴¹ - זֶה שְׁלֹא הַשְׁגִּיחַ עַל דְּבָרֵי

אִינָן נִמְצְאִין בְּגִסֵּי הָרוּחַ וְלֹא בָּלָב כָּל גִּבָּה לֵב; אֲלֵא בְּדָבָא [=ענין] וּשְׁפַל רוּחַ שְׁמַתְאָבָּק בַּעֲפָר רַגְלֵי הַחֲכָמִים, וּמִסִּיר הַתְּאֻוֹת וְתַעֲנוּגֵי הַזְּמַן מִלְּבֹ, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּכָל יוֹם מַעֲט בְּדֵי חֲיִיו²⁷, אִם לֹא הָיָה לוֹ מָה יֵאָכֵל, וּשְׁאָר יוֹמֹ וְלֵילוֹ, עוֹסֵק בַּתּוֹרָה. יט) עוֹסֵק בַּמְּלָאכָה רַק כִּפִּי הַנֶּצֶר לֹא לְהַתְקִיִּים.

י. כָּל הַמְּשִׁים עַל לְבֹ [=החושב] שְׁיַעֲסֵק בַּתּוֹרָה וְלֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה, וְיִתְפַּרְנֵס מִן הַצָּדָקָה - הָרִי זֶה חֲלָל אֶת הַשֵּׁם, וּבָזָה אֶת הַתּוֹרָה, וְכִבָּה מְאֹד הַדֵּת, וְגֵרַם רָעָה לְעַצְמוֹ, וְנִטַּל חֲיָיו מִן הָעוֹלָם הַבָּא; לְפִי שְׁאֲסוֹר לְהַנּוֹת בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בַּעוֹלָם הַזֶּה.

כ) כלומר: אין לו חלק לעולם הבא, כי כבר אכלו בעולם הזה.

אִמְרוּ חֲכָמִים: 'כָּל הַנִּהְנֶה מִדְּבָרֵי תּוֹרָה, נִטַּל חֲיָיו מִן הָעוֹלָם²⁷. וְעוֹד צוּר וְאִמְרוּ: 'לֹא תַעֲשֶׂם עֲטָרָה לְהַתְגַּדֵּל בָּהֶן [-אמצעי להשגת כבוד ומעמד], וְלֹא קָרַדֵּם לְחַפּוֹר בָּהֶן²⁸ [-כלי להשגת פרנסה]. וְעוֹד צוּר וְאִמְרוּ: 'אֵהָב אֶת הַמְּלָאכָה, וּשְׁנֵא אֶת הַרְבֵּנוֹת²⁹. וְכָל תּוֹרָה שְׁאִין עֲמָה מְלָאכָה, סוּפָה בְּטָלָה³⁰; וְסוּף אָדָם זֶה, שְׂיֵהָא מְלִסְטָם אֶת הַבְּרִיּוֹת [-שודר אנשים].

יא. מַעֲלָה גְדוֹלָה הִיא לְמִי שֶׁהוּא מִתְפַּרְנֵס מִמַּעֲשֵׂה יָדָיו, וּמִדֵּת חֲסִידִים הָרָאשׁוֹנִים הִיא; וּבָזָה זוֹכָה לְכָל כְּבוֹד וְטוֹבָה שֶׁבַּעוֹלָם הַזֶּה, וְלַעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאֲמַר: "יִגִּיעַ בְּפִיךָ כִּי תֹאכֵל, אֲשֶׁרִיךָ וְטוֹב לָךְ"³¹ - "אֲשֶׁרִיךָ" בַּעוֹלָם הַזֶּה, "וְטוֹב לָךְ" לַעוֹלָם הַבָּא שֶׁכָּלוּ טוֹב.

יב. אִין דְּבָרֵי תּוֹרָה מִתְקַיִּימִין בְּמִי שֶׁמְרַפֵּה עַצְמוֹ [-מתרשל] עֲלֵיהֶן, וְלֹא בָּאֵלּוּ שְׁלֹמִימִין מִתּוֹךְ עֵדוֹן וּמִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה - אֲלֵא בְּמִי שֶׁמְמִית עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן³², וּמַצְעֵר גּוֹפּוֹ תָּמִיד, וְלֹא יִתֵּן שְׁנֵת לְעֵינָיו, לְעַפְעַפּוֹ תְּנוּמָה.

כא) מתמסר ללימוד התורה.

27. אבות, ד, ה. 28. שם. 29. שם, א, י. 30. שם, ב, ב. 31. תהלים, קכח, ב. 32. חוקת, יט, יד. 33. שבת, פג, ב. 34. משלי, כד, י. 35. קהלת, ב, ט. 36. ירושלמי, ברכות, ה, א. 37. משלי, יא, ב. 38. שיר השירים, רבה, ה, יא. 39. איכה, ב, יט. 40. תהלים, מב, ט. 41. שלח, טו, לא.

ועושה . . חיי: ההתאמה עם סוף הל' שמיטה ויובל - לקו"ש ח"ח ע' 346 הע' ד"ה תומך. הלכה י: השיטות בנושא - לקו"ש ח"ט ע' 534. שאסור . . תורה: אך כשרבים זקוקים לתורתו מותר - לקו"ש ח"ב ע' 52.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְכֵן הָרֵב שְׁאִינוּ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבָה - אֵף עַל פִּי שְׁחָכְם גָּדוֹל הוּא, וְכָל הָעַם צָרִיכִין לִיד - אִין מִתְלַמְּדִין מִמֶּנּוּ, עַד שִׁיחֲזֹר לְמוֹטָב, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת, וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ, כִּי מִלֶּאֱךָ ה' צִבְאוֹת הוּא"⁴⁸. אָמְרוּ חֲכָמִים: 'אִם דּוֹמָה הָרֵב לְמִלֶּאֱךָ ה' צִבְאוֹת, תוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ; אִם לֹא, אֵל יִבְקְשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ"⁴⁹.

(ד) נדרשים לביאוריו.

ב. בִּיעַד מִלְּמִדִּין? הָרֵב יוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ, וְהַתְלַמְּדִים לְפָנָיו מְקַפִּין עֲטָרָה [-יושבים סביב], כְּדִי שִׁיחֲזִי פֶלֶן רוֹאִין אֶת הָרֵב וְשׁוֹמְעִין דְּבָרָיו. וְלֹא יֵשֵׁב הָרֵב עַל הַפֶּסֶס וְהַתְלַמְּדִים עַל הַקֶּרֶקַע, אֶלָּא אוֹ הַכֹּל עַל הָאָרֶץ, אוֹ הַכֹּל עַל הַפֶּסֶסֶאֹת. וּבִרְאשׁוֹנָה^ה, הִיָּה הָרֵב יוֹשֵׁב וְהַתְלַמְּדִים עוֹמְדִין; וּמִקֵּדָם [=לפני] חֲרָפֵן בֵּית שְׁנִי, נִהְיָ הַכֹּל לְלַמֵּד לַתְלַמְּדִים, וְהֵן יוֹשְׁבִין.

(ה) בתקופה הראשונה לאחר מתן תורה.

ג. אִם הִיָּה הָרֵב מְלַמֵּד מִפִּיו לַתְלַמְּדִים, מְלַמֵּד. וְאִם הִיָּה מְלַמֵּד עַל יְדֵי מְתַרְגְּמֵי - הַמְתַּרְגֵּם עוֹמֵד בֵּינוֹ וּבֵין הַתְלַמְּדִים, וְהָרֵב אוֹמֵר לַמְתַּרְגֵּם, וְהַמְתַּרְגֵּם מְשַׁמֵּעַ לְכָל הַתְלַמְּדִים; וּכְשֶׁהֵן שׁוֹאֲלִין לַמְתַּרְגֵּם, הוּא שׁוֹאֵל לָרֵב, וְהָרֵב מְשִׁיב לַמְתַּרְגֵּם, וְהַמְתַּרְגֵּם מְשִׁיב לְשׁוֹאֵל. וְלֹא יִגְבִּיֶה הָרֵב קוֹלוֹ יוֹתֵר מִקּוֹל הַמְתַּרְגֵּם; וְלֹא יִגְבִּיֶה הַמְתַּרְגֵּם קוֹלוֹ בַּעַת שֶׁשׁוֹאֵל אֶת הָרֵב, יוֹתֵר מִקּוֹל הָרֵב.

(ו) אדם המתרגם לשפה המדוברת את דברי החכם לקהל, כפי שהיה נהוג בזמנם.

אִין • הַתַּרְגֵּמָן [=מתרגם]

רִשְׁאִי לֹא לְפָחַת וְלֹא

לְהוֹסִיף וְלֹא לְשַׁנּוֹתוֹ,

אֶלָּא אִם בֵּין הִיָּה הַתַּרְגֵּמָן

אָבִיו שֶׁל חֲכָם^ה, אוֹ רַבּוֹ. אָמַר הָרֵב לְתַרְגֵּמָן: 'כֶּף

אָמַר לִי רַבִּי, אוֹ 'כֶּף אָמַר לִי אַבָּא מְרִי' [=אדוני] -

כְּשֶׁאוֹמֵר הַתַּרְגֵּמָן הַדְּבָרִים לָעַם, אוֹמְרֵן בְּשֵׁם הַחֲכָם,

וּמִזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל אָבִי הָרֵב אוֹ שֶׁל רַבּוֹ, וְאוֹמֵר: 'כֶּף

אָמַר רַבָּאָא [רבי] פְּלוֹנִי, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הַזְכִּיר

השגת הראב"ד

אין... רבו א"א דבר זה מקרה חדש היה והוא רב שעמד תרגמן לר' שילא במסכת יומא ושנה והוסיף שהיה גדול ממנו.

תוֹרָה כָּל עֲקָרִיט. וְכֵן כָּל שְׁאִפְשֵׁר לוֹ לַעֲסֹק בְּתוֹרָה וְאִינוּ עוֹסֵק, אוֹ שֶׁקָּרָא וְשָׁנָה וּפָרַשׁ לְהַבְלִי עוֹלָם וְהַגִּיתָ תְּלִמּוּדוֹ וְזִנְחָו^ל - הָרִי זֶה בְּכָלֵל בּוֹזֵה דָבָר ה'.

(כט) שאינו מתחשב בהם ואינו שם לב אליהם כלל. (ל) קרא מקרא ושנה תורה שבעל פה ולבסוף נתרחק וזנח את לימוד התורה.

אָמְרוּ חֲכָמִים: 'כָּל הַמְּבַטֵּל אֶת הַתוֹרָה מֵעֵשֶׂר, סוֹפּוֹ לְבַטְלָהּ מֵעֲנִילָא; וְכָל הַמְּקַנֵּם אֶת הַתוֹרָה מֵעֲנִי, סוֹפּוֹ לְקַיְמָהּ מֵעֵשֶׂר לִב^ל'. וְעִנְיָן זֶה מִפְּרֹשׁ הוּא בְּתוֹרָה; הָרִי הוּא אוֹמֵר: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבִטּוֹב לֵב - מְרִב כָּל, וְעֲבַדְתָּ אֶת אֱיִבֶךָ"⁴³; וְאוֹמֵר: "לִמְעַן עֲנֹתְךָ, וּלְמַעַן נִסְתָּךְ - לְהִיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ"⁴⁴.

(לא) מי שאינו לומד תורה בעקבות עושרו ומפני טרדתו בענייני עסקיו, בסופו של דבר ירד מנכסיו ולא יוכל ללמוד תורה מפני טרדתו מעניותו. (לב) מי שמתענה ולומד תורה למרות שהוא במצב של עוני, בסופו של דבר יזכה ללמוד תורה מתוך עשירות.

פֶּרֶק ד'

פרק זה עוסק באופן וסדר הלימוד הראוי, התנהגות התלמידים כלפי הרב וקדושת בית המדרש.

א. אִין מִלְּמִדִּין תוֹרָה אֶלָּא לְתַלְמִיד הַגּוֹן [=ישר] נֶאֱמַר בְּמַעֲשָׁיו, אוֹ לְתָם^א. אָבֵל אִם הִיָּה הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹבָה, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְמוֹטָב, וּמַגְהִיגִין אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָה, וּבּוֹדְקִין אוֹתוֹ^ב; וְאַחֲרֵי כֵן מְקַנְסִין אוֹתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וּמִלְּמִדִּין אוֹתוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁵: 'כָּל הַשּׁוֹנֶה לְתַלְמִיד שְׁאִינוּ הַגּוֹן, כְּאֵלּוֹ זֶרֶק אָבִן לְמַרְקוּלִיס [=אליל שעבודתו בוריקת אבנים לפניו], שְׁנֹאֲמַר: "כְּפָדוֹר אָבִן בְּמַרְגָּמָה, בֵּין נוֹתֵן לְכִסִּיל כְּפָדוֹר"⁴⁶, וְאִין "כְּפָדוֹר" אֶלָּא תוֹרָה, שְׁנֹאֲמַר: "כְּפָדוֹר, חֲכָמִים יִנְחָלוּ"⁴⁷.

(א) שלא ידוע אם הוא הגון או לא. (ב) לדעת אם שינה את דרכו. (ג) כלומר, הנותן כבוד, שהיא התורה (כפי שמוסבר בהמשך) - לכסיל שהוא תלמיד שאינו הגון, נחשב כזורק צרור אבן למרקוליס.

42. אבות, ד, ט. 43. כי, תבוא כח, מד-מח. 44. עקב, ח, טז. 45. משלי, כו, ח. 46. חולין, קלג, א. 47. שם, ג, לה. 48. מלאכי, ב, ז. 49. חגיגה, טו, ב.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְיֵשׁ לָרֹב לְהִטְעוֹת הַתְּלָמִידִים בְּשִׂאלוֹתָיו, וּבְמַעֲשֵׂי
שְׂעוֹשָׁה בִּפְנֵיהֶן, כְּדִי לְחַדְדֵן, וּכְדִי שִׂידַע אִם זֹכְרִין
הֵן מֵה שֶׁלֹּמְדָן אוֹ אֵינָן זֹכְרִין. וְאֵין צָרִיף לוֹמַר,
שִׂישׁ לוֹ רְשׁוֹת לִשְׂאֵל אוֹתָן בְּעֵנָן אַחֵר שֶׁאֵינָן
עוֹסְקִין בוֹ, כְּדִי לְזַרְזֵן [=לעורר את התעניינותם].

(יג) שינוח מעט מהדרך ויוכל לחשוב באופן מסודר. (יד) לא
ישאלו שני תלמידים בבת אחת. טו) שהרי יש סבירות רבה
שלא ידע את התשובה לשאלה שאינו עוסק בעניינה.

ז. אֵין שׁוֹאֲלִין מֵעַמֵּד [=בעמידה], וְאֵין מְשִׁיבִין
מֵעַמֵּד; וְלֹא מַגְבִּיֵּה וְלֹא מִרְחוֹק, וְלֹא מֵאַחֲרֵי
הַזְקָנִים [היושבים בסמוך לרב]. וְאֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרֹב אֶלָּא
בְּעֵנָן^{טז}, וְאֵין שׁוֹאֲלִין אֶלָּא מִיָּרָא; וְלֹא יִשְׂאֵל
בְּעֵנָן יוֹתֵר מִשְׁלֹש הַלְכוֹת.

(טז) הנלמד באותו זמן.

ח. שְׁנַיִם שֶׁשִּׂאלוּ - שִׂאל אֶחָד בְּעֵנָן [שלוש זמנים בן]
וְשִׂאל אֶחָד שְׁלֹא בְּעֵנָן, נִזְקָקִין [משיבים קודם] לְעֵנָן;
מַעֲשֶׂה [ההלכה למעשה] וְשִׂאֵנוּ מַעֲשֶׂה, נִזְקָקִין לְמַעֲשֶׂה;
הַלְכָּה [פסוקה] וּמִדְרָשׁ [דין תלמודי], נִזְקָקִין לְהַלְכָּה;
מִדְרָשׁ וְהַגְדָּה [אגדות חז"ל], נִזְקָקִין לְמִדְרָשׁ; הַגְדָּה
וְקַל וְחֹמֶר [הסקת דינים בהגיון] נִזְקָקִין לְקַל וְחֹמֶר; קַל
וְחֹמֶר, וְהַגְדָּה שְׁנֵיהֶם [הסקת דינים מתוך השוואה], נִזְקָקִין לְקַל
וְחֹמֶר.

הֵיוּ שׁוֹאֲלִין אֶחָד חֶכֶם וְאֶחָד תְּלָמִיד, נִזְקָקִין
לְחֶכֶם; תְּלָמִיד וְעַם הָאָרֶץ, נִזְקָקִין לְתְּלָמִיד. שְׁנֵיהֶן
חֶכְמִים, שְׁנֵיהֶן תְּלָמִידִים, שְׁנֵיהֶן עַמֵּי הָאָרֶץ, שִׂאלוּ
שְׁנֵיהֶן בְּשִׂתֵּי הַלְכוֹת, אוֹ בְּשִׂתֵּי שִׂאלוֹת [ללא עדיפות לאחת
מהן], שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת [הערות על דברי הרב], שְׁנֵי מַעֲשִׂים -
הַרְשׁוֹת בִּיד הַמִּתְרַגֵּם מַעֲתָה י"ח.

(יז) רב המלמד אחרים. (יח) להחליט על מה לענות קודם.

ט. אֵין יִשְׁנִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. וְכָל הַמִּתְנַמְנֵם בְּבֵית
הַמִּדְרָשׁ, חֲכָמָתוֹ נַעֲשִׂית קָרְעִים קָרְעִים^ט; וְכֵן אָמַר
שְׁלֹמֹה בְּחֻכְמָתוֹ: "וּקָרְעִים, תְּלַפִּישׁ נִימָה כ"⁵². וְאֵין
מְשִׁיחִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, אֶלָּא בְּדַבְרֵי תוֹרָה בְּלִבָּד.
אֶפְלוּ מִי שֶׁנִּתְעַשְׂשׁ, אֵין אוֹמְרִים לוֹ 'רְפוּאָה' בְּבֵית
הַמִּדְרָשׁ; וְאֵין צָרִיף לוֹמַר, שְׂאֵר הַדְּבָרִים כ"א. וְקִדְשַׁת
בֵּית הַמִּדְרָשׁ, חֲמוּרָה מִקִּדְשַׁת בְּתֵי כְּנָסִיּוֹת.

הַחֶכֶם שָׁמוּ; שֶׁאֲסוּר לוֹ לְקָרוֹת לְרַבּוֹ אוֹ לְאֶבְי
בְּשָׁמוֹ.

(ז) את דבריו של הרב. (ח) של הרב המלמד.

ד. הָרֹב שֶׁלֹּמְד וְלֹא הִבִּינוּ הַתְּלָמִידִים, לֹא יִכְעַס
עֲלֵיהֶן וְיִרְגֵּז, אֶלָּא חוֹזֵר וְשׁוֹנֶה הַדְּבָר אֶפְלוּ כְּמָה
פְּעָמִים, עַד שֶׁיִּבְיִנוּ עִמָּךְ הַהֲלָכָה. וְכֵן לֹא יֹאמַר
הַתְּלָמִיד 'הִבִּינוֹתִי', וְהוּא לֹא הִבִּין; אֶלָּא חוֹזֵר
וְשׁוֹאֵל, אֶפְלוּ כְּמָה פְּעָמִים. וְאִם כָּעַס עָלָיו רַבּוֹ,
וְרָגַז - יֹאמַר לוֹ: 'רַבִּי, תּוֹרָה הִיא, וְלִלְמַד אֲנִי
צָרִיף, וְדַעֲתִי קֶצֶר ה'.

(ט) אני מתקשה להבין.

ה. לֹא יִהְיֶה הַתְּלָמִיד בּוֹשׁ מִחֲבָרוֹ שֶׁלֹּמְד מִפְּעַם
רִאשׁוֹנָה אוֹ שְׁנִיָּה, וְהוּא לֹא לְמַד אֶלָּא אַחֵר כְּמָה
פְּעָמִים; שֶׁאִם נִתְבַּיֵּשׁ מִדְּבָר זֶה - נִמְצָא נִכְנָס וְיוֹצֵא
לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְהוּא אֵינוֹ לְמַד פְּלוּם. לְפִיכָף אָמְרוּ
חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: 'אֵין הַבִּישָׁן לְמַד, וְלֹא הַקְפָּדָן
מִלְּמַד⁵⁰.

כְּמָה דְּבָרִים אָמְרוּ? בְּזִמָּן שֶׁלֹּא הִבִּינוּ הַתְּלָמִידִים
אֶת הַדְּבָר מִפְּנֵי עִמָּקוֹ, אוֹ מִפְּנֵי דַעְתָּן שֶׁהִיא קֶצֶר;
אֲבָל אִם נִכָּר לְרַב שֶׁהֵם מִתְרַשְׁלִין בְּדַבְרֵי תוֹרָה
וּמִתְרַפִּין עֲלֵיהֶן, וְלְפִיכָף לֹא הִבִּינוּ - חֵיב לְרָגַז
עֲלֵיהֶן וְלִהְיוֹתֵם בְּדַבְרִים⁵¹, כְּדִי לְחַדְדֵן [=להמריץ אותם];
וּבְעֵנָן זֶה אָמְרוּ חֲכָמִים: 'זֶרֶק מָרָה [הטל מורא]
בְּתְּלָמִידִים⁵¹.

(י) לומדים ברפיון. (יא) לנוזף בהם כדיבור.

לְפִיכָף, אֵין רְאוּי לְרַב לְהִנָּח קְלוֹת רִאשִׁי בְּפִנֵּי
הַתְּלָמִידִים, וְלֹא לְשַׁחֵק בִּפְנֵיהֶן, וְלֹא לְאַכֵּל וּלְשִׁתּוֹת
עִמָּהֶן - כְּדִי שֶׁתֵּהָא אִימָתוֹ עֲלֵיהֶן, וְיִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ
בְּמַהֲרָה.

(יב) לזלזל בעצמו.

ו. אֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרֹב בְּשִׂיכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ,
עַד שֶׁתִּתְּשֵׁב דַּעְתּוֹ עָלָיו⁵²; וְאֵין הַתְּלָמִיד שׁוֹאֵל
בְּשִׂיכְנָס, עַד שֶׁיִּשָּׁב וְיִנָּח. וְאֵין שׁוֹאֲלִין שְׁנַיִם
בְּאֶחָד⁵³. וְאֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרֹב מֵעֵנָן אַחֵר, אֶלָּא
מֵאוֹתוֹ הָעֵנָן שֶׁהֵן עוֹסְקִין בוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ.

50. אבות, ב, ה. 51. כתובות קג, ב. 52. משלי, כג, כא.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ב. אִי זֶה הוּא חוֹלֵק עַל רֵבּוֹ? זֶה שְׁקוּבֵעַ לוֹ מִדְּרָשִׁי, וְיֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וּמִלְמֵד שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת רֵבּוֹ, וְרֵבּוֹ קָנִים; וְאֵף עַל פִּי שְׂרֵבּוֹ בְּמִדִּינָה אַחֶרֶת. וְאִסּוּר לְאָדָם לְהוֹרוֹת בְּפָנָי רֵבּוֹ לְעוֹלָם; וְכָל הַמּוֹרָה הַלֵּכָה בְּפָנָי רֵבּוֹ, חָיִב מִיָּתָהּ.

(ו) מייסד מקום או חבורת לימוד. (ז) אף אם קיבל ממנו רשות להורות.

ג. הִיָּה בֵּינוּ וּבֵין רֵבּוֹ שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִילִּ"ה, וְשָׂאֵל לוֹ אָדָם דְּבַר הַלֵּכָה - מֵתָר לְהִשָּׁב. וְלִהְפָּרִישׁ מִן הָאִסּוּר - אֶפְלוּ בְּפָנָי רֵבּוֹ, מֵתָר לְהוֹרוֹת. בְּצִידָה? כְּגוֹן שֶׂרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דְּבַר הָאִסּוּר מִפְּנֵי שְׁלֹא יָדַע בְּאִסּוּרוֹ, אוֹ מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ - יֵשׁ לוֹ לְהִפָּרִישׁוֹ, וְלֹאמַר לוֹ: 'דְּבַר זֶה אִסּוּר', וְאֶפְלוּ בְּפָנָי רֵבּוֹ, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא נָתַן לוֹ רֵבּוֹ רִשּׁוֹת; שְׂכָל מְקוֹם שֵׁישׁ חֲלוּל הַשֵּׁם, אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְרַבּוֹ.

(ח) מיל = אלפיים אמה (960 מטר).

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדְבַר שֶׁנִּקְרָה נִקְרָה^ט; אֲכָל לִקְבֹּעַ עֲצָמוֹ לְהוֹרָאָה, וְלִישָׁב וְלַהוֹרוֹת לְכָל שׂוֹאֵל - אֶפְלוּ הוּא בְּסוֹף הָעוֹלָם, וְרֵבּוֹ בְּסוֹף הָעוֹלָם - אִסּוּר לוֹ לְהוֹרוֹת עַד שְׁמִימוֹת רֵבּוֹ, אֲלֹא אִם בֶּן נָטַל רִשּׁוֹת מִרְבּוֹ.

(ט) במקרה שהזדמן לפניו.

וְלֹא כָּל מִי שְׁמַת רֵבּוֹ, מֵתָר לוֹ לִישָׁב וְלַהוֹרוֹת בְּתוֹרָה, אֲלֹא אִם בֶּן הִיָּה תַלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ [והוסף] לְהוֹרָאָה.

ד. וְכָל תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, וּמוֹרָה - הָרִי זֶה שׁוֹטֵה, רִשְׁעֵי וְגַם רוּחַ; וְעָלָיו נֶאֱמַר: "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה"⁶⁰. וְכֵן חֻקֵּם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, וְאִינוּ מוֹרָה - הָרִי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה, וְנוֹתֵן מְכַשׁוֹלוֹת לְפָנָי הָעוֹרִים^א; וְעָלָיו נֶאֱמַר: "וְעַצְמִים כָּל הַרְגִּיחַ"⁶¹.

(י) שעל ידי הוראותיו המוטעות הוא מכשיל אנשים רבים. (יא) לפני האנשים שאינם בקיאים בהלכה. (יב) שעל ידי הימנעותו מלהורות הוא גורם לבני דורו להיכשל באיסורים מחוסר ידיעה.

אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים הַקְּטָנִים שֶׁלֹּא הָרֵבּוֹ תּוֹרָה כְּרִיאָוִי,

~ שבת קודש כ"ז שבט ~

פֶּרֶק ה'

פרק זה עוסק בכבוד הרב, מוראו ואהבת הרב לתלמידיו.

א. כָּשֶׁם שֶׁאָדָם מַצִּיָּה בְּכָבוֹד אָבִיו וּבִירְאָתוֹ - כֵּן הוּא חָיִב בְּכָבוֹד רֵבּוֹ וּבִירְאָתוֹ. וְרֵבּוֹ, יֵתֵר מֵאָבִיו; שֶׁאָבִיו הֵבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְרֵבּוֹ שֶׁלְמָדוֹ חֻקָּמָה, הֵבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

רָאָה אֲבִידָת אָבִיו וְאֲבִידָת רֵבּוֹ, שֶׁל רֵבּוֹ קוֹדֶמֶת לְשֶׁל אָבִיו. אָבִיו וְרֵבּוֹ נִשְׁוִאִים בְּמִשְׁא, מִנִּיחַ אֶת שֶׁל רֵבּוֹ וְאֶחָד כֵּן אֶת שֶׁל אָבִיו. אָבִיו וְרֵבּוֹ שְׂבוּיִים בְּשִׁבְיָה, פּוֹדֶה אֶת רֵבּוֹ וְאֶחָד כֵּן פּוֹדֶה אֶת אָבִיו; אִם הִיָּה אָבִיו תַּלְמִיד חֻקָּמִים, פּוֹדֶה אֶת אָבִיו תַּחֲלָה. וְכֵן אִם הִיָּה אָבִיו חֻקֵּם, אֵף עַל פִּי שֶׁאִינוּ שְׂקוּל כְּגֵנֵד רֵבּוֹ - מְשִׁיב אֲבִידָתוֹ, וְאֶחָד כֵּן מְשִׁיב אֲבִידָת רֵבּוֹ. וְאֵין לָךְ כְּבוֹד גְּדוֹל מְכָבוֹד הָרַב, וְלֹא מוֹרָא יֵתֵר מִמוֹרָא הָרַב. אֲמָרוּ חֻקָּמִים: 'מוֹרָא רֵבּוֹ כְּמוֹרָא שְׁמִים'⁵³.

(א) ויש לו אפשרות באותו זמן להחזיר רק אחת מהן. (ב) מסייע לרבו בפריקת המשא.

לְפִיכָף אֲמָרוּ חֻקָּמִים: 'כָּל הַחוֹלֵק עַל רֵבּוֹ - כְּחוֹלֵק עַל הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאֲמָר^א: "בְּהִצָּתְסִי עַל ה'"⁵⁴. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רֵבּוֹ - כְּעוֹשֶׂה עִם הַשְּׂכִינָה⁵⁵, שְׁנֵאֲמָר^ב: "אֲשֶׁר רֵבּוֹ בְּנִי יִשְׂרָאֵל אֶת ה'"⁵⁶. וְכָל הַמִּתְרַעַם עַל רֵבּוֹ - כְּמִתְרַעַם עַל הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאֲמָר: "לֹא עָלִינוּ תִּלְנַחֲיֶכֶם, כִּי עַל ה'"⁵⁷. וְכָל הַמְהַרְהֵר [מפסק] אַחֵר רֵבּוֹ - כְּמַהַרְהֵר אַחֵר הַשְּׂכִינָה⁵⁸, שְׁנֵאֲמָר: "וַיִּדְבֹּר הָעָם בְּאַלְהִים וּבִמְשָׁה"⁵⁹.

(ג) על קרח ועדתו שחלקו על משה. (ד) מלשון מחלוקת. (ה) על מי המריבה, כאשר בני ישראל התלוננו על משה שאין להם מים לשתות.

56. במדבר-חוקת, כ, יג. 57. שמות-בשלח, טז, ח. 58. סנהדרין,

53. אבות, ד, יב. 54. במדבר-פנחס, כו, ט. 55. סנהדרין, קי, א קי, א. 59. במדבר-חוקת, כא, ה. 60. משלי, ז, כו. 61. שם.

ח. אין חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב, אלא אם כן היה דרוך רבו לחלק לו כבוד. וכל מלאכות שהעבד עושה לרבו [אדונ], תלמיד עושה לרבו; ואם היה [התלמיד] במקום שאין מכירין אותו, ולא היה לו תפלין, וחש [=חושש] שמא יאמרו: 'עבד הוא' - אינו נועל לו מנעלו, ואינו חולצו. וכל המוזהב תלמידו מלשמשו - מוזהב ממנו חסד, ופזר ממנו יראת שמים; וכל תלמיד שמזלזל בדבר מכל כבוד רבו, גורם לשכינה שתסתלק מ ישראל.

(י) אינו מעוטר בתפלין.

ט. ראה את רבו עובר על דברי תורה, ואמר לו: 'למדנו רבנו כן וכך' יי. וכל זמן שמזכיר שמועה [דבר הלכה] בפניו, ואמר לו: 'כן למדנו רבנו'. ואל יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שזכיר שם אומרו. וכשימות רבו - קורע כל בגדיו, עד שהוא מגלה את לבו; ואינו מאכה"ט לעולם.

(יח) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה. (יט) תופר את אותו הבגד בשלמות. (כ) כשם שקורע על אביו ואימו.

כמה דברים אמורים? ברבו מבהק שלמד ממנו רב חקמתו. אבל אם לא למד ממנו רב חקמתו - הרי זה תלמיד חכם [כמות], ואינו חייב בכבודו ככל הדברים האלו; אבל עומד מלפניו^{כא}, וקורע עליו [מעט] פשם שהוא קורע על כל המתים שהוא מתאבל עליהם^{כב}.

(כא) נעמד לכבודו, אך ממרחק ארבע אמות (כ-2 מטר) בלבד. (כב) שאינם אביו ואימו.

אפלו לא למד ממנו אלא דבר אחד, בין קטן בין גדול - עומד מלפניו, וקורע עליו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואל יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שזכיר שם אומרו". אמירת דבר בשם אומרו היא לא רק סגולה לגאולה, כמאמר חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", אלא גם חיוב שהובא להלכה "כל שאינו אומר דבר בשם אומרו, עובר בלאו (גדרים פ"ק).

והם מבקשין להתגדל בפני עמי הארץ ובין אנשי עירם, וקופצין ויושבין בראש לדון ולהורות ב ישראל - הן המרבין את המחלוקת, והם המחרבין את העולם, והמכבין גרה של תורה, והמחבילים פנים ה' צבאות. ועליהן אמר שלמה בחכמתו: "אחזו לנו שועלים - שועלים קטנים, מחבילים פנים"⁶².

ה. ואסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו, ואפלו שלא בפניו. ולא יזכיר שמו בפניו, ואפלו לקרות לאחרים ששם פשם רבו, כדרך שעושה פשם אביו; אלא ישנה שמו, אפלו לאחר מותם [של אביו ורבו] - והוא שיהיה השם פלאי [גדיר], שכל השומע ידע שהוא פלוני. ולא יתן שלום לרבו או יחזיר לו שלום, כדרך שנותנין הרעים ומחזירין זה לזה; אלא שוחה [מתכופך] לפניו, ואומר לו ביראה וכבוד: 'שלום עליך, רבי'. אם נתן לו רבו שלום, יחזיר לו: 'שלום עליך, רבי ומרי'.

ו. וכן לא יחליץ תפלין [התפלין של] בפני רבו, ולא יסב [על צידו], אלא יושב פיושב לפני המלך. ולא יתפלל לפני רבו, ולא לאחר רבו, ולא בצד רבו; ואין צריך לומר, שאסור לו להלך בצדו, אלא יתרחק לאחר רבו, ולא יהיה מכון כנגד אחוריו; ואחר כך יתפלל. ולא יבסם עם רבו למרחץ.

לא יושב במקום רבו. ולא יכריע דבריו בפניו, ולא יסתור את דבריו. ולא יושב לפניו, עד שיאמר לו: 'שב'; ולא יעמד מלפניו, עד שיאמר לו: 'עמד', או עד שיטל רשות לעמד. וכשיפטר^{כד} מרבו, לא יחזיר לו אחוריו, אלא נרתע לאחוריו^{כה}, ופניו כנגד פניו.

(ג) לפסוק כשיטת חכם אחר החולק על רבו. (יד) יצא מהחדר בו נמצא רבו. (טו) ילך אחורנית.

ז. וחייב לעמד מפני רבו, משיראנו מרחוק מלא עיניו^{כו}, עד שיתבסס ממנו ולא יראה קומתו; ואחר כך יושב. וחייב אדם להקביל את פני [לפגוש את] רבו ברגל [בחג].

(ז) מהמרחק שהעין רואה.

62. שיר השירים, ב, טו.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הָרַב צָרִיף לְכַבֵּד אֶת תַּלְמִידוֹ וּלְקַרְבָּן; כֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים: 'יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידָךְ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁל חֲבֵרְךָ'⁶³. וְצָרִיף אָדָם לְהַזְהִיר בְּתַלְמִידוֹ, וּלְאַהֲבֵן, שֶׁהֵן הַבָּנִים הַמְּהִינִין⁶⁴ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלַעוֹלָם הַבָּא.

(כג) הגורמים הנאה וקורת רוח.

יג. הַתַּלְמִידִים מוֹסִיפִין חֲכָמָת הָרַב, וּמְרַחֲבִין לְבוֹיָם⁶⁵. אָמְרוּ חֲכָמִים: 'הָרַבָּה חֲכָמָה לְמַדְתִּי מִחֲבֵרִי יֵתֵר מִרְבּוּתִי, וּמִתַּלְמִידִי יֵתֵר מִכָּלָם'⁶⁴; וְכֵשֶׁם שֶׁעַץ קָטָן מְדַלֵּק אֶת עֵץ גָּדוֹל, כֵּן תַּלְמִיד קָטָן מַחֲדִיד אֶת הָרַב, עַד שִׁוְיָצִיא מִמֶּנּוּ בְּשִׂאלוֹתָיו חֲכָמָה מִפְּאֲרָה.

(כד) להבין בעומק יותר את תלמודו.

פָּרָק ו

פרק זה עוסק במספר דרגות בכבוד תלמידי חכמים, ביזוי תלמידי חכמים וכל החיובים בנידוי.

א. כָּל תַּלְמִיד חֲכָמִים - מַצִּיחַ לְהַדְרֹו, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רַבּוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "מִפְּנֵי שִׂיבָה תִּקּוּם, וְהִדְרָתָּ פָּנֵי זָקֵן"⁶⁵, זֶה שֶׁקֵּנָה חֲכָמָה. וּמֵאִמְתִּי חִיבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי הַחֲכָם? מְשִׁיבֵרֵב מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת [אמה - מידת אורך], עַד שִׁיעֵבֵר מִפְּנֵי פָּנָיו.

ב. אֵין עוֹמְדִין מִפְּנֵי לֹא בְּבֵית הַמְּרַחֵץ וְלֹא בְּבֵית הַפֶּסֶא - שְׁנֹאֲמַר: "תִּקּוּם, וְהִדְרָתָּ", קִימָה שִׁישׁ בֵּה הַדּוֹר [כבוד]. וְאֵין בְּעָלֵי אַמְנִיּוֹת חִיבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי תַּלְמִידִי חֲכָמִים בְּשַׁעֲה שְׁעוֹסְקִין בְּמִלְאָכָתָן, שְׁנֹאֲמַר: "תִּקּוּם, וְהִדְרָתָּ" - מֵה הַדּוֹר שְׂאִין בּוֹ חֲסֵרוֹן פִּיס [הפסד כספי], אֵף קִימָה שְׂאִין בֵּה חֲסֵרוֹן פִּיס.

וּמִנֵּין שְׂלֹא יַעֲלִים עֵינָיו מִן הַחֲכָם, כְּדִי שְׂלֹא יִרְאֶהוּ עַד שְׂלֹא יַעֲמֹד מִפְּנֵיו? תַּלְמוּד לּוֹמֵר: "וְיִרְאֶתָּ מֵאַלְהֵיךָ"⁶⁶ - הָא כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְסוּר לְלִבִּי, נֹאֲמַר בּוֹ: "וְיִרְאֶתָּ מֵאַלְהֵיךָ"⁶⁷.

(א) ולא יצטרך להיעמד לכבודו. (ב) ואין אחרים מבחינים בכך. (ג) שצריך לעשות זאת מפני שה' בוחן את כל מעשיו אם הוא מתנהג כראוי.

וצריך להבין היאך מצינו כמה וכמה מאמרי רז"ל שלא נאמרו בשם אומרים, כמודגש במיוחד אצל רבי אליעזר הגדול ש"לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם" ואעפ"כ מצינו מאמרים רבים שלא הזכיר בהם שם רבו, ומדוע לא חש לזה ש"כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו".

ויש לומר הביאור בזה: אף שרבי יוחנן בן זכאי אמר על תלמידו רבי אליעזר שהוא "בור סוד שאינו מאבד טיפה" מובן שר"א לא הסתפק בידיעת תורת רבו אלא בוודאי התייגע והתעמק בהבנת הדברים עד שהתעצמו בשכלו באופן שהשתכנע והבין את הדברים עד שנעשו שכלו שלו וא"כ מה שאמר אח"כ אינו חזרה על דברי רבו אלא ענין המוכרח מצד שכלו.

ענין זה מצינו גם להלכה כדאיתא בגמ' "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר וה' הולך לפניו יומם . . . הכי השתא התם הקב"ה עלמא דילי' הוא ותורה דילי' היא מחיל לי', הכא תורה דילי' היא? הדר אמר רבא אין, תורה דילי' היא דכתיב "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יגהה יומם ולילה" ופרש"י: ". . . בתחלה היא נקראת תורת ה' ומשלמדה וגרסה נקראת תורתו" ועל-פי-זה מוכנת הנהגת רבי אליעזר הגדול שאין בזה ענין של "אל תגזול דל" כי הוא נעשה הבעלים על התורה שלמד.

ויש להוסיף שזה ש"האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" הוא משום שמגלה ומחזק ידי המסורה בתורה מדור לדור עד מרע"ה, ומגלה שהכל כבר נאמר למשה מסיני ונמצא בתורה בהעלם, והאומר דבר בשם אומרו "גואל" את דברי התורה מההעלם ומביאם אל הגילוי.

לקוטי שיחות, חלק לו, עמוד 180
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

י. וְכָל תַּלְמִיד חֲכָמִים שֹׁדְעוֹתָיו מְכֻנּוֹת [ישרות] -

אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּפָנֵי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֲכָמָה, אֵף עַל פִּי שְׂלֹא לְמַד מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

יא. הָרַב הַמְּבַהֵק שְׂרָצָה לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אוּ בְּאַחַד מֵהֶן, לְכָל תַּלְמִידוֹ, אוּ לְאַחַד מֵהֶן - הַרְשׁוֹת בִּידוֹ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁמִּחֵל, חִיב הַתַּלְמִיד לְהַדְרֹו [לכבוד], וְאַפְלוּ בְּשַׁעֲה שְׁמַחֵל.

יב. כֵּשֶׁם שֶׁהַתַּלְמִידִים חִיבִין בְּכְבוֹד הָרַב, כֵּן

63. אבות, ד, יב. 64. מכות, י, א. 65. ויקרא-קדושים, יט, לב. 66. ויקרא-קדושים, יט, לב.

הפניות לשיחות קודש
הרשות בידו: משום שהתעצם עם התורה עד שנקראת כשלו. אך עדיין אין זו שלימות לימוד התורה - לקו"ש חכ"ז ע' 243.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(י) היושבים בסמיכות לחכמים. (יא) שהם מסייעים לרבים בהבנת הלימוד. (יב) אין נעמדים לכבודם ומפנים להם מקום מעבר, אלא עליהם לדלג ולפלס את דרכם עד למקומם. (יג) כאשר כולם כבר יושבים במקומם ויצטרך לפלס לעצמו מעבר. (יד) באמצע הלימוד. (טו) ואין לו לחשוש מלפלס לעצמו מעבר.

בני חכמים - בזמן שיש בהן דעת לשמעי, הופכין פניהן כלפי אביהן; אין בהן דעת לשמע, הופכין פניהן כלפי העם.

(טז) להבין את הנלמד. (יז) יושבים כאשר פניהם מול אביהם.

ח. תלמיד שהוא יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמוד מפניו אלא שחרית וערבית בלבד, שלא יהא כבודו מרבה מכבוד שמים.

(יח) פעם אחת בבוקר ופעם אחת בערב. (יט) וקבלת עול מלכות שמים היא פעמיים ביום, בקריאת שמע בשחרית וערבית.

ט. מי שהוא זקן מפלג בזקנה - אף על פי שאינו חכם, עומדין לפניו. ואפלו החכם שהוא ילד [צעיר], עומד בפני הזקן המפלג בזקנה; ואינו חייב לעמוד מלא קומתו, אלא [מעט] כדי להדירו. ואפלו זקן גוי, מהדרין אותו בדברים ונותנין לו יד לסמכו - שנאמר: "מפני שיבה תקום"⁶⁷, כל שיבה במשמע.

י. תלמידי חכמים - אינן יוצאין לעשות בעצמן עם כל הקהל בבגין וחפירה של מדינה וכיוצא בהן, כדי שלא יתבזו בפני עמי הארץ. ואין גובין מהן לבגין החומות ותקון השערים ושכר השומריין וכיוצא בהן, ולא לתשורת [מתנת] המלך. ואין מחיבין אותן לתן הפס, בין מס שהוא קצוב על בני העירא בין מס שהוא קצוב על כל איש ואיש, שנאמר: "גם כי יתנו בגוים, עתה אקבצם; ויחלו מעט, מממשא מלך שרים כג"⁶⁸.

(כ) דמי השתתפות. (כא) המוטל על כולם בשווה. (כב) לכל אחד לפי נכסיו. (כג) פסוק זה מדבר על תלמידי חכמים, ובסופו נאמר: "ויחלו" - מחללים ומבטלים אותם, "ממשא מלך ושרים".

ג. אין ראוי לחכם שיטריח על העם, ויבגן עצמו להן [לעבור לפניהם] כדי שיעמדו מפניו; אלא ילך בדרך קצרה, ומתפניו שלא יראה אותו אחד, כדי שלא יטריחו לעמד. והחכמים היו מקיפין והולכין בדרך החיצונה שאין מפריהן מצויין שם, כדי שלא יטריחו.

ד. רוכב, הרי הוא כמהלך, וכשם שעומדין מפני המהלך, כך עומדין מפני הרוכב.

ה. שלשה שהיו מהלכין בדרך - הרב באמצע, גדולי מימיו, וקטן משמאלו.

(ד) התלמיד החשוב יותר.

ו. הרוצה חכם - אינו עומד מלפניו, עד שיגיע לו לארבע אמות; וכיון שעבר, יושב. ראה אב בית דין [המשנה לנשיא הסנהדרין] - עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו, ואינו יושב עד שיעבר מאחרי ארבע אמות. ראה את הנשיא [נשיא הסנהדרין] - עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, או עד שיתפסה מעיניו. והנשיא שמחל על כבודו, כבודו מחול.

(ה) בעת הליכתו ברחוב. (ו) שביקש שלא יעמדו לכבודו. (ז) ואכן אין מחויבים לעמוד לכבודו.

פשהנשיא נכנס, כל העם עומדין; ואינן יושבין, עד שיאמר להן: 'שבו'. כשאב בית דין נכנס, עושין לו שתי שורות עומדין מכאן ומכאן [משני צדדין], עד שנכנס ויושב במקומו, ושאר העם יושבין במקומן.

ז. חכם שנכנס, כל [מי] שגיע לו [החכם] בארבע אמות עומד מלפניו, [כך ש] אחד עומד ואחד יושב, עד שנכנס וישב במקומו.

(ח) כל מי שהחכם מתקרב לארבע אמותיו. (ט) כאשר אחד מהקהל נעמד לקראת החכם, האדם מאחוריו מתיישב - היות והחכם המשיך בדרכו הלאה.

בני חכמים ותלמידי חכמים - בזמן שהרבים צריכין להן^א, מקפצין על ראשי העם^ב ונכנסין למקומן. ואין שבח לתלמיד חכמים שיעבס באחרונה^ג; יצא^ד לצרף, חוזר למקומו^ט.

67. ויקרא-קדושים, יט, לב. 68. הושע, ח, י.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לעירו, מְנַגֵּדָה לְעִיר אַחֶרֶת; מְנַגֵּדָה לְעִיר אַחֶרֶת, אֵינוֹ מְנַגֵּדָה לְעִירוֹ.

יד. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּמִי שְׁנִדְּוָהּוּ מִפְּנֵי שְׁבִיזָה תַּלְמִידֵי חֻכְמִים. אָבָל מִי שְׁנִדְּוָהּוּ עַל שְׁאָר דְּבָרִים שְׁחִיבִין עֲלֵיהֶן נִדְּוִי - אֶפְלוּ נִדְּוִי קִטָּן שְׁבִיזָרָא, חֵיב תְּנָשִׂיא וְכָל יִשְׂרָאֵל לְנֶהֱגַ בּוֹ נִדְּוִי, עַד שִׁיחֲזֹר בְּתִשְׁבָּה מְדַבֵּר שְׁנִדְּוָהּוּ בְּשִׁבְלִי [בגלל], וְנִתְּיָרוֹ לוֹ.

על ארבעה ועשרים דברים מנדין את האדם, בין איש בין אשה; ואלו הן: (א) המבזה את החכם, ואפלו לאחר מותו; (ב) המבזה שלוח בית דין; (ג) הקורא לחברו 'עבד' כס; (ד) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים, ואין צריך לומר בדברי תורה; (ה) מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן^ל, ולא בא; (ו) מי שלא קבל עליו את הדין, מנדין אותו עד שיתן [מה שחייב בדין]; (ז) מי שיש ברשותו דבר המזיק, כגון פלג רע או סלם רעוע, מנדין אותו עד שייסיר הדין; (ח) המוכר קרקע שלו לגוי, מנדין אותו עד שיקבל עליו [לשלם] כל אנס [נזק] שייבוא מן הגוי לישראל חברו בעל המצר [השכן]; (ט) המעיד על ישראל בערפאות [משפטיה] של גוים והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל, מנדין אותו עד שישלם; (י) טבח [שוחט, קצב] כהן שאינו מפרש המתנות^{לב} ונותן לכהן אחר, מנדין אותו עד שיתן; (יא) המחלל יום טוב שני של גלויות [שנחגג בתפוצות], אף על פי שהוא [רק] מנהג; (יב) העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות; (יג) המזכיר שם שמים לבטלה, או לשבועה בדברי הבאי [דברים מיותרים]; (יד) המביא את הרבים לידי חלול השם; (טו) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ^{לי}; (טז) המחשב [עבור] שנים וקובע [ראש] חדשים השנת הראב"ד בחוצה לארץ; המחשיל את העור א"א כגון המכה את בנו הגדול. (יז) המכשיל • את העור [גורם לזולת רעה ועברה]; (יח) המעבב הרבים מלעשות מצוה; (יט) טבח שניצאת טרפה מתחת ידו; (כ) טבח שלא

וכן אם היתה סחורה לתלמיד חכמים, מניחין אותו למכור תחלה; ואין מניחין אחד מבני השוק למכור, עד שימכרוהו. וכן אם היה לו דין, והוא עומד בכלל בעלי דינין הרבה^{יד} - מקדימין אותו^{כה}, ומושיבין אותו^{כו}.

(כד) שישנם רבים הממתינים לעריכת דינם. (כה) לעריכת דינו. (כו) מקדימים לפסוק את דינו.

יא. עוֹן גָּדוֹל הוּא לְבִזּוֹת אֶת הַחֻכְמִים אוֹ לְשַׁנֵּא אוֹתָן; לֹא חֲרָבָה יְרוּשָׁלַיִם, עַד שְׁבִיזָה בְּהַ תַּלְמִידֵי חֻכְמִים - שְׁנֵאָמַר: "וַיְהִי מִלְעֲבִים בְּמִלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים, וּבִזְזִים דְּבָרֵי, וּמִתַּעֲתָעִים בְּנִבְאִי"⁶⁹; כְּלוּמַר, מְבִיזִין מִלְמַדֵי דְּבָרֵי. וְכֵן זֶה שְׁאָמְרָה תוֹרָה: "וְאִם בְּחֻקְתִּי תִמְאָסוּ"⁷⁰ - וְאִם בְּמִלְמַדֵי חֻקְתִּי תִמְאָסוּ. וְכָל הַמְבִזָּה אֶת הַחֻכְמִים - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְהָרִי הוּא בְּכָלֵל: "כִּי דָבָר ה' בָּזָה"⁷¹.

יב. אֵף עַל פִּי שֶׁהַמְבִזָּה אֶת הַחֻכְמִים אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא - אִם בָּאוּ עֲדִים שְׁבִיזָה, אֶפְלוּ [רק] בְּדָבָרִים [דיבורים] - חֵיב נִדְּוִי, וּמְנַדִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין בְּרִבִּים, וְקוֹנְסִין אוֹתוֹ לִיטְרָא^{יד} זָהָב בְּכָל מְקוֹם כְּחַ, וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לְחֻכְמִים. וְהַמְבִזָּה אֶת הַחֻכְמִים בְּדָבָרִים, אֶפְלוּ לְאַחֵר מוֹתוֹ - מְנַדִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, וְהֵן מִתִּירִין אוֹתוֹ בְּשִׁיחֲזֹר בְּתִשְׁבָּה; אָבָל אִם הָיָה הַחֻכְמִים חַי - אֵין מִתִּירִין לוֹ אוֹתוֹ, עַד שִׁירְצָה [פייס] זֶה שְׁנִדְּוָהּוּ בְּשִׁבְלִי.

(כז) מידת משקל (כ" 172 סמ"ק). (כח) אף בחוץ לארץ.

וכן החכם עצמו, מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר [התחצץ וזולת] בו, ואין צריך לא עדים ולא התראה; ואין מתירין לו, עד שירצה את החכם. ואם מת החכם, באין שלשה ומתירין לו. ואם רצה החכם למחל לו ולא נדהו, הרשות בידו.

יג. הרב שנה לכבודו, חייבין כל תלמידיו לנהג נדוי במנדה; אבל תלמיד שנה לכבוד עצמו, אין הרב חייב לנהג בו נדוי, אבל כל העם חייבין לנהג בו נדוי. וכן מנדה לנשיא, מנדה לכל ישראל; מנדה לכל ישראל, אינו מנדה לנשיא. מנדה

69. דברי, הימים לו, טז. 70. ויקרא-בחוקותי, כו, טו. 71. במדבר-שלח טו, לא.

ב. וכיצד הוא הנדוי? אומרים: 'פלוני בשמתא' [=נדיד]; ואם נדוהו בפניו, אומרים: 'פלוני זה'. והחרם, אומרים: 'פלוני מחרם'. ו'ארור' [יש] - בו אלה [-קלה] בו שבועה, בו נדויה.

(ז) כאשר מחרימים אדם. (ח) המילה 'ארור' מבטאת קללה, שבועה או נידוי, ובאמירת 'ארור פלוני' ניתן לנדות אדם.

ג. כיצד מתירין הנדוי או החרם? אומרים לו: 'שרוי' [-מותר] לך ומחול לך; ואם התירוהו שלא בפניו, אומרים: 'פלוני, שרוי לו ומחול לו'.

ד. מה הוא המנהג שניהג המנדה בעצמו, ושוהגין עמו? מנדה אסור לספר [-להסתר] ולכבס [את בגדיו] כאבל כל ימי נדויו, ואין מזמנין עליו ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבין עמו בארבע אמות. אבל שונה [=מלמד] הוא לאחרים, ושונים לו; ונשכר, ושוכר. ואם מת בנדוי - בית דין שולחין ומניחין אבן על ארונו, כלומר שהן רוגמין אותו, לפי שהוא מבדל מן הצבור; ואין צריך לומר, שאין מספידין אותו, ואין מלזין את מטהו.

(ט) אין מצרפים אותו לזימון בברכת המזון. (י) כמו חזרת הש"ץ, קדיש וקריאת התורה. (יא) משכיר את עצמו לעבודה אצל אחרים. (יב) אחרים לעבודה אצלו. (יג) של המנודה.

ה. יתר עליו המחרם - שאינו שונה לאחרים, ואין שונים לו; אבל שונה הוא לעצמו, כדי שלא ישבח תלמודו. ואינו נשכר, ואין נשכרין לו; ואין נושאין ונותנין עמו, ואין מתעסקין עמו, אלא מעט עסק, כדי פרנסתו.

(יד) מי שהחרימו אותו בית דין. (טו) לא מוכרים או קונים ממנו דבר. (טז) לא משתתפים אתו בעסקיו. (יז) עבור מחייתו.

ו. מי שישב בנדויה שלשים יום, ולא בקש להתירו - מנדין אותו [פעם] שנה; ישב שלשים יום אחרים, ולא בקש להתירו - מחרימין אותו.

(יח) עברו עליו מיום הנידוי.

השנת הראב"ד
חכם ששמעו רעה א"א ויש אחרים הרבה, חכם שהורה להתיר במים שאין להם סוף לינשא לכתחלה, וכן מי שעובר על נדרו כל בית דין שנוקק לו לשאלה בר שמתא הוא ואיכא טובא.

המנדה... נדוי א"א דבר זה הוציא ממעשה דריש לקיש דהוה מנטר פרדיסא וכו' אמר ליה ההוא אדרכה ואמרו ליה שלו נדוי, ובחיי ראשי אין כאן פלפול כי הדברים שהוא מונה בית דין צריכין לנדוהו ובכי האי גונא לא היו בית דין נזקקין לנדוהו לר' שמעון בן לקיש אבל אותו שנידה והקפיד על כבודו נדויו נדוי.

שמעות שאינו נוהג כשורה];

(כד) המנדה • מי שאינו חייב נדוי.

(כט) עבד כנעני. (ל) תקנות החכמים. (לא) שיבוא לדין תורה. (לב) מתנות הכהונה - זרוע, לחיים וקיבה. (לג) מחוץ למקום בו חייבים לאכול אותם.

פרק ז

פרק זה עוסק בדיני נידוי וחרם ובהתרתם.

א. חכם זקן [-מופלג] בחכמה, וכן נשיא או אב בית דין, שסבר [-שחטא] - אין מנדין אותו בפרהסיא [=בציבור] לעולם, אלא אם כן עשה כייבועם בן נבט וחבריו. אבל בשחטא שאר חטאות, מלקין אותו בצנעה, שנאמר: "וכשלת היום, וכשל גם נביא עמך לילה"⁷² - אף על פי שפשל, בטהור בלילה. ואומרים לו: 'הפבד' ושב בביתך'.

(א) נשיא הסנהדרין. (ב) המשנה לנשיא. (ג) שחטא והחטיאו את הרבים בעבודה זרה. (ד) שמור על כבודך.

וכן כל תלמיד חכמים שנתחייב נדוי - אסור לבית דין לקפץ ולנדותו במהרה, אלא בורחין מדבר זה ונשקטין ממנו. וחסיד החכמים היו משתבחין, שלא נמנו מעולם לנדות תלמיד חכמים, אף על פי שנמנין להלקותו אם נתחייב מלקות; ואפלו מפת מרדות [-מלקות מדרבנן], נמנין עליו להפכותו.

(ה) שיבחו את עצמם. (ו) לא ישבו מעולם בהרכב דיינים.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

**יודעין לקרות. לא מצא במקומו עשרה, מתירין לו
אפלו שלשה.**

(כח) בקיאים בהלכות. (כט) במקומו עשרה בקיאים בהלכות. (ל) מחפש בסביבתו עשרה אנשים הבקיאים בהלכות. (לא) עד מרחק ארבעה מיל (כ-4 ק"מ). (לב) עשרה בקיאים גם במרחק פרסה. (לג) עשרה ששונים משנה. (לד) עשרה שיודעים לקרוא בתורה.

**יג. מי שנדוהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו;
נדוהו שלא בפניו, מתירין לו בין בפניו בין שלא
בפניו. ואין בין נדוי להפרה כלום^ל, אלא מנדין
ומתירין ברגע אחד, פשיחזר המנדה למוטב. ואם
ראו בית דין להנציח זה לי נדוהו פמה שנים, מניחין
פפי רשעו.**

(לה) אין צורך להמתין בין הנדוי להפרה. (לו) את המנודה.
וכן אם ראו בית דין להחרים לזה לכתחלה^ל,
ולהחרים מי שאוכל עמו ושותה עמו או מי
שעצמו עמו בארבע אמות - מתירמין כדי ליסרו^ל,
וכדי לעשות סניג לתורה^ל, עד שלא יפוצה
החטאים^ב.

(לז) להחרים אדם ללא הקדמת נדוי לפני החרם.
(לח) ליסר את המוחרם. (לט) למנוע פרצות בקיום תורה
ומצוות. (מ) כדי שלא יפרצו אותה הרשעים.

**אף על פי שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו
שבח לתלמיד חכמים להנהיג עצמו בדבר זה, אלא
מעלים אָזְנוֹ^{מא} מדברי עמי הארץ, ולא ישית לבו
להן^{מב} - פּעֵנֶן שְׁאֵמֵר שְׁלֵמָה בְּחֻמָּתוֹ: "גם לכל
הדברים אשר ידברו, אל תתן לבך"⁷³.**

(מא) עושה עצמו כאילו אינו שומע. (מב) לא יתייחס
לדבריהם.

**וכן היה דרך חסידים הראשונים^{מג} - שומעין
חרפתן^{מד}, ואינן משיבין^{מה}; ולא עוד, אלא
שמוחלין למחרף וסולחין לו. וחכמים גדולים היו
משתבחים במעשיהן הנאים, ואומרים שמעולם לא
נדו אדם ולא החרימוהו לכבודן. וזו היא דרך של
תלמידי חכמים, שראוי לילך בה.**

השנת הראב"ד

בכמה . . לבדו א"א זה אינו כן
אלא כחשבון המנדין כך צורך
המתירין וכחשיבותו, ואפשר כל
זה כשירצו להתירו תוך זמן הנדר
אבל כשישלים הזמן כל שלשה או
יחיד מומחה מתירים לו, א"נ
כשנדרהו יחיד ואפילו אינו מומחה
על דבר עבירה וכשישלם לו הזמן
מתירים לו כל שלשה או יחיד
מומחה אבל נידוהו רבים צריכין
רבים כמותם להתירו.

ז. • בכמה [דיינים]

**מתירין הנדוי או
החרם? בשלשה, אפלו
הדיטות [שאינם חכמים
בקיאים]; ויחיד מומחה,
מתיר הנדוי לבדו. ויש
לתלמידים להתיר הנדוי
או החרם, ואפלו
במקום הרבי.**

(ט) יש רשות לתלמיד חכם. (כ) גם כאשר התלמיד נמצא ליד
רבו.

**ט. שלשה שנדו והלכו להן^{כא}, ויחזר זה^{כב} מדבר
שנדוהו בגללו - באין שלשה אחרים, ומתירין
לזכ^{כג}. י. מי שלא ידע מי נדוהו, ילך אצל הנשיא
ויתיר לו נדויו.**

(כא) שלושה דיינים שישבו יחד ונידו אדם ולאחר מכן חזר
כל אחד למקומו. (כב) האדם המנודה התחרט וחזר בתשובה.
(כג) את הנדוי.

**יא. נדוי על תנאי^{כד}, אפלו מפי עצמו^{כה} - צריך
הפרה^{כז}. תלמיד •**

השנת הראב"ד

תלמיד . . פלוני א"א זה אינו
מתוור אם כן יהודה למה לא התיר
לעצמו ועל כל זה קשה לי יעקב
למה לא התירו.

**חכמים שנדה [את] עצמו,
ואפלו נדה עצמו על
דעת [בהסכמת] פלוני,
ואפלו על דבר שחייב עליו נדוי^{כו} - הרי זה מפר
לעצמו.**

(כד) אם נידו אדם והתנו שהנדוי יתקיים רק בתנאי מסוים.
(כה) אם האדם נידה והתנה את הנדוי על עצמו. (כו) צריך
להפר את הנדוי אף אם לא התקיים התנאי. (כז) ולא נידה
את עצמו בגלל שרצה להחמיר על עצמו.

(כח) אם האדם נידה והתנה את הנדוי על עצמו. (כז) ולא נידה
את עצמו בגלל שרצה להחמיר על עצמו.

**יב. מי שנדוהו בכלום, אפלו ידע מי נדוהו -
צריך עשרה בגי אדם ששוגין הלכות^{כח}, להתירו
מנדויו; ואם לא מצא^{כט}, טורח אחריהן^ל עד
פרסה^{לא}. לא מצא^{לב}, מתירין לו עשרה ששוגין
משנה; לא מצא^{לג}, מתירין לו מי שיודעין לקרות
בתורה; לא מצא^{לד}, מתירין לו אפלו עשרה שאינן**

73. קהלת, ז, כא.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מג) חסידים בדורות הקדומים. מד) שומעים אנשים (מו) שתלמיד חכם לא יגדה לכבודו. מז) וכבוד התורה המבייש אותם. מה) ולא עונים להם דבר. אינו מחול לעולם. מח) זוכר תמיד את מעשי המחרף ומעניש אותו על כך. מט) כשם שהנחש שומר טינה תמידית לאדם מאז חטא עץ הדעת.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים מו? בְּשִׁבְזוּהוּ או חֲרָפוּהוּ
בְּסֵתֶר. אֲבָל תִּלְמִיד חֲכָמִים שְׂבָזוּהוּ או חֲרָפוּ אָדָם
בְּפִרְהָסִיא, אֲסוּר לוֹ לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ. וְאִם מַחֵל -
יַעֲנֶנֶשׁ, שְׂזָה בְּזִיּוֹן תּוֹרָה מו; אֲלֵא נֹקֵם וְנוֹטֵר הַרְבֵּה מו
בְּנַחֲשׁ מו, עַד שְׂיִבְכֶּשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה, וְיִסְלַח לוֹ.

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים בלוד,

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתביהם מח"י י"ט וכ"ה טבת (שני מכתבים) ע"ד הבחינות שנערכו פעמיים, ויה"ר מהשי"ת שתהי' התחלה בשעה טובה ומוצלחת, וכיון שלפי מרז"ל הרי רק התחלות קשות, הנה בטח להבא תהי' במהירות יותר, ואחכה לבשוי"ט, ומ"ש שחוו"ד הבוחנים יודיעו כשיגמרו הבחינות. הנה, לכאורה, אינו מובן, כי אין בזה ענין שנוגע הסה"כ. ואדרבה אין לבלבל, מצד חשבונות צדדים, חוו"ד על תלמיד פלוני ופלוני, ואם אין טעם אחר בדבר, הרי יודיעו תוצאות הבחינה מהתלמידים שנבחנו כבר.

כן נתקבל מכתבם בנוגע לנסיעת השד"ר משיבתם לאנגליא, וכבר כתבתי להרה"ח הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוהרב"צ שי' שם טוב שד"ר, שכשיקבל מכתבם יתדבר אתם ע"ד הפרטים בזה.

מכתבי הקודם בטח נתקבל במועדו, ויענו עליו בפרטיות.

הצעתי בנוגע להנהגה ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, היא זו דאשתקד.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

מ. שניאורסאהן

נ"ב: ת"ח על הידיעה שתקנו כבר את הצריף שעל הגג דבנין הישיבה, ושמתקנים ג"כ בקומה התחתונה דבנין הישיבה. ויה"ר שיהי' בית נאמן להוי' אחד ושמו אחד.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"א שבט ~

מצוות עשה

קסז. לשבות בשמיני של חג, שנאמר¹⁵⁹: "וביום השמיני מקרא קדש". **קסח.** לישב בספה שבעת ימים, שנאמר¹⁶⁰: "בספות תשבו שבעת ימים". **קסט.** לטל לולב, שנאמר¹⁶¹: "ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר כפת תמרים". **קע.** לשמץ קול שופר בראש השנה, שנאמר¹⁶²: "יום תרועה יהיה לכם". **קעא.** לתן מחצית השקל בכל שנה ושנה, שנאמר¹⁶³: "זה יתנו כל העבר על הפקדים". **קעב.** לשמץ מפל נביא שיאה בכל דור ודור, אם לא יוסיף ולא יגרע, שנאמר¹⁶⁴: "אליו תשמעון". **קעג.** למנות מלך, שנאמר¹⁶⁵: "שום תשים עליך מלך". **קעד.** לשמץ מפל בית דין הגדול שיעמדו להם לישראל, שנאמר¹⁶⁶: "ועל המשפט אשר יאמרו לך - תעשה". **קעה.** לנטות אחרי רבים, אם תהיה מחלקת בין הסנהדרין בדינין, שנאמר¹⁶⁷: "אחרי רבים - להטות". **קעו.** למנות שופטים ושוטרים בכל קהל וקהל מישראל, שנאמר¹⁶⁸: "שפטים ושטרים תתן לך". **קעז.** להשוות בין בעלי דינין בשעה שעומדין בדין, שנאמר¹⁶⁹: "בצדק תשפט עמיתך". **קעה.** להעיד בבית דין למי שיש לו עדות, שנאמר¹⁷⁰: "והוא עד, או ראה

או ידע". **קעט.** לחקר העדים הרבה, שנאמר¹⁷¹: "ודרשת וחקרת ושאלת, היטב". **קפ.** לעשות לעדים זוממין כמו שזממו לעשות, שנאמר¹⁷²: "ועשיתם לו כאשר זמם". **קפא.** לערף את העגלה כמצותה, שנאמר¹⁷³: "וערפו שם את העגלה בנחל". **קפב.** להכין שש ערי מקלט, שנאמר¹⁷⁴: "תכין לך הדרך, ושלשת". **קפג.** לתת ללויים ערים לשבת, וגם הן קולטות, שנאמר¹⁷⁵: "ונתנו ללויים ערים". **קפד.** לעשות מעקה, שנאמר¹⁷⁶: "ועשית מעקה לגנך". **קפה.** לאבד עבודה זרה וכל משמשיה, שנאמר¹⁷⁷: "אבד תאבדון וגו'". **קפו.** להרג אנשי עיר הנדחת ולשרף את העיר, שנאמר¹⁷⁸: "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה". **קפז.** לאבד שבעה עממים מארץ ישראל, שנאמר¹⁷⁹: "החרם תחרימם". **קפח.** להכרית זרעו של עמלק, שנאמר¹⁸⁰: "תמחה את זכר עמלק". **קפט.** לזכור מה שעשה לנו עמלק (תדיר) תמיד, שנאמר¹⁸¹: "זכור את אשר עשה לך עמלק". **קצ.** לעשות במלחמת הרשות כמשפט הכתוב בתורה, שנאמר¹⁸²: "כי תקרב אל עיר". **קצא.** למשח כהן למלחמה, שנאמר¹⁸³: "והיה כקרבכם אל המלחמה, ונגש הכהן ודבר אל העם". **קצב.** להתקין יד במחנה, שנאמר¹⁸⁴: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה". **קצג.** להתקין יתר, שנאמר¹⁸⁵: "ויתר תהיה לך על אונך".

159. ויקרא-אחרי-מות, כג, לו. 160. ויקרא-אחרי-מות, כג, מב. 161. ויקרא-אחרי-מות, כג, מ. 162. במדבר-פנחס, כט, א. 163. שמות-כיתשא, ל, יג. 164. דברים-שופטים, יח, טו. 165. דברים-שופטים, יז, טו. 166. דברים-שופטים, יז, יא. 167. שמות-משפטים, כג, ב. 168. דברים-שופטים, טז, יח. 169. ויקרא-קדושים, יט, טו. 170. ויקרא, ה, א. 171. דברים-ראה, יג, טו. 172. דברים-שופטים, יט, יט. 173. דברים-שופטים, כא, ד. 174. דברים-שופטים, יט, ג. 175. במדבר-מסעי, לה, ב. 176. דברים-כיתצא, כב, ח. 177. דברים-ראה, יב, ב. 178. דברים-ראה, יג, יז. 179. דברים-שופטים, כ, יז. 180. דברים-כיתצא, כה, יט. 181. דברים-כיתצא, כה, יז. 182. דברים-כיתצא, כ, י. 183. דברים-כיתצא, כ, ב. 184. דברים-כיתצא, כג, יג. 185. דברים-כיתצא, כג, יד.

לישב בסוכה: אם מצות הישיבה בסוכה שייכת לעצם החג - לקו"ש חכ"ב ע' 123 והע' 9. להכין: אם המצוה בהכנה - לקו"ש חל"ט ע' 16. שש: דיוק הלשון "שש" - לקו"ש חיי"ט ע' 101 הע' 51. לזכור: עמלק: מדוע נמנית כמצוה נפרדת ממצות המחיה? - לקו"ש חכ"א ע' 192. (תמיד): דיוק הלשון "תמיד" - לקו"ש חכ"א ע' 97, חיי"ט ע' 221 הע' 10-11.

קצד. לְהָשִׁיב אֶת הַגָּזֶל, שְׁנֵאֲמָר¹⁸⁶: "וְהָשִׁיב אֶת הַגָּזֶלָה אֲשֶׁר גָּזַל". **קצה.** לְתֵן צִדְקָה, שְׁנֵאֲמָר¹⁸⁷: "פֶּתַח תִּפְתָּח אֶת יְדֶךָ". **קצו.** לְהַעֲנִיק לְעַבְדְּ עַבְרִי, שְׁנֵאֲמָר¹⁸⁸: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ"; וְכֵן אִמָּה עַבְרִיָּה. **קצז.** לְהַלּוֹת לַעֲנִי, שְׁנֵאֲמָר¹⁸⁹: "אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי"; "אִם" זֶה אֵינוֹ רְשׁוּת אֱלֹא מִצְוָה, שְׁנֵאֲמָר¹⁹⁰: "וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטָנּוּ". **קצח.** לְהַלּוֹת • לְנֹכְרִי בְרִבִּית, חֲשֵׁנָה הֶרֶאב"ד שְׁנֵאֲמָר¹⁹¹: "לְנֹכְרִי תִשִּׁיף"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה מַכְלֵל עֲשֵׂה לְנֹכְרִי וְלֹא לְיִשְׂרָאֵל. לְמַדּוֹ, שְׁזוֹ מִצְוֹת עֲשֵׂה. **קצט.** לְהָשִׁיב הַמִּשְׁפּוֹן לְבַעֲלָיו, שְׁנֵאֲמָר¹⁹²: "הָשִׁיב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֶבֶט". **ר.** לְתֵן שָׂכָר שָׂכִיר בְּזִמְנוֹ, שְׁנֵאֲמָר¹⁹³: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שָׂכָרוֹ". **רא.** לְהִיּוֹת הַשָּׂכִיר אוֹכֵל בְּזִמְן שָׂכִירוֹתוֹ, שְׁנֵאֲמָר¹⁹⁴: "כִּי תִבֹּא בְכֶרֶם רַעֲדָה", "כִּי תִבֹּא בְקִמַּת רַעֲדָה". **רב.** לַעֲזֹב מַעַל חִבְרוֹ אוֹ מַעַל בְּהִמָּתּוֹ, שְׁנֵאֲמָר¹⁹⁵: "עֲזֹב תַּעֲזֹב עַמּוֹ". **רג.** לְהִקָּים הַמִּשְׁאֵל עַל הַבְּהֵמָה, שְׁנֵאֲמָר¹⁹⁶: "הִקָּם תִּקָּם עַמּוֹ". **רד.** לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה, שְׁנֵאֲמָר¹⁹⁷: "הָשִׁיב תָּשִׁיבם לְאֹחֶיךָ". **רה.** לְהוֹכִיחַ הַחוּטָא, שְׁנֵאֲמָר¹⁹⁸: "הוֹכִיחַ תוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ". **רו.** לְאַהֲבַת כָּל אָדָם מִבְּנֵי בְרִית, שְׁנֵאֲמָר¹⁹⁹: "וְאָהַבְתָּ לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ". **רי.** לְאַהֲבַת אֶת הָגֵר, שְׁנֵאֲמָר²⁰⁰: "וְאָהַבְתָּם אֶת הָגֵר". **רח.** לְצַדֵּק הַמֵּאֲזִינִים עִם הַמִּשְׁקָלּוֹת, שְׁנֵאֲמָר²⁰¹: "מֵאֲזִינֵי צֶדֶק אֲבִי צֶדֶק". **רט.** לְכַבֵּד הַחֲכָמִים, שְׁנֵאֲמָר²⁰²: "מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקָּוֶם". **רי.** לְכַבֵּד אָב וָאֵם, שְׁנֵאֲמָר²⁰³: "כִּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת

הַשֵּׁנָה הֶרֶאב"ד
לְהַלּוֹת... עֲשֵׂה א"א זֶה לֹא נִמְצָא
בְּסִפְרֵי (פ' תִּצְאָה) לְנֹכְרִי תִשִּׁיף זֶה
מִצְוֹת עֲשֵׂה אֱלֹא מִשְׁוֹם לֹא הָבֵא
מַכְלֵל עֲשֵׂה לְנֹכְרִי וְלֹא לְיִשְׂרָאֵל.

רש. לְהָשִׁיב מוֹצִיא שֵׁם רַע עִם אִשְׁתּוֹ כָּל יָמָיו, שְׁנֵאֲמָר²¹²: "וְלֹא תִהְיֶה לְאִשְׁהָ, לֹא יוֹכֵל לְשַׁלְּחָה כָּל יָמָיו". **רכ.** לְדוֹן בְּמִפְתָּה בְּחֲמִשִּׁים שָׁקֶל עִם שְׂאֵר דִּינָיו, שְׁנֵאֲמָר²¹³: "וְכִי יִפְתָּה". **רכא.** לַעֲשׂוֹת לִיפַת תֹּאֵר כְּפִתּוֹב, שְׁנֵאֲמָר²¹⁴: "וְרִאִיתָ בְּשָׂבִיָּה אִשְׁתְּ יִפַּת תֹּאֵר". **רכב.** לְגַרֵּשׁ בְּשִׁטָּר, שְׁנֵאֲמָר²¹⁵: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת וְנָתַן בְּיָדָהּ". **רכג.** לַעֲשׂוֹת לְשׁוּטָה כְּתוּרָתָהּ, שְׁנֵאֲמָר²¹⁶: "וְעֲשֵׂה לָהּ הַכֶּהֶן, אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת". **רכד.** לְהַלְקוֹת הַרְשָׁעִים, שְׁנֵאֲמָר²¹⁷: "וְהַפִּילוּ הַשּׁוֹפֵט וְהַכֹּהֵן". **רכה.** לְהַגְלוֹת רוֹצֵחַ בְּשָׁגָה, שְׁנֵאֲמָר²¹⁸: "וְיָשִׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֶּהֶן". **רכז.** לְהִיּוֹת בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּסִיף, שְׁנֵאֲמָר²¹⁹: "נִקָּם יִנָּקֶם". **רכח.** לְהִיּוֹת בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּחֶנֶק, שְׁנֵאֲמָר²²⁰: "מוֹת יוֹמַת הַנֶּאֱפֵף וְהַנֶּאֱפֵף". **רכח.** לְהִיּוֹת בֵּית דִּין שׁוֹרְפִין בָּאֵשׁ, שְׁנֵאֲמָר²²¹: "בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהִין".

186. ויקרא, ה, כג. 187. דברים-ראה, טו, יא. 188. דברים-ראה, טו, יד. 189. שמות-משפטים, כב, כד. 190. דברים-כיתצא, טו, ח. 191. דברים-כיתצא, כג, כא. 192. דברים-כיתצא, כד, יג. 193. דברים-כיתצא, כד, טו. 194. דברים-כיתצא, כג, כה-כו. 195. שמות-משפטים, כג, ה. 196. דברים-כיתצא, כב, ד. 197. דברים-כיתצא, כב, א. 198. ויקרא-קדושים, יט, יז. 199. ויקרא-קדושים, יט, יח. 200. דברים-עקב, י, יט. 201. ויקרא-קדושים, יט, לו. 202. ויקרא-קדושים, יט, לב. 203. שמות-יתרו, כ, יא. 204. ויקרא-קדושים, יט, ג. 205. בראשית-נח, ט, ז. 206. דברים-כיתצא, כב, יג. 207. דברים-כיתצא, כד, ה. 208. ויקרא-תזריע, יב, ג. 209. דברים-כיתצא, כה, ה. 210. דברים-כיתצא, כה, ט. 211. דברים-כיתצא, כב, כט. 212. דברים-כיתצא, כב, יט. 213. שמות-משפטים, כב, טו. 214. דברים-כיתצא, כא, יא. 215. דברים-כיתצא, כד, א. 216. במדבר, ה, ל. 217. דברים-כיתצא, כה, ב. 218. במדבר-מסעי, לה, כה. 219. שמות-משפטים, כא, כ. 220. ויקרא-קדושים, כ, י. 221. ויקרא-קדושים, כ, יד.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

רכט. להיות בית דין סוקלין באבנים, שנאמר²²²: "וסקלתם אתם". **רל.** לתלות מי שנתחייב תליה, שנאמר²²³: "ותלית אתו על עץ". **רלא.** לקבר הנדרג ביומו, שנאמר²²⁴: "כי קבר תקברנו ביום ההוא". **רלב.** לדון בעבד עברי כהלכותיו, שנאמר²²⁵: "כי תקנה עבד עברי". **רלג.** ליעד אמה עבריה, שנאמר²²⁶: "אשר לו יעדה", "ואם לבנו ייעדה". **רלד.** לפדות אמה עבריה, שנאמר²²⁷: "והפדה". **רלה.** לעבד בעבד פנעני לעולם, שנאמר²²⁸: "לעולם, בהם תעבדו". **רלו.** להיות החובל משלם ממון, שנאמר²²⁹: "וכי ירבו אנשים, והכה איש". **רלז.** לדון בנזקי בהמה, שנאמר²³⁰: "וכי יגף שור איש את שור רעהו". **רלת.** לדון בנזקי הבור, שנאמר²³¹: "כי יפתח איש בור". **רלט.** לדון • בגנב בתשלומין או במיתתו, שנאמר²³²: "וכי יגנב", "אם במחתרת"²³³, "וגונב איש ומכרו"²³⁴. **רמ.** לדון בנזקי הבער, שנאמר²³⁵: "כי יבער איש שדה או כרם". **רמא.** לדון בנזקי האש, שנאמר²³⁶: "כי תצא אש, ומצאה קוצים". **רמב.** לדון בדין שומר חנם, שנאמר²³⁷: "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים". **רמג.** לדון בדין נושא שגר ושוכר, שנאמר²³⁸: "כי יתן איש אל רעהו חמור או שור". **רמד.** לדון בדין השואל, שנאמר²³⁹: "וכי ישאל איש מעם רעהו". **רמה.** לדון בדין מקח וממכר, שנאמר²⁴⁰: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך". **רמו.** לדון בדין טוען ונטען, שנאמר²⁴¹: "על כל דבר פשע".

השנת הראב"ד
לדון . . . ומכרו א"א ולמה לא
יחשבו שתיים ושלש.

רמז. להציל הנדרג ואפלו בנפש הרודף, שנאמר²⁴²: "וקצתה את פפה". **רמח.** לדון בדיני נחלות, שנאמר²⁴³: "איש פי ימות, ובן אין לו . . . והיתה לבני ישראל".

~ יום שני כ"ב שבט ~

מצוות לא תעשה

א. מצוה ראשונה ממצוות לא תעשה, שלא לעלות במחשבה שיש אלוה זולתי ה', שנאמר²⁴⁴: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני". **ב.** שלא לעשות פסל, לא יעשה בידו ולא יעשו לו אחרים, שנאמר²⁴⁵: "לא תעשה לך פסל". **ג.** שלא לעשות עבודה זרה אפלו לאחרים, שנאמר²⁴⁶: "ואלהי מסכה, לא תעשו לכם". **ד.** שלא לעשות צורות לנואי, ואף על פי שאין עובדין אותן, שנאמר²⁴⁷: "לא תעשון אתי". **ה.** שלא להשתחוות לעבודה זרה, ואף על פי שאין דרך עבודתה בהשתחויה, שנאמר²⁴⁸: "לא תשתחוה להם". **ו.** שלא לעבד עבודה זרה בדברים שדרכה להעבד בהם, שנאמר²⁴⁹: "ולא תעבדם". **ז.** שלא להעביר בנו למלך, שנאמר²⁵⁰: "ומזרעך לא תתן להעביר למלך". **ח.** שלא לעשות מעשה אוב, שנאמר²⁵¹: "אל תפנו אל האבת". **ט.** שלא לעשות מעשה ידעוני, שנאמר²⁵²: "ואל הידענים". **י.** שלא לפנות אחר עבודה זרה, שנאמר²⁵³: "אל תפנו אל האלילים". **יא.** שלא להקים מצבה, שנאמר²⁵⁴:

222. דברים-כ"ב, כד. 223. דברים-כ"ב, כא, כב. 224. דברים-כ"ב, כא, כג. 225. שמות-משפטים, כא, ב. 226. שמות-משפטים, כא, ח-ט. 227. שמות-משפטים, כא, ח. 228. ויקרא-בהר, כה, מז. 229. שמות-משפטים, כא, יח. 230. שמות-משפטים, כא, לה. 231. שמות-משפטים, כא, לג. 232. שמות-משפטים, כא, לו. 233. שמות-משפטים, כב, א. 234. שמות-משפטים, כא, טז. 235. שמות-משפטים, כב, ד. 236. שמות-משפטים, כב, ו. 237. שמות-משפטים, כב, ו. 238. שמות-משפטים, כב, ט. 239. שמות-משפטים, כב, יג. 240. ויקרא-בהר, כה, יד. 241. שמות-משפטים, כב, ח. 242. דברים-כ"ב, כה, יב. 243. במדבר-פנחס, כז, ח-יא. 244. שמות-יתרו, כ, ב. 245. שמות-יתרו, כ, ג. 246. ויקרא-קדושים, יט, ד. 247. שמות-יתרו, כ, יט. 248. שמות-יתרו, כ, ד. 249. שמות-יתרו, כ, ד. 250. ויקרא-קדושים, יח, כא. 251. ויקרא-קדושים, יט, לא. 252. ויקרא-קדושים, יט, לא. 253. ויקרא-קדושים, יט, ד. 254. דברים-שופטים, טז, כב.

נביא השקר ולא נירא ממנו, שנאמר²⁷²: "לא תגור ממנו". ל. שלא ללכת בחקות עובדי עבודה זרה ולא במנהגותם, שנאמר²⁷³: "ולא תלכו בחקות הגוי". לא. שלא לקסם, שנאמר²⁷⁴: "לא ימצא בך קסם קסמים". לב. שלא לעונן, שנאמר²⁷⁵: "לא תעוננו". לג. שלא לנחש, שנאמר²⁷⁶: "לא תנחשו". לד. שלא לכשף, שנאמר²⁷⁷: "לא ימצא בך וגו' ומכשף". לה. שלא לחבר חבר [כישוף], שנאמר²⁷⁸: "וחבר חבר". לו. שלא לשאל באוב [כישוף], שנאמר²⁷⁹: "ושאל אוב". לז. שלא לשאל בידעוני [כישוף], שנאמר²⁸⁰: "וידעני". לח. שלא לשאל בחלום מן המתים, שנאמר²⁸¹: "ודורש אל המתים".לט. שלא תעדה אשה עדי [בגדי] איש, שנאמר²⁸²: "לא יהיה כלי גבר על אשה". מ. שלא יעדה איש עדי אשה, שנאמר²⁸³: "לא ילבש גבר שמלת אשה". מפני שזה היה מנהג עובדי עבודה זרה וכן מפרש בספרי עבודתה. מא. שלא לכתב בגוף כעובדי עבודה זרה, שנאמר²⁸⁴: "וכתבת קעקע, לא תתנו בכם". מב. שלא ללבש שעטניו כמו שלובשין כמרי עבודה זרה, שנאמר²⁸⁵: "לא תלבש תלבוש השנת הראב"ד שלא... וזה א"א לאו למקיף ולא לניקף לאו למשחית ולא לנשחת. **מג. שלא • להקיף פאת ראש כמרי עבודה זרה,** שנאמר²⁸⁶: "ולא תקיפו פאת ראשכם". מד. שלא להשחית כל הזקן כעובדי עבודה זרה, שנאמר²⁸⁷: "ולא תשחית את פאת זקנך". מה. שלא להתגודד [לשרוט הגוף] כעובדי עבודה זרה, שנאמר²⁸⁸: "לא תתגודדו"; וגידדא ושריטה אחת היא. מו. שלא לשכן בארץ מצרים לעולם, שנאמר²⁸⁹: "לא תספון לשוב בדרך הזה עוד". מז. שלא לתור אחר מחשבות הלב וראית העינים, שנאמר²⁹⁰: "ולא

"ולא תקים לך מצבה". יב. שלא לתן אבן משפית, שנאמר²⁵⁵: "ואבן משפית לא תתנו בארצכם". יג. שלא לטע אילן במקדש, שנאמר²⁵⁶: "לא תטע לך אשרה, כל עץ". יד. שלא ליטבע בעבודה זרה לעובדיה, ולא משביעין אותן בה, שנאמר²⁵⁷: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו, לא ישמע על פיך". טו. שלא להדיח בני ישראל אחר עבודה זרה, שנאמר²⁵⁸: "ולא ישמע על פיך"; זו אזהרה למדיח. טז. שלא להסית אדם מישאל אחר עבודה זרה, שנאמר במסית²⁵⁹: "ולא יוספו לעשות". יז. שלא לאהב המסית, שנאמר²⁶⁰: "לא תאבה לו". יח. שלא לעזב השנאה למסית, שנאמר²⁶¹: "לא תשמע אליו". יט. שלא להציל המסית, אלא עומד על דמו, שנאמר²⁶²: "לא תחוס עינך עליו". כ. שלא ללמד המוסת זכות על המסית, שנאמר²⁶³: "ולא תחמל". כא. שלא ישתק המוסת מללמד חובה על המסית, אם ידע לו חובה, שנאמר²⁶⁴: "ולא תכסה עליו". כב. שלא ליהנות בצפוי נעבד, שנאמר²⁶⁵: "לא תחמד כסף וזהב עליהם". כג. שלא לבנות עיר הנדחת לכמות שהיתה, שנאמר²⁶⁶: "לא תבנה עוד". כד. שלא ליהנות בממון עיר הנדחת, שנאמר²⁶⁷: "ולא ידבק בדרך מאומה מן ההרם". כה. שלא ליהנות בעבודה זרה ובכל משמשיה ובתקרבת שלה ובין שנתנסף לה, שנאמר²⁶⁸: "ולא תביא תועבה אל ביתך". כו. שלא להתנבא בשמה, שנאמר²⁶⁹: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים". כז. שלא להתנבא בשקר, שנאמר²⁷⁰: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי, את אשר לא צויתיו". כח. שלא לשמע למתנבא בשם עבודה זרה, שנאמר²⁷¹: "לא תשמע אל דברי הנביא". כט. שלא נמנע מהריגת

255. ויקרא-בחווקי, כו, א. 256. דברים-שופטים, טז, כא. 257. שמות-משפטים, כג, יג. 258. שמות-משפטים, כג, יג. 259. דברים-ראה, יג, יב. 260. דברים-ראה, יג, ט. 261. דברים-ראה, יג, ט. 262. דברים-ראה, יג, ט. 263. דברים-ראה, יג, ט. 264. דברים-ראה, יג, ט. 265. דברים-ואתחנן, ז, כה. 266. דברים-ראה, יג, יז. 267. דברים-ראה, יג, יח. 268. דברים-ואתחנן, ז, כו. 269. דברים-שופטים, יח, כ. 270. דברים-שופטים, יח, כ. 271. דברים-ראה, יג, ד. 272. דברים-שופטים, יח, כב. 273. ויקרא-קדושים, כ, כג. 274. דברים-שופטים, יח, י. 275. ויקרא-קדושים, יט, כו. 276. ויקרא-קדושים, יט, כו. 277. דברים-שופטים, יח, י. 278. דברים-שופטים, יח, יא. 279. דברים-שופטים, יח, יא. 280. דברים-שופטים, יח, יא. 281. דברים-שופטים, יח, יא. 282. דברים-כיתצא, כב, ה. 283. דברים-כיתצא, כב, ה. 284. ויקרא-קדושים, יט, כח. 285. דברים-כיתצא, כב, יא. 286. ויקרא-קדושים, יט, כז. 287. ויקרא-קדושים, יט, כז. 288. דברים-כיתצא, יד, א. 289. דברים-שופטים, יז, טז. 290. במדבר-שלח, טו, לט.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". **מח.** שלא לכתר ברית לשבעה עממין, שנאמר²⁹¹: "לא תכתר להם ברית". **מט.** שלא להחיות אדם משבעה עממין, שנאמר²⁹²: "לא תחיה כל נשמה". **נ.** שלא לחן על עובדי עבודה זרה, שנאמר²⁹³: "ולא תחנם". **נא.** שלא להושיב עובדי עבודה זרה בארצנו, שנאמר²⁹⁴: "לא ישבו בארצך". **נב.** שלא להתחתן בעובדי עבודה זרה, שנאמר²⁹⁵: "ולא תתחתן בם". **נג.** שלא ישא עמוני ומואבי ישראל לעולם, שנאמר²⁹⁶: "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'". **נד.** שלא להרחיק זרע עשו מן הקהל אלא עד שלשה דורות, שנאמר²⁹⁷: "לא תתעב אדמי". **נה.** שלא להרחיק מצרי מלבוא בקהל אלא עד שלשה דורות, שנאמר²⁹⁸: "לא תתעב מצרי". **נו.** שלא לקרא שלום לעמון ומואב בתחלה בשעת מלחמה כשאר הגוים, שנאמר²⁹⁹: "לא תדרש שלוםם וטובתם". **נז.** שלא להשחית אילני מאכל, וכן כל שיש בו השחתה אסור, שנאמר³⁰⁰: "לא תשחית את עציה".

השנת הראב"ד

שלא .. מלחמה א"א הבטחה היא ואינה אזהרה.

נח. שלא • ייראו אנשי

המלחמה ולא יפחדו

מאויביהם בשעת מלחמה, שנאמר³⁰¹: "לא תערץ מפניהם", "לא תיראום"³⁰². **נט.** שלא יסור מלבבנו מעשה עמלק הרע שעשה לנו, שנאמר³⁰³: "לא תשפח". **ס.** שאנו מזהרין על ברפת השם, שנאמר³⁰⁴: "אלהים, לא תקלל", ונאמר בענין³⁰⁵: "ונוקב שם ה', מות יומת". וזה הפלל: כל שענש עליו הפתוב פרת או מיתת בית דין, הרי זו מצות לא תעשה - חוץ מן המילה ופסח, שהן בכרת, והן מצוות עשה. **סא.** שלא לעבר על שבועת בטוי [על

דבר שעשה או שיעשה], שנאמר³⁰⁶: "ולא תשבעו בשמי לשקר". **סב.** שלא ישבע לשוא, שנאמר³⁰⁷: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". **סג.** שלא לחלל את שם הקדוש ברוך הוא, שנאמר³⁰⁸: "ולא תחללו את שם קדשי". **סד.** שלא לנסות את דבר ה', שנאמר³⁰⁹: "לא תנסו את ה' אלהיכם". **סה.** שלא לאבד בית המקדש, או פתי כנסיות, או פתי מדרשות; וכן אין מוחקין את השמות המקדשין, ואין מאבדים פתבי הקדש, שנאמר³¹⁰: "אבד תאבדון . . לא תעשון כן לה' אלהיכם". **סו.** שלא ילין הצלוב על העץ, שנאמר³¹¹: "לא תלין נבלתו על העץ". **סז.** שלא להשפית שמירה סביב למקדש, שנאמר³¹²: "ושמרתם את משמרתי". **סח.** שלא יפגס כהן להיכל בכל עת, שנאמר³¹³: "ואל יבא בכל עת אל הקדש". **סט.** שלא יפגס כהן בעל מום מן המזבח ולפנים, שנאמר³¹⁴: "אף אל הפרכת לא יבא". **ע.** שלא יעבד בעל מום, שנאמר³¹⁵: "אשר יהיה בו מום". **עא.** שלא יעבד בעל מום עובר [זמני], שנאמר³¹⁶: "כל איש אשר בו מום, לא יקרב". **עב.** שלא יתעסקו הלויים בעבודת הפהנים ולא הפהנים בעבודת הלויים, שנאמר בלויים³¹⁷: "אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו גם הם גם אתם". **עג.** שלא יפגס למקדש ולא יורה בתורה שתיי יין, שנאמר³¹⁸: "יין ושכר אל תשת . . בבאכם אל אהל מועד", ונאמר: "ולהורות את בני ישראל". **עד.** שלא יעבד הזר במקדש, שנאמר³¹⁹: "וזה לא יקרב אליכם". **עה.** שלא יעבד כהן טמא, שנאמר³²⁰: "וינזרו מקדשי בני ישראל". **עו.** שלא יעבד כהן טבול יום עד שיעריב שמשו, שנאמר³²¹:

291. דברים-ואתחנן, ז, ב. 292. דברים-שופטים, כ, טז. 293. דברים-ואתחנן, ז, ב. 294. שמות-משפטים, כג, לג. 295. דברים-ואתחנן, ז, ג. 296. דברים-כיתצא, כג, ד. 297. דברים-כיתצא, כג, ח. 298. דברים-כיתצא, כג, ח. 299. דברים-כיתצא, כג, ז. 300. דברים-שופטים, כ, יט. 301. דברים-ואתחנן, ז, כא. 302. דברים, ג, כב. 303. דברים-כיתצא, כה, יט. 304. שמות-משפטים, כב, כז. 305. ויקרא-אמור, כד, טז. 306. ויקרא-קדושים, י, ט, יב. 307. שמות-יתרו, כ, ו. 308. ויקרא-קדושים, כב, לב. 309. דברים-ואתחנן, ו, טז. 310. דברים-ראה, יב, ב-ד. 311. דברים-כיתצא, כא, כג. 312. במדבר-קרח, יח, ה. 313. ויקרא-אחרי-מות, טז, ב. 314. ויקרא-אמור, כא, כג. 315. ויקרא-אמור, כא, יז. 316. ויקרא-אמור, כא, יח. 317. במדבר-קרח, יח, ג. 318. ויקרא-שמיני, י, ט-יא. 319. במדבר-קרח, יח, ד. 320. ויקרא-אמור, כב, ב. 321. ויקרא-אמור, כא, ו.

אמורי בעלי מומין, שנאמר³³⁹: "ואשה לא תתנו מהם". **צה.** שלא להקריב בעל מום עובר, שנאמר³⁴⁰: "לא תזבח לה' אלהיך שור ושה, אשר יהיה בו מום"; זהו מום עובר. **צו.** שלא להקריב בעל מום מיד הגוים, שנאמר³⁴¹: "ומיד בן נכר, לא תקריבו". **צז.** שלא יתן מום בקדשים, שנאמר³⁴²: "מום לא יהיה בו"; כלומר, לא תתן בו מום. **צח.** שלא להקריב שאור או דבש, שנאמר³⁴³: "כי כל שאור וכל דבש, לא תקטירו". **צט.** שלא להקריב תפל [קרבן ללא מלח], שנאמר³⁴⁴: "ולא תשפית מלח ברית אלהיך". **ק.** שלא להקריב אתגן ומחיר, שנאמר³⁴⁵: "לא תביא אתגן זונה ומחיר פלב". **קא.** שלא לשחט אותו ואת בנו, שנאמר³⁴⁶: "אתו ואת בנו, לא תשחטו ביום אחד". **קב.** שלא לתן שמן זית במנחת חוטא, שנאמר³⁴⁷: "לא ישים עליה שמן". **קג.** שלא לתן עליה לבונה, שנאמר³⁴⁸: "ולא יתן עליה לבנה". **קד.** שלא יתן שמן במנחת שוטה, שנאמר³⁴⁹: "לא יצק עליו שמן". **קה.** שלא יתן עליו לבונה, שנאמר³⁵⁰: "ולא יתן עליו לבנה". **קו.** שלא להמיר את הקדשים [בבהמה אחרת], שנאמר³⁵¹: "לא יחליפנו, ולא ימיר אתו". **קז.** שלא לשנות הקדשים מקרבן לקרבן, שנאמר בפסוק³⁵²: "לא יקדיש איש אתו"; כלומר, לא יקדישנו לקרבן אחר. **קח.** שלא לפדות בכור בהמה טהורה, שנאמר³⁵³: "אף בכור שור וגו' לא תפדה". **קט.** שלא למכר מעשר בהמה, שנאמר³⁵⁴: "לא יגאל". **קי.** שלא למכר שדה החרם, שנאמר³⁵⁵: "לא ימכר". **קיא.** שלא לפדות שדה החרם, שנאמר³⁵⁶: "לא יגאל". **קיב.** שלא יבדיל ראש חטאת העוף, שנאמר³⁵⁷: "ומלק את ראשו ממול ערפו". **קיג.** שלא לעבד בקדשים, שנאמר³⁵⁸: "לא

"ולא יחללו". **עז.** שלא יפגס בהן טמא לעזרה, שנאמר³²²: "ולא יטמאו את מחניהם"; זה מחנה שכינה. **עח.** שלא יפגס טמא למחנה לויה, שפגגו לדורות הר הבית, שנאמר³²³: "לא יבוא אל תוך המחנה"; זה מחנה לויה. **עט.** שלא לבנות אבני מזבח גזית, שנאמר³²⁴: "לא תבנה אתהן גזית". **פ.** שלא לפסע על המזבח, שנאמר³²⁵: "ולא תעלה במעלות על מזבחי". **פא.** שלא לכבות אש המזבח, שנאמר³²⁶: "אש, תמיד תוקד על המזבח - לא תכבה". **פב.** שלא להקטיר ולהקריב במזבח הזהב, שנאמר³²⁷: "לא תעלו עליו קטרת זרה". **פג.** שלא לעשות במתכנת שמן המשחה, שנאמר³²⁸: "ובמתכנתו לא תעשו". **פד.** שלא לסוף בשמן המשחה זר, שנאמר³²⁹: "על בשר אדם לא ייסוף". **פה.** שלא לעשות במתכנת הקטרת, שנאמר³³⁰: "ובמתכנתה לא תעשו". **פו.** שלא להוציא בדי [מטות] הארון, שנאמר³³¹: "לא יסורו ממנו". **פז.** שלא יזח [יסור] החשן מעל האפוד, שנאמר³³²: "ולא יזח החשן מעל האפוד". **פח.** שלא יקרע המעיל, שנאמר³³³: "בפי תחרא יהיה לו - לא יקרע". **פט.** שלא להעלות קדשים בחוץ, שנאמר³³⁴: "השמר לך, פן תעלה עלתיך". **צ.** שלא לשחט קדשים בחוץ, שנאמר³³⁵: "איש אשר ישחט שור או כשב ואל פתח אהל מועד לא הביאו ונכרת". **צא.** שלא להקדיש בעלי מומין למזבח, שנאמר³³⁶: "כל אשר בו מום, לא תקריבו"; זהו אסור הקדשו. **צב.** שלא לשחט בעלי מומין לשם קרבן, שנאמר³³⁷: "לא תקריבו אלה לה'". **צג.** שלא לזרק דם בעלי מומין לגבי המזבח, שנאמר בבבלי מומין³³⁸: "לא תקריבו לה'"; וזהו אסור זריקת דם. **צד.** שלא להקטיר

322. במדבר, ה, ג. 323. דברים-כ"ט, כג, יא. 324. שמות-יתרו, כ, כא. 325. שמות-יתרו, כ, כב. 326. שמות-תצוה, ל, ט. 327. ויקרא-צו, ו, ו. 328. שמות-תצוה, ל, לב. 329. שמות-תצוה, ל, לב. 330. שמות-תצוה, ל, לו. 331. שמות-תרומה, כה, טו. 332. שמות-תצוה, כח, כח. 333. שמות-תצוה, כח, לב. 334. דברים-ראה, יב, יג. 335. ויקרא-אחרי-מות, יז, ג-ד. 336. ויקרא-אמור, כב, כ. 337. ויקרא-אמור, כב, כב. 338. ויקרא-אמור, כב, כד. 339. ויקרא-אמור, כב, כב. 340. דברים-שופטים, יז, א. 341. ויקרא-אמור, כב, כה. 342. ויקרא-אמור, כב, כא. 343. ויקרא, ב, יא. 344. ויקרא, ב, יג. 345. דברים-כ"ט, כג, יט. 346. ויקרא-אמור, כב, כח. 347. ויקרא, ה, יא. 348. ויקרא, ה, יא. 349. במדבר, ה, טו. 350. במדבר, ה, טו. 351. ויקרא-בחוקותי, כז, י. 352. ויקרא-בחוקותי, כז, כו. 353. במדבר-קרח, יח, יז. 354. ויקרא-בחוקותי, כז, לג. 355. ויקרא-בחוקותי, כז, כח. 356. ויקרא-בחוקותי, כז, כח. 357. ויקרא, ה, ח. 358. דברים-ראה, טו, יט.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

פסח, שְׁנֵאֲמַר³⁷³: "וְכָל עֶרְל, לֹא יֹאכַל בּוֹ".
קכח. שֶׁלֹא לְהֹאכִיל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל
 שְׁנֵשְׁתַּמֵּד, שְׁנֵאֲמַר³⁷⁴: "כָּל בֶּן נָכָר, לֹא יֹאכַל בּוֹ";
 פְּלוּמֵר, יִשְׂרָאֵל שְׁנִלְוָה לְבָנֵי נָכָר וְעַבְד עֲבֹדָה זָרָה
 פְּמוֹתָם, לֹא יֹאכַל בּוֹ. **קכט.** שֶׁלֹא יֹאכַל אָדָם
 שְׁנֵטְמָא קִדְשִׁים, שְׁנֵאֲמַר³⁷⁵: "וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל
 בֶּשֶׂר מִזִּבְחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה', וְטִמְאַתּוּ עָלָיו".
קל. שֶׁלֹא לֵאכֹל מִן הַקִּדְשִׁים שְׁנֵטְמָאוּ, שְׁנֵאֲמַר³⁷⁶:
 "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טִמְאָה, לֹא יֹאכַל".
קלא. שֶׁלֹא לֵאכֹל נֹתֵר [לאחר זמן אכילתו], שְׁנֵאֲמַר³⁷⁷:
 "וְאִכְלֵיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא . . וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא".
קלב. שֶׁלֹא לֵאכֹל פְּגוּל [-קרבן שהוקרב שלא לשמן],
 שְׁנֵאֲמַר³⁷⁸: "הַמִּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יִחַשֵׁב לוֹ, פְּגוּל
 יִהְיֶה; וְהִנָּפֵשׁ הַאֲכֵלֶת מִמֶּנּוּ, עֲוֹנָה תִּשָּׂא"; וְהוּא
 בְּכֶרֶת. **קלג.** שֶׁלֹא יֹאכַל זֶר תְּרוּמָה, שְׁנֵאֲמַר³⁷⁹:
 "וְכָל זֶר, לֹא יֹאכַל קִדֵּשׁ". **קלד.** שֶׁלֹא יֹאכַל אֶפְלוֹ
 תּוֹשֵׁב בֵּהֶן וְשִׁכְרֵי תְּרוּמָה, שְׁנֵאֲמַר³⁸⁰: "תּוֹשֵׁב בֵּהֶן
 וְשִׁכְרִי, לֹא יֹאכַל קִדֵּשׁ". **קלה.** שֶׁלֹא יֹאכַל עֶרְל
 תְּרוּמָה, וְהוּא הַדִּין לְשֹׂאֵר קִדְשִׁים. וְדָבָר זֶה לְמַדּוֹ
 הַכְּתוּב מִן הַפֶּסַח בְּגִזְרָה שְׁוֶה, וְאִינוֹ בְּפִרּוּשׁ מִן
 הַתּוֹרָה; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁאִסּוּר עֶרְל
 בְּקִדְשִׁים - מְגוּפֵי תּוֹרָה, וְאִינוֹ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים.
קלו. שֶׁלֹא יֹאכַל בֵּהֶן טִמְאָה תְּרוּמָה, שְׁנֵאֲמַר³⁸¹:
 "אִישׁ מִזֶּרְעֶךָ וְגו' בְּקִדְשִׁים לֹא יֹאכַל". **קלז.** שֶׁלֹא
 תֹּאכַל חֲלָלָה קִדֵּשׁ, לֹא תְּרוּמָה וְלֹא חֲזָה וְשׁוֹק,
 שְׁנֵאֲמַר³⁸²: "וּבֵת בֵּהֶן - כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זֶר, הִיא
 בְּתֵרוּמַת הַקִּדְשִׁים לֹא תֹאכַל". **קלח.** שֶׁלֹא תֹאכַל
 מִנְחַת בֵּהֶן, שְׁנֵאֲמַר³⁸³: "וְכָל מִנְחַת בֵּהֶן פְּלִיל
 תִּהְיֶה, לֹא תֹאכַל". **קלט.** שֶׁלֹא לֵאכֹל בֶּשֶׂר חֲטָאוֹת
 הַנֶּעֱשׂוֹת בְּפָנִים, שְׁנֵאֲמַר³⁸⁴: "וְכָל חֲטָאת אֲשֶׁר יִבְּא
 מִדְּמָה". **קמ.** שֶׁלֹא לֵאכֹל פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין שֶׁהִטְל
 בָּהֶם מוֹם בְּכֹנֶה, שְׁנֵאֲמַר³⁸⁵: "לֹא תֹאכַל כָּל
 תּוֹעֵבָה"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁפְּסוּלֵי

תַּעֲבֹד בְּכֶרֶת שׁוֹרֶף. **קיד.** שֶׁלֹא לְגֹזֵז אֶת הַקִּדְשִׁים,
 שְׁנֵאֲמַר³⁵⁹: "וְלֹא תִגְזוּ בְּכוֹר צֹאנֶךָ". **קטו.** שֶׁלֹא
 יִשְׁחַט הַפֶּסַח וְהַחֲמִין קָנִים, שְׁנֵאֲמַר³⁶⁰: "לֹא תִשְׁחַט
 עַל חֲמִין דָּם זִבְחִי". **קטז.** שֶׁלֹא לְהִנִּיחַ אֲמוּרֵי [-אברין]
 הַפֶּסַח עַד שִׁיפְסְלוּ בְּלִינָה, שְׁנֵאֲמַר³⁶¹: "וְלֹא יִלִּין
 חֶלֶב חֲגִי עַד בֹּקֶר". **קיז.** שֶׁלֹא לְהוֹתִיר מִבֶּשֶׂר
 הַפֶּסַח, שְׁנֵאֲמַר³⁶²: "לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר".
קיח. שֶׁלֹא לְהוֹתִיר מִחֲגִיגַת אֲרֻבָּעָה עֶשֶׂר לַיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי, שְׁנֵאֲמַר³⁶³: "וְלֹא יִלִּין מִן הַבֶּשֶׂר"; מִפִּי
 הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁבִּבֶּשֶׂר חֲגִיגַת אֲרֻבָּעָה עֶשֶׂר הַכְּתוּב
 מְדַבֵּר, וְזֶה שְׁנֵאֲמַר "לְבֹקֶר"³⁶⁴ - לְבֹקֶר שֶׁל יוֹם שְׁנִי
 שֶׁל הַפֶּסַח, שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי לַשְּׁחִיטָה. **קיט.** שֶׁלֹא
 לְהוֹתִיר מִבֶּשֶׂר פֶּסַח שְׁנִי עַד בֹּקֶר, שְׁנֵאֲמַר³⁶⁵: "לֹא
 יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר". **קכ.** שֶׁלֹא לְהוֹתִיר מִבֶּשֶׂר
 הַתּוֹרָה עַד בֹּקֶר, שְׁנֵאֲמַר³⁶⁶: "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד
 בֹּקֶר"; וְהוּא הַדִּין לְשֹׂאֵר קִדְשִׁים, שֶׁאִין מְנִיחִין אוֹתָן
 לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתָן. **קכא.** שֶׁלֹא לְשֹׂבֵר עֵצִים בַּפֶּסַח,
 שְׁנֵאֲמַר³⁶⁷: "וְעֵצִים, לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ". **קכב.** שֶׁלֹא
 לְשֹׂבֵר עֵצִים בַּפֶּסַח שְׁנִי, שְׁנֵאֲמַר³⁶⁸: "וְעֵצִים, לֹא
 תִשְׁבְּרוּ בּוֹ".

~ יום שלישי כ"ג שבט ~

קכג. שֶׁלֹא לְהוֹצִיא מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח מִן הַחֲבוּרָה,
 שְׁנֵאֲמַר³⁶⁹: "לֹא תוֹצִיא מִן הַבֵּית". **קכד.** שֶׁלֹא
 לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי מִנְחוֹת חֲמִין, שְׁנֵאֲמַר³⁷⁰: "לֹא תִאָּפֶה
 חֲמִין, חֶלְקִים". **קכה.** שֶׁלֹא לֵאכֹל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח נָא
 [-מבושל חלקית], וּמִבָּשֵׁל, שְׁנֵאֲמַר³⁷¹: "אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ
 נָא וּבָשֵׁל מִבָּשֵׁל". **קכו.** שֶׁלֹא לְהֹאכִיל בֶּשֶׂר פֶּסַח
 לְגֵר תּוֹשֵׁב [-גוי המקיים 7 מצוות בני נח], שְׁנֵאֲמַר³⁷²: "תּוֹשֵׁב
 וְשִׁכְרִי, לֹא יֹאכַל בּוֹ". **קכז.** שֶׁלֹא יֹאכַל הָעֶרְל בֶּשֶׂר

359. דברים-ראה, טו, יט. 360. שמות-כיתשא, לד, כה. 361. שמות-משפטים, כג, יח. 362. ויקרא-אמור, כב, ל.
 363. דברים-ראה, טז, ד. 364. שם. 365. במדבר-בהעלותך, ט, יב. 366. ויקרא-אמור, כב, ל. 367. שמות-בא, יב, מז.
 368. במדבר-בהעלותך, ט, יב. 369. שמות-בא, יב, מז. 370. ויקרא-צו, ו, י. 371. שמות-בא, יב, ט. 372. שמות-בא, יב, מה.
 373. שמות-בא, יב, מח. 374. שמות-בא, יב, מג. 375. ויקרא-שמיני, ז, כ. 376. ויקרא-שמיני, ז, יט. 377. ויקרא-קדושים, יט, ח.
 378. ויקרא-צו, ז, יח. 379. ויקרא-אמור, כב, י. 380. ויקרא-אמור, כב, י. 381. ויקרא-אמור, כב, ד. 382. ויקרא-אמור, כב, יב.
 383. ויקרא-צו, ו, טז. 384. ויקרא-צו, ו, כג. 385. דברים-ראה, יד, ג.

והטביל, הוא דבר שגדוליו מן הארץ החיב בתרומות ומעשרות, שלא הוציאו ממנו תרומת ה', שנאמר³⁸⁷: "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה"; כלומר, דברים שהם עתידין להרים אותן לה', לא יעשו אותן חל ויאכלו אותן בטבילין. **קנד**. שלא להקדים תרומה לבכורים, ולא מעשר ראשון לתרומה, ולא מעשר שני לראשון, אלא מוציאין על הסדר: בכורים תחלה, ואחר כך תרומה גדולה, ואחר כך מעשר ראשון, ואחר כך מעשר שני; שנאמר³⁸⁸: "מלאכתך ודמעתך לא תאחר", לא תאחר דבר הראוי להקדימו. **קנה**. שלא לאחר הנדרים והנדבות שגדור וסנדב, שנאמר³⁸⁹: "לא תאחר לשלמו". **קנו**. שלא לעלות לחג בלא קרבן, שנאמר³⁹⁰: "ולא יראו פני ריכם". **קנז**. שלא לעבר על דברים שאסר אדם על נפשו, שנאמר³⁹¹: "לא יחל דברו". **קנח**. שלא יקח כהן זונה, שנאמר³⁹²: "אשה זנה ... לא יקחו". **קנט**. שלא יקח כהן חללה, שנאמר³⁹³: "וחללה לא יקחו". **קס**. שלא יקח גרושה, שנאמר³⁹⁴: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו". **קסא**. שלא יקח כהן גדול אלמנה, שנאמר³⁹⁵: "אלמנה וגרושה וחללה זנה, את אלה לא יקח". **קסב**. שלא יבעל כהן גדול אלמנה, ואפלו בלא קדושין, מפני שמחללה, שנאמר³⁹⁶: "לא יחלל זרעו"; הרי הוא מזוהר שלא לחלל בשרה. **קסג**. שלא יבגש כהן למקדש פרוצ ראש, שנאמר³⁹⁷: "ראשיכם אל תפרעו". **קסד**. שלא יבגש כהן למקדש קרוצ בגדים, שנאמר³⁹⁸: "ובגדיכם לא תפרמו". **קסה**. שלא יצא כהן מן העזרה בשעת עבודה, שנאמר³⁹⁹: "ומפתח אהל מועד לא תצאו". **קסו**. שלא יטמא כהן הדיוט לשאר מתים, שנאמר⁴⁰⁰: "לנפש לא יטמא". **קסז**. שלא יטמא כהן גדול ואפלו לקרוביו, שנאמר⁴⁰¹: "לאביו ולאמו לא יטמא". **קסת**. שלא

המקדשין שהטל בהם מום הפתוב מדבר. **קמא**. שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים, שנאמר⁴⁰²: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך". **קמב**. שלא לאכל מעשר שני של תירוש חוץ לירושלים, שנאמר⁴⁰³: "תירשך". **קמג**. שלא לאכל מעשר שני של יצהר חוץ לירושלים, שנאמר⁴⁰⁴: "ויצהרך". **קמד**. שלא לאכל בכור תמים חוץ לירושלים, שנאמר⁴⁰⁵: "לא תוכל וגו' ובכורות". **קמה**. שלא יאכלו הפהנים חטאת ואשם חוץ לעזרה, שנאמר⁴⁰⁶: "לא תוכל וגו' בקרף וצאנך"; מפי השמועה למדו, שלא בא הפתוב אלא לאסור בשר חטאות ואשמות חוץ לעזרה, לפי שכל דבר שיאכל חוץ למקום אכילתו - "לא תוכל לאכל בשעריך" אקרא בו. **קמו**. שלא לאכל בשר העולה, שנאמר⁴⁰⁷: "לא תוכל וגו' ונדריך אשר תדר"; כלומר, לא תוכל לאכל נדריך אשר תדר. וזו היא אזהרה של כל מועל, שלא יהנה מן הקדשים האסורין ליהנות מהן; ואם נהנה, מעל. **קמז**. שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים, שנאמר⁴⁰⁸: "לא תוכל וגו' ונדבתיך"; כלומר, לא תוכל לאכל נדבתיך עד שיזרק דמים. **קמח**. שלא יאכל זר בשר קדשי קדשים, שנאמר⁴⁰⁹: "זר לא יאכל, כי קדש הם". **קמט**. שלא יאכל כהן בכורים קדם הנחה בעזרה, שנאמר⁴¹⁰: "לא תוכל . . . ותרומת ידך"; אלו הבכורים. **קנ**. שלא לאכל מעשר שני בטמאה ואפלו בירושלים, עד שיפדה, שנאמר⁴¹¹: "לא בערתי ממנו בטמא". **קנא**. שלא לאכל מעשר שני באנינות, שנאמר⁴¹²: "לא אכלתי באני ממנו". **קנב**. שלא להוציא דמי מעשר שני בדברים שאין בהם אכילה ושתיה, שנאמר⁴¹³: "ולא נתתי ממנו למת"; וכל שהוא חוץ לצרכי הגוף החי, נתתי ממנו למת" אקרא בו. **קנג**. שלא לאכל הטביל;

386. דברים-ראה, יב, יז. 387. דברים-ראה, יב, יז. 388. דברים-ראה, יב, יז. 389. דברים-ראה, יב, יז. 390. דברים-ראה, יב, יז. 391. דברים-ראה, יב, יז. 392. דברים-ראה, יב, יז. 393. שמות-תצוה, כט, לג. 394. דברים-ראה, יב, יז. 395. דברים-תבוא, כו, יד. 396. דברים-תבוא, כו, יד. 397. דברים-תבוא, כו, יד. 398. ויקרא-אמור, כב, טו. 399. שמות-משפטים, כב, כח. 400. דברים-כיתצא, כג, כב. 401. שמות-משפטים, כג, טו. 402. במדבר-מטות, ל, ג. 403. ויקרא-אמור, כא, ז. 404. ויקרא-אמור, כא, ז. 405. ויקרא-אמור, כא, ז. 406. ויקרא-אמור, כא, יד. 407. ויקרא-אמור, כא, טו. 408. ויקרא-שמיני, י, ו. 409. ויקרא-שמיני, י, ו. 410. ויקרא-שמיני, י, ו. 411. ויקרא-אמור, כא, א. 412. ויקרא-אמור, כא, יא.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שנאמר⁴³⁰: "כל חלב שור וכשב ועז - לא תאכלו".
קפו. שלא לבשל בשר בחלב, שנאמר⁴³¹: "לא
 תבשל גדי בחלב אמו". **קפו.** שלא לאכל בשר
 בחלב, שנאמר⁴³²: "לא תבשל גדי" פעם שניה; כך
 למדו מפי השמועה, שאחד לאסור בשול ואחד
 לאסור אכילה. **קפח.** שלא לאכל בשר שור הנסקל,
 שנאמר⁴³³: "ולא יאכל את בשרו". **קפט.** שלא
 לאכל פת תבואה חדשה קדם הפסח, שנאמר⁴³⁴:
 "ולחם וגו' לא תאכלו". **קצ.** שלא לאכל קלי מן
 החדש, שנאמר⁴³⁵: "וקלי". לא תאכלו.
קצא. שלא לאכל פרמל מן החדש, שנאמר⁴³⁶:
 "וכרמל לא תאכלו". **קצב.** שלא לאכל ערלה,
 שנאמר⁴³⁷: "שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא
 יאכל". **קצג.** שלא לאכל בלאי הפרם, שנאמר⁴³⁸:
 "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע, ותבואת
 הפרם"; זה הוא אסור אכילה. **קצד.** שלא לשנות
 יין נסך, שנאמר⁴³⁹: "אשר חלב זבחימו יאכלו,
 ישתי יין נסיכם". **קצה.** שלא לאכל ולשנות דרך
 זולל וסובא, שנאמר⁴⁴⁰: "בגנו זה זולל וסבא".
קצו. שלא לאכל ביום הצום [כיפורים], שנאמר⁴⁴¹:
 "פי כל הנפש אשר לא תענה". **קצז.** שלא לאכל
 חמץ בפסח, שנאמר⁴⁴²: "ולא יאכל חמץ".
קצח. שלא לאכל תערבת חמץ, שנאמר⁴⁴³: "כל
 מחמצת, לא תאכלו". **קצט.** שלא לאכל חמץ אחר
 חצות יום ארבעה עשר, שנאמר⁴⁴⁴: "לא תאכל עליו
 חמץ". **ר.** שלא יראה חמץ, שנאמר⁴⁴⁵: "לא יראה
 לך חמץ". **רא.** שלא ימצא חמץ, שנאמר⁴⁴⁶:
 "שאור, לא ימצא בבתיכם". **רב.** שלא ישתה
 הנזיר יין, ולא דבר שנתערב בו יין וטעמו כטעם
 יין, שנאמר⁴⁴⁷: "וכל משרת ענבים; ואפלו
 החמץ היין או דבר שנתערב בו היין, הרי זה אסור

יכנס פהן גדול עם מת, שנאמר⁴⁴⁸: "ועל כל נפשות
 מת, לא יבא"; כך למדו מפי השמועה, שהוא חייב
 בכל יבוא וחיוב בכל יטמא. **קסט.** שלא יקח שבט
 לוי חלק בארץ ישראל, שנאמר⁴⁴⁹: "ונחלה לא יהיה
 לו". **קע.** שלא יקח שבט לוי חלק בבזה בשעת
 כבוש הארץ, שנאמר⁴⁵⁰: "לא יהיה לכהנים הלויים
 . חלק ונחלה". **קעא.** שלא לעשות קרחה על מת,
 שנאמר⁴⁵¹: "לא תשימו קרחה בין עיניכם - למת".
קעב. שלא לאכל בהמה טמאה, שנאמר⁴⁵²: "אך
 את זה לא תאכלו ממעלי הגרה". **קעג.** שלא לאכל
 דג טמא, שנאמר⁴⁵³: "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא
 תאכלו". **קעד.** שלא לאכל עוף טמא, שנאמר⁴⁵⁴:
 "ואת אלה תשקצו מן העוף, לא יאכלו".
קעה. שלא לאכל שרץ העוף, שנאמר⁴⁵⁵: "כל שרץ
 העוף, טמא הוא לכם, לא יאכלו". **קעו.** שלא
 לאכל שרץ הארץ, שנאמר⁴⁵⁶: "וכל השרץ השרץ
 על הארץ - שקץ הוא, לא יאכל". **קעז.** שלא לאכל
 רמש הארץ, שנאמר⁴⁵⁷: "ולא תטמאו את
 נפשתיכם, בכל השרץ הרמש על הארץ".
קעח. שלא לאכל תולעת הפרות כשתצא לאור,
 שנאמר⁴⁵⁸: "לכל השרץ השרץ על הארץ - לא
 תאכלום". **קעט.** שלא לאכל שרץ המים,
 שנאמר⁴⁵⁹: "אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ
 השרץ". **קפ.** שלא לאכל מתה, שנאמר⁴⁶⁰: "לא
 תאכלו כל נבלה". **קפא.** שלא לאכל טרפה,
 שנאמר⁴⁶¹: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו".
קפב. שלא לאכל אבר מן החי, שנאמר⁴⁶²: "ולא
 תאכל הנפש עם הבשר". **קפג.** שלא לאכל גיד
 הנשה, שנאמר⁴⁶³: "על כן לא יאכלו בני ישראל את
 גיד הנשה". **קפד.** שלא לאכל דם, שנאמר⁴⁶⁴:
 "וכל דם, לא תאכלו". **קפה.** שלא לאכל חלב,

413. ויקרא-אמור, כא, יא. 414. דברים-שופטים, יח, ב. 415. דברים-שופטים, יח, א. 416. דברים-ראה, יד, א. 417. ויקרא-שמיני, יא, ד. 418. ויקרא-שמיני, יא, יא. 419. ויקרא-שמיני, יא, יג. 420. דברים-ראה, יד, יט. 421. ויקרא-שמיני, יא, מא. 422. ויקרא-שמיני, יא, מד. 423. ויקרא-שמיני, יא, מב. 424. ויקרא-שמיני, יא, מג. 425. דברים-ראה, יד, כא. 426. שמות-משפטים, כב, ל. 427. דברים-ראה, יב, כג. 428. בראשית-וישלה, לב, לג. 429. ויקרא-צו, ז, כו. 430. ויקרא-צו, ז, כג. 431. שמות-משפטים, כג, יט. 432. שמות-כיתשא, לד, כו. 433. שמות-משפטים, כא, כח. 434. ויקרא-אמור, כג, יד. 435. ויקרא-אמור, כג, יד. 436. ויקרא-אמור, כג, יד. 437. ויקרא-קדושים, יט, כג. 438. דברים-כיתשא, כב, ט. 439. דברים-האזינו, לב, לח. 440. דברים-כיתשא, כא, כ. 441. ויקרא-אמור, כג, כט. 442. שמות-בא, יג, ג. 443. שמות-בא, יב, כ. 444. דברים-ראה, טז, ג. 445. שמות-בא, יג, ז. 446. שמות-בא, יב, יט. 447. במדבר-נשא, ו, ג.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

עָלָיו, שְׁנֵאֲמַר⁴⁴⁸: "חֲמֵץ יֵין וְחֲמֵץ שֶׁכֶּר לֹא יִשְׁתֶּה". רג. שֶׁלֹּא יֵאָכֵל עֲנָבִים לַחִים, שְׁנֵאֲמַר⁴⁴⁹: "וְעֲנָבִים לַחִים". רד. שֶׁלֹּא יֵאָכֵל עֲנָבִים יְבֵשִׁים, שְׁנֵאֲמַר⁴⁵⁰: "וְיֵבֶשִׁים לֹא יֵאָכֵל". רה. שֶׁלֹּא יֵאָכֵל חֲרָצִים, שְׁנֵאֲמַר⁴⁵¹: "מִחֲרָצִים . . . לֹא יֵאָכֵל". רו. שֶׁלֹּא יֵאָכֵל זִגְגִין, שְׁנֵאֲמַר⁴⁵²: "וְעֵד זֶג - לֹא יֵאָכֵל". רז. שֶׁלֹּא יִשְׁמָא הַנְּזִיר לָמֶת, שְׁנֵאֲמַר⁴⁵³: "לֹאֲבִיו וְלֹאֲמוֹ לֹא יִשְׁמָא". רח. שֶׁלֹּא יִכְנֹס בְּאֹהֶל הַמֶּת, שְׁנֵאֲמַר⁴⁵⁴: "עַל נֶפֶשׁ מֶת, לֹא יָבֹא". רט. שֶׁלֹּא יִגְלַח הַנְּזִיר, שְׁנֵאֲמַר⁴⁵⁵: "תַּעֲרֵר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ". רי. שֶׁלֹּא לִקְצֹר כָּל הַשָּׂדֶה, שְׁנֵאֲמַר⁴⁵⁶: "לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ לִקְצֹר". ריא. שֶׁלֹּא לִלְקֹט הַשִּׁבְלִים הַנוֹפְלוֹת בְּשַׁעַת קְצִירָה, שְׁנֵאֲמַר⁴⁵⁷: "וְלִלְקֹט קְצִירָךְ, לֹא תִלְקֹט". ריב. שֶׁלֹּא לִבְצֹר עוֹלָלוֹת הַכֶּרֶם, [עֲנָבִים בּוֹדִים], שְׁנֵאֲמַר⁴⁵⁸: "וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲזוֹלֶל". ריג. שֶׁלֹּא לִלְקֹט פֶּרֶט הַכֶּרֶם, [עֲנָבִים שֶׁנִּתְלַשְׁחוּ], שְׁנֵאֲמַר⁴⁵⁹: "וּפֶרֶט פְּרִמְךָ לֹא תִלְקֹט". ריד. שֶׁלֹּא לִקַּח עֹמֶר הַשִּׁכְחָה, שְׁנֵאֲמַר⁴⁶⁰: "לֹא תִשׁוּב לִקְחָתוֹ"; וְכֵן כָּל הָאֵילָנוֹת, שְׁנֵאֲמַר⁴⁶¹: "לֹא תִפָּאֵר אַחֲרֶיךָ". רטו. שֶׁלֹּא לִזְרַע בְּלֵאֵי זֶרַעַם, שְׁנֵאֲמַר⁴⁶²: "שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע בְּלֵאִים". רטז. שֶׁלֹּא לִזְרַע תְּבוּאָה אוֹ יֶרֶק בַּכֶּרֶם, שְׁנֵאֲמַר⁴⁶³: "לֹא תִזְרַע פְּרִמְךָ בְּלֵאִים". ריז. שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ [לְזוּג] בְּהֵמָה מִן בְּשֵׂאֵינוֹ מִינוֹ, שְׁנֵאֲמַר⁴⁶⁴: "בְּהֶמְתֶּךָ לֹא תַרְבִּיעַ בְּלֵאִים". ריח. שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּשָׁנִי מִיגֵי בְּהֵמָה פְּאָחַד, שְׁנֵאֲמַר⁴⁶⁵: "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמוֹר יַחֲדוֹ". ריט. שֶׁלֹּא לַחֲסֹם בְּהֵמָה בְּשַׁעַת מְלָאכָה בְּדֹבֵר שְׂאוּכָלֶת מִמֶּנּוּ וְנִהְיָת, שְׁנֵאֲמַר⁴⁶⁶: "לֹא תַחֲסֹם שׂוֹר בְּדִישׁוֹ". רכ. שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֲדָמָה בְּשִׁבְעִית, שְׁנֵאֲמַר⁴⁶⁷: "שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע". רכא. שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֵילָן בְּשִׁבְעִית, שְׁנֵאֲמַר⁴⁶⁸: "וְכִרְמֶךָ לֹא תִזְמֹר". רכב. שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי

שְׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שְׁקוּצָרִין בְּשָׁאֵר הַשָּׁנִים, שְׁנֵאֲמַר⁴⁶⁹: "אֵת סְפִיחַ קְצִירָךְ לֹא תִקְצֹר". רכג. שֶׁלֹּא לִלְקֹט פְּרוֹת הָאֵילָן בְּשִׁבְעִית כְּדֶרֶךְ שְׂאוּסְפִין בְּכָל שָׁנָה וּשְׁנָה, שְׁנֵאֲמַר⁴⁷⁰: "וְאֵת עֲנָבֵי נְזִירָךְ לֹא תִבְצֹר". רכד. שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּשָׁנָה יוֹבֵל בֵּין אֲדָמָה בֵּין אֵילָן, שְׁנֵאֲמַר⁴⁷¹: "לֹא תִזְרַעוּ". רכה. שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי [גִּידוּלִים שֶׁצִּמְחוּ מֵאֵלֶיהֶם] יוֹבֵל בְּשָׁאֵר הַשָּׁנִים, שְׁנֵאֲמַר בּוֹ⁴⁷²: "לֹא תִקְצְרוּ אֵת סְפִיחֶיךָ". רכו. שֶׁלֹּא לִלְקֹט פְּרוֹת יוֹבֵל פֶּאֶסְפֶּת שָׁאֵר שָׁנִים, שְׁנֵאֲמַר בּוֹ⁴⁷³: "וְלֹא תִבְצְרוּ אֵת נְזִירָה". רכז. שֶׁלֹּא לִמְכֹּר שָׂדֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְצִמְתוֹת, שְׁנֵאֲמַר⁴⁷⁴: "וְהָאֶרֶץ, לֹא תִמְכַּר לְצִמְתוֹת". רכח. שֶׁלֹּא לִשְׁנוֹת [אֵת הַשִּׁמּוּשׁ] מִגֶּרֶשׁ הַלְוִיִּם וּשְׂדוֹתֵיהֶם, שְׁנֵאֲמַר⁴⁷⁵: "וּשְׂדֵה מִגֶּרֶשׁ עֲרִיָּהֶם, לֹא יִמְכַּר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמֹדוֹ, שֶׁזוֹ אֲזַהֲרָה שֶׁלֹּא יִשְׁתַּנֶּה. רכט. שֶׁלֹּא לַעֲזֹב אֵת הַלְוִיִּם, שְׁנֵאֲמַר⁴⁷⁶: "הַשֹּׁמֵר לָךְ, פֶּן תַּעֲזֹב אֵת הַלְוִי"; אֵלֹא נוֹתְנִין לָהֶם מִתְּנוּתֵיהֶם וּמִשְׁמָחִים אוֹתָם בְּהֵן בְּכָל רֶגֶל וְרֶגֶל. רל. שֶׁלֹּא יִתְבַּע הַלְוָאָה שֶׁעֲבָרָה עָלֶיהָ שְׁבִיעִית, שְׁנֵאֲמַר⁴⁷⁷: "לֹא יִגַּשׁ אֵת רַעְהוֹ". רלא. שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְּהֹלֹת לַעֲנִי מִפְּנֵי הַשְּׁמָטָה, שְׁנֵאֲמַר⁴⁷⁸: "הַשֹּׁמֵר לָךְ, פֶּן יִהְיֶה דֹבֵר". זֶה הַפֶּלֶל - כָּל מְקוֹם שְׁנֵאֲמַר 'הַשֹּׁמֵר' אוֹ 'פֶּן' אוֹ 'אֵל', אֵינוֹ אֵלֹא מְצִוַּת לֹא תַעֲשֶׂה. רלב. שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְּהִיּוֹת לַעֲנִי וּמִלְּתֵן לוֹ מֵה שֶׁהוּא צָרִיךְ, שְׁנֵאֲמַר⁴⁷⁹: "לֹא תִאֲמָץ אֵת לִבְבְּךָ". נִמְצָא: הַנוֹתֵן צִדְקָה - עוֹשֶׂה מְצִוַּת עֲשֵׂה; וְהַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצִּדְקָה - יֵתֵר עַל שִׁבְטָל עֲשֵׂה, עֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה. רלג. שֶׁלֹּא לִשְׁלַח עֶבֶד עֲבָרֵי רִיקָם כְּשִׁינִצָּא חֲפָשִׁי, שְׁנֵאֲמַר⁴⁸⁰: "לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם". רלד. שֶׁלֹּא יִתְבַּע הָעֲנִי בַּחוּבוֹ כְּשִׁינִדַּע שֶׁהוּא עָנִי, וְלֹא יֵצֵר לוֹ, שְׁנֵאֲמַר⁴⁸¹: "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּפִנְיָה". רלה. שֶׁלֹּא לְהֹלֹת בְּרִפְיֵת לְיִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאֲמַר⁴⁸²: "אֵת כֶּסֶף - לֹא תִתֵּן לוֹ

448. שם. 449. במדבר-נשא, ו, ג. 450. במדבר-נשא, ו, ג. 451. במדבר-נשא, ו, ד. 452. במדבר-נשא, ו, ד. 453. במדבר-נשא, ו, ז. 454. במדבר-נשא, ו, ו. 455. במדבר-נשא, ו, ה. 456. ויקרא-אמור, כג, כב. 457. ויקרא-קדושים, יט, ט. 458. ויקרא-קדושים, יט, י. 459. ויקרא-קדושים, יט, י. 460. דברים-כ"ה, כד, יט. 461. שם, פסוק כ. 462. ויקרא-קדושים, יט, יט. 463. דברים-כ"ה, כב, ט. 464. ויקרא-קדושים, יט, יט. 465. דברים-כ"ה, כב, י. 466. דברים-כ"ה, כב, ד. 467. ויקרא-בהר, כה, ד. 468. ויקרא-בהר, כה, ד. 469. ויקרא-בהר, כה, ה. 470. ויקרא-בהר, כה, ה. 471. ויקרא-בהר, כה, יא. 472. ויקרא-בהר, כה, יא. 473. ויקרא-בהר, כה, יא. 474. ויקרא-בהר, כה, כג. 475. ויקרא-בהר, כה, לד. 476. דברים-ראה, יב, יט. 477. דברים-ראה, טו, ב. 478. דברים-ראה, טו, ט. 479. דברים-ראה, טו, ז. 480. דברים-ראה, טו, יג. 481. שמות-משפטים, כב, כד. 482. ויקרא-בהר, כה, לו.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לְשִׁקֵּר בְּמִמּוֹן שֵׁשׁ לַחֲבֵרָה בִּידָה. **רנ.** שְׁלֹא יוֹנֶה
[יִרְמָה] בְּמִקְחָ וּמִמְכָּר, שְׁנֵאמַר⁴⁹⁷: "אֵל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת
אָחִיו". **רנא.** שְׁלֹא יוֹנֶה בְּדִבְרִים, שְׁנֵאמַר⁴⁹⁸: "וְלֹא
תּוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ"; זוֹ אוֹנָתָה דְּבָרִים.
רנב. שְׁלֹא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בְּדִבְרִים, שְׁנֵאמַר⁴⁹⁹:
"וְגֵר לֹא תוֹנֶה". **רנג.** שְׁלֹא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בְּמִקְחָ
וּמִמְכָּר, שְׁנֵאמַר⁵⁰⁰: "וְלֹא תִלְחָצְנוּ". **רנד.** שְׁלֹא
לְהַחֲזִיר עֶבֶד שֶׁבֶרַח לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאֹדְנוֹ
שֶׁבְּחוּצָה לְאֶרֶץ, שְׁנֵאמַר⁵⁰¹: "לֹא תִסְגִּיר עֶבֶד אֶל
אֲדָנָיו". **רנה.** שְׁלֹא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה, שְׁנֵאמַר⁵⁰²:
"עֲמֵךְ יֹשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּטוֹב לוֹ, לֹא
תוֹנֶנּוּ". **רנו.** שְׁלֹא לַעֲנוֹת יְתוֹם, וְאֶלְמָנָה,
שְׁנֵאמַר⁵⁰³: "כָּל אֶלְמָנָה וְיֵתוֹם, לֹא תַעֲנוּן".
רנז. שְׁלֹא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עֲבָרִי עֲבוֹדָת עֶבֶד,
שְׁנֵאמַר⁵⁰⁴: "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עֶבֶד". **רנת.** שְׁלֹא
לְמַכֵּר אוֹתוֹ מִמִּכְרָת עֶבֶד, שְׁנֵאמַר⁵⁰⁵: "לֹא יִמְכְּרוּ
מִמִּכְרָת עֶבֶד". **רנט.** שְׁלֹא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עֲבָרִי בְּפֶרֶךְ,
שְׁנֵאמַר⁵⁰⁶: "לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפֶרֶךְ". **רס.** שְׁלֹא
לְהַנִּיחַ הַגּוֹי לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עֲבָרִי הַנִּמְכָּר לוֹ בְּפֶרֶךְ,
שְׁנֵאמַר⁵⁰⁷: "לֹא יִרְדְּנוּ בְּפֶרֶךְ לַעֲנִיָּה". **רסא.** שְׁלֹא
לְמַכֵּר אִמָּה עֲבָרִיָּה לְאַחֵר, שְׁנֵאמַר⁵⁰⁸: "לֹא יִמְשַׁל
לְמִכְרָה". **רסב.** שְׁלֹא לְמַנֵּעַ מֵאִמָּה עֲבָרִיָּה הַיְעוּדָה
[הַמְיוּעֶדֶת לְנִשְׁוּאִין] שָׂאֵר [מִזֶּוּן] כְּסוּת וְעוֹנָה [יְחִסִּי אִישׁוֹת],
שְׁנֵאמַר⁵⁰⁹: "שָׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה, לֹא יִגְרַע";
וְהוּא הַדִּין לְשָׂאֵר הַנָּשִׁים. **רסג.** שְׁלֹא לְמַכֵּר אִשָּׁת
יִפְתָּ תֹאֵר לְהִיּוֹת שְׁפָחָה, שְׁנֵאמַר⁵¹⁰: "לֹא
תִמְכְּרֶנָּה". **רסד.** שְׁלֹא לְכַבֵּשׁ [לְכַפּוֹת] אִשָּׁת יִפְתָּ תֹאֵר
לְהִיּוֹת שְׁפָחָה, שְׁנֵאמַר⁵¹¹: "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ".
רסה. שְׁלֹא לְחַמֵּד, שְׁנֵאמַר⁵¹²: "לֹא תַחֲמֹד אִשָּׁת
רֵעֶךָ". **רסו.** שְׁלֹא לְהִתְאַוּת, שְׁנֵאמַר⁵¹³: "לֹא
תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ". **רסז.** שְׁלֹא יֹאכַל הַשֹּׂכִיר שְׁלֹא

בְּנֶשֶׁךְ. **רלו.** שְׁלֹא לָלוֹת בְּרַבִּית, שְׁנֵאמַר⁴⁸³: "לֹא
תִשְׁיַךְ לְאַחֶיךָ"; כֶּף לְמַדּוֹ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁזֶּו
אֲזַהֲרָה לָלוֹה, שְׁלֹא יִנְשֹׁךְ לְמַלְוָה. **רלז.** שְׁלֹא
לְהַשִּׁית יָד [לְסִייעַ] בֵּין לָוֶה וּמַלְוֶה בְּרַבִּית, וְלֹא לְהִיּוֹת
עָרֵב, וְלֹא עֵד, וְלֹא לְכַתֵּב שָׁטֵר בֵּינֵיהֶם, שְׁנֵאמַר⁴⁸⁴:
"לֹא תִשְׁמֹנוּ עָלָיו נֶשֶׁךְ". **רלח.** שְׁלֹא לְאַחֵר פְּעֻלַּת
שֹׂכִיר, שְׁנֵאמַר⁴⁸⁵: "לֹא תִלֵּן פְּעֻלַּת שֹׂכִיר אִתְּךָ".
רלט. שְׁלֹא יִמְשֹׁכֵן בַּעַל חוּבוֹ בְּזוּרַע, שְׁנֵאמַר⁴⁸⁶:
"לֹא תִבֵּא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ". **רמ.** שְׁלֹא לְמַנּוּעַ
הָעֲבוּט [=מִשְׁכּוֹן] מִבְּעָלָיו הָעֹנֵי בַּעַת שְׁהוּא צָרִיךְ לוֹ,
שְׁנֵאמַר⁴⁸⁷: "לֹא תִשְׁכַּב בְּעֲבֹטוֹ"; כְּלוּמַר, לֹא
תִשְׁכַּב וְעֲבוּטוֹ עִמָּךְ, אֲלֹא הַשִּׁכְנָה לוֹ בְּלִילָה,
הוּאִיל וְהוּא צָרִיךְ לוֹ בְּלִילָה. **רמא.** שְׁלֹא לְמַשְׁכֵּן
הָאֶלְמָנָה, שְׁנֵאמַר⁴⁸⁸: "וְלֹא תַחֲבֹל בְּגֵד אֶלְמָנָה".
רמב. שְׁלֹא לְחַבֵּל [=לְמַשְׁכֵּן] כָּלִים שְׁעוֹשִׁין בָּהֶם אֶכָּל
נֶפֶשׁ, שְׁנֵאמַר⁴⁸⁹: "לֹא יַחֲבֹל רַחִים וְרֶכֶב".
רמג. שְׁלֹא לְגַנֵּב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר⁴⁹⁰: "לֹא
תִגְנֹב"; זוֹ גְּנֻבַת נֶפֶשׁ. **רמד.** שְׁלֹא לְגַנֵּב מִמּוֹן,
שְׁנֵאמַר⁴⁹¹: "לֹא תִגְנֹבוּ"; זוֹ גְּנֻבַת מִמּוֹן.

~ יום רביעי כ"ד שבט ~

רמה. שְׁלֹא לְגַזֵּל, שְׁנֵאמַר⁴⁹²: "לֹא תִגְזֹל".
רמו. שְׁלֹא לְהַסִּיג גְּבוּלוֹת, שְׁנֵאמַר⁴⁹³: "לֹא תִסְגִּיג
גְּבוּל רֵעֶךָ". **רמז.** שְׁלֹא לַעֲשֹׂק [לַעֲכֹב מִמּוֹן הוֹלֵת],
שְׁנֵאמַר⁴⁹⁴: "לֹא תַעֲשֹׂק אֶת רֵעֶךָ". **רמח.** שְׁלֹא
לְכַחֵשׁ בְּמִמּוֹן חֲבֵרוֹ, שְׁנֵאמַר⁴⁹⁵: "וְלֹא תִכְחָשׁוּ".
רמט. שְׁלֹא לִישָׁבַע עַל כְּפִירַת מִמּוֹן חֲבֵרוֹ,
שְׁנֵאמַר⁴⁹⁶: "וְלֹא תִשְׁקֹרוּ"; כְּלוּמַר, לֹא תִשָּׁבַע

483. דברים-כ"ה, כג. כ. 484. שמות-משפטים, כב, כד. 485. ויקרא-קדושים, יט, יג. 486. דברים-כ"ה, כד, י.
487. דברים-כ"ה, כד, יב. 488. דברים-כ"ה, כד, יז. 489. דברים-כ"ה, כד, ו. 490. שמות-יתרו, כ, יב.
491. ויקרא-קדושים, יט, יא. 492. ויקרא-קדושים, יט, יג. 493. דברים-שופטים, יט, יד. 494. ויקרא-קדושים, יט, יג.
495. ויקרא-קדושים, יט, יא. 496. ויקרא-קדושים, יט, יא. 497. ויקרא-בהר, כה, יד. 498. ויקרא-בהר, כה, יז.
499. שמות-משפטים, כב, כ. 500. שמות-משפטים, כב, כ. 501. דברים-כ"ה, כג, טז. 502. דברים-כ"ה, כג, יז.
503. שמות-משפטים, כב, כא. 504. ויקרא-בהר, כה, לט. 505. ויקרא-בהר, כה, מב. 506. ויקרא-בהר, כה, מג. 507. ויקרא-בהר,
כה, נג. 508. שמות-משפטים, כא, ח. 509. שמות-משפטים, כא, י. 510. דברים-כ"ה, כא, יד. 511. דברים-כ"ה, כא, יד.
512. שמות-יתרו, כ, יג. 513. שמות-יתרו, כ, יג.

בשעת גמר מלאכה מן המחבר שהוא עושה בו, שְׁנֵאמַר⁵¹⁴: "וְחָרַמְשׁ לֹא תִגִּיף". **רסח**. שלא יקח השכיר יתר על אכילתו, שְׁנֵאמַר⁵¹⁵: "וְאִכְלֹתָ עֲנָבִים כְּנִפְשֵׁךְ שְׂבָעָךְ; וְאֵל כְּלֶיךָ, לֹא תִתֵּן". **רסט**. שלא יתעלם מן האבדה, שְׁנֵאמַר⁵¹⁶: "לֹא תִוָּכַל לְהִתְעַלֵּם". **רע**. שלא להניח בהמה רובצת תחת משאה בדרך, שְׁנֵאמַר⁵¹⁷: "לֹא תִרְאֶה חֲמֹר אַחִיד". **רעא**. שלא לעשות עול במדה, שְׁנֵאמַר⁵¹⁸: "לֹא תַעֲשֶׂה עֹל בְּמִשְׁפָּט"; מפי השמועה למדו, שהפתיב מזהיר: לא תעשו עול במשפט המדה. **רעב**. שלא להיות אצלנו אבן ואבן איפה ואיפה [מדות מזויפות], שְׁנֵאמַר⁵¹⁹: "לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּבִיתְךָ וְגו'". **רעג**. שלא לעול המשפט, שְׁנֵאמַר⁵²⁰: "לֹא תַעֲשֶׂה עֹל בְּמִשְׁפָּט". **רעד**. שלא לקח שחד, שְׁנֵאמַר⁵²¹: "וְשֹׁחַד, לֹא תִקַּח". **רעה**. שלא לכבד גדול בדין, שְׁנֵאמַר⁵²²: "וְלֹא תִהְיֶה פָנֶי גָדוֹל". **רעו**. שלא יירא הדין בדין מאדם רע, שְׁנֵאמַר⁵²³: "לֹא תִגֹּרֻוּ מִפְּנֵי אִישׁ". **רעז**. שלא לרחם על עני בדין, שְׁנֵאמַר⁵²⁴: "וְדָל, לֹא תִהְיֶה בְּרִיבּוֹ". **רעת**. שלא להטות משפט אדם חוטא, שְׁנֵאמַר⁵²⁵: "לֹא תִטֶּה מִשְׁפָּט אֲבִינֶךָ"; זה אכיון במצוות. **רעט**. שלא לרחם על המזיק בדיני קנסות, שְׁנֵאמַר⁵²⁶: "לֹא תַחֲוֶה עֵינֶךָ". **רפ**. שלא להטות משפט גרים ויתומים, שְׁנֵאמַר⁵²⁷: "לֹא תִטֶּה מִשְׁפָּט גֵר יְתוֹם". **רפא**. שלא לשמע מאחד מבעלי דינין ואין חברו עמו, שְׁנֵאמַר⁵²⁸: "לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שׂוֹא". **רפב**. שלא לנטות אחרי רבים בדיני נפשות, אם היו המחייבין יותר על המזפין [אחד], שְׁנֵאמַר⁵²⁹: "לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת". **רפג**. שלא ילמד חובה מי שלמד זכות תחלה בדיני נפשות, שְׁנֵאמַר⁵³⁰: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רֵב, לְנִטָּת". **רפד**. שלא

למנות בדינין אדם שאינו חכם בדיני תורה, אף על פי שהוא חכם בחכמות אחרות, שְׁנֵאמַר⁵³¹: "לֹא תִכְרִיז פְּנִים בְּמִשְׁפָּט". **רפה**. שלא להעיד בשקר, שְׁנֵאמַר⁵³²: "לֹא תַעֲנֶה בְּרַעְךָ עַד שֶׁקֶר". **רפו**. שלא יעיד בעל עברה, שְׁנֵאמַר⁵³³: "אֵל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רִשָּׁע, לְהִית עַד חֲמָס". **רפז**. שלא יעיד קרוב [משפחה], שְׁנֵאמַר⁵³⁴: "לֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים"; מפי השמועה למדו, שלא יומתו אבות בעדות בנים, והוא הדין לשאר קרובים. **רפח**. שלא לכתר הדין על פי עד אחד, שְׁנֵאמַר⁵³⁵: "לֹא יִקּוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ". **רפט**. שלא להרג נקי, שְׁנֵאמַר⁵³⁶: "לֹא תִרְצַח". **רצ**. שלא לחתוף הדין באמד הדעת [ע"פ נטיית המחשבה], עַד שִׁירְאוּ שְׁנֵי עֵדִים גּוֹפּוּ שֶׁל דָּבָר, שְׁנֵאמַר⁵³⁷: "וְנָקִי וְצַדִּיק אֵל תִּהְיֶה". **רצא**. שלא יורה העד בדין שהעיד בו בדיני נפשות, שְׁנֵאמַר⁵³⁸: "וְעַד אֶחָד, לֹא יַעֲנֶה כְּנִפְשׁ". **רצב**. שלא להרג מחייב הריגה קדם שיעמד בדין, שְׁנֵאמַר⁵³⁹: "וְלֹא יָמוּת הָרָצָח, עַד עֲמָדוֹ לִפְנֵי הַעֲדָה". **רצג**. שלא לחוס על הרודף, אלא הורגין אותו קדם שיעגע לנרדף ויהרגנו או יגלה ערותו, שְׁנֵאמַר⁵⁴⁰: "וְקָצַצְתָּ אֶת כַּפֵּה, לֹא תַחֲוֶה עֵינֶיךָ". **רצד**. שלא לענש האנוס, שְׁנֵאמַר⁵⁴¹: "וְלֹא תַעֲנֶה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר". **רצה**. שלא לקח כפר מן הרוצח, שְׁנֵאמַר⁵⁴²: "וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ". **רצו**. שלא לקח כפר בגלות רוצח בשגגה, שְׁנֵאמַר⁵⁴³: "וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר, לְנוֹס אֶל עִיר מְקֻלָּטוֹ". **רצז**. שלא לעמד על הדם [להימנע מלהחיל נפש], שְׁנֵאמַר⁵⁴⁴: "לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעְךָ". **רצח**. שלא להניח מכשול, שְׁנֵאמַר⁵⁴⁵: "וְלֹא תִשֶּׂם דָּמִים בְּבִיתְךָ". **רצט**. שלא להכשיל תם בדרך, שְׁנֵאמַר⁵⁴⁶: "וְלֹא תִפְגֵּי עוֹר, לֹא תִתֵּן מְכָשֶׁל". **ש**. שלא

514. דברים-כיתצא, כג, כו. 515. דברים-כיתצא, כג, כה. 516. דברים-כיתצא, כב, ג. 517. שמות-משפטים, כג, ה. 518. ויקרא-קדושים, יט, לה. 519. דברים-כיתצא, כה, יד. 520. ויקרא-קדושים, יט, טו. 521. שמות-משפטים, כג, ח. 522. ויקרא-קדושים, יט, טו. 523. דברים, א, יז. 524. שמות-משפטים, כג, ג. 525. שמות-משפטים, כג, ו. 526. דברים-שופטים, יט, כא. 527. דברים-כיתצא, כד, יז. 528. שמות-משפטים, כג, א. 529. שמות-משפטים, כג, ב. 530. שמות-משפטים, כג, ב. 531. דברים, א, יז. 532. שמות-יתרו, כ, יב. 533. שמות-משפטים, כג, א. 534. דברים-כיתצא, כד, טז. 535. דברים-שופטים, יט, טו. 536. שמות-יתרו, כ, יב. 537. שמות-משפטים, כג, ז. 538. במדבר-מסעי, לה, ל. 539. במדבר-מסעי, לה, יב. 540. דברים-כיתצא, כה, יב. 541. דברים-כיתצא, כב, כו. 542. במדבר-מסעי, לה, לא. 543. במדבר-מסעי, לה, לב. 544. ויקרא-קדושים, יט, טז. 545. דברים-כיתצא, כב, ח. 546. ויקרא-קדושים, יט, יד.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

להוסיף במלקות המחייב מלקות, שְנֵאֲמַר⁵⁴⁷: "לא יוסיף; פֶּן יוסיף". **שא**. שלא לְרַגֵּל [לִרְכֹּל], שְנֵאֲמַר⁵⁴⁸: "לא תלך רכיל בעמִיךָ". **שב**. שלא לשנא בלב, שְנֵאֲמַר⁵⁴⁹: "לא תשנא את אחיך בלבבך". **שג**. שלא להלפין פני אדם מישראל, שְנֵאֲמַר⁵⁵⁰: "הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא". **שד**. שלא לנקם, שְנֵאֲמַר⁵⁵¹: "לא תקם". **שה**. שלא לנטר, שְנֵאֲמַר⁵⁵²: "ולא תטר". **שו**. שלא לקח אם על הבנים [יונה, בנכחות הגזילים], שְנֵאֲמַר⁵⁵³: "לא תקח האם על הבנים". **שז**. שלא לגלח שער הנתק [נגע צרעת], שְנֵאֲמַר⁵⁵⁴: "ואת הנתק לא יגלח". **שח**. שלא לתלש סימני צרעת, שְנֵאֲמַר⁵⁵⁵: "השֹׁמֵר בנגע הצרעת". **שט**. שלא לעבד ולזרע בנחל איתן, שְנֵאֲמַר⁵⁵⁶: "אשר לא יעבד בו, ולא יזרע". **שי**. שלא יתחייב חתן בדבר מצרכי צבור כל שנתו, כגון צבא ושְמירת החומה וכיוצא בהן, שְנֵאֲמַר⁵⁵⁷: "לא יצא בצבא, ולא יעבד עליו לכל דבר". **שיא**. שלא להחיות מכשף, שְנֵאֲמַר⁵⁵⁸: "מכשפה לא תחיה". **שיב**. שלא להמרות על פי בית דין, שְנֵאֲמַר⁵⁵⁹: "לא תסור מפל הדבר אשר יגידו לך". **שיג**. שלא להוסיף על מצוות התורה, בין תורה שכתב בין בפרושה שקבלו על פה, שְנֵאֲמַר⁵⁶⁰: "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם - אותו תשמרו לעשות; לא תסף עליו". **שיד**. שלא לגרע מפל מצוות התורה, שְנֵאֲמַר⁵⁶¹: "ולא תגרע ממנו". **שטו**. שלא לקלל הדן, שְנֵאֲמַר⁵⁶²: "אלהים לא תקלל". **שטז**. שלא לקלל הנשיא, והוא המלך או ראש ישיבת ארץ ישראל, שְנֵאֲמַר⁵⁶³: "ונשיא בעמך, לא תאר".

שז. שלא לקלל אחד משאר ישראל, שְנֵאֲמַר⁵⁶⁴: "לא תקלל חרש". **שית**. שלא לקלל אב ואם, שְנֵאֲמַר⁵⁶⁵: "ומקלל אביו ואמו, מות יומת". **שיט**. שלא להכות אב ואם, שְנֵאֲמַר⁵⁶⁶: "ומכה אביו ואמו, מות יומת". **שכ**. שלא לעשות מלאכה בשבת, שְנֵאֲמַר⁵⁶⁷: "לא תעשה כל מלאכה". **שכא**. שלא להלך חוץ לתחום מדינה פהולכי דרכים בשבת, שְנֵאֲמַר⁵⁶⁸: "אל יצא איש ממקומו". **שכב**. שלא לענש בשבת, שְנֵאֲמַר⁵⁶⁹: "לא תבערו אש בכל משבתיכם". **שכג**. שלא לעשות מלאכה בראשון של פסח, שְנֵאֲמַר⁵⁷⁰: "כל מלאכה לא יעשה בהם". **שכד**. שלא לעשות מלאכה בשביעי של פסח, שְנֵאֲמַר⁵⁷¹: "כל מלאכה לא יעשה בהם". **שכה**. שלא לעשות מלאכה בחג השבועות, שְנֵאֲמַר⁵⁷²: "כל מלאכת עבודה לא תעשו". **שכו**. שלא לעשות מלאכה באחד לחדש השביעי, שְנֵאֲמַר⁵⁷³: "כל מלאכת עבודה לא תעשו". **שכז**. שלא לעשות מלאכה ביום הכפורים, שְנֵאֲמַר⁵⁷⁴: "וכל מלאכה לא תעשו". **שכח**. שלא לעשות מלאכה בראשון של חג [הסוכות], שְנֵאֲמַר⁵⁷⁵: "כל מלאכת עבודה לא תעשו". **שכט**. שלא לעשות מלאכה ביום השמיני של חג, שְנֵאֲמַר⁵⁷⁶: "כל מלאכת עבודה לא תעשו". **של**. שלא לגלות ערות אדם, שְנֵאֲמַר⁵⁷⁷: "אמך היא, לא תגלה ערותה". **שלא**. שלא לגלות ערות אחות, שְנֵאֲמַר⁵⁷⁸: "ערות אחותך לא תגלה". **שלב**. שלא לגלות ערות אשת אב, שְנֵאֲמַר⁵⁷⁹: "ערות אשת אביך לא תגלה". **שלג**. שלא לגלות ערות אחותו מן האב ומן האם, שְנֵאֲמַר⁵⁸⁰: "ערות בת אשת אביך מולדת אביך,

547. דברים-כ"ה, כה, ג. 548. ויקרא-קדושים, יט, טז. 549. ויקרא-קדושים, יט, יז. 550. ויקרא-קדושים, יט, יז. 551. ויקרא-קדושים, יט, יח. 552. ויקרא-קדושים, יט, יח. 553. דברים-כ"ה, כב, ו. 554. ויקרא-תזריע, יג, לג. 555. דברים-כ"ה, תצא, כד, ח. 556. דברים-כ"ה, תצא, כא, ד. 557. שמות-משפטים, כב, יז. 558. דברים-כ"ה, תצא, כד, ה. 559. דברים-שופטים, יז, יא. 560. דברים-עקב, יג, א. 561. דברים-עקב, יג, א. 562. שמות-משפטים, כב, כז. 563. שמות-משפטים, כב, כז. 564. ויקרא-קדושים, יט, יד. 565. שמות-משפטים, כא, יז. 566. שמות-משפטים, כא, טז. 567. שמות-יתרו, כ, ט. 568. שמות-בשלח, טז, כט. 569. שמות-ויקהל, לה, ג. 570. שמות-בא, יב, טז. 571. שמות-בא, יב, טז. 572. ויקרא-אמור, כג, לו. 573. ויקרא-אמור, כג, כה. 574. ויקרא-אחרי-מות, טז, כט. 575. ויקרא-אמור, כג, לה. 576. ויקרא-אמור, כג, לו. 577. ויקרא-אחרי-מות, יח, ז. 578. ויקרא-אחרי-מות, יח, ט. 579. ויקרא-אחרי-מות, יח, יא. 580. ויקרא-אחרי-מות, יח, יא.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

עצמו, שְׁנֵאֲמַר⁵⁸⁸: "עֲרוֹת אָחִי אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה".
שנג. שְׁלֹא לְקַרֵּב לְעַרְוֹת בְּדִבְרֵי הַמְּבִיאִין לַיָּדִי
 גְּלוּי עֲרוֹה, כְּגוֹן חֲבוּק וְנִשְׁוּק וּרְמִיזָה וּקְפִיצָה,
 שְׁנֵאֲמַר⁵⁸⁹: "אֵל כָּל שְׂאֵר בָּשָׂרוֹ, לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת
 עֲרוֹה"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁזֶּה אֲזַהֲרָה לְקַרְבָּה
 הַמְּבִיאָה לַיָּדִי גְלוּי עֲרוֹה. **שנד.** שְׁלֹא יִשָּׂא מִמֶּזֶר
 בֵּת יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹⁰: "לֹא יִבֹּא מִמֶּזֶר בִּקְהָל ה'".
שנה. שְׁלֹא תִהְיֶה קִדְּשָׁה, וְהִיא הַנִּבְעָלֶת בְּלֹא כְּתֻבָּה
 וְקִדּוּשִׁין, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹¹: "לֹא תִהְיֶה קִדְּשָׁה".
שנו. שְׁלֹא יִחְזִיר הַמִּגְרָשׁ גְּרוּשְׁתּוֹ אַחֵר שֶׁנִּשְׁאָת
 לְאַחֵר, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹²: "לֹא יִכָּל בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר
 שָׁלְחָה לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ". **שנז.** שְׁלֹא תִנָּשֵׂא הַיִּבְמָה
 לְאִישׁ זֶר חוּץ מִיְבֻמָּה, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹³: "לֹא תִהְיֶה אִשֶּׁת
 הַמֵּת". **שנה.** שְׁלֹא יִגְרַשׁ הָאוֹנֵס אֶנְשׁוֹתָיו,
 שְׁנֵאֲמַר⁵⁹⁴: "לֹא יִכָּל שְׁלַחָה כָּל יָמָיו". **שנט.** שְׁלֹא
 יִגְרַשׁ מוֹצִיא שֵׁם רָע [על אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא הִיטָה בְּתוֹלָה] אֶת אִשְׁתּוֹ,
 שְׁנֵאֲמַר בּו⁵⁹⁵: "לֹא יִכָּל לְשַׁלְּחָה כָּל יָמָיו".
שס. שְׁלֹא יִקַּח סָרִיס בֵּת יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹⁶: "לֹא
 יָבֹא פְּצוּעַ דֶּכָּא". **שסא.** שְׁלֹא לְסָרֵס זָכָר מִכָּל
 הַמִּינִין, לֹא אֵדָם וְלֹא בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹⁷:
 "וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ". **שסב.** שְׁלֹא לְמַנּוֹת עַל
 יִשְׂרָאֵל אִישׁ מִקְּהֵל גֵּרִים, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹⁸: "לֹא תִכָּל
 לַתֵּת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי". **שסג.** שְׁלֹא יִרְבֶּה הַמֶּלֶךְ
 סוֹסִים, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹⁹: "לֹא יִרְבֶּה לוֹ סוֹסִים".
שסד. שְׁלֹא יִרְבֶּה הַמֶּלֶךְ נָשִׁים, שְׁנֵאֲמַר⁶⁰⁰: "וְלֹא
 יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים". **שסה.** שְׁלֹא יִרְבֶּה לוֹ הַמֶּלֶךְ כֶּסֶף
 וְזָהָב, שְׁנֵאֲמַר⁶⁰¹: "וְכֶסֶף וְזָהָב, לֹא יִרְבֶּה לוֹ מְאֹד".
אלו. הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת שְׁנֵאֲמַר
 לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינִי, הֵן וּכְלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטוֹתֵיהֶן
 וְדִקְדּוּקֵיהֶן; וְכָל אוֹתָן הַכְּלָלוֹת וְהַדִּקְדּוּקִין
 וְהַבְּאִוּרִין שֶׁל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, הִיא תוֹרָה שְׁבַעַל
 פֶּה שֶׁקִּבְּלוּ בֵּית דִּין מִפִּי בֵּית דִּין. וְיֵשׁ מִצְוֹת

אַחוּתָהּ הִיא - לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָהּ". **שלד.** שְׁלֹא לְגִלּוֹת
 עֲרוֹת בֵּת הַבֶּן, שְׁנֵאֲמַר⁵⁸¹: "עֲרוֹת בֵּת בֶּןךָ".
שלה. שְׁלֹא לְגִלּוֹת עֲרוֹת בֵּת הַבֵּת, שְׁנֵאֲמַר⁵⁸²: "אוֹ
 בֵּת בְּתֶךָ, לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָן". **שלו.** שְׁלֹא לְגִלּוֹת עֲרוֹת
 הַבֵּת; וְלָמָּה לֹא נִתְפָּרְשָׁה בְּתוֹרָה? מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּר בֵּת
 הַבֵּת, שֶׁתֵּק מִן הַבֵּת; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁאִסּוּר
 הַבֵּת מְגוּפֵי תוֹרָה, כְּשֶׁאֵר עֲרִיּוֹת. **שלז.** שְׁלֹא לְגִלּוֹת
 עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּה, שְׁנֵאֲמַר⁵⁸³: "עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּה לֹא
 תִגְלֶה". **שלה.** שְׁלֹא לְגִלּוֹת עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתּוֹ, שְׁנֵאֲמַר⁵⁸⁴:
 "אֵת בֵּת בְּנָהּ". **שלט.** שְׁלֹא לְגִלּוֹת עֲרוֹת
 אִשָּׁה וּבִתּוֹ בִּתְּהָ, שְׁנֵאֲמַר⁵⁸⁵: "וְאֵת בֵּת בְּתָהּ לֹא
 תִקַּח". **שמ.** שְׁלֹא לְגִלּוֹת עֲרוֹת אַחוּת הָאָב,
 שְׁנֵאֲמַר⁵⁸⁶: "עֲרוֹת אַחוּת אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה".
שמא. שְׁלֹא לְגִלּוֹת עֲרוֹת אַחוּת הָאָם, שְׁנֵאֲמַר⁵⁸⁷:
 "עֲרוֹת אַחוּת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה". **שמב.** שְׁלֹא לְגִלּוֹת
 עֲרוֹת אִשֶּׁת אָחִי הָאָב, שְׁנֵאֲמַר⁵⁸⁸: "אֵל אִשְׁתּוֹ לֹא
 תִקְרַב, דִּדְתָּךְ הִיא". **שמג.** שְׁלֹא לְגִלּוֹת עֲרוֹת אִשֶּׁת
 הַבֶּן, שְׁנֵאֲמַר⁵⁸⁹: "עֲרוֹת כֶּלְתֶךָ, לֹא תִגְלֶה".
שמד. שְׁלֹא לְגִלּוֹת עֲרוֹת אִשֶּׁת אָח, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹⁰:
 "עֲרוֹת אִשֶּׁת אָחִיךָ לֹא תִגְלֶה". **שמה.** שְׁלֹא לְגִלּוֹת
 עֲרוֹת אַחוּת אִשְׁתּוֹ, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹¹: "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ
 לֹא תִקַּח". **שמו.** שְׁלֹא לְגִלּוֹת עֲרוֹת נָדָה,
 שְׁנֵאֲמַר⁵⁹²: "וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדַת טְמֵאָתָה - לֹא תִקְרַב".
שמוז. שְׁלֹא לְגִלּוֹת עֲרוֹת אִשֶּׁת אִישׁ, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹³:
 "וְאֵל אִשֶּׁת עַמִּיתְךָ - לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתְּךָ לְזָרַע".
שמח. שְׁלֹא לְשַׁכֵּב עִם בְּהֵמָה, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹⁴: "וּבְכָל
 בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתְּךָ לְזָרַע". **שמט.** שְׁלֹא תִבִּיא
 אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹⁵: "וְאִשָּׁה לֹא תַעֲמִיד
 לְפָנַי בְּהֵמָה לְרִבְעָה". **שנ.** שְׁלֹא לְשַׁכֵּב עִם זָכָר,
 שְׁנֵאֲמַר⁵⁹⁶: "וְאֵת זָכָר - לֹא תִשָּׁכֵב". **שנא.** שְׁלֹא
 לְגִלּוֹת עֲרוֹת הָאָב עִצְמוֹ, שְׁנֵאֲמַר⁵⁹⁷: "עֲרוֹת אֲבִיךָ
 לֹא תִגְלֶה". **שנב.** שְׁלֹא לְגִלּוֹת עֲרוֹת אָחִי הָאָב

581. ויקרא-אחרי-מות, יח, י. 582. ויקרא-אחרי-מות, יח, י. 583. ויקרא-אחרי-מות, יח, יז. 584. ויקרא-אחרי-מות, יח, יז.
 585. ויקרא-אחרי-מות, יח, יז. 586. ויקרא-אחרי-מות, יח, יג. 587. ויקרא-אחרי-מות, יח, יב. 588. ויקרא-אחרי-מות, יח, יד.
 589. ויקרא-אחרי-מות, יח, טו. 590. ויקרא-אחרי-מות, יח, טז. 591. ויקרא-אחרי-מות, יח, יח. 592. ויקרא-אחרי-מות, יח, יט.
 593. ויקרא-אחרי-מות, יח, כ. 594. ויקרא-אחרי-מות, יח, כג. 595. ויקרא-אחרי-מות, יח, כג. 596. ויקרא-אחרי-מות, יח, כב.
 597. ויקרא-אחרי-מות, יח, ז. 598. ויקרא-אחרי-מות, יח, יד. 599. ויקרא-אחרי-מות, יח, ו. 600. דברים-כיתצא, כג, ג.
 601. דברים-כיתצא, כג, יח. 602. דברים-כיתצא, כד, ד. 603. דברים-כיתצא, כה, ה. 604. דברים-כיתצא, כב, כט.
 605. דברים-כיתצא, כב, יט. 606. דברים-כיתצא, כג, ב. 607. ויקרא-אמור, כב, כד. 608. דברים-שופטים, יז, טו.
 609. דברים-שופטים, יז, טז. 610. דברים-שופטים, יז, יז. 611. דברים-שופטים, יז, יז.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יחיד שמו ברוך הוא, ואסור עבודה זרה. וקראתי
שם ספר זה, 'ספר המדע'.

ספר שני - אכלל בו המצוות שהן תדירות,
שנצטוונו בהן כדי לאהב את המקום ולזכרו תמיד -
כגון קרית שמע, ותפלה, ותפלין, וברכות; ומילה
בכלל, לפי שהוא אות בבשרנו להזכיר תמיד בשעה
שאין שם לא תפלין ולא ציצית וכיוצא בהן. וקראתי
שם ספר זה, 'ספר אהבה'.

ספר שלישי - אכלל בו כל המצוות שהן בזמנים
ידועים - כגון שבת, ומועדות. וקראתי שם ספר
זה, 'ספר זמנים'.

ספר רביעי - אכלל בו המצוות של בעילה - כגון
קדושין וגרושין, ויבום וחליצה. וקראתי שם ספר
זה, 'ספר נשים'.

ספר חמישי - אכלל בו מצוות של ביאות
אסורות, ומצוות של מאכלות אסורות - לפי
שבשני ענינים האלו קדשנו המקום והבדילנו מן
האמות, בעריות ובמאכלות אסורות, ובשניהם
נאמר⁶¹³: "ואבדל אתכם מן העמים", "אשר
הבדלתי אתכם מן העמים"⁶¹⁴. וקראתי שם ספר
זה, 'ספר קדשה'.

ספר ששי - אכלל בו מצוות שיתחייב אדם בהן
מי שאסר עצמו בדברים - כגון שבועות ונדרים.
וקראתי שם ספר זה, 'ספר הפלאה'.

ספר שביעי - אכלל בו מצוות שהם בזרע הארץ
- כגון שמטין ויובלות, ומעשרות ותרומות, ושאר
מצוות הנגללין עמהן מענינם. וקראתי שם ספר
זה, 'ספר זרעים'.

ספר שמיני - אכלל בו מצוות שהם בבגדן מקדש
וקרבנות צבור התמידין. וקראתי שם ספר זה, 'ספר
עבודה'.

ספר תשיעי - אכלל בו מצוות שהן בקרבנות
היחיד. וקראתי שם ספר זה, 'ספר קרבנות'.

אחרות שנתחדשו אחר מפת תורה, וקבעו אותן
נביאים וחכמים, ופשוטו בכל ישראל - כגון מקרא
מגלה, ונר חנכה, ותענית תשעה באב, וידיים,
וערובין. ויש לכל מצוה ומצוה מאלו פרושין
ודקדוקין; והכל יתבאר בחבור זה.

כל אלו המצוות שנתחדשו - תיבין אנו לקבלם
וילשמרם, שנאמר: "לא תסור מן הדבר וכו'";
ואינן תוספת על מצוות התורה. ועל מה הזהירה
תורה, "לא תסף עליו ולא תגרע ממנו"? שלא
יהיה נביא רשאי לחדש דבר, ולומר שהקדוש ברוך
הוא צוהו במצוה זו להוסיפה למצוות התורה, או
לחסר אחת מאלו השש מאות ושלוש עשרה מצוות.
אבל אם הוסיפו בית דין עם נביא שיהיה באותו
הזמן מצוה דרך תקנה, או דרך הוראה, או דרך
גזירה - אין זו תוספת; שהרי לא אמרו שהקדוש
ברוך הוא צוה לעשות ערוב או לקרות המגלה
בעונתה. ואלו אמרו כן, היו מוסיפין על התורה.
אלא כף אנו אומרים, שהנביאים עם בית דין תקנו
וצוו לקרות המגלה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של
הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו, והיה קרוב
לשוענו כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות
הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה, שנאמר⁶¹²:
"ומי גוי גדול, אשר לו אלהים קרבים אליו". ועל
דרך זו היא כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים,
בין עשה ובין לא תעשה.

~ יום חמישי כ"ה שבט ~

וראיתי לחלק חבור זה
לארבעה עשר ספרים:

ספר ראשון - אכלל בו כל המצוות שהן עקר דת
משה רבנו, וצריך להודיע אותם תחלת הכל - כגון

612. דברים ואתחנן, ד, ו. 613. ויקרא-קדושים, כ, כו. 614. שם, פסוק כד.

ועירובין: מדוע לא נמנה מספר מצוות דרבנן? - לקו"ש חכ"ט ע' 104, יין מלכות ס". אין זו תוספת: דיון בגדר מצוות שהתחדשו אחרי מ"ת -
סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 130. וראיתי. . ספרים: טעם סדר הספרים וההלכות - לקו"ש ח"י ע' 225. כל המצוות: לא הוזכרו כל המצוות שבספר
המדע - לקו"ש ח"כ ע' 18 הע' 54. ואיסור עבודה זרה: חיוב ושלילה במצוה - לקו"ש ח"כ ע' 23. שהן תדירות: ביאור - לקו"ש חל"ב ע' 129.
לא הוזכרה מצות מזוזה - לקו"ש חכ"ט ע' 66. בבגדן מקדש: דיוק הלשון "מקדש" - לקו"ש ח"ט ע' 143 והע' 35.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הלכות תלמוד תורה. יש בכללן שתי מצוות - (א) ללמוד תורה; (ב) לכבד מלמדך ויודעך. הלכות עבודה זרה וחקות הגוים. יש בכללן אחת וחמשים מצוות - שתי מצוות עשה, ותשע וארבעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) שלא לפנות אחר עבודה זרה; (ב) שלא לתור אחר הרהור הלב וראית העינים; (ג) שלא לגדף; (ד) שלא יעבד אותה כדרך עבודתה; (ה) שלא ישתחוה לה; (ו) שלא לעשות פסל לעצמו; (ז) שלא לעשות פסל אפלו לאחרים; (ח) שלא לעשות צורות לנואי; (ט) שלא להדיח אחרים אחריה; (י) לשרף עיר הנדחת; (יא) שלא לבנותה; (יב) שלא ליהנות מקל ממונה; (יג) שלא להסית לעבדה; (יד) שלא לאהב המסית; (טו) שלא לעזב שנאתו; (טז) שלא להצילו; (יז) שלא ללמד עליו זכות; (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה; (יט) שלא להתנבא בשמה; (כ) שלא לשמע מן המתנבא בשמה; (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם ה'; (כב) שלא לגור [לחשוש] מהריגת נביא שקר; (כג) שלא לשבע בשם עבודה זרה; (כד) שלא לעשות אוב; (כה) שלא לעשות ידעוני [מיני כישוף]; (כו) שלא להעביר למלך [עבודה זרה]; (כז) שלא להקים מצבה; (כח) שלא להשתחוות על אבן משפית; (כט) שלא לטע אשרה; (ל) לאבד עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה; (לא) שלא ליהנות בעבודה זרה ובכל משמשיה; (לב) שלא ליהנות בצפוי נעבד [שהשתמשו לעבודה זרה]; (לג) שלא לכת ברית לעובדי עבודה זרה; (לד) שלא לחן עליהם; (לה) שלא ישבו בארצנו; (לו) שלא לנהוג במנהגותיהם ובמלבושם; (לז) שלא לנחש; (לח) שלא לקסם; (לט) שלא לעונן; (מ) שלא לחבר חבר; (מא) שלא לדרש אל המתים [מיני כישוף]; (מב) שלא לשאל באוב; (מג) שלא לשאל בידעוני; (מד) שלא לכשף; (מה) שלא להקיר [לגלח] פאת ראש; (מו) שלא להשחית פאת זקן; (מז) שלא יעדה [ללבש] איש עדי אשה; (מח) שלא תעדה

ספר עשרי - אכלל בו מצוות שהן בטירות וטמאות. וקראתי שם ספר זה, 'ספר טהרה'. ספר אחד עשר - אכלל בו מצוות שבין אדם לחברו, ויש בהן חזק תחלה בממון או בגוף. וקראתי שם ספר זה, 'ספר נזיקין'. ספר שנים עשר - אכלל בו מצוות מכירה וקניה. וקראתי שם ספר זה, 'ספר קנין'. ספר שלשה עשר - אכלל בו מצוות שבין אדם לחברו, בשאר דינין שאין בתחלתן חזק - כגון שומרין, ובעלי חובות, וטענות וכפירות. וקראתי שם ספר זה, 'ספר משפטים'. ספר ארבעה עשר - אכלל בו מצוות שהן מסורין לסנהדרין - כגון מיתות בית דין, וקבלת עדות, ודין המלך ומלחמות. וקראתי שם ספר זה, 'ספר שופטים'. וזה הוא חלוק הלכות של חבור זה לפי עניני הספרים, וחלוק המצוות לפי עניני ההלכות.

ספר המדע

הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות יסודי התורה, הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה זרה וחקות הגוים, הלכות תשובה. הלכות יסודי התורה. יש בכללן עשר מצוות - שש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוש: ⁶¹⁵ לידע שיש שם אלוה; (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה זולתי ה'; (ג) ליחדו; (ד) לאהבו; (ה) ליראה ממנו; (ו) לקדשו; (ז) שלא לחלל שמו; (ח) שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן; (ט) לשמע מן הנביא המדבר בשמו; (י) שלא לנסותו. הלכות דעות. יש בכללן אחת עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) להדמות בדרכיו; (ב) להדבק בידעיו; (ג) לאהב את הרעים; (ד) לאהב את הגרים; (ה) שלא לשנא אחים; (ו) להוכיח; (ז) שלא להלבין פנים; (ח) שלא לענות אמלליו; (ט) שלא לילך רכיל; (י) שלא לנקם; (יא) שלא לנטר.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הלכות ערובין, הלכות שביתת עשור, הלכות שביתת יום טוב, הלכות חמץ ומצה, הלכות שופר וספה ולולב, הלכות שקלים, הלכות קדוש החדש, הלכות תעניות, הלכות מגלה וחספה.

הלכות שבת. יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטון: (א) לשבת בשביעי; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) שלא לענש בשבת; (ד) שלא לצאת חוץ לגבול בשבת; (ה) לקדש היום בזכירה.

הלכות ערובין. מצוות עשה אחת, והיא מדברי סופרים ואינה מן המצוות.

הלכות שביתת עשור. יש בכללן ארבע מצוות - שתי מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטון: (א) לשבת בו מלאכה; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) להתענות בו; (ד) שלא לאכל ולשתות בו.

הלכות שביתת יום טוב. יש בכללן שתיים עשרה מצוות - שש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטון: (א) לשבת בראשון של פסח; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) לשבת בשביעי של פסח; (ד) שלא לעשות בו מלאכה; (ה) לשבת ביום חג השבועות; (ו) שלא לעשות בו מלאכה; (ז) לשבת בראש השנה; (ח) שלא לעשות בו מלאכה; (ט) לשבת בראשון של חג [הסוכות]; (י) שלא לעשות בו מלאכה; (יא) לשבת בשמיני של חג; (יב) שלא לעשות בו מלאכה.

הלכות חמץ ומצה. יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטון: (א) שלא לאכל חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה; (ב) להשבית שאור כל [חמץ] מארבעה עשר; (ג) שלא לאכל חמץ כל שבועה; (ד) שלא לאכל תערובת חמץ כל שבועה; (ה) שלא יראה חמץ כל שבועה; (ו) שלא ימצא חמץ כל שבועה; (ז) לאכל מצה בלילי הפסח; (ח) לספור ביציאת מצרים באותו הלילה.

הלכות שופר וספה ולולב. יש בכללן שלש מצוות

אשה עדי איש; (מט) שלא לכתב קעקע; (נ) שלא להתגודד [לשרוט בבשר]; (נא) שלא לעשות קרחה על מת.

הלכות תשובה. מצוות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה', ויתודה.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, חמש ושבעים - שש עשרה מהם מצוות עשה, ותשע וחמשים מצוות לא תעשה.

ספר אהבה

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרית שמע, הלכות תפלה וברכת פהנים, הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, הלכות ציצית, הלכות ברכות, הלכות מילה.

הלכות קרית שמע. מצוות עשה אחת, והיא לקרות קרית שמע פעמים ביום.

הלכות תפלה וברכת פהנים. יש בכללן שתי מצוות עשה: (א) לעבד את ה' בתפלה בכל יום; (ב) לברך פהנים את ישראל בכל יום.

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה. יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פירטון: (א) להיות תפלין על הראש; (ב) לקשרן על היד; (ג) לקבץ מזוזה בפתחי השערים; (ד) לכתב כל איש ספר תורה לעצמו; (ה) לכתב המלה ספר שני לעצמו, כדי שיהיה לו שני ספרי תורה.

הלכות ציצית. מצוות עשה אחת, והיא לעשות ציצית על בגדי הפסות.

הלכות ברכות. מצוות עשה אחת, והיא לברך את שמו אחר אכילה.

הלכות מילה. מצוות עשה אחת, והיא למול את הזכרים ביום השמיני.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, אחת עשרה מצוות עשה.

ספר זמנים

הלכותיו עשר, וזה הוא סדורן: הלכות שבת,

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(ד) שֶׁתֵּשֵׁב אֶשֶׁת מוֹצִיא שָׁם רַע [על אשתו שלא היתה בתולה] תַּחַת בַּעֲלָהּ לְעוֹלָם; (ה) שֶׁלֹא יִגְרֹשׁ מוֹצִיא שָׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ.

הַלְכוֹת שׁוּטָה. יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לַעֲשׂוֹת לְשׁוּטָה כְּתוּרַת הַקְּנָאוֹת הַסְּדוּקָה בְּתוּרָה; (ב) שֶׁלֹא לִתֵּן שָׁמֶן עַל קֶרֶבְנָה; (ג) שֶׁלֹא לִתֵּן עֲלָיו לְבוּנָה.

נִמְצָאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסִפְרָה זֶה, שֶׁבַע עֲשָׂרָה - מִהֵן תִּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

~ יום שישי כ"ו שבט ~

סִפְרָה קִדְשָׁה

הַלְכוֹתָיו שְׁלֹשׁ, וְזֶה הוּא סְדוּקָה: הַלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאַה, הַלְכוֹת מֵאֲכָלוֹת אִסּוּרוֹת, הַלְכוֹת שְׁחִיטָה. הַלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאַה. יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) שֶׁלֹא לְבַא עַל הָאֵם; (ב) שֶׁלֹא לְבַא עַל אִשְׁתּוֹ אֵב; (ג) שֶׁלֹא לְבַעַל אַחֹת; (ד) שֶׁלֹא לְבַעַל בַּת אִשְׁתּוֹ אֵב; (ה) שֶׁלֹא לְבַעַל בַּת הַבֵּן; (ו) שֶׁלֹא לְבַעַל בַּת; (ז) שֶׁלֹא לְבַעַל בַּת הַבַּת; (ח) שֶׁלֹא לְשֹׂא אִשָּׁה וּבִתָּה; (ט) שֶׁלֹא לְשֹׂא אִשָּׁה וּבִתּוֹ בְּנָה; (י) שֶׁלֹא לְשֹׂא אִשָּׁה וּבִתּוֹ בַּתָּה; (יא) שֶׁלֹא לְבַעַל אַחֹת אֵב; (יב) שֶׁלֹא לְבַעַל אַחֹת אֵם; (יג) שֶׁלֹא לְבַעַל אִשְׁתּוֹ אַחִי הָאֵב; (יד) שֶׁלֹא לְבַעַל אִשְׁתּוֹ הַבֵּן; (טו) שֶׁלֹא לְבַעַל אִשְׁתּוֹ אֵח; (טז) שֶׁלֹא לְבַעַל אַחֹת אִשְׁתּוֹ; (יז) שֶׁלֹא לְשַׁכֵּב עִם בְּהֵמָה; (יח) שֶׁלֹא תִּבְיֵא אִשָּׁה בְּהֵמָה עֲלֶיהָ; (יט) שֶׁלֹא לְשַׁכֵּב עִם זָכָר; (כ) שֶׁלֹא לְגַלוֹת עֲרוֹת אֵב; (כא) שֶׁלֹא לְגַלוֹת עֲרוֹת אַחִי הָאֵב; (כב) שֶׁלֹא לְבַעַל אִשְׁתּוֹ אִישׁ; (כג) שֶׁלֹא לְבַעַל נָדָה; (כד) שֶׁלֹא לְהִתְחַטֵּן בְּגוֹיִם; (כה) שֶׁלֹא יָבֹא עֲמוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקֶהֱל; (כו) שֶׁלֹא לְהִרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי מִצְּרִי מִלְּבֹא בְּקֶהֱל; (כז) שֶׁלֹא לְהִרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי אֲדוּמִי מִלְּבֹא בְּקֶהֱל; (כח) שֶׁלֹא יָבֹא מִמֶּזֶר בְּקֶהֱל;

עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְשַׁמֵּעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאַחַד בְּתִשְׁרִי; (ב) לֵישֵׁב בְּסִפְּהָ שְׁבַעַת יְמֵי הַחֹג; (ג) לִטֹּל לוֹלֵב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל שְׁבַעַת יְמֵי הַחֹג.

הַלְכוֹת שְׁקָלִים. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִתֵּן כָּל אִישׁ מִחֲצִית הַשְּׁקָל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.

הַלְכוֹת קְדוּשַׁת הַחֹדֶשׁ. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לַחֲשׁוֹב וְלִידַע וְלִקְבֹּעַ חֲדָשִׁים בְּאַיִזָּה יוֹם הוּא תַּחֲלַת כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ מִחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה.

הַלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְהִתְעַנּוֹת וְלִזְעַק לִפְנֵי ה' בְּכָל עֵת צָרָה גְדוֹלָה שֶׁתִּבְּאוּ עַל הַצָּבוֹר.

הַלְכוֹת מַגִּלָּה וְחֻנְפָּה. יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָן מִן הַמִּגְזָן.

נִמְצָאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסִפְרָה זֶה, חֲמִשָּׁ וּשְׁלֹשִׁים - תִּשַׁע עֲשָׂרָה מִהֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְיֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ מִצְוֹת מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

סִפְרָה נְשִׁים

הַלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁ, וְזֶה הוּא סְדוּקָה: הַלְכוֹת אִישׁוֹת, הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין, הַלְכוֹת יְבוּם וְחִלְצָה, הַלְכוֹת נִעְרָה בְּתוּלָה, הַלְכוֹת שׁוּטָה.

הַלְכוֹת אִישׁוֹת. יֵשׁ בְּכָלֶלן אַרְבַּע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְשֹׂא אִשָּׁה בְּכַתְּפָה וְקִדּוּשִׁין; (ב) שֶׁלֹא תִּבְעַל אִשָּׁה בְּלֹא כַתְּפָה וְקִדּוּשִׁין; (ג) שֶׁלֹא יִמְנַע שְׂאֵר [מִזֶּרֶן] כְּסוּת וְעוֹנָה [יְחִסִּי אִישׁוֹת]; (ד) לְפָרוֹת וּלְרִבּוֹת מִמֶּנָּה.

הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין. יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁתֵּי מִצְוֹת - (א) מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא שִׁיגְרֹשׁ הַמְּגֻרָשׁ בְּסִפְרָה [ט]; (ב) שֶׁלֹא יַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשְׁנֻשָּׂאת.

הַלְכוֹת יְבוּם וְחִלְצָה. יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לִיָּבֵם [יְנִישׁוּאֵי אֱלֻמָּנָה לֹאחֵי בַעֲלָהּ]; (ב) לְחַלֵּץ [הַבַּעֲת אִי רִצּוֹן לְנִישׁוּאֵין הַגִּיל]; (ג) שֶׁלֹא תִנָּשֵׂא יָבָמָה לְאִישׁ זָר עַד שֶׁתִּסּוֹר רְשׁוֹת הַיָּבָם מֵעָלֶיהָ.

הַלְכוֹת נִעְרָה בְּתוּלָה. יֵשׁ בְּכָלֶלן חֲמִשָּׁ מִצְוֹת - שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְקַנֵּס הַמִּפְתָּה [אִשָּׁה וּשְׁכַב עִמָּה]; (ב) שִׁישָׂא הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ; (ג) שֶׁלֹא יִגְרֹשׁ הָאוֹנֵס;

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ספר הפלגה

הלכותיו ארבע, וזה הוא סדורן: הלכות שבועות, הלכות נדרים, הלכות נזירות, הלכות ערכין וחרמים.

הלכות שבועות. יש בכללן חמש מצוות - אחת מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא ליטבע בשמו לשקר; (ב) שלא לשא את שמו לשוא; (ג) שלא לכפר בפקדון; (ד) שלא ליטבע על כפירת ממון; (ה) ליטבע בשמו באמת.

הלכות נדרים. יש בכללן שלש מצוות - שתיים מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שישמר מוצא שפתיו ויעשה כמו שנדר; (ב) שלא יחל דברו; (ג) שיופר הנדר או השבועה, וזה הוא הפר נדרים המפרש בתורה שבכתב.

הלכות נזירות. יש בכללן עשר מצוות - שתיים מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שיגדל הנזיר פרע; (ב) שלא יגלח שערו כל ימי נזרו; (ג) שלא ישתה הנזיר יין ולא תערבת יין, ואפלו חמץ שלחן; (ד) שלא יאכל ענבים לחים; (ה) שלא יאכל צמוקין; (ו) שלא יאכל חרצנים; (ז) שלא יאכל זגין; (ח) שלא יכנס לאהל המת; (ט) שלא ישמא למתים; (י) שיגלח על הקרבנות, כשישלים נזירותו או כשיטמא.

הלכות ערכין וחרמים. יש בכללן שבע מצוות - חמש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לדון בערכי אדם [המקדיש דמי אדם למקדש] באשר מפרש בתורה, וזה הוא דין ערכי אדם; (ב) דין ערכי בהמה; (ג) דין ערכי בתיים; (ד) דין ערכי שדות; (ה) דין מחרים נכסיו; (ו) שלא ימכר חרם; (ז) שלא יגאל חרם.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, חמש ועשרים - עשר מהן מצוות עשה, וחמש עשרה מצוות לא תעשה.

ספר זרעים

הלכותיו שבע, וזה הוא סדורן: הלכות פלאים, הלכות מתנות עניים, הלכות תרומות, הלכות מעשרות, הלכות מעשר שני ונטע רבעי, הלכות

(כט) שלא יבוא סרים [עקן] בקהל; (ל) שלא לסרס זכר, אפלו בהמה חיה ועוף; (לא) שלא ישא כהן גדול אלמנה; (לב) שלא יבעל כהן גדול אלמנה, אפלו בלא קדושין; (לג) שישא כהן גדול בתולה בנערותה; (לד) שלא ישא כהן גרושה; (לה) שלא ישא זונה; (לו) שלא ישא חללה; (לז) שלא יקרב אדם לאחת מקל העריות, ואפלו שלא בעל.

הלכות מאכלות אסורות. יש בכללן שמונה ועשרים מצוות - ארבע מצוות עשה, וארבע ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לבדק בסימני בהמה וחיה, להבדיל בין טמאה לטהורה; (ב) לבדק בסימני העוף, להבדיל בין טמא לטהור; (ג) לבדק בסימני דגים, להבדיל בין טמא לטהור; (ד) לבדק בסימני חגבים, להבדיל בין טמא לטהור; (ה) שלא לאכל בהמה וחיה טמאה; (ו) שלא לאכל עוף טמא; (ז) שלא לאכל דגים טמאים; (ח) שלא לאכל שרץ העוף; (ט) שלא לאכל שרץ הארץ; (י) שלא לאכל רמש הארץ; (יא) שלא לאכל תולעת הפרות בשתצא לארץ; (יב) שלא לאכל שרץ המים; (יג) שלא לאכל נבלה; (יד) שלא ליהנות בשור הנסקל; (טו) שלא לאכל טרפה; (טז) שלא לאכל אבר מן החי; (יז) שלא לאכל דם; (יח) שלא לאכל חלב בהמה טהורה; (יט) שלא לאכל גיד הנשה; (כ) שלא לאכל בשר בחלב; (כא) שלא לבשלו; (כב) שלא לאכל לחם תבואה חדש [קודם הקרבת העומר]; (כג) שלא לאכל קלי מן החדש; (כד) שלא לאכל פרמל [תבואה רכה] מן החדש; (כה) שלא לאכל ערלה; (כו) שלא לאכל פלאי הפרם; (כז) שלא לאכל טבל; (כח) שלא לשותות יין נסוף.

הלכות שחיטה. יש בכללן חמש מצוות - שלש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשחט, ואחר כך יאכל; (ב) שלא לשחט אותו ואת בנו ביום אחד; (ג) לכסות דם חיה ועוף; (ד) שלא לקח האם על הבנים; (ה) לשלח האם, אם לקחה על הבנים.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבעים - מהן שמונה מצוות עשה, ושתיים וששים מצוות לא תעשה.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לירושלים; (ז) שלא לאכל מעשר יצהר [שמן] חוץ לירושלים; (ח) להיות נטע רבעי [פירות בשנה הרביעית לעין] פלו קדש, ודינו להאכל בירושלים לבצעו מעשר שני לכל דבר; (ט) להתנדות ודוי המעשר. הלכות בפורים עם שאר מתנות פהנה שבגבולין. יש בכללן תשע מצוות - שמונה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש בפורים ולהעלותן למקדש; (ב) שלא יאכל הפהן בפורים חוץ לירושלים; (ג) לקרות עליהן; (ד) להפריש חלה לפהן; (ה) לתת זרוע ולחמים וקבה לפהן; (ו) לתן לו ראשית הגז; (ז) לפדות בכור הפהן ולתת פדיונו לפהן; (ח) לפדות פטר חמור ולתת פדיונו לפהן; (ט) לערף פטר חמור, אם לא רצה לפדותו.

הלכות שמטה ויובל. יש בכללן עשרים ושתים מצוות - תשע מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שתשבת הארץ ממלאכה בשביעית; (ב) שלא יעבד עבודת הארץ בשנה זו; (ג) שלא יעבד עבודת האילן בשנה זו; (ד) שלא יקצר הספיח כנגד הקוצרים; (ה) שלא יבצר הנזירים כנגד הבוצרים; (ו) שישמיט מה שתוציא הארץ; (ז) שישמיט [בטל] כל הלואתו; (ח) שלא יגש [ירושל] ולא יתבע הלואה; (ט) שלא ימנע מלהלוות קדם השמטה כדי שלא יאבד ממנו; (י) לספור שנים שבע שבע; (יא) לקדש שנת חמשים; (יב) לתקע בשופר בעשירי לתשרי כדי לצאת עבדים חפשים; (יג) שלא תעבד אדמה בשנה זו; (יד) שלא יקצר ספיחיה [העומחים מאליהם] כנגד [כדרך שבה קוצרים] הקוצרים (טו) שלא יבצר נזיריה כנגד [כדרך שבה בוצרים] הבוצרים; (טז) לתן גאלה לארץ בשנה זו, והוא דין שדה אחזה ושדה מקנה [החורות לבעליהן]; (יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות; (יח) דין פתי ערי חומה; (יט) שלא ינחל כל שבט לוי בארץ ישראל, אלא נותנים להם ערים מתנה לשבת בה; (כ) שלא יקח שבט לוי חלק בבזה; (כא) לתן ללויים ערים לשבת ומגרשיהם; (כב) שלא ימכר מגרש עריהם, אלא גואלים לעולם בין לפני היובל בין לאחר היובל.

בפורים ושאר מתנות פהנה, הלכות שמטה ויובל. הלכות פלאים. יש בכללן חמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לזרע זרעים פלאים; (ב) שלא לזרע תבואה או ירק בפנים; (ג) שלא להרביע [לזוג] בהמה פלאים [מין בשאינו מינו]; (ד) שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה כאחד; (ה) שלא ללבש פלאים.

הלכות מתנות עניים. יש בכללן שלש עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להניח פאה [של תבואה בקצה השדה עבור העניים]; (ב) שלא יכלה הפאה; (ג) להניח לקט [שיבולים בודדות]; (ד) שלא ילקט הלקט; (ה) לעזוב עוללות [ענבים בודדים]; (ו) שלא יעולל הפנים; (ז) לעזוב פרט הפנים [שנשרו]; (ח) שלא ילקט פרט הפנים; (ט) להניח השככה; (י) שלא ישוב לקחת השככה; (יא) להפריש מעשר לעניים; (יב) לתן צדקה במסת [מתנת] יד; (יג) שלא יאמץ לכבו על העני. הלכות תרומות. יש בכללן שמונה מצוות - שתיים מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש תרומה גדולה; (ב) להפריש תרומת מעשר; (ג) שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה, אלא יפריש על הסדר; (ד) שלא יאכל זר תרומה; (ה) שלא יאכל אפלו תושב פהן או שכירו תרומה; (ו) שלא יאכל ערל תרומה; (ז) שלא יאכל פהן טמא תרומה; (ח) שלא תאכל חללה תרומה, ולא מן המורם מן הקדשים.

הלכות מעשר. מצוות עשה אחת - והיא להפריש מעשר ראשון בכל שנה ושנה משני הזריעה, ולתנו ללויים.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי. יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש מעשר שני; (ב) שלא להוציא דמיו בשאר צרכי האדם, חוץ מאכילה ושתיה וסיכה [בשמן]; (ג) שלא לאכלו בטמאה; (ד) שלא לאכלו באנינות [קודם קבורת קרובי משפחה]; (ה) שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים; (ו) שלא לאכל מעשר תירוש חוץ

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(ט) שְׁלֹא יִשְׁמֹשׁ טָמֵא [במקדש]; (י) שְׁלֹא יִשְׁמֹשׁ טָבֹול יוֹם [-הממתין לטהרתו עם ערב]; (יא) לְקַדֵּשׁ הָעֹבֵד יָדָיו וְרַגְלָיו; (יב) שְׁלֹא יִכְנֹס בְּעַל מוֹם לְהִיכַל וּלְמִזְבֵּחַ; (יג) שְׁלֹא יַעֲבֹד בְּעַל מוֹם; (יד) שְׁלֹא יַעֲבֹד בְּעַל מוֹם עוֹבֵר; (טו) שְׁלֹא יַעֲבֹד זָר.

הַלְכוֹת אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן אַרְבַּע עֲשָׂרָה מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטָן: (א) לְהַקְרִיב כָּל הַקִּרְבָּנוֹת תְּמִימִים; (ב) שְׁלֹא לְהַקְדִּישׁ בְּעַל מוֹם לְמִזְבֵּחַ; (ג) שְׁלֹא יִשְׁחֹט; (ד) שְׁלֹא יִזְרֹק דָּמוֹ; (ה) שְׁלֹא יִקְטִיר חֵלְבֹו; (ו) שְׁלֹא יַקְרִיב בְּעַל מוֹם עוֹבֵר [-זמני]; (ז) שְׁלֹא יַקְרִיב בְּעַל מוֹם, אֲפִלּוּ בַּקִּרְבָּנוֹת הַגִּזִּים; (ח) שְׁלֹא יִטִּיל מוֹם בַּקִּדְשִׁים; (ט) לְפָדוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁים; (י) לְהַקְרִיב מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי [לליתר] וְהַלָּא. וְקִדְּם זֶמֶן זֶה הוּא הַנִּקְרָא מַחֲסֵר זֶמֶן, וְאִין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ; (יא) שְׁלֹא לְהַקְרִיב אֶתָּנָן [-בהמה שניתנה כתשלום לזנות] וּמִחֲרִיר [-בהמה שניתנה תמורת כלב]; (יב) שְׁלֹא לְהַקְטִיר שְׂאֹר [-חמץ] וּדְבַשׁ; (יג) לְמַלֵּחַ כָּל הַקִּרְבָּנוֹת; (יד) שְׁלֹא לְהַשְׁבִּית מֶלֶח מֵעַל הַקִּרְבָּנוֹת. הַלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקִּרְבָּנוֹת. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטָן: (א) לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה כְּמַעֲשֵׂי הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּדֶר; (ב) שְׁלֹא לֵאכֹל בָּשָׂר הָעוֹלָה; (ג) סֵדֶר הַחֻטָּאת; (ד) שְׁלֹא לֵאכֹל מִבָּשָׂר הַחֻטָּאת הַפְּנִימִית [-שהזהר דמה אל קיר המזבח הפנימי]; (ה) שְׁלֹא יִבְדִּיל בַּחֲטָאת הָעוֹף [אלא יקריבה שלמה]; (ו) סֵדֶר הָאֲשֵׁם; (ז) שִׂיאֵכֶּלֹו הַפְּהִגִים בָּשָׂר קִדְשֵׁי קִדְשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ; (ח) שְׁלֹא יֵאכְלוּ חוּץ לְעֶזְרָה; (ט) שְׁלֹא יֵאכֹל זָר מִקִּדְשֵׁי קִדְשִׁים; (י) סֵדֶר הַשְּׁלֵמִים; (יא) שְׁלֹא לֵאכֹל בָּשָׂר קִדְשִׁים קָלִים קִדְּם זְרִיקַת דָּמִים; (יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסֵדֶר מַעֲשֵׂי הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה; (יג) שְׁלֹא יִשִּׂים שְׁמֹן עַל מִנְחַת חוּטָא; (יד) שְׁלֹא יִתֵּן עֲלֶיהָ לְבוֹנָה; (טו) שְׁלֹא תֵאכֹל מִנְחַת כֹּהֵן; (טז) שְׁלֹא תֵאֲפֹה מִנְחַת חֶמֶץ; (יז) שִׂיאֵכֶּלֹו הַפְּהִגִים שְׂרִי מִנְחוֹת; (יח) שִׂיבֵיא כָּל נִדְרָיו וְנִדְבוֹתָיו בְּרֹגֶל שִׁפְגַע בּוֹ; (יט) שְׁלֹא יֵאָחֵר נִדְרָיו וְנִדְבוֹתָיו וּשְׂאָר דְּבָרִים שֶׁהוּא חַיֵּב בָּהֶן; (כ) לְהַקְרִיב כָּל הַקִּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה; (כא) לְהַבִּיא קִדְשֵׁי חוּצָה לְאֶרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה;

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסִפְרָא זֶה, שִׁבְעַ וְשִׁשִּׁים - מֵהֶם שְׁלֹשִׁים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשִׁבְעַ וְשִׁלְשִׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סִפְרָא עֲבוּדָה

הַלְכוֹתֵינוּ תַשֵּׁעַ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, הַלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ, הַלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, הַלְכוֹת אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ, הַלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקִּרְבָּנוֹת, הַלְכוֹת תְּמִידִין וּמוֹסָפִין, הַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין, הַלְכוֹת עֲבוּדַת יוֹם הַכַּפֻּרִים, הַלְכוֹת מַעֲיָלָה.

הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שֵׁשׁ מִצְוֹת - שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטָן: (א) לְבָנוֹת מִקְדָּשׁ; (ב) שְׁלֹא לְבָנוֹת הַמִּזְבֵּחַ גָּזִית [-אבנים מסותות בבורל]; (ג) שְׁלֹא לַעֲלוֹת כְּמַעֲלֹת עָלָיו; (ד) לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ה) לְשֹׁמֵר אֶת הַמִּקְדָּשׁ סָבִיב; (ו) שְׁלֹא לְהַשְׁבִּית שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ. הַלְכוֹת כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן אַרְבַּע עֲשָׂרָה מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשִׁמּוּנָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטָן: (א) לַעֲשׂוֹת שְׁמֹן הַמִּשְׁחָה; (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת כְּמוֹהוּ; (ג) שְׁלֹא לְסוּף מִמֶּנּוּ; (ד) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת כְּמַתְכָּנַת הַקְּטֹרֶת; (ה) שְׁלֹא לְהַקְטִיר עַל מִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת; (ו) לְשֹׂאת הָאָרוֹן עַל הַפֶּתַח; (ז) שְׁלֹא יְסוּרוּ הַבָּדִים [-מוטות] מִמֶּנּוּ; (ח) שִׁיעֲבֹד הַלְוִי בַּמִּקְדָּשׁ; (ט) שְׁלֹא יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּמִלְאֶכֶת חִבְרוֹ בַּמִּקְדָּשׁ; (י) לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן לְעֹבֹדָה; (יא) שִׁיְהִי כָּל הַמִּשְׁמֹרוֹת שְׁווֹת בְּרָגְלִים; (יב) לְלַבֵּשׁ בְּגָדֵי כֹהֵנָה לְעֹבֹדָה; (יג) שְׁלֹא יִקְרַע הַמַּעֲעִל; (יד) שְׁלֹא יִזַּח [-סור] הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֶד.

הַלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטָן: (א) שְׁלֹא יִכְנֹס כֹּהֵן שְׂפוֹר לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שְׁלֹא יִכְנֹס לוֹ כֹּהֵן פְּרוּעַ רֹאשׁ; (ג) שְׁלֹא יִכְנֹס לוֹ כֹּהֵן קָרוּעַ בְּגָדִים; (ד) שְׁלֹא יִכְנֹס כֹּהֵן בְּכָל עֵת אֶל הַהִיכָל; (ה) שְׁלֹא יֵצֵא כֹהֵן מִן הַמִּקְדָּשׁ בְּשַׁעַת עֲבוּדָה; (ו) לְשַׁלֵּחַ טָמְאִים מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ז) שְׁלֹא יִכְנֹס טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ; (ח) שְׁלֹא יִכְנֹס טָמֵא לְהֵר הַבֵּית;

ספר הקרבנות

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרבן פסח, הלכות חגיגה, הלכות בכורות, הלכות שגגות, הלכות מחסרי כפרה, הלכות תמורה.

הלכות קרבן פסח. יש בכללן שש עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשחט הפסח בזמנו; (ב) שלא לזבח אותו על החמץ; (ג) שלא תלין אמוריו [אִיכָרִים]; (ד) לשחט פסח שני; (ה) לאכל בשר הפסח על מצה ומרור בליל חמשה עשר; (ו) לאכל בשר פסח שני על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחדש השני; (ז) שלא יאכל נא [מבושל חלקית] ומבושל; (ח) שלא יוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה; (ט) שלא יאכל ממנו משמד; (י) שלא יאכל ממנו לתושב [גוי המקיים מצוות בני נח] או שכיר [גוי העובד אצל יהודי]; (יא) שלא יאכל ממנו ערל; (יב) שלא ישבר בו עצם; (יג) שלא ישבר עצם בפסח שני; (יד) שלא ישאיר ממנו לבקר; (טו) שלא ישאיר מפסח שני לבקר; (טז) שלא ישאיר מבשר חגיגת יום ארבעה עשר עד יום שלישי.

הלכות חגיגה. יש בכללן שש מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להראות את פני ה'; (ב) להגז בשלשה רגלים; (ג) לשמח ברגלים; (ד) שלא יראה ריקם; (ה) שלא יעזב לוי מלשמחו ולתן לו מתנותיו ברגלים; (ו) להקהיל את העם בחדג הספות במוצאי שמיטה.

הלכות בכורות. יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש בכורות; (ב) שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלים; (ג) שלא יפדה הבכור; (ד) להפריש מעשר בהמה; (ה) שלא יגאל מעשר בהמה. וכללתי המעשר עם הבכור - לפי שמעשה שניהם אחד, והכתוב כללו עמו, שנאמר: "ואת דמם תזרק" - מפי השמועה למדו, שזה דם מעשר ודם בכור.

הלכות שגגות. יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) שיקריב היחיד קרבן חטאת קבוצה

(כב) שלא לשחט קרבנות חוץ לעזרה; (כג) שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה.

הלכות תמידין ומוספין. יש בכללן תשע עשרה מצוות - שמונה עשרה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להקריב שני כבשים בכל יום עולות; (ב) להדליק אש על המזבח בכל יום; (ג) שלא לכבותה; (ד) להרים את הדשן בכל יום; (ה) להקטיר קטרת בכל יום; (ו) להדליק נרות בכל יום; (ז) שיקריב כהן גדול מנחה בכל יום, והיא הנקראת 'חבתין'; (ח) להוסיף שני כבשים עולות בשבת; (ט) לעשות לחם הפנים; (י) מוסף ראשי חדשים; (יא) מוסף הפסח; (יב) להקריב עמר התנופה; (יג) לספר כל איש ואיש שבועה שבועות מיום הקרבת העמר; (יד) מוסף עצרת; (טו) להביא שתי הלחם עם הקרבנות הבאות בגלל הלחם ביום עצרת; (טז) מוסף ראש השנה; (יז) מוסף יום צום; (יח) מוסף החדג [הסוכות]; (יט) מוסף שמיני עצרת. הלכות פסולי המקדשין. יש בכללן שמונה מצוות - שתי מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לאכל קדשים שנפסלו או שהטל בהם מום; (ב) שלא לאכל פגול [שהוקרב שלא לשמן]; (ג) שלא יותיר קדשים לאחר זמנם; (ד) שלא יאכל נותר [לאחר זמנו]; (ה) שלא יאכל קדשים שננטמאו; (ו) שלא יאכל אדם שננטמא הקדשים; (ז) לשרף את הנותר; (ח) לשרף את השמא.

הלכות עבודת יום הכפורים. מצוות עשה אחת - והיא שיעשה מעשה יום הכפורים כלן על הסדר כמו שכתוב בפרשת אחרי מות, הקרבנות והודוין ושלוח השעיר ושאר העבודה.

הלכות מעילה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשלם המועל אשר חטא בתוספת חמש וקרבן, וזה הוא דין המועל; (ב) שלא לעבד בקדשים; (ג) שלא לגזו הקדשים.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, מאה ושלש - מהן שבע וארבעים מצוות עשה, ושש וחמשים מצוות לא תעשה.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הלכות טמאת צרעת. יש בכללן שמונה מצוות - שש מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פֶּרֶטָן: (א) להורות בצרעת אדם בדינה הכתוב בתורה; (ב) שלא יקץ סימני טמאה; (ג) שלא יגלח הנתק [סימן טומאה]; (ד) שיהיה המצרע מפרסם בקריעת בגדיו ופריעת ראשו ועטיה על שפם; (ה) טהרת צרעת; (ו) שיגלח המצרע את כל שערו כשיטהר; (ז) דין צרעת הבגד; (ח) דין צרעת הבית.

הלכות מטמאי משקב ומושב. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פֶּרֶטָן: (א) דין טמאת נדה; (ב) דין טמאת יולדת; (ג) דין טמאת זבה; (ד) דין טמאת זב.

הלכות שאר אבות הטמאות. יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פֶּרֶטָן: (א) דין טמאת נבלה; (ב) דין טמאת שרץ; (ג) דין טמאת שכת זרע. ועבודה זרה מטמאה פשרץ, וטמאתה מדברי סופרים.

הלכות טמאת אכלין. מצוות עשה אחת, והיא דין טמאת משקין ואכלין והכשרן.

הלכות בלים. ענין אלו ההלכות, לידע בלים שמקבלין טמאה מכל אלו הטמאות, וכלים שאינם מטמאין, וכיצד מטמאין הכלים ומטמאין.

הלכות מקוות. מצוות עשה אחת, והיא שיתבטל כל טמא במי מקוה ואחר כך יטהר.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, עשרים - מהן שמונה עשרה מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה.

ספר גזיקין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות נזקי ממון, הלכות גנבה, הלכות גזלה ואבדה, הלכות חובל ומזיק, הלכות רוצח ושמידת נפש.

הלכות נזקי ממון. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פֶּרֶטָן: (א) דין השור; (ב) דין ההבוער; (ג) דין הבור; (ד) דין ההבוער.

הלכות גנבה. יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פֶּרֶטָן: (א) שלא לגנוב ממון; (ב) דין הגנב; (ג) לצדק

על שגגתו; (ב) שיקריב אשם מי שלא נודע לו אם חטא אם לא חטא עד שידע לו ויביא חטאתו, וזה הוא הנקרא 'אשם תלוי'; (ג) שיקריב אשם השוגג במעילה [נהנה מן ההקדש] או החוטא בגזלה או בשפחה חרופה [שחציה בת חורין] או שכפר בפקדון, וזה הוא הנקרא 'אשם ודאי'; (ד) שיקריב החוטא קרבן על עבירות ידועות, אם היה עשיר בהמה, ואם היה עני עוף או עשירית האיפה, וזה הוא הנקרא 'קרבן עולה ויורד'; (ה) שיקריבו הסנהדרין קרבן, אם טעו והורו שלא בהלכה באחת מן החמורות.

הלכות מחסרי כפרה. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פֶּרֶטָן: (א) שתקריב הזבה בשתטהר קרבן; (ב) שתקריב היולדת בשתטהר קרבן; (ג) שיקריב הזב כשיטהר קרבן; (ד) שיקריב המצרע כשיטהר קרבן. ואחר שיקריבו קרבנותיהן, תגמר טהרתן.

הלכות תמורה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פֶּרֶטָן: (א) שלא ימיר [הקרבן בבחמת חולין]; (ב) שתהיה התמורה קדש, אם המיר; (ג) שלא ישנה הקדשים מקדשה לקדשה.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, תשע ושלשים - עשרים מצוות עשה, ותשע עשרה מצוות לא תעשה.

~ שבת קודש כ"ז שבט ~

ספר מטהרה

הלכותיו שמונה, וזה הוא סדרן: הלכות טמאת מת, הלכות פרה אדמה, הלכות טמאת צרעת, הלכות מטמאי משקב ומושב, הלכות שאר אבות הטמאות, הלכות טמאת אכלין, הלכות בלים, הלכות מקוות.

הלכות טמאת מת. מצוות עשה אחת, והוא דין טמאת מת.

הלכות פרה אדמה. יש בכללן שתי מצוות עשה; וזה הוא פֶּרֶטָן: (א) דין פרה אדמה; (ב) דין טמאת מי נדה וטהרתן.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

במקח וממכר; (ג) שלא יונה בדברים; (ד) שלא יונה גר צדק בממונו; (ה) שלא יונהו בדברים. הלכות זכיה ומתנה. ענין אלו ההלכות - לידע דין זכיה מן ההפקר, היאך יקנה ובמה יקנה, ודין נותן מתנה ומקבל, ואיזו מתנה חוזרת ואיזו אינה חוזרת.

הלכות שכנים. ענין אלו ההלכות - לידע דין חלוק הקרקעות בין השתפין, והרחקת נזקי כל אחד מהן משכנו ומבעל המצר שלו, ודין בעל המצר. הלכות שלוחין ושתפין. ענין אלו ההלכות - לידע דין שלוחו של אדם ושתפו, ומשפטיהן במקחן וממכרן ובהפסדן ושכרן.

הלכות עבדים. יש בכללן שלש עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין קנין עבד עברי; (ב) שלא ימכר ממכרת [כדרך שמוכרים] עבד; (ג) שלא יעבדנו בפרך; (ד) שלא נניח גר תושב לרדות בו בפרך; (ה) שלא נעבד בו עבדות עבד; (ו) להעניק לו [מתנות] בצאתו חפשי; (ז) שלא יצא ריקם; (ח) לפדות אמה עבריה; (ט) ליעדה; (י) שלא תמכר; (יא) לעבד בעבד פנעני לעולם, אלא אם הפיל לו אדוניו אחד מראשי איבריו; (יב) שלא להסגיר עבד שפירח מחוצה לארץ לארץ ישראל; (יג) שלא להונות עבד זה הנצול [הבורח] אלינו.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שמונה עשרה - שש מהן מצוות עשה, ושתים עשרה מצוות לא תעשה.

ספר משפטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות שכירות, הלכות שאלה ופקדון, הלכות מלוה ולוה, הלכות טוען ונטען, הלכות נחלות.

הלכות שכירות. יש בכללן שבע מצוות - שלש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין שכיר ושומר שכר; (ב) לתן שכר שכיר ביומו; (ג) שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו; (ד) שיאכל השכיר מן המזבח [היבול] המחר שיעשה בו; (ה) שלא יאכל השכיר מן המחר שלא בשעת גמר

[לדייק] המאזנים עם המשקלות; (ד) שלא יעשה עול במדה ובמשקלות; (ה) שלא יהיה לאדם אבן ואבן איפה ואיפה, אף על פי שאינו לוקח ונותן בהם; (ו) שלא יסיג גבול; (ז) שלא לגנב נפשות. הלכות גזלה ואבדה. יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגזל; (ב) שלא לעשוק [לעכב שכן]; (ג) שלא לחמד [רכוש הוולת אפי' בתשלום]; (ד) שלא להתאנות [במחשבה לרכוש הוולת]; (ה) להשיב את הגזלה; (ו) שלא יתעלם מן האבדה; (ז) להשיב האבדה. הלכות חובל ומזיק. מצוות עשה אחת, והוא דין חובל בחברו או מזיק ממון חברו.

הלכות רוצח ושמירת נפש. יש בכללן שבע עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לרצח; (ב) שלא לקח פקר לנפש רוצח; (ג) להגלות רוצח בשגגה; (ד) שלא לקח פקר למחייב גלות; (ה) שלא יומת הרוצח כשירצח, קדם עמידה בדין; (ו) להציל הנרדף בנפשו של רודף; (ז) שלא לחוס על הרודף; (ח) שלא לעמוד על דם [להימנע מהצלת נפשות]; (ט) להפריש ערי מקלט ולהכין להן הדרך; (י) לערף את העגלה בנחל; (יא) שלא יעבד אותה קרקע ולא תרע; (יב) שלא לשים דמים [מכשול]; (יג) לעשות מעקה; (יד) שלא יכשיל תמים בדרך; (טו) לפרק [משא מבחמה] עם מי שנכשל בדרך; (טז) לטען עמו [להעמיס שוב]; (יז) שלא יניחנו בדרך נבהל במשא ויילך לו.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שש ושלשים - מהן שש עשרה מצוות עשה ועשרים מצוות לא תעשה.

ספר קנין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות מכירה, הלכות זכיה ומתנה, הלכות שכנים, הלכות שלוחין ושתפין, הלכות עבדים.

הלכות מכירה. יש בכללן חמש מצוות - אחת מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין מקח וממכר; (ב) שלא יונה [רמא]

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מלאכה; (ו) שלא יוליף השכיר בידו יתר על מה שאכל; (ז) שלא יחסם שור בדישו, וכן שאר בהמה.
הלכות שאלה ופקדון. יש בכללן שתי מצוות עשה וזה הוא פרטן: (א) דין השואל; (ב) דין שומר חנם.
הלכות מלוה ולוה. יש בכללן שתיים עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להלוות לעני ומק; (ב) שלא יגש [יציק] אותו; (ג) לנגש את הנכרי; (ד) שלא ימשכן בעל חוב בזרוע; (ה) להחזיר המשכון לבעליו בזמן שהוא צריך לו; (ו) שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת שהוא צריך לו; (ז) שלא יחבל [ימשכן] אלמנה; (ח) שלא יחבל פלים שעושין בהם אכל נפש; (ט) שלא יתן המלוה ברבית; (י) שלא ילוה הלוה ברבית; (יא) שלא יתעסק אדם בין מלוה ולוה ברבית, ולא יעיד ביניהן, ולא יכתב שטר, ולא יערב; (יב) ללוות מן הנכרי ולהלוותו ברבית.
הלכות טוען ונטען. מצות עשה אחת, והיא דין טוען ומודה או כופר.
הלכות נחלות. מצות עשה אחת, והיא דין סדר נחלות.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שלש ועשרים - מהן אחת עשרה מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.
ספר שופטים
הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם, הלכות עדות, הלכות ממרים, הלכות אבל, הלכות מלכים ומלחמות. הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם. יש בכללן שלשים מצוות - עשר מצוות עשה, ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) למנות שופטים; (ב) שלא למנות דין שאינו יודע דרך המשפט; (ג) לנטות אחרי רבים, אם נחלקו השופטים; (ד) שלא להרג אם רבו המחזיקים באיש אחד, עד שיהיו יתר שנים; (ה) שלא ילמד חוכה מי שלמד זכות בדיני נפשות; (ו) להרג בסקילה; (ז) להרג

הלכות ממרים. יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות על פי התורה שיאמרו בית דין הגדול; (ב) שלא לסור מדבריהם; (ג) שלא להוסיף על התורה, לא במצוות שבכתב, ולא בפרושן שלמדנו מפי השמועה; (ד) שלא לגרע מן הכל; (ה) שלא לקלל אב ואם; (ו) שלא להכות אב ואם; (ז) לכבד אב ואם; (ח) ליראה מאב ואם; (ט) שלא יהיה הבן סורר ומורה על קול אביו ואמו.

הלכות אבל. יש בכללן ארבע מצוות - אחת מצות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להתאבל על הקרובים, ואפלו כהן מתטמא ומתאבל על הקרובים; ואין אדם מתאבל על הרוגי בית דין, ולפי זה כללתי הלכות אלו בספר זה, שהם מעין קבורה ביום מיתתה, שהיא מצות עשה;

הלכות טוען ונטען. מצות עשה אחת, והיא דין טוען ומודה או כופר.
הלכות נחלות. מצות עשה אחת, והיא דין סדר נחלות.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שלש ועשרים - מהן אחת עשרה מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.

ספר שופטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם, הלכות עדות, הלכות ממרים, הלכות אבל, הלכות מלכים ומלחמות. הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם. יש בכללן שלשים מצוות - עשר מצוות עשה, ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) למנות שופטים; (ב) שלא למנות דין שאינו יודע דרך המשפט; (ג) לנטות אחרי רבים, אם נחלקו השופטים; (ד) שלא להרג אם רבו המחזיקים באיש אחד, עד שיהיו יתר שנים; (ה) שלא ילמד חוכה מי שלמד זכות בדיני נפשות; (ו) להרג בסקילה; (ז) להרג

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(יז) לְמַשַּׁח כֹּהֵן גָּדוֹל לְדָבָר בְּאַזְנוֹי אֲנָשִׁי הַצָּבָא בְּשַׁעַת הַמִּלְחָמָה; (יח) לְהִיּוֹת מְאָרֶשׁ נוֹשֵׂא אִשָּׁה וּבִזְנוֹה בְּנֵן וְנוֹטֵעַ כֶּרֶם שְׂמִיחִין בְּקִנְיָנָן שָׁנָה תְּמִימָה, וּמִחֲזִירִין אוֹתָן מִן הַמִּלְחָמָה; (יט) שְׁלֹא יַעֲבֹר עָלֶיהָ דָּבָר, וְלֹא יֵצְאוּ אֶפְלוֹ לְצָרָכִי הָעִיר וְצָרָכִי הַגָּדוֹד וְכָל הַדּוּמָה לָהֶן; (כ) שְׁלֹא לַעֲרֹץ וּלְחַזֹּר לְאַחֹר בְּשַׁעַת מִלְחָמָה; (כא) דִּין יִפֹּת תֹּאֵר; (כב) שְׁלֹא תִמְכֹּר יִפֹּת תֹּאֵר; (כג) שְׁלֹא יִכְבֹּשְׁנָה לְעַבְדוֹת אַחֵר שְׂנֵבֶעֱלָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסִפְרָא זֶה, אֲרֻבַּע וּשְׁבַעִים - מִהֵן שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֶׁבַע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

וְנִמְצְאוּ כָּל הַהִלְכוֹת שֶׁל אֲרֻבַּעַת עֶשְׂרִי סִפְרָא שְׁלֹשׁ וּשְׁמוֹנִים הִלְכוֹת.

וְעַתָּה אֶתְחִיל לְבָאֵר מִשְׁפָּטֵי כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, וְכָל הַדִּינִין הַנִּגְלָלִין עִמָּה מִעֲנִינָהּ עַל סֵדֶר הַהִלְכוֹת, בְּעֶזְרַת שְׂדֵי בְרוּךְ הוּא.

(ב) שְׁלֹא יִטְמֵא כֹהֵן גָּדוֹל לְקְרוֹבִים; (ג) שְׁלֹא יִקְנֶס עִם הַמֵּת בְּאֶהֱלָא; (ד) שְׁלֹא יִטְמֵא כֹהֵן הַדִּיּוֹט לִנְפֹשׁ אָדָם, אֲלֹא לְקְרוֹבִים בְּלִבָּד.

הַלְכוֹת מַלְכִּים וּמִלְחָמוֹת. יֵשׁ בְּכָלֶיךָ שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - עֶשְׂרִי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁלֹשׁ עֶשְׂרִי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן: (א) לְמִנּוֹת מִלָּחָמִי שְׂרָאֵל; (ב) שְׁלֹא יִמָּנֶה [מִלָּחָמִי] מִקְהֵל גֵּרִים; (ג) שְׁלֹא יִרְבֶּה לוֹ [הַמִּלָּחָמִי] נָשִׁים; (ד) שְׁלֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים; (ה) שְׁלֹא יִרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב; (ו) לְהַחֲרִים [לְהַשְׁמִיד] שְׂבָעָה עֶמְמִין; (ז) שְׁלֹא לְהַחֲרִים מִהֵן נֶשֶׁמָה; (ח) לְמַחֲוֹת זֶרְעוֹ שֶׁל עַמְּלֶךְ; (ט) לִזְכֹּר מַה שֶׁעָשָׂה לָנוּ עַמְּלֶךְ; (י) שְׁלֹא לְשַׁכַּח מַעֲשֵׂי הָרַעִים וְאַרְיֵכְתוֹ בְּדֶרֶךְ; (יא) שְׁלֹא לְשַׁכַּח בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם; (יב) לְשַׁלַּח שְׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ, וּלְדוֹן כֹּהֵן בְּאֶשֶׁר מְפָרֵשׁ בְּתוֹרָה, אִם תִּשְׁלִים וְאִם לֹא תִשְׁלִים; (יג) שְׁלֹא לְדָרֵשׁ שְׁלוֹם מִעַמּוֹן וּמוֹאָב בְּלִבָּד, כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ; (יד) שְׁלֹא לְהַשְׁחִית אֵילָנִי מֵאֵכָל בְּמִצְוֹר; (טו) לְהִתְקִין יָד שִׁיֵּצְאוּ בּוֹ בְּעָלִי הַמִּחְנָה לְהַפְנוֹת בּוֹ; (טז) לְהִתְקִין יָתֵד לְחֹפֶר בּוֹ;

המשך ביאור למס' מנחות ליום שישי עמ' 1

18 ויש ספק באיזה צד של הפתח יש לקבוע את המזוזה, אבל
19 בקיטונית וגנינה הקיטונית היא העיקר, וזמר סבר - וחכמים סברו
20 שכיון שיש היכר ציר לצד הגנינה ולשם הדלת נפתחת, הגנינה היא
21 העיקר, כלומר הפתח נחשב פתח של הגנינה ופסוק מן המזוזה.
22 רבה ורב יוסף דאמר תרנויהו - אמרו שניהם להיפך מרב
23 ושמואל, שבאופן שיש היכר ציר בגנינה, דהיינו שכאשר נכנסים
24 מבית לגנינה - מצד הבית לצד הגנינה ציר הפתח הוא לצד הגנינה
25 ולצד זה הדלת נפתחת, דבולא עלקא לא פליגי - לא נחלקו רבי
26 יוסי וחכמים דפסוק פתח זה מן המזוזה, מאי טעמא, פתח זה
27 פתחא לגנינה הוא - הוא כניסה לגנינה ולא כניסה לבית, כמו
28 שנתבאר שהצד שיש בו היכר ציר ואליו הדלת נפתחת הוא
29 העיקר, בי פליגי - אלא נחלקו מנינה לבית - מצד הגנינה לצד
30 הבית, שציר הפתח הוא לצד הבית ולצד זה הדלת נפתחת, מר -
31 רבי יוסי סבר שכיון שיש היכר ציר לצד הבית ולשם הדלת
32 נפתחת, פתח זה ביאה לבית הוא - נחשב כניסה לבית וחייב
33 במזוזה, וזמר סבר - וחכמים סברו, בולא - שהקיטונית כולה

1 - ומצד שני לחדר קטן, רבי יוסי אומר, נידון בקיטונית וחייב
2 במזוזה, וזכמים אומרים נידון בבית שער, כלומר כאויר הגנינה,
3 ופסוק מן המזוזה שהרי גנינה פסוקה מן המזוזה.
4 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור מחלוקת רבי יוסי
5 וחכמים: רב ושמואל דאמר תרנויהו - אמרו שניהם, שבאופן שיש
6 היכר ציר בבית, דהיינו שכאשר נכנסים מנינה לבית - מצד הגנינה
7 לצד הבית ציר הפתח הוא לצד הבית ולצד זה הדלת נפתחת,
8 בולא עלקא לא פליגי - לא נחלקו חכמים ורבי יוסי דתניב במזוזה,
9 מאי טעמא, פתח זה ביאה לבית היא - הוא כניסה לבית ולא
10 כניסה לגנינה, כמבואר לעיל (ע"א) שהצד שיש בו היכר ציר ואליו
11 הדלת נפתחת הוא העיקר, בי פליגי - האופן שנחלקו בו הוא
12 מבית לגנינה - מצד הבית לצד הגנינה, דהיינו שציר הפתח הוא
13 בגנינה ולצד זה הדלת נפתחת, מר - רבי יוסי סבר שאף שיש היכר
14 ציר לצד הגנינה ולשם הדלת נפתחת, הקיטונית היא העיקר,
15 והפתח נחשב פתח של הבית וחייב במזוזה, ומה שנתבאר לעיל
16 שהצד שיש בו היכר ציר ואליו הדלת נפתחת הוא העיקר, זה רק
17 כשהפתח נמצא בין שני בתים שכל אחד בפני עצמו הוא עיקר

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"א שבט ~

מצות עשה ג. ד. ז.

המצוה השלישית — היא הצווי שנצטוינו על אהבתו יתעלה, והוא: שנתבונן ונסתפל במצותיו וצויו ופעולותיו, כדי שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג — וזוהי תכלית האהבה המצוה. ולשון ספרי (דברים ו, ו) "לפי שנאמר 'ואהבת את ה' אלהיך' (שם ו, ה) יודע אני כיצד אהב את-המקום? תלמוד לומר: 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על-לבבך' — שמתוך כך אתה מכיר מי שצריך להיזהר העולם". הנה בארנו לה, שעל-ידי ההתבוננות תבוא לידי השגה, וימצא לה התענוג ותבוא האהבה בהכרח. וכבר אמרו, שמצוה זו כוללת גם-כן, שנקרא את כל-בני האדם לעבודתו יתעלה ולאמונה בו, שכן אם אתה אוהב את-מי-שהוא, תהללנו ותשבחנו ותקרא בגי-אדם לאהבתו — וזה על דרך המשל — כך אם תאהב את-ה' באמת במה שהגיע לה מהשגת אמתותו, הרי שאתה בלי ספק תקרא את-הפתיאים והסכלים ליריעת האמת שאתה כבר יודע. ולשון ספרי (שם): "ואהבת את ה'" — אהבה על הבריות באברהם אביך, שנאמר "ואת-הנפש אשר עשו בחרן" (בראשית יב, ה) כלומר: כמו שאברהם, לפי שהיה אוהב — כמו שהעיד הכתוב: "ורע אברהם אהבי" (ישעיה מא, ח) קרא בעצם השגתו את-בני האדם לאמונה מרב אהבתו, כך תאהבו עד שתקרא בני האדם אליו.

המצוה הרביעית — היא הצווי שנצטוינו לקבץ בדעתנו יראתו יתעלה ומוראו, וכל נהיה שאננים ובוטחים (שלוים ושקטים בלי שום דאגה על החטאים). — אלא נחוש לביאת ענשו בכל-עת, וזהו אמרו יתעלה: "את-ה' אלהיך תירא" (דברים ו, יג). ובגמרא סנהדרין (נו) אמרו בדרך שקלא וטריא על דבריו יתעלה: "ונקב שם-ה' מות יומת" (ויקרא כד, טז): ואימא פרושי (אמור, אולי, ש"נוקב" שבפסוק, הכוונה בזה להוזה את שם השם במפורש), דקתיב: (ודוגמה לכך) "אשר נקבו בשמות" (במדבר א, יז) ואזהרתה מן "את-ה' אלהיך תירא" — כלומר: זה שנאמר "ונקב שם-ה'" הוא שייציר את השם בלבד בלי שיבדק. ואם תאמר: איזה עון יש בזה? נאמר, (שהוא עובר על "את ה' אלהיך תירא" מפני) שהוא מאבד את-היראה. כי מיראת ה' הוא, שלא יזכר שמו לבטלה. והיתה התשובה על שאלה זו ודחית דבר זה בקך שאמרו: "תרא — דבעינא שם בשם, ולכא", כלומר (טעם ראשון שאי אפשר לומר כן, הוא משום שיש דין

שהמגדף אינו חייב עד) שיבדק את-השם בשם, כמו שאמרו "יפה יוסי את-יוסי" (כלומר, עד שיזכיר שם השם ויקללו בשם השם, כגון יכה פלוני את פלוני, או יקלל שם פלוני את שם פלוני, והזכיר שם יוסי רק לדוגמה). ועוד, "אזהרת עשה היא, וכל-אזהרת עשה לא שמה אזהרה". כלומר: זה שאמר "אזהרתה מן 'את-ה' אלהיך תירא'" לא יתכן, לפי שזה צווי — והוא מצות עשה — ואין מזהירין בעשה. הנה נתבאר שזה שנאמר "את-ה' אלהיך תירא" — מצות עשה.

המצוה התשיעית — הצווי שנצטוינו על קדוש השם, והוא אמרו: "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא כב, לב). וענין מצוה זו: שאנו מצוים לפרסם דת אמת זו ברבים, וישל א נרא בקך מהגז שום מזיק, עד שאפלו יבוא אלינו אנס צריך (שליט תקיף וגבור) ויקרא אותנו לכפור בו יתעלה — לא נשמע לו, אלא נמסר את-עצמנו למות בהחלט; ולא נתן לו לחשב שפכנו, אף שלבנו מאמין בו יתעלה. (שאפילו למראית עין בלבד אסור לכפור בקדוש ברוך הוא) וזו היא מצות קדוש השם שנצטו בה כל-בני-ישראל, כלומר: שנמסר את-עצמנו למות בידי הערץ על אהבתו יתעלה והאמונה ביהודו, כמו שעשו חנניה מישאל ועזריה בימי נבוכדנאצר הרשע קשהקריח להשתחות לצלם, והשתחויו כל-בני אדם וישראל בכללם, ולא היה שם מקדש שם שמם. והיה בקך חרפה גדולה לישראל שאבדה מכלם מצוה זו, ולא היה שם מי שמקיים אותה אלא הכל פחדו (דניאל ג). ואין מצוה זו נוגת אלא בכגון אותו המעמד העצום שבו פחדו כל-בני אדם העולם, והיה חובה לפרסם יהודו ולהכריז עליה באותה העת. וכבר הבטיח ה' על-ידי ישעיהו, שלא תהיה חרפת ישראל גמורה באותו המעמד, ושיפיעו בהם בחורים באותו המעמד הקשה, שלא ירתיעם המות, ויפקירו דמם ויפרסמו את-האמונה ויקדשו את-ה' ברבים, כמו שצונו יתעלה על-ידי משה רבנו, והוא אמרו: "לא-עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יתורו. כי בראתו? לדיו מעשה נדי בקרבו יקדשו שמי ויהקדישו את-קדוש יעקב ואת-אלהי ישראל יעריצו" (ישעיה כט, כב-כג). ולשון ספרי (אמור ט, הו): "על-מנת כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים — על-מנת שתקדשו את-שמי ברבים". ובגמרא סנהדרין (לג): אמרו: "בן-נח מצוה על קדוש השם, או אינו מצוה? תא שמע (בא נשמע), תשובה לשאלה: שבע מצות נצטו בני נח. ואי איתא (ואם תאמר שנצטו גם על קדוש השם) — תמנא הו" (יש שמונה ולא שבע)! הנה נתבאר לה, (מזה שדנו בגמרא אם גם בן נח

אף-על-פי שהוא מעשה מותר — הרי זה חלל את-השם, והוא אִמְרָם (יומא פו:.) "היכי דמי (כיצד יתואר) חלול השם: (אמר רב) כגון אִנּוּא דְשִׁקְלָנָא בְּשָׂרָא מִבֵּי טַבְחָא וְלֹא יְהִיבָנָא דְמִי לְאַלְתֵּר. (אם אקנה בשר ולא אשלם מיד, משום שכשאני מאחר לפרוע אומרים שאני גזול ולומדים ממני לזלזל בגזל) רבי פלוני אָמַר: כגון אִנּוּא דְמַסְגִּינָא (אם אלק) אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תוֹרָה וּבְלֹא תַפְלִין". וכבר נכפל לאו זה ואמר: "ולא תחלל את-שם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה' (שם יח, כא). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בַּפְּסָחִים (כה: וּבִסּוּף יוֹמָא (פו-פב)).

הַמִּצְוָה ה־ס"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ שֶׁלֹּא לִנְתּוֹן אֶת-בְּתִי עֲבוּדָת ה' יִתְעַלֶּה אוֹ לְהַשְׁחִית אֶת-סִפְרֵי הַנְּבוּאָה אוֹ לְמַחֹק אֶת-הַשְּׁמוֹת הַקְּדוּשִׁים וְכִיּוּצָא בָּזֶה. וְלִשּׁוֹן הַלֹּא שָׁבָא בַּעֲנֵן זֶה הוּא אָמְרוּ: "לֹא-תַעֲשֶׂוּן בֵּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם" (שם יב, ד), אֲחֵר שֶׁכָּבַד הַקָּדִים אֶת-הַצּוּרִי לְאֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה וּלְהַשְׁמִיד שְׁמָהּ וּלְנִתּוֹן אֶת-מִזְבְּחוֹתֶיהָ לְגִמְרִי, הִזְהִיר וְאָמַר: "לֹא-תַעֲשֶׂוּן בֵּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם". וְכִל-הָעוֹבֵר עַל אֵיזָה דְּבָר מִזֶּה, כְּגוֹן שִׁיְהִרֵס מִשְׁהוּ מִן-הַיִּכָּל וְהַמִּזְבֵּחַ וְכִיּוּצָא בָּהֶם, אוֹ שִׁיִּמְחֹק שֵׁם מִשְׁמוֹת ה' — לוֹקָה. וּבִסּוּף מִכּוֹת (כב). נִתְבָּאָר בְּלִשּׁוֹן הַגִּמְרָא, שֶׁהַשּׁוֹרֵף צָצִי הַקָּדָשׁ — לוֹקָה. אָמְרוּ: "וְאִזְהַרְתִּיהָ מִהֲכָא (והאזהרה נלמדת מכאן): מִן וְאִשְׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ, לֹא-תַעֲשֶׂוּן בֵּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם" (שם). וְכֵן נִתְבָּאָר שֵׁם שֶׁהַמּוֹחֵק אֶת-הַשֵּׁם — לוֹקָה. אָמְרוּ: "וְאִזְהַרְתִּיהָ מִהֲכָא: וְאִבְדֶּתֶם אֶת-שְׁמִי, לֹא-תַעֲשֶׂוּן בֵּן לֵה'". וְכָבַד נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפְּרָק ד' מִסְנֵה־רִינִין.

הַמִּצְוָה הַקַּע"ב — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטִינּוּ לְהַשְׁמֵעַ לְכָל-נְבִיא מִן-הַנְּבִיאִים עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם וּלְקַיֵּם כָּל מַה-שִּׁנְצִינָה, אִפְלוּ יִצְוֶה נֶגֶד מִצְוָה, אוֹ פְמָה מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ, וּבִלְבָד שִׁיָּהָא זֶה לִפִּי שְׁעָה; אָבָל לֹא שִׁינְצִית תּוֹסֶפֶת אוֹ גִּרְעוֹן (שיצוה לגרוע או להוסיף על מצוות התורה לעולם), כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַקְדַּמַּת חֲבוּרָנוּ בְּפִרּוּשׁ הַמִּשְׁנָה. וְהַפְּתוּב שְׁבוּ נֶאֱמַר צוּרִי זֶה הוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֲלֵיו תִּשְׁמָעוּן" (דברים יח, טו). וְלִשּׁוֹן סִפְרֵי (שם): "אֲלֵיו תִּשְׁמָעוּן — אִפְלוּ אָמַר לָךְ לַעֲבֹד עַל אַחַת מִכָּל-מִצְוֹת הָאֲמּוֹרוֹת בַּתּוֹרָה לִפִּי שְׁעָה, שְׁמַע לוֹ". וְהָעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוּ חִיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְזֶהוּ אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא-יִשְׁמָע אֶל-דְּבָרִי אֲשֶׁר יְדַבֵּר (הנביא) בְּשִׁמִּי אֲנִי אֲדַרֵּשׁ מֵעַמּוֹ" (שם, יט). וְכָבַד נִתְבָּאָר בַּסְּנֵה־רִינִין (פט): "שְׁלִשָּׁה מִיתָתֶם בִּידֵי שָׁמַיִם: הָעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי הַנְּבִיא, וְנָבִיא שֶׁעָבַר עַל דְּבָרֵי עַצְמוֹ, וְהַכּוֹבֵשׁ נְבוֹאָתוֹ" (שנצטווה מִהַקְדוּשׁ בִּרְוֹךְ הוּא לְהַתְנַבְּאוֹת וְלֹא נִיבֵא, וְכָלֶם (נלמדו) — מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא-יִשְׁמָע אֶל-דְּבָרִי [אֲנִי אֲדַרֵּשׁ מֵעַמּוֹ = מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם], אָמְרוּ: "קָרִי בֵּיהּ:

נִצְטוּהָ עַל זֶה, וְאִם זֶה נִכְלָל בְּכָלֵל ב"שֶׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ" אִם לֹא, מִשְׁמַע) שֶׁהִיא מִכָּלֵל מִסְפַּר הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְהִבִּיאוּ רְאִיָּתָם עַל מִצְוָה זוּ מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כב, לב) "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכָבַד נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפְּרָק ז' מִסְנֵה־רִינִין.

~ יום שני כ"ב שבט ~

מצות לא תעשה סג. סה.

מצות עשה קעב.

הַמִּצְוָה ה־ס"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ עַל חִלּוּל הַשֵּׁם, וְהוּא הַפָּרָק קְדוּשַׁת ה' שֶׁאֲנִי מִצְוִים בוֹ, וְשֶׁקָּדַם בְּאִוְרוֹ (שִׁכְבָּר נִתְבָּאָר) בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה הַתְּשִׁיעִית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תַחֲלִילוּ אֶת-שֵׁם קְדָשִׁי" (ויקרא כב, לב). וְעוֹן זֶה נִחְלָק לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים: שְׁנֵים עַל הַכָּלֵל וְאֶחָד עַל הַיְּחִידִים (שִׁבְעִים). הַחֻלְק הַכָּלְלִי הִרְאִינוּ — הוּא: שֶׁכָּל-מִי שֶׁדָּרָשׁוּ מִמֶּנּוּ לַעֲבֹד עַל אַחַת מִן-הַמִּצְוֹת בְּשִׁעַת הַשְּׁמַד (— הַגּוֹרָה צוּרֵי הַמֶּלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל אַחַת מִן הַמִּצְוֹת — כְּדִי לְהַעֲבִיר עַל (חֻלְק) דָּתָם), אִם הָאֲנָס מִתְּפַנֵּן לְהַעֲבִיר (שִׁיעִיבּוֹר עַל צִוּוֵי הַקְדוּשׁ בִּרְוֹךְ הוּא) בֵּין בְּמִצְוֹת קְלוֹת בֵּין בְּמִצְוֹת חֲמּוּרוֹת. אוֹ מִי שֶׁדָּרָשׁוּ מִמֶּנּוּ לַעֲבֹד עַל עֲבוּדָה זָרָה אוֹ גִּלּוּי עֲרִיּוֹת אוֹ שְׁפִיכוֹת דָּמִים וְאִפְלוּ שֶׁלֹּא בְּשִׁעַת הַשְּׁמַד — הָרִי זֶה חִיב לְמַסּוֹר נַפְשׁוֹ וְיִהְיֶה וְאֵל עֲבֹר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה הַתְּשִׁיעִית. וְאִם עָבַר וְלֹא נִהְיָ — הָרִי זֶה חִלַּל אֶת-הַשֵּׁם וְעָבַר עַל לֹא זֶה. וְאִם הָיָה זֶה בְּרִבִּים — כְּלוּמָר: בְּמַעֲמַד עֲשָׂה מִיִּשְׂרָאֵל — הָרִי זֶה חִלַּל אֶת-הַשֵּׁם בְּרִבִּים וְעָבַר עַל אָמְרוּ יִתְעַלֶּה "וְלֹא תַחֲלִילוּ אֶת-שֵׁם קְדָשִׁי" וְעוֹנוֹ חֲמוּר מְאֹד; אָבָל אִינוּ לוֹקָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָנוּס, לִפִּי שְׂאִין בֵּית דִּין רִשְׁאִי לְקַיֵּם עֲנֵשׁ מִלְּקוֹת אוֹ מִיתָה אֵלָּא עַל מִזִּיד בְּרִצּוֹן בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה. וְלִשּׁוֹן סִפְרָא (י, ג) בְּנוֹתָן מִזְרַע לְמַלְךְ: "וְשִׁמְתִּי אֲנִי אֶת-פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא" (שם כ, ה), אָמְרוּ: "הַהוּא (כְּלוּמָר, לִכֵּן נִאֲמַר בְּאִישׁ הַהוּא" לומר שרק איש ההוא שֶׁעָלִיו מִדְּבַר הַכְּתוּב שְׁהוּא —) לֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא מְטָעָה". הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ שֶׁעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה בְּאֲנָס אִינוּ חִיב בְּרָת, כָּל-שֶׁפֶן מִיתָת בֵּית דִּין, אָבָל עָבַר עַל חִלּוּל הַשֵּׁם. וְהַחֻלְק הַשְּׁנִי הַכָּלְלִי — גַּם-כֵּן שִׁיעֲשֵׂה הָאָדָם עֲבָרָה שְׂאִין בָּהּ תַּאֲוָה וְלֹא הִנָּאָה, אֵלָּא מִרְאָה בְּמַעֲשָׁיו הַזְלוּזִל וְהַפְּקָרוֹת (בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה) — הָרִי גַם זֶה מִחֲלָל שֵׁם שָׁמַיִם וְלוֹקָה, וְלִפִּיכָךְ אָמַר: "וְלֹא-תִשָּׁבְעוּ בְּשִׁמִּי לִשְׁקֹר וְחִלְלַת אֶת-שֵׁם אֱלֹהֶיךָ" (שם יט, יב), לִפִּי שֶׁזֶּה מִרְאָה עַל הַזְלוּזִל בְּצוּרֵי הָזֶה, וְאִין הִנָּאָה גּוֹפְנִית בְּכָךְ. וְהַחֻלְק הַשְּׁלִישִׁי (שִׁבְעִים) — הוּא: שִׁיעֲשֵׂה אָדָם יָדוּעַ בְּחִסְדֵּיּוֹת וּבִישׁוֹר אֵיזָה מַעֲשֵׂה הַנִּרְאָה לְהַמּוֹן שֶׁהוּא עָבְרָה וְשִׁכְּנוֹן מַעֲשֵׂה זֶה אִין רְאוּי לְאוֹתוֹ חִסֵּד לַעֲשׂוֹתוֹ,

מתוך מהדורת חזק

המצוה ה'ר"ו — הצווי שצטוינו לאהוב זה-את-זה כמו שאנו אוהבים את-עצמנו, שתהיה חמלתי ואהבתי (לכל אחד ואחד מיישראל) באהבתי וחמלתי לעצמי במקומו וגופו וכל-מה-שיש לו ומה-שהוא חפץ. וכל מה-שארצה לעצמי, ארצה לו כמוהו; וכל-מה-שלא ארצה לעצמי או לידדי, לא ארצה בשבילו כמוהו. והוא אמרו יתעלה: "ואהבת לרעך כמוך" (שם, יח).

לא-ישמע (זה העובר על דברי הנביא), לא-ישמע (זה העובר על דברי עצמו), לא-ישמע (זה הכובש נבואתו).
 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף סנהדרין (סוף פרק אלו הן הנחנקין).

~ יום שלישי כ"ג שבט ~

מצות לא תעשה סד.

מצות עשה ח. ו. רו.

המצוה הס"ד — האזהרה שהזהרנו שלא לנסות הבטחותיו ואיומיו יתעלה, שנביאו מבטיחים לנו או מאיימים בהם עלינו, על דרך שנטיל בהם ספק אחר שידענו אמתת נבואת המודיעם (כלומר אחרי שהוברר אצלנו שהוא נביא אמיתי). והוא אמרו: "לא תנסו את-ה' אלהיכם באשר נסיתם במסה" (דברים ו, טז).

המצוה השמינית — הצווי שצטוינו להדמות לו יתברך כפי יכלתנו, והוא אמרו: "והלכת בדרכיו" (דברים כח, ט), וכבר פל צווי זה ואמר: "ללכת בכל-דרכיו" (שם יא, כב) ובא בפרוש ענין זה: "מה הקדוש-ברוך הוא נקרא רחום — אף אתה יהיה רחום; הקדוש-ברוך הוא נקרא חנון — אף אתה יהיה חנון; הקדוש-ברוך הוא נקרא צדיק — אף אתה יהיה צדיק; הקדוש-ברוך הוא נקרא חסיד — אף אתה יהיה חסיד" — וזה לשון ספרי (שם). וכבר פל צווי זה בלשון אחר ואמר: "אחרי ה' אלהיכם תלכו" (שם יג, ה), וגם בפרושו בא (בסוטה יד), שענינו להתדמות למעשים הטובים ולמדות הנכבדות שבהם מתאר יתעלה על דרך המשל — יתעלה על הפל עליו רב (שהקדוש ברוך הוא מרומם מכל התארים האמורים, ואין משתמשים בכל התארים האלו אלא דרך משל).

המצוה הששית — הצווי שצטוינו להתערב בין החכמים ולהתחבר אתם ולהתמיד ולשבת עמם ולהשתתף עמם בכל-דרך מדרכי ההשתתפות: במאכל ומשקה ומקח וממכר, כדי שנגיע בכך להדמות למעשיהם ולהאמין בדעות האמתיות מדבריהם, והוא אמרו יתעלה: "ולדבקה-בו" (דברים יא, כב) וכבר נכלל גם הצווי הזה, ואמר: "ויבו תדבק" (שם י, כ). ובא הפרוש: "ולדבקה בו" — הדבק בחכמים ותלמידיהם. וזה לשון הספרי (שם). וכן הביאו ראיה על החובה לשא בת תלמידי חכמים ולהשיא בתו לתלמיד חכם ולהנות תלמידי חכמים ולהתעסק עמם ממה-שנאמר "ויבו תדבק". אמרו (כתובות קיא:): "וכי אפשר לו לאדם להדבק בשכינה, והא קתיב: "כי ה' אלהיך אש אכלה הוא" (שם ד, כד)? אלא כל-המשיא בתו לתלמיד חכם וכו'.

~ יום רביעי כ"ד שבט ~

מצות עשה רו. מצות לא תעשה שב.

מצות עשה רה. מצות לא תעשה שג.

המצוה ה'ר"ז — הצווי שצטוינו לאהב את-הגרים, והוא אמרו יתעלה: "ואהבתם את-הגר" (דברים י, יט). ואף-על-פי שהוא נכלל בענין זה במה-שכולל כל-ישראל באמרו "ואהבת לרעך כמוך", לפי שהגר הזה הוא גר צדק (שהוא בישראל לכל דבר) — אבל מפני שנקנס לרת הוסיף לו ה' אהבה, ויחד לו מצוה נוספת, כמו שעשה באזהרה על אונאתו (לצער), שאמר: "ולא תונו איש את-עמיתו" (ויקרא כה, יז). ואמר אחר-כך: "וגר לא-תונה" (שמות כב, כ). ונתבאר בגמרא (בבא מציעא נט:) שחכמים על אונאת הגר משום "ולא תונו איש את-עמיתו" ומשום "וגר לא תונה". כך גם כן נתחייבו לאהבו משום "ואהבת לרעך כמוך" ומשום "ואהבתם את-הגר". וזה פשוט ואין בו גסתר (דברים נסתרם), ואיני יודע אחד ממי שמנה את-המצות שזה נעלם ממנו. וברוב המדרשות בארו שה' צונו על הגר כמו שצונו על עצמו יתעלה, והוא אמרו "ואהבת את ה' אלהיך" (דברים ו, ה), ואמר "ואהבתם את-הגר".

המצוה הש"ב — האזהרה שהזהרנו מלשנוא זה-את-זה, והוא אמרו: "לא-תשנא את-אחיך בלבבך" (ויקרא יט, יז). ולשון ספרא (ד, ח): "לא אמתית אלא שנאה שהיא בלב, אבל אם גלה לו את השנאה, וידע זה שהוא שונא — אינו עובר על לאו זה; אבל עובר הוא על לא-תקם ולא-תטר" (שם, יח). ועובר גם על עשה והוא אמרו: "ואהבת לרעך כמוך" (שם). אבל שנאת הלב — עון חמור מן-הכל.

המצוה ה'ר"ח — הצווי שצטוינו למחות בעושה עברה או במי שרוצה לעשותה, ולהזהירו על כך בדברים ולהוכיחו. ואל יאמר אדם: "אני לא אחטא; ואם יחטא זולתי — זה ענינו עם ה'", — זה נגד התורה, אלא אנו מצוים שלא לעבור ולא נניח לזולתנו מאמתנו לעבור. ומי שרוצה לעבור — חובה על כל-אדם להוכיחו ולמנעו, ואף-על-פי שלא נתקמה עליו עדות המחזקת

המצוה ה"ד — האזהרה שהזהרנו מלנקום זה מזה, והוא: בגון שעשה הוא מקדם איזה מעשה, ואז לא נחל מלבקשו עד שנגמלוהו כפעלו הרע, או נצטרנו כמו שצער אותנו. הזהיר ה' מפני ואמר: "לא-תקם" (שם, יח). ולשון ספרא (שם, י): "עד היכן כחה של נקימה? אמר לו: השאלני מגלך, ולא השאלו. למחר אמר לו: השאלני קרדמך, אמר לו: איני משאלך בדרך שלא השאלתני מגלך — לכך נאמר: לא-תקם". ועל המשל הזה הקש בכל-הענינים.

המצוה ה"ה — האזהרה שהזהרנו מלנטור ואף על פי שלא ננקום, והוא: שנגמור את החטא שחטא לנו החוטא ונזכרנו לו, והוא אמרו יתעלה: "לא-תקם ולא-תטור". ולשון ספרא (שם, יא): "עד היכן כחה של נטירה? אמר לו השאלני מגלך, ולא השאלו. למחר אמר לו: השאלני קרדמך, אמר לו: הילך (הנה לך), איני כמותך שלא השאלתני מגלך — לכך נאמר: לא-תטור".

~ יום שישי כ"ו שבט ~

מצות עשה יא.

המצוה ה"א — היא הצווי שנגצונו ללמד (לאחרים — לבניו (הקטנים)) חכמת התורה וללמדה (בעצמו) — וזהו הנקרא: תלמוד תורה, והוא אמרו "ושננתם לבניך" (דברים ו, ז). ולשון ספרי (על הפסוק שם): "ושננתם לבניך — אלו תלמידך. וכן אתה מוצא בכל-מקום שהתלמידים קרוים בנים, שנגאמר: 'ויצאו בני-הנביאים'" (מלכים ב, ג). ושם (בספרי) אמרו: "ושננתם — שיהיו מחזקים (מסודרים) בתוך פיה, כשאדם שואלך דבר, לא תהא מגמגם לו, אלא תהא אומר לו מיד". וכבר נכל צווי זה כמה פעמים: "ולמדתם ועשיתם (עפ"י לשון הפסוק בדברים ה, א) ולמען ילמדו" (שם לא, יב). וכבר הרבו להדגיש מצוה זו ולגרו עליה בהרבה מקומות בתלמוד. ואין הנשים חבוות בה, שהרי נאמר "ולמדתם אתם את-בניכם", אמרו: "בניכם — ולא בנותיכם", כמו שנתבאר בגמרא קדושין (לו).

~ שבת קודש כ"ז שבט ~

מצות עשה רמ.

המצוה ה"ט — הצווי שנגצונו לכבד את-התקמים ולעמד מפניהם כדי להדרם, והוא אמרו יתעלה: "מפני שיבה תקום והדרת פני יקן" (ויקרא יט, לב) — וזוהי זה שקנה הרבה חכמה. ולשון ספרא: "תקום והדרת — קימה שיש בה הדור" (אבל במקום שאין בו הדור כגון בבית המרחץ אין עומדין מפניו). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק א'

לקיים ענין. והוא אמרו יתעלה: "הוכח תוכיח את-עמיתך" (ויקרא יט, יז). גם נכלל במצוה זו שנתרעם זה על זה, אם הרענו זה לזה, ואל נטור לו או נשמור לו חטא, אלא נצטונו להתרעם עליו בדרים, כדי שלא ישאר בלב כלום, ולשון ספרא (שם): "מניין אם הוכחתו אפלו ארבעה וחמשה פעמים, חזור והוכח? תלמוד לומר: הוכח תוכיח. יכול אף אתה מוכיחו ופניו משתנות? (כלומר, שמותר לך להוכיח אותו אפילו באופן שהוא מתבייש, כגון בפני רבים וכדו') תלמוד לומר: ולא-תשא עליו חטא". (שם תעשה כן תשא אתה חטא בסבתו). וכבר בארו חכמים, שמצוה זו חובה על כל-אדם אפלו מן-הקטן לגדול הרי הוא חוב להוכיח, ואפלו קלל וזלזל אל ירפו ידיו ואל יסתלק מלהוכיח עד אשר יבה, כמו שבארו מעתיקי השמועה (מוסרי התורה שבעל פה) ואמרו (ערכין טו): עד הכאה. ויש למצוה זו תנאים והלכות, ונתבאר במקומות מפוזרים בתלמוד.

המצוה ה"ג — האזהרה שהזהרנו שלא לביש זה-את-זה, ועון זה הוא שקוראים אותו: מלבין פני חברו ברבים, והאזהרה שבאה בזה הוא אמרו: "הוכח תוכיח את-עמיתך ולא-תשא עליו חטא" (שם, יז). ובספרא (שם) אמרו: "מניין אם הוכחתו אפלו ארבע וחמש פעמים, חזור והוכח? תלמוד לומר: 'ולא-תשא עליו חטא'". אבל פשט הפתוח הרי הוא מזהיר, שלא תחשוב לו עון בלבד, ושלא תזכרהו.

~ יום חמישי כ"ה שבט ~

מצות לא תעשה רנו. שא. דש. שה.

המצוה ה"ו — האזהרה שהזהרנו מלהכבד (להתאכזר) על היתומים והאלמנות, והוא אמרו יתעלה: "כל-אלמנה ויתום לא תענון" (שמות כב, כא). לאו זה כולל שלא יכבד עליהם לא בדבור ולא במעשה, אלא ידבר עמהם דברים רפים ונוחים ביותר, ויתעסק עמהם בדרך הטובה ביותר, ויתחסס אליהם ביחס טוב ביותר ויתפנן להפליג (להרבות) בכל-זה. ומי שלא נזהר באחד מכל-אלו — הרי עבר על לאו זה. וכבר באר יתעלה ענין העובר על לאו זה והוא אמרו יתעלה: "וחרה אפי והרגתי אתכם וגו'" (שם, כג).

המצוה ה"א — האזהרה שהזהרנו על הרכילות, והוא אמרו יתעלה: "לא-תלך רכיל בעמיתך" (ויקרא יט, טו). אמרו (ספרא קדושין ד, ה): לא תהא רך דברים לזה וקשה לזה. דבר אחר: לא תהא כרוכל מטעין דברים והולך. ובכלל לאו זה האזהרה על הוצאת שם רע (כתובות מו).

מתוך מהדורת חזק

"כל-החולק על רבו כחולק על השכינה, שנגמר: 'בהצתם על-ה' (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט), כל-העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה, שנגמר: 'המה מי מריבה אשר-רבו בני-ישראל את-ה' וגו' (אף על פי שרבו שם על משה ואהרן, נאמר "את ה'") (שם כ, יג), וכל-המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה, שנגמר: 'לא-עלינו תלגתיכם (תלונות עם ישראל על משה ואהרן) — על-ה' (שמות טז, ח). וכל-המתנהר אחר רבו כמתנהר אחר השכינה, שנגמר: 'וידבר העם באלהים ובמשה' (במדבר כא, ה). וכל-זה ברור, לפי שמחלקת קרח וריב ישראל ותרעמתם ומחשבתם הרעה לא היתה אלא עם משה ועליו שהוא רבן של כל-ישראל, ועשה הכתוב כל-דבר מהם כלפי ה' (בהצותם על ה') ובפרוש אמרו (אבות פרק ד משנה יב): "מורא רבך כמורא שמים". וכל-זה (גם כבוד חכמים וגם מורא חכמים) נלמד ממה שמצאנו שהכתוב צוה לכבד את-החכמים וההורים, כמו שנתבאר בלשונות התלמוד, לא שהיא (מורא חכמים) מצוה בפני עצמה. והבן זאת.

מקדושין (לב): ודע שאף-על-פי שמצוה זו חובה על כל-אדם באופן כללי — כלומר: לכבד את-החכמים ואפילו לחכם השנה לו, כמו שבארו באמרו (בבא מציעא לג): "תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה" — יש בה עוד יחוד ותוספת על התלמיד, והוא: שכבוד התלמיד לרבו יש בו תוספת גדולה על הכבוד שהוא חובה לכל-חכם, ועם הכבוד חייב כמורא, לפי שכתב בארו שחובתו כלפי רבו גדולה מחובתו כלפי אביו, אשר חייבו הכתוב בכבודו ובמוראו. ובפרוש אמרו (בבבא מציעא שם): אביו ורבו — רבו קודם (כגון אביו) ורבו שבויים בשביה פודה את רבו, ואחר כך פודה את אביו). וכבר בארו (סנהדרין ה): שאסור לתלמיד לחלוק על רבו — פונתי במחלקת: שיצא נגד פסק דינו ויפרד בסכנתו וילמד או יורה בלי שירששו. ואסור לו לריב עמו ולהתרעם עליו ולא לדון אותו לכף חובה, כלומר: שישביר איזו פעלה מפעלותיו או איזה דבור בסוג מסוגי ההסברות (שמפרש דבריו שלא כפשוטם) — לפי שאפשר שלא נתפון לכך. ובפרק חלק (סנהדרין קי). אמרו:

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' ב

חמיו דרבי אבא הוה ליה – היו לו ארבע אותיות ותיירות בכל דף 7
בספריה – בספר תורה שלו. אבא לקמיה דרבי אבא – בא לפני 8
רבי אבא לשאול מה דין הספר. אמר ליה רבי אבא, לא אמרן – 9
לא אמרנו שספר תורה שיש בו ארבע טעויות בכל דף יגנו, אלא 10
בפסירות – כשבכל דף חסרות ארבע אותיות, 11

בכל דף, לית לן בה – אין לחוש בזה, אלא יש להסיר את האותיות 1
היתירות. מבררת הגמרא: כאשר בכל דף חסירות ארבע אותיות, 2
מאי טעמא לא יתקן. משיבה הגמרא: אמר רב כהנא, משום דמיתווי 3
במנומר – שאם יוסיף את האותיות החסרות בין השורות, יראה 4
הספר כמנומר שיש בו כתמים, וגנאי הוא לספר תורה. 5
הגמרא מביאה מעשה בענין טעויות בספר תורה: אנרא חמוה – 6

המשך ביאור למס' מנחות ליום שלישי עמ' ב

הרי נאמר על הלכה זו, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, 11
הלכה כרבי שמעון שזורי, ואם איתא – ואם אכן כוונת רבי חנינא 12
לפול המצרי, הוא נמי לימא – היתה הגמרא צריכה לומר 'אמר 13
רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן הלכה כרבי שמעון שזורי, 14
וכן אמר רבין בר חנינא אמר עולא אמר רבי חנינא הלכה כרבי 15
שמעון שזורי, ולא להביא דברי רבי יוחנן בלא דברי רבי חנינא. 16
אלא אמר רב פפא, כוונת רבי חנינא היא אשידה – על דין שידה, 17
כמבואר בסמוך. רב נחמן בר יצחק אמר, כוונת רבי חנינא היא 18
אין – על דין יין, כמבואר בסמוך. מבארת הגמרא: רב פפא אמר, 19

לאכול את זרעו, שידעו לזרע ושנת המעשר שלו נקבעת על פי 1
זמן ההשרשה, מקצתו השריש לפני ראש השנה ומקצתו אחר ראש 2
השנה, אין תורמין מזה על זה, לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן 3
החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, אלא רק מאותה שנה על 4
אותה השנה. כיצד יעשה, צורך רגנו לתובן, כלומר מערב היטב 5
את הפול שהשריש לפני ראש השנה עם הפול שהשריש לאחר 6
ראש השנה, ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו 7
ומן הישן שבו על הישן שבו, שסבר רבי שמעון שזורי 'יש בילד', 8
דהיינו שאם עירב את החדש והישן סומכים שיש משניהם בתוך 9
התרומה והמעשר לפי החשבון. דוחה הגמרא: הא איתמר עלה – 10

נביאים

מיכה פרק ב ו

ו אל־תִּטְּפוּ וְיִטְּפוּ לֹא־יִטְּפוּ לֹא־לָהּ לֹא יִסַּג בְּלִמּוֹת: ז האֲמֹר בֵּית־יַעֲקֹב הִקְצֹר יוֹם יְהוָה אִם־אֶלֶּה מַעֲלָלָיו הֲלֹא דְבָרֵי יִיטִיבוּ עִם הַיִּשְׂרָהּ הוֹלֵךְ: ח וְאַתְּמוֹל עָמִי לְאוֹיֵב יְקוֹמָם מִמּוֹל שְׁלֹמָה אֲדָר תַּפְשִׁטוּן מַעֲבָרִים פֶּטַח שׁוֹבֵי מִלְחָמָה: ט נָשִׁי עָמִי תִגְרְשׁוּן מִבֵּית תַּעֲנִינָה מֵעַל עֲלִילָה תִקְחוּ הֲדָרִי לְעוֹלָם: י קוֹמוּ וּלְכוּ כִּי לֹא־זֹאת הַמְּנוּחָה בְּעִבּוֹר טִמְאַתָּה תַּחֲבֵל וְחֲבַל נִמְרָץ:

רש"י

סבורין להיות עוברין בטח הם נהפכו להיות שובי מלחמה כבני אדם השבים מן המלחמה חסירי מבגדים ומזון שלקחו אויביהם מה שעליהם, שובי כמו (ירמיה ב) סורי הגפן נכריה (צפניה ג) נוגי ממועד: (ט) נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה. שאתם הורגים את בעליהן והן יושבות אלמנו' או לפי שאתם נוטלין את ממון בעליהם והם יושבים ומצירים ואין משמחין את נשותיהן: תקחו הדר. הדר הוד ועושר שנתתי להם: (י) קומו ולכו כי לא זאת המנוחה. קומו וגלו מן הארץ כי לא כדרך זו נתתיה לכם למנוחה: בעבור טמאה תחבל וחבל נמרץ. כי למען טמא אותה היא עושה חבורת חבלי רשעים, תחבל לשון אגודות כמו (שמואל א י) חבל נביאים (תהלים קיט) חבלי רשעים וכן ת"י מסתיעין עלה לשון סיעה: וחבל נמרץ. ובעת אגודתם כבר נועצו ביניהם ופירשו למה הם מתחברים: נמרץ. דבר מפורש באר היטב כמו (איוב ו) מה נמרצו אמרי מה ימריצך (שם טו) קללה

נמרצת (מלכים א ב):

מצודת ציון

(ו) תטיפו ויטפון. הוא מל' נטיפה והזלה והושאל בענין הדבור של נבואה וכן והטף אל דרום (יחזקאל כא): יסג. מל' השגה וקרוב ועם היא בסמ"ך וכן ותסג ולא תפליט (לקמן ו): רוח. רצון: מעלליו. מעשיו: (ח) ואתמול. ענינו כמו אתמול בחול"ם וכן כי ערוך מאתמול תפתה (ישעיה ל): ממול. מנגד: שלמה. מלבוש: אדר. מלבוש יקר כמו ויעבר אדרתו (יונה ג): תפשיטון. ענין הסרת המלבוש: (ט) עולליה. בנים הקטנים: הדר. מל' הדר יופי ועל העושר יאמר: (י) המנוחה. מקום מנוח ר"ל נחלה: תחבל וחבל. מל' חבלה והשחתה: נמרץ. ענין חוזק כמו קללה נמרצת (מ"א ב):

ענינם ותפשיטון ממנו את השלמה החשובה: מעוברים בטח. מן האנשים העוברים בטח תהפכו לעשותם שובי מלחמה כי תגזלו כל אשר להם כאילו ברחו ושובו מן המלחמה והניחו הכל להקל מעליהם המשא: (ט) תגרשון מבית תענוגיה. גוזלים בתי חמד ומגרשין הנשים כל אחת מביתה אשר ישבה ומתענגת בה כדרך אשה חשובה לשבת בית להתענג בצל ביתה: מעל עולליה וגו'. ר"ל הדר העושר שהשפעתה לה לקשט עולליה הנה תפשיטו מעליהם לקחת לעצמיהם עד עולם מבלי חזרה: (י) קומו ולכו. לכן קומו מארצי ולכו לכם בגולה: כי לא זאת המנוחה. ר"ל לא על דרך זה נתתי לכם את הארץ לנחלת מנוחה: בעבור טמאה. בעבור שטמאתם את הארץ לעשות בה מעשים כאלה לכן היא תחבל ותשחית אתכם ותהיו כלים בה: וחבל נמרץ. ההשחתה תהיה חזקה מאד עד שלא יסאר שארית:

מצודת דוד

(ו) אל תטיפו ויטפון. אתם הנביאים המתנבאים אל תנבאו להם כי כאשר לא יטיפו לאלה לא ישיג כלימות כי רגילים הם להכלים את המתנבאים להם: (ז) האמור בית יעקב. בה"א התימה ור"ל וכי יוכל בית יעקב לומר ואף אם יאמרו וכי אמת כן הוא וכי קצר רצון ה' בל יוכל למלאותו להיטיב למי שירצה: אם אלה מעלליו. וכי דרכו לעשות רעה עם הבריות: הלא דברי ייטיבו. באמת דברי מטיבים המה עם ההולך בדרך ישר: (ח) ואתמול עמי. אבל עמי זה יום אתמול ר"ל לא עברו עדיין ימים רבים ולא תוכלו א"כ להכחיש הדבר אשר הם קמים לאויב איש על אחיו: ממול שלמה. ר"ל אם תראו מי לבוש שלמה חשובה תעמדו ממול השלמה לתת בו

א לְדוֹד מִזְמֹר לַיהוָה הָאֲרֶץ וּמִלֹּאֲהָ תִבְלֵ וְיִשְׁכְּבִי בָּהּ: ב כִּי־הוּא עַל־יָמִים יִסְדָּהּ וְעַל־נְהִירוֹת יִכְוֹנֶנָּה:
ג מִיַּעֲלֶה בְּהַר־יְהוָה וּמִיַּיָּקִוּם בְּמָקוֹם קָדְשׁוֹ: ד נָקִי כַפַּיִם וּבֶרֶךְ לֵבב אֲשֶׁר לֹא־נִשְׂא לִשְׂוֹא נַפְשִׁי וְלֹא
נִשְׁפָּע לְמַרְמָה: ה יֵשֵׁא בִּרְכָה מֵאֵת יְהוָה וְצַדִּיקָה מֵאֲלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ו זֶה דָּוִד דְּרָשׁוּ דְרָשׁוּ מִבְּקִשֵׁי פְּנִיד
יַעֲקֹב סֵלַח: ז שְׂאוּ שְׁעָרִים | רְאשִׁיכֶם וְהַנִּשְׂאוּ פֶתַח עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: ח מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד
יְהוָה עֲנוּ וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: ט שְׂאוּ שְׁעָרִים | רְאשִׁיכֶם וְשְׂאוּ פֶתַח עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד:
י מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד סֵלַח:

כתובים 182

משניות מסכת תמורה

ה הרי זו תחת זו, תמורת זו, חלופת זו – הרי זו תמורה. זו מחללת על זו – אינה תמורה. ואם היה הקדש בעל מום – יוצא לחלין, וצריך לעשות דמים.

ו הרי זו תחת חטאת, ותחת עולה – לא אמר כלום. תחת חטאת זו, ותחת עולה זו, תחת חטאת ותחת עולה שיש לי בתוך הבית – היה לו, דבריו קמיין. אם אמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום: הרי אלו עולה – לא אמר כלום. הרי אלו לעולה – ימכרו ויביא בדמיהם עולה.

פ ר ק ש י

א כל האסורין על גבי המזבח – אוסרים כל שהן: הרובע, והנרבע, והמקצה, והנעבד, והאתנן, והמחיר, והפלאים,

פירוש ברטנורא

ה תחת זו חליפי זו תמורת זו. כולן לשון תמורה הן: מחוללת. לשון חילול הוא. ולא אמר כלום, שאין בהמת קודש תמימה יוצאה לחולין: ואם היה הקדש בעל מום יצא לחולין. אע"פ שאינו שווה כמו ההקדש בעל מום. דבר תורה אפילו הקדש שווה מאה מנה שחללו על שוה פרוטה, מחולל. ואע"פ שיצא לחולין מן התורה, צריך לעשות דמים מדרבנן, כלומר, להשלים הדמים שלא יתאנה ההקדש. אבל מן התורה אין אונאה להקדש, דכתיב (ויקרא כ"ה) אל תנו איש את אחיו, אחיו ולא הקדש:

ו תחת חטאת או תחת עולה. סתם ולא אמר תחת חטאת זו או עולה זו: לא אמר כלום. דכתיב (שם כ"ו) לא יחליפנו ולא ימיר אותו, עד שיהיה ההקדש ידוע ומיוחד כשנמיר בו: תחת חטאת זו. והיתה חטאת עומדת לפניו: הרי אלו לעולה. משמע לדמי עולה. דאי אינהו גופיהו בעי לאקרובי, הוה אמר הרי אלו עולה:

ז כל האסורין לגבי מזבח. שהן פסולים להקרבה. וקחשיב להו ואולי: אסורין בכל שהן. ואפילו נתערבו אחד באלף כולן אסורים למזבח, אם אינו ניכר. וכולהו משכחת לה דאין ניכרים, חוץ מן המריפה דלא משכחת לה שאינה ניכרת אלא כגון שנתערבה דרוסת הארי והואב בנקובת הקוץ: הרובע והנרבע והמקצה והנעבד. פסולין למזבח. דאמר קרא (ויקרא כ"ב) כי משחתם בהם מום בם, ותניא, כל מקום שנאמר משחתם אינו אלא ערוה ועבודה זרה. ערוה, דכתיב (בראשית ו') כי השחת כל בשר את דרכו. עבודה זרה, דכתיב (דברים ד') פן תשחתון ועשיתם לכם פסל. ורובע ונרבע דתנן במתניתין, זרה.

משניות מבוארות – קהתי

שיהיה ההקדש ידוע ומיוחד כשנמיר בו, ואז עושה תמורתו (דמב"ט; ברטנורא). תחת חטאת זו ותחת עולה זו – ואם אמר: הרי זו תחת חטאת זו, והיתה החטאת עומדת לפניו, או שאמר: הרי זו תחת עולה זו, והיתה עולה עומדת לפניו, תחת חטאת ותחת עולה שיש לי בתוך הבית – או שאמר: הרי זו תחת חטאת שיש לי בביתי, או תחת עולה שיש לי בביתי, ואמננ הנה לו – קרבן חטאת או קרבן עולה בביתו, דבריו קמיין – והרי זו תמורה. אם אמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום: הרי אלו עולה, לא אמר כלום – שהרי בהמות אלו אינן ראויות להקרבה; הרי אלו לעולה – ואם אמר: הרי אלו לעולה, ימכרו ויביא בדמיהם עולה – שכן הלשון "לעולה" משמעו לדמי עולה, היינו למכרם ולקנות בדמיהם עולה.

~ יום שני ~

באור משנה א

משנתנו מונה איסורי מזבח, היינו בהמות הפסולים להקרבה על המזבח, והיא באה ללמד, שאם נתערבו בהמות אחרות, אפילו אחת באלף, כולן אסורות למזבח, אם האיסור אינו ניכר, כמו שכבר שינו במסכת זבחים (ח, א). כל האסורין על גבי המזבח – שפסולים להקרבה על המזבח, כמפורט להלן, אוסרים כל שהן – שאם נתערבו בכשרים, אפילו אחד באלף, כולם פסולים להקרבה. ואלו הם האסורים על גבי המזבח: הרובע – כגון שור שרבע אשה, והנרבע – בהמה שנרבעה לאיש; בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהעיד על כך עד אחד, או שהעידו על כך הבעלים, אבל אם העידו שני עדים, אסור גם להדיעו; והמקצה – כגון שור המופרש לצורך עבודה זרה, והנעבד – שעובדים אותו לשם עבודה זרה, והאתנן – כמפורש להלן במשנה ב, והמחיר – ומחיר כלב, כמפורש להלן במשנה ג, והפלאים – כגון הנולד מתיש

~ יום ראשון ~

באור משנה ה

משנתנו דנה בלשון של תמורה, איזה מועיל בה איזה אינו מועיל.

האומר: הרי זו – היינו בהמת החולין, תחת זו – בהמת הקדשים, כלומר שהוא מתפיס את החולין בהקדש; תמורת זו – או האומר: הרי זו תמורת זו: חלופת זו – או האומר: הרי זו חלופת זו, הרי זו תמורה – שכל אלו לשון תמורה הן. אבל האומר: הרי זו מחללת על זו – הואיל ולא אמר בלשון תמורה אלא בלשון חילול, שהוא לשון פדיון, אינה תמורה – שלשון חילול היינו שיצא ההקדש מקדושה לחולין, ואין בהמת הקדש תמימה יוצאת לחולין, הלכך דינו כאילו לא אמר כלום. ואם היה הקדש בעל מום – אם בהמת ההקדש, שחיללה על זו, היתה בעלת מום, יוצא לחלין – יוצאת בהמת ההקדש לחולין, ואותה של חולין נתפסת בקדושתה, אף על פי שאינה שווה כמו בהמת ההקדש, שמן התורה אפילו הקדש שווה מאה מנה שחיללו על שווה פרוטה, הרי זה מחולל; וצריך לעשות דמים – אף על פי שיצא לחולין מן התורה, מכל מקום מדרבנן צריך לעשות דמים, כלומר לשום את ערכה של בהמת ההקדש בעלת המום, ואם היא שווה יותר מבהמת החולין שחיללה עליה, יוסיף להקדש את הפרש מדמיו, כדי שלא יפסיד ההקדש (גמרא).

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד בענין הלשון של תמורה.

הרי זו תחת חטאת – האומר על בהמת חולין שלו: הרי זו תחת חטאת, שלא אמר: תחת חטאת זו, אלא תחת חטאת סתם, ותחת עולה – או האומר: הרי זו תחת עולה סתם, לא אמר כלום – שנאמר בתמורה (ויקרא כ, י): "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", עד

והתרפה, ויוצא דפן. איזה הוא מקצה? המקצה לעבודה זרה. הוא אסור, ומה שעליו מתר. איזהו נעבד? כל שעובדין אותו. הוא ומה שעליו אסור. זה וזה מתרין באכילה.

ב איזהו אתנן? האומר לזונה: הא לך טלה זה בשכרדי. אפילו מאה – כלן אסורין. וכן האומר לחברו: הא לך טלה זה, ותלין שפחתך אצל עבדי – רבי אומר: אינו אתנן; ויחכים אומרים: אתנן.

ג איזה הוא מחיר פלג? האומר לחברו: הא לך טלה זה תחת פלג זה. וכן שני שתפין שחלקו: אחד נטל עשרה, ואחד נטל תשעה וכלב – שפנגד פלג אסורים, שעם הפלג מתרים. אתנן פלג ומחיר זונה – הרי אלו

פירוש ברטנורא

כגון דרבע או גרבעה על פי עד אחד או על פי הבעלים, דאינה נסקלת בכך אבל פסולות הן לקרבן: מוקצה. בהמה שהקצוה לעבודה זרה. ואינה פסולה להקריבה עד שיעשו בה מעשה לשם עבודה זרה, כגון שעבדו בו הכומרים אם הוא שור או גזוזו אם הוא שה: ונעבד. אינו אסור בהנאה אע"פ שעבדוהו, שאין בעלי חיים נאסרים בהנאה כשעובדים אותן, אבל נפסלים למוכח: ואתנן ומחיר. בהדאי פסלינהו קרא (שם כ"ג) לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב: וכלאים. תיש הבא על הרחל: והתרפה. דכתיב במעשר (ויקרא כ"ו) כל אשר יעבור תחת השבט, פרט למריפה שאינה עוברת, וקרבן מוכח יליף ממעשר בהמה: ויוצא דופן. שנקרעה אמו והוציאו העובר דרך הרופן. ומעטינן מקרא דכתיב (שם כ"ב) כי יולד, פרט ליוצא דופן: הוא אסור. למוכח: ומה שעליו מותר. דהא לא נעבד: הוא ומה שעליו אסור. הוא אסור למוכח, ומותר אפילו באכילה, כדלקמן בסמוך. ומה שעליו, תכשיטים שעליו, אסורין בהנאה שהרי נעבדו ויש בהן תפיסת ידי אדם: זה וזה. המוקצה והנעבד:

ב האומר לזונה. אחת נכרית ואחת ישראלית, והוא שתהיה מחייבי לאוין ואין צריך לומר מחייבי כריתות ומיתות בית דין. אבל אתנן של פנויה והיא ישראלית אינו פסול למוכח, דאין זה אתנן זונה, שהרי לא נאסרה לכהונה בביאה זו. וכן אתנן שנתנה אשה לאיש, אינו פסול. אבל אתנן זכור, פסול: אפילו מאה כולן אסורים. התנה עמה לתת לה טלה אחד באתננה ושלח לה אפילו מאה, לא אמרינן חד דאתנן עמה הוי אתנן והנך אחריני כולם מתנה, אלא כולו חשיבי אתנן ואסורין: ותלין שפחתך אצל עבדי. בעבד עברי שאין לו אשה ובנים מייר, שאין רשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים כיון שלא היתה לו אשה מתחלה, הלכך אתננה אסור לדברי חכמים. ורבי דאמר לא הוי אתנן, לית ליה האי סברא, דדאי אפילו אין לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית. אי נמי, אפילו אית ליה האי סברא, סבר הואיל ועבד עברי הותר מכללו בשפחה כנענית, לא חשיבי אתנן זונה. ואין הלכה כרבי:

ג אחד נטל עשרה טלאים ואחד נטל תשעה טלאים וכלב. כנגד העשרה טלאים שנטל חברו. העשרה טלאים שכנגד התשעה וכלב, כולם אסורים משום מחיר כלב. והתשעה שעם הכלב מותרים. ובגמרא פרך, אמאי שכנגד הכלב כולם אסורים, ניפוק חד להדי כלבא והנך כולוהו לישתרו. ומשני, הבא במאי עסקין כגון דטפי דמי כלב מחד מינייהו, שאין באותן שכנגדו טלה שוה דמי הכלב, דהשתא שייכי דמי הכלב בכולהו. כגון שאותן שכנגדן שוין כל אחד דינר דהוי עשרה דינרין, ואותן תשעה שעמו שוין כל אחד דינר חסר מעה דהיינו תשעה דינרים פחות תשעה מעות, והכלב שוה דינר ותשעה מעות, נמצא

משניות מבוארות – קהתי

הכנענית, אצל עבדי – העברי (גמרא). רבי אומר: אינו אתנן; ויחכים אומרים: אתנן – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בעבד שאין לו אשה ובנים, ואין רשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים (עיי' גמרא קידושין כ, א) הלכך סוברים חכמים, שאתננה אסור, שהרי בא עליה בעבירה. אבל רבי סובר, שאפילו אין לו אשה ובנים, רבו מוסר לו שפחה כנענית, וכיון שאין כאן בעילת איסור, אין זה אתנן זונה (דמיי); ויש מפרשים בטעמו של רבי, שאמנם אף הוא סובר שאם אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, אלא שלדעתו, הואיל ומותר מכללו, שאם יש לו אשה ובנים, הריהו מותר בשפחה כנענית, לפיכך אף בכגון שאין לו אשה ובנים, שהשפחה הכנענית אסורה לו, אין זה נחשב אתנן זונה (דמיי); ועיי' הורב מברסנווא, שמביא שני הסעמים).

~ יום שלישי ~

באור משנה ג

איזה הוא מחיר פלג – שהוא אסור על גבי המזבח? האומר לחברו: הא לך טלה זה – שלי, תחת פלג זה – שלך; הרי טלה זה נקרא "מחיר כלב", והוא פסול להקריבה על המזבח. וכן שני שתפין שחלקו – נכסי השותפות ביניהם, אחד נטל עשרה – טלאים, ואחד נטל תשעה – טלאים, וכלב – כנגד עשרת הטלאים שנטל חברו, שפנגד פלג – עשרת הטלאים שנטל האחד, כנגד הכלב עם תשעת הטלאים שנטל חברו, אסורים – כולם להקריבה, משום "מחיר כלב". בגמרא מבואר, שאם בין עשרת הטלאים יש טלה אחד השווה כדמי כלב או יתיר על דמי הכלב, הריהו מוציאו מן העשרה כנגד הכלב ונחשב כמחיר, ושאר הטלאים מותרים, אלא שבמשנתנו מדובר בכגון שכל אחד מעשרת הטלאים דמיו פחותים מדמי הכלב, ונמצא חלק מדמי הכלב בכל אחד מהטלאים, כגון שכל

ורחל, והתרפה – בגמרא (זבחים עד, ב) מבארים, כגון ולד טריפה, וכדעת רבי אליעזר הסובר, שולד טריפה לא יקרב על גבי המזבח, והרי בכגון זה אפשר שלא יהא ניכר; ויש מבארים בכגון שנתעברה דרוסת הארי בנקובות הקרן (עיי' בגמרא שם), ויוצא דפן – שלא נולד דרך הרחם, אלא יצא דרך דופן האם שנחתכה, כל אלו אסורים הם על גבי המזבח. איזה הוא מקצה? המקצה לעבודה זרה – שהופרש לצורך עבודה זרה, כמו שבארנו לעיל. הוא אסור – המוקצה אסור בהקריבה על גבי המזבח, ומה שעליו – התכשיטים שעליו, מתר. שהרי עדיין לא נעבד; הלכך דמי התכשיטים שעליו מותרים לקרבנות המזבח. איזהו נעבד? כל שעובדין אותו – כעבודה זרה. הוא ומה שעליו אסור – למוכח. זה וזה – המוקצה והנעבד, מתרין באכילה – להדיוט, שבעלי חיים שנעבדו אינם נאסרים להדיוט.

באור משנה ב

איזהו אתנן? האומר לזונה: הא לך טלה זה בשכרדי – בשכר הביאה, אפילו מאה – בגמרא מבואר, שאם פסק עם הזונה ליתן לה טלה אחד באתננה, ונתן לה אפילו מאה טלאים, כלן אסורין – למוכח, ואין אומרים שמה שפסק עמה נחשב אתנן, והשאר כולם מתנה, אלא כולם נחשבים אתנן. בענין "זונה" האמורה כאן לדין אתנן מבארים בגמרא, שהכוונה לאשה שבא עליה בעבירה, כגון הבא על הנכרית או הבא על ישראלית שהיא אסורה לו, כגון שהיא עליו מחייבי לאוין, וכל שכן כשהיא מחייבי כריתות או מיתות בית דין, שאם נתן לה דבר בשכרה, הרי זה אתנן. אבל הבא על פנויה, אין אתננה פסול למוכח, שהואיל ולא נאסרה לכהן משום זונה, משום שאינה בעילת זנות, לפיכך אין זה אתנן זונה. וכן – בנוסח אחר אין תיבה זו: האומר לחברו: הא לך טלה זה, ותלין שפחתך –

מִתְּרִים, שְׁנֵאֲמַר: "שְׁנִים", וְלֹא אֲרֻבָּעָה. וְלִדְוִתִּיהֶן מִתְּרִים, שְׁנֵאֲמַר: "הֵן", וְלֹא וְלִדְוִתִּיהֶן.
 ד' נֶתַן לָהּ כִּסְפִּים – הָרִי אֱלוֹ מִתְּרִין. יִינֹת, שְׁמָנִים, וּסְלֹתוֹת, וְכָל דְּבָר שֶׁפִּיּוּצָא בּוֹ קָרֵב עַל גְּבִי מִזְבֵּחַ – אֲסוּר.
 נֶתַן לָהּ מִקְדָּשִׁין – הָרִי אֱלוֹ מִתְּרִין, עוֹפוֹת – הָרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין. שְׁהִיָּה בְּדִין: מָה אִם הִמְקַדָּשִׁין שְׁהִמּוּם פּוֹסֵל
 בָּהֶם, אִין אֲתֵנָּן וּמַחִיר חָל עֲלֵיהֶם – עוֹפוֹת שְׁאִין הִמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן, אִינוּ בְּדִין שְׁלֹא יִהְיֶה אֲתֵנָּן וּמַחִיר חָל עֲלֵיהֶם?
 תִּלְמוּד לזֹמֶר (רַבִּים כג, יט): "לִכְלִ-גֵּדֶר" – לְהַבִּיא אֶת הָעוֹף.
 ה' כָּל הָאֲסוּרִים עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ – וְלִדְוִתִּיהֶן מִתְּרִים. וְלֹד טֶרֶפָה – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר: לֹא יִקָּרֵב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ.

פירוש ברטנורא

באותן עשר שכנגד התשעה וכלב יש בהן תשעה, שבכל אחד מהן יש בו מעה מחיר כלב, והעשירי כולו מחיר כלב: שנים ולא ארבעה. שניהם דכתב קרא פלגינא ליה כאילו כתב שנים הן. שנים, אשמועינן דוקא אתנן זונה ומחיר כלב ולא ארבעה אתנן כלב ומחיר זונה. והן, משמע הן ולא ולדותיהן:
ד' נתן לה כספים הרי אלו מותרים. לקנות מהן בהמה לקרבן וסולת למנחות: יינות שמנים וסלתות אסורים. אבל חטים ועשאו סולת זיתים ועשאו שמן ענבים ועשאו יין, הרי אלו מותרים, דדרשנן שניהם, הם ולא שנייהן ולא ולדותיהן: נתן לה מוקדשים. כגון הפריש טלה על פסחו ולאחר זמן אמר לוונה הבעלי לי וחיטני על פסחי באתננך. סלקא דעתך אמינא הואיל ואדם רשאי למנות אחרים על פסחו, ממזניה הוא, ואימא ליחול עליה אתנן, קמשמע לן דלא. דאמר קרא לכל נדר, להוציא את הנדרו כבר: עופות. של חולין: הרי אלו. פסולים להקרבה, שאתנן ומחיר חל עליהן: עופות שאין המום פוסל בהן. דאמר קרא (ויקרא כ"ב) תמים וכו' [בבבקר] בכשבים, תמות וזכרות בבהמות, ואין תמות וזכרות בעוף: לכל נדר. כל, להביא את העוף, שאף הוא בא בנדר, שאתנן ומחיר חלים עליו:

ה' כל האסורים לגבי המזבח. כגון בהמה שנרבעה כשהיא חולין ואח"כ נתעברה וילדה, הולד מותר לקרבן, שהזכר של היתר שבא על בהמה זו והיא שהיא אסורה, שניהן נרמזו לולד שיוצא, וזה וזה גורם מותר. אבל נרבעה כשהיא מעוברת, הולד פסול לקרבן, דהיא וולדה נרבעו: ולד טריפה. לא יקרב. אבל להדיוט דברי הכל שרי, דלאו מגופה קא רבי. ופלוטא היא באלו טריפות (דף נ"ח), איכא למאן דאמר טריפה יולדת, ואיכא למאן דאמר טריפה אינה יולדת. למאן דאמר טריפה יולדת משכחת לה כגון שנטרפה ולבסוף עיברה, ובהא פליגי, דר' אליעזר סבר זה וזה גורם אסור, ורבנן סברי זה וזה גורם יולדת.

משניות מבוארות – קהתי

עופות של חולין, כגון יונים, הרי אלו אסורין – להקרבה על המזבח. שְׁהִיָּה בְּדִין – שאפשר היה לדון בכל וחומר, שהעופות מותרים: מָה אִם הִמְקַדָּשִׁין שְׁהִמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶם – שאם נפל בהם מום נפסלים הם להקרבה, אִין אֲתֵנָּן וּמַחִיר חָל עֲלֵיהֶם – לפסולם להקרבה, כמו ששינוי לעיל, עוֹפוֹת שְׁאִין הִמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן – שנאמר (ויקרא כב, יט): "תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים", ולמדים מכאן: תמות וזכרות בבהמות ואין תמות וזכרות בעופות (עין קידושין כד, ב), אִינוּ בְּדִין שְׁלֹא יִהְיֶה אֲתֵנָּן וּמַחִיר חָל עֲלֵיהֶם – כלום אין זה קל וחומר? תִּלְמוּד לזֹמֶר – באתנן ומחיר: "לִכְלִ-גֵּדֶר" – ודרשו מתיבתא "לכל", לְהַבִּיא אֶת הָעוֹף – לריבות את העופות שאתנן ומחיר חל עליהם, הואיל ואף הם באים בנדר.

אחד מעשרת הטלאים שווה דינר, ואילו כל אחד מתשעת הטלאים שווה דינר פחות מעה, והכלב שווה דינר ותשע מעין, נמצא שבאותם עשרת הטלאים יש בהם תשעה טלאים שבכל אחד מהם יש בו מעה מחיר הכלב; הלכך כולם אסורים; שְׁעָם הַפֶּלֶב – תשעת הטלאים שנטל האחד עם הכלב, מִתְּרִים – למזבח. אֲתֵנָּן פֶּלֶב – נתן טלה לחבור שיתן לו את כלבתו לריביעה, וּמַחִיר זֻזָּה – שהחליף טלה בזונה, כגון שקנאה לשפחה במחיה טלה, הָרִי אֱלוֹ מִתְּרִים – הטלאים מותרים למזבח, שְׁנֵאֲמַר – באתנן זונה ומחיר כלב (דברים כג, יט): "שְׁנִים" – "כי תועבת ה' אֶ-לֶהֱיִךְ גַּם שְׁנִיהֶם", ומכאן שרק שניים אסורים, וְלֹא אֲרֻבָּעָה – ולא אתנן כלב ומחיר זונה, שאם לא כן, הרי כאן ארבעה, וְלִדְוִתִּיהֶן – של אתנן זונה ומחיר כלב, מִתְּרִים – למזבח, שְׁנֵאֲמַר: "הֵן" – כלומר שהכינינו "הם" של תיבת "שניהם", המובאת לעיל, בא ללמד: הן וְלֹא וְלִדְוִתִּיהֶן – אתנן זונה ומחיר כלב עצמם אסורים למזבח, אבל ולדותיהם מותרים.

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בענין אתנן זונה ומחיר כלב.

נתן לה כספים – לזונה, והוא הדין אם נתן במחיר כלב, הָרִי אֱלוֹ מִתְּרִין – לקנות בהם קרבן. יִינֹת, שְׁמָנִים, וּסְלֹתוֹת – נתן לזונה או במחיר כלב יינות או שמנים או סלתות, וְכָל דְּבָר שֶׁפִּיּוּצָא בּוֹ קָרֵב עַל גְּבִי מִזְבֵּחַ – שהוא ראוי להקרבה על המזבח, אֲסוּר – בהקרבה. ברם, אם נתן לה חיטים ועשאתן סולת, וזיתים ועשאתן שמן, ענבים ועשאתן יין, הרי אלו מותרים למזבח, שדורשים: "שניהם" ולא שנייהם (גמרא). נֶתַן לָהּ מִקְדָּשִׁין – שכבר הוקדשו, הָרִי אֱלוֹ מִתְּרִין – שאינם ממזון, ואינו יכול לאסור דבר שאינו שלו. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה ללמד אפילו בכגון שהפריש טלה לפסחו, ואחר כך המנה זונה על הפסח באתננה, שאפשר היה לומר, הואיל ויכול אדם להמנות אחרים על פסחו, והמעות שמקבל מהם בעד זה הן חולין גמורים, שעל מנת כן הקדישו ישראל פסחיהם, אם כן הפסח ממזנו הוא, ויש לחשוב שחל עליו איסור אתנן, לפיכך באה המשנה להשמיענו, שאף על פי כן הפסח מותר, משום שנאמר: "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אֶ-לֶהֱיִךְ לכל נדר", ודרשו חכמים: לכל נדר – פרט לדבר שכבר נדור. עוֹפוֹת – נתן לזונה או במחיר כלב

~ יום רביעי ~
 באור משנה ה

כל האסורים על גבי המזבח – שנימנו לעיל במשנה א, וְלִדְוִתִּיהֶן מִתְּרִים – בגמרא מבארים, שבנרבע ובמוקצה ובנעבד אין ולדותיהן מותרים אלא אם כן נעשה בהן האיסור תחילה, ואחר כך נתעברו, כגון בהמה שנרבעה כשהיא חולין ואחר כך נתעברה וילדה, הולד מותר לקרבן, לפי שאבי הולד של היתר הוא, אלא שאמו אסורה, וסובר התנא של משנתנו שזה וזה (איסור והיתר) גורם מותר. אבל אם הבהמה היתה כבר מעוברת בזמן שנעשה בה האיסור, הולד פסול לקרבן, שהיא וולדה נרבעו או הוקצו או נעבדו. וְלֹד טֶרֶפָה – ולד של בהמה טריפה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר: לֹא יִקָּרֵב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ. וְחִכְמִים אֹמְרִים: יִקָּרֵב – במסכת חולין (נח, א) נחלקו חכמים בענין טריפה, אם היא יולדת או אינה יולדת. מכאן מבואר בגמרא, שלדעת האומר טריפה יולדת, מדובר במשנתנו בכגון שנטרפה ואחר כך נתעברה, וסובר רבי אליעזר: זה וזה גורם אסור, הלכך אסור הולד לקרבן; וחכמים סוברים: זה וזה גורם מותר, הלכך מותר הולד לקרבן. ולדעת האומר טריפה אינה יולדת מדובר במשנתנו בכגון שנתעברה ואחר כך נטרפה, וסובר רבי אליעזר: עובר ירך אמו הוא, וכיון שהאם נאסרה, אף העובר שבמעיה נאסר; וחכמים סוברים: עובר לאו ירך אמו הוא, ואף על פי שהאם נאסרה, מכל מקום הואיל ואנו רואים

והַחֲמִים אוֹמְרִים: יִקְרַב. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲנָטִיגְנוֹס אוֹמֵר: פְּשֶׁרָה שִׁינְקָה מִן הַמֶּרְפֶּה – פְּסוּלָה מֵעַל גַּבִּי הַמְּזוּבָּח. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנַּעֲשׂוּ טְרֵפָה – אֵין פּוֹדִין אוֹתָם, שְׁאִין פּוֹדִים אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכַלְבִּים.

פ ר ק ש ב י ע י

א יֵשׁ בְּקֳדָשֵׁי הַמְּזוּבָּח מִה שְׁאִין בְּקֳדָשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית, וְיֵשׁ בְּקֳדָשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית מִה שְׁאִין בְּקֳדָשֵׁי הַמְּזוּבָּח: שְׁקָדְשֵׁי הַמְּזוּבָּח עוֹשִׂים תְּמוּרָה, וְחִיבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פְּגוּל, נוֹתֵר וְטֵמֵא, וְלֹדֵן וְחֹלֶכֶן אֲסוּר לְאַחַר פְּדִינָם, וְהַשְׁחָטָם בַּחוּץ חֵיב, וְאֵין נֹתְנִים מֵהֶם לְאֻמִּנִּים בְּשֹׁכֶרָן – מִה שְׁאִין בֶּן בְּקֳדָשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית.

ב יֵשׁ בְּקֳדָשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית מִה שְׁאִין בְּקֳדָשֵׁי הַמְּזוּבָּח: שִׁפְתָם הַקֳּדָשִׁים לְבֶדֶק הַבֵּית; הַקֳּדָשׁ בֶּדֶק הַבֵּית חָל עַל הַכֹּל,

פירוש ברטנורא

מותר. ולמאן דאמר טריפה אינה יולדת משכחת לה כגון שעוברת ולבסוף נטרפה, ובהא פליגי, דר' אליעזר סבר עובר ירך אמו הוא, ורבנן סברי עובר לאו ירך אמו הוא. ואין הלכה כר' אליעזר: בשורה שינקה מן הטריפה פסולה. כל אותו היום שינקה מעת לעת היא פסולה להקרב, והואיל ויכולה לעמוד על אותו חלב בלא אכילה אחרת, ואינו מתאכל ממעיה עד שישלם מעת לעת. אבל לאחר שנתאכל ממעיה מורה רבי חנניה שהיא כשרה, דאפילו בהמה שנתפסמה בכרשיו עבודה זרה הכל מודים שהיא כשרה למזבח. ואין הלכה כרבי חנניה בן אנטיגנוס: שאין פודים את הקדשים להאכילן לכלבים. דבפסולי המוקדשים שנפדו כתיב טובח ואכלת בשר, ודרשין טובח ולא גיזה, ואכלת ולא לכלבך, בשר ולא חלב:

א יֵשׁ בְּקֳדָשֵׁי מִזְבֵּחַ. שְׁקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ עוֹשִׂים תְּמוּרָה. וְדוּקָא בְּהִמּוּת שֶׁל קֳדָשֵׁי מִזְבֵּחַ. אֲבָל עוֹפוֹת וּמִנְחוֹת אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. וְקֳדָשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, לְעֵיל בִּסְוָף פֶּרֶק קָמָא מִמַּעֲטִין לְקֳדָשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית מִקְרָא דְלֵא עֲבָדֵי תְּמוּרָה: מִשּׁוּם פְּגוּל וְנוֹתֵר וְטֵמֵא. כּוֹלוּהוּ בְּשִׁלְמוֹם כְּתוּבִי, וְשִׁלְמוֹם בְּכָלל כֹּל הַקֳּדָשִׁים הָיוּ, וְלִמָּה יֵצֵאוּ, לְחִקֵּשׁ אֵלֵיהֶן, לומר לך מִה שִׁלְמוֹם מִיּוֹחֲדִים קֳדָשֵׁי מִזְבֵּחַ, אֵף כֹּל קֳדָשֵׁי מִזְבֵּחַ: וְלֹדֵן וְחֹלֶכֶן אֲסוּר לְאַחַר פְּדִינָם, חֵלֶב, דְּכֵתִיב בֶּשֶׂר, וְלֹא חֵלֶב. וְלֹדֵן כְּגוֹן דֹּאעֵיבֵר לִפְנֵי פְדִינָן וְאוֹלִיד לְאַחַר פְּדִינָן, דְּלִית לְהוּ תִּקְנָתָא לְאִקְרוּבִינָהוּ, דְּמִכּוּחַ קְדוּשָׁה דְּחִיבָה קָא אֲתִי, לְפִרְקִינָהוּ, לֹא אִלְמָא מִלְּתָא לְמִתָּפֶס פְּדִינָן. אֲבָל נִתְעַבְרוּ לְאַחַר פְּדִינָן, כּוֹלֵד צָבִי וְאִיל נִינְהוּ וּמוֹתֵרִים. וּבְקֳדָשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית אֲפִילוּ אֵיעֲבָרוּ קוֹדֶם פְּדִינָן מוֹתֵרִים, דְּלֹא אִקְדָּשִׁינוּ אֵלָא לְדָמִי וְלֹא חִמּוּרָא קְדוּשִׁיתִיהוּ כּוֹלֵי הָאֵין: וְאֵין נֹתְנִים מֵהֶם. מִקְדָּשֵׁי מִזְבֵּחַ: לְאֻמִּנִּים. שְׁבוּנִים בְּמִקְדָּשׁ: בְּשֹׁכֶרָן. שֶׁהֵם נוֹטְלִים שְׂכַר מִקְדָּשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית, דְּאִמֵּר רַחֲמָנָא (שְׁמוֹת כ"ה) וְעֵשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, לִי מִשְׁלִי, דְּהֵינּוּ מִקְדָּשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית:

ב חֵל עַל הַכֹּל. וְאִפְלוּ בְּבִהֶמָה טֵמֵאָה וּבִאֲבִיבִים: וְדוּמִיעֵלִין בְּגִידוּלֵיהֶן, שֶׁהִמּוּקְדָּשִׁים בְּהִמָּה לְבֶדֶק הַבֵּית, מוֹעֵל בְּחִלְבָּה. וְאֵם הַקֳּדָשִׁים תְּרַנּוּלָה, מוֹעֵל בְּבִיצָתָה.

משניות מבוארות – קהתי

מאימוריו חוץ לזמנו הראוי, הרי הקרבן פיגול, והאוכל ממנו חייב כרת (עיי' זבחים ב, ג; – נותר – אם נותר מהם לאחר זמן אכילתם ואכלו, חייב כרת; – טֵמֵא – מי שנטמא גופו ואכל מהם, הריהו חייב כרת משום אוכל קדשים בטומאה; וְלֹדֵן וְחֹלֶכֶן אֲסוּר לְאַחַר פְּדִינָם – אם נפל בהם מום נפדו, ונתעבדו לפני פדיון וילדו לאחר פדיון, וילדו אסור באכילה, שקדוש הוא ואינו נפדה (ברס). אף להקריבו אסור. והואיל והוא בא מכוח קדושה דחזיה – עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"); וכן חלבן אסור, שנאמר בפסולי המוקדשים שנפדו (דברים יב, טו): "ואכלת בשר", ודרשו: בשר – ולא חלב; וְהַשְׁחָטָם בַּחוּץ – השוחט קדשי מזבח חוץ לעזרה, חֵיב – כרת, אם היה מזיד; וְאֵין נֹתְנִים מֵהֶם – מקדשי המזבח, היינו ממעות המיוחדות לקדשי מזבח (תפארת ישראל), לְאֻמִּנִּים בְּשֹׁכֶרָן – בשכר עבודתם שעשו במקדש, מִה שְׁאִין בֶּן בְּקֳדָשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית – שקדשי בֶדֶק הַבֵּית אין עושים תמורה (כמו ששינונו לעיל א. ו), ואין בהם משום פיגול נותר וטמא; וילדם וחלבם מותר לאחר פדיונם, שהואיל ואינם מקודשים אלא לדמים, אין קדושתם חמורה כל כך, ואפילו נתעבדו קודם פדיונם, הואיל וילדו לאחר פדיונם, אף הולד נתפס בפדיון ויוצא לחולין; ונותנים מהם לאומנים בשכרם, שנאמר (שמות כה, ח): "ועשו לי מקדש", ודרשו: לי – משלי, היינו מקדשי בֶדֶק הַבֵּית (שאין בהם לכהן כלום – תוספות יום טוב).

~ יום חמישי ~

באור משנה ב

יֵשׁ בְּקֳדָשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית מִה שְׁאִין בְּקֳדָשֵׁי הַמְּזוּבָּח: שִׁפְתָם הַקֳּדָשִׁים לְבֶדֶק הַבֵּית – ואפילו בדברים הראויים למזבח, כמו ששינונו (שקלים ז, ז): "המקדש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה לגבי המזבח, זכרים ונקבות – רבי אליעזר אומר: זכרים יימכרו לצרכי עולות (למי שצריכים בהמות לעולות), ונקבות יימכרו לצרכי זבחי שלמים, ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית". ואמנם רבי יהושע חולק (שם) על רבי אליעזר, והוא סובר: זכרים עצמם יקורו עולות, אבל משנתנו

שהולד חי ובריא, אין לנו לומר שנטרף הולד עם אמו, הלכך מותר להקריבו על המזבח (ולענין דינו להדיס עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"). רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲנָטִיגְנוֹס אוֹמֵר: פְּשֶׁרָה שִׁינְקָה מִן הַמֶּרְפֶּה – כַּהֲמָה כְּשֶׁרָה שִׁינְקָה מִן הַמֶּרְפֶּה, פְּסוּלָה מֵעַל גַּבִּי הַמְּזוּבָּח – בגמרא מבואר, כגון שינקה בכל בוקר חלב ורותח מבהמה טריפה, שהואיל והיא יכולה לחיות מחלב זה בלא אכילה אחרת, הרי כל גדילתה על חלב הטריפה, אף אם אכלה דברים אחרים בינתיים, הלכך פסולה היא להקרב על המזבח (רש"י: "תפארת ישראל"; ועיין ברטנורא שמפרש לפי הרמב"ם. שאינה פסולה אלא תוך מעת לעת מזמן שינקה, אבל לאחר מעת לעת, הואיל וכבר נתעכל החלב במעיה, הריהו כשרה). כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנַּעֲשׂוּ טְרֵפָה – בהמות קדשים שנטרפו, אֵין פּוֹדִין אוֹתָם – להוציאן לחולין ולקנות בדמיהם קרבנות אחרים, שְׁאִין פּוֹדִים אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכַלְבִּים – שהואיל והן טריפה, הרי אינן ראויות עוד לאכילת אדם. אלא לאכילת כלבים, הלכך אין פודים אותם להאכילן לכלבים, משום כבוד קדשים, אלא ירעו עד שימותו וייקברו. ובברייתא בגמרא למדים זה ממה שנאמר בפסולי המוקדשים שנפדו (דברים יב, טו): "תזבח ואכלת בשר", ודרשו חכמים: תזבח – ולא גיזה, ואכלת – ולא לכלבך... מכאן, שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים.

באור משנה א

יֵשׁ בְּקֳדָשֵׁי הַמְּזוּבָּח מִה שְׁאִין בְּקֳדָשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית – יש דינים הנוהגים בקדשים שהוקדשו למזבח, היינו לקרבנות, מה שאין בקדשים המוקדשים לבדק בית המקדש: וְיֵשׁ בְּקֳדָשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית מִה שְׁאִין בְּקֳדָשֵׁי הַמְּזוּבָּח – ויש דינים הנוהגים בקדשי בֶדֶק הַבֵּית, ואינם נוהגים בקדשי המזבח: שְׁקָדְשֵׁי הַמְּזוּבָּח עוֹשִׂים תְּמוּרָה – שאם המיר אדם בהמת חולין בבהמת קדשים, בהמת החולין נתפסת בקדושת תמורה ושתייהן קדושות (חוץ מעופות ומנחות שאינם עושים תמורה), כמו ששינונו בפרק א במסכתנו, וְחִיבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פְּגוּל – אם חשב בשעת אחת מעבודות הקרבן לאכול מבשרו או להקטיר

ומועלין בגדוליהן, ואין פהם הנאה לפניהם.

ג אחד קדשי המזבח, ואחד קדשי בדק הבית: אין משניין אותן מקדשה לקדשה, ומקדישין אותן הקדש עליו, ומחרימין אותן. ואם מתו – יקברו. רבי שמעון אומר: קדשי בדק הבית אם מתו – יפדו.

פירוש ברטנורא

משא"כ בקדשי מזבח, שחלב של מוקדשים וביצי תורים לא נהנים ולא מועלים: ואין בהן הנאה לכהנים. אבל בקדשי מזבח יש מהם שהבשר נאכל לכהנים ויש מהן שנהנין בעור:

ג אין משניין אותו מקדשה לקדשה. קדשי מזבח לא יעשה שלמים עולה, ולא עולה שלמים, וכן הקדש לבדק ההיכל אין משניין אותו לבדק המזבח, וכל כיוצא בזה: ומקדישין אותן. אקדשי מזבח קאי: הקדש עילוי. כגון אם אמר על עולה הרי זו לבדק הבית, מעלין אותה בדמים לפי מה שיש לו בה ונותן לגזבר כדתן בערכין, מחרימין אותה את קדשיו, אם נדר נותן דמיה, ואם נדבה נותן את טובתה. כלומר, אם בהמה זו היתה נדר כגון דאמר הרי עלי עולה והפריש זו לנדרו, כיון דאם מתה או נגנבה חייב באחריותה נמצאת כולה שלו, ונותן כל דמיה לחרם לכהן, והוא הדין נמי אם התפס לבדק הבית קדשי מזבח. ואם נדבה, דאמר הרי זו עולה, דאם מתה אינו חייב באחריותה, נמצא שאין לו חלק בה אלא טובת הנאה דרשאי לטול דבר מועט כדי שיתן עולה זו לכן בתו כהן, ואותה טובת הנאה נותן לבדק הבית: ומחרימין אותן. אם החרימין קדשי מזבח, נותן לכהן את העילוי כדפרישנא. אבל קדשי בדק הבית שהתפסין בין לקדשי מזבח בין לחרמי כהנים, לא עשה ולא כלום, שאינן שלו ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. כך כתב רמב"ם: ואם מתו. קדשי מזבח, אפילו לאחר שהוממו, אבל עדיין לא נפדו: יקברו. ואינו יכול לפדותן ולהאכילן לכלבים. ואפילו למאן דאמר פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, הני מילי כשנמסרה דאפשר לה בהעמדה והערכה, אבל משמתו דאי אפשר לקיים בהו והעמיד והעריך, אין פודין אותן: ר' שמעון אומר קדשי בדק הבית אם מתו יפדו. קסבר ר' שמעון דלא נאמר והעמיד והעריך אלא בקדשי מזבח ולא בקדשי בדק הבית. ואין הלכה כר' שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

ומחרימין אותן – פסקה זו מדברת בקדשי מזבח, ובאה המשנה ללמדנו, שיכולים הבעלים להקדיש לבדק הבית או להחרימין לטובת הכהנים את ערך הדמים שיש להם בקדשי מזבח, כגון האומר על עולתו: הרי זו לבדק הבית, או הרי זו חרם (לכהנים). שמים את ערך הדמים או טובת ההנאה שיש לו בעולה ונותן ערך זה לבדק הבית או לכהנים, ואת הבהמה מקריב לעולה, כמו ששינונו (ערכין ה, ז): "מחרימין אדם את קדשיו: אם נדר (אם הקרבן היה נדר, כגון שאמר: הרי עלי עולה, והפריש בהמה זו לנדרו, ואחר כך החרימה), נותן את הדמים (את שווייה של הבהמה, שהואיל והוא חייב באחריותה, הרי היא כשלו, והרי זה כאילו החרימין כל ערכה); ואם נדבה (שאמר: הרי זו עולה, ואינו חייב באחריותה), נותן את טובתו (טובת הנאה שיש לו בבהמה זו, כמבואר שם במשנה, שאומרים כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להביאה עולה, כשאמנם אינו חייב בעולה אלא שהוא רוצה להקריב עולה אם ימצאנה בזול; את ערכה של הנאה זו יתן המחרימין לכהנים; ויש מפרשים, שאומרים כמה כהן שאינו ממשמר זה רוצה ליתן לגזבר שימתין לו עד שייגיע זמן משמרתו ויתננו שיעלה עולה, כדי שיזכה בעורה; וסכום זה יתן המחרימין לכהנים); והוא הדין במתפס לבדק הבית את קדשיו, שאם הקדשים היו נדר, נותן את הדמים לבדק הבית; ואם היו נדבה, נותן את טובת ההנאה שיש לו בהם לבדק הבית, כמו שבארנו לעיל במחרימין. בירם, קדשי בדק הבית שהתפסם בין לקדשי מזבח בין לחרמי כהנים, לא עשה כלום (ברייטא בגמרא). לפי שאינם שלו, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (רמב"ם). ואם מתו – קדשי מזבח או קדשי בדק הבית שמתו, אפילו לאחר שנפל בהם מום, אלא שלא נפדו עדיין, יקברו – ואי אפשר לפדותם לאחר מיתה, שאין פודים קדשים להאכילם לכלבים; ועוד, שבפדיון קדשים שהוממו נאמר (ויקרא כז, יא-יב): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, והעריך אותה הכהן", והרי לאחר שמתו אי אפשר להעמידם ולהעריכם; ומכאן, שאף לדעת האומר: פודים קדשים להאכילם לכלבים, כמה דברים אמורים? בבהמה שנטרפה ועדיין היא חיה, שאפשר לקיים בה העמדה והערכה, אבל בקדשים שמתו, שאי אפשר לקיים בהם העמדה והערכה, הכל מודים שאין פודים אותן, הלכך יקברו. רבי שמעון אומר: קדשי בדק הבית אם מתו, יפדו – שלדעת רבי שמעון לא נאמר "והעמיד... והעריך" אלא בקדשי מזבח, אבל קדשי בדק הבית אינם צריכים העמדה והערכה כדי לפדותם. ואין הלכה כרבי שמעון.

היא כדעת רבי אליעזר, הסובר שסתם הקדשות לבדק הבית, ואפילו הם ראויים למזבח, אלא שמכל מקום כל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח, ולפיכך אין מוכרים אותו אלא לצרכי קרבן, והדמים יפלו לאוצר המקדש לצרכי בדק הבית (עיי' גמרא תמורה לא, ב); הַקִּדְשׁ בְּדֵק הַבַּיִת חָל עַל הַכֹּל – אפילו על בעל מום ועל בהמה טמאה (רמב"ם), או אפילו על האבנים ועל העצים (רש"י; עיי' "תוספות יום טוב"). ובגמרא אמרו: לרבות שפאים – (שכבים וקיסמים הנושרים אגב הקצצה בעץ) ועלי האילן. כלומר שהמקדיש קורה או אילן לבדק הבית חלה קדושה אף על השפאים הנושרים מן הקורה כשמקציעים אותה, או על העלים הנושרים מן האילן, ויש בהם דין מעילה, מה שאין כן בקדשי מזבח, שהמקדיש עצים למזבח (למערכה). אין מועלים בשפאים ולא בעלים (תוספות; "תפארת ישראל"; עיי' שיטה מקובצת, רבנו גרשום); ומועלין בגדוליהן – כגון המקדיש בהמה לבדק הבית, מועלים בחלבה, דהיינו שהנהנה מחלבה חייב להביא אשם מעילות, וכן לשלם להקדש את ערך ההנאה בתוספת חומש, או המקדיש תרנגולת, מועלים בביצתה; מה שאין כן בקדשי מזבח, כמו ששינונו (מעילה ג, ה): "חלב המוקדשין (חלב מבהמה של הקדש) וביצי תוריו. לא נהנים ולא מועלים (אסור ליהנות מהם, ואם נהנו מהם, אין חייבים קרבן מעילה). כמה דברים אמורים? בקדשי מזבח: אבל בקדשי בדק הבית: הקדש תרנגולת – מועלין בה ובביצתה; חמור (הקדש) חמור, היינו אתו) – מועלין בה ובחלבה." ואין פהם – בקדשי בדק הבית, הַנָּהָה לַכֹּהֲנִים – אבל בקדשי מזבח, יש מהם שהכהנים אוכלים את בשרם, ויש מהם שמקבלים את עורם; חוץ ממעשר בהמה וקרבן פסח שאין לכהנים שום חלק בהם, אלא כולם לבעלים, וחוץ מפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים (עיי' זבחים ה, ב), שאין לשום אדם חלק בהם ("תפארת ישראל").

באור משנה ג

אחד קדשי המזבח, ואחד קדשי בדק הבית – בין קדשי המזבח ובין קדשי בדק הבית, אין משניין אותן מקדשה לקדשה – אסור לשנות מעולה לשלמים ולא משלמים לעולה; וכן אסור לשנות מקדשי בדק הבית לקדשי מזבח, וכל שכן מקדשי המזבח לקדשי בדק הבית (רש"י). ויש מפרשים, שאף בקדשי בדק הבית עצמם מה שהוקדש לבדק ההיכל אין משנים אותו לבדק המזבח, וכן כל כיוצא בזה (רמב"ם; ברטנורא; עיי' "תוספות יום טוב"; בענין השגת הראב"ד על הרמב"ם ה' תמורה ז, יא). ומקדישין אותן הַקִּדְשׁ עָלָיו,

ד ואלו הן הנקברים: קדשים שהפילו – יקברו; הפילה שליא – תקבר; שור הנסקל ועגלה ערופה, וצפרי מצרע, ושער נזיר, ופטר חמור, ובשר בחלב, וחלין שנשחטו בעזרה. רבי שמעון אומר: חלין שנשחטו בעזרה – ישרפו; וכן חיה שנשחטה בעזרה.

ה ואלו הן הנשרפים: חמץ בפסח – ישרף; ותרומה טמאה, והערלה וכלאי הכרם, את שדרבו לשרף – ישרף, ואת שדרבו לקבר – יקבר. ומדליקין בפת ובשמן של תרומה.

ו כל הקדשים שנשחטו חוץ לזמנן, וחוץ למקומן – הרי אלו ישרפו. אשם תלוי – ישרף; רבי יהודה אומר:

פירוש ברטנורא

ד ואלו הן הנקברים. משום דאיסורי הנאה נינהו: הפילה שליא תקבר. דאין שליא בלא ולד: ושער נזיר. טמא. דאילו שער נזיר טהור כשמגלח ביום מלאת ימי נזרו, בשריפה הוא ולא בקבורה: חולין שנשחטו בעזרה ישרפו. משום דמחלפי בקדשים שאירע בהם פסול טומאה או פסול נותר, וטעו למימר בהו נמי יקברו, ואנן ילפינן מדרכתי בחטאת באש תשרף, לימד על כל פסולים שבקודש שהן בשריפה, הלכך חולין שנשחטו בעזרה נמי בשריפה: וכן חיה שנשחטה בעזרה. ואע"ג דחיה ליכא למגור בה דלמא טעו לקבור קדשים פסולים דהא כולי עלמא ידעי דחיה במקדשים ליכא ולא אתי לאחלוף, אפילו הכי תשרף. ואין הלכה כר' שמעון:

ה חמץ בפסח. מתניתין ר' יהודה היא, דאמר [פסחים כ"ח ע"ב] נותר בבל תותירו וחמץ בבל תותירו, מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה. ואינה הלכה: ותרומה טמאה. דכתיב (במדבר י"ח) ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי, בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה, וכתיב לך, שלך תהא להסיקה תחת תבשילך: ערלה. מכלאי הכרם גמר, וכלאי הכרם דכתיב (דברים כ"ב) פן תקדש, תוקד אש: את שדרבו לשרף. אערלה וכלאי הכרם קאי, אוכלים של ערלה ושל כלאי הכרם שדרכן לשרף ישרפו, משקין שאין דרכן לשרף יקברו: ומדליקין בפת ובשמן של תרומה. משום דכלל תרומה טמאה עם חמץ בפסח וערלה וכלאי הכרם דאיסורי הנאה נינהו, כי היכי דלא תטעי לומר שגם תרומה טמאה אסורה בהנאה, הדר תנא ומדליקין ליתנות בפת ובשמן של תרומה טמאה:

ו חוץ לזמנן. על מנת לאכלן חוץ לזמנן או חוץ למקומן: ישרפו. מדרכתי בחטאת באש תשרף, לימד על כל פסולים שבקודש שהן בשריפה: אשם תלוי.

משניות מבוארות – קהתי

אלו טעונים קבורה. רבי שמעון אומר: חלין שנשחטו בעזרה, ישרפו – משום גזירה, שלא יבואו להחליפם בקדשים שנפסלו בעזרה, שדינים בשריפה; וכן חיה שנשחטה בעזרה – אף על פי שאין לגזור בה משום קדשים שנפסלו בעזרה, שהרי אין קדשים באים מחיה, מכל מקום סובר רבי שמעון, שלא הברילו חכמים בין בהמה לחיה, וגזרו על כל חולין שנשחטו בעזרה שיישרפו. ואין הלכה כרבי שמעון.

באור משנה ה

ואלו הן הנשרפים: חמץ בפסח, ישרף – משנתנו כדעת רבי יהודה היא (משנה פסחים ב, א) שאין ביעור חמץ אלא שריפה; אבל חכמים חולקים עליו (שם) וסוברים: "אף מפור וזורה לרוח או מטיל לים". והלכה כחכמים; ותרומה טמאה – שדינה בשריפה, משום שדומה לקדשים. אבל מותר לכהן ליתנות ממנה בשעת שריפתה, כמבואר בסוף משנתנו; והערלה וכלאי הכרם – שנאמר בכלאי הכרם (דברים כב, ט) "פן תקדש המלאה", ודרשו: תקדש – תוקד אש, וערלה למדים מכלאי הכרם, את שדרבו לשרף ישרף, ואת שדרבו לקבר יקבר – פסיקה זו מוסבה על ערלה וכלאי הכרם, שדברים שדרכם להישרף, כגון מאכלים, יישרפו; ודברים שאין דרכם להישרף, כגון משקים, ייקברו. ומדליקין בפת ובשמן של תרומה – שנטמאה, שמותר לכהן ליתנות ממנה בשעת שריפתה; משנתנו באה להשמיע, שאף על פי שכללה תרומה טמאה עם חמץ בפסח וערלה וכלאי הכרם, מכל מקום שונה דינה של תרומה טמאה מדין השאר, שכל השאר איסורי הנאה הם, ואילו תרומה טמאה מותרת לכהן בהנאה בשעה שיישרפה, כגון להסיק את תנורו בפת של תרומה טמאה, או להדליק את נרו בשמן של תרומה טמאה.

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

כל הקדשים – הקרבנות, שנשחטו חוץ לזמנן – כלומר על מנת לאכול משרשם או להקטיר מאימוריהם לאחר זמנם הקבוע לאכילה ולהקטרה, שנפסלו הקרבנות משום פיגול (כמו ששנינו במסכת זבחים

~ יום ששי ~

באור משנה ד

אגב ההלכה ששינוי במשנה הקודמת: "ואם מתו יקברו". באות המשניות ד-ו (המסיימות את מסכתנו) לפרט, אילו איסורי הנאה טעונים קבורה, ואילו איסורי הנאה טעונים שריפה.

ואלו הן הנקברים – איסורי הנאה הטעונים קבורה: קדשים – בהמות קדשים – שהפילו, יקברו – הנפלים; הפילה שליא – בהמת קדשים שהפילה שליא, היינו עור דק שהעובר עטוף בו במעי אמו, תקבר – השליא, שאין שליא בלא ולד, ובדאי נימוח בה הולד; שור הנסקל – שור שנגמר דינו להיסקל, לפי שהרג אדם, שכתוב בו (שמות כא, כח): "ולא יאכל את בשרו", ומשמע שאסור הוא אף בהנאה; ועגלה ערופה – שאסורה היא בהנאה, משום שכתוב בה כפרה קדשים, שנאמר בפרשת עגלה ערופה (דברים כא, ח): "כפר לעמך ישראל"; ויש למדים ממה שנאמר בה (שם שם, ד): "וערפו שם את העגלה בנחל" – שם תהא קבורתה; וצפרי מצרע – שתי הצפרים שלקח המצורע לטהרות, שלאחר שנשחטה הצפור האחת, אסורות שתיהן בהנאה; ויש מפרשים, שהכוונה כאן לצפור השחוטת בלבד, שאסורה היא בהנאה, כפי שלמדים מעגלה ערופה (ברייתא בגמרא קידושין נ, א), אבל הצפור המשתלחת אינה אסורה בהנאה (רמב"ם: וישער נזיר – שנאמר בו (במדבר ו, ח): "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו", ודרשו: גידולו יהא קדוש, ומכאן שאסור הוא בהנאה. ואם נטמא הניזר, שדינו לגלח שער ראשו ולהתחיל נזירותו מחדש, הרי אותו השער טעון קבורה. ברם, השער של נזיר טהור, כשהוא מגלחו במלאת ימי נזירותו, אינו נקבר אלא נשרף; ופטר חמור – שלמדים בגזירה שווה "עריפה, עריפה" מעגלה ערופה, שאסור הוא בהנאה; ובשר בחלב – שנאמר שלוש פעמים: "לא תבשל גדי בחלב אמו" (שמות כב, יט; לד, כו; דברים יד, כא), ודרשו: אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול; וחלין שנשחטו בעזרה – בהמה של חולין שנשחטה במקדש, שאסורה היא בהנאה, כפי שלמדים מן הפסוק (שמות כב, ל): "לכלב תשליכין אותו" – אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך חולין שנשחטו בעזרה, שאסורים הם בהנאה (גמרא קידושין נח, א): כל איסורי הנאה

יִקְבְּר. חֲטָאת הָעוֹף הַבָּהָה עַל סֶפֶק – תִּשְׂרֹף. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִטְוֶלְנָה לְאַמָּה. כָּל הַנִּשְׂרָפִין לֹא יִקְבְּרוּ, וְכָל הַנִּקְבָּרִים לֹא יִשְׂרְפוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם רָצָה לְהַחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ, לְשַׂרְף אֶת הַנִּקְבָּרִים – רִשְׁאִי; אֲמָרוּ לוֹ: אֵינּוּ מִתֵּר לְשָׁנוֹת.

משניות מסכת כריתות

פרק ראשון

א שְׁלִשִּׁים וְשֵׁשׁ פְּרָתוֹת בְּתוֹרָה: הַבָּא עַל הָאֵם, וְעַל אִשֶּׁת הָאָב, וְעַל הַפֶּלֶה; הַבָּא עַל הַזָּכוֹר, וְעַל הַבְּהֵמָה, וְאִשָּׁה

פירוש ברטנורא

אם שחטו וקודם זריקת דמו נודע לו שלא חטא, דהשתא הו' חולין בעורה: חטאת העוף הבאה על הספק. כגון אשה שהפילה ספק ולד ספק רוח, כיון דחטאת וילדת מן העוף הוא כדכתיב (ויקרא י"ב) ובן יונה או תור לחטאת, מביאתה על הספק, דהואיל ואינה נקמרת לא איכפת לן אי ורק דם על הספק, ואינה נאכלת, דשמא לאו ולד הוה וחולין היא זו ונבילה, דאין חולין נאכלים במליקה, ותשרף והיוא כשאר קרשים פסולים: יטולנח לאמה. אמת המים היתה עוברת בעורה ויוצאת לנחל קדרון. ואידי דעוף דך הוא מתמקמק ויוצא בקילוח המים: כל הנשרפין לא יקברו. דלמא חפר אינש ומשכח להו ואכיל להו: וכל הנקברין לא ישרפו. משום דכל הנקברים אפרן אסור. וכל הנשרפין כגון חמץ ותרומה וכלאים, אפרן מותר לכיבוס בגדים. וכן כל הנשרפין דקדש, נמי אפרן מותר, חוץ מתרומת הדשן דכתב ביה רחמנא (שם ו') ושמו אצל המזבח. ותניא, ושמו, בנחת. ושמו, כולו. ושמו, שלא יפור: רבי יהודה אומר בר. ואין הלכה כרבי יהודה בכל הנך תלתא כבי דמתניתין:

מסכת כריתות

א א שְׁלִשִּׁים וְשֵׁשׁ כְּרִיתוֹת. לְעוֹבֵר בְּמוֹזֵד בְּלֹא הִתְרָא: הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּה. וְכֵן בִּתּוֹ וְכֵן בִּתּוֹ וְכֵן בְּנֵהּ כְּבָלָה. וְכֵן בִּתּוֹ וְכֵן בִּתּוֹ וְכֵן בְּנֵהּ, חֲמוּתוֹ וְאִם חֲמוּתוֹ

משניות מבוארות – קהתי

מסכת כריתות

פתיחה למסכת כריתות

מסכתנו דנה בעיקרה בחייבי חטאות ובחייבי אשמות, ובמיוחד בחייבי אשם תלוי: והואיל וההלכה היא, שאין חייבים חטאת ולא אשם תלוי אלא על שגגת עבירה שחייבים על זדונה כרת, כלומר שהעושה אותה במוזד בלא עדים ובלא התראה, חייב עליה עונש "כרת", לפיכך פותחת המסכת במנין העבירות שנאמרה בהן כרת בתורה. ועל שם פתיחה זו נקראת מסכתנו "כריתות" (רבים של "כרת").

ומהו עונש כרת? עונש בידי שמים, שימיו נכרתים והוא מת לפני זמנו, בלא זרע (רש"י שבת כה, ב). ובגמרא (מועד קטן כח, א) מובאת ברייתא: "מת בחמישים שנה, זו היא מיתת כרת". ורבה אומר (שם): מחמישים ועד שישים שנה זו היא מיתת כרת. רב יוסף כשנעשה בן שישים שנה עשה להם יום טוב לחכמים, אמר: יצאתי מידי כרת. – אבן עזרא בפירושו על התורה (בראשית יז, יד) מביא דעה, כי "כרת" היינו שייכרת שמו במות זרעו. וכן מובא בגמרא (יבמות נה, א): יש לו בנים – קוברם, אין לו בנים – הולך ערירי. הרמב"ם כותב, כי בעונש "כרת" תיכרת הנפש ותאבד לגמרי, ולא תזכה לחיי העולם הבא (הל' תשובה ח, ה; פירוש המשניות סנהדרין י, א). אבל הרמב"ן משיג על הרמב"ם והוא מבדיל בין שלושה מיני כרת: האחד, שנאמר בו: "ונכרת האיש", שאם הוא צדיק ורובו זכויות, אבל גברה עליו תאוותו ונכשל בעבירה של כרת, יכרתו ימיו וימות בנעורים קודם שיעגל לימי זקנה, והם ששים שנה; אבל יהיה לו חלק לעולם הבא, הוא העולם שאחרי התחיה; השני, שנאמר בו: "ונכרתה הנפש", שאם מלבד החטא של כרת עוונותיו מרובים מזכויותיו, עונש הכרת מגיע לנפש החוטאת לאחר שתפירד מן הגוף, והיא נכרתת מחיי עולם הנשמות, וזהו אין לו כרת בגופו, אלא פעמים יחיה ויגיע לימים רבים, אבל נשמתו נכרתת מחיי גן עדן; והשלישי, שנאמר בעובד עבודה זרה ובמגדף: "הכרת תכרת הנפש ההוא", ודרשו: "הכרת" – בעולם הזה; "הנכרת" – לעולם הבא, לומר שגופו נכרת מחיי העולם הזה, ונפשו נכרתת מחיי גן עדן ומחיי עולם הבא, שמת בדמי ימיו ואין לו חלק לעולם הבא" (רמב"ן בפירושו לויקרא יח, כט).

ב, ג, ו, חוץ למקומן – או שנשחטו על מנת לאכול מבשרם או להקטיר מאמוריהם חוץ למקומם הראוי, שנעשו הקרבנות פסולים (כמו שסינינו שם), הרי אלו ישרפו – שנאמר (ויקרא ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד לכפר בקודש לא תאכל, באש תשרף". ודרושים: וכל בקודש באש תשרף – לימד הכתוב על כל הפסולים שבקודש, שהם בשריפה; והוא הדין לנוטר וטמא, שמפורש בהם שריפה, שנאמר (ויקרא ז, יז): "והוותר מבשר הזבח, ביום השלישי באש ישרף", וכן (שם שם, יט): "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף". ברם, מסקנת הגמרא (פסחים 99, ב), שהלכה זו שכל פסולי המוקדשים בשריפה, קבלה היא בידי החכמים ("גמרא גמירי לה"). אשם תלוי – הבא על ספק חטא, שאם נודע לבעליו קודם זריקת דמו שלא חטא, ישרף – הקרבן, שדינו כזבח פסול (ענין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"); רבי יהודה אומר: יקבר – כמו שנבאר טעמו להלן. חטאת העוף הבאה על ספק – כגון אשה שהפילה ספק ולד ספק אינו ולד, שמביאה היא חטאת העוף על ספק לידה, ואין החטאת נאכלת, שמא לא היה ולד, והרי זה עוף חולין שנמלק, שדינו כנבילה, ואסור באכילה, תשרף – כדין שאר קדשים פסולים. רבי יהודה אומר: יטולנח לאמה – לתעלת המים שהיתה בעורה, שהואיל והעוף רך, הריהו מתמקמק ויוצא בקילוח המים. טעמו של רבי יהודה מובא בתורת כהנים, שנאמר (שמות כט, לד): "ושרפת את הנותר באש... כי קודש הוא", ודורש מכאן רבי יהודה: הוא (הנותר) בשריפה ולא חטאת עוף ואשם תלוי בשריפה (תוספות פסחים כח, א). כל הנשרפין לא יקברו – שמא יבוא אדם וימצאם ויאכלם (רש"י; ברטנורא; ענין "תוספות יום טוב" ותוספות רבי עקיבא איגר); וכל הנקברים לא ישרפו – בגמרא מבואר הטעם, לפי שכל הנקברים אפרם אסור בהנאה, ואילו כל הנשרפים אפרם מותר. רבי יהודה אומר: אם רצה להחמיר על עצמו, לשרוף את הנקברים, רשאי – לעשות כן. אמרו לו – חכמים לרבי יהודה – אינו מתר לשנות – שאף על פי שמחמיר לשרפם, הרי יקל באפרם, שכן אפר הנשרפים מותר בהנאה, ואפר הנקברים אסור, כמו שבארנו לעיל (רמב"ם הל' פסולי המוקדשים יט, יז). והלכה במשנתנו כולה כחכמים.

המביאה את הבהמה עליה; הפא על אשה ובתה, ועל אשת איש; הפא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת אחי אביו, ועל הנדה; המגדף, והעובד עבודה זרה, והנותן מזרעו למלך, ובעל אוב; המחלל את השבת; וממא שאכל את הקדש, והפא למקדש ממא; האוכל חלב, ודם,

פירוש ברטנורא

ואם חמיו, כולם בכלל זה: המגדף, מכרך את השם: והעובד עבודה זרה. כדרך עבודתה. או המזבח והמקטור והמנסך והמשתחוה אפילו שאין דרך עבודתה בכך: בעל אוב. וידעוני בכלל. ששניהם בלאו אחד נאמרו, ותנא נקט אוב שהוא ראשון במקרא: והמחלל את השבת. באחת מאבות מלאכות ארבעים

משניות מבוארות – קהתי

"כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת תכרת הנפש ההיא", ושנו בבביתא: "כי דבר ה' בזה" – זה העובד עבודה זרה. מאי משמע? דתנא דבי רבי ישמעאל: "כי דבר ה' בזה" – זה המזבח דבר שנאמר לו למשה בסיני: "אנכי ה' אלהיך... לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (סנהדרין צט, א); והנותן מזרעו למלך – כמבואר במסכת סנהדרין (ז, ז), שעובר על הלאו "ומזרעך לא תתן להעביר למולך" (ויקרא יח, כא); ואם היה מזיד בלא התראה, חייב כרת, שנאמר (ויקרא כ, ב-ג): "איש איש מבני ישראל וזמן הגר הגר בישראל אשר יתן מזרעו למולך... והכרתי אותו מקרב עמו"; ובעל אוב – שלוקח גולגולת של מת ושם אותה תחת בית שחיו ומדובב אותה משם דברי עתידות (כמבואר בסנהדרין סט); ואף ידעוני (המניח עצם של ידוע – שהוא חיה או עוף – בפיו. והוא מדבר ממליו דברי עתידות) בכלל, ששניהם בלאו אחד נאמרו (ויקרא יט, לא): "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים", ונאמר (שם כ, ו): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים... ונתתי את פני בנפש ההיא והכרתי אותו מקרב עמו"; המחלל את השבת – שעשה אחת מאבות המלאכות או מתולדותיהן, ועבר על הלאו "לא תעשה כל מלאכה" (שמות כ, י), שאם היה מזיד בלא התראה, חייב כרת, שנאמר (שם לא, ד): "ושמרתם את השבת... כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה"; וכל אלו (המגדף וכו') אם עברו במזיד ובהתראה, חייבים סקילה (כמו ששנינו בסנהדרין ז, ד); וטמא שאכל את הקדש – שנאמר (ויקרא ז, כ): "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים... וטומאתו עליו, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואזהרתו ממה שנאמר ביולדת (ויקרא יב, ד): "בכל קודש לא תגע"; והפא למקדש ממא – שנאמר (במדבר יט, ג): "את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מ ישראל", ואזהרתו ממה שנאמר ביולדת (ויקרא יב, ד): "ואל המקדש לא תבוא, וכל ממה שנאמר (במדבר ה, ג): "ואל מחוץ למחנה תשלחם (כל צרוע וכל זב וכל טמא אלנפש), ולא יטמאו את מחניהם אשר אנכי שוכן בתוכם"; האוכל חלב – שנאמר (ויקרא ז, כה): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה" – ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה", ואזהרתו ממה שנאמר (שם סט, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו"; ודם – האוכל דם, שנאמר (שם סט, כז): "כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואזהרתו ממה שנאמר (שם סט, כז): "וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה"; נותר – האוכל בשר קרבן שנוטר לאחר הזמן שמותר לאכלו, שנאמר (ויקרא יט, ו-ח): "ביום זבחכם יאכל וממחרת, והנותר עד יום השלישי באש ישרף. ואם האכל יאכל ביום השלישי, פגול הוא לא ירצה. ואוכליו עונו ישא... ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"; ואזהרתו ממה שנאמר (שמות כט, לד): "וישרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא", ופגול – האוכל בשר של קרבן, שאחת מארבע העבודות שבו – שחיטה, קבלת הדם, הולכת הדם, זריקת הדם – נעשתה במחשבה לאכול ממנו לאחר הזמן הראוי, שנאמר (ויקרא ז, יח): "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמים ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול ירצה, והנפש האוכלת ממנו עוונה תשא" – פסוק זה מדבר באוכל פגול, ולמדים

באור משנה א

שְׁלִשִּׁים וְשֵׁשׁ פְּרָתוֹת נִאמְרוּ בַּתּוֹרָה – לעובר העבירות המנויות להלן, שהעובר על אחת מהן במזיד בלא התראה חייב כרת: הפא על האם – שעובר על הלאו "ערות אמן לא תגלה" (ויקרא יח, ז), ועל אשת האב – שעובר על הלאו "ערות אשת אבך לא תגלה" (שם סט, ח), ועל הפלה – אשת בנו, שכתוב בה (שם סט, ט): "ערות כלתך לא תגלה, אשת בןך היא"; הפא על הזכור – שעובר על הלאו "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה" (שם סט, כב), ועל הבהמה – שעובר על הלאו "ויבכל בהמה לא תתן שכבתך" (שם סט, כג); ואשה המביאה את הבהמה עליה – שעוברת על הלאו "ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה" (שם); כל אלו שנימנו עד כה, אם עברו במזיד ובהתראה, חייבים סקילה (כמו ששנינו במסכת סנהדרין ז, ד); ואם עברו במזיד בלא התראה, חייבים כרת, כמו שנאמר (שם סט, כט): "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם: הפא על אשה ובתה – כלומר שאחת מהן נשואה לו, והא בא על השנייה, דהיינו שבא על אם אשתו (חמותו). או שבא על בת אשתו, והריוהו עובר על הלאו "ערות אשה ובתה לא תגלה" (שם סט, יז), שדינו, כשעבר במזיד ובהתראה, כשירפה (כמו ששנינו במסכת סנהדרין ט, א), ואם עבר במזיד בלא התראה חייב כרת, כמו שהבאנו לעיל את הכתוב בסוף פרשת העריות (שם סט, כט): ועל אשת איש – והבא על אשת איש, שעובר על הלאו "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך" (שם סט, כ), ודינו כשעבר במזיד ובהתראה במיתת חנק (כמו ששנינו במסכת סנהדרין יא, א), ואם עבר במזיד בלא התראה, חייב כרת, כפי הפסוק שהבאנו לעיל: הפא על אחותו – שנאמר בה (שם סט, ט): "ערות אחותך בת אבך או בת אמן מולדת בית או מולדת חוץ, לא תגלה ערותך", ועל אחות אביו – שנאמר בה (שם סט, יב): "ערות אחות אבך לא תגלה", ועל אחות אמו – שנאמר בה (שם סט, יג): "ערות אחות אמן לא תגלה", ועל אחות אשתו – שנאמר בה (שם סט, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח, לצרור לגלות ערותה עליה בחייה", ועל אשת אחיו – שנאמר בה (שם סט, טז): "ערות אשת אחיך לא תגלה", ועל אשת אחי אביו – שנאמר בה (שם סט, יד): "ערות אחי אבך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא", ועל הנדה – שנאמר בה (שם סט, יט): "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה"; כל אלו, אם עברו במזיד ובהתראה, חייבים מלקות (כמו ששנינו במסכת מכות ג, א); ואם עברו במזיד בלא התראה, חייבים כרת, כדן שאר עריות, כמו שהבאנו לעיל את הכתוב (שם סט, כט): הקגדף – המחריף שם ה' (עיי' סנהדרין ז, ח), שעובר על הלאו "אלהים לא תקלל" (רש"י; עיי' גמרא סנהדרין טו, א); ואם היה מזיד, עונשו כרת, שנאמר (במדבר טו, ל): "והנפש אשר תעשה ביד רמה... את ה' הוא מגדף, ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה"; והעובד עבודה זרה – כדרך עבודתה, או הזוהב, והמקטור, והמנסך, והמשתחוה לעבודה זרה, אפילו אין דרך עבודתה בכך (עיי' סנהדרין ז, ו), שעובר על הלאו "לא תשתחוה לאל אחר" (שמות לד, יד); ואם היה מזיד בלא התראה עונשו כרת, שנאמר (במדבר טו, לא):

נותר, ופגול; השוחט והמעלה בחוץ; האוכל חֶמֶץ בפסח, והאוכל והעושה מלאכה ביום הכפורים; המפסם את השמן, והמפסם את הקטרת, והסך בשמן המשחה; הפסח והמילה במצות עשה.

פירוש ברטנורא

חבר אחת ותולדותיה: נותר. קרשים לאחר שעבר זמנו: פגול. קרשים שחשב לאכול חוץ לזמנו או חוץ למקומו: השוחט. קרשים בחוץ חייב, אע"פ שלא העלן. דכתיב (ויקרא י"ז) ואל פתח אוהל מועד לא הביאו דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת: ומעלה. נמי בכרת, דכתיב (שם) אשר יעלה עולה או זבח ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו. ואם שחט והעלה בשוגג, חייב שתי חטאות: והמפסם את שמן המשחה. במשקל סממנים ובמדת השמן כמו שעשאו משה במדבר. והוא שיעשנו לסוך בו, אבל המפסמו להתלמד או למסרו לצבור אינו חייב: והמפסם את הקטורת. אחד עשר סממני הקטורת אם לקח מכל אחד מהם כפי משקלו הקצוב בדברי חכמים ועירבם כדרך שהיו מערבים הקטורת שמקטירים בבית המקדש, חייב כרת. והוא שיעשנו להריח בה, אבל עשאו להתלמד או למסרה לצבור, פטור: והסך בשמן המשחה שעשה משה, שלא לצורך כהונה ומלכות, חייב. שלא היו נותנים מאותו שמן אלא על ראש הכן גדול, ואפילו היה בן כהן גדול מושחים אותו באותו שמן שעשה משה במדבר. וממנו מושחים מלכי בית דוד. ואין מושחין מלך בן מלך אם לא היה שם מחלוקת, כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקתו של אדוניו, ויואש מפני מחלוקתו של עתליהו, ויהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו, ומשיחת הכהנים היא שיוצקים מן השמן על ראשו ומושחין בין גבות עיניו כמין כ"י יונית. ומשיחת המלכים כמין נור: הפסח והמילה במצות עשה. ויש בהן כרת, ואין קרבן על שגגתן. אבל כולוהו הקד לא תעשה נזירה, וחיובים על שגגתן קרבן, דאין קרבן אלא על לאו. דנבי קרבן כתיב (ויקרא ד') ועשה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה:

משניות מבוארות – קהתי

אחד עשר סממני הקטורת, כל אחד מהם לפי משקלו הקצוב בדברי חכמים, עד שיהא כשיעור הראוי להקטרה, ומערבם כדרך שהיו מערבים הקטורת בבית המקדש שנאמר (שמות ל, זל-לח): "והקטורת... במתכונתה לא תעשו לכם... איש אשר יעשה כמות... ונכרת מעמיו"; והסך בשמן המשחה – שעשה משה במדבר, שנאמר (שם שם, לב-ג): "על בשר אדם לא ייסך... ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו"; וכל אלו (סמא שאכל את הקודש וכו'), אם עשו במזיד ובהתראה, חייבים מלקות (כמו ששינוי במסכת מכות ג, ב); והפסח והמילה במצות עשה – שחייבים לעשות את קרבן הפסח, כמו שכתוב (דברים טו, ב): "וזבח פסח לה' אלהיך", וכן חייבים לקיים מצוות מילה, כמו שנאמר (ויקרא יב, ג): "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", ואם אין מקיימים מצוות אלו במזיד, חייבים כרת, שנאמר בפסח (במדבר טו, ג): "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"; ונאמר במילה (בראשית יז, יד): "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". ברם, יש הבדל בין פסח ומילה לבין כל השאר שנימנו במשנתנו, שכל השאר, שהן מצוות "לא תעשה", כמו שהבאנו אזהרתן בכל אחת מהן, חייבים על שגגתן קרבן חטאת, כמפורש להלן, אבל פסח ומילה, שהן מצוות "עשה", אין מביאים קרבן חטאת על שגגתם, שאין חייבים חטאת אלא על מצוות לא תעשה, שנאמר בחטאת (ויקרא ד, כז): "בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה" (רש"י; ברטנורא; ועיין שיטה מקובצת: "מלאכת שלמה").

בגזירה שווה "עוון, עוון" מנותר, שעונשו כרת. ואזהרתו מאותו פסוק שהבאנו לעיל בנותר: השוחט והמעלה בחוץ – השוחט קרבן והמקריבו חוץ לבית המקדש, שנאמר (ויקרא יז, ד): "...ואל פתח אוהל מועד לא הביאו... דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו", וכן נאמר (שם שם, טו-טז): "...אשר יעלה עולה או זבח. ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו... ונכרת האיש ההוא מעמיו"; ואזהרתו ממה שנאמר (דברים יב, ג): "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום", וכל מקום שנאמר "פן" אינו אלא לא תעשה; ואזהרת השוחט בחוץ יש למדים ממה שנאמר (ויקרא יז, ז): "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים"; ויש למדים בגזירה שווה "הבאה, הבאה" ממעלה בחוץ (רש"י): האוכל חֶמֶץ בפסח – שנאמר (שמות יב, טו): "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל"; ואזהרתו ממה שנאמר (שם יג, ג): "ולא יאכל חמץ"; והאוכל והעושה מלאכה ביום הכפורים – שנאמר (ויקרא כג, כח-ל): "יזכר מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, כי יום כיפורים הוא... כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה, ונכרתה מעמיה. וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתיו את הנפש ההיא מקרב עמיה" (בענין אזהרתו של האוכל ביום הכיפורים עיין גמרא יומא פא, א); המפסם את השמן – העושה שמן דוגמת שמן המשחה במקדש, כדי לסוך בו, שנאמר בשמן משחת קודש (שמות ל, לב-ג): "ובמתכונתו לא תעשו כמותו... איש אשר ירקח כמותו... ונכרת מעמיו"; והמפסם את הקטרת – העושה קטורת דוגמת הקטורת של המקדש, כדי להריח בה, דהיינו שלוקח

המשך ביאור למס' מנחות ליום שלישי עמ' א

9 שיוכל להתחיל לכתוב פרשה פתוחה בשיטה הבאה או פרשה
10 סתומה באותה שיטה. והטעם שלא ימעט את הכתב הוא מפני
11 שאם יעשה חלק מהשוורות דקות וחלק עבות, אין זה נוי לספר
12 תורה.
13 נודמנה לו בסוף שיטה תיבה פתח חמש אותיות, ואין מקום בשיטה
14 לכל התיבה, לא יכתוב שתיים – שתי אותיות בתוך חדר ושלש חוץ
15 לחד – בין הדפים,

1 – בספר תורה יש פרשיות פתוחות ויש סתומות, 'פרשה פתוחה'
2 דיינו שהפרשה שלפניה מסתיימת באמצע שיטה, ומותרים ריוח
3 חלק בשיעור תשע אותיות, והפרשה הפתוחה מתחילה בתחילת
4 השיטה הבאה, ו'פרשה סתומה' היינו שהפרשה שלפניה מסתיימת
5 בתחילת שיטה, ומותרים ריוח חלק בשיעור תשע אותיות,
6 והפרשה הסתומה מתחילה בסוף אותה שיטה, ובמבאר הברייטא,
7 שזירז את עצמו שלא יצטרך לבוא לידי מצב שנשאר בשיטה ריוח
8 פחות משיעור תשע אותיות, ויצטרך לעשות את הכתב דק כדי

עין יעקב - מסכת שבת

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

לְרוֹמֵם בֵּית אֱלֹהֵינוּ. וְעַל יְדֵי כֵן זָכִינוּ לָתֵת לָנוּ גֵדֵר בִּיהוּדָה: כְּשִׁקּוּשֵׁי וְאַבְרָוִירִי. בִּירְנִיּוֹת וּמַגְדָּלִים: רַב אֲשִׁי רֹאשׁ יְשִׁיבָה הָיָה בְּמֵתָא מַחְסִיָּא, וּמִנָּעַם מִלְּהַגְבִּיָּה בְּתִיבָם יוֹתֵר מִבַּהֲכ"נ: תַּחַת יִשְׁמַעְאֵל. לְשִׁמְשׁוֹ: וְלֹא תַּחַת נִכְרִי. אֲדוּמִים, שֶׁהָיוּ רִשְׁעִי יוֹתֵר: חֲפָר. (א) אֹמְרָה מִבְּנֵי פְרָסִיִּים: תִּלְמִיד חֲכָם. אִם יִקְנִיטָנוּ יַעֲנִישָׁנוּ. וְכֵן יִתּוֹם וְאַלְמָנָה, מִפְּנֵי שְׂדֵמְעָתָן מְצוּיָה: חוּלִי. הוּא חוּלִי אַרְוֶךְ הַמְנוּנָה וְהוֹלֶךְ, וּמְתִישׁ כַּח, כְּגוֹן אֲשֶׁתָּא וְחוּלִי הָרֹאשׁ: כָּאֵב. הוּא הַהוֹלֶךְ וְכָא, כְּגוֹן כָּאֵב שֵׁן, כָּאֵב מִכָּה: מִיחוּשׁ. חֲשָׂא בְּעֵלְמָא לְפִי שְׂעָה, וְקָל: חֲלָלָה שֶׁל רִשׁוּת. עוֹמֵק לָבָם, שֶׁהוּא צָרִיד לִהְיוֹת לוֹ לֵב לְכַמָּה מְדִינוֹת, לְמַסּ הַקְצוּב וּלְכַמָּה מַלְחָמוֹת וּלְכַמָּה מִשְׁפָּטִים, וְהַכֵּל בְּיוֹם אֶחָד:

דף יא עמוד א. הגמרא מביאה מימרא נוספת בשמו: **וְאָמַר רָבָא בְּרַחֲמֵיָּא, אָמַר רַב חֲמָא בְּרַחֲמֵיָּא, אָמַר רַב, כָּל עִיר שְׁנִינְתִּיהָ – שִׁגְגוֹת בְּתִיהָ נִבְוֶהִין מִגַּג בֵּית הַכְּנֶסֶת, לְסוֹף חֲרֻבָּה, שְׁנֵי אָמַר (עזרא ט ט) 'לְרוֹמֵם אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ וְלִהְיוֹת אֶת חֲרֻבֵּינוּ, וְלָתֵת לָנוּ גֵדֵר בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם', מִשְׁמַע שִׁמְשָׁנִי שְׂרומְמָנוּ אֶת בֵּית ה' מֵעַל שָׂאֵר הַבָּתִּים, זָכִינוּ לַגְדֵּר בִּיהוּדָה.**

הגמרא מבארת את אופן האיסור: **וְהָנִי מִיְלֵי בְּבָתִּים שְׂדֵרִים בָּהֶם, אֲכָל בְּקִשְׁקוּשֵׁי וְאַבְרָוִירִי – בְּבָתִּים הַעֲשׂוּיִים לָנוּ וּבְמַגְדָּלִים, לִית לָן בָּה – לֹא נֹאמַר בָּהֶם אִיסוּר זֶה.**

אָמַר רַב אֲשִׁי, אֲנָא עֲבָדִי – אֲנִי עֲשִׂיתִי תִיקוּן לְעִיר מֵתָא מַחְסִיָּא דְלֹא חֲרֻבָּה, עַל יְדֵי שִׁמְנַעִי מֵהֶם לְהַגְבִּיָּה אֶת גִּגוֹת בְּתִי הָעִיר יוֹתֵר מִבֵּית הַכְּנֶסֶת. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהָא מֵתָא מַחְסִיָּא חֲרֻבָּה. מֵתַרְצַת הַגְמָרָא: מֵאֲוֵתוֹ עוֹן שֶׁל הַגְבָּהַת הַבָּתִּים לֹא חֲרֻבָּה, אֲלֵא מַחְמַת עוֹן אַחֵר.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בשמו: **וְאָמַר רָבָא בְּרַחֲמֵיָּא, אָמַר רַב חֲמָא בְּרַחֲמֵיָּא, אָמַר רַב, מוֹטֵב לִהְיוֹת תַּחַת יִשְׁמַעְאֵל וּלְשִׁמְשׁוֹ, וְלֹא תַּחַת נִכְרִי – אֲדוּמִי, שֶׁהָאֲדוּמִים הָיוּ רִשְׁעִים יוֹתֵר. וּמוֹטֵב לִהְיוֹת תַּחַת נִכְרִי**

– אֲדוּמִי, שֶׁאֵינֶם מוֹנְעִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִלְּעֲשׂוֹת מְצוּוֹת, וְלֹא תַּחַת חֲפָר – אֹמְרָה מִבְּנֵי פְרָסִיִּים, הַמוֹנְעִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִלְּעֲשׂוֹת מְצוּוֹת. וּמוֹטֵב לִהְיוֹת תַּחַת חֲפָר, וְלֹא תַּחַת תִּלְמִיד חֲכָם, מִשּׁוּם שֶׁאִם יִקְנִיט אֶת הַתִּלְמִיד חֲכָם, יַעֲנִישָׁנוּ. וּמוֹטֵב לִהְיוֹת תַּחַת תִּלְמִיד חֲכָם, וְלֹא תַּחַת יִתּוֹם וְאַלְמָנָה, מִפְּנֵי שְׂדֵמְעָתָן מְצוּיָה וְעוֹנֶשׁ מְרֻבָּה.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בשמו: **וְאָמַר רָבָא בְּרַחֲמֵיָּא, אָמַר רַב חֲמָא בְּרַחֲמֵיָּא, אָמַר רַב, מוֹטֵב לִסְבּוֹל כָּל חוּלִי אַרְוֶךְ הַהוֹלֶךְ וּמְתִישׁ כַּח, וְלֹא חוּלִי מְעִים. מוֹטֵב לִסְבּוֹל כָּל כָּאֵב הַהוֹלֶךְ וְכָא, וְלֹא כָּאֵב לֵב. מוֹטֵב לִסְבּוֹל כָּל מִיחוּשׁ – כָּאֵב קָל שֶׁמִּגִּיעַ לְפִרְקִים וְהוֹלֶךְ, וְלֹא מִיחוּשׁ רֹאשׁ. וּמוֹטֵב לִסְבּוֹל כָּל רַעְיָה אַחֶרֶת, וְלֹא אִשָּׁה רַעְיָה.**

הגמרא מביאה מימרא נוספת בשמו: **וְאָמַר רָבָא בְּרַחֲמֵיָּא, אָמַר רַב חֲמָא בְּרַחֲמֵיָּא, אָמַר רַב, אִם יִהְיוּ כָּל הַיָּמִים שְׁבַע עוֹלָם דִּין, וְכָל הַקְּנִיָּים שְׁבָאֲנִים, קוֹלְמוֹסִים, וְכָל הַשְּׂמִים, יִרְעִיעוּת לְכַתּוּב עֲלֵיהֶם, וְכָל בְּנֵי אָדָם, לְבָלְרִין – סוֹפְרִים, אֵין כָּל אֱלֹ מִסְפִּיקִים לְכַתּוּב מַה שִׁישׁ בְּחִלְלָה שֶׁל רִשׁוּת – בְּעוֹמֵק לְבָה שֶׁל מַלְכוּת, שֶׁהַמֶּלֶךְ צָרִיד לְהַתְּבוֹנוֹן עַל כָּל מְדִינוֹתָיו לְגִבּוֹת מֵהֶם מִסּ הַקְצוּב, וּלְנַהֵל כְּמַה מַלְחָמוֹת וְכְמַה מִשְׁפָּטִים, וְהַכֵּל בְּיוֹם אֶחָד. שׁוֹאֵל הַגְמָרָא: מֵאִי קָרָאָה – מֵהוּ הַפְּסוּק בּוֹ נִרְמַז דְּבַר זֶה. מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא: **אָמַר רַב מִשְׁרָשִׁיא, 'שְׂמִים לְרוֹם, וְאֶרֶץ לְעוֹמֵק, וְלֵב מְלָכִים, אֵין חֲקָר' (משלי כה ג), כְּלוּמַר, אִי אֲפֹשֶׁר לְחַקּוֹר וּלְדַעַת אֶת גּוֹבַה הַשְּׂמִים, אֶת עוֹמֵק הָאֶרֶץ, וְאֶת רוּחַ לֵב הַמְּלָכִים.****

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי שני מכתביו (הא' בלי הוראת זמן הכתיבה, והשני מב' שבט) ובמענה על שאלותיו:

(א) כמו שכותב גם הוא במכתבו, הוראה ששמע מפי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשעתו, הנה הברית מילה צריך לעשות כשיהי' מצב בריאות בניו שיחיו בשלימות ואם יש איזה ספק או ס"ס, הרי אפשר לעשות למחר או למחרתיים. וידוע לשון הרמב"ם ספ"ג דמילה דמפרשו בצפנת פענח דס"ל דמילה לאח"ז מתקנת למפרע.

(ב) בשאלתו אם לדחות הברית מילה עד שיהי' באפשר לעשות לשניהם ביחד, הנה איני מבין טעם זה, וצריך לעשות לזה כשיהי' הוא בריא ושלם, ולהשני כשיהי' הוא בריא ושלם, ואף אם לא יהי' בבת אחת.

(ג) ע"ד ימים מיוחדים לעשות ב"מ שלא בזמנה, לא שמעתי בזה. ומוכח מכמה מקומות שאין בזה ימים מיוחדים. ואין לאחר מבלי טעם נכון.

(ד) בנוגע להשמות שבדעתו לקרות בהם את בניו שיחיו, הנה ידענו בזה מכ"ק מו"ח אדמו"ר, אז אין דעם זאגט ער ניט, והענין מובן ע"פ המובא בכתבי האריז"ל, שלמעלה נותנים להאב והאם הרעיון איזה שם ליתן לבניהם שהוא מתאים לנשמתו. ובמילא יקרא להם שמות שיסכימו עליהם הוא וזוגתו שיחיו, ויהי' לאריכות ימים ושנים טובות בגשמיות וברוחניות...

(ו) מטובו למסור ברכת מזל טוב לזוגתו הרבנית תחי', וגם ברכתי לו ולה גם יחד, שיכניסו את בניהם הנולדים לבריתו של אברהם אבינו בשעה טובה ומוצלחת, וכשם שיכניסו לברית כן יכניסו לתורה ולחופה ולמעשים טובים ביחד עם בנם... שיחיו ויגדלו מתוך בריאות הנכונה ומתוך הרחבה.

בברכת מזל טוב.

עבודת התפילה עניינה ואני תמיד עמך, שזהו ציווי ה'שולחן
ערוך' שיויתי הוי' לנגדי תמיד.
ממאמר יו"ד שבט, ה'תשל"ה

הא - בברייתא אחת מדובר דקא - שהכהן עומד כשאחוריו
למזרח ופניו למערב ואי - וזוה לכיוון מערב אף שלא בדיוק מול
פתח אהל מועד, ולכן נאמר בה שהזאות שאינן מכוונות כשירות.
הא - אבל בברייתא האחרת מדובר דקא - שעומד בין הצפון
והדרום ואי - וזוה לצפון או לדרום, ולכן נאמר בה שהזאות
שאינן מכוונות פסולות.
אמר ר' - הובא לעיל בברייתא, ושפנים ושפמזער - ההזאות
שבחטאות הפנימיות ושבמזרע שנעשו שלא לשמן פסולות, ואם
נעשו שלא ככוונתן, בחטאות שלא כנגד בין הבדים, ושל מזרע
שלא כנגד בית קדש הקדשים, כשירות. מקשה הגמרא: והתניא -
והלא שנינו בברייתא בענין מזרע, שהזאות שנעשו בין שלא
לשמן בין שלא ככוונתן כשירות.
מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף לא קשיא, הא - הברייתא שפוסלת
במזרע הזאה שלא לשמה סוברת כרבי אליעזר, והברייתא
שמכשירה הזאה שלא לשמה סוברת כרבנן. מבאר הגמרא: רבי
אליעזר דמקיש אשם לחטאת, שכשם שחטאת שנשחטה או שנוזק
דמה שלא לשמה פסולה כך אשם שנשחט או שנוזק דמו שלא
לשמו פסול, חזור ומקיש נמי לוג - גם את לוג השמן לאשם, שגם
הזאות של השמן שנעשו שלא לשמן פסולות, ורבנן לא מקיש -
אינם מקישים אשם לחטאת, ולשיתם אשם ששחטו שלא לשמו
כשר, לכן גם הזאות השמן שלא לשמן כשירות.
מקשה הגמרא: ורבי אליעזר שאמר ששליטתו מקישים אשם
לחטאת וחזירות ומקישים את לוג השמן לאשם, וכי יתכן שרבי
הלמד בהיקש חזור ומלמד בהיקש, והלא התבאר במסכת זבחים
(מט) שבקדשים אין הלמד בהיקש חזור ומלמד בהיקש.
אליא אמר רבא כך יש לתרץ את הסתירה בברייתות, הא והא רבנן
- שתי הברייתות סוברות כחכמים שאשם ששחטו שלא לשמו
כשר, אלא כאן - הברייתא שאמרה שהזאות שלא לשמן כשירות,
היינו לענין להקשיר (הקרבן) את שיירי הלוג באכילה לכהנים,
וכאן - והברייתא שאמרה שההזאות פסולות, היינו להזאות (שלא
עלו לבצלים לשום חובה), כלומר, שההזאות לא עלו לבצלים לשם
חובה והמזרע אסור עדיין באכילת קדשים.

משנה

המשנה מבאר דברים נוספים המעכבים זה את זה. למנורה
שבבית המקדש היו שבעה קנים, קנה אחד באמצע הנקרא
'מנורה' ושלשה קנים מכל צד. המשנה מבאר שמספר הקנים
מעכב: שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה, ואם חסר אחד מהם,
המנורה פסולה. שבעה נרותיה של המנורה, שבראש כל קנה היה
כלי כעין בוך שבו נותנים את השמן והפתילות, מעכבין זה את זה,
ואם חסר אחד מהם, המנורה פסולה.
במזוזה כתובות שתי פרשיות, המשנה מבאר ששתיהן מעכבות:
שתי פרשיות שפמוזוה מעכבות זו את זו, ואם חסרה אחת מהן,
המזוזה פסולה. ואפילו כתב אחד - אות אחת מעכבין - מעכבת את
שתי הפרשיות. כלומר אם אות אחת אינה מוקפת גויל אלא
דבוקה לאות אחרת, או שהיא כתובה שלא כהלכתה, המזוזה
פסולה.
בתפילין כתובות ארבע פרשיות, המשנה מבאר שארבעתן
מעכבות: ארבע פרשיות שבתפילין מעכבין זו את זו, ואם חסרה
אחת מהן, התפילין פסולות. ואפילו כתב אחד - אות אחת מעכבין
- מעכבת את ארבע הפרשיות, כלומר אם אות אחת אינה מוקפת
גויל או שהיא כתובה שלא כהלכתה, התפילין פסולות.
בגד שיש לו ארבע כנפות חייב בציצית. המשנה מבאר שארבע

הציציות מעכבות: ארבע ציציות מעכבות זו את זו, ואם חסרה
אחת מהן, הלוש בגד זה מבטל מצות ציצית, מפני שארבעתן
מצוה אחת. רבי ישמעאל אומר, ארבעתן ארבע מצות, ואינן
מעכבות זו את זו.

גמרא

הגמרא מבאר את הטעם שקני המנורה מעכבים זה את זה.
שואלת הגמרא: מאי טעמא שבעה קני המנורה מעכבים זה את
זה. משיבה הגמרא: לשון 'הויה' כתיב בה - נאמר בהם, שנאמר
(שמות כה לו) 'בפתריהם וקנתם ממנה יהיו', וכל מקום שנאמר לשון
'הויה' בא לומר שהדבר מעכב.
הגמרא מביאה ברייתא המבאר את דיני עשיית המנורה: תנו
רבנן בברייתא, מנורה היתה כהא מן העשת - מחתיכה אחת
שלימה, ומכה עליה בקורנס עד שנהיית בצורת המנורה, ומן ההב
- וכן צריכה להיות עשויה מזהב. עשאא מן הנירואות - מחתיכות
זהב שבור, פסולה. עשאה משאר מיני מתכות ולא מזהב, כשרה.
הגמרא דנה בדברי הברייתא. מקשה הגמרא: מאי טעמא - מה שונה
כשעשאה מן הנירואות שהיא פסולה, משום דכתיב (שמות כה לא)
'מקשה תיעשה המנורה' ולשון 'הויה' גביעיה בפתריה ופרחיה
ממנה יהיו' (שם), ולומדים מכך שעשייתה 'מקשה' דהיינו
מחתיכה אחת שלימה, מעכבת, ואם כן, אם עשאה משאר מיני
מתכות נמי - גם תהיה המנורה פסולה, שהרי נאמר (שם) 'ועשית
מנרת זהב טהור' ולשון 'הויה' בפסוק הנזכר, הרי שעשייתה מזהב
מעכבת, ומדוע אמרה הברייתא שאם עשאה משאר מיני מתכות
כשירה. מתרצת הגמרא: אמר רבא (שם) 'תיעשה', ומשמע מתיבה
זו שבכל אופן שהמנורה תיעשה, תהיה כשירה, לרבות אם
נעשתה משאר מיני מתכות.
שואלת הגמרא: ואי טעמא - אמור ולמד מתיבת 'תיעשה' לרבות
שאם נעשתה מנירואות כשירה, שהרי נאמר (שם) 'מקשה תיעשה
המנורה' דהיינו שה'תיעשה' ממנו לומדים לרבות הולך על
ה'מקשה', להכשיר גרוטאות, ואילו אם נעשתה משאר מיני
מתכות פסולה, מחמת מיעוט 'הויה'. משיבה הגמרא: לא סלקא
דעתך - אל יעלה בדעתך ללמוד כך, מכיון דא'מקשה' כתיבה
'הויה' - שלשון 'הויה' סמוכה לתיבת 'מקשה' יותר מלתיבת 'זהב'
'ועשית מנרת זהב טהור' מקשה תיעשה המנורה ירבה וקנה
גביעיה בפתריה ופרחיה ממנה יהיו' (שם), ולומדים מכך שעשיית
המנורה מקשה מעכבת, אולם עשייתה מזהב אינה מעכבת.
מקשה הגמרא: 'תיעשה' נמי א'מקשה' כתיב - הלא גם התיבה
'תיעשה' סמוכה לתיבת 'מקשה' יותר מאשר לתיבת 'זהב' ו'ועשית
מנרת זהב טהור' מקשה תיעשה המנורה ירבה וקנה גביעיה
בפתריה ופרחיה ממנה יהיו' (שם), ואם כן נלמד שהריבוי
מ'תיעשה' שבכל אופן שבו נעשתה המנורה היא כשירה, יהיה
לגבי 'מקשה' שאפילו אם נעשתה מגרוטאות כשירה. מתרצת
הגמרא: נאמר בענין עשיית המנורה פעמיים 'מקשה' (שם כה
'מקשה תיעשה המנורה' (שם), 'כלה מקשה אחת זהב טהור' (שם כה
לא), ולומדים מכך לעכב - שעשייתה 'מקשה' מעכבת.
מקשה הגמרא: הלא בענין עשיית המנורה נאמר גם פעמיים 'זהב'
'זהב' ו'ועשית מנרת זהב טהור' (שם פסוק לא), 'כלה מקשה אחת זהב
טהור' (שם פסוק לא), נמי - וגם בכך יש ללמוד לעכב - שעשייתה
מזהב תעכב, ומדוע שנינו בברייתא שאם נעשתה משאר מיני
מתכות כשירה. מתרצת הגמרא: הא מאי - וכי מה פירוש של
דברים אלו, אי אמרת בפסוקא - מובן הדבר אם נאמר שממנו
שנעשתה מן הנירואות פסולה, ומנורה שנעשתה משאר מיני
מתכות כשרה, שאם נאמר כן, היינו - מובן שצריך את הריבויים

שבעה קני מנורה — תימנה: דלא חשיב גביעים פרחים וכתתורים דמעבין זה את זה, כדאמרין בגמרא! ושמן משום דליתנהו בשאר מיני מתכות. מפי רבי. **דתניא** ככר זהב טהור — חמשה "זהב" כתיבי, ארבעה בפרשת "ויקח" וחד בפרשת "בהעלותך", והבא לא דריש אלא שלשה. ושמן אינך תרי, חד — לגופיה דמצה בזהב, וחד — לכלל ופרט בדסמוך, וצריך עיון. והשתא קרא קמא

ועשית מנורת זהב" אתי לכלל ופרט בדסמוך. וכדכתיב: "כולה מקשה אחת זהב טהור" דרשין: באה זהב — באה כפתורים גביעים ופרחים, ד"כולה" משמע כל המנורה. ולחכי פריך נמי: ואימא באה זהב באה קנים. והוא הדין דהוא מצי למפרך: באה זהב באה יריכה, והוא מצי לשנויי דלא איקרי מנורה בלא ירך. והדר כתיב: "מלקחה ומתנותיה דזהב טהור". ושמן האי תחתא לגופיה, דמצה בזהב. והדר כתיב: "ככר זהב טהור", דדרשין: באה זהב — באה ככר. ובפרשת "בהעלותך" כתיב: "זהה מעשה המנורה מקשה זהב", דרשין: באה זהב — באה מקשה. וכסדר זה שפיר כתיבי, אבל בדייתא אין דורש כסדר. מפי רבי.

מקשה דסיפא למאי אתא כר' — והשתא צריכי כולה: חד — למצוה, וחד — לעיכוברא לפסול גרסאות, וחד — באה זהב באה מקשה, וחד — למעוטי חצוצרות. מפי רבי. **חצוצרות** דהו באים מן העשת מן הכסף — תימנה: דבפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מז, א) משמע דבאות של מן הכסף. דבעי רמי בר חמא: המשתתחה לבגמה, קרינה מזה לחצוצרות; ותנן נמי במסכת קינץ (פרק ג משנה ז): זה הוא שאמור כשואו וזי קולו אחד וכשואו מת קולו שבעה, קריני לחצוצרות. ומהך שמעתין אין קשה כל כך, דהבא בשל משה שלא היו כשרות לדורות, כדבסמוך. אבל קשה, דבמסכת תמיד (לג, ב) תנן: ושתי חצוצרות של כסף בידם, משמע דאף לדורות של כסף ותינן רבינו תם: דשתי חצוצרות דהו, לכתובים — בשל כסף, והלויים — של קרני בהמה לכלי שיר. ועוד, דחצוצרות דקנים ודעבודה זרה היינו שופר, כדאמרין בסוף "מנח" מדליקין" (שבת לו, א) וב"לולב הגזול" (סוכה לד, א) דאישתני שמייהו חצוצרות — שיפורה, שיפורה — חצוצרות. ובסוף "מנח" מדליקין" איכא ברייתא דקרא לחצוצרות שופר. ומיהו קשה, דבמסכת עבודה זרה (מז, א) מייירי במכשירי קרבן, כדקאמר חתם: ועל הקרבן לא היו תוקעים בשופר אלא בחצוצרות, כדכתיב (במדבר י) "ותקעתם בחצוצרות על עלותיכם וגו". מפי רבי. אבסדרה

גביעים כפתורים ופרחים, אינה באה זהב — אינה באה גביעים כפתורים ופרחים. — ואימא נמי: באה זהב — באה קנים, אינה באה זהב — אינה באה קנים! — ההוא פמוט מיקרי. וזהו מעשה המנורה מקשה זהב, באה זהב — באה מקשה, אינה באה זהב — אינה באה מקשה. "מקשה" דסיפא למאי אתא? — למעוטי חצוצרות, דתניא: חצוצרות היו באים מן העשת מן הכסף; עשאים מן הגרומאות — פשרים, משאר מיני מתכות — פסולים. ומאי שניא משאר מיני מתכות פסולים — דכתיב כסף וזהויה, מן הגרומאות נמי — מקשה וזהויה! — מיעט רחמנא גפי מנורה: "מקשה היא", היא — ולא חצוצרות. תנו רבנן: כל הפלים שעשה

הא דקא בהן מורה ומערב ואירי — ואם עמד כהן בפניו למערב ואחריו למורה והזה, שכך מצותו, אפילו אינם מכוונות כנגד הפתח — כשרות. והא דתני פסולות — דקאי צפון ודרום שלא במצותו, ואירי. והתניא בין שלא לשמן ב' כשרות — אדמצורע קאי. רבי אליעזר דמקיש אשם להפסא — ואפילו אשם דמצורע פסול שלא לשמה. וכי — אשם

הלמד בדיקש מחטאת דליהו פסול שלא לשמו, חזור ומלמד בדיקש על הלוג דליהו פסול שלא לשמו? והא קיימא לן בפרק "איהו" מקומן (ובחים מט, ב) דאין למידן למד מן הלמד בקדשים היקש דחטאת ואשם — דכתיב (בחטאת) "ויקרא ז": "בחטאת כאשם תורה אחת להם", וקא יליף רבי אליעזר: מה חטאת שלא לשמה פסולה, דאפילו רבנן מודו — אף אשם נמי פסול. היקש דאשם מצורע ולוגו — דכתיב (שם) יד: "כבש אשם לתנופה" וגו', סיפיה דקרא: "ולוג שמן". לרצות — להוות לעלות לשם חובה ולהתיר מצורע בקהל — פסול שלא לשמן. והא דתני כשרות — להכשיר, דהאזינו כשרות להכשיר שירי הלוג באבילה. דשירי לוג מצורע נאכלין, כדאמרין בפרק "אלו מנחות" (מנחות עג, א) "זה יידיה לך מקדש הקדשים מן האש לכל קרבנם" (במדבר יז) — לרבות לוג שמן של מצורע, וכתוב בתריה "בקדש הקדשים תאכלנו", בפרשת "ויקח קרח". **משנה** שבעה קני מנורה — כדכתיב: "עששה קנים וצאקן מצידה" (שמות כה). והמנורה עצמה שבאמצע היא השביעית כזה. שבעה ניותיה — בראש של קנה וקנה היה נר אחד כעין כור, ושם נותנין השמן והפתילות. שתי פשויות שבמזוזה — "שמע" "זהה אב שמע". כתב אחד — אות אחת, מעבבין זו את זו, דכתיב (דברים ו) "וזכתבתם" — כתיבה תמה ושלמה. ובתפלין כתיב היה (שם): "וזהו לטוטפות". **איבע פשויות שבתפלין** — "שמע" (שם) "זהה אב שמע" (שם יא), "קדש לי כל כבוד" (שמות יג), "זהה כי ביאק" (שם) שבעידה, דבכולהו כתיב: "ולטוטפות" אה "ולזכרון בין עיניך". **גמרא** היה כתיב כהו — "כפתורים וקנות ממנה יידי" (שמות כה). מן העשת — עשייתה חתיכה שלמה, ומכה בקורט עד שיצאו ממנה כל כליה. מן הגרומאות — זהב שבור. מקשה — משמע חתיכה אחת, כדמורגנין: "נגיד" — מושך, שנמשך הכל מחתיכה אחת. "מקשה" משמע דבר המוכה ונהלם, כדכתיב (דניאל ה) "וארכבתיה דא לא נפקו". משאר מתכות נמי **תיפסל** — דהא כתיב "זהב טהור", וכתוב היה לעכב **אמר קרא תיעשה** — המנורה, משום תיעשה מכל מקום, לרבות שאר מתכות. ואימא לרבות גרומאות — דכתיב "מקשה", והדר "תיעשה" מכל מקום! אפוקשה כתיבה הויה — הויה סמוכה למקשה" יותר מלזהב. ומשנה: מקשה מקשה כתיב — תרי זמני ב"הקדו" — תרומה לעכב. וקפריה: זהב זהב נמי תרי זמני כתיב — ואימא לעכבו ומשנה: **הא מאי אי אמרת בשלמא** דגרומאות פסולות ושאר מתכות כשרות — דאמרין: "מקשה" "מקשה" ד"ויקח" לי תרומה" לעכב. היינו — דאיצטריך "זהב זהב" ד"ויקח" לי תרומה" רמקשה "מקשה" ד"בהעלותך" לדרשה אחרית, דשמעין מינה

נמי דמשאר מיני מתכות נמי כשרה, כדדרשין לקמן. באה זהב באה ככר שאינה באה זהב — שהביאה משאר מיני מתכות — אינה צריכה לכא ככר, אלא או פחות או יותר. אלמא, משאר מיני מתכות שמעין וכשרה, אלא לידך, "זהב זהב" "מקשה מקשה" למה לז? אינה באה גביעין — אינה צריכה לכא גביעים כפתורים ופרחים. פסוף — מנורה קטנה. וזה מקשה המנורה — ד"בהעלותך". מקשה — דסיפא: "עד ירכה ועד פרחא מקשה היא". כסף וזהויה — "שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אותם והיו לך" וגו' (במדבר י).

- 1 **אבסדרה** תבנית אולם – אף על גב דאלום היה בו ארבע מחיצות, כדתן במסכת מדות
2 (פרק ד משנה ו), ובריש גמרא דעירובין (ב, א) מייתי לה: פתחו של אולם גובוהו
3 ארבעים אמה ורחבו עשרים אמה, וחמש אמלתראות של מילא היו על גביו. ואבסדרה אין
4 לה אלא שלש דפנות, כדמוכח בסמוך: מפני מה נברא העולם בה' – מפני שדומה
5 לאבסדרה, ועוד אמרין בפרק "לא יחפור" (בבא
6 בתרא כה, א): עלום לאבסדרה הוא דומה ורוח
7 צפוניו אינה מסובבת, מכל מקום חומת שפתח
8 אולם רחב וגובה נאד ולא היו לו דלתות – דומה
9 לאבסדרה, שנראה כפרץ בצד אחד. מפי רבי.
10 **שפודים** של ברזל – קרי להו שפודים מפני
11 שלא היו בה גביעים כפתורים
12 ופרחים, כדאמרין לעיל: באה זהב – באה
13 גביעים כפתורים ופרחים. מפי רבי. **גובהה** של
14 מנורה, שמנה עשר טפחים – יש אומרים בשם
15 רבינו תם דנפקא ליה לסבא מסניף שאצל
16 השולחן לצורך לחם הפנים, שהיו גובוהן שמנה
17 עשר טפחים, והמנורה היתה להאיר על השולחן.
18 ונראה דלא אמר רבינו תם דבר זה מעולם, דאא
19 סניפים כנגד לחם הפנים, ולקמן בפרק "שתי
20 הלהם" (נז, א) אמרין דלרבי מאיר מקדש שולחן
21 שנים עשר טפחים למעלה, ולרבי יהודה חמשה
22 עשר לכד (מרגלי) השולחן אמה וחצי. מפי רבי.
23 **ומפנה** שבו היה גביע כפתור ופרח – יש תימה:
24 למד היה משונה משאר גביעים כפתורים ופרחים
25 שהיה לכל אחד טפת, ולשלשה אלו לא היה כי
26 אם טפה? מפי רבי.
- 17 אבן
- 19 **מכשיר**. במאי קא מיפלגי? **רבי דריש** כללי ופרטי, ורבי יוסי פרטי יהודה דריש ריבוי ומיעוטי;
20 **רבי דריש** כללי ופרטי: "**ועשית מנורת**" – כלל, "**וזהב טהור**" – פרט, "**מקשה תיעשה המנורה**" –
21 **חזר וכלל**, כלל ופרט וכלל – אי אתה דין אלא בעין הפרט, מה הפרט מפורש – של מתכת, אף
22 כל – של מתכת. **רבי יוסי** יהודה דריש ריבוי ומיעוטי: "**ועשית מנורת**" – ריבה, "**וזהב**
23 **טהור**" – מיעוט, "**מקשה תיעשה המנורה**" – חזר וריבה; ריבה ומיעט וריבה – ריבה הכל, ומאי
24 רבי? **רבי כל מילי**, ומאי מיעט? מיעט של חרס. – אדרבה, סמי דידך מקמי דידו! – לא סלקא
25 דעתך, דתניא: אין לו זהב – מביא אף של כסף, של נחשת, של ברזל, ושל ברזל, ושל עופרת;
26 **רבי יוסי** יהודה מכשיר אף בשל עץ, ותניא אידיך: לא יעשה אדם בית תבנית היכל,
27 אבסדרה כנגד אולם, חצר כנגד עזרה, שלחן כנגד שלחן, מנורה כנגד מנורה, אכל עושה הוא
28 של חמשה ושל ששה ושל שמנה; ושל שכעה לא יעשה ואפילו משאר מיני מתכות. **רבי יוסי**
29 **בר רבי** יהודה אומר: אף של עץ לא יעשה, בדרך שעשו מלכי בית חשמונאי. אמרו לו: משם
30 ראיה? שפודים של ברזל היו ויחפוסו בבעץ, העשירו – עשאוים של כסף, חזרו והעשירו – עשאוים
31 של זהב. אמר שמואל משמיה דסבא: גובהה של מנורה שמנה עשר טפחים; הרגלים והפרח
32 שלשה טפחים, ומפחים חלק, ומפח שבו גביע וכפתור ופרח, ומפחים חלק, ומפח כפתור, ושני
33 קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה, ומפח חלק,
34 ומפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של
35 מנורה, ומפח חלק, ומפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין
36 כנגד גובהה של מנורה, ומפחים חלק, נשתתרו שם שלשה טפחים שבהן שלשה גביעין וכפתור
37 ופרח. וגביעין למה הן דומין? כמין כוסות אלכסנדריים, כפתורים למה הן דומין? כמין תפוחי
38 הכרתיים, פרחים למה הן דומין? כמין פרחי העמודין, ונמצאו גביעין – עשירים ושנים, כפתורים
39 – אחד עשה, פרחים – תשעה. גביעים מעבבין זה את זה, כפתורים מעבבין זה את זה, פרחים
40 מעבבין זה את זה, גביעים כפתורים ופרחים – מעבבין זה את זה. בשלמא גביעים עשירים ושנים
41 – דכתיבי: "**ובמנורה ארבעה גביעים**" וגו', וכתיבי: "**שלשה גביעים משקדים כקנה האחד**
ותמני

רק במנורה העשויה מעץ, דתניא בברייתא, כלי שרת שששן של
עץ, רבי פוסל, ורבי יוסי בריה יהודה מכשיר. מבאתר הגמרא:
במאי קא מיפלגי - במה נחלקו, רבי דריש כללי ופרטי - דרש את
הפטוק בדרך של 'כלל ופרט', ורבי יוסי בריה יהודה דריש ריבוי
ומיעוט - דרש את הפטוק בדרך של 'ריבוי ומיעוט'. רבי דריש
כללי ופרטי, שנאמר (שמות כא לא) 'ועשית מנרת זהב טהור מקשה
תיעשה המנורה', 'ועשית מנורת' הרי כלל, 'זהב טהור' הרי פרט,
'מקשה תיעשה המנורה' חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן
אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש של מתכת, אף כל של מתכת,
אבל מנורה העשויה מעץ, פסולה. רבי יוסי בריה יהודה דריש
ריבוי ומיעוט, 'ועשית מנורת' ריבה, 'זהב טהור' מיעט, 'מקשה
תיעשה המנורה' חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל, ומאי
רבי - ומה ריבה, רבי כל מילי - ריבה את כל הדברים, דהיינו
מנורה העשויה מכל דבר ואפילו אם אינה ממתכת, כשרה, ומאי
מיעט, מיעט של חרס, שהוא הפחות שבכל הכלים, שהיא פסולה.
אמר רב פפא לרב יוסף: אדרבה, סמי דידך מקמי ידי - הסר אתה
את משנתך מפני משנתי. השיב לו רב יוסף, לא סלקא דעתך - אל
תעלה בדעתך לומר שרבי יוסי סובר שמנורה של עץ פסולה,
דתניא בברייתא, אין לו זהב למנורה, מביא אף של כסף, ואפילו של
נחשת, ואפילו של ברזל, ואפילו של ברזל, ואפילו של עופרת, שכל
אלו הם סוגי מתכות. רבי יוסי בריה יהודה מכשיר אף בשל עץ. הרי
שרבי יוסי בריה יהודה סובר שמנורה העשויה מעץ כשרה.
ותניא אידך - ברייתא אחרת, לא תעשה אדם בית בתכנית - בצורת
ההיכל של בית המקדש, כלומר שלא יהא שווה להיכל באורכו
וברוחבו ובגובהו, ולא אכסדרה - בית שיש בו שלש מחיצות כנגד
- בצורת האולם של בית המקדש, ולא חצר כנגד - בצורת העזרה,
ולא שלחן כנגד - בצורת השלחן שבבית המקדש, ולא מנורה כנגד
- בצורת המנורה שבבית המקדש. אבל עושה הוא מנורה של
חמשה ושל ששה ושל שמונה קנים, שאינה דומה למנורה שבבית
המקדש שהיתה של שבעה קנים. ושל שבעה קנים לא יעשה,
ואפילו משאר מיני מתכות, משום שהמנורה שבבית המקדש
כשרה גם אם היא משאר מיני מתכות. אבל של עץ שאינה כשרה
בבית המקדש מותר לעשות. רבי יוסי בריה יהודה אומר, אף של
עץ לא יעשה, מפני שהיא כשרה לבית המקדש, בדרך שששן מלכי
בית השמונאי כשגברה ידם וניצחו את היוונים והרצאום
מירושלים, וטיהרו את המקדש, והיו עניים ולא יכלו לעשות
מנורה של זהב, ועשו מנורה של עץ. אמרי לו - לרבי יוסי בריה
יהודה, וכי משה - מבית חשמונאי אפשר להביא רצתה שמנורה
של עץ כשרה, הלא המנורה שהם עשו לא היתה מעץ, אלא
שפודים של ברזל, היו, וחיפום - וכיסו אותם כעץ - בבדיל,
וכשהעשירי, עשאוה את קני המנורה של כסף, חזרו והעשירו יותר,
עשאוה של זהב.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת את צורת המנורה: אמר שמואל
משמיה דרבא - בשם זקן אחד, גובהה של מנורה שמונה עשר
טפחים, וכן הוא החשבון, הרגלים והפרט שמעליהן שלשה
טפחים, ומעליהם טפחים - שני טפחים קנה חלק וללא גביע,
כפתור או פרח. הרי חמשה טפחים, ומעליהם טפח שבו גביע
וכפתור ופרח, ומעליה טפחים חלק, הרי שמונה טפחים, ומעליהם
טפח שבו כפתור ושני קנים יוצאין מטה - מן הכפתור, אחד אילך
- לצד זה ואחד אילך - לצד שני, ונמשכין ועולין עד כנגד גובהה
של מנורה - גובה הקנה האמצעי, ומעל הכפתור טפח חלק,
ומעליה טפח שבו כפתור נוסף ושני קנים יוצאין מטה אחד אילך
ואחד אילך, ונמשכין ועולין עד כנגד גובהה של מנורה, ומעל
הכפתור טפח חלק, ומעליה טפח שבו כפתור ושני קנים יוצאין
מטה אחד אילך ואחד אילך, ונמשכין ועולין עד כנגד גובהה של
מנורה, ומעל הכפתור טפחים חלק, הרי חמשה עשר טפחים, ואלא

שששה משה רבינו עבור המשכן, בשרים לו ו-למשכן שבימי משה
ובשרים לדורות, מלבד החיצויות שעשה משה, שהיו בשרות לו
ופסולות לדורות.
מבררת הגמרא: חיצויות מאי טעמא פסולות לדורות. אילימא -
אם נאמר שהטעם הוא משום דאמר קרא (במדבר יב) 'עשה לך שתי
חיצויות כסף, ודורשים מכך שהחיצויות כשרות רק לך', דהיינו
למשה, ולא לדורות, אם כן יקשה, אלא טעמה של 'ממעט שרק
לך כשר ולא לדורות', מה נאמר (דברים יא) 'ועשית לך ארון עץ,
הכי נמי - האם גם לגבי הארון יש לדרוש כך, ד'לך' ממעט שרק
לך כשר ולא לדורות, הלא נתבאר בברייתא שכל הכלים שעשה
משה כשרים גם לדורות. אלא צריך לומר שיש שני אופנים
לדרוש את תיבת 'לך' הכתובה בארון, אי - אם למאן דאמר -
לרבי יאשיה הסובר (וימא ג) שתיבת 'לך' מלמדת שעשה זו תהא
משלך - מממונו, אי למאן דאמר - לרבי יונתן הסובר שתיבת 'לך'
מרמזת שהקדוש ברוך הוא אמר למשה, כבדיל, בשלך אני רוצה
יותר משלך, דהיינו אילו היה אפשר לעשות עשיה זו משל יחיד,
הייתי רוצה שיעשה מממונו ולא מממונו של עם ישראל, אמנם
כיון שהיא צריכה להיעשות משל ציבור, מפני שאין ציבור
מחכר בשל יחיד, עשה אותה מממונו, ואם כן קשה, שבין
לדרשה זו ובין לדרשה זו, תא נמי - גם ה'לך' שנאמר בחיצויות
מיבעי ליה להכי - נצרך לאחת מדרשות אלו, ואם כן מהדיכן
לומדים שחיצויות שעשה משה פסולות לדורות.
מתרצת הגמרא: שאני תתם - שונה הדבר בחיצויות, דאמר קרא
'לך' 'לך' תרי וימני - שני פעמים, פעם אחת 'עשה לך שתי חיצויות
כסף' (במדבר יב), ופעם נוספת בהמשך הפסוק 'והיו לך למקרא
העדה' וגו', ומיתור תיבת 'לך' דורשים שהחיצויות שעשה משה
כשרות לו אבל פסולות לדורות.
הגמרא ממשיכה לדון מאיזה דבר צריכה המנורה להיעשות: תני
רב פפא בריה דרב תנן קמיה רבי יוסף, מנורה תיתה פאה מן העשה
- מתחיתה אחת שלמה שמכה עליה בקורנס עד שנעשית בצורת
המנורה, ומן ההב. עשאה של כסף, כשרה. עשאה של כסף - בדיל,
ושל אבר - עופרת, ושל גיספרין - מיני מתכות מעורבים, רבי
פוסל, ורבי יוסי בריה יהודה מכשיר. עשאה של עץ ושל עצם ושל
זכוכית, דברי הכל פסולה.
אמר ליה רבי יוסף לרב פפא, מאי דעתך, כלומר כיצד אתה מבאר
את דעת רבי יוסי בריה יהודה שמכשיר מנורה העשויה מכל סוג
של מתכת ופוסל מנורה שאינה עשויה ממתכת. אמר ליה רב
פפא, בין מר ובין מר - בין רבי ובין רבי יוסי בריה יהודה כללי
ופרטי דריש - דרשו את הפסוק 'ועשית מנרת זהב טהור מקשה
תיעשה המנורה' (שמות כה לא) בדרך של 'כלל ופרט', מיהו מר -
אמנם רבי יוסי בריה יהודה סבר שדורשים כך, 'ועשית מנרת' הרי
כלל, 'שועשית' משמע מכל דבר, 'זהב טהור' הרי פרט, זהב
בלבד, 'מקשה תיעשה המנורה' חזר וכלל, מכל דבר, כלל ופרט
וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט ודהיינו אין צורך שיהיה כמו
הפרט ממש, אלא די שיהיה כעין הפרט, מה הפרט מפורש של
מתכת, שהרי נאמר 'זהב', אף כל של מתכת, ולכן מנורה העשויה
מכל סוג של מתכת, כשרה, אבל מנורה שאינה עשויה ממתכת,
פסולה. ומר - ורבי סבר שדורשים כך, 'ועשית מנרת' הרי כלל,
'זהב טהור' הרי פרט, 'מקשה תיעשה המנורה' חזר וכלל, כלל
ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש זהב
שהוא דבר חשוב, אף כל דבר חשוב, ולכן מנורה העשויה מכסף
כשרה, ומנורה העשויה מכל סוג אחר של מתכת שאינו חשוב,
פסולה, וכל שכן מנורה שאינה עשויה ממתכת.
אמר ליה רבי יוסף, סמי דידך מקמי ידי - הסר משנתך מפני
משנתי, כלומר, יש לי גירסא שונה במחלוקת רבי ורבי יוסי בריה
יהודה, שלא נחלקו במנורה העשויה מכל סוג של מתכת, אלא

וְתַמְנֵי כֶּרֶךְ דְּקָנִים - ושמונה עשר גביעים בששת הקנים, בכל קנה
 שלשה, הָא עֲשָׂרִין וְתַרְסִין - הרי עשרים ושנים גביעים. בְּפִתְחוֹרִין
 נָמִי - גם הכפתורים מובן שהם אֶחָד עֶשֶׂר, בְּפִתְחוֹרִין תָּרִי דִידָה -
 שני כפתורים של הקנה האמצעי, האחד בין הירך לקנים והשני
 למעלה מעל הקנים, וְשֵׁשֶׁה דְּקָנִים - של הקנים, וְכַפְתָּר בַּקְנָה
 האמצעי שממנו יוצאים שני הקנים התחתונים, וְכַפְתָּר נוסף בַּקְנָה
 האמצעי שממנו יוצאים שני הקנים האמצעיים, וְכַפְתָּר נוסף
 שממנו יוצאים שני הקנים העליונים, הָא חֵד כֶּר - הרי אחד עשר
 כפתורים. אֵלָא פְּרָחִים תִּשְׁעָה מִנָּל - מנין לנו שהיו תשעה פרחים,
 הלא פְּרָחִים תָּרִי דִידָה - שני פרחים של הקנה האמצעי, האחד
 בין הירך לקנים והשני למעלה מעל הקנים, וְשֵׁשֶׁה דְּקָנִים - של
 הקנים, שבכל קנה היה פרח, תַּמְנֵי הָיוּ - היו שמונה פרחים,
 ומנין לנו שהיה פרח נוסף מעל הירך. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב
 שְׁלֵמִן, פְּתִיב (במדרב נח ד) 'עַד יִרְכָּה עַד פְּרָחָה מִקְשָׁה הָיָא, רִיבָה
 הכתוב בפסוק זה פרח נוסף בסמוך לירך מעל הרגלים, ויחד עם
 שמונת הפרחים שנתבאר, הרי תשעה פרחים.
 הגמרא דנה בגובה המנורה: אֲמַר רַב, נִזְכָּההָ שֶׁל מְנוֹרָה תִּשְׁעָה
 מַסָּחִים. אִתִּיבִיהָ רַב שְׁמִי בִּר חֵיָא לְרַב, הלא שנינו במשנה (תמיד
 פ"ב מ"ט), אֲכֹן הָיְתָה לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה וְכָה שֵׁשׁ מַעְלוֹת, שְׁעָלֶיהָ הִכְהִן
 עוֹמֵד וּמִטִּב אֶת הַנְּרוֹת. ואם גובה המנורה היה רק תשעה טפחים,
 מדוע נצרך הכהן לעלות על האבן. אֲמַר לֵיה רַב בתמיהה, וְכִי
 שְׁמִי אֶת שְׁדִינָךְ חָכַם גְּדוֹל מִקְשָׁה לִי קוּשִׁיא כּוֹז, הרי כִּי קָאִמְנָא
 - כאשר אמרתי שגובה המנורה היה תשעה טפחים כוונתי היתה
 רק מִשְׁפַּת קָנִים וְלִמְעָלָה, ואילו למטה מהקנים היה גובהה תשעה
 טפחים נוספים.
 הגמרא ממשיכה לדון במעשה המנורה: פְּתִיב (דברי הימים ב' ד יט-כא)
 וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַכְּלִים אֲשֶׁר בֵּית הָאֱלֹהִים וגו' וְאֵת הַמְּנוֹרוֹת
 וְנִרְתִּימָהּ וגו' וְהַפְּרָח וְהַנְּרוֹת וְהַמִּלְחָתִים וְהֵב הוּא מִכְלֹת וְהֵב.
 מבארת הגמרא: מָא 'מִכְלֹת וְהֵב'. אֲמַר רַב אָמִי, שְׁכִילְתוֹ -
 שהמנורה כילתה לְכָל וְהֵב סָגוּר - משובח שֶׁל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, דָּאֲמַר
 רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב, עֶשֶׂר מְנוֹרוֹת עָשָׂה שְׁלֹמֹה, וְכָל אַחַת וְאַחַת מֵהֶן
 הָיְתָה לֵה אֶלֶף כֶּכָּר וְהֵב, וְהַכְּנִיסוּהוּ אֶלֶף פַּעֲמִים לְבוֹר הָאֵשׁ
 ששורפים בו את הזוהב לזקוק, וְהַעֲמִידוּהוּ עַל מִשְׁקַל שֶׁל כֶּכָּר,
 ומכבר זה עשו את המנורה. מקשה הגמרא: אִינִי - האם כך הוא,
 שעשיית המנורה כילתה את הזוהב של שלמה, וְהַכְּתִיב - והלא
 נאמר (שם טו ב) 'וְכָל כְּלִי מִשְׁקָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְהֵב וְכָל כְּלִי בֵּית יַעַר
 לְהַכְנִינֵהוּ וְהֵב סָגוּר אִין כֶּכָּר נִחָשֵׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְמִאֲמָרָה, כלומר
 שכלי שלמה היו עשויים מזוהב מפני שספק לא היה נחשב בימיו,
 הרי שהיה עשיר גדול, ואין אפשר לומר שעשיית המנורה
 כילתה את הזוהב. מתרצת הגמרא: וְהֵב סָגוּר קָא אֲמַרְיִן - עשיית
 המנורה כילתה רק את הזוהב המשובח ביותר הנקרא 'זוהב סגור',
 אבל ודאי שהוא נשאר עשיר גדול.
 מדברי רב מבואר שבכל פעם שהכניסו את הזוהב לכור נשרף כבר
 שלם. מקשה הגמרא: וְיָמִי חָסֵר כּוֹלֵי הָאִי - וכי כל פעם שמכניסים
 זהב לכור נשרף כבר שלם, וְהַתִּנָּא בברייתא: רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה
 אֹמְרִי, מַעֲשֵׂה וְהִיתָה [מְנוֹרָת] בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְתִירָה עַל הַמְּנוֹרָה שֶׁל
 מֹשֶׁה בְּמִשְׁקַל שֶׁל דִּינָר וְהֵב קוֹרְדִּיקֵינִי, וְהַכְּנִיסוּהָ שְׁמוֹנִים פַּעֲמִים
 לְבוֹר בְּכַדִּי לְשִׂרּוֹף אֶת הַזּוֹהֵב הַמְּיוֹתֵר, וְהַעֲמִידוּהָ עַל מִשְׁקַל שֶׁל
 כֶּכָּר. הרי שדינר אחד מתוך כבר זהב נשרף רק לאחר שמונים
 פעמים שהכניסוהו לכור. מתרצת הגמרא: במנורה של בית
 המקדש שזהבה כבר הוכנס לכור אלף פעמים בימי שלמה, בֵּינָן
 דְּקָאִי קָאִי - זהוב עומד על משקל כיכר ואינו נשרף במהירות
 וצריך להכניסו שמונים פעמים לכור כדי לשרוף משקל של דינר
 זהב.
 הגמרא מבארת שהראו למשה מן השמים איך לעשות את
 המנורה: אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בִּר נַחֲמָנִי אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מָא דְּכָתִיב

(ויקרא כד ד) 'עַל הַמְּנֹרָה הַתְּהִיחָה, לְלַמֵּד שְׂרִידוֹ מַעֲשֵׂה מִקְדָּשׁ הַתְּהִיחָה
 - מהשמים. מקשה הגמרא: אֵלָא מַעֲשֵׂה הָאֵל גַּם לִגְבִי הַשּׁוֹלְחָן
 נאמר (שם כד ו) 'עַל הַשְּׁלֹחָן הַתְּהִיחָה, וְכִי גַם בַּשּׁוֹלְחָן נִדְרֹשׁ שְׂרִידוֹ
 מַעֲשֵׂיו מִקְדָּשׁ הַתְּהִיחָה, הלא לא מצינו כן, אֵלָא ודאי ממה שנאמר
 בו 'תְּהִיחָה מִכְלָל - משמע שְׁהוּא מִמָּא - מקבל טומאה, הָאֵל נָמִי
 - אם כן גם כאן במנורה, ממה שנאמר בה 'תְּהִיחָה, מִכְלָל -
 משמע שְׁהוּא מִמָּא - מקבלת טומאה, ומנין לרבי יונתן שרידו
 מעשיה ממקום טהרה. מתרצת הגמרא: בְּשִׁלְמָא הָתָם - בשולחן,
 התורה נצרכת לכתוב שהוא מקבל טומאה, בְּרִישׁ לְקִישׁ, דָּאֲמַר
 רִישׁ לְקִישׁ, מָא דְּכָתִיב (שם) 'עַל הַשְּׁלֹחָן הַתְּהִיחָה, מִכְלָל - משמע מזה
 שְׁהוּא מִמָּא - מקבל טומאה, ולבאורה קשה מדוע הוא מקבל
 טומאה, הלא כָּלִי עֵץ הָעֵשׂוֹי לְנֶחֱת - עשוי להיות מונח במקום
 אחד ואינו מיטלטל מלא וריקס הוא, וְכָל כָּלִי עֵץ הָעֵשׂוֹי לְנֶחֱת
 אִינוּ מִכְלָל טוּמְאָה, אֵלָא מִלְּמַד שְׁמַנְיָהּ אוֹתוֹ - את השולחן
 לְעוֹלֵי יָגִילִים וּמִרְאִים לָהֶם אֶת לָחֶם הַתְּנִים, ואֲמַרְיִם לָהֶם רָאוּ
 חִיבְתָּם לִפְנֵי הַמִּקְדָּשׁ וכפי שיתבאר בסמוך, הרי שהשולחן
 מיטלטל מלא וריקס, ולכן הוא מקבל טומאה. מבארת הגמרא:
 מָא 'חִיבְתָּם' שהקדוש ברוך הוא מראה לעם ישראל בשולחן.
 בְּרִישׁ לְקִישׁ בְּנֵי יוֹשֻׁעַ בֶּן ל״ו, דָּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן ל״ו, נִסְדֹּל נֶעֱשָׂה בְּלָחֶם
 הַתְּנִים, שְׁלִיכִין בְּסִידוּר - שכאשר מסלקים אותו מן השולחן
 הוא עדיין חם כמו שהיה ביום שסדרו אותו על השולחן, אף על
 פי שעברו שמונה ימים, שְׁנֵימָאֲרִי (שמואל א' כא ו) 'לְשׁוֹם לָחֶם הַסֵּם בְּיוֹם
 הַלִּקְחֹהוּ, דְּהִינֵי טַהֲלָחָה הִיא חֵם בְּיוֹם הַלִּקְחֹהוּ מֵעַל הַשּׁוֹלְחָן כְּמוֹ
 בְּיוֹם שֶׁהִנִּיחוּהוּ עַל הַשּׁוֹלְחָן. על כל פנים מבואר שכשכתבה
 התורה 'עַל הַשּׁוֹלְחָן הַתְּהִיחָה' באה לומר בזה שהשולחן הוא כלי
 עץ המיטלטל מלא וריקס ומקבל טומאה. אֵלָא הָאֵל - במנורה,
 וכי אפשר לומר שנאמר בה 'תְּהִיחָה' כדי להורות שמְכַלָּל שְׁהוּא
 מִמָּא - מקבלת טומאה, פְּשִׁטָּא, הִיא כָּלִי מִתְּכֹת נִינְהוּ - המנורה
 עשויה ממתכת, וְכָלִי מִתְּכֹת מִקְבְּלִין טוּמְאָה, אֵלָא ודאי נאמר בה
 'טהורה' מפני שְׂרִידוֹ מַעֲשֵׂה מִקְדָּשׁ הַתְּהִיחָה.
 הגמרא מביאה ברייתא שגם את הארון והשולחן הראו למשה מן
 השמים: תִּנָּא בברייתא, רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֹמְרִי, אֲרֹן שֶׁל אֵשׁ
 וְשְׁלֹחָן שֶׁל אֵשׁ וּמְנוֹרָה שֶׁל אֵשׁ יָרְדוּ מִן הַשָּׁמַיִם, וְרָאָה מֹשֶׁה וַעֲשָׂה
 כְּמֹתָם, שְׁנֵימָאֲרִי (שמות כה ז) 'וְרָאָה וַעֲשָׂה (ב) וְכִתְבִּיתָם אֲשֶׁר אֶתָּה
 מֵרָאָה בְּהָרָה, וּפִירוּשׁ תִּיבֵת 'מִרְאָה' כשהמ'ם מנוקדת בקמ"ץ הוא
 שאחרים מראים לך. מקשה הגמרא: אֵלָא מַעֲשֵׂה הָרִי גַם מִזֶּה
 שנאמר בעשיית המשכן (שם כו ו) 'וְהִקְמַתָּ אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּמִשְׁפָּטוֹ
 אֲשֶׁר הָרָאָה בְּהָרָה, הִנֵּי נָמִי - וכי גם במשכן היה כך, שירד משכן
 של אש מן השמים. מתרצת הגמרא: הָאֵל - במשכן כְּתִיב
 'בְּמִשְׁפָּטוֹ', דְּהִינֵי שהלכות המשכן נאמרו למשה בהר, ואילו
 הָתָם - בארון ושולחן ומנורה כְּתִיב 'בְּתִבְנִיתָם', שמשמע שהראו
 למשה תבניתם.
 אֲמַר רַבִּי חֵיָא בִּר אָבָא אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן, הַמֶּלֶךְ נִבְרָאֵל תְּהוּרָה בְּמִין
 פְּסִיקָא - אזור תָּהָה, כדרך האומנים הרוצים לעשות מלאכה נאה,
 וְהָרָאָה לוֹ לְמִשָּׁה אֶת מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, דְּהִינֵי את אופן עשייתה,
 דְּכָתִיב (במדרב נח ד) 'וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה, ומתיבת 'זוה' משמע שהראו
 למשה את מעשה המנורה.
 תִּנָּא רַבִּי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיוּ קָשִׁין לוֹ לְמִשָּׁה, עַד
 שְׁהָרָאָה לוֹ הַקְדָּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאַצְבָּעוֹ, וְאֵלּוּ הֵן, עֲשִׂית הַמְּנוֹרָה,
 וְיָאֵשׁ תִּחְשׁ - קידוש החרוש, שבשעת המולד, הלבנה אינה ניכרת,
 ונתקשה משה באיזה שיעור תיראה הלבנה ותהיה ראויה לקדש,
 והראה הקדוש ברוך הוא לבנה בחידושה, וּשְׂרָצִים, שלא הכיר
 משה איזה שרץ טהור ואיזה טמא. מְנוֹרָה, דְּכָתִיב (שם) 'וְהָיָה מַעֲשֵׂה
 הַמְּנֹרָה. רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּכָתִיב (שמות יב א) 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ
 חֹדֶשִׁים'. שְׂרָצִים, דְּכָתִיב (ויקרא יא כט) 'וְהָיָה לָכֶם הַטָּמֵא בְּשֶׁרֶךְ הַשָּׂרֵץ
 עַל הָאָרֶץ, ותיבת 'זוה' מלמדת שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה

1 **אבן** היתה לפני המנורה — משנה היא במסכת תמיד (פרק ג משנה ט), מפי רבי. **סילוקו**
2 כסידורו — ולמאן דאמר אין תנור מקדש (מנחות צה, ב) לא היה חם בשעת סידורו,
3 אלא כלומר רך. מפי רבי. **הבא** כתיב כמשפטו והתם כתיב כתבניהם — ואם תאמר: גבי
4 משכן נמי כתיב "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו" ויש
5 לומר: דהבא לא כתיב "בהר", והתם כתיב "בהר",
6 דמשמע שכן השמים ירדו למשה על ההר. מפי
7 רבי.
8 **שלושה** דברים היו קשין לו למשה כר — ואם
9 תאמר: וליחשוב נמי הדיא דאלו
10 טריפות" (חולין מב, א) דאמר: "זאת הדיא אשר
11 תאכלו" — למדו שתפס הקדוש ברוך הוא כל מין
12 ומין ודראה לו למשה ואמר לו זאת אכלו ואלו
13 לא תאכלו ויש לומר: דלא חשיב אלא דך דכתיב
14 "זה", ויש לתמוה דלא חשיב מחצית השקל,
15 דכתיב "זה יתנר", ואמרין (שקלים ג פ"א ד"ב)
16 ומדרש רבה (במדבר רבה פרק ג): כמין משבע
17 של אש הראוהו למשה ויש לומר: דלא שייך התם
18 נתקשה, אלא משום ולא היה ידע בשום ענין
19 לא היה מראהו. מפי רבי.
20 **קוצו** של ירד — פירש בקונטרס: רגל ימיני.
21 וקשה, דהא פשיטא דאין זה אותו ומפרש
22 רבינו תם: דהוא ראשו כפוף, כדאמרין בסמוך:
23 מפני כן בכוף ראשו, ואם תאמר, דאמרין
24 בהגדת "חלץ" (סנהדרין צה, ב) "ונער יתבס"י
25 דהיינו ירד, שאם השליך נער אבן בקיר וערשה
26 ורשם עושה ירדו ויש לומר: דכעין ירד קאמר,
27 ולא ירד ממש.

זל

1 תמני סרי דקנים — דכתיב: "שלושה גביעים משוקדים בקנה האחד", כפתוריה — דמנורה
2 גופה תרי. ויש דקנים — דיש בכל קנה וקנה כפתור, כדכתיב: "שלושה גביעים משוקדים
3 בקנה האחד כפתור ופרח" — הרי שמונה, וכפתור תחת שני קנים, וכן לשנים האחרונים
4 כדאמרן לעיל, ושני קנים יוצאין ממנה — הא חד סר. (וששה דקנים) — בכל קנה כפתור
5 ופרח, כדכתיב: "בקנה האחד כפתור ופרח". עד
6 פחה — ריבה לך הכותב חד פרח. אבן גדולה
7 בי' — ואם אינה גדולה אלא תשעה טפחים,
8 למא לי אנת תחת הכתן? שימי את — אתה הוא
9 המקשה לי? בתמיה. משפת קנים ולמעלה —
10 הדמה תשעה, ומן הארץ ועד לקנים תשעה,
11 כדמפרש לעיל. הוא מיכלות וזה — ופסוק הוא.
12 וזה סגור — שבשעה שמוכרין אותו נסגרות כל
13 החניות שמוכרין את הזהב (וימא מה, א),
14 והכתיב אין כסף נחשב — אלמא עשיר הוה,
15 ואת אמרת "כילתו", ופי' חסר כולי האי —
16 דקאמר: אלף הכבר הכניסו אלף פעמים לכור
17 עד שיעמוד על כבר, אלמא בכל פעם חסר כבר.
18 קורדייקי — שם מוטבע. בין דקאי — שנשרף
19 יפה בימי שלמה, קאי, לפיכך לא חסר עכשיו
20 אלא דינר. פסקום סהר — מן השמים הראו
21 למשה לנגד המנורה. מכלל שהוא סגור —
22 כלומר, מקבל טומאה. בשלמא התם — גבי
23 שולחן, איצטריך לאשמועינן דמקבל טומאה,
24 משום פריכה דריש לקיש. לנחת — שאינו
25 מטטל. כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל
26 טומאה, דכתיב גבי שריצים: "מכל כלי עץ או
27 עור או שק" (ויקרא יא), מה שק מטטל מלא
28 וריקים. שפנביתין אותו — הלכך מטטל מלא
29 וריקים הוא. חום ביום הלכותו — משמע:
30 כשמטלקים היה חום. כתבניהם — אארון
31 ושולחן מנורה כתיב, וכתיב: "אשר אתה מראה
32 בהר", אלמא הראוהו. הכי נמי — דמשכן של
33 אש ירד מן השמים? בתמיה. הבא כתיב
34 כמשפטו — משמע: והלכותיו נאמרו לו. התם
35 כתיב: כתבניהם — משמע דהראוהו כמותם.
36 תנור כמין פסיקא — אזור כרוך. אומנים
37 שורצים לעשות מלאכה נאה חוצרין עצמן שלא
38 יהיו נגררין בבגדיהם. ראש חדש — בשעת מולד
39 לבנה אינה נראית כי אם מעט ואינה ניכרת,
40 כדאמרין בראש השנה (כ, א): "כזה ראינום אם
41 כזה ראינום", שריצים — לא היה מכיר איזה טמא
42 ואיזה טהור. הלכות שחיטה — לא היה מבין
43 מהזבין היא מוגרמת. וזה אשר תעשה על המזבח
44 — ועשיה תחלת זביחה (ויקרא, וכתב "זה"),
45 אלמא הראוהו באצבע פשיטא — דאז את
46 מעכבתו, דכתיב "כתבתם" — כתיבת המה
47 (שבת קג, ב). קוצו של ירד — רגל ימיני של ירד.
48 הא נמי פשיטא — הא לא נעשית האות. שאין
49 גויל מוקף לה — שמודבקת באות אחרת. והיינו
50 דקתני: כתב אחד מעכב, כלומר הלכות משפט
51 אות אחת מעכבו למנוחה ותפילין. תוכו של ה'
52 — רגל שבפנים. יריבו — רגל הימנית. לישנא
53 אחרינא: תוכו — הגויל והחלץ שבתוכו,
54 ובתפילין קמריה.

אפיסיקא

1 על המזבח". "שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבין". פשיטא! אמר רב יהודה אמר רב: לא
2 נצרכה אלא לקוצה של ירד. — והא נמי פשיטא! — אלא לכאידך דרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות
3 שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה — פסולה. אמר אשין בר נבדק משמיה דרב יהודה: גיבב תוכו של ה"י — כשר,
4 יריבו — פסול. אמר רבי יורא: לירידי מפרשה לי מיניה דרב הונא; ורבי יעקב אמר, לירידי מפרשה לי מיניה דרב יהודה:
5 גיבב תוכו של ה"י — כשר; ויריבו, אם נשתתיר בו כשיעור אות קטנה — כשר, ואם לאו — פסול. אנרא חמיה דרבי אבא

אפיסיקא

ויל אייתי יגוקא דלא חכים ולא טפש בו — מעשה היה בגט שהיה דלית של "כדת משה" קטנה כמעט כמו יוד, וחביא רבי אליהו יגוקא דלא חכים ולא טפש וקרא בו "כדת" והבשירו מנהך דשמעתין. מפי רבי, **וא** לא ידעג הוא ופסול — יש לדקדק מכאן דכתיב "ויהרג" חסר בלא וי"ו. מפי רבי, **שעמנו** גץ — יש מפרשים: שלשה זיונים, השנים לצד שמאל אחד מלמעלה ואחד מלמטה והאחד לצד

ימין, כזה: שעמנו ג"ץ, ובפירוש שבת כתיבת די רבינו שלמה יצחקי צייר אחד ממימין ואחד משמאל ואחד מלמעלה, כזה: עוד פירש, שיש שעושין שלשתן למעלה, כזה: מפי רבי, כתיב בשמועש רבה דמשמע טט דילטספות" צריכה שלשה שלשה זיונים, ורבינו עם כתב בחיקוי ספר תורה שלו שהוא שיבוש, מפי רבי. **דחמריה** לגניה דחית — פירש בקונטרס: שהגביה רגל שמאלו של ח' עד למעלה, כזה: ורבינו תם פירש: באמצע גגו של חית גבה מעט, כמו חסרתא דגמלא דבאמצע כזה: ולפירוש הקונטרס לא יתיישב כל כך הא דאמרין בסוף "הבונה" (שבת קד, ב) כגון שנטלו לגנו של חית ושעאל שני זיונים, **ומאי** טעמא אית ליה תנא — פירש בקונטרס: בסוף ה" כזה: ורבינו תם מפרש: בתחילה, כזה: **ה** כמו תנא דר' בעריבון (ג, א) ובספרא (כ, א), ובפירוש הקונטרס נראה, שהכתב לצד פתח התשובה. ותנא דקוק כינא ב', דאמר בפרק "הבונה" (שבת קד, א): מאי טעמא מחדר תנא דקוק לגבי ריש? אמר הקדוש ברוך הוא: רשע, אם אתה חוזר כך אני אעשה לך כתר כמותי. מפי רבי, **ותניא** תיובתא — בחדא לאו תיובתא גמורה היא, אלא דברדכא מיתרצא. מפי רבי, **תנא** אם ש בו אחד כו' — ודוקא מעיקרא, דאי יכול לתקן במה שיחזור ויכתוב שלם אמאי יגנו? מפי רבי.

אבל

במחשבה לפני. **אמר** רבא: **שבעה** אותיות צריכות שלשה זיונים, ואלו הן: שעמנו ג"ץ. **אמר** רב אשי: חיינא להו לפפרי דווקני דבי רב, דחמרי להו לגניה דחית ותלו ליה לכרעיה דה"; חמרי להו לגניה דחית — כלומר: חי הוא פרומו של עולם; ותלו ליה לכרעיה דה" — ברכעא מיניה רבי יהודה גשיא מרבי אמי: מאי דכתיב "בטחו ביי" עדי עד פי ביה יי" צור עולמים"? **אמר** ליה: כל התולה בטחונו בהקדוש ברוך הוא — הרי לו מחסה פעולם הזה ולעולם הבא. **אמר** ליה: אגא הדי קא קשיא לי, מאי שנא דכתיב "ביה" ולא כתיב "יה"? — בדרדש רבי יהודה בר רבי אילעאי: אלו שני עולמות שבאר הקדוש ברוך הוא, אחד בה" ויחיד ביו"ד, ואינו יודע אם העולם הבא ביו"ד והעולם הזה בה" או העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"; **אמר** רבי: "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" — אל תקרי "בהבראם" אלא: בה" בראם. ומפני מה נברא העולם הזה בה"? מפני שדומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת

יצא, ומאי טעמא תליא פרעיה? — דאי הדר בתשובה מעיילי ליה. — ולעילל בהד? — לא מסתייעא מילתא; בדריש לקיש, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב: "אם ללצים הוא לזין וללעגים יתן חו"? פא לפהר — מסייעין אותו, פא לפמא — פותחין לו. ומאי טעמא אית ליה תאנא? — אמר הקדוש ברוך הוא: אם חוזר — אני קושר לו קשר. מפני מה נברא העולם הבא ביו"ד? מפני שצדיקים שבו פפון ראשו? מפני שצדיקים שבו פפון ראשיהם, מפני מעשיהן שאין דומין זה לזה. **אמר** רב יוסף: הני תרתי מילי אמר רב בספרים, ותניא תיובתיה; חדא, הא דאמר רב: ספר תורה שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף — יתקן, שלש — יגנו; ותניא תיובתיה: שלש — יתקן, ארבע — יגנו. תנא: אם יש בו דף אחת שלימה — מוצלת על פולא. **אמר** רבי יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב: והוא דכתיב רוביה דספרא שפיר. **אמר** ליה אביי לרב יוסף: אי אית בההוא דף שלש טעיות, מאי? **אמר** ליה: הואיל ואיתיהיב לאיתקוני, מיתקן. והני מילי חסירות, אבל תיירות לית לן בה. חסירות מאי טעמא לא? **אמר** רב פהנא: משום דמיתווי כמנומר. אנרא חמיה דרבי אבא הוה ליה תיירות בספריה, אתא לקמיה דרבי אבא, **אמר** ליה: לא אמרן אלא בחסירות, אבל

אפיסקא ליה כרעא דה" — בתפילין, וי"ו דויהר — "כל בבור" אירע במקום נקב ונראה כמין יוד. **דלא חכים** — דאי חכים, מבין שמחנה הוא לומר יקרה כלפי מעלה, ואומר "ויהרג". **לא טפש** — שאם טפש, אינו יודע לקרות אלא אות שלימה. **כתיב** — כגון התקן דספר תורה. מי מעבב על ידך — מה שכתבת, שאתה צריך להוסיף עוד עליהם כתיב? שהניע לדבר — שצריך טעם. נתיישבה דעתו — של משה, הואיל ומשמנו אמר אף על פי שעדיין לא קיבלה. **במקולין** — במקום הקצבין, שוקלין בשור — כדאמר בברכות (סא, ב) שסרוק בשור במסרקות ברזל. שלשה זיונים — שלשה תגין קטנים בכל אחת, בשני רגל השמאלית, ובן בעין בראש הרגל הפנימי, ובן כולם. ואותם שלשה תגין אחד נטטה לימין ואחד נטטה לשמאל ואחד למעלה. **שעמנו** גץ — והוא חזין לצדיק בפפה ולזנו פשוטה. דווקני — שמדקדקים לעשות כתב מיושר. חמרי לגניה דחית — לגנו של חית עושין למעלה כעין חסור כזה: כלומר, הקדוש ברוך הוא חד שוכן ברמוה של עולם, חית דחינו חד, ותלו בריעה דה" — רגל הפנימי של ה" תלוי בארץ ואינו דבוק לגנו. הוה לו מחסה — דחינו הכי משמע: על שכתבו ביי עדי עד — הוה להם ביה יי, מחסה, צור מעט לעלמים. אחת בה" ואחת ביו"ד — חלק את שמו והטף מכל את שלשה טיפין, ומאותן טיפין נעשו מים ואש ואויר וכל העולם כולו. ובן כותב בספר יצירה, שדומה לאכסדרה — שפתוח מתחתיו, שכל הרוצה לצאת — ממנו לתרבות רעה, יוצא. פעלין ליה — בפתח העלין, בין רגל שבכונו לגנו. ולעיללו בהך — פתח התחתון דנפיק ביה לא מסתייעא מילתא — דהבא ליהרד בעי סיוע מפני יצר הרע, הלכך עבדי ליה סיוע פתח יתירה. הוא יליין — (ארתו) כלומר, פתח לו להיות לץ. מסייעין אותו — אלמא בעי סיוע אית ליה תנא — לה", כתר קוק בסוף גג דה". מעשיהם אין דומין בו — וכבודו של זה גדול מזה, משום הכי ראשיהם כפופים, דמתבייש מחבירו. תרתי מילי אמר רב בספרים — בהלכות ספרי תורה, ולקמן אמרין אידך מילתא דרב. מוצלת על כולן — שאפילו טעיות בכל דף ודף או מצלת עליהם דף שלימה ומתקן. אי בההוא שלימה שלשה טעיות מאי — מצלת או אק מוצלת? מה אמרין שלימה בלי טעות, או דלמא שלימה מארבע טעיות, אבל שלש לא איכפת לך הואיל ואיתיהב רשות לתקוני — ספר תורה שיש שלש טעיות בכל — מתקן לוך בת שלש, ומצלת על כולם אף על פי שיש ארבע בכל שאר הדפין. והני מילי — דאמרין ארבע יגנו — כגון חסרות, שחסר ממנו אותיות.

אבל

וְלֹא כְּתוּב בּוֹ 'הָ' הַשִּׁיב לּוֹ רַבִּי אֲמִי, בְּדִרְשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי
 אֱלֵעָזָר פְּסוּק זֶה, אֲלוֹ שְׁנֵי עוֹלָמוֹת שֶׁבָּרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶחָד
 בָּרָא בָּאוֹת הָיִי וְאֶחָד בָּרָא פְּאוֹת יוֹיָהּ, וְהוּא פִּירִישׁ הַפְּסוּק, 'בֵּיהּ',
 כְּלוֹמֵר בָּאוֹת י וּבָאוֹת ה יֵצֵר הַקֶּבֶ"ה אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם
 הַבָּא. וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הָעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בְּיוֹדִי וְהָעוֹלָם הַזֶּה בְּהָיָה,
 אִם - אוֹ שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה בְּיוֹדִי וְהָעוֹלָם הַבָּא בְּהָיָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר
 (בְּרַשִּׁית ב ד) 'אֵלֶּה תִּלְדוּת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְרָאָם', אֵל תִּקְרִי
 'בְּהַבְרָאָם', אֵלֶּה בְּהָיָה בְּרַשִּׁית, כְּלוֹמֵר בָּאוֹת הָיִי, [וְהוּא אוֹמֵר הָעוֹלָם
 הַזֶּה נִבְרָא בְּהָיָה וְהָעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בְּיוֹדִי]. וּמִפְּנֵי זֶה נִבְרָא הָעוֹלָם
 הַזֶּה בְּהָיָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דוֹמֵה לְאֶבְרָהָם - לַחֲדָר שֶׁאֵין בּוֹ מַחֲצִיזָה
 רַבִּיעִית, בְּדוּמָה לָאוֹת הָיִי שֶׁפָּתוּחַ מִתַּחְתּוֹ, וְלִרְמֹז שֶׁכָּל הָרוּצָה
 לְצֵאת מִהָעוֹלָם לְתַרְבוּת רַעֲיָה, יֵצֵא - יִכּוֹל לְצֵאת. וְיֵמֵא מִעֲמָם
 תְּלִיא בְּרַעֲיָה - וְזֶה הַטַּעַם שֶׁהֲרַגְל הַפְּנִימִית שֶׁל הָאוֹת הָיִי תְּלִיזָה
 וְאֵינָה מְחוֹבֶרֶת לִגַּג הָאוֹת, לִרְמֹז דָּא הָרָר - שֶׁאִם בָּא לְחוּזָר
 בְּתַשׁבּוּחַ, מְעִילִי לִיָּה - מְכַנְסִים אוֹתוֹ בַּחֲזָרָה, שׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָה:
 וְלִעֲדִילָהּ בְּהָרָר - מְדוּעַ הוּא צָרִיךְ פֶּתַח עֲלִיָּן לְהִיכַנֵּס בּוֹ, שִׁיכַנֵּס
 בַּחֲזָרָה מִהַפְּתָח הַתַּחְתּוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ יֵצֵא. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָה: לֹא
 מִסְּתִינָא מִלִּילָתָא - אֵין הִדְבֵּר מִסְּתִינָא, מִפְּנֵי שֶׁמִּי שָׁבָא לְהִיטָהָר
 צָרִיךְ סִיוֵּעַ מִפְּנֵי הַיֵּצֵר הָרַע, וְלִכֵּן עוֹשִׂים לוֹ פֶּתַח נֹסֶף שִׁיטִּיעַ
 בְּעֵדוֹ לְחוּזָר בְּתַשׁבּוּחַ, בְּדִרְשׁ לְקִישׁ, דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מָאִי דְּכָתִיב
 (מִשְׁלֵי ג לד) 'אִם לִלְצִים הוּא יִלְצֵן וְלִעֲנִיִּים יִתֵּן חֵן', הַפְּסוּק בָּא לִרְמֹז
 שֶׁהָבָא לְמַהֵר מְסִינָא אוֹתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, וְהָבָא לְפָטָם - לְהִיטֵר רַשָּׁע
 פּוֹתֵקֵין לוֹ פֶּתַח לְהִיטָמָא. הָרִי שְׁמִי שָׁבָא לְהִיטָהָר צָרִיךְ סִיוֵּעַ וְאֵינִי
 יִכּוֹל לְהִיטָהָר לְלֹא שִׁיטִּיעוֹ בִּידוֹ מִן הַשָּׁמַיִם. וְיֵמֵא מִעֲמָם אֵיתִי לִיָּה
 תָּאנָא - וְזֶה הַטַּעַם שֶׁלֹּאֹת הָיִי יֵשׁ תַּגּ בִּגְגוּ, אֲמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא, אִם חוּזָר [בּוֹ] מִי שִׁחְטָא, אֵנִי קוֹשֵׁר לוֹ (קֶשֶׁר) [בְּתֵר] לִרְאִישׁוֹ.
 וּמִפְּנֵי זֶה נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא בָּאוֹת יוֹיָהּ, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיקִים שָׁבוּ
 מוֹעֲטִים, כְּמוֹ הָאוֹת יוֹיָהּ שֶׁהִיא קִטְנָה בְּצוּרָתָהּ. וּמִפְּנֵי זֶה כְּפָנָה
 רִאשׁוֹ שֶׁל הָיִי, דְּהֵינּוּ מְדוּעַ יֵשׁ בּוֹ עוֹקֵץ קֶטֶן הַיּוֹדֵר לְמִטָּה בְּסוֹף
 רִאשׁוֹ, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיקִים שָׁבוּ - שֶׁבְּעוֹלָם הַבָּא, כְּפָנָה רִאשִׁיתָם, מִפְּנֵי
 מְעִשְׂתֵּיהֶן שֶׁאֵינֶן דּוֹמִין זֶה לָזֶה, וְכַבְּדוּ שֶׁל הָאֶחָד גְּדוֹל מִכְּבֹּדוֹ שֶׁל
 חֲבִירוֹ, וְהֵם מִתְבִּיטִים הָאֶחָד מִחֲבִירוֹ.
 הַגְּמָרָה דְּנָה אִיזוֹ טַעוּת פּוֹסֶלֶת סֵפֶר תוֹרָה: אֲמַר רַב יוֹסֵף, הֵנִי תְּרִיתִי
 מִלִּי - שְׁנֵי דְּבָרִים אֲלוֹ אֲמַר רַב בְּסָפְרִים - בְּהַלְכוֹת סִפְרֵי תוֹרָה,
 וְהֵנִיא תִּיבִיתָהּ - וִישׁ עֲלֵיהֶם קוֹשֵׁיִא מְבַרְיָא. הָדָא - הַדִּין
 הָרִאשׁוֹן, הָא דְּאָמַר רַב, כִּסְר תּוֹרָה שֵׁשׁ בּוֹ שְׁתֵּי מְעִיֹת כָּבֵל דָּף
 וְדָף, יִתְקַן, וְסִפֵּר תוֹרָה שֵׁשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ טַעוּיֹת בְּכָל דָּף וְדָף, יִגְנוּ.
 וְהֵנִיא תִּיבִיתָהּ - וְקִשָּׁה מְבַרְיָא עַל דְּבִרֵּי רַב, שֶׁשְּׁנֵינוּ בְּבִרְיָא,
 סִפֵּר תוֹרָה שֵׁשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ טַעוּיֹת בְּכָל דָּף וְדָף, יִתְקַן, וְסִפֵּר תוֹרָה
 שֵׁשׁ בּוֹ אַרְבַּע טַעוּיֹת בְּכָל דָּף וְדָף, יִגְנוּ.
 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָה: תָּנָא בְּבִרְיָא, אִם יֵשׁ בּוֹ - בְּסִפֵּר תוֹרָה דָּף אַחַת
 שְׁלִימָה - לְלֹא כָּל טַעוּת, דָּף זֶה מְצִילָה עַל כּוֹלָו וִישׁ לְתַקְנָהּ
 מִטַּעוּיֹתָיו. אֲמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מִרְיָא מְשִׁמָּה דְּרַב, וְהוּא
 דְּכָתִיב רִבְיָה דְּסִפְרָא שְׁפִיר - בְּאוֹפֵן שְׂרׁוּב הִסְפֵּר כְּתוּב הֵיטֵב,
 כְּלוֹמֵר שְׂרׁוּב כָּל דָּף הוּא לְלֹא טַעוּת, וְאֵין יוֹסֵף מִחֲמַשְׁהָ אוֹ
 שֶׁטָּה טַעוּיֹת בְּכָל דָּף, אוֹלָם אִם אֵין רׁוּב כָּל דָּף לְלֹא טַעוּיֹת, גַּם
 דָּף אֶחָד שֶׁלֵּם אֵינוֹ מְצִיל עַל כָּל הַסֵּפֶר.
 אֲמַר לִיָּה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, אֵי אֵיתִי בְּהָהוּא דָּף - אִם יֵשׁ בָּאוֹתוֹ דָּף
 שְׁלֹשׁ מְעִיֹת וּבְכָל דָּף בְּסִפֵּר יֵשׁ אַרְבַּע טַעוּיֹת, מָאִי - הָאֵם דָּף זֶה
 מְצִיל עַל כָּל הַסֵּפֶר אוֹ לֹא, דְּהֵינּוּ הָאֵם גַּם דָּף שֵׁשׁ בּוֹ פָּחוֹת
 מֵאַרְבַּע טַעוּיֹת נִחְשָׁב שֵׁלֵם. אֲמַר לִיָּה רַב יוֹסֵף, הוּאִיל וְאֵיתִיבִי
 לְאַתִּיקוֹנִי - כִּיּוֹן שֶׁסִּפֵּר תוֹרָה זֶה נִתֵּן לְתִיקוֹן, מִיתְקֵן - מִתְקַן אֶת
 הַדָּף שֵׁשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ טַעוּיֹת, וְאֵא הוּא מְצִיל עַל כָּל הַסֵּפֶר.
 מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָה: וְהֵנִי מִלִּי - דְּבָרִים אֲלוֹ שֶׁשְּׁנֵינוּ בְּבִרְיָא, שִׁפֵּר
 תוֹרָה שֵׁשׁ בְּכָל דָּף שָׁבוּ אַרְבַּע טַעוּיֹת יִגְנוּ, אֵינֵם אֲלוֹ כְּשֶׁחֲסִידוֹת
 בּוֹ אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת בְּכָל דָּף, אֲכָל אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת יִתִּירוֹת

אִיפְסִיקָא לִיָּה בְּרַעֲיָה דְּהָיִי - נִפְסָקָה לוֹ בְּתַפִּילִּין רַגְל הָאוֹת הָיִי
 דְּהָעָם' וּבְפִסּוּק 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם' וְגו' (שְׁמוֹת יג א) בְּנִיבְקָא -
 בְּנִקְבָּ, אֲתָא לְקַמִּיָּה דְּרַבִּי אֲמָא - בָּא לְפָנֵי רַבִּי אַבָּא לְשֹׁאֵל מַה דִּין
 הַתְּפִילִּין, אֲמַר לִיָּה רַבִּי אַבָּא, אִם מְשִׁמָּרִי בּוֹ בְּשִׁיעוֹר אוֹת קִטְנָה
 - הָאוֹת יוֹיָהּ, בְּשִׁר, וְאִם לֹא, פְּסוּל.
 רִאשִׁי בַּר תַּמְרִי דְּהוּא חֲמוּת - חֲמוּי דְּרַבִּי בַּר רִיקוֹלִי, אִיפְסִיקָא לִיָּה
 בְּרַעֲיָה דְּיוֹיָהּ - נִפְסָקָה לוֹ בְּתַפִּילִּין רַגְל הָאוֹת יוֹיָהּ דְּיוֹיָהּ וּבְפִסּוּק
 'וַיְהִיג' ה' כָּל כְּבוֹד בְּאַרְץ מִצְרָיִם' (שְׁמוֹת יט טו) בְּנִיבְקָא - בְּנִקְבָּ, אֲתָא
 לְקַמִּיָּה דְּרַבִּי יוֹרָא - בָּא לְפָנֵי רַבִּי יוֹרָא לְשֹׁאֵל מַה דִּין הַתְּפִילִּין,
 אֲמַר לִיָּה רַבִּי יוֹרָא, וְיָל אֵיתִי יוֹנָקָא דְּלֹא חֲכִים וְלֹא טַפֵּשׁ - לֶךְ
 הָבָא תִינוּק שְׁאֵינוֹ חָכֵם וְאֵינוֹ טִיפֵשׁ וְאִמּוֹר לוֹ לְקַרְוָא תִּיבָה זֶה, אֵי
 קָרִי לִיָּה - אִם הוּא קוֹרָא 'וַיְהִיג', בְּשִׁר, אֵי לֹא, אֵין זֶה 'וַיְהִיג' אֲלֹא
 (יִהְיֶה) ['וַיְהִיג'] הוּא, וּפְסוּל.
 אֲגִמְרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בַעֲנֵן הַתְּגִין שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת: אֲמַר רַב יְהוּדָה
 אֲמַר רַב, בְּשִׁעָה שְׁעֵלָה מֹשֶׁה רַבִּינוּ לְמִשְׁרָם, מְצִיאָ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא שִׁינּוּשׁ וְקוֹשֵׁר כְּתָרִים לְאוֹתִיּוֹת, דְּהֵינּוּ הַתְּגִין שֶׁל אוֹתִיּוֹת
 הַתּוֹרָה. אֲמַר מֹשֶׁה לְפָנָיו, רְבוּנִי שֶׁל עוֹלָם, מִי מְעַכֵּב עַל יָדֶךָ
 לְהַשְׁאִיר אֶת הָאוֹתִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתָּ אוֹתָן לְלֹא תְּגִין, שֶׁאֵתָה צָרִיךְ
 לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן כְּתָרִים. אֲמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲדָם אֶחָד יֵשׁ
 שֶׁעָתִיד לְהִיט כְּסוּף בְּמָה דּוֹרוֹת, וְעַכְרָא בֶּן יוֹסֵף שָׁמוּ, שֶׁעָתִיד
 לְקַדֵּשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ - עַל כָּל תַּג וְתַג תִּלְיָן תִּלְיָן שֶׁל הַלְכוּת, וְאֲמַר
 מֹשֶׁה לְפָנָיו, רְבוּנִי שֶׁל עוֹלָם, תְּרַחֲמוּ לוֹ, אֲמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא, חוּזָר לְאֶחָדֶיךָ. הִלָּךְ מֹשֶׁה וַיִּשָּׁב כְּסוּף שְׁמוֹנֶה שְׁרוּת שֶׁל
 תְּלַמִּידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מַה חֵן אוֹמְרִים, תִּשָּׁשׁ בְּחוֹ שֶׁל
 מֹשֶׁה מִפְּנֵי שֶׁרָאָה שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא יוֹדֵעַ יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ יוֹדֵעַ,
 בִּיּוֹן שֶׁהֵנִיעַ רַבִּי עֲקִיבָא לְדָבָר אֶחָד הַצָּרִיךְ טַעַם, אֲמַר לוֹ תְּלַמִּידִי,
 רַבִּי מִנֵּין לָךְ הִלְכָה זֶה. אֲמַר לָהֶן רַבִּי עֲקִיבָא, הִלְכָה לְמַשָּׁה מִפְּנֵי
 הוּא. כִּיּוֹן שֶׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר הִלְכוֹת בִּשְׁמוֹ, נִתְיַשְׁבָּה
 דַּעְתּוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹא קִיבֵל עֲרִינִן טַעֲמָן שֶׁל הִלְכוֹת אֲלוֹ. חוּזָר
 מֹשֶׁה וְכָא לְפָנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲמַר לְפָנָיו בְּתַמִּיחָהּ, רְבוּנִי שֶׁל
 עוֹלָם, יֵשׁ לָךְ אֲדָם כְּזֶה וְאֵתָה נֹתֵן תּוֹרָה עַל יָדִי. אֲמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא, שְׁתוּק, כִּדְ עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לְפָנֵי. אֲמַר מֹשֶׁה לְפָנָיו, רְבוּנִי
 שֶׁל עוֹלָם, הִרְאֵיתִי תּוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, הִרְאֵיתִי שְׁכָרוֹ. אֲמַר לוֹ
 הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, חוּזָר [לְאַחֲרָיו]. חוּזָר מֹשֶׁה לְאַחֲרָיו, וְרָאָה
 שֶׁשְׂוֹקֵלֵין אֶת בְּשָׂרוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא כְּמִסְּקוֹלִין - בְּאִיטְלִיו, לְאַחֲרָ
 שֶׁסִּרְקוּ אֶת בְּשָׁרוֹ בְּמִסְּקוֹת שֶׁל בְּרוֹל וְהִרְגוּהוּ. אֲמַר מֹשֶׁה לְפָנָיו
 בְּתַמִּיחָהּ, רְבוּנִי שֶׁל עוֹלָם, וְכִי זֶה תּוֹרָה וְזֶה שְׁכָרָה. אֲמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא, שְׁתוּק, כִּדְ עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לְפָנֵי.
 הַגְּמָרָה דְּנָה בְּצוּרָת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבִּסְפֵּר תוֹרָה, תְּפִילִּין, וּמוֹזָזָה: אֲמַר
 רַבָּא, שְׁבַעֲה אוֹתִיּוֹת צְרִיכוֹת שְׁלֹשָׁה יוֹנִינִן - תְּגִין קִטְנִים מַעֲלִיָּה,
 וְאֵלוֹ חֵן, שְׁעִמְנִי גִיץ - שִׁינִי, עֵינִי, טִיטִי, נוֹץ, וְיִינִי, גִּימְלִי, צִדִּיק. וְאֵין
 תְּגִין אֲלוֹ, אֶחָד מֵהֶם נוֹטֵה לִימִין, אֶחָד נוֹטֵה לְשִׁמְאֵל, וְאֶחָד
 בְּאַמְצַע עוֹלָה לְמַעְלָה.
 אֲמַר רַב אֲשֵׁי, חוּיָא לָהּ לְסִפְרֵי דְּיוֹקְנֵי דְּרַבִּי רַב - רִאִיתִי אֶת סוֹפְרֵי
 בֵּית רַב הַמְדֻקְדָּקִים לְכַתּוּב כְּתַב מְדוּשֶׁה, דְּחִמְרִי לָהּ לְגִיָּה דְּחִי"ת
 - שְׁדִּיּוֹ עוֹשִׂים חוֹטֵר כַּעֲן מִקֵּל בְּגַג הָאוֹת חִי"ת, וְעוֹשִׂים לוֹ כַּעֲן
 תַּג לְמַעְלָה, וְתִלְּו לִיָּה לְכַרְעִיָּה דְּחִי"ת - וְכֵן הִיוּ תוֹלִים אֶת הָרַגְל
 הַפְּנִימִית שֶׁל הָאוֹת הָיִי, וְלֹא הִיוּ מְחוֹבְרִים אוֹתָהּ לְמַעְלָה.
 מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָה: הַטַּעַם שֶׁחֲמִירִי לָהּ לְגִיָּה דְּחִי"ת, כְּלוֹמֵר, חֵי הוּא
 - הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּדוּמָה שֶׁל עוֹלָם, וְהַטַּעַם שֶׁתִּלְּו לִיָּה לְכַרְעִיָּה
 דְּחִי"ת, בְּדִבְכָּא מִיָּנִיָּה - כְּמוֹ שֶׁשֹּׁאֵל רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה מְרַבִּי אֲמִי,
 מָאִי דְּכָתִיב (ו שִׁיעָה ב ד) 'בְּמַחֲו בְּה' עֲדִי עַד כִּי בִּהָיָה ח' צוֹר עוֹלָמִים',
 אֲמַר לִיָּה רַבִּי אֲמִי, כִּדְ תַתִּילָה בְּמַחֲוּנָה בְּהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הָרִי
 הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לוֹ מְחַסֵּה בְּעוֹלָם הָיָה וְלַעֲוֹלָם הַבָּא. אֲמַר לִיָּה
 רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה, אֲנָא חֲבִי קָא קְשִׁיא לִי - אֲנִי כֶּךָ קִשָּׁה לִי, מָאִי
 שְׁנָא - לְמַה שׁוֹנֵה פְּסוּק זֶה דְּכָתִיב - שְׁכַתּוֹב בּוֹ בְּהָיָה וְלֹא כְּתִיב -

שבתורה, שהרי נכתבו בדמע, או משום שמשא לא אמר אותם
קודם שכתבם, נשתנו משאר הספר תורה ואין מפסיקים ביניהם.
ואמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב, הלוקח ספר תורה
מן השוק, בחיוב מצוה מן השוק, ואם כתבו בעצמו קיים מצוה
גדולה יותר, ומעלה עליו הקטוב כאילו קיבלו מן סיני. אמר רב
ששת, אם הגיה ספר תורה שלקח מן השוק אפילו אות אחת,
מעלה עליו כאילו כתבו בעצמו, ומצותו מרובה יותר מהלוקח ספר
תורה מוגה מן השוק.
הגמרא מבאר דיני כתיבת ספר תורה: (סין) לדינים המבוארים
להלן, (ס) (ע) (לם). תנו רבנן, עושה אדם יריעה של קלף בספר
תורה מכת שלש דפין - בשיעור שניתן לכתוב בה שלש עמודים,
ועד בת שמונה דפין - שניתן לכתוב בה שמונה עמודים. פחות
מיכן ויותר על כן, לא יעשה, מפני שבפחות משיעור שלשה
עמודים, התפירות שבין היריעות סמוכות זו לזו והדבר אינו נאה,
וביותר משיעור שמונה עמודים, התפירות שבין היריעות רחוקות
זו מזו.
ואם היריעה קצרה לא ירבה דפין - לא יכתוב בה שמונה
עמודים צרים, מפני שנראה כאגרת שאדם כותב לחברו, ואם
היריעה רחבה יותר משיעור שלשה עמודים לא ימעט דפין -
לא יכתוב בה שלשה עמודים רחבים, מפני שיעניו של הקורא
משוטטות מתחילת השורה לסופה, ואם השורה תהיה ארוכה
הוא עלול לטעות ולהחליף בין השורות בשעה שהוא מסיים
שורה אחת ומתחיל השורה, אלא הרוחב יהיה כגון שהתיבה
'למשפחותיכם' (למשפחותיכם) למשפחותיכם) תוכל להיכתב בכל
שורה שלש פעמים.
נדמנה לו יריעה בת תשע דפין - בשיעור שאפשר לכתוב בה
תשעה עמודים, וצריך לחלוק אותה לשני חלקים שהרי אין
לעשות יריעה אחת יותר משיעור שמונה עמודים, לא תחלוק אותה
שלש לכאן - ביריעה אחת ויש לכאן - ביריעה השניה, אלא ארבע
לכאן וחמש לכאן, כדי שיריעה אחת לא תהיה גדולה הרבה יותר
מהיריעה השניה.
במה דברים אמורים שלא ימעט ולא ירבה בדפין, בתחלת הספר
ובאמצע, אבל בסוף הספר, אפילו לא נשאר לו אלא פסוק אחד,
יכתבו בכל היריעה, ואפילו נשאר לו דף אחד יעשה אותו מכל
היריעה. שואלת הגמרא: פסוק אחד סלקא דעתך - וכי עולה
בדעתך לומר שאפשר לכתוב פסוק אחד ביריעה האחרונה, הלא
צריך לסיים את התורה בסוף הדף. משיבה הגמרא: אלא אימא
פסוק אחד בזה אחד - שיעשה ביריעה האחרונה עמוד אחד צר,
ובעמוד זה יכתוב רק תיבה אחת בכל שורה, ויסיים את התורה
בסוף הדף.
הגמרא מבאר דינים נוספים בכתיבת ספר תורה: שיעור הגליון
של ספר תורה צריך להיות כר, מסוף הקלף למטה עד האותיות
שלמעלה ממנו קלף חלק בשיעור שפת, מתחילת הקלף למעלה
עד האותיות שלמעלה ממנו קלף חלק בשיעור שלש אצבעות, ובין
דף לדף - בין עמוד לעמוד כמלא ריוח רוחב שתי אצבעות,
ובחיוב שכתובים על קלף כספר תורה אולם אין בהם קדושת
ספר תורה, מלמטה שיעור שלש אצבעות, מלמעלה שיעור שתי
אצבעות, ובין דף לדף כמלא ריוח רוחב גודל - אגודל.
הברייתא חוזרת לבאר שיעורים בכתיבת ספר תורה: ובין שיטה
לשיטה צריך להיות ריוח כמלא שיטה - ברוחב שורה, ובין תיבה
לתיבה כמלא אות קטנה - בגודל האות י"ד, ובין אות לאות כמלא
חוט השדרה, כלומר דק ביותר.
אף על פי שלתחילה הרי שיעורים צריכים להיות כמבואר לעיל,
מכל מקום אל ימעט אדם את הקטב ויעשהו דק יותר משאר
האותיות, לא מפני ריוח של מטה, ולא מפני ריוח של מעלה, ולא
מפני ריוח שבין שיטה לשיטה, ולא מפני ריוח שבין פשוטה לפשוטה

אבל כאשר בכל דף יש ארבע אותיות יתרות, לית לן בה - אין
לחוש בזה, אלא יש להסיר את האותיות היתירות.
אידך - הדין האחר דאמר רב, הכותב ספר תורה ופא לגמור את
הכתיבה, דהיינו שהוא עומד להגיע לסוף המשנה חומשי תורה,
גומר ואפילו אם הכתיבה מסתיימת באמצע הדף ולא בסופו.
מיתבי, שנינו בברייתא, הכותב ספר תורה ופא לו לגמור את
הכתיבה, לא יגמור באמצע הדף בדרך שנומרה בכתיבת החופשין
- כל אחד מחמשה חומשי תורה, אלא מקצר את השורות והולך
עד שמגיע לסוף הדף, ושם כותב את התיבות האחרונות לעיני
כל ישראל (דברים לד יב). מתרצת הגמרא: כי קא אמר רב שגומר
אפילו באמצע הדף בחופשין - בסיום כתיבת כל חומש מחמשה
חומשי תורה העשויים בגליון כספר תורה אולם אין בהם קדושת
ספר תורה. מקשה הגמרא: והא 'ספר תורה' קאמר רב, ואיך
אפשר להעמיד דבריו בחומשים. מתרצת הגמרא: כוונת רב
בחיוב שכל ספר תורה, ורק את ארבעת החומשים הראשונים
יכול לסיים באמצע הדף, אולם את חומש דברים שהוא סיום
הספר תורה צריך לסיים בסוף הדף.
מקשה הגמרא: איני - האם כך הוא ביאור דברי רב, והאמר רבי
יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב, שהתיבות 'לעיני כל ישראל'
(דברים לד יב) נכתבות באמצע הדף. מתרצת הגמרא: הרי -
שמועה זו אינה אומרת ש'לעיני כל ישראל' יכול להיכתב
באמצע הדף, אלא באמצע שיטה - שורה.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין זה: איתמר, רבנן אמרי,
אפשר לכתוב את התיבות 'לעיני כל ישראל' שהן סיום התורה
אף באמצע שיטה ואף באמצע הדף. רב אשי אמר, באמצע שיטה
דיוקא אבל לא באמצע הדף. והלכתא כרב אשי שבאמצע שיטה
דיוקא ולא באמצע הדף.
הגמרא מבאר דינים נוספים בהלכות ספר תורה: אמר רבי יהושע
בר אבא אמר רב גידל אמר רב, שמונה פסוקים אחרונים שבתורה
אדם יחיד קורא אותן בבת הקנסת, ואין מפסיקים ביניהם כדי
שאחר יעלה ויקרא את הפסוקים הנותרים. מבררת הגמרא:
הלכה זו כמאן - כשיטת איזה תנא היא, דלא כרבי שמעון, דתנא
בברייתא, נאמר (דברים לד ה) 'וימת שם משה עבד ה', וכי אפשר
ש'משה היה חי וקטב' 'וימת שם משה' אלא עד כאן כתב משה,
ומכאן ואילך כתב יהושע בן נון, דברי רבי יהודה, ואמרי לה - ויש
אומרים שאלו דברי רבי נחמיה. אמר לו רבי שמעון, וכי אפשר
שספר תורה יהיה חסר אות אחת, וכתבי (דברים לא כו) שמשא אמר
לקח את ספר התורה הזה ושמתם אותו' וגו', הרי שמשא קורא
לו 'ספר תורה', ואיך אפשר לומר שאת שמונת הפסוקים
האחרונים כתב יהושע לאחר פטירת משה. אלא עד כאן הקדוש
ברוך הוא אומר למשה ומשה (כותב ו) אומר אחריו כדי שלא
יטעה [וכותב], מכאן ואילך - מהפסוק 'וימת שם משה' עד סוף
התורה הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמע, ולא היה אומר
מרוב צער, ועוד מצינו שבדברי צער אין למלך היוקים את ברוך
שנאמר להלן (ירמיה לו יח), כששאלו שרי המלך היוקים את ברוך
בן נריה לאחר שברוך קרא בפניהם את מגילת איכה שכתב מפני
ירמיהו, האם ירמיהו אמר לו את כל הפרטים הכתובים בה או
שאמר לו רק את כללות הענין והוא סידר מעצמו את הפרטים,
'ויאמר להם ברוך מפיו - של ירמיהו' יקרא אלי את כל הדברים
האלה ואני כותב על הספר בדי', ומבואר שברוך לא היה אומר
בפיו את דברי ירמיהו קודם שכתבם, מפני שהיו קינות. ואם כן,
לימא - האם יש לומר שהלכה זו ששמונה פסוקים אחרונים
שבתורה יחיד קורא אותם דלא כרבי שמעון, שהרי לפי רב
שמעון גם אותם כתב משה, ואין סיבה שלא להפסיק ביניהם.
משיבה הגמרא: אפילו תימא - אם תאמר שבדברי רב הם כרבי
שמעון, הואיל ואישתי אישתי - מכיון שנשתנו מכל הפסוקים

אבל יתירות לית לן בה – אלא גוררן. מחוי במטות – כשכותב ומגיה בו השיטות את
מה שדוסי. הוה ליה יתירות במספית – ארבע בבל דף. ועד כאן שייך לרף כט. ב. ח. חסד
– השיטות והולך עד שיגמור לעיני כל ישראל בסוף הדף כזה:
כי קאמר רב – יגמור באמצע הדף. בחומשין – קא סלק

[illegible]

שְׁמִיטָה, וּבִין תִּיבָה לְתִיבָה - כְּמֵלֵא אוֹת קְטֹמָה, וּבִין אוֹת לְאוֹת - כְּ-
 אֲדָם אֶת הַכֶּתֶב, לֹא מִפְּנֵי רִיחַ שֶׁל מָוֶה וְלֹא מִפְּנֵי רִיחַ שֶׁל מַעֲלָה
 לְשִׁמְיָה, וְלֹא מִפְּנֵי רִיחַ שְׁבִין פְּרָשָׁה לְפָרָשָׁה. נִדְמָנָה לֹא תִיבָה

שְׁלֹשָׁה בתוך הדף ושנים חוץ לדף — אמר רבינו תם דשם צריך שיהא כולו בתוך הדף. מפי רבי. **רבי** יוסי אמר אף תולין את השם רבי יצחק אמר אף מוחק וכותב — גורר — היינו לאחד שנתיבשה הכתיבה, ומוחק — היינו בעוד לחה, ואינו הדור כל כך. ומוחקני: רבי יוסי אמר אף תולין, רבי יצחק אמר אף מוחק, משמע לכאורה דגורר עדיף מכולהו, ותולה גרע מנייה, ומוחק גרע מתולה. אבל אי אפשר לומר כן, אלא רבי יצחק אדריב יתירה קאי ולא אדריב יוסי, ותולה גרע ממוחק, כדאמרין בירושלמי פרק קמא דמגילה דאמר רבי זעירא ברבי חננאל בשם רב, הלכה כמו שהוא אומר: מוחק את החול וכותב את השם ותולה את החול. ומביעאי ליה התם בשלש תיבות שיש בהם שם אי שרי לתלות. דלמא דוקא כשש בתוך תיבות של חול לא מיתחי ב טפל למה שבפנים, ואיבעיא ליה אפילו בשלש תיבות שכולם שם, כגון "אל אלקים יי" וכתוב בספר תהלים אי שרי לתלות או לא. ורבינו תם פירש דתולין עדיף מכולהו לרבי יוסי, ולא גריס "אף תולין". ומאן דפסיק הלכה תולין קסבר דוקא תולין ולא מוחק וכותב, וכן פוסק רבינו תם. אבל אי אפשר לומר כן, כדמוכח בירושלמי דתולין גרע. ומיהו קשה אי גרסינן במילתיה דרבי יוסי "אף תולין", דהא רבי יצחק גמי מודה דתולין כדאיתא במסכת סופרים פרק שני, דקתני: טעה את כל השם — ויתלנו בין השתיין, דרבי רבי יצחק, רבי מאיר אמר: מוחק משלפניו וכותב את השם על מה שמחק. והיה נראה לומר דבבא פליגי, דמר סבר תולין עדיף ומר סבר מוחק עדיף. ומיהו אין לחוש אי פליגא ברייתא דמסכת סופרים אהא דשמעתין, דעל כרחין אליבא דרבי מאיר פליגי, דקתני הבא רבי שמעון בן אלעזר אמר משום רבי מאיר: אין כותבין את השם לא על מקום הגרר ולא על מקום המחק ואין תולין את השם, כיצד עושה? מסלק את הידיעה כולה וגומה. מפי רבי. **וּלְיָמָא** מר הלכה כמר — בפרק "כל הגט" (גיטין כה, א) ובסוף מגילה (לא, ב) בתרי דוכתי, ובקידושין פרק "האומר" (נט, ב) פריך כי האי גוונא. וצריך ליתן טעם בשאר דוכתי דלא פריך. מפי רבי. **תְּרוּמַת** מעשר של דמאי שחורה למקומה כו' — משנה היא במסכת דמאי (פרק ד משנה א) וקתני רישא: הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח ולא עישר (דמאי) שואלו בשבת ואוכלו על פיו, ולמראי שבת לא יאכל עד שיעשר. תרומת מעשר של דמאי שחורה למקומה כו'. ופירש בקונטרס: בשבת הקלו משום כבוד שבת, והאיל דמאי דרבנן הוא דרוב עם הארץ מעשרין הן, וטעה זה הוא בירושלמי במסכת דמאי. ועוד מפרש שם טעם אחר: אימת שבת על עם הארץ. וזה לשון הירושלמי, חברייא משמיה דרבי חנינא: מפני כבוד השבת תתיר. ואם מפני כבוד השבת למד לי שואלו על ידי עולה: רב ביבי בשם רבי חנינא: אימת שבת על עם הארץ והוא אמר אמת. פירוש: משום דשבת קובעת למעשר אימת שבת עליו. ופרקי, דא תנינן: חשבה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר? מפני אחר שאין שבת עליו

אֵלָא שְׁלֹשׁ בְּתוֹךְ הַדָּף וְשְׁתַּיִם חוּץ לַדָּף. **נִזְדַּמְנָה** לוֹ **תִּיבָה** בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - לא יִרְקַנָּה לְבִין הַדָּפִין, **אֵלָא** חוּזַר וְכוֹתֵב בְּתַחֲלִיל הַשְּׁמִיטָה. **הַפּוֹעָה בְּשֵׁם** - גּוֹרֵר אֶת מֶה שֶׁכָּתֵב, וְתוֹלֵה אֶת מֶה שֶׁגִּירָה, וְכוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם עַל מְקוֹם הַגֵּרָה, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. **רַבִּי יוֹסִי אָמַר**: אֵף תּוֹלִין אֶת הַשֵּׁם. **רַבִּי יִצְחָק אָמַר**: אֵף מוֹחֵק וְכוֹתֵב. **רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אָמַר**: כָּל הַשֵּׁם כּוֹלֵל תּוֹלִין, מִקְצָתוֹ אֵין תּוֹלִין. **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אָמַר** מִשּׁוּם **רַבִּי מֵאִיר**: אֵין כּוֹתֵבִין אֶת הַשֵּׁם לֹא עַל מְקוֹם הַגֵּרָה וְלֹא עַל מְקוֹם הַמֶּחֶק וְאֵין תּוֹלִין אוֹתוֹ, כִּיצַד עוֹשֶׂה? מְסַלֵּק אֶת הַיְדִיעָה כּוֹלֵה וְגוֹמֵה. **אֵיתָמַר**: רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב, הִלְכָּהּ: תּוֹלִין אֶת הַשֵּׁם. **רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר** רַבִּי יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל, הִלְכָּהּ: מוֹחֵק וְכוֹתֵב. **וְלִיָּמָא מֶר הִלְכָּהּ כְּמֶר, וְמֶר הִלְכָּהּ כְּמֶר** - מִשּׁוּם דְּאִפְכִּי לָהּ. **אָמַר רַבִּין בַּר חֲנַנְאֵל אָמַר** עוֹלָא אָמַר רַבִּי חֲנַנְאֵל: הִלְכָּהּ כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי; וְלֹא עוֹד, אֵלָא כָּל מְקוֹם שֶׁשָּׁנָה רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי - הִלְכָּהּ כְּמֹתוֹ. **אֵהֵיָּא**? **אֵלִימָא אַהָא**, **רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אָמַר**: כָּל הַשֵּׁם כּוֹלֵל תּוֹלִין, מִקְצָתוֹ אֵין תּוֹלִין; וְהָא **אֵיתָמַר** עֲלָהּ: **אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב, הִלְכָּהּ: תּוֹלִין אֶת הַשֵּׁם, וְרַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר** רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל, הִלְכָּהּ: מוֹחֵק וְכוֹתֵב; וְאֵם **אֵיתָא**, הוּא נָמִי לִימָא? **אֵלָא אַהָא**, **רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אָמַר**: אִפִּילוּ בִּן חֲמִשׁ שָׁנִים וְחוֹרֵשׁ בְּשָׁדָה - שְׁחִיתָת אַמּוֹ מִטְהַרְתּוּ; הָא **אֵיתָמַר** עֲלָהּ, וְעִירִי **אָמַר רַבִּי חֲנַנְאֵל: הִלְכָּהּ כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי, וְאֵם אֵיתָא**, הוּא נָמִי לִימָא? **אֵלָא אַהָא, בְּרֵאשׁוֹנָה הִיוּ אוֹמְרִים: הִיֵּצֵא בְּקוֹלָר וְאָמַר "כְּתִבוּ גִט לְאִשְׁתִּי" - הִרִי אֵלּוֹ וְכָתֵבוּ וְתִנּוּ, חוּזַר לֹאמַר: אֵף הַמְּכַרֵּשׁ וְהִיֵּצֵא בְּשִׁירָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אָמַר: אֵף הַמְּסוֹכִין. אִי נָמִי, אַהָא: תְּרוּמַת מַעֲשֵׁר שֶׁל דְּמַאי שְׁחוּרָה לְמַקּוּמָה - רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אָמַר: אֵף כְּחוֹל**

לא יורקנה לבין הדפין — ולא יכתבנה חוץ לשרטוט הגליון של דף. אף על פי שהתרנו לכתוב שתי אותיות חוץ לדף מתיבה בת חמש, תיבה שלימה לא התרנו. תולה — מגיה בין השתיין. מוחק — בעוד שהכתיבה לחה, וכותב — השם על המחק, אף על פי שאינו הדור כל כך כגורר. כיצד הוא עושה — אם טעה בשם. ולימא — רב חננאל: הלכה כרבי יוסי. ולימא — רב יצחק: הלכה כרבי יצחק. משום דאיכא תנאי דאפכי — דרבי יוסי כרבי יצחק, ורבי יצחק כרבי יוסי. אהייא — איתמר הא דרבי חנינא. ואם איתא — דאחא אמר רבי חנינא, לימא הוא נמי למילתיה בבדי הנך אמוראי. בן חמש שנים — אבן פקועה קאי. הוא נמי גימא — דך מילתא דהם שחשטת חולין בבדי זעירי. כקולר — ליהדר. יכתבו ויתנו — אף על גב דהוא לא אמר "תנו". דמסתמא גלי דעתיה מדאמר "כתבו" — לשם תניהא קאמר, משום דיוצא ליהדר. דלא ניהא ליה דתיפול קמי יבם. המפרש — בים. (דבאי, היינו) תרומת מעשר — אחד ממאה, כדמפרש בפרק "ענגלה ערופה" (סוטה מז, א). הכי גרסינן: תרומת מעשר של דמאי שחורה למקומה רבי שמעון שזורי אמר אף בחול שואלו ואוכלו על פיו — רישא דרך מנהגיתא הכי איתא במסכת דמאי: הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח ולא עישר — שואלו בשבת ואוכלו על פיו, ולמראי שבת לא יאכל עד שיעשר. תרומת מעשר של דמאי שחורה כו'. והכי פירושה: בשבת — שאין לו מה יאכל, דאניו יכול לתרום בשבת, והקילו חכמים אצלו משום ענג שבת. והאיל דמאי דרבנן, ורוב עמי הארץ, מעשרין הן — שואלו לעם הארץ אם עישר, ואוכלו על פיו. תרומת מעשר של דמאי שחורה למקומה, דעכשין אין לה תקנה, דכיון דנקרא עליה שם תרומה — מדמעת ואוסר את החולין, בוז אמר רבי שמעון שזורי דאף בחול סומך על המוכר משום הפסד חולין, ושואלו אם הפריש מעשר קודם שמכור לו, ואוכל על פיו, דנמצאת שלא חלה על זה שם תרומת מעשר, דכבר נפטר. פול המצרי — מין קטנית ושמן פאזוליא. שזירי לזרע — דאם זרעו ליקח רחא אויל מעשר דרייה בתר לקיטה, כדמפרש בראש השנה (יג, ב), אבל מפני קטניות בתר החששה אזיל. צובר גורנו לתוכו — כלומר, מערב יפה ויתרום. ונמצא — חדש שבתוך התרומה מתקן את החדש הנשאר, וישן שבתרומה מתקן את הישן הנשאר.

נמדרת

שואלו ואוכלו על פיו; והא איתמר עלה, אמר רבי יוחנן: הִלְכָּהּ כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי בְּמִסּוֹכִין וּבְתִרּוּמַת מַעֲשֵׁר שֶׁל דְּמַאי, וְאֵם אֵיתָא, הוּא נָמִי לִימָא! **אֵלָא אַהָא**, **רַבִּי יוֹסִי בֶן כִּיפָר אָמַר** מִשּׁוּם **רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי**: פּוֹל הַמְּצָרִי שֶׁזָּרַע לְזֶרַע, מִקְצָתוֹ הַשְּׂרִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּמִקְצָתוֹ אַחֵר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵין תּוֹרְמִין מִזֶּה עַל זֶה, לְפִי שֶׁאֵין תּוֹרְמִין וּמַעֲשִׂירִין לֹא מִן הַחֹדֶשׁ עַל הַיֵּשֶׁן וְלֹא מִן הַיֵּשֶׁן עַל הַחֹדֶשׁ, כִּיצַד יַעֲשֶׂה? צוּבֵר גִּרְנוֹ לְתוֹכוֹ, וְנִמְצָא תוֹרֵם וּמַעֲשֵׁר מִן הַחֹדֶשׁ שָׁבוּ עַל הַחֹדֶשׁ שָׁבוּ, וּמִן הַיֵּשֶׁן שָׁבוּ עַל הַיֵּשֶׁן שָׁבוּ; הָא **אֵיתָמַר** עֲלָהּ, **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**: הִלְכָּהּ כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי, וְאֵם אֵיתָא, הוּא נָמִי לִימָא! **אֵלָא אָמַר רַב פַּפָּא: אִשְׁיָדָה, רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אֵין. רַב פַּפָּא אָמַר:** אִשְׁיָדָה

באימה. תני: שאלו בחול לא יאכל בשבת, מאן דאמר אימת שבת עליו — ניהא. מאן דאמר משום כבוד שבת — אפילו שאלו בחול יאכל בשבת! ומשני: לא אמר אלא בשבוג לא במיד. וטעמא דרבי שמעון שזורי מפרש התם: משום דאיתא דימיע עליו והוא אמר אמת, פירושו: מאחר שהופרשה. מפי רבי. **הא** איתמר עלה אמר רבי יוחנן הלכה כרבי שמעון שזורי במסוכין ובתרומת מעשר של דמאי — ברוב ספרים גרס "רבי יונתן" ולא "רבי יוחנן", כאן ובפרק "בחמה המקשה" (חולין עה, ב) ובפרק "אף על פי" (כתובות נה, א), וכן מוכח שם בפרק "אף על פי", דמיתיי לא אפלוגתא דרב ורבי יונתן דאומדנא. וקשה: דבסמוך גבי הדיא דפול המצרי קא פסיק רבי שמואל בר נחמאי אמר רבי יונתן הלכה כרבי שמעון שזורי, ובפרק "בחמה המקשה" (שם) עמוד ב) מוכח דרדקא במסוכין ובתרומת מעשר של דמאי הוא דקאמר דהלכה כמותו ולא באחריני. גבי הדיא בן פקועה, דרב אירא בר חנן דאמר ליה רב אשי: ויל שחשיתו ופרקי, והאמר רבי חנינא: הלכה כרבי שמעון שזורי, ולא עוד אלא כל מקום ששנה רבי שמעון שזורי כו'! ומשני: אנא כי הא סבירא לי דאמר רבי יונתן: הלכה כרבי שמעון שזורי במסוכין ובתרומת מעשר של דמאי, אבל באחריני. ואש לדחות. ובספר רבינו גרשום כתיב בהדיא דפול המצרי: רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל, וכן בספרים שנים. מפי רבי.

שידה

רבי חנינא לדין בן פקועה, הוא נמי לימא – היתה הגמרא צריכה
לומר 'אמר זעירי אמר רבי חנינא הלכה כרבי שמעון שזורי, וכן
אמר רבין בר חנינא אמר עולא אמר רבי חנינא הלכה כרבי
שמעון שזורי, ולא להביא דברי זעירי בלא רבין בר חנינא.
הגמרא ממשיכה לברר על איזה ענין אמר רבי חנינא שהלכה
כרבי שמעון שזורי: אלא אהא – על דין זה ששנינו במשנה (גיטין
סוה), כאשר אדם בריא אומר לאנשים אחרים 'כתבו גט ותנו
לאשתי, הרי זו שליחות גמורה של גירושין וכתבו ותנו לה,
אולם אם אמר רק 'כתבו גט לאשתי' ולא אמר 'תנו', אם לא היה
שם דבר המורה על כוונתו, אנו אומרים שלא התכוין באמת
שיתנו לה גט אלא רצה לשחק בה, ואין כותבים לה גט. המשנה
המובאת כאן דנה באדם שנמצא במצב של סכנה וכדומה ואמר
'כתבו גט לאשתי' ולא אמר 'תנו', ועל כך שנינו, בראשונה היו
אומרים, היוצא בקולר – מי שנתחייב מיתה למלכות ויוצא כבול
בשלשלת בדרכו ליהרג, ואמר לאלו שהיו שם 'כתבו גט לאשתי',
הרי אלו יכתבו גט ויתנו את הגט לאשתו לפני שיהרגוהו, אף על
פי שלא אמר במפורש 'תנו גט לאשתי', מפני שגילה דעתו שהוא
רוצה באמת שיתנו גט לאשתו כדי שלא תיזקק להתייבם לאחיו
לאחר שיהרגוהו, ומתוך שהוא בהול ומפחד לא הספיק לומר
'תנו', הרי לומר, אף המפליג בספינה בים הגדול,
והיוצא למדברות בשיירה, אם קודם שיצאו אמרו 'כתבו גט
לאשתי', כותבים ונותנים גט לנשותיהם אף שלא אמרו 'תנו', לפי
שהענין שבו הם נמצאים שהוא שהתכוונו לגרש וכתב נשותיהם.
רבי שמעון שזורי אומר, אף המסוכן – חולה הנטשה למות, דינו כן.
ובא רבי חנינא לומר שהלכה כרבי שמעון שזורי לענין מסוכן
שאמר 'כתבו גט לאשתי' ולא אמר 'תנו'.
אי נמי, כוונת רבי חנינא אהא – על דין זה ששנינו במשנה (דמאי
פ"ד מ"א) לגבי דמאי, דהיינו פירות של עם הארץ שאינו נאמן על
המעשרות, ומספק חייבו חכמים את הלוקח מהם פירות לעשרם,
ובתחילת המשנה שנינו שהלוקח פירות דמאי ושכח לעשר את
הפירות קודם שבת ואין לו מה לאכול בשבת, הקילו חכמים
משום עונג שבת שישאל את המוכר ואם המוכר אומר שעשירם
מותר לאכול בשבת, הואיל ודמאי הוא תקנה דרבנן שהרי רוב
עמי הארץ מעשרים, אבל במדאי שבת לא יאכל עד שיעשרם.
ממשיכה המשנה, שלא רק בשבת יש דין נאמנות לעם הארץ,
אלא גם תרומת מעשר – אחד ממאה מהפירות שניתן לכהן של
דמאי – שהופרשה מפירות דמאי, שהיה המקומה – שחורה
ונתערבה עם שאר הפירות שאין בהם מאה כנגדה לבטל איסורה,
וכעת היא אוסרת את הפירות משום דימוע, כלומר תערובת
תרומה וחולין, שהרי תרומה אינה עולה אלא באחד ומאה וכאן
אין מאה כנגד התרומה, ויש הפסד גדול שכל הפירות נאסרים,
רבי שמעון שזורי אומר, אף בחול שואלו ואם המוכר אומר שכבר
תרם תרומת מעשר מהפירות, אבילו על פיו, ונאמן המוכר על
כך, ונמצא שלא חלה עליו שם תרומת מעשר מעולם, והקילו
משום הפסד הגדול שיש ללוקח. דוחה הגמרא: והא איתמר עלה
– הרי נאמר על הלכות אלו, אמר רבי יוחנן, הלכה כרבי שמעון
שזורי במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי, ואם איתא – ואם אכן
כוונת רבי חנינא למסוכן או לתרומת מעשר של דמאי, הוא נמי
לימא – היתה הגמרא צריכה לומר 'אמר רבי יוחנן הלכה כרבי
שמעון שזורי, וכן אמר רבין בר חנינא אמר עולא אמר רבי חנינא
הלכה כרבי שמעון שזורי, ולא להביא דברי רבי יוחנן בלא דברי
רבי חנינא.
הגמרא ממשיכה לברר על איזה ענין אמר רבי חנינא שהלכה
כרבי שמעון שזורי: אלא אהא – על דין זה ששנינו בברייתא, רבי
יוסי בן כיפר אומר משום רבי שמעון שזורי, פול המצרי – מן סגית
שניתן לוורעו לירק, דהיינו לאוכלו כירק, או לוורע, דהיינו כדי

אלא יכתוב שלש אותיות בתוך התף ושתיים חוץ לתף – בין הדפים.
ואף על פי שבתביבה בת חמש אותיות מותר לכתוב שתי אותיות
מחוץ לתף, מכל מקום אם בסיום השורה נודמנה לו תיבה בת שתי
אותיות בלבד, לא יורקנה לבין תפיין, אלא חוץ וכותב את התיבה
בתחילת השורה הבאה.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דיני מי שטעה ושכח לכתוב
שם משמות הקב"ה, איך צריך לתקן את טעותו: הפועה בשם – מי
שכתב ספר תורה ונביאים וכתובים ושכח לכתוב שם משמות
הקדוש ברוך הוא, גורר את מה שכתב – ממתין שהדיו יתייבש
ומוחק את התיבה הקודמת לשם, ותולה – וכותב בין השורות את
מה שגורר, וכותב את השם על מקום הנרד, דברי רבי יהודה. רבי
יוסי אומר, אף תולין את השם – יכול לכתוב את השם בין
השורות. רבי יצחק אומר, אף מוחק את התיבה הקודמת לשם
קודם שהדיו התייבש, וכותב על מקום המחיקה את השם, אף על
פי שמחיקה אינה נראית יפה כגרידה. רבי שמעון שזורי אומר, את
כל השם כולו תולין – מותר לכתוב בין השורות, אבל את מקצתו
– חלק מאותיות השם אין תולין. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום
רבי מאיר, אין כותבין את השם לא על מקום הנרד ולא על מקום
המוחק ואין תולין אותו, אלא ביצד עושה, כמלך את היריעה בוקה
וגוה, וחורר וכותב הכל ביריעה חדשה.
איתמר, רב חננאל אומר רב, הלכה, תולין את השם בין השורות.
רבה בר בר חנה אומר רב יצחק בר שמואל, הלכה, מוחק את
התיבה הקודמת לאותיות השם, אפילו קודם שהדיו התייבש
וכותב על מקום המחיקה את השם. שואלת הגמרא: ולימא מר
הלכה כמר ומר הלכה כמר – שיאמר רב הלכה כרבי יוסי, וכן רב
יצחק בר שמואל, שיאמר הלכה כרבי יצחק, ומדוע פירטו את
הדין שאמרו התנאים, משיבה הגמרא: לא הזכירו את שמות
התנאים משום דאפכי להו – שיש שהופכים את דבריהם ואומרים
שרבי יוסי סובר שמוחק וכותב ורבי יצחק סובר שתולין את השם,
ולכן האמוראים לא הזכירו את שמות התנאים אלא פירטו מה
היא ההלכה.
אמר רבין בר חנינא אמר עולא אומר רבי חנינא, הלכה כרבי שמעון
שזורי, ולא עוד אלא כל מקום ששנה רבי שמעון שזורי, הלכה
כמותו. מבררת הגמרא: אהיא – על איזה ענין אמר רבין בר
חנינא בשם רבי חנינא שהלכה כרבי שמעון שזורי. אילימא אהא
– אם נאמר שכוונתו לדין זה ששנינו, רבי שמעון שזורי אומר, כל
השם כולו תולין, מקצתו אין תולין, אם כן יקשה, והא איתמר עלה
– והרי נאמר בגמרא לעיל על הלכה זו, אמר רב חננאל אומר רב,
הלכה תולין את השם, ורבה בר בר חנה אומר רב יצחק בר שמואל,
הלכה מוחק וכותב, ואם איתא – ואם אכן כוונת רבין בר חנינא
בשם רבי חנינא לדין טועה בשם, אם כן, הוא נמי לימא, כלומר,
לא היה לגמרא לומר 'אמר רבין בר חנינא אמר עולא אמר רבי
חנינא, הלכה כרבי שמעון שזורי', שנראה כענין חדש, אלא 'ורבין
בר חנינא אמר עולא אמר רבי חנינא, הלכה כרבי שמעון שזורי',
כהמשך לדברי האמוראים הקודמים.
הגמרא ממשיכה לברר על איזה ענין אמר רבי חנינא שהלכה
כרבי שמעון שזורי: אלא אהא – על דין זה ששנינו לגבי בן פקועה,
דהיינו בהמה שנשחטה ונמצא עובר בתוכה, שעובר זה אינו טעון
שחיטה, ונחלקו תנאים (תולין עד: ע"ה) במקרה שלאחר שחיטת
הבהמה יצא העובר ועמד על רגליו, דעת תנא קמא שהעובר
טעון שחיטה מדרבנן מפני שחוששים שיטעו ויתירו בלא שחיטה
בהמה שאינה בן פקועה, ורבי שמעון שזורי אומר, אפילו אם
העובר גדול והוא בן חמש שנים וחורש בשדה, שחיטת אמו
מקשרתו והוא עצמו אינו טעון שחיטה. דוחה הגמרא: הא איתמר
עלה – הרי נאמר על הלכה זו, ועירי אומר רבי חנינא, הלכה כרבי
שמעון שזורי, ואם איתא – ואם אכן כוונת רבין בר חנינא בשם

49 קָסָבָר רַבִּי טַרְפוֹן, שְׁמַדְאִיִּיתָא טַבֵּל בְּרוּכָא בְּטָל – בטל ברוב וחייב
 50 מעשר של טבל שנתערב בחולין הוא רק מדרבנן, וְרוֹב עַמִּי הָאֶרֶץ
 51 מְעַשְׂרִים הֵן וּמְמִילָא גַם דְּמָאִי חֵיבִי בְּמַעֲשֵׂר רַק מִדְּרַבְּנָן, וְהָיָה לִיה
 52 – והרי הוא ורבי שמעון שזורי המפריש מדמאי על התערובת
 53 בְּתוֹרָם מִן הַפְּטוּר עַל הַפְּטוּר, שהרי גם הטבל המעורב בחולין וגם
 54 הדמאי פטורים מדאורייתא מן המעשר. שואלת הגמרא: מדוע
 55 אמר רבי טרפון לרבי שמעון שזורי שיקח פירות דמאי ויעשר מהם
 56 על התערובת, וְלִימָא לִיה – שיאמר לו כך, לָךְ קַח פִּירוֹת מִן הָעוֹבֵד
 57 בּוֹכְבִּים ועשר מהם על התערובת, שהרי גם פירות עובד כוכבים
 58 חייבים במעשר רק מדרבנן. משיבה הגמרא: קָסָבָר רַבִּי טַרְפוֹן, אֵין
 59 קִנְיָן לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד מְעַשֵּׂר, כלומר עובד
 60 כוכבים שקנה בקרקע בארץ ישראל, אין קניינו מועיל להפקיע את
 61 הארץ מקדושתה שלא יתחייבו פירותיה במעשר, אלא ישראל
 62 שקנה ממנו את פירותיו חייב מן התורה לעשר אותם, ונמצא
 63 שפירות של עובד כוכבים חייבים במעשר מדאורייתא, וְהָיָה לִיה
 64 – והרי הוא ורבי שמעון שזורי המפריש מהם על התערובת
 65 כתורם מן החיוב עַל הַפְּטוּר – מפירות החייבים מדאורייתא
 66 במעשר על פירות הפטורים מדאורייתא מן המעשר.
 67 אִיכָא דְאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, אָמַר לִיה רַבִּי
 68 טַרְפוֹן לְרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי, לָךְ קַח פִּירוֹת מִן הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים ועשר
 69 מהם על הטבל, וטעמו מושם שֶׁקָּסָבָר שֵׁשׁ קִנְיָן לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים
 70 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד מְעַשֵּׂר, כלומר עובד כוכבים שקנה
 71 קרקע בארץ ישראל, קניינו מועיל להפקיע את הארץ מקדושתה
 72 שלא יתחייבו פירותיה במעשר, וישראל שקנה ממנו את פירותיו
 73 אינו חייב לעשר אותם, נמצא שפירות עובד כוכבים חייבים
 74 במעשר רק מדרבנן, וְהָיָה לִיה – והרי הוא כתורם מן הַפְּטוּר עַל
 75 הַפְּטוּר – שהרי גם טבל המעורב בחולין וגם פירות עובד כוכבים
 76 פטורים מדאורייתא מן המעשר. שואלת הגמרא: מדוע אמר רבי
 77 טרפון לרבי שמעון שזורי שיקח פירות עובד כוכבים ויעשר מהם
 78 על התערובת, וְלִימָא לִיה – שיאמר לו קַח פִּירוֹת דְּמָאִי מִהַשּׁוּק
 79 ועשר מהם על הטבל, שהרי גם דמאי פטור מדאורייתא מן
 80 המעשר. משיבה הגמרא: קָסָבָר רַבִּי טַרְפוֹן, אֵין רוֹב עַמִּי הָאֶרֶץ
 81 מְעַשְׂרִין, אלא יש מהם שמעשרים ויש שאינם מעשרים, ואם כן
 82 הספק שקול ובמחצה על מחצה, ויש לחשוש שמא העם הארץ
 83 שמכר לו את הפירות לא עישר אותם ופירותיו חייבים במעשר
 84 מדאורייתא, ואם יעשר מהם על הטבל המעורב בחולין נמצא
 85 שהוא תורם מן החיוב על הפטור, שהרי התערובת שנתבטלה
 86 ברוב פטורה מדאורייתא מן המעשר.
 87 שֵׁלַח לִיה רַבִּי יוֹסֵף בְּרַי שְׁלֵמָיָא לְרַב פִּסְאָ לְשֹׂאֵל אוֹתוֹ, הָא דְאָמַר
 88 רַבִּין בְּרַי חֲנִינָא אָמַר עוֹלָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הֲלָכָה בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי
 89 וְלֹא עוֹד אֶלָּא כָּל מְקוֹם שֶׁשָּׁנָה רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, האם
 90 אף בְּדִין שֶׁל נִתְעַרַּב לִיה מִכָּל בְּחֻלִּין הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי, או
 91 שרק במה ששינינו במשנה הלכה כמותו ולא במה ששינינו
 92 בברייתא. אָמַר לִיה רַב פִּסְאָ, אֵין – כן, רבי חנינא פסק הלכה כרבי
 93 שמעון שזורי גם בדבריו ששינו בברייתא.
 94 אָמַר רַב אֲשֵׁי, אָמַר לִי מַר זוטרא, קָשִׁי בָּהּ – פרך רבי חנינא מפורא
 95 את שאלת רבי יימר בר שלמאי, שְׁפִימָא שְׂרַבִּי חֲנִינָא פִּסְק הִלְכָה
 96 כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי גַם בְּדַבְרֵיו שְׁשִׁינוּ בְּרִייתָא,

שכונת רבי חנינא היא אֲשִׁיבָה – על דין שידה, דְּתֵנָן בְּמִשְׁנָה (כלים
 פ"ח מ"א), [הַשְׂדֵּיחַ] – תיבת עץ כמין ארון, שאם היא בגודל שיכולה
 להחזיק ארבעים סאה בלח כורים ביבש, דהיינו שגודלה
 היא אמה על אמה בגובה שלש אמות, יצאה מתורת כלי ואינה
 מקבלת טומאה, נחלקו תנאים איך מודדים את גודלה, בֵּית שְׁמַאי
 אומרים, נְמֻדָּת מִפְּנֵים לֹא דִפְנוּתִיה, אם חללה מקבל כורים
 ביבש או שאינו מקבל כורים ביבש, וְבֵית הַלֵּל אומרים, נְמֻדָּת
 מִפְּחוּץ יחד עם דִפְנוּתִיה, ורואים אילו היה מקום דִפְנוּתִיה חלול
 אם היתה מחזקת כורים ביבש או לא, וּמוֹדִים אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁאֵין עוֹבִי
 הֲרָגִלִים שהן עבות יותר מדפנות השידה וְעוֹבִי הֲלָבִיזוֹן – המסגרת
 שסביב לפי השידה, נְמֻדָּר, ואינו מצטרף לשיעור השידה. רַבִּי יוֹסִי
 אומר, מוֹדִים בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל שְׁעוֹבִי הֲרָגִלִים וְעוֹבִי הֲלָבִיזוֹן
 נְמֻדָּר ומצטרף לשיעור השידה, וְהָאִיר שְׁפִינִיָּה – שבין הרגלים אֵין
 נְמֻדָּר, ולא רואים כאילו שולי השידה יורדים עד סוף הרגלים. רַבִּי
 שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אומר, אִם הָיוּ הֲרָגִלִים גְּבוּהוֹת טַפַּח שהוא מקום
 חשוב, אֵין הָאִיר שְׁפִינִיָּה נְמֻדָּר, שכיון שהוא מקום חשוב אינו
 בטל לגבי השידה וְאִם לֹא, אינו מקום חשוב והאִיר שְׁפִינִיָּה נְמֻדָּר
 ומצטרף לשיעור השידה. ובא רבי חנינא לומר שהלכה כרבי
 שמעון שזורי שאם הרגלים גבוהות טפח, האִיר שְׁפִינִיָּה אינו
 נמדד, ואם אינן גבוהות טפח, האִיר שְׁפִינִיָּה נמדד.
 רַב נְחֻמִּי בְּרַי יִצְחָק אָמַר, כוונת רבי חנינא היא אֵין – על דין יין, דְּתֵנָן
 במשנה (טהרות פ"ג מ"ב) לגבי משקין המקבלים טומאה, רַבִּי מְאִיר
 אומר, שְׁמֵן תְּחִלָּה לְעוֹלָם – שמן שנגע בדבר טמא דינו שהוא
 ראשון לטומאה, אף אם נגע רק בשני לטומאה שבאופן זה אם היה
 אוכל היה נעשה שלישי לטומאה, מכל מקום כיון שהוא משקה
 נעשה ראשון לטומאה, שגורו חכמים על משקין שיהיו לעולם
 ראשון לטומאה. וְחֻקִּים אומרים, אִף הַדִּבְשׁ דְּבוֹרִים הוא משקה
 ודינו כן. רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אומר, אִף תֵּינִי הוא משקה ודינו כן.
 מקשה הגמרא: מִכָּלֵל דְּתֵנָא קָא – מדברי רבי שמעון שזורי
 ששמע שתנא קמא כִּבְרִי לֹא נחשב משקה, וכי יש מי שסובר
 כך. מתרצת הגמרא: אִימָא – אמור כך, רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אומר, יוֹן
 הוא משקה, אבל שמן ודבש אינם משקין ואם נגעו בראשון
 לטומאה נעשו שני לטומאה. ובא רבי חנינא לומר שהלכה כרבי
 שמעון שזורי שיון נחשב משקה אבל שמן ודבש אינם נחשבים
 משקין.
 הגמרא מביאה ברייתא בשם רבי שמעון שזורי, ודנה האם גם בדין
 זה הלכה כמותו: תֵּנָא בְּרִייתָא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי, פִּסְק אַחַת
 נִתְעַרַּב לִי מִכָּל – פירות שאינם מעושרים בחולין – בפירות שכבר
 הופרש מהם מעשר, ומדאורייתא אין צריך להפריש מעשר
 מתערובת זו כיון שהולכים אחר רוב הפירות המעושרים, אולם
 מדרבנן טבל אינו בטל ברוב, אלא שכעת אי אפשר להפריש
 מעשר מתערובת זו כיון שיתכן שהמעשר שיפריש יהיה מהפירות
 שכבר נתעשרו ואין עליהם חיוב מעשר אפילו מדרבנן, ואין
 מפרישים מעשר מן הפטור על החיוב, וּבִמְאִי וְשִׁאֲלָתִי אֵת רַבִּי
 מִרְיָן איך אפשר לתקן פירות אלו, וְאָמַר לִי, לָךְ קַח לָךְ פִּירוֹת מִן
 הַשּׁוּק שהם דמאי, כלומר שהם של עם הארץ שפירותיו חייבים
 במעשר מדרבנן מפני שאינו נאמן על המעשרות, וְעַשֵּׂר מִפִּירוֹת
 דְּמָאִי אֵלּוּ עָלֶיךָ – על הטבל שנתערב בחולין. מבארת הגמרא:

עבודת התפילה עניינה ואני תמיד עמך, שזוהו ציווי ה'שולחן

ערוך' שיויתי הוי' לנגדי תמיד.

מומאמר יו"ד שבט, ה'תשל"ה

נמדת מבפנים - דאמרין תתם: כורת הקש וכורת הקנים ובור ספינה אלכסנדרית ושירה תיבה ומגדל, שמחזיקים ארבעים סאה בלח, שהן כוריים ביבש - יצאו מתורת כלי ואין מקבלים טומאה. השירה נפדרת מבפנים - אם מחזיק חללה כוריים - טהורה. מבחוץ - עיני הנסרים נמדר עמה, דרואין אילו היה חלל מבפנים היה משלים לכוריים. עיני הרגלים

הרגלים עבים יותר מן הנסרים. לבנו - מסגרת סביב לפיהם. וביניהם - אותו אור שבין הרגלים מתחת אין נמדר, דלא אמרין רואין כאילו שולים יורדין עד סוף הרגלים. טפח - מקום חשוב הוא. שמן תחילה לעולם - בין שנטמא באב הטומאה לא בראשון או בשני - הוי איתו ראשון, דקיימא לן (פסחים יד, ב) כל הפוסל את התרומה - מטמא משקין להיות תחילה, ושמן משקה. יין לא - בתמיה, דין מי איבא למאן דאמר לאו משקה הוא? אלא אימא רבי שמעון שזורי אומר יין - ולא שמן דבש, דלא הוה משקין. ואך קאמר רבי חנניא הלכה כרבי שמעון. נתערב לי מכל - דמאי בחולין, ולא יכול להפריש ממנו מפני חולין המערבין בו. ואף על גב דבמאי לא מייחב מדאורייתא במעשר, אפילו הכי, הוואל ומיחב מדרבנן - הוה ליה מן חולין הפטור על טבל החייב. קח מן השוק - דמאי מעם הארץ, והוי נמי פטור מדאורייתא על הפטור דאורייתא. ולימא קח מן הגוי - דפטור מדאורייתא וחייב מדרבנן. אין רוב עמי הארץ מעשרין - אלא מספקין בהו מחצה על מחצה, הילכך איבא למימרו: המעורב נתעשר וזה לא נתעשר, אי נמי איפכא. כך שמעתי. וקשיא לי: אם כן בשלוקה מן הגוי נמי, שמא עם הארץ זה שמכר פירות הללו לא עשרן, וזהו ליה מן פטור על החיוב ונראה בעיני שהטבל הזה טבל גמור היה, וכיון שנתערב בחולין בטל, דמדאורייתא חד בתרי בטיל, וזהו ליה פטור מדאורייתא, ורבנן הוא דאחזקו ביה ואמרו: טבל אסור במשוח, והצריכו להפריש עליו תרומה. ומידו, מצינא ובה - לא, דחולין מתוקצין נפטור לגמרי, ואפילו חזבא דרבנן ליכא. ואמר ליה: צא וקח מן השוק ועשר עליו לפי חשבון טבל שבו. קסבר: רוב עמי הארץ

מעשרין הן, וזהו ליה פטור מדאורייתא וחייב מדרבנן כי האי. ונימא ליה קח מן הגוי, דפטור נמי מדאורייתא דקא סלקא דעתין יש קצין ולגוי להפקיע בו דחייב מדרבנן, קסבר אין קצין לגוי. איבא דאמרי כו' קסבר אין רוב עמי הארץ מעשרין, ושמא זה שמכרו לא עישר, וזהו ליה חייב מדאורייתא, וטבל המעורב בה פטור מדאורייתא. קשי - פריך. מי דחבר דהי הוא כחולל. ודייק: קסבר רבי עקיבא טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא כו', מאי איריא בטמא מת? אפילו בראשון ושני נמי תחילה הוי, דתנן: כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה והשתא מאי קשיא? לימא דרבי עקיבא סבר כרבי שמעון שזורי דלא חשיב שמן משקה אלא אכול! ומידו, מרבי עקיבא אינה קשיא, דשמעין ליה דחשיב שמן משקה במסכת מבשרין, ומייתי ליה במסכת שבת בריש פרק "חבית" (קמ"ב, ב) הלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון כו', וקאמר: סלי ויתנים ועגבים ויכיתו כו'. אבל מסתמא דהתלמוד קשה כמו שפירשתי! ויתרין רבינו תם: דחבא מיירי בקרוש, דכרתני רישא: השמן והחלב של גריסין, בזמן שהם חלים - הרי הן ראשונים, פירוש: דהוה משקין, קרשו - הרי הן שניים. ויש ספרים שרישא זו כתובה בהן, והדר קתני: רבי מאיר אומר שמן תחילה לעולם אפילו קרוש. והשתא נראה דא דנקט "לעולם", וכן דבש דחבמים, ויין דרבי שמעון שזורי - כולה בקרוש איירי. מפר רבי. קסבר (מחייב) - ואם תאמר: דהא מפיטר משעת מירוח הגוי ואין לומר דקסבר אינו פוטר, דלא אשכחן תנא דאית ליה תרת: מירוח הגוי אינו פוטר, ואין קצין. דאם כן "דבג" במאי מוקים ליה? דרבי מאיר אשכחן דאית ליה מירוח הגוי דאינו פוטר (וסבר יש קצין לגוי דאינו פוטר) לקמן בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות טו, ב), אבל קסבר יש קצין בסוף פרק קמא דעבודה זרה (כא, א). ורבי יהודה אית ליה יש קצין בפרק "השואל" (בבא מציעא קא, א), ואית ליה נמי מירוח הגוי (ואינו) פוטר לקמן בפרק "רבי ישמעאל" ויש לומר: דמכל מקום דמי לחיוב, כי ריכי דלא אמר ליה: קח מעצצין שאינו נקוב או מתבואת חוצה לארץ. ועוד, כל לקוח דרבנן הוא, כדרדשינן: "תבואת ורע" לא לקוח, בפרק "השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פה, א), ומידו דרב רבינו יצחק בהרבה רבינו מאיר מפרש: הני מילי בשלוקה עד שלא נתמרת. ואפשר שלא היה מצוי. ומידו רבינו תם מפרש דאדרבה, במנמרה הוא דמפיטר לקוח. וצריך עיון אי מירוח הגוי פוטר אפילו מדרבנן בתבואת גוי, דאמרין בפרק קמא דבכורות (יא, ב): הלוך טבלים ממורחים מן הגוי כו', דמרחינן מאן? אילמא דמרחינן גוי כו'. הוא דגורין משום בעלי כסין

— בגוי שלקח מישראל. מפי רבי.

שירה, דתנן: בית שמאי אומרים: נמדת מבפנים, ובית הלל אומרים: מבחוץ, ומודים אלו ואלו שאין עיני הרגלים ועיני הלבבין נמדר; רבי יוסי אומר: מודים שעיני הרגלים ועיני הלבבין נמדר, וביניהן אין נמדר; רבי שמעון שזורי אומר: אם היו רגלים גבוהות טפח - אין ביניהן נמדר, ואם לאו - ביניהן נמדר. רב נחמן בר יצחק אומר: איין, דתנן, רבי מאיר אומר: שמן תחלה לעולם, וחקמים אומרים: אף הדבש, רבי שמעון שזורי אומר: אף היין. מקלל דתנא קמא סבר: יין לא? - אימא, רבי שמעון שזורי אומר: יין. תניא, אמר רבי שמעון שזורי: פעם אחת נתערב לי מכל בחולין, ובאתי ושאלתי את רבי מרין, ואמר לי: לך קח לך מן השוק ועשר עליו. קסבר: דאורייתא פרוצא בטל, ורוב עמי הארץ מעשרים הן, והוה ליה פתורם מן הפטור על הפטור. ולימא ליה: לך קח מן הגוי - קסבר: אין קצין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, והוה ליה מן החיוב על הפטור. איבא דאמרי, אמר ליה: לך קח מן הגוי. קסבר: יש קצין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, והוה ליה מן הפטור על הפטור. ולימא ליה: קח מהשוק! - קסבר: אין רוב עמי הארץ מעשרין. שלח ליה רב יצחק בר שלמיא לרב פפא, הא דאמר רבין בר חנינא אמר עולא אמר רבי חנינא: הלכה כרבי שמעון שזורי, ולא עוד, אלא כל מקום ששעה רבי שמעון שזורי הלכה כמותו, אף בנתערב ליה מכל בחולין? אמר ליה: אין. אמר רב אשי: אמר לי מר זוטרא, קשי בה רבי חנינא מפורא: פשיטא!

שמעון שזורי, ובכל דוכתא משמעו טמא דהתלמוד דשמן חשיב משקה, בפרק קמא דשבת (יז, א) גבי מפני מה בוצעין בטהרה ואין מוסקין בטהרה, ובמסכת מבשרין (פרק ו' משנה ד) (רבי עקיבא) דחשיב בשבעה משקין יין ושמן, ובפרק "חבית" (שבת קמ"ב, ב) גבי מוחל השמן, ובפרק קמא דפסחים (יד, ב) גבי הוסיף רבי עקיבא: מימיהן של כהנים לא נמנעו מלהדליק שמן שנפסל בטבול יום בנר של מנחת הדיואי את הטומאה

דחבר דהי הוא כחולל. ודייק: קסבר רבי עקיבא טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא כו', מאי איריא בטמא מת? אפילו בראשון ושני נמי תחילה הוי, דתנן: כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה והשתא מאי קשיא? לימא דרבי עקיבא סבר כרבי שמעון שזורי דלא חשיב שמן משקה אלא אכול! ומידו, מרבי עקיבא אינה קשיא, דשמעין ליה דחשיב שמן משקה במסכת מבשרין, ומייתי ליה במסכת שבת בריש פרק "חבית" (קמ"ב, ב) הלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון כו', וקאמר: סלי ויתנים ועגבים ויכיתו כו'. אבל מסתמא דהתלמוד קשה כמו שפירשתי! ויתרין רבינו תם: דחבא מיירי בקרוש, דכרתני רישא: השמן והחלב של גריסין, בזמן שהם חלים - הרי הן ראשונים, פירוש: דהוה משקין, קרשו - הרי הן שניים. ויש ספרים שרישא זו כתובה בהן, והדר קתני: רבי מאיר אומר שמן תחילה לעולם אפילו קרוש. והשתא נראה דא דנקט "לעולם", וכן דבש דחבמים, ויין דרבי שמעון שזורי - כולה בקרוש איירי. מפר רבי. קסבר (מחייב) - ואם תאמר: דהא מפיטר משעת מירוח הגוי ואין לומר דקסבר אינו פוטר, דלא אשכחן תנא דאית ליה תרת: מירוח הגוי אינו פוטר, ואין קצין. דאם כן "דבג" במאי מוקים ליה? דרבי מאיר אשכחן דאית ליה מירוח הגוי דאינו פוטר (וסבר יש קצין לגוי דאינו פוטר) לקמן בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות טו, ב), אבל קסבר יש קצין בסוף פרק קמא דעבודה זרה (כא, א). ורבי יהודה אית ליה יש קצין בפרק "השואל" (בבא מציעא קא, א), ואית ליה נמי מירוח הגוי (ואינו) פוטר לקמן בפרק "רבי ישמעאל" ויש לומר: דמכל מקום דמי לחיוב, כי ריכי דלא אמר ליה: קח מעצצין שאינו נקוב או מתבואת חוצה לארץ. ועוד, כל לקוח דרבנן הוא, כדרדשינן: "תבואת ורע" לא לקוח, בפרק "השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פה, א), ומידו דרב רבינו יצחק בהרבה רבינו מאיר מפרש: הני מילי בשלוקה עד שלא נתמרת. ואפשר שלא היה מצוי. ומידו רבינו תם מפרש דאדרבה, במנמרה הוא דמפיטר לקוח. וצריך עיון אי מירוח הגוי פוטר אפילו מדרבנן בתבואת גוי, דאמרין בפרק קמא דבכורות (יא, ב): הלוך טבלים ממורחים מן הגוי כו', דמרחינן מאן? אילמא דמרחינן גוי כו'. הוא דגורין משום בעלי כסין

— בגוי שלקח מישראל. מפי רבי.

ב קאמר במשנתנו בו' — כי האי גונא דייק בפרק בתרא דכתובות (קט, א) גבי כל מקום שאמר רבן גמליאל רואה אני דברי אדמון. ותימה דבפרק "כירה" (שבת לט, ב) גבי: כל מקום שאתה מוצא שנים חולקים ואחד מכריע — הלכה כדברי המכריע חוץ מקולי מטלנית, וקא פריך: אימא הני מילי במתניתין, אבל בבביתא לא! ויש לומר: מין

דאמר "חוץ מקולי מטלנית" שהיא משנה, הו'

באילו פירש "במשנתנו". ומיהו קשה: דתני כללות

דבפרק "מי שהוציאהו" (עירובין מז, ב) דקאמר:

רבי מאיר ורבי יהודה — הלכה כרבי יהודה, רבי

יהודה ורבי יוסי — הלכה כרבי יוסי, אמרין: סלקא

דעתך אמינא הני מילי במתניתין אבל בבביתא

לא, אף על גב דלא קאמר "במשנתנו" ושנא

שאני התם דלא קאמר "כל מקום". מפי רבי. **הא**

דאפיין הוא דלא אפיין — משמע דספר תורה

כשר בלא אפיין. והקשה רבינו תם מהא דאמרין

פרק "המוציא יין" (שבת עט, ב) גבי ספר תורה:

על הגיגל ועל הדוכסוטוס כשירה, משמע: אבל

דיפתרא דמליח קומיין ולא עפיין — לא (מיקרי

ספר). ובפרק שני דסוטה (ז, א) אמרין: אין כותבין

פרשת סוטה לא על הלוח ולא על הגייר ולא

על הדפתרא אלא על המגילה, שנאמר "בספר"

וכל שכן ספר תורה דנקרא ספר טפי, כדאמרין

במסכת סופרים: אין כותבין לא על הגייר ולא

על הדפתרא ומיהו "מחוק" לא גרס, דהא בפרק

"המוציא יין" (שבת עט, ב) קתני: על הגייר על

המטלית פסולה, ולא קתני מחוק. ועוד קשה: הדיך

אנו כותבין ספר תורה על הקליפס שלנו? הא אינם

מעופיין, וכן גיטין שאנו כותבין בקלפין שלנו

ובפרק [שני] דגטין (ט, א) משמע דהוא כדאפיין

כותבין אבל לא אפיין — לא, דיכול להודיין

ומפרש רבינו תם: דתיקון שלנו חשיב כאפיין,

תדע, דהא קמן דאין יכול להודיין, דהא דמשמע

בגיטין בדלא אפיין יכול להודיין — היינו בקלפס

שלום שהיו עושים בהם תיקון של עיפור, דקודם

עיפור יכול להודיין ונקרא "דיפתרא" ופסול.

ותדע שגם בימים כותבין שטרות בקלף שאינו

מעופין, כדאמרין בפרק שני דגיטין (שם) כתבו

במי טריא ועפצא — כשר, ומוקי לה בדלא אפיין.

ומיהו איבא לאוקומי בגייר של עשבים, דלא

מתקני ליה בעפצים, כמו שפירש שם בקונטרס

גבי חזיה שנא במי מליץ כתבו. אי נמי, בעדי מסירה ורבי אלעזר. מפי רבי.

עשאה כשירה — מכאן משמע, הא דתניא בפרק "הבונה" (שבת קג, ב): כתבה כשירה, או שכתב השירה

כיצא בה, או שכתב שלא בדיו, או שכתב והוציאה בזהב ודי אלו יגנוו — בספר תורה מיירי, דהא מוקמינא לה הכא בספר תורה. ותימה, דבפרק "כל כתבי" (שבת קטז, א) בתחילתו

תניא: אין בין ספרים למגילת אלא שספרים נכתבין בכל לשון, ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו ותירץ הרב רבי יוסף: דהיא ד"כל כתבי" בשאר ספרים דלאו ספר תורה.

ואכתי קשה: דבפרק קמא דמגילה (ז, ב) תניא: מקרא שכתבו תרגום, ותרגום שכתבו מקרא, וכתב עברי — אינו מטמא את הידים עד שיכתבנו בכתב אשורית על הספר ובדיו. ומוקי לה

רב אשי בשאר ספרים ורבי יהודה היא, אלא שאר ספרים בעי דיו. ולא אשכחן דפלגי עליה דרבי יהודה אלא לגבי הא דשרי בכל לשון, אבל בדיו לא אשכחן דפלגי? ונראה לפרש:

דהיא ד"כל כתבי" לענין להציל מפני הדליקה דהוא מיירי, ולא לענין לקרות בהם, ולפי שיש בהן אכזרות מצילין אותן אף על פי שלא נכתבו כהלכתן, אבל מגילה — עד שתהא כתובה

בהלכתה, תדע, דבעיא דריש גלותא התם לענין חזלה, אבל הא לא מיבעיא ליה אם ניתנו ליקרות בהם או לא. ואם תאמר: תיקש דך ברייתא לרב הונא דאמר בריש גמרא ד"כל כתבי" (שבת קטז, א): היו כותבין תרגום ובכל לשון אין מצילין, למאן דאמר אין ניתנין לקרות בהן? ויש לומר, דהאמר התם: תנאי היא. **שלא** יעשנה כונב — כעין שפירש בקונטרס כאן יש

לפרש הא דאמר בבבא בתרא (יד, א) גבי כרס: שנים כנגד שנים ואחד יוצא זנב, שאחד בשורות שנים, ולא כנגד אויר שבין שתי השורות שנים שנים. מפי רבי. **ועושה** פרשיותיה

סתומות — קצת קשה דנקט לשון רבים, ואין שם כי אם פרשה אחת. ושנא משום "על הארץ" דבסוף שיטה אף על פי שאין כתוב כלום אחר כך. מפי רבי. **רב** שמעון בן אלעזר אומר

רבי מאיר היה כותבה על הדוכסוטוס — משמע דתלמידיו של רבי מאיר היה, שאמר דברים הרבה משמו בשאר מקומות. כדאשכחן נמי לעיל (ל, ב) דקאמר רבי שמעון בן אלעזר משום

רבי מאיר: אין כותבין את השם לא על הגייר ולא על המחוק, וכן בפרק קמא דקדושין (כז, א) גמרא ובלבד שיהא הכסף משל אחרים, דקאמר רבי שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר:

אשר פרדה מעשר שני בלא חומש, ותימה, דבפרק "המוציא יין" (שבת עט, ב) כתוב בכל הספרים: אמר רבי שמעון: מאיר היה כותבה על חלקה מפני שהיתה משתומת — משמע שהיה

חבירו, דקאמר "מאיר" ולא קאמר "רבי מאיר"! ושנא טעות סופר יש בכל הספרים. ואי היה אמרין דתרי רבי שמעון בן אלעזר הוה — ניהא. ומיתרצא בהכי פירכא אחריתי, דהבא קתני

אדוכסוטוס והתם תני אקלף, ויהי נראה לומר דתרי תנאי אליבא דרבי מאיר, אבל אי אפשר לומר כן, דבפרק "מורבד" (בבא קמא עז, ה) גבי מכרה חוץ מגזויה, משני: תרי תנאי אליבא

רבי שמעון בן אלעזר, ולא משני דתרי הוי. ומיהו יש לדחוק, משום דהנהו דאיפלי עליה בחדא איפלי עליה באידך ברייתא. ויש לתרץ: דעל הדוכסוטוס דקתני הכא היינו: אף הדוכסוטוס, כדמפרשין נמי: אף פתוחה, וכל שכן נמי אקלף דמשתמר. ולפי מה שרצא לומר בסמוך דוכסוטוס דהוא קלף הוי תימה, דלמר דוכסוטוס עדיף למוזח ולמר קלף עדיף. מפי רבי.

ועושה

מי קאמר "במשנתנו"? "כל מקום ששנה" קאמר.

אמר רב ועירא אמר רב חננאל אמר רב: קרע הכא

בשני שיטין - יתפור, בשלש - אל יתפור. אמר ליה

רבה וזמי לרב אשי, הכי אמר רבי ירמיה מדיפתאי

משמיה דרבא: הא דאמרין בשלש אל יתפור - לא

אמרין אלא בעתיקתא, אבל דחתתא לית לן בה; ולא

עתיקתא - עתיקתא ממש, ולא דחתתא - דחתתא

ממש, אלא הא דלא אפיין, הא דאפיין; והני מילי

בגידין, אבל בגידין לא. בעי רב יהודה בר אבא: בין

דף לרף, בין שפטה לשיטה, מאי? תיקו. אמר רבי

ועירא אמר רב חננאל אמר רב: מוזהר שכתבה שנים

שנים - בשירה. איבעיא להו: שנים ושלש ואחת,

מהו? אמר רב נתן בר יצחק: כל שכן, שעשאה

בשירה. מיתבי: עשאה בשירה, או שירה פמותה -

פסולה! - כי תניא הדיא בספר תורה. אתמר נמי:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ואמר לה אמר

רב אחא בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מוזהר שעשאה

שנים ושלש ואחת - בשירה, ובלבד שלא יעשנה

קקובה, ובלבד שלא יעשנה פונב. אמר רב חסדא:

"על הארץ" - בשירה אחרונה; איבא דאמר: בסוף

שיטה, ואיבא דאמר: בתחלת שיטה. מאן דאמר

בסוף שיטה - "כנגדה שמים על הארץ", ומאן דאמר

בתחילת שיטה - כי היכי דמרחקא שמים מארץ.

אמר רבי חלב: הוויא ליה לרב הונא דכריך לה

מ"אחד" כלפי "שמע", ועושה פרשיותיה סתומות.

מיתבי, אמר רבי שמעון בן אלקעזר: רבי מאיר היה כותבה על דוכסוטוס פמין דף,

ועושה

שירה, כשירה. מוסיפה הגמרא לבאר: **אָמַר נָפִי** - כמו כן נאמר, **אָמַר רָבָה בְּרַב בְּרַב חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמַר לָהּ** - ויש אומרים הלכה זו בשם אמורא אחר, **אָמַר רַב אֲחָא בְּרַב בְּרַב חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוֹזוּת שְׁעָשָׂא שְׁתֵּים וְשָׁלֹשׁ וְאַחַת** - שורה עליונה בשיעור שתי תיבות, השורה שתחתיה בשיעור שלש תיבות, והשורה התחתונה בשיעור תיבה אחת, **בְּשֵׁרָה, וּבְלָבָד שְׁלֹשׁ יַעֲשֶׂה בְּקוּפָה** - כאחלה שרחב למטה וצר למעלה, כלומר שלא יעשה את השורה העליונה בשיעור תיבה אחת, השורה שתחתיה בשיעור שתי תיבות, והשורה התחתונה בשיעור שלש תיבות, **וּבְלָבָד שְׁלֹשׁ יַעֲשֶׂה בְּנֶגֶד שְׂרָחַב לְמַעְלָה וְצָר לְמַטָּה, כְּלוּמַר שְׁלֹשׁ יַעֲשֶׂה אֵת** - השורה העליונה בשיעור שלש תיבות, השורה שתחתיה בשיעור שתי תיבות, והשורה התחתונה בשיעור תיבה אחת. פירוש המזוזה מסתיימת בפסוק 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ' (דברים יא כא), והגמרא מבארת כיצד יש לכתוב פסוק זה: **אָמַר רַב חֲסִידָא, אֵת הַתִּיבוֹת 'עַל הָאָרֶץ' בְּלָבָד, שֶׁחַן שְׁתֵּי הַתִּיבוֹת** האחרונות במזוזה, **יֵשׁ לְכַתּוּב בְּשִׁטָּה אַחְרֵיכֶן, וְאֵין לְכַתּוּב בַּה תִּיבוֹת נִסְפּוֹת.** ונחלקו היכן יש לכתובן בשיטה זו, **אִיכָא דְאָמְרִי - יֵשׁ שְׁאִמְרוּ שֵׁשׁ לְכַתּוּב בְּסוֹף הַשִּׁטָּה, וְאִיכָא דְאָמְרִי שֵׁשׁ לְכַתּוּב בְּתַחֲלִיל הַשִּׁטָּה.** מבארת הגמרא: **מֵאַן דְאָמַר בְּסוֹף שִׁטָּה, סָבַר** שהתיבות 'כימי השמים' שכתובות בסוף השיטה הקודמת צריכות להיות מעל התיבות 'על הארץ', מכיון שפירש את הפסוק 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ' (דברים יא כא), שהכוונה כלשון הפסוק 'בְּנֶגֶד שְׁתֵּים עַל הָאָרֶץ' (תהלים קג יא), דהיינו כמו שהשמים גבוהים מעל הארץ כך יאריך הקדוש ברוך הוא את ימיכם על האדמה אשר נשבע לאבותיכם לתת להם. דינים נוספים בהלכות מזוזה: **אָמַר רַב חֲלָבוּ, מוֹזַנָּא לִיה לָרֵב הוּנָא** - ראיית את רב הונא דְּבִרְיָה לָהּ - שהיה גולל את המזוזה מֵאֲחֹד בְּלָפִי 'שִׁמְעִי', כלומר, הפסוק הראשון שבמזוזה הוא 'שִׁמְעִי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד', ורב הונא היה גולל את המזוזה מסופה לתחילתה, דהיינו מהתיבה 'אחד' לכיוון התיבה 'שמע', וכן היה עוֹשֶׂה אֵת פְּרָשְׁיוּתָהּ של המזוזה סְתוּמוֹת, כלומר שהיה מסיים את הפרשה הראשונה 'שמע ישראל' באמצע שורה ומניח ריוח לאחריה ומתחיל את הפרשה השנייה 'והיה אם שמע' באותה שורה, או שהיה מניח ריוח בתחילת שורה ומתחיל את הפרשה השנייה באותה שורה. מִיתִיבִי - הקשו בני הישיבה על דברי רב חלב, **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, רַבִּי מֵאִיר הָיָה בּוֹתֵבָה אֵת הַמּוֹזוּזָה עַל דּוּכְסוּסְמִיּוֹס - קֵלֶף שְׁנִיתָלָה קְלִיפָתוֹ הָעֲלִיוֹנָה, בְּמִין דָּף שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה, דְּהִינּוּ אֲרוֹךְ וְצָר,**

מִי קָאָמַר - וכי רבי חנינא אמר שהלכה כרבי שמעון שזורי **בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ** שתוכל לדייק מכך שהלכה כרבי שמעון שזורי רק במשנה ולא בברייתא, הלא 'בְּלִי מְקוֹם שְׁשָׁנָה' קָאָמַר, וגם במה שאמר רבי שמעון שזורי בברייתא. הלכה כמותו. הגמרא חוזרת לבאר הלכות ספר תורה: **אָמַר רַב יְעִיָא אָמַר רַב הֲנִינְאֵל אָמַר רַב, קָרַע חָמָּא בְּשֵׁנֵי שְׁמִינִי - יריעה שבספר תורה שנעשה בה קרע והקרע נכנס בין האותיות בשתי שורות, יתפור את הקרע ואם הקרע נכנס בְּשָׁלֹשׁ שורות, אֵל יתפור אלא יסיר את היריעה ויביא יריעה אחרת במקומה. **אָמַר לִיה רַבָּה זֻמִּי לָרֵב אִשִּׁי, הָכִי וְ-כך] אָמַר רַבִּי יוֹמִיָה מְדִיפְתִי מִשְׁמִיָּה דְרַבָּנָא, הָא דְאָמְרִינִי - מה שאמרנו שאם הקרע נכנס בְּשָׁלֹשׁ שורות אֵל יתפור, לֹא אָמְרִינִי - לא אמרנוהו אֵלָּא בְּעִתְקָתָא - בקלף ישר, שכיון שהוא ישר אם יש בו קרע הדבר מגונה, ולכן רק קרע קטן שנכנס בשתי שורות יתפור ולא קרע שנכנס בשלש שורות, אֲבָל חֲדָתָא - קלף חדש לֵית לָן בָּהּ - אינו בדין זה, מפני שאם יש בו קרע אין הדבר מגונה כל כך, וגם אם יש בו קרע שנכנס בשלש שורות, יתפור. **וְלֹא עִתְקָתָא עִתְקָתָא מְשֻׁשׁ -** וכשאמר רבא 'קלף ישר' אין הכוונה לקלף ישר ממש, **וְלֹא חֲדָתָא חֲדָתָא מְשֻׁשׁ -** וכן כשאמר 'קלף חדש' אין הכוונה לקלף חדש ממש, אֵלָּא הָא - קלף חדש היינו **דְּלֹא אִפְיָצֵן -** קלף שאינו מעובד בעפצים והוא לכן כמו קלף חדש, **הָא -** וקלף ישר היינו **דְּאִפְיָצֵן -** קלף שמעובד בעפצים והוא שחור כמו קלף ישר, ומשום כך אם יש בו קרע הדבר מגונה, ולכן יתפור בו רק קרע שנכנס בשתי שורות ולא יותר. וְהָנִי מִילִי - ודין זה שיכול לתפור הוא רק כשתופר בְּגִידִין של בהמה או חיה טהורה, **אֲבָל בְּגִידִין -** בחוטים התלויים בבגד שנשארים לאחר חיתוך חטי השתי מכלי האריגה, לֹא יתפור. **בְּעִי -** הסתפק רבי יהודה בְּרַב אֲבָא, קרע שנכנס בֵּין דָּף לְדָף, ואם היה קרע זה בתוך הדף היה נכנס ביותר משלש שורות, או קרע שנכנס בֵּין שִׁטָּה לְשִׁטָּה - בין שורה לשורה, מֵאֵי - מה דינו, האם אפשר לתפור אותו או לא. אומרת הגמרא: **תִּיקוּ -** תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה. הגמרא מבארת הלכות כתיבת מזוזה: **אָמַר רַב יְעִיָּה אָמַר רַב הֲנִינְאֵל אָמַר רַב, מוֹזוּת שְׁבִתָּבָה שְׁתֵּים שְׁתֵּים - שורות קצרות שבכל אחת מהן שתי תיבות, בְּשֵׁרָה. אִיכָנִיא לָהּ -** הסתפקו בני הישיבה, כתב את המזוזה שְׁתֵּים וְשָׁלֹשׁ וְאַחַת - שורה עליונה אורכה בשיעור שתי תיבות, השורה שתחתיה בשיעור שלש תיבות, והשורה התחתונה בשיעור תיבה אחת, מֵהוּ - מה דינה, האם היא כשירה או פסולה. **אָמַר רַב נַחֲמָן בְּרַב יִצְחָק, כָּל שֶׁכֶּן שִׁכְשִׁירָה, מִפְּנֵי שְׁעָשָׂא בְּשִׁירָה -** כמו שירת הים 'או ישיר משה' שצריכה להיכתב באופן ששורה אחת אורכה ושורה אחת קצרה. מִיתִיבִי - הקשו בני הישיבה, שנינו בברייתא, **עָשָׂא בְּשִׁירָה, שִׁכְתָּב שוּרָה אֶחָת אֲרוּכָה וְשוּרָה אֶחָת קְצָרָה, או שעשה שירה בְּמִוְתָּה, שִׁכְתָּב אֶת שִׁירַת הַיָּם בְּשׁוּרוֹת רִגְלִיּוֹת וְלֹא אֶחָת אֲרוּכָה** ואחת קצרה, פְּסוּלָה. והבינה הגמרא שברייתא זו מדברת על מזוזה, ומבואר בה שמזוזה הכתובה כמו שירה פסולה, וקשה על רב נחמן בר יצחק שאמר שכשירה. מתרצת הגמרא: **כִּי תִנְיָא הָיָא -** ברייתא זו עוסקת בְּכִסְפֵּי תוֹרָה, אבל מזוזה שנכתבה כמו****

המשך ביאור למס' מנחות ליום שישי עמ' א

לקבוע את המזוזה בתחילת השליש העליון של הפתח, בְּמֵאֵן - כמו מי הוא סובר, לֹא בְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בְּרַבִּי יוֹסִי, שהרי רבי יהודה סובר שכל הפתח מלבד הטפח התחתון והטפח העליון כשר למזוזה, ורבי יוסי סובר שצריך לקבוע את המזוזה סמוך למשקוף. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב נָחֵן, לְעוֹלָם בְּרַבִּי יוֹסִי,**

ובשְׁעָרֵיךְ, והוקשו שתי המצוות זו לזו, מֵה קִשְׁיָהּ של תפילין בְּגוֹבֵה הָרֹאשׁ, דהיינו במקום שמוחו של תינוק רופס, אָף בְּתִיבָה של מזוזה בְּגוֹבֵה, דהיינו סמוך למשקוף. וקשה, בְּשִׁלְמָא - מובן לָרֵב הוּנָא, מפני שהוא דְאָמַר בְּרַבִּי יְהוּדָה שכל הפתח מלבד הטפח התחתון והטפח העליון כשר למזוזה, אֵלָּא לְשִׁמּוּאֵל דְאָמַר שמצוה

55 מְסִיעָה לֵיהּ - יש לומר שהבְּרִייתָא להלן מְסִיעָה לדברי רב נחמן
 56 בר יצחק, ששנינו בבְּרִייתָא, תפילין של יד עושין אותן של ראש,
 57 כלומר מותר לקחת את הבית של תפילין של יד ולהשתמש בו
 58 לתפילין של ראש, אבל תפילין של ראש אין עושין אותן של יד,
 59 לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, וקדושת תפילין
 60 של ראש חמורה מקדושת תפילין של יד מפני שרובו של השם
 61 'שרי' נעשה בתפילין של ראש, האות ש'ין על הבית עצמו והאות
 62 דל'ית בקשר שברצועה, ואילו בתפילין של יד נעשית רק האות
 63 יו"ד בקשר הרצועה. ממשכיה הברייטא, בְּיוֹצֵא בּוּ סֵפֶר תוֹרָה
 64 שְׁבִלָה וְתַפְּלִין שְׂבָלוּ אֵין עוֹשִׂין מִהֵן מוֹזוֹה, לְפִי שְׂאֵין מוֹרִידִין
 65 מְקִדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקִדוּשָׁה קֶלָה, וקדושת ספר תורה חמורה
 66 מקדושת מוֹזוֹה, וכן קדושת תפילין חמורה מקדושת מוֹזוֹה משום
 67 שבתפילין יש ארבע פרשיות ובמוֹזוֹה רק שתי פרשיות. מדייקת
 68 הגמרא: הטעם שאין עושים מוֹזוֹה מספר תורה הוא מפני שאין
 69 מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, הָא - אבל אם היה הדין
 70 שמוֹרִידִין מקדושה חמורה לקדושה קלה, הִיוּ עוֹשִׂין מוֹזוֹה מספר
 71 תורה או מתפילין, ואם פרשיות המוֹזוֹה צריכות להיות דווקא
 72 פתוחות, קשה, אֲמַאי היה מותר לעשות מוֹזוֹה מספר תורה, הלא
 73 הָאָא - בספר תורה פרשיות אלו 'שמע ישראל' ו'והיה אם שמע'
 74 סְתוּמוֹת, וְהָאָא - ואילו במוֹזוֹה, הפרשיות צריכות להיות פְּתוּחוֹת,
 75 אלא מוכח שפרשיות המוֹזוֹה אינן פתוחות. דוחה הגמרא: דְּלִמָּא
 76 לְהַשְׁלִים - שמה כוונת הברייטא היא למקרה שחסרה במוֹזוֹה
 77 שורה אחת, ואם היה מותר להוריד מקדושה חמורה לקדושה
 78 קלה היה מותר לקחת את אותה שורה הכתובה בספר תורה
 79 ולתפור אותה למוֹזוֹה, ואם כן יתכן שפרשיות המוֹזוֹה צריכות
 80 להיות פתוחות, ואכן לאחר תפירת הפרשיות הן התיינה פתוחות.
 81 הגמרא מקשה על דברי הברייטא: וכי ניתן לומר שהטעם שאין
 82 עושים מוֹזוֹה מתפילין הוא רק מפני שאין מורידים מקדושה
 83 חמורה לקדושה קלה, הָא - אבל אם היו מוֹרִידִין מקדושה חמורה
 84 לקדושה קלה היו עוֹשִׂין מוֹזוֹה מתפילין, וְהִתְנִיָּא בבְּרִייתָא, הֲלָכָה
 85 לְמִשְׁחָה מְסִיעָה, תַּפְּלִין נכתבות עַל הַקֶּלֶף - החלק החיצוני של עור
 86 הבהמה כשחולקים אותו לשניים, וּמוֹזוֹה נכתבת עַל דוֹכְסוּסְטוּס -
 87 קלף שניטלה קליפתו העליונה, דהיינו החלק הפנימי של עור
 88 הבהמה, קֶלֶף כותבים עליו בְּמָקוֹם בָּשָׂר - בצידו הפנימי של העור
 89 הפונה לכיוון הבשר, ודוֹכְסוּסְטוּס כותבים עליו בְּמָקוֹם שְׂעִיר -
 90 בצידו החיצוני של הדוכסוסטוס הפונה לכיוון שיער הבהמה. ואם
 91 כן גם אם היה מותר להוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה אי
 92 אפשר היה לעשות מוֹזוֹה מתפילין, שהרי התפילין כתובות על
 93 קלף ואילו המוֹזוֹה צריכה להיכתב על דוכסוסטוס. מתרצת
 94 הגמרא: מה ששנינו שהתפילין נכתבות על הקלף והמוֹזוֹה על
 95 הדוכסוסטוס הוא רק לְמַצְוָה, אבל אם שינה וכתב מוֹזוֹה על קלף
 96 המוֹזוֹה כשרה.
 97 מקשה הגמרא: וְהִתְנִיָּא בבְּרִייתָא שאם שִׁנְיָה וכתב על קלף במקום
 98 שצריך דוכסוסטוס או על דוכסוסטוס במקום שצריך קלף, פְּסוּל. פְּסוּל.
 99 מתרצת הגמרא: בְּרִייתָא זו היא רק בְּתַפְּלִין, אבל במוֹזוֹה אף אם
 100 שינה וכתב מוֹזוֹה על קלף, המוֹזוֹה כשרה. מקשה הגמרא: וְהִתְנִיָּא
 101 בבְּרִייתָא שאם שִׁנְיָה בֵּין בִּזָּה וּבֵין בִּזָּה, פְּסוּל, והבינה הגמרא
 102 שכוונת הברייטא שבין בתפילין ובין במוֹזוֹה, אם שינה פסול.
 103 מתרצת הגמרא: אין כוונת הברייטא גם למוֹזוֹה, אלא אִידִי וְאִידִי
 104 - זה וזה, כלומר שני המקרים שהברייטא עוסקת בהם וכותבת
 105 עליהם 'בין בזה ובין בזה' הם בְּתַפְּלִין, וְהָא - ומקרה אחד הוא
 106 באופן דְּבִתְּנִיָּהוּ - שכתב את התפילין אֶקְלָף - על קלף בְּמָקוֹם
 107 שְׂעִיר ולא במקום בשר, וְהָא - והמקרה האחר הוא באופן

1 וְעוֹשָׂה במוֹזוֹה רִיזוּ מְלַמְּעָלָה - מעל השורה העליונה וְרִיזוּ
 2 מְלַמְּעָה - מתחת השורה התחתונה, וְעוֹשָׂה פְּרָשִׁיּוֹתֶיהָ פְּתוּחוֹת,
 3 כלומר שהיה מסיים את הפרשה הראשונה 'שמע ישראל'
 4 באמצע שורה ומניח ריזו לאחריה עד סוף השורה, ומתחיל את
 5 הפרשה השניה 'והיה אם שמע' בתחילת השורה הבאה. אֲמַרְתִּי
 6 לו, רַבִּי, מַה מַּעֵם אתה עושה את הפרשיות פתוחות, הלא בתורה
 7 הן סתומות. אֲמַר לִי, הוֹאִיל וְאֵין פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ סְמוּכוֹת מִן הַתּוֹרָה
 8 זו לזו, אלא פרשת 'שמע' כתובה בפרשת ואתחנן (דברים ו ד-ט)
 9 ופרשת 'והיה' כתובה בפרשת עקב (שם יא יג-כא), לכן יש לכתוב
 10 אותן פתוחות. וְאֲמַר רַב חֲנַנְיָא אֲמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
 11 אֶלְעָזָר. מבררת הגמרא: מַאי לָאָא - האם אין הכוונה שהלכה כרבי
 12 שמעון בן אלעזר אֲפִתּוּחוֹת - במה שאמר שרבי מאיר היה עושה
 13 את פרשיות המוֹזוֹה פתוחות. ומבואר שרב פסק שצריך לעשות
 14 את הפרשיות פתוחות, וקשה איך רב הונא שהיה תלמידו של רב
 15 היה עושה את פרשיות המוֹזוֹה סתומות. מתרצת הגמרא: לָא -
 16 אין כוונת רב לפסוק שהלכה כרבי שמעון בן אלעזר בענין
 17 פרשיות המוֹזוֹה, אלא רק אֲרִיזוּ - לגבי ריזו, שצריך לעשות
 18 במוֹזוֹה ריזו מלמעלה ומלמטה.
 19 מבררת הגמרא: וְכִפְּהָ רִיזו צריך להשאיר במוֹזוֹה מלמעלה
 20 ומלמטה. מבארת הגמרא: אֲמַר רַב כְּנַנְיָא בְּרַ עֲקֵב, וְאֲמַרִי לָהּ -
 21 ויש אומרים שְׂאֲמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּרַ עֲקֵב, צריך להשאיר ריזו
 22 בְּלִמָּא אֲמַרְתָּ דְּסִפְרִי - חתיכת עץ שיש בה סדק, ומכניסים את
 23 גליון הספר בתוך הסדק ועל ידי זה אינו נכפל בשעה שכותבים
 24 בו.
 25 אֲמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, וְאֵת לָא תַסְבְּרָא - וכי אתה אינך סבור
 26 דְּכִי אֲמַר רַב שהלכה כרבי שמעון בן אלעזר. כוונתו אֲרִיזוּ - לגבי
 27 ריזו, וְהָא רַב אֵית לִיה מְנַהֵג - והרי רב סובר שמנהג העולם הוא
 28 העיקר, וְהִתְנִיָּא נְהוּג עֲלָמָא בְּסְתוּמוֹת - ועתה נהוג בעולם לכתוב
 29 פרשיות סתומות. הגמרא מבארת מנין שרב סובר שמנהג העולם
 30 הוא העיקר: וְאֲמַר רַבָּה אֲמַר רַב, אִם יָבֵא אֲלֵיהּ
 31 הַנְּבִיא וְאֲמַר שְׂחֻלְצִין לִיבָם בְּמַנְעָל - נעל העשויה מעור רך,
 32 שוֹמְעִין לו, אך אם יאמר שאֵין חֻלְצִין בְּסַנְדַל - נעל העשויה מעור
 33 קשה ומבושל, אֵין שוֹמְעִין לו מפני שְׁכָכָר נְהוּג הָעָם בְּסַנְדַל. וְרַב
 34 יוֹסֵף אֲמַר רַב כְּהֵנָּא אֲמַר רַב, אִם יָבֵא אֲלֵיהּ וְאֲמַר שאֵין חֻלְצִין
 35 בְּמַנְעָל, שוֹמְעִין לו, אך אם יאמר שאֵין חֻלְצִין בְּסַנְדַל, אֵין שוֹמְעִין
 36 לו מפני שְׁכָכָר נְהוּג הָעָם בְּסַנְדַל. וְאֲמַרְנָן מַאי בִּינִיָּהוּ - ואמרנו
 37 מה החילוק בין דברי רבא לדברי ר' יוסף, מְנַעַל לְבִתְּחִילָה אִיכָּא
 38 בִּינִיָּהוּ - האם חולצים במנעל לכתחילה או לא, שלפי רבא אין
 39 חולצים במנעל לכתחילה אלא אם יבא אליהו ויורה שאפשר
 40 לחלוץ במנעל, ולפי ר' יוסף חולצים במנעל לכתחילה אלא אם
 41 יבא אליהו ויורה שאין לחלוץ במנעל. אֵלָא לָאָא - אלא ודאי ממה
 42 שרב סובר שהמנהג עיקר, והרי נהגו לכתוב את פרשיות המוֹזוֹה
 43 סתומות, שְׁמַע מִיָּה - מוכח מכאן שמה שפסק רב כרבי שמעון
 44 בן אלעזר, אין כוונתו שיש לכתוב פרשיות פתוחות, אלא אֲרִיזוּ
 45 - לגבי ריזו. מסכמת הגמרא: אֲכַן שְׁמַע מִיָּה.
 46 הגמרא מביאה תירוץ נוסף על קושייתה על מה שרב הונא נהג
 47 שלא כדעת רב שהיה רבו: רַב נִתְּנָן בְּרַ יִצְחָק אֲמַר, מַצְוָה לְעֻשְׁתָּן
 48 את פרשיות המוֹזוֹה סְתוּמוֹת כמו שהן בתורה, וְאִי עֲבָדִינָהוּ - ואם
 49 עשה אותן פְּתוּחוֹת, שְׂפִיר דְּמִי - גם כך המוֹזוֹה כשרה. וְאִי
 50 פְּתוּחוֹת דְּקָאֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, כוונתו אֵף פְּתוּחוֹת ולא
 51 דווקא סתומות, ועל כך פסק רב כרבי שמעון בן אלעזר שאפשר
 52 לעשות פרשיות פתוחות, אבל לכתחילה מצוה לעשותן סתומות,
 53 ולכן נהג רב הונא לעשותן סתומות.
 54 הגמרא מביאה ראיה שמצוה לעשות פרשיות סתומות: לִימָא

- 1 **אמרת** לו רבי מה **טעם** - אתה עושה אותם פתוחות? והלא בתורה סתומות הן, ואתו
- 2 ריח שלאחר "ובשעריך" הוא סתום (שמואל של שיטה) והריח באמצע השיטה! **אמר**
- 3 **לי הואיל ובתורה אינן ספוכות** - הן שתי פרשיות, שזו כתובה ב"ואתחנן" וזו כתובה
- 4 ב"והיה עקב", לפיכך אנו עושין פתוחות. **מאי לאו אפתוחות** - קאמר רב זה דהלכה
- 5 כרבי שמעון? **אמבא דסיפרי** - גלועין, עץ
- 6 סדוק הנשק דפי קנטרס שלא יכפל, אית ליה
- 7 **מנהגא** - כדמפרש: אם יבא אליהו כו', **מנעל**
- 8 לבתחילה - למאן דאמר אם יבא אליהו ויאמר
- 9 חולצין במנעל שומעין לו, קסבר: מנעל השתא
- 10 לבתחילה לא, עד שיבא אליהו ויורה כו',
- 11 למאן דאמר אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין
- 12 במנעל שומעין לו, מכלל עד שיבא אליהו
- 13 ויאמר לא תחלצו במנעל - חולצין כו'. **תפילין**
- 14 - קדושתן חמורה ממוזה, שיש בהן ארבע
- 15 פרשיות. **הבא סתומות** - בספר תורה, והבא
- 16 פתוחות - במזוזות: אלא שמע מינה במזוזות
- 17 נמי סתומות הן. **ודילמא להשלים** - דילמא
- 18 הא דדייקנן: הא מורידין עושין - שאם חסרה
- 19 מתפילין מוזה, קלף כותבין עליו במקום בשר
- 20 כו' - אלמא תפילין אי אפשר לעשות מוזה,
- 21 דהא על הקלף נכתבו ומשני למצוה - מצות
- 22 תפילין על הקלף ומוזה אדוכסוסטוס, אבל אם
- 23 שינה אין בכך כלום, הילכך אם מורידין עושין,
- 24 **והתניא שינה פסול** - ומשני: בתפילין קמירי, דאם
- 17 **ארינות, שמע מינה**. רב נתמן פר יצחק **אמר**: מצוה לעשותן סתומות, ואי עבדינהו
- 18 פתוחות - שפיר דמי, ומאי פתוחות דקאמר רבי שמעון בן אלעזר - אף פתוחות.
- 19 **לימא מסייע ליה**: פיצא בו, ספר תורה שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מוזה,
- 20 **לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה**; הא מורידין - עושין, אמאי? **הבא**
- 21 **סתומות והבא פתוחות!** - דלמא להשלים. הא מורידין - עושין? **והתניא: הלכה**
- 22 **למושה מפיני - תפילין על הקלף ומוזה על דוכסוסטוס**; קלף במקום בשר, דוכסוסטוס
- 23 **במקום שער!** - למצוה. **והתניא: שינה פסול!** - בתפילין. **והתניא: שינה בין**
- 24 **בזה ובין בזה פסול!** - אידי ואידי בתפילין, והא דכתבינהו אקלף במקום שער, והא דכתבינהו
- פתוחה מראשה - פתוחה, פתוחה מטופה - פתוחה, פתוחה כמאן ומכאן - סתומה. ודבר תימה הוא, דלפי הירושלמי משמע לכאורה דאם מסיים פרשה באמצע שיטה ואחר כך
- מתחיל לכתוב באמצע שיטה שתחתיה, שזו היא נקראת סתומה, ואין יתכן זה? נמי גרע מפתוחה מראשה לחוד או פתוחה מסופה לחוד? ונראה לפרש: דקאי לפרשי מילתיה דרב,
- דאז דאמר הלכה כדברי מי שפרש פתוחה - כגון שיעשה פתוחה מראשה, או פתוחה מסופה, או פתוחה באמצע ומכאן ומכאן סתומה. והאי "מכאן ומכאן" דקאמר אסתומה דבשר
- דכי קאי, ולא אפתוחה דקמיה, דהדיא פתוחה באמצע איקרי. ואף על גב דבעלמא מקרי סתומה, כי האי גונא לא איחישין גבי מוזה, דכיון דטעם משום דאין זה מקומה. ומתיישב
- בכך דלא קשיא דהדיא דירושלמי אתלמודו שלנו אליבא דרב. מפי רבי. **מנעל** לבתחילה איכא בינייהו - אף על גב דקיימא לן (בבא בתרא קיד, ב) רבה ורבי יוסף - הלכה כרבה,
- בר משרה ענין ומחצה, ולרבה אין חולצין במנעל לבתחילה, עכשיו נהנין לחלול במנעל לפי שאין אנו בקיין בסגול. אי נמי, במילתא דקאמרי משמיה דאחרינן אפשר דהלכה
- כרב יוסף. מפי רבי. **דילמא להשלים** - פירש בקנטרס: שאם חסרה מוזה שיטה אחת, אי לאו דאין מורידין, היו נוטלין שיטה אחת מספר תורה ותופרין במוזה. והא דאמרין
- דירושלמי בפרק קמא דמגילה, דתפילין ומוחות אין נכתבין אלא על עור אחד - והדיא בשלא תפר העורות זה בזה. ויש עוד לפרש: להשלים - כגון דפרשת "שמע" בן עמוד,
- והוסיף פרשת "והיה אם שמע" בגליון שלמטה. או פרשת "והיה אם שמע" בתחלת עמוד, והוסיף "שמע" בגליון שלמעלה. מפי רבי. **הא** מורידין עושין - אף על גב דנהנין
- בתפילין של יד ארבע שטיין, ובשל ראש שבע שטיין, ובמוזה עשרים וחמש שטיין, אם שינה לא פסול. מפי רבי. **תפילין** על הקלף מוזה על דוכסוסטוס - ושנין פסולין אגיל,
- וספר תורה כשירה אגיל, כדמוכח בפרק "המוציא יין" (שבת עט, ב). ותימה: דלא חשיב ליה ביהדי "אין בין ספרים לתפילין ומוחות" בפרק קמא דמגילה (ת, ב) ויש לפרש: דלא איירי
- דבר שכתובין בו, כדאשכחן (שם, א, ב) גבי "אין בין שבת ליום הכיפורים" דלא חשיב אכילה, וגבי "אין בין יום טוב לשבת" דלא חשיב סקילה. אי נמי, משום דתפילין ומוחות לאו
- מוד עבמא מיפסלן אגיל. ולא דמו לאשורית דהוי מחד טעמא, משום דכתיב "והיו". מפי רבי. **אידי** ואידי בתפילין הא דכתבינהו אקלף במקום שער והא דכתבינהו אדוכסוסטוס
- במקום בשר - פירש: אף במקום בשר, והוא הדין במקום שער, דלא הכשיר תפילין אלא על הקלף. וקשה, דלא משני "אלא אידי ואידי במוזה", דהוי השתא שינה בזה ובה מענין
- אחד, מוזה כשירה אשנוד, ולא מיפסל כלל אלא מחמת שני מקום. דלמאי דמוקי לה אתפילין מיפסלי אדוכסוסטוס מורי טעמי, דאי - דדינן אקלף, חורא - דדינן אקלף, דבשר
- אשיער, והוא שינה וכתב במקום בשר. ובענין זה קשה בפרק "המוציא יין" (שבת עט, ב), דמשני להם איכא: אידי ואידי אמוזה, גבי הא דאמר רבא דהם: דוכסוסטוס הרי הוא כקלף
- וכותבין עליו תפילין, והא תניא: תפילין על הקלף ומוחה על דוכסוסטוס! למצוה. והא תניא: שינה בזה ובה פסול! אידי ואידי אמוזה, הא דכתב אקלף במקום שער, והא דכתב
- אדוכסוסטוס במקום בשר. והשתא קשיא. דהוא ליה לשנוי: אידי ואידי אתפילין, דכשרין אשנודם, והוי שנייניא מענין אחד כענין שפירש כאן! ופירש שם הרב רבינו יוסף. דמדלא
- והייך כן נראה דתפילין אם שינה לכתוב בקלף במקום שער - לא פסל, כמו שלא פסל אם שינה ממצותן וכתב אדוכסוסטוס. ובענין זה נוכל לתרץ בשמעתין, דלכך לא תירץ אידי
- ואידי אמוזה, דכיון דכשירה כשענה מצוהה וכתבה אקלף - הוא הדין דכשירה כשכתבה אדוכסוסטוס במקום בשר. ועוד יז לתרץ, דלא הוי מצו לשנוי הא: אידי ואידי אמוזה,
- דכל במה דלא אשמעינן דמוחה כשירה משנייהם - לא שייך למיתני: שינה בזה ובה פסול. אבל כל דין תפילין כבר אשמעינן, ובענין זה יש לתרץ בפרק "המוציא יין" (שם). מפי רבי.
- הא

ועושה ריח מלמעלה וריח מלמטה - מן הצדדים לא פירש. ושמו כיון דבזכר
 מ"אחד" כלפי "שמע" צריך לבתחילה כדי לגול בדיקה. כעין ספר תורה.
 מפי רבי. **והאידינא** נהוג עלמא בסתומות - פירש בקנטרס: דכשיה כתוב בתחילת
 שיטה ובסוף שיטה והריח באמצע - זו היא סתומה. ואנו נהנין לתני חלק מעט
 בתחילת שיטה ואחר כך מתחיל "והיה אם
 שמע", ושמו גם זה קרי סתומה. ורבינו תם
 מפרש: דכשמיסין מסיים פסוק באמצע שיטה
 ומניח עד סוף שיטה כשיעור "למשפחותיכם"
 - זו היא פתוחה, ואם לא נשתיר בסוף
 שיטה כשיעור חלק "למשפחותיכם" מניח שיטה
 שניה ומתחיל וכותב בשלישית, וזו היא פתוחה.
 וסתומה - כל שכותב בתחילת שיטה וסוף
 שיטה ומניח חלק באמצע כדי לכתוב בו ש
 שתי אותיות או יותר, וזו היא סתומה. סדורה
 - כל שכותב והולך השיטה עד חציה או
 עד שלישיתה ומניחה, ומתחיל לכתוב בשיטה
 שתחתיה כנגד תנחה של שיטה העליונה, וזו
 היא סדורה. זה מצא רבינו תם בסידור קדומים.
 ובמסכת סופרים מצא: איזו היא פתוחה -
 כל שלא התחיל בראש השיטה, ואיזו היא
 סתומה - כל שהניח באמצע שיטה. ובמה
 יניח בראש שיטה וזהא נקראת פתוחה - כדי
 לכתוב שם של שלש אותיות. וגר לפרשה
 בסוף הדין (ושירי) שיטה אחת מלמעלה,
 ואם שירי מלמטה כדי לכתוב שם של שלש
 אותיות מתחיל מלמעלה. ועוד בירושלמי בפרק
 קמא דמגילה קאמר בהדיא דפתוחה מראשה
 - פתוחה. מתוך כל הני קשה אמננה דידן,
 דשבקינן חלק בראש שיטה ואחר כך מתחילין
 "והיה אם שמע", והתלמוד קאמר דהאידינא
 נהוג עלמא בסתומותו ושמו סמכין אחדאי
 דירושלמי דפליג אתלמודא דידן, דמסקין הבא
 כי אמר רב אריוח ולא אפתוחות, והתם פסיק
 רב בהדיא כמאן דאמר פתוחות. והכי איתא
 דהם: מוזה אית תנא תני פתוחות ואית תנא
 תני סתומות. שמואל בר שילת בשם רב: הלכה
 כדברי מי שאומר פתוחה, שאין זה מקומה.
 פתוחה מראשה - פתוחה, פתוחה מטופה - פתוחה, פתוחה כמאן ומכאן - סתומה. ודבר תימה הוא, דלפי הירושלמי משמע לכאורה דאם מסיים פרשה באמצע שיטה ואחר כך
 מתחיל לכתוב באמצע שיטה שתחתיה, שזו היא נקראת סתומה, ואין יתכן זה? נמי גרע מפתוחה מראשה לחוד או פתוחה מסופה לחוד? ונראה לפרש: דקאי לפרשי מילתיה דרב,
 דאז דאמר הלכה כדברי מי שפרש פתוחה - כגון שיעשה פתוחה מראשה, או פתוחה מסופה, או פתוחה באמצע ומכאן ומכאן סתומה. והאי "מכאן ומכאן" דקאמר אסתומה דבשר
 דכי קאי, ולא אפתוחה דקמיה, דהדיא פתוחה באמצע איקרי. ואף על גב דבעלמא מקרי סתומה, כי האי גונא לא איחישין גבי מוזה, דכיון דטעם משום דאין זה מקומה. ומתיישב
 בכך דלא קשיא דהדיא דירושלמי אתלמודו שלנו אליבא דרב. מפי רבי. **מנעל** לבתחילה איכא בינייהו - אף על גב דקיימא לן (בבא בתרא קיד, ב) רבה ורבי יוסף - הלכה כרבה,
 בר משרה ענין ומחצה, ולרבה אין חולצין במנעל לבתחילה, עכשיו נהנין לחלול במנעל לפי שאין אנו בקיין בסגול. אי נמי, במילתא דקאמרי משמיה דאחרינן אפשר דהלכה
 כרב יוסף. מפי רבי. **דילמא להשלים** - פירש בקנטרס: שאם חסרה מוזה שיטה אחת, אי לאו דאין מורידין, היו נוטלין שיטה אחת מספר תורה ותופרין במוזה. והא דאמרין
 דירושלמי בפרק קמא דמגילה, דתפילין ומוחות אין נכתבין אלא על עור אחד - והדיא בשלא תפר העורות זה בזה. ויש עוד לפרש: להשלים - כגון דפרשת "שמע" בן עמוד,
 והוסיף פרשת "והיה אם שמע" בגליון שלמטה. או פרשת "והיה אם שמע" בתחלת עמוד, והוסיף "שמע" בגליון שלמעלה. מפי רבי. **הא** מורידין עושין - אף על גב דנהנין
 בתפילין של יד ארבע שטיין, ובשל ראש שבע שטיין, ובמוזה עשרים וחמש שטיין, אם שינה לא פסול. מפי רבי. **תפילין** על הקלף מוזה על דוכסוסטוס - ושנין פסולין אגיל,
 וספר תורה כשירה אגיל, כדמוכח בפרק "המוציא יין" (שבת עט, ב). ותימה: דלא חשיב ליה ביהדי "אין בין ספרים לתפילין ומוחות" בפרק קמא דמגילה (ת, ב) ויש לפרש: דלא איירי
 דבר שכתובין בו, כדאשכחן (שם, א, ב) גבי "אין בין שבת ליום הכיפורים" דלא חשיב אכילה, וגבי "אין בין יום טוב לשבת" דלא חשיב סקילה. אי נמי, משום דתפילין ומוחות לאו
 מוד עבמא מיפסלן אגיל. ולא דמו לאשורית דהוי מחד טעמא, משום דכתיב "והיו". מפי רבי. **אידי** ואידי בתפילין הא דכתבינהו אקלף במקום שער והא דכתבינהו אדוכסוסטוס
 במקום בשר - פירש: אף במקום בשר, והוא הדין במקום שער, דלא הכשיר תפילין אלא על הקלף. וקשה, דלא משני "אלא אידי ואידי במוזה", דהוי השתא שינה בזה ובה מענין
 אחד, מוזה כשירה אשנוד, ולא מיפסל כלל אלא מחמת שני מקום. דלמאי דמוקי לה אתפילין מיפסלי אדוכסוסטוס מורי טעמי, דאי - דדינן אקלף, חורא - דדינן אקלף, דבשר
 אשיער, והוא שינה וכתב במקום בשר. ובענין זה קשה בפרק "המוציא יין" (שבת עט, ב), דמשני להם איכא: אידי ואידי אמוזה, גבי הא דאמר רבא דהם: דוכסוסטוס הרי הוא כקלף
 וכותבין עליו תפילין, והא תניא: תפילין על הקלף ומוחה על דוכסוסטוס! למצוה. והא תניא: שינה בזה ובה פסול! אידי ואידי אמוזה, הא דכתב אקלף במקום שער, והא דכתב
 אדוכסוסטוס במקום בשר. והשתא קשיא. דהוא ליה לשנוי: אידי ואידי אתפילין, דכשרין אשנודם, והוי שנייניא מענין אחד כענין שפירש כאן! ופירש שם הרב רבינו יוסף. דמדלא
 הייך כן נראה דתפילין אם שינה לכתוב בקלף במקום שער - לא פסל, כמו שלא פסל אם שינה ממצותן וכתב אדוכסוסטוס. ובענין זה נוכל לתרץ בשמעתין, דלכך לא תירץ אידי
 ואידי אמוזה, דכיון דכשירה כשענה מצוהה וכתבה אקלף - הוא הדין דכשירה כשכתבה אדוכסוסטוס במקום בשר. ועוד יז לתרץ, דלא הוי מצו לשנוי הא: אידי ואידי אמוזה,
 דכל במה דלא אשמעינן דמוחה כשירה משנייהם - לא שייך למיתני: שינה בזה ובה פסול. אבל כל דין תפילין כבר אשמעינן, ובענין זה יש לתרץ בפרק "המוציא יין" (שם). מפי רבי.
 הא

הא מורידין עושין הוא בעיא שרטוט — ואם תאמר: דילמא במשרטט ויש לומר: דלא היו רגילין לשרטט ספר תורה ותפילין, כיון דלא בעו שרטוט, כדאמרין בירושלמי בפרק קמא דשבט: כל הפסוק מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, ובסדר רב עמרם מביא: והא דאמרין בסוף פרק קמא דמגילה (טו, ב): "דברי שלום ואמת" — מלמד שצריכה שרטוט באמיתה

של תורה — לא כמו שפירש שם בקונטרס דמיירי בספר תורה ממש, אלא במזוזת קאמר, שהיא אמיתה של תורה, שיש בה מלכות שמים, וכדמוכח הכא דמזוזת בעיא שרטוט, ותדע, דאי בספר תורה כפירוש הקונטרס, היה לו לדרוש מדנקראת ספר, כדדרשין התם דרשא אחריית מדנקראת ספר, ומיהו יש לומר, דאי מדנקראת ספר היה לה לומר לאשכוחי חד ענינא דלא ליבעי שרטוט, כיון דנקראת כמו כן איגרת, כדאמרין גמי (מגילה ט, א) לענין תפירה דלא צריך לתפירה כולה בגדין, ובירושלמי משמע כפירוש הקונטרס, דמספר תורה עצמה יליף, דקאמר התם: נאמר כאן "דברי שלום ואמת" ונאמר להלן "אמת נקה ואל תמכור", מה להלן צריך שרטוט אף כאן צריך שרטוט, משמע דאיידי בכל התורה כולה, דאכל התורה כולה כתיבא קרא, ואמר רבינו תם: דספר תורה בעי שרטוט משום (שמות טו) "זה אלי ואנוהו", אבל תפילין דמכוסין בעור לא בעו שרטוט, אלא שייך בהו ניו, וקצת תימה: דבמסור יליפין מזוזת מספר תורה בגוזה שזו כתיבא כתיבה לענין כתיבת אגרת, ואמאי לא יליפין מינה ספר תורה ממוזה לענין שירטוט? וכי תימא: לענין כתיבה לא יליפין — הא לקמן בעי למילף לענין כתיבה על האבנים! ומחא דאמרין במסכת סופרים (פרק א): משרגלין בקנים ובתובין בדיה עוד נמי אמרין התם דכל ידיעה שאינה מסורגלת פסולה — משם אין ראיה, דידלמא בשרטוט עליון איירי, דאי אפשר לכתוב שלש תיבות או ארבע בלא שרטוט, כדחנניא בפרק קמא דגיטין (ו, ב), אבל שרטוט בין שיטה לשיטה אפשר דלא בעיא, ומחא אורי שנהנין לכתוב באגרות שלומים ארבע חמש תיבות מן הפסוק בלא שרטוט — משום דלא אסרו אלא דוקא שכותב הפסוק לדרשא, כי הדאז עובדא דרבי אביתר דגיטין, אבל מה שאדם כותב באגרת מן הפסוק לרבר צחות שני בלא שרטוט, ומיהו משמע בירושלמי דאסור בכל ענין, שאפילו באגרת שלומים היו מהפכים הפסוק ולא היו כותבים אותו ככתבו,

דקאמרין בפרק שלישי דמגילה: מהו מיכתב תרתין תלת מילין מן הפסוק? מר עוקבא שלח לריש גלותא דדחה דמיך וקא: "ביומרי ישראל אל תשמוח (ישראל אל) בעמים (אל) גיל", וחולק על התלמוד שלנו דקאמר בגיטין (ו, א) דשירטט וכתב ליה, רבי זעירא כתב: "ולא זכר יואש המלך", ולא כתב כדכתיב "המלך יואש", רבי ירמיה שלח כתב לרבי יודן: לשנוא את אהובין ולאחוב את שונאין", שלח רבי אבהו: "אבל תמר תמורדים בתמורדיה היא עומדת ובקשנו למתקא ולשווא צרף צרף" (ירמיה ו), רבי מנא שלח כתב לרבי אושעיא בר שמאי: "ראשית מנער היה ואחריתו מאז תשיאר" (איוב כ), מפי רבי. **אסור** לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה — בירושלמי בפרק "מי שמת" אמרין: חיבה שהיא מליאה ספרים נותנת לראש המטה ואינו נותנה למרגלות המטה, רבי אבין בשם רב הונא: והוא שתהא מטה גבוהה עשרה טפחים, ולא יהו רגלי המטה נוגעין בתיבה, עוד קאמר: לא ישב אדם על גבי ספסל שספר תורה מונח עליה, ומעשה רבי אליעזר בר, אם היה נתון על גבי דבר אחר מותר, עד כמה? רבי אבא בשם רב הונא: טפה, רבי ירמיה בשם רבי זורא: כל שהוא. **דאמר** רבה בר רב הנה אמר רבי יוחנן מותר לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה — נראה להלכה כרבי יוחנן לגבי רב הונא, דאפילו לגביה רב רביה הלכה כמותו, כדאמר (ביצה ד, א), ותלמידיו דרובא לא סברי כוותיה, דבעי לאותובי ספר תורה אפרייה בפרק תרמא דמועד קטן (כא, א), מפי רבי. **כתבה** אגרת פסולה מאי טעמא אתיא כתיבה כתיבה מספר פירש בקונטרס: איגרת — וקשה: דלעיל אמרין שרטוט של מזוזת הבלה למשה מסיני, והכא יליף כתיבה כתיבה: ומפרש רבינו תם: אגרת — מקרא ולא מסורה, שלא דקדק בחסידות ויתירות אלא כתיבה בעלמא, והא דילף כתיבה כתיבה — לא כמו שפירש בקונטרס מיכתב לה ספר כריתות, דכמה חסידות ויתירות יש בגז, "דיתיהוויין" דיתיהוויין חמשה חמשה יודין, וגם חסידות כגון "למחק", ושרטוט נמי אשכחן דבעי בגז, ועוד, מ"ספר" הכתוב בגז לאו למעוטי אגרת, דלספירת דברים הוא דאגרת, כדאמרין בגיטין (כא, ב), ומיהו, בפרק שני דגיטין (ב, ב) דאמרין "ספר" וגז אתא למעוטי ענינא ושלשה ספרים, והוא הדין דנמעינ נמי כתבו אגרת, כמו בפרק שני דטוטה (ז, ב) דדרשין תריוויין מ"ספר", ועוד יש לפרש, דילף הכא מוטטה, דממעטין בפרק שני דטוטה כתבה איגרת מדכתיב "בספר", ובפירוש הקונטרס לשון אחר, דילף מיכתוב זאת זכרון, וצריך עיון, אמאי לא יליפין ליה גז כתיבה כתיבה דליפסול כתיב (או) מדכתיב ביה "ספר" ואין לפרש אגרת רוצה לומר בעגודים קצרים שאינם רחבים כשלש פעמים "למשפחותיכם", כדאמר לעיל (ל, א), ולא ירבה בדפין שנראה באגרת, דהא אמרין לעיל: מזוזת שעשאתה שתי שלש ואחת כשירה, ואף על פי שפירשתי שצריך לדקדק בחסידות ויתירות, אין להקשות מהא דתנן בפרק "השואל" (בבא מציעא קא, ב) דמשכיר חייב בכל דבר שהוא מעשה אומן, ומשמע בגמרא דשובר חייב במזוזת דרובת הדר היא, דהתם לא מיירי אלא בבנייני הבית, ומקום מזוזת נמי דהוי על השוכר, כדאמר התם משום דלא מעשה אומן הוא דאיפשר בגובתא דקניא, היינו מעשה שהוא בגוף הבית עצמו, מפי רבי. **סננה** ואין בה מצוה — פירש בקונטרס: כיון דעשאה שלא כהילכתה אין הבית משתמר מפני המוקץ, וקשה לרבינו תם: דאם כן הוה ליה למימר הכי: אבל העשויה שלא כהילכתה! ונראה: דתלמא במקל נוקה בה ראשו, דלאו אדעתיה, וכן אחורי הדלת, רגילה לחיות בולטת ומכה בה ראשו, והא דאמר בפרק "השואל" (בבא מציעא קב, א), אפשר בגובתא דקניא, ופירש שם בקונטרס דתלי ליה בגובתא דקניא חלול — לא תלי ממש קאמר, מפי רבי. כתבה

דאם כתבן אדוכסוסטוס פסול, אבל מזוזת אקלף שפיר דמי, והא **בעיא שרשט** — כדמפרש לקמן, ובתפילין לא אשכחן דבעי שרטוט: מנרם גריסין — רחוקים הם בפי כל אדם ואין טועין בהם, דילכך אין צריך להעתיקם מספר אחר. **כף כדא אמריתא** — כפה כד על הארץ, ותניא **ספר תורה** עליו — לפי שהיה ספר תורה מונח על ראשה, והיה רוצה לישב על המיטה, ונרמף לו — מרוב צער במי שהכישו נחש, על גבי קרקע — היה ספר תורה מושלך, דאיכא ביומא יתירא, לכך ננטעי, כתבה איגרת — בלא שרטוט, ולא דקדק בחסידות ויתירות, כאיגרת בעלמא, כתיבה כתיבה — "וכתבתם על מזוזות" "וכתב לה ספר כריתות", אי נמי, "כתוב זאת זכרון בספר", מה ספר רב דקדוק — אף מזוזת בעיא דקדוק, **תלמא** — למזוזת על הפתח במקל, שהחיתא אחורי הדלת — שקבעה בכותל אחורי הדלת, **סננה** — מן המוקצים, שאין הבית משתמר בה עד שיקבענה בצורת הפתח כהילכתה, היו עושין בפונדקיותיהן כן — פונדק היינו בית שלני בו עוברי דרכים בדרך, ואין חייבין במזוזת, דלאו דירת קבע הוא, כדחנניא לקמן ב"התכלת" ומד, א: הדר בפונדק בארץ ישראל כל שלשים יום פטור מן המזוזת, ושל בית מנובן המלך, כשהיו מהלכים בדרך נושאין מזוזות עמהם ותולין אותן בפונדק במקל עד הבקר ובח למזוזת, לפי שלא היו רדין לעולם דירת קבע, אלא תולין היה מעיר לעיר במלכותו, בתוך חלל הפתח — ולא במכוף, פשיטא בשעריך כתיב — דהיינו מקום סגירת השער, בנפח

דאמר רבה בר רב הנה אמר רבי יוחנן: מותר לישב על גבי מוטה שספר תורה מונח עליה, ואם לחשוד אדם לומר: מעשה ברבי אלעזר שהיה יושב על המוטה ונזפר שספר תורה מונח עליה, ונשמט וישב על גבי קרקע, ודומה כמי שהפישו נחש - התם ספר תורה על גבי קרקע הוה, אמר רב יהודה אמר שמואל: כתבה אגרת - פסולה; מאי טעמא? אתיא כתיבה כתיבה כתיבה מספר, ואמר רב יהודה אמר שמואל: תלמא כתיבה כתיבה, מאי טעמא? "בשעריך" בעינן, תניא גמי הכי: תלמא כתיבה כתיבה או שהחיתא אחר הדלת - סננה ואין בה מצוה, של בית מנובן המלך היו עושין בפונדקיותיהן כן, וכן למזוזת, ואמר רב יהודה אמר שמואל: מצוה להחיתא בתוך חללו של פתח, פשיטא, "בשעריך" אמר רב הונא! - סלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבא: מצוה להחיתא

בנפח

דאמרין בפרק שלישי דמגילה: מהו מיכתב תרתין תלת מילין מן הפסוק? מר עוקבא שלח לריש גלותא דדחה דמיך וקא: "ביומרי ישראל אל תשמוח (ישראל אל) בעמים (אל) גיל", וחולק על התלמוד שלנו דקאמר בגיטין (ו, א) דשירטט וכתב ליה, רבי זעירא כתב: "ולא זכר יואש המלך", ולא כתב כדכתיב "המלך יואש", רבי ירמיה שלח כתב לרבי יודן: לשנוא את אהובין ולאחוב את שונאין", שלח רבי אבהו: "אבל תמר תמורדים בתמורדיה היא עומדת ובקשנו למתקא ולשווא צרף צרף" (ירמיה ו), רבי מנא שלח כתב לרבי אושעיא בר שמאי: "ראשית מנער היה ואחריתו מאז תשיאר" (איוב כ), מפי רבי. **אסור** לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה — בירושלמי בפרק "מי שמת" אמרין: חיבה שהיא מליאה ספרים נותנת לראש המטה ואינו נותנה למרגלות המטה, רבי אבין בשם רב הונא: והוא שתהא מטה גבוהה עשרה טפחים, ולא יהו רגלי המטה נוגעין בתיבה, עוד קאמר: לא ישב אדם על גבי ספסל שספר תורה מונח עליה, ומעשה רבי אליעזר בר, אם היה נתון על גבי דבר אחר מותר, עד כמה? רבי אבא בשם רב הונא: טפה, רבי ירמיה בשם רבי זורא: כל שהוא. **דאמר** רבה בר רב הנה אמר רבי יוחנן מותר לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה — נראה להלכה כרבי יוחנן לגבי רב הונא, דאפילו לגביה רב רביה הלכה כמותו, כדאמר (ביצה ד, א), ותלמידיו דרובא לא סברי כוותיה, דבעי לאותובי ספר תורה אפרייה בפרק תרמא דמועד קטן (כא, א), מפי רבי. **כתבה** אגרת פסולה מאי טעמא אתיא כתיבה כתיבה מספר פירש בקונטרס: איגרת — וקשה: דלעיל אמרין שרטוט של מזוזת הבלה למשה מסיני, והכא יליף כתיבה כתיבה: ומפרש רבינו תם: אגרת — מקרא ולא מסורה, שלא דקדק בחסידות ויתירות אלא כתיבה בעלמא, והא דילף כתיבה כתיבה — לא כמו שפירש בקונטרס מיכתב לה ספר כריתות, דכמה חסידות ויתירות יש בגז, "דיתיהוויין" דיתיהוויין חמשה חמשה יודין, וגם חסידות כגון "למחק", ושרטוט נמי אשכחן דבעי בגז, ועוד, מ"ספר" הכתוב בגז לאו למעוטי אגרת, דלספירת דברים הוא דאגרת, כדאמרין בגיטין (כא, ב), ומיהו, בפרק שני דגיטין (ב, ב) דאמרין "ספר" וגז אתא למעוטי ענינא ושלשה ספרים, והוא הדין דנמעינ נמי כתבו אגרת, כמו בפרק שני דטוטה (ז, ב) דדרשין תריוויין מ"ספר", ועוד יש לפרש, דילף הכא מוטטה, דממעטין בפרק שני דטוטה כתבה איגרת מדכתיב "בספר", ובפירוש הקונטרס לשון אחר, דילף מיכתוב זאת זכרון, וצריך עיון, אמאי לא יליפין ליה גז כתיבה כתיבה דליפסול כתיב (או) מדכתיב ביה "ספר" ואין לפרש אגרת רוצה לומר בעגודים קצרים שאינם רחבים כשלש פעמים "למשפחותיכם", כדאמר לעיל (ל, א), ולא ירבה בדפין שנראה באגרת, דהא אמרין לעיל: מזוזת שעשאתה שתי שלש ואחת כשירה, ואף על פי שפירשתי שצריך לדקדק בחסידות ויתירות, אין להקשות מהא דתנן בפרק "השואל" (בבא מציעא קא, ב) דמשכיר חייב בכל דבר שהוא מעשה אומן, ומשמע בגמרא דשובר חייב במזוזת דרובת הדר היא, דהתם לא מיירי אלא בבנייני הבית, ומקום מזוזת נמי דהוי על השוכר, כדאמר התם משום דלא מעשה אומן הוא דאיפשר בגובתא דקניא, היינו מעשה שהוא בגוף הבית עצמו, מפי רבי. **סננה** ואין בה מצוה — פירש בקונטרס: כיון דעשאה שלא כהילכתה אין הבית משתמר מפני המוקץ, וקשה לרבינו תם: דאם כן הוה ליה למימר הכי: אבל העשויה שלא כהילכתה! ונראה: דתלמא במקל נוקה בה ראשו, דלאו אדעתיה, וכן אחורי הדלת, רגילה לחיות בולטת ומכה בה ראשו, והא דאמר בפרק "השואל" (בבא מציעא קב, א), אפשר בגובתא דקניא, ופירש שם בקונטרס דתלי ליה בגובתא דקניא חלול — לא תלי ממש קאמר, מפי רבי. כתבה

דְּהָהוּ יְתִיב אַפּוּרָא דְּכֶסֶף תּוֹרָה עֲלֶיהָ - שהיה יושב על מיטה שספר
 תורה מונח עליה, וְכָה לְכָדָא אַרְיָא - ונטל כד וכפה אותו על
 הארץ וְאֵנָּה עֲלֶיהָ - והניח עליו את הספר תורה, וְהָרַר יְתִיב -
 ולאחר מכן התיישב בְּמִיטָהּ. מבארת הגמרא: כֶּסֶד רב הונא
 שֶׁאִסּוּר לִישָׁב עַל גַּבִּי מִיטָה שֶׁסֶּפֶר תּוֹרָה מוֹנֵחַ עָלֶיהָ, וּפְלִגְנָא - ונחלק
 עַל דְּרֵבָה בַּר בַּר חֲנָה, דְּאָמַר רֵבָה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוֹתֵר
 לִישָׁב עַל גַּבִּי מִיטָה שֶׁסֶּפֶר תּוֹרָה מוֹנֵחַ עָלֶיהָ, וְאֵם לְחֶשֶׁד - לחש לך
 אָדָם באונן לומר תשובה לדבר זה על ידי מַעֲשֵׂה שהיה בְּרַבִּי
 אֶלְעָזָר שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל הַמִּיטָה וְנִזְכָּר שֶׁסֶּפֶר תּוֹרָה מוֹנֵחַ עָלֶיהָ, וְנִשְׁמַט
 וְיֹשֵׁב עַל גַּבִּי קָרָקַע, וְמֵרֹב צִעְרוּ הָיָה דוֹמֵה כְּמִי שֶׁהִכִּישׁ נֶחֱשׁ, אֵין
 לַהֲבִיא רֵאיוֹה מִמַּעֲשֵׂה זֶה, הֵתָם - ששם סֶפֶר תּוֹרָה עַל גַּבִּי קָרָקַע
 הָיָה - היה מושלך, ויש בזה בויזן גדול לתורה ולכן היה מצטער
 כל כך.
 הגמרא חוזרת לבאר הלכות כתיבת מוזה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
 שְׁמוּאֵל, כְּתִיבָה אֵת הַמּוֹזָה כְּאִגְרָת, דְּהֵינּוּ בְּלֹא שְׂרִטוּט אוֹ שְׁלֹא
 דְקָדַק בְּחִסְרֵי וּיְתִירוֹת, כְּמוֹ שְׂנֵהוּג בְּכִתִּיבַת אִגְרָת, פְּסוּלָה. מֵאֵי
 מַעֲמָא מוֹזָה שְׁכַתוּבָה כְּאִגְרָת פְּסוּלָה, אֲתֵינָא - דורשים גזירה
 שוה 'כְּתִיבָה' 'כְּתִיבָה' מִסֶּפֶר, שְׁכַתוּבָה נִאֲמַר (דברים י ט) 'וְכָתַבְתֶּם
 עַל מוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ', וּבִגֵּת הִנְקִירָא 'סֶפֶר' נִאֲמַר (שם כד א)
 'וְכָתַב לָהּ סֶפֶר בְּרִיתִי', אוֹ מִשּׁוֹם שְׁנִאֲמַר בְּסֶפֶר תּוֹרָה (שמות יז יד)
 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כָּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בְּסֶפֶר', וְכֵשֶׁם שֶׁסֶפֶר צִירִךְ
 שְׂרִטוּט וּדְקוּק בְּכִתְיָבוֹ כִּי מוֹזָה צְרִיכָה שְׂרִטוּט וּדְקוּק
 בְּכִתְיָבָתָהּ.
 הגמרא מבארת הלכות קביעת מוזה: וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
 שְׁמוּאֵל, הִלָּאָה - את המוזה בְּמַקְל שְׁבַתָּהּ, פְּסוּלָה. מֵאֵי מַעֲמָא
 מוֹזָה הַתְּלוּיָה בְּמַקְל פְּסוּלָה, 'בִּשְׁעָרֶיךָ' גְּעִינָא - צריך שהמוזה
 תהיה קבועה בשער עצמו, כְּמוֹ שְׁנִאֲמַר (דברים י ט) 'וְכָתַבְתֶּם עַל
 מוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ', וּמוֹזָה זוֹ אֵינָה קְבֻעָה בְּשַׁעַר אֲלָא תְלוּיָה
 בְּמַקְל. תֵּינִיא נְפִי הָכִי - וכן שנינו גם בברייתא, הִלָּאָה בְּמַקְל אוֹ
 שְׁהִנִּיחָה בְּכּוֹתֵל שְׁאֵחַר הַדֶּלֶת וְלֹא תַחַת הַמִּשְׁקוּף, סְבָנָה יֵשׁ בָּהּ,
 מִפְּנֵי שֶׁהִבִּית אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר מִן הַמְזִיקִין כְּשֶׁהַמּוֹזָה אֵינָה קְבֻעָה
 בְּצוּרַת הַפֶּתַח כְּהַלְכָתָהּ, וְאֵין בָּהּ מַצָּנָה - ולא יצא בה ידי חובתה.
 וּמִבִּיאָה הַבְּרִייתָא, הָאֲנָשִׁים שָׁל בֵּית מוֹנֵכִי הִמְלִיךְ הָיוּ עוֹשִׂין
 בְּפִנְדֻקוֹתֵיהֶן בָּן - היו תולים מוזה במקל במקומות לינתם כשהיו
 מִהֲלָכִים בְּדֶרֶךְ מַעִיר לַעִיר, כְּדִי לַעֲשׂוֹת זָכָר לְמוֹזָה, שֶׁהָיָה בֵּית
 שְׁלֵמִים בּוֹ עוֹבְרֵי דְרָכִים בְּדֶרֶךְ פֶּטוּר מִן הַמּוֹזָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דִּירָת
 קֶבֶע, אֲלֹא שְׁהִיו עוֹשִׂים זָכָר לְמוֹזָה בְּאֹפֶן כֹּזֵה.
 דִּין נֹסֵף בְּהַלְכוֹת קְבִיעַת מוֹזָה: וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מַצָּנָה
 לְהִנִּיחָה - את המוזה בְּתוֹךְ חֲלָל שֶׁל פֶּתַח וְלֹא מִבְּחוּץ. מִקְשָׁה
 הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא, הָרִי 'בִּשְׁעָרֶיךָ' שְׁהוּא מִקּוֹם סִגִּירַת הַשַּׁעַר אָמַר
 רַחֲמָנָא - נִאֲמַר בְּתוֹרָה וּבְפִסּוּק 'וְכָתַבְתֶּם עַל מוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ'
 (דברים י ט) וּמִחוּץ לַחֲלָל הַפֶּתַח אֵינוֹ מִקּוֹם סִגִּירַת הַשַּׁעַר. מִתְרַצַּת
 הַגְּמָרָא: סְלִקָא דְּעֵתָא אֲמִינָא - היה עולה בדעתך לומר הוֹאִיל וְאָמַר
 רַבָּא, מַצָּנָה לְהִנִּיחָה - את המוזה

דְּכְתִּיבִנְהוּ - שכתב את התפילין אֲדוּכְסוּסְטוּס - על דוכוסטוס
 אֲפִילוֹ בְּמִקּוֹם בָּשָׂר שׁוֹה הֵצַד שְׁכוּתִיבִים בּוֹ עַל הַקֶּלֶף, וְכַל שֶׁכֵּן אִם
 כָּתַב עַל דּוּכְסוּסְטוּס בְּמִקּוֹם שִׁיעַר.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה תִּירוּץ נֹסֵף עַל קוּשִׁייתָהּ: וְאִיִּבְעִית אֵימָא - ואם
 תִּרְצָה תּוֹכֵל לִישָׁב זֹאת כִּי, שְׁכוּנַת הַבְּרִייתָא לְתַפִּילִין וּלְמוֹזָה,
 שֶׁאִם כָּתַב תַּפִּילִין עַל דּוּכְסוּסְטוּס הַתַּפִּילִין פְּסוּלוֹת, וְאִם כָּתַב
 מוֹזָה עַל קֶלֶף הַמוֹזָה פְּסוּלָה, וְאֵין לְהַקְשֹׁת מִדּוּעַ בְּרִייתָא
 הָאֲתֵרַת מְבֹאֵר שֶׁהִטַּעַם שָׁאִין עוֹשִׂים מוֹזָה מִתַּפִּילִין הוּא רַק מִפְּנֵי
 שָׁאִין מוֹרִידִין מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קֵלָה, מִפְּנֵי שְׁדִין 'שִׁנָּה
 בְּזָה וּבָזָה' תִּנְיָא הִיא - נחלקו בו תנאים, דְּתֵינִיא בְּרִייתָא, שִׁנָּה
 בְּזָה וּבָזָה - בתפילין ובמוזה, שכתב תפילין על דוכוסטוס ומוזה
 עַל קֶלֶף, פְּסוּלָה. רַבִּי [אֲחָא מִכְּשִׁיר אֵת הַמוֹזָה מִשּׁוֹם רַבִּי] אֲחָא
 בְּרַבִּי תֵינִיא, וְאֲמַרִי לָהּ - ויש אומרים שרבי אחא אמר הלכה זו
 מִשְׁמִיחַ דְּרַבִּי [עֲקִיבָא] [עֲקִיבָא] בְּרַבִּי תֵינִיא. וְהַבְּרִייתָא שֶׁאִסְרָה
 לַעֲשׂוֹת מוֹזָה מִתַּפִּילִין רַק מִפְּנֵי שָׁאִין מוֹרִידִין מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה
 לְקְדוּשָׁה קֵלָה, סְבֵרָה שְׁמוֹזָה שְׁנִכְתְּבָה עַל קֶלֶף כְּשִׁירָה.
 הַגְּמָרָא מִקְשָׁה קוּשִׁיא נֹסֶפֶת עַל דְּבִרֵי הַבְּרִייתָא שָׁאִין עוֹשִׂים
 מוֹזָה מִתַּפִּילִין מִפְּנֵי שָׁאִין מוֹרִידִין מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קֵלָה.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי הִטַּעַם שָׁאִין עוֹשִׂים מוֹזָה מִתַּפִּילִין הוּא רַק
 מִפְּנֵי שָׁאִין מוֹרִידִים מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קֵלָה, הֵא - אֲבָל
 אִם הָיוּ מוֹרִידִין מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קֵלָה הָיוּ עוֹשִׂין מוֹזָה
 מִתַּפִּילִין, וְהָא בְּעִינָא - והרי מוזה צריכה שְׂרִטוּט, כְּלוּמַר צִירִךְ
 לַעֲשׂוֹת בָּהּ חֲרִיצִים עַל הַקֶּלֶף בְּכָל הַשּׁוֹרֹת שֶׁבֵּהן כּוֹתֵבִים אֵת
 הַפְּרִשּׁוֹת, דְּאָמַר רַב מִנְיּוֹמֵי בַר חֲלָקָה אָמַר רַב הֵמָּא בַר גּוֹרִיָּא
 אָמַר רַב, כָּל מוֹזָה שֶׁאֵינָה מְשֻׁרְטָטָה פְּסוּלָה, וְרַב מִנְיּוֹמֵי בַר חֲלָקָה
 דִּידֵיהּ - עצמו אָמַר, שְׂרִטוּט שֶׁל מוֹזָה הִלָּכָה לְמִשְׁה מְסִינִי, וְאֵילוֹ
 בְּתַפִּילִין לֹא מִצְאָנוּ שֶׁהֵן צְרִיכוֹת שְׂרִטוּט, וְאִם כֵּן אֲפִילוֹ אִם הָיָה
 מוֹתֵר לְהוֹרִיד מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קֵלָה, הָיָה אִסּוּר לַעֲשׂוֹת
 מוֹזָה מִתַּפִּילִין מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְשֻׁרְטָטוֹת. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: דִּין
 שְׂרִטוּט בְּמוֹזָה תִּנְיָא הִיא - נחלקו בו תנאים, דְּתֵינִיא בְּרִייתָא, רַבִּי
 יְרֵמְיָה אָמַר מִשּׁוֹם רַבִּינוּ, תַּפִּילִין וּמוֹזוֹת נִכְתְּבוּת שְׁלֹא מִן הַכְּתָב
 - הִסּוּפֵר הַכּוֹתֵב אֵינוֹ צִירִךְ לַהֲעִיטֵק מִסַּפֵּר אַחֵר, אֲלֹא יִכּוֹל
 לְכּוֹתֵב עַל פִּי זְכֻרֹנוֹ, וְאֵין צְרִיכוֹת שְׂרִטוּט. וְהַבְּרִייתָא שְׁבִיאָרָה
 שֶׁהִטַּעַם שָׁאִין עוֹשִׂים מוֹזָה מִתַּפִּילִין הוּא רַק מִפְּנֵי שָׁאִין מוֹרִידִים
 מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קֵלָה, סְבֵרָה שְׁמוֹזָה אֵינָה צְרִיכָה
 שְׂרִטוּט.
 הַגְּמָרָא מְבִארָת אֵיךְ נִפְסְקָה הַהִלְכָה בְּעֵינֵי שְׂרִטוּט וְכִתְיָבָה מִתּוֹךְ
 הַכְּתָב בְּתַפִּילִין וּמוֹזָה: וְהִלָּכָהּ - וכך הלכה לְמִשְׁה מְסִינִי,
 שֶׁתַּפִּילִין לֹא גְעִי - אֵינוֹ צְרִיכוֹת שְׂרִטוּט, וּמוֹזָה גְעִינָא - צְרִיכָה
 שְׂרִטוּט, וְאֵידי וְאֵידי - וזה וזה, כְּלוּמַר בֵּין תַּפִּילִין וּבֵין מוֹזָה,
 נִכְתְּבוּת שְׁלֹא מִן הַכְּתָב. מֵאֵי מַעֲמָא נִכְתְּבוּת שְׁלֹא מִתּוֹךְ הַכְּתָב,
 מִשּׁוֹם שֶׁהֵן מִיגְרָס גְּרִיסִין - רְהוּטוֹת בְּפִי כָל אָדָם, וְאֵין טוּעִים בָּהֶן.
 הַגְּמָרָא דָּנָה הָאֵם מוֹתֵר לִשְׁבֹּת עַל מִיטָה שֶׁסֶפֶר תּוֹרָה מוֹנֵחַ עָלֶיהָ:
 אָמַר רַב חֲלָבֹה, אֲמַר חִימְיָה לְרַב הוּנָא - אֵנִי רֵאִיתִי אֵת רַב הוּנָא

כך היה נשמע הלשון מרבנו הזקן בדבקותו, מי לי בשמים
 ועמך לא חפצתי בארץ, אינני רוצה מאומה, אינני רוצה את גן-
 העדן שלך, אינני רוצה את עולם הבא וכו' שלך אני רוצה אך
 ורק אותך בעצמך.

ממאמר יו"ד שבט, ה'תשל"ה

בַּמִּנְחָה הַשְּׁמוּאל לְשֵׁנוֹת הָרִבִּים, דְּהֵינּוּ שֶׁאֵם הִיָּה חָלַל הַפֶּתַח בְּעוֹבֵי
כְּמֵה טַפְחִים, יֵשׁ לְהַנִּיחַ אֶת הַמִּזְוָה בְּטַפַּח הַסְמוּךְ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים,
אִם כֵּן הֵינּוּ יְכוּלִים לומר שֶׁמֶה דְּמִרְחָק מַעְלִי - כְּמֵה שֶׁהַמִּזְוָה
רְחוּקָה יוֹתֵר מִן הַבֵּית עֲדִיף, קָא מְשַׁמֵּעַ לָן שֶׁאֵין הַדִּין כֵּן, אֲלֵא יֵשׁ
לְקַבֵּעַ אֶת הַמִּזְוָה בְּתוֹךְ חָלַל הַפֶּתַח.
הַגְמָרָא מְבֹאֵרֵת דִּין נוֹסֵף בַּהֲלֻכוֹת מִזְוָה: וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
שְׁמוּאֵל, בְּתִבָּה אֶת הַמִּזְוָה עַל שְׁנֵי דְפִין - בְּשֵׁנֵי עֲמוּדִים, מְקַצֶּתָּהּ
בְּעֻמָּא אַחַד וּמְקַצֶּתָּהּ בְּעֻמָּא שְׁנִי, פְּסוּלָהּ. מִיתִיבִי - הִקְשׁוּ בְּנֵי
הַיִּשִּׁיבָה עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל, שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָא, בְּתִבָּה עַל שְׁנֵי דְפִין
וְהִנֵּיחָהּ בְּשְׁנֵי סִיפִין - בְּשֵׁנֵי צִדֵּי הַפֶּתַח, פְּסוּלָהּ. מִדִּיִּקָּת הַגְמָרָא:
דְּבָרֵי הַבְּרִיָּא מְבֹאֵר שֶׁאֵם הִנֵּיחָה בְּשֵׁנֵי סִיפִין פְּסוּלָה, הָא -
אֲבָל אִם הִנֵּיחָה בְּסָף אֶחָד - בְּצַד אֶחָד שֶׁל הַפֶּתַח, הַמִּזְוָה בְּשִׁירָה,
וְקִשָּׁה עַל שְׁמוּאֵל שֶׁאִמְרָה שֶׁמִּזְוָה הַכְּתוּבָה בְּשֵׁנֵי עֲמוּדִים פְּסוּלָה
אֲפִילוּ אִם הִיא מְנוּחָת בְּצַד אֶחָד. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֵין כּוּוֹנֵת
הַבְּרִיָּא שֶׁרָק אִם הִנֵּיחָ אֶת הַמִּזְוָה בְּשֵׁנֵי סִיפִין הִיא פְּסוּלָה, אֲלֵא
רְאוּיָה לְשְׁנֵי סִיפִין קָאמַר - הַבְּרִיָּא אִמְרָה שֶׁמִּזְוָה הַכְּתוּבָה בְּשֵׁנֵי
עֲמוּדִים אֲפִילוּ הֵם בִּירֵיעָה אַחַת אֲלֵא שֶׁהַשְּׂאִיר רוּחַ חֶלֶק בֵּינֵיהֶם,
בְּאוּפֵן שְׂרָאוּיָה הַמִּזְוָה לְחֶלֶק אוֹתָהּ לְשְׁנֵי חֻלְקִים וְלִהְיִיחֵם בְּשֵׁנֵי
צִדֵּי הַפֶּתַח, הַמִּזְוָה פְּסוּלָה אִף כְּשֶׁהִיא מְנוּחָת עַל צֶד אֶחָד, וְנִמְצָא
שֶׁהַבְּרִיָּא מְסִיעֶת לְדִינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל.
דִּין נוֹסֵף בַּהֲלֻכוֹת קְבִיעַת מִזְוָה: נֹאמַר בְּתוֹרָה (דְּבָרִים טו) 'וְכִתְבֶתֶם
עַל מִזְוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ, וְדִרְשׁוּ חֻמִּים (לִקְצוֹן לֵד) 'בֵּית' -
בֵּיתְךָ, כְּלוֹמַר שֶׁהַמִּזְוָה צָרִיכָה לְהִקְבֵּעַ דְּרָךְ 'בֵּיתְךָ', דְּהֵינּוּ
מִצַּד יָמִין שֶׁל הַכְּנִיסָה אֶל הַבֵּית, וְלֹא מִצַּד יָמִין שֶׁל הַיִּצִּיאָה
מִהַבֵּית. וְלִכְּן בֵּית שֶׁפִּתְחוֹ פֶּתוּחַ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים שְׁדִרְךָ הַכְּנִיסָה
הִיא מִרְשׁוֹת הָרִבִּים אֶל פְּנִים הַבֵּית, צָרִיךְ לְקַבֵּעַ אֶת הַמִּזְוָה בְּצַד
יָמִין שֶׁל הַכְּנִסָה, בֵּין אִם הִדְלַת נִפְתַּחַת לְצַד פְּנִים וּבֵין אִם הִיא
נִפְתַּחַת לְחוּץ. וְהוּא הַדִּין בְּשֵׁנֵי חֲדָרִים זֶה לְפָנִים מִזֶּה וְחֲדָר אֶחָד
הַהִשְׁתַּמְשׁוּת תִּדְרִיָּה יוֹתֵר מִהַחֲדָר הָאֲחֵר, הַמִּזְוָה צָרִיכָה לְהִקְבֵּעַ
מִצַּד יָמִין שֶׁל הַכְּנִיסָה לְחֲדָר שֶׁהַהִשְׁתַּמְשׁוּת דְּרָךְ תִּדְרִיָּה יוֹתֵר. אוּלַם
בְּשֵׁנֵי חֲדָרִים שֶׁלְכָל אֶחָד יֵשׁ פֶּתַח לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים וּבֵינֵיהֶם יֵשׁ
מִחִיצָה מִחֻלְקֶת בֵּין שְׁנֵי הַחֲדָרִים וּבְמִחִיצָה זֶה יֵשׁ פֶּתַח, לֹא בְּרוּר
מִזֶּה צֶד הַכְּנִיסָה וּמִזֶּה צֶד הַיִּצִּיאָה שֶׁהִי הִשְׁתַּמְשׁוּת שְׁנֵי הַחֲדָרִים
שׁוֹה. וְדִנָּה הַגְמָרָא עֵתָּה הֵיכֵן יֵשׁ לְקַבֵּעַ בָּהּ אֶת הַמִּזְוָה.
וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, בְּמִזְוָה חֶלֶף אֶחָד הֵיכֵר צִיר, כְּלוֹמַר
יֵשׁ לְקַבֵּעַ אֶת הַמִּזְוָה בְּצַד הַפֶּתַח שְׁבוּ נִמְצָא הַצִּיר, דְּהֵינּוּ
שֶׁהַחֲדָר שֶׁהִדְלַת נִפְתַּחַת לְתוֹכָהּ הוּא הַעִיקָרִי, וְלִכְּן יֵשׁ לְקַבֵּעַ אֶת
הַמִּזְוָה בִּימֵין הַנִּכְנָס לְאוֹתוֹ חֲדָר. מְבֹאֵרֵת הַגְמָרָא: מָאִי הֵיכֵר צִיר.
אָמַר רַב אֲדָא, אֲבָקָתָא - הַחֲדָר שֶׁבְּמִפְתָּן הִדְלַת שְׂצִיר הִדְלַת
מִסְתּוּבָה בּוֹ. מְבֹרֵרֵת הַגְמָרָא: הֵיכֵר דְּמִי - בְּאִיזָה אוּפֵן יֵשׁ לְהַנִּיחַ
אֶת הַמִּזְוָה בְּצַד שְׁבוּ נִמְצָא צִיר הִדְלַת. מְבֹאֵרֵת הַגְמָרָא: בְּגוֹן
פִּתְחָא דְּבֵין תְּרֵי כְּתִי - פֶּתַח הַנִּמְצָא בֵּין שְׁנֵי בָתִּים, בֵּין כִּי נִכְרִי
לְכִי נָשִׁי - כְּגוֹן אִדָּם הַחוּלָק אֶת בֵּיתוֹ לְשְׁנֵי חֲדָרִים, חֲדָר אֶחָד שְׁבוּ
מִהַלְכִים אֲנָשִׁים זָרִים הַנִּכְנָסִים וְיוֹצְאִים בְּבִיתוֹ, וְחֲדָר אֲחֵר שְׁבוּ
נִמְצָאֵת אִשּׁוֹת שֶׁתּוֹכֵל לַעֲשׂוֹת מִלֻּמְכָּתָהּ בְּהַצָּעָה, וְיֵשׁ פֶּתַח בֵּין
חֲדָר לְחֲדָר וְשְׁנֵי הַחֲדָרִים פְּתוּחִים לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְלִקְצוֹן (לֵד) -
מְבֹאֵר שִׁישׁ לְקַבֵּעַ אֶת הַמִּזְוָה בְּצַד יָמִין שֶׁל הַכְּנִסָה לְבֵית, אוּלַם
בְּפֶתַח כּוֹז הַנִּמְצָא בֵּין שְׁנֵי בָתִּים וְנִכְנָסִים וְעוֹבְרִים בּוֹ מִשְׁנֵי צַדֵּי, וְעַל
אֵינֶנּוּ יוֹדְעִים אִיזָה צֶד נִחְשָׁב בֵּיאָה וְאִיזָה צֶד נִחְשָׁב יִצִּיאָה, וְעַל
זֶה אָמַר שְׁמוּאֵל שֶׁהַחֲדָר שְׁבוּ יֵשׁ הֵיכֵר צִיר וְאִילוּ הִדְלַת נִפְתַּחַת
הוּא נִחְשָׁב בֵּית, וּבְצַד יָמִין שֶׁל הַכְּנִיסָה לְחֲדָר זֶה צָרִיךְ לְקַבֵּעַ אֶת
הַמִּזְוָה, אִף שֶׁבְּכְנִיסָה מִרְשׁוֹת הָרִבִּים אֵלֵיהֶם אֵין חֲדָר אֶחָד יוֹתֵר
עִיקָרִי מִחֲבִירוֹ.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה שֶׁמִּתְבָּאֵר מִמֶּנּוּ דִּין נוֹסֵף בַּהֲלֻכוֹת קְבִיעַת
מִזְוָה: רִישׁ גְּלוּתָא בְּנָא בֵּיתָא - בְּנֵה בֵּית, אָמַר לִיה לְרַב נְחֶמְךָ, קָבַע
לִי מִזְוָתָא בְּמִזְוֹת הַמִּשְׁקוֹף כִּדִּי שִׁישׁוֹמוֹ אַחֵר כִּךְ בְּפֶתַח הַבֵּית,

אָמַר לוֹ רַב נְחֶמְךָ, תְּלִי דְּשִׁי בְּרִישָׁא - הִנֵּחַ תַּחֲלִילָה אֶת הַסִּפִּין,
כְּלוֹמַר אֶת שְׁנֵי מִזְוֹת הַמִּשְׁקוֹף, וְקַבֵּעַ אוֹתָם בְּבֵית, וְלֵאחֲרַי מִכֵּן
אִקְבַּע מִזְוָה עַל הַסִּפִּין שֶׁבְּפֶתַח. וְטַעְמוֹ שֶׁל רַב נְחֶמְךָ הוּא מִשּׁוֹם
שְׁלֹמֹדִים מִזְוָה מְצִיצִית, וּבְצִיצִית נֹאמַר (דְּבָרִים כב יב) 'גְּדִלִים
תַּעֲשֶׂה לָּךְ', וְדִרְשׁוּ בַּגְמָרָא (לִקְצוֹן מ) מִפְּסוּק זֶה 'תַּעֲשֶׂה', וְלֹא מִן
הַעֲשׂוֹי, כְּגוֹן אִם הִטִּיל צִיצִית בְּבִגְד שִׁישׁ בּוֹ שֶׁלֹּא כְּנָפוֹת, וְלֵאחֲרַי
מִכֵּן הוֹסִיף בְּבִגְד כֹּנֵף רַבִּיעִית, הַצִּיצִית פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִדְלַת
הַצִּיצִית נִעֲשֶׂתָה קוֹדֵם שֶׁהִבְגֵּד הַתַּחֲזִיב בְּצִיצִית, וְלֵאחֲרַי מִכֵּן
כְּשֶׁהִבְגֵּד הַתַּחֲזִיב בְּמִצּוֹת צִיצִית כִּכֵּר הִיתָה בּוֹ צִיצִית וְלֹא הִיתָה
בּוֹ 'עֲשִׂיָּה' בְּשַׁעַת חַיּוֹב, וְכִמּוֹ כֵּן בְּמִזְוָה, אִם יִקְבַּע מִזְוָה בְּמִזְוֹת
הַמִּשְׁקוֹף כְּשֶׁהוּ עֲדִין אֵינֶנּוּ קְבִיעוֹת בְּבֵית, הִרִי שֶׁקַּבֵּעַ אֶת הַמִּזְוָה
בְּמִקּוֹם שֶׁאֵינוֹ מְחֻיֵּב בְּמִצּוֹת מִזְוָה, וְלֵאחֲרַי מִכֵּן כְּשֶׁקַּבֵּעַ אֶת
מִזְוֹת הַמִּשְׁקוֹף בְּבֵית כִּכֵּר הִיתָה מִזְוָה קְבִיעָה בּוֹ.
דִּין נוֹסֵף בַּהֲלֻכוֹת קְבִיעַת מִזְוָה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, עֲשֵׂאָהּ
אֶת הַמִּזְוָה בְּמִין נָגֵד - כְּמוֹ יֵתֵד אוֹ בֵּרִית, דְּהֵינּוּ שֶׁתַּחֲבֹב אוֹתָהּ
לֵאכֶרָה בְּתוֹךְ נִקֵּב שֶׁבְּצַד הַפֶּתַח כְּשֶׁהִיא שׁוֹכֶבֶת, כְּמוֹ שֶׁתַּחֲבִּיב
יֵתֵד בְּכוֹתֵל, פְּסוּלָה, מִשּׁוֹם שֶׁצָּרִיךְ לְקַבֵּעַ אֶת הַמִּזְוָה כְּשֶׁהִיא
עוֹמֶדֶת. תַּמְהָה הַגְמָרָא: אֵינִי - הָאֵם כִּךְ הוּא הַדִּין, וְהָא כִּי אֶתָּא
- וְהִי כְּשֶׁבֶא רַב יִצְחָק בְּרִי יוֹסֵף מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לִבְבֵּל אָמַר, בְּוִלְהוּ
מִזְוָתָא דְּבִי רַבִּי - שֶׁכָּל הַמִּזְוֹת בְּבִיתוֹ שֶׁל רַבִּי בְּמִין נָגֵד הָיוּ עֲבִידִין
- הִיוּ תַּחֲבוּבֹת בְּפֶתַח כְּמוֹ יֵתֵד, וְהָיָא פִּתְחָא דְּעִילָא בֵּית רַבִּי לְכִי
מְדִרְשָׁא - וְאוֹתוֹ פֶּתַח קֹטֵן שֶׁהִיָּה לְרַבִּי סוֹמֵךְ לְמִקְוָמוֹ בְּבֵית
הַמְדִּרְשָׁה וְהִיא נִכְנָס בּוֹ וְלֹא בְּפֶתַח הָרִגֵּל כִּדִּי שֶׁלֹּא לְהַטְרִיחַ אֶת
הַתַּלְמִידִים לַעֲמוֹד בְּפָנָיו כְּשִׁיעִבּוֹר לְפָנֵיהֶם, לֹא תָהוּ לָהּ - לֹא
הִיתָה לוֹ מִזְוָה כָּלֵל (וְלֵהֲלֵךְ יִתְבָּאֵר הַטַּעַם), וּמְבֹאֵרֵת שֶׁמִּזְוָה
הַעֲשׂוּיָה בְּמִין נָגֵד כְּשִׁירָה. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: לֹא קָשִׁיָּא, הָא דְּעִבְדִּיָּא
בְּסִיבָתָא - מֵה שֶׁאִמְרָה רַב שֶׁמִּזְוָה הַעֲשׂוּיָה כְּגַר פְּסוּלָה, מְדוּבָר
בְּאוּפֵן שֶׁהַמִּזְוָה תַּחֲבוּבָה כְּמוֹ יֵתֵד, דְּהֵינּוּ כְּשֶׁהִיא שׁוֹכֶבֶת, וְהָא
דְּעִבְדִּיָּא בְּאִסְתִּינְיָא - וְהַמִּזְוֹת שֶׁהִיוּ בְּבִיתוֹ שֶׁל רַבִּי הִיוּ קְבִיעוֹת
כְּמוֹ הַעֲצָם הַמְּחַבֵּר בּוֹ וְלֹא בְּפֶתַח הָרִגֵּל כִּדִּי שֶׁלֹּא לְהַטְרִיחַ אֶת
הַמִּזְוָה הִיא עוֹמֵד וְצַד אֶחָד הִיא שׁוֹכֶב.
הַגְמָרָא הִבִּיאָה אֶת דְּבָרֵי רַב יִצְחָק בְּרִי יוֹסֵף שֶׁבְּפֶתַח בֵּית מְדִרְשׁוֹ
שֶׁל רַבִּי לֹא הִיתָה קְבִיעָה מִזְוָה, וְדִנָּה כַּעַת בְּדִין זֶה. תַּמְהָה
הַגְמָרָא: אֵינִי - הָאֵם כִּךְ הוּא הַדִּין שֶׁפֶתַח שֶׁל בֵּית מְדִרְשָׁה פְּטוּר
מִמִּזְוָה, וְהָא תַּמְהָה פִּתְחָא דְּהָיָה עִילָא בֵּית רַב הוֹנָא לְכִי מְדִרְשָׁא -
וְהִי הַפֶּתַח שֶׁהִיָּה רַב הוֹנָא נִכְנָס בּוֹ לְבֵית הַמְדִּרְשָׁה, וְהָיָא לָהּ
מִזְוָה - הִיתָה לוֹ מִזְוָה. מִיִּישְׁבָת הַגְמָרָא: הָהוּא - פֶּתַח בֵּית
מְדִרְשָׁה שֶׁל רַב הוֹנָא, רִגְלֵל תָּהוּ - הִיא הַפֶּתַח שְׁבוּ הִיוּ רִגְלִים
לְהִיכְנֵס רֹבֵב בְּאִי בֵּית הַמְדִּרְשָׁה, וְלִכְּן הִיא חַיִּיב בְּמִזְוָה, דְּאָמַר רַב
יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּמִזְוָה חֶלֶף אֶחָד הֵיכֵר - אִם יֵשׁ שְׁנֵי פִתְחִים לְחֲדָר
אֶחָד, יֵשׁ לְקַבֵּעַ מִזְוָה בְּאוֹתוֹ פֶּתַח שְׁבוּ רִגְלִים יוֹתֵר לְהִיכְנֵס
וְלִצְאָתָא, אוּלַם בְּפֶתַח בֵּית מְדִרְשׁוֹ שֶׁל רַבִּי לֹא הִיתָה קְבִיעָה מִזְוָה
מִשּׁוֹם שֶׁלֹּא הִיוּ רִגְלִים לְהִיכְנֵס בּוֹ רֹב הַנִּכְנָסִים לְבֵית הַמְדִּרְשָׁה
אֲלֵא רַבִּי לְבָדוּ.
דִּין נוֹסֵף בַּהֲלֻכוֹת קְבִיעַת מִזְוָה: אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה אָמַר רַב מִתְנָא אָמַר
שְׁמוּאֵל, מִצָּה לְהִנֵּיחָהּ ו-אֶת הַמִּזְוָה בְּתִבָּה הַשְּׁלִישִׁי הַעֲלִיץ שֶׁל
הַפֶּתַח, דְּהֵינּוּ שְׁמוּדִים שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי פֶתַח מִהַקְרָקָע, וּבִתְחִילַת
הַשְּׁלִישִׁי הַשְּׁלִישִׁי יֵשׁ לְקַבֵּעַ אֶת הַמִּזְוָה. וְרַב הוֹנָא אָמַר, מְנַבִּיתָ מִן
הַתְּקָרָקָע טַפַּח וּמִרְחִיק מִן הַתְּקָרָה שֶׁלְמַעֲלָה, כְּלוֹמַר מִן הַמִּשְׁקוֹף.
טַפַּח, וְכָל הַפֶּתַח בּוֹלוֹ שֶׁכֵּן הַטַּפַּח הַתַּחֲתוֹן לְטַפַּח הַעֲלִיץ בְּשִׁירָה
לְמִזְוָה. מִיתִיבִי - הִקְשׁוּ בְּנֵי הַיִּשִּׁיבָה, שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָא, מְנַבִּיתָ מִן
הַתְּקָרָקָע טַפַּח וּמִרְחִיק מִן הַתְּקָרָה שֶׁלְמַעֲלָה טַפַּח, וְכָל הַפֶּתַח בּוֹלוֹ
שֶׁכֵּן הַטַּפַּח הַתַּחֲתוֹן לְטַפַּח הַעֲלִיץ בְּשִׁירָה לְמִזְוָה, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה.
רַבִּי יוֹסֵף אָמַר, נֹאמַר בְּאוֹתָהּ פֶּרְשָׁה שְׁנֵי מִצּוֹת, תְּפִילָן וּמִזְוָה,
תְּפִילָן נֹאמַר (דְּבָרִים יח) 'וְקִשְׁתֶּם לָאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטִסָּתָם בֵּין
עֵינֶיךָ, וּבְמִזְוָה נֹאמַר בְּפִסּוּק שֶׁלֹּאֲחֲרָיו 'וְכִתְבֶתֶם עַל מִזְוֹת בֵּיתְךָ

כתבה על שני דפין פסולה — פירש בקונטרס: שהיה גויל חלק בין לזה ולפירושו יש ליישב בדוחק הנידון בשני סיפין. אלא: על שני דפין — בשתי חתיכות קאמר, כי יהיה דפרק שני דסוטה (ות, א) דאמר: בשני דפין פסולה, ספר אחד אמר דרמנא ולא שנים. והיינו בשתי חתיכות, דומיא דגט בפרק שני דגיטין (ב, ב) דבעי רבא: בין שיטה

לשיטה בין חיבה לחיבה, מהו ופרי: תיפוק לי דספר אחד אמר דרמנא ולא שנים ולשלוש ספרים ומשני: לא צריכא דמעורה. ועל כרחוק לא מפיסול לגט בשני דפין בחתיכה אחת, דהא אמרינן בפרק בתרא דגיטין (פו, ב): שירי מקצת הגט וכתבו בזה השני כשר, ולא אמרינן דהוי כשרי ספרים ופסול. ויש לדחות, משום דגבי גט כתוב "ספר", אבל בסוטה כתוב "ספרים", ומשמע: בספר המבורר ומיוחד, למעוטי שני דפין אפילו בחתיכה אחת. ובירושלמי משמע דבשני ערות פסולה, דפריך, ולמה לא תנינן: שהספרים נכתבין בשני ערות, והתפילין מוזחות אין נכתבין אלא בעור אחד. מפר רבי.

תלי דשא ברישא — פירש בקונטרס: העמיד הסיפין תחילה, שאם לא כן הוה ליה תעשה ולא מן העשוי. וקשה, דהוה ליה למינה: קבע סיפי ברישא ועוד, לקמן הוה ליה לאיתנייה, גבי אלא שנו אלא שהעמיד ולבסוף חתך כו' וראה לפרש דהאי ביתא דביתא ריש גלולא והיינו כגון פיתחא בין גברי לבין נשי דסליק מינה, ומשום היכר ציר קאמר ליה תלי דשא ברישא. מפר רבי. דא עבידא כסיכתא הא דעבידא כאסתוריא — פירש בקונטרס: דסיכתא פסולה — שתחובה בסף כגון שתחובים בבית. אסתוריא — מקום חבור השוק והרגל, ומעומד הוא — כשירה. והשתא בין מעומד בין מושבב תרווייהו מקרינן "כמין נגר". וקשיא לרבינו תם: דמעומד לאו דרך כבוד הוא, וקבורת תמור קרי ליה ב"המוכר פירות" (בבא בתרא קא, א), וספר תורה ולוחות שבאורן מושבב ולא מעומד, כדמשמע בפרק קמא דבבא בתרא (יד, א) אף על פי שהיו יכולין להניחו מעומד, דארינן רומו כרחוק. ועוד, אמרינן בסמוך: העמיד לה מלכין של קנים — חותך שפופרת ומניחה, ואי מעומד — יניחה באחת מן הקנים של מלכין; ועל כן פירש רבינו תם: כי כסיכתא — מעומד בחיתוכי המושבב הננועצות בארץ — פסולה, כאסתוריא הנתון בשוק לרחבה, בלעז קבלי"א — כשרה. ומיהו, בפרק "מצות תליצה" (יבמות קג, א) דאמרין: האי

אסתוריא עד ארעא נחת, על כרחין היינו עצם חידור מן השוק עד הרגל, ולא קבילא. ומיהו, הא דאמר בפרק בתרא דגלילי ירושלמי: צריך שהיה "שמע" שלה רואה את הפתח, אין ראה לפירוש הקונטרס. דלפירוש דרש"י, כגון דרשיתא אחתה לא רשות הרבים היא וראשונה לצד פנים, דחופך שמע לצד אויר הפתח. וכן פרישתי של תפילין נמי היה אמור רבינו תם שמושבב ולא מעומד. ומיהו, הא דאמרין לקמן (לד, ב): כתב על עור אחת והניח בארבע תלים יצא — לא קשיא מיהו, דמעומד נמי יש ליישב. וקשה לפירוש רבינו תם מהא דתניא בתוספתא דכלים: שפופרת שחתבה ונתן בה את המזוזה ואחר כך נתנה בבית, אף על פי שלא בדרך קבלתה — טעמה. נתנה בבית ואחר כך קבע בה המזוזה, בדרך קבלתה — טעמה, שלא בדרך קבלתה — טעמה. משמע שהשפופרת מאי בדרך קבלתה? ויש ליישב: שהשפופרת פתוחה לאורכה, משני ראשיה סתומה, ושלא בדרך קבלתה היינו דכפא על פיה. וצריך עיון האי דקאמר: בלולא מוזותא דבי רבי במין נגר עבדין, משמע: אבל שאר מוזותא דעלמא לא עבדיא במין נגר! והלכך ראה, בין לפירוש הקונטרס בין לפירוש רבינו תם, דכאסתוריא וכשירה — היינו באלכסון, לא שוכב ולא קומץ. אי נמי, במין נון, מחצה שוכב ומחצה זקוף. וכן פירש בקונטרס בלשון אחר. אבל שאר מוזותא דעלמא לאו היה עבדין, אלא לפירוש רבינו תם הויין מיושב, ולפירוש הקונטרס מעומד. ואומר רבינו תם: צא ולמד, דהא מעשה בכל יום כשפער תורה עומד על הבימה הכל עומדין, וכששליש ציבור מושבב וכל יושבין. מפר רבי.

והא הוה פיתחא דהוה בי רב הונא דהוה ליה מוזח — מתוך הלשון משמע: דווקא פתח הבית שהיה יוצא ממנו לבית המדרש, אבל פתח בית המדרש עצמו לא בעי מוזח. ובפרק קמא דיומא (יא, ב) איכא פלוגתא, דתניא: יכול יהו בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגעים? תלמוד לומר "ובא אשר לו הבית" — מי שמיזיק לו בית. ומסיק: הא רבי מאיר הא רבנן, דפליגי לענין מוזח לבית הכנסת שאין בה ירידה לחון הכנסת. ובמסכת ברכות (מו, א) נמי משמע דהנלכה כמאן דפטר, גבי אביי ורבין דהוה אולי באורחא וכי מנו לבי כנישתא אמר ליה רבין לאביי: לעילוי מר, אמר ליה: עד השתא לאו מר אנא? אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן אין מוכדין אלא בפתח שיש בו מוזח, יש בו מוזח סלקא דעתך? אלא בפתח הראוי למוזח. משמע דפתח בית הכנסת פטור. ובירושלמי בפרק שני דמגילה משמע דבי מדרשא דרבי חנינא היה בו מוזח ומונחת כנגד כתיפותיו של אדם. מפר רבי. ומאי

במפתח הסמוך לרשות הרבים, פתח המרחק מעלי, קא משמע לן. ואמר רב יהודה אמר שמואל: פתח על שני דפין — פסולה. מיתבי: פתח על שני דפין והניחה בשני סיפין — פסולה; הא בסף אחד — פשרה! — ראויה לשני סיפין קאמר. ואמר רב יהודה אמר שמואל: במוזח הלך אחר היפר ציר. מאי היפר ציר? אמר רב אדא: אבקתא. היכי דמי? כגון פיתחא דבין תרי בתי, בין פי גברי לבי נשי. ריש גלולא כגון ביתא, אמר ליה לרב נחמן: קבע לי מוזותא, אמר רב נחמן: תלי דשי ברישא. אמר רב יהודה אמר רב: עשאה כמין נגר — פסולה. איני? והא פי אתא רב יצחק בר יוסף אמר: בלולא מוזותא דבי רבי כמין נגר הוה עבדין, וההיא פיתחא דעילוי ביה רבי לבי מדרשא לא הוה לה מוזח? — לא קשיא: הא דעבדיא כסיכתא, הא דעבדיא באסתוריא. — איני? והא הוה פיתחא דהוה עיל

בה רב הונא לבי מדרשא והוה לה מוזח! — והוא רגיל הוה, דאמר רב יהודה אמר רב: במוזח הלך אחר הרגל. אמר רבי זורא אמר רב מתנא אמר שמואל: מוצה להניחה בתחלת שליש העליון, ורב הונא אמר: מנביה מן התקרקע טפח, ומרחיק מן התקרה טפח, וכל הפתח בולל פשר למוזח. מיתבי: כנביה מן התקרקע טפח, ומרחיק מן התקרה טפח, וכל הפתח בולל פשר למוזח, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: "וְקִשְׁרֵתָם... וּכְתִבְתָּם", מה קשריה בגובה — אף פתיכה בגובה. בשלמא לרב הונא — הוא דאמר פרקי יהודה, אלא לשמואל דאמר כמאן? לא פרקי יהודה ולא פרקי יוסי! אמר רב הונא בריה דרב נחמן: לעולם פרקי יוסי, ומאי

בבית כזה: פסולה — במצותה לתתה באורך בסף כזה — נגר = קבילא. הוה פתחא דעילוי ביה רבי לבי מדרשא — פתח קטן והיה לו לרבי אצל מקומו, ותכנס ויצא בו

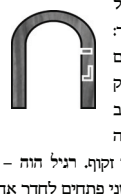
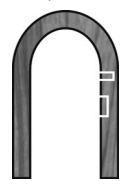
כדי שלא יטרח תלמידיו לעמוד בפניו אם יעבור לפניהם. אסתוריא — היינו מקום חבור השוק והרגל, ומעומד הוא כזה — כשירה. עבידא כסיכתא — נגר כשל

אומנים כזה: פסול לשון אחר: אסתוריא — כי היכי דמוקס חבור השוק והרגל הוי דמוקס וזקוף מלמעלה והרגל שוכב כזה: כך הניחה למוזח

כשירה, והאילו וראשה אחד זקוף. רגיל הוה — רוב הנכנסין לבית המדרש באותו פתח. הלך אחר הרגל — אם יש שני פתחים לחדר אחד, באותו פתח שרגיל לצאת ולבוא יותר יניח המזוזה. בתחלת שליש העליון — ימירד מלמטה שני שליש הפתח, ולכשיכנס לתחילת שליש העליון יתן המזוזה. מה קשירת תפילין בגובה הראש — כדאמרין בהאי פירקא (מנחות לו, א) מקום שמוחו של תינוק רופס. אף נתינת מוזח בגובה הפתח — ומשמע: סמוך לתקרת הפתח יניחה, ולא כשמואל דאמר: בתחילת שליש העליון מלמטה למעלה. [מכאן שייך לעמוד ב] החרחיקה — כלומר, יותר משלש לא ירחיקה מן התקרה, ולעולם כרבי יוסי. מוצה במפתח הסמוך בו' — פרישתי למעלה.

דתינתוריה

סתומה מצד אחד, ולפירוש רבינו תם דמפרש: כמין נגר פסולה — מעומד, אבל מיושב כשירה, מאי בדרך קבלתה? ויש ליישב: שהשפופרת פתוחה לאורכה, משני ראשיה סתומה, ושלא בדרך קבלתה היינו דכפא על פיה. וצריך עיון האי דקאמר: בלולא מוזותא דבי רבי במין נגר עבדין, משמע: אבל שאר מוזותא דעלמא לא עבדיא במין נגר! והלכך ראה, בין לפירוש הקונטרס בין לפירוש רבינו תם, דכאסתוריא וכשירה — היינו באלכסון, לא שוכב ולא קומץ. אי נמי, במין נון, מחצה שוכב ומחצה זקוף. וכן פירש בקונטרס בלשון אחר. אבל שאר מוזותא דעלמא לאו היה עבדין, אלא לפירוש רבינו תם הויין מיושב, ולפירוש הקונטרס מעומד. ואומר רבינו תם: צא ולמד, דהא מעשה בכל יום כשפער תורה עומד על הבימה הכל עומדין, וכששליש ציבור מושבב וכל יושבין. מפר רבי.

אֵלָא באופן שֶהַעֲמִיד בתחילה את מזוזה המשקוף בפתח הבית
 ולבסוף חָתַךְ את השפופרת וְהִנִּיחַ בתוכה את המזוזה, אֲבָל אם
 בתחילה חָתַךְ את השפופרת וְהִנִּיחַ בתוכה את המזוזה כשעדיין
 לא היה שם מלבן של צורת הפתח ולבסוף הֶעֱמִיד את המלבן
 בפתח הבית, המזוזה פְּסוּלָה, משום שבמזוזה יש דין 'מַעֲשֶׂה וְלֹא
 מִן הַעֲשׂוֹי', כלומר שצריך לקבוע את המזוזה בפתח לאחר שהוא
 קבוע על ידי צורת פתח במזוזה ומשקוף שאז הבית מתחייב
 במזוזה, אבל אם קבע מזוזה בפתח שעדיין אינו קבוע בבית, הרי
 שקבע את המזוזה במקום שאינו מחייב במצות מזוזה, ולאחר מכן
 כשקבע את הפתח בבית כבר היתה מזוזה קבועה בו ואין כאן
 'תעשה' אלא 'מִן הַעֲשׂוֹי'.
 דין נוסף בהלכות מזוזה: וְאִמְרַן רַבָּא, הֵיכָן פִּיתְחֵי שִׁמְעֵי - אותם
 פתחים מקולקלים פְּסוּרִין מִן הַמְּזוּזָה. מבררת הגמרא: מֵאֵי פִיתְחֵי
 שִׁמְעֵי. פְּלִיגֵי בָּהּ - נחלקו בזה רב ר' יוחנן וְאִבְרָהָם יוֹסֵי, חד - אחד
 מהם אָמַר דְּלִית לָהּ תִּקְרָה - שאין להם משקוף, וְחַד אָמַר דְּלִית
 לָהּ שְׁקוּפֵי - שאין להם מזוזה המשקוף, כלומר שבמזוזה
 המשקוף יש אבן יוצאת ואבן נכנסת.
 דין נוסף בהלכות מזוזה: אִמְרַן רַבָּא בַּר שִׁילָא אָמַר רַב חֲסִידָא,
 אֲכַפְדְּרָהּ - כעין פרוזדור שלפני הבית, שיש לה תקרה ושלש
 דפנות סתומות ללא פתח [וחוץ מפתח הבית], והצד הרביעי פתוח
 לגמרי ללא דופן מלבד מעט דופן למעלה המחזיק את התקרה,
 פְּטוּרָה מִן הַמְּזוּזָה, לִפִּי - מפני שְׂאֵין לָהּ פְּצִימִין - עמודים ביצדי
 הפתח שישמשו כמזוזות המשקוף, ולכן הצד הרביעי הפתוח אינו
 נחשב פתח. מקשה הגמרא: הָא - אבל אם יש לָהּ פְּצִימִין תִּיבֵית
 במזוזה, וקשה, הלא פצימין אלו לְחִיזוּק תִּקְרָה שלא תיפול הוא
 דְּעֻבְדֵי וְלֹא נַעֲשֶׂה לָשֵׁם פתח לשמש כמזוזות המשקוף, ואם כן גם
 אכסדרה שיש לה פצימין צריכה להיות פטורה מן המזוזה.
 מתרצת הגמרא: הֵכִי קָאָמַר, אָף עַל פִּי שֵׁישׁ לָהּ - לאכסדרה
 פְּצִימִין, פְּטוּרָה מִן הַמְּזוּזָה, מפני שְׂאֵין עֲשׂוּיִין אֵלָא לְחִיזוּק לְתִּקְרָה.
 אִמְרַן אֲבִי, חֲזוּנָא לָהּ לֹאִסְפְּלִיד דְּבִי מֵר - ראייתו את האכסדרה
 שבבית רבה רָאִיתָ לָהּ פְּצִימִין וְלִית לָהּ מְזוּזָתָא - שיש להן פצימין
 ואין להן מזוזה, משום ששָׁקֶפֶר רבה שהפצימין לְחִיזוּק תִּקְרָה הוא
 דְּעֻבְדֵי - הם עשויים, ולפיכך האכסדרה פטורה מן המזוזה.
 מִיתִיבֵי, שָׁנִינוּ בברייתא, בֵּית שַׁעַר - בית קטן שעושים בצד שער
 החצר ויושב בו שומר הפתח, אֲכַפְדְּרָהּ וּמְרַפֶּסֶת שלפני פתח
 הבתים שבעליה ודרכה נכנסים לבתים, תִּיבִין בְּמִזוּזָה מְדַרְבְּנָן,
 וקשה על אבִי [וכן על רב חסדא] שאמר שאכסדרה פטורה מן
 המזוזה. מתרצת הגמרא: מֵה שֶׁמְבּוּאָר בברייתא שאכסדרה חייבת
 במזוזה מדובר בְּאֲכַפְדְּרָה דְּבִי רַב - אכסדרה שיש לה ארבע דפנות
 אלא שאינן מגיעות לתקרה, והיא חייבת במזוזה, אולם אכסדרה
 שיש לה רק שלש דפנות פטורה מן המזוזה אף אם יש לה פצימין
 בצד הרביעי שנועדו לְחִיזוּק התקרה בלבד. מקשה הגמרא:
 אֲכַפְדְּרָה דְּבִי רַב בְּאִיבְדִּירָא מְעֻלְיָתָא הוּא - היא כחדר גמור,
 ומדוע נצרכה ברייתא לבאר שהיא חייבת במזוזה. מתרצת
 הגמרא: בברייתא מדובר בְּאֲכַפְדְּרָה רִמְיָתָא - שכולה עשויה
 חלונות חלונות, והרי היא כעין צריף, ומחדשת הברייתא שאף
 שדפנותיה עשויות חלונות חלונות היא חייבת במזוזה.
 הגמרא ממשיכה לבאר דיני מזוזה בבית שער: אִמְרַן רַבָּה אָמַר רַב
 יְהוּדָה, בִּי הַרְוִינִי תִיב בִּשְׁתֵּי מְזוּזוֹת. מבררת הגמרא: מֵאֵי בִּי
 הַרְוִינִי. אִמְרַן רַב פָּאָא קָבֵא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב, בֵּית שַׁעַר הַפֶּתוּחַ לְחִצְרָא
 וְכַתִּים פְּתוּחִין לְבֵית שַׁעַר, דהיינו בית שער הנמצא בין החצר
 לבתים, ולא אומרים שכיון שבתים פתוחים לו בטל הבית שער
 לגבי הבתים ואינו צריך מזוזה בפתח החיצון שמהחצר לבית שער,
 אלא צריך לקבוע מזוזה גם בפתח שמהחצר לבית שער וגם בפתח
 שמהבית שער לבתים.
 תְּנִי רַבֵּנָן, בֵּית שַׁעַר הַפֶּתוּחַ מִצַּד אַחַד לְגִינְהָ - לגינת ירק וְלְקִישׁוֹנֵיהָ

וְמֵאֵי תַּחֲלִית שְׁלִישׁ הָעֲלִיּוֹן דְּקָא אִמְרַן שְׁמוּאֵל, אין כוונתו שדווקא
 שם צריך לקבוע את המזוזה, אלא שמואל דיבר לענין כמה אפשר
 לְהַרְחִיקָה מהמשקוף, ואמר שִׁילָא לְהַרְחִיקָה מִן הַתִּקְרָה שֶׁל מַעֲלָה
 יוֹתֵר מִשְׁלִישׁ גּוּבַהּ הַפֶּתַח.
 דין נוסף בהלכות קביעת מזוזה: אִמְרַן רַבָּא, מִצְוָה לְהִנִּיחָהּ את
 המזוזה בְּמִשְׁפַּח הַמְּסוּךְ לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, כלומר אם עובי הפתח רחב
 ארבעה או חמשה טפחים, יקבע את המזוזה בטפח הסמוך לרשות
 הרבים. מבררת הגמרא: מֵאֵי מַעֲמָא. רַבֵּנָן אָמְרִי, הַטַּעַם הוּא דְּרִי
 שִׁינְעֵי בְּמִזוּזָה מִיָּד כִּשְׁכַּנְסָהּ לְבֵיתוֹ. רַב הִנִּינָא מְסוּרָא אֹמֵר, הַטַּעַם
 הוּא כִּי הֵיכָן דְּתִנְיָמְרִית - כדי שהמזוזה שהיא שומרת על הבית
 מפני המזיקים, תשמור את כל הבית וגם את כל חלל הפתח.
 הגמרא מבארת שהמזוזה שומרת את הבית: אִמְרַן רַבִּי הִנִּינָא, בּוֹא
 וְרָאָה שְׁלֹא בְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדַּת בְּשֵׁר וְדָם, מִדַּת בְּשֵׁר וְדָם
 שֶׁהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בְּמַכְשָׁנִים - בתוך הבית, וְעַם - ועבדיו מְשַׁמְרִין אוֹתוֹ
 מִכַּחֲשִׁין, ואילו מִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוּ כֵּן, עֲבָדֵיו - עם ישראל
 יוֹשְׁבֵין בְּמַכְשָׁנִים - בתוך הבית, וְהוּא מְשַׁמְרֵן מִכַּחֲשִׁין - על ידי המזוזה
 שֶׁנִּמְצָאת מִחוּץ לְבֵית, שְׁמֹאמֶר (תהלים קכ"ה) ה' שֹׁמֵר ה' צִלָּהּ עַל
 יָד יְמִינֶהּ, ונרמז בפסוק זה שהקדוש ברוך הוא שומר את עם
 ישראל על ידי המזוזה שנמצאת בצד ימין של הנכנס לבית.
 דין נוסף בהלכות קביעת מזוזה: דָּרַשׁ רַב יוֹסֵף בְּרִיה דְּרַבָּא מִשְׁמֵיהּ
 דְּרַבָּא, הֶעֱמִיק לָהּ מִטָּח - חקק חור במזוזות המשקוף בעומק טפח
 והכניס בו את המזוזה, פְּסוּלָה. הגמרא מביאה ברייתא המסייעת
 לדברי רבא: לִימָא מְסִינְעָא לִיה - האם נאמר שברייטא זו מסייעת
 לדברי רבא, ששינינו בברייתא, הִנִּיחָהּ בְּפִצְצִין - קבע את המזוזה
 בתוך מזוזת המשקוף או שְׁפִלָּה עֲלֶיהָ מִלְּבָן - לבנה, שלאחר שקבע
 את המזוזה הוסיף מלבן על מזוזת המשקוף ונמצא שהמזוזה
 שקבע שקועה בפנים, אִם שֶׁשֶׁם מִטָּח בעומק הפציץ או בבליטת
 אותה לבנה שהוסיף על מזוזת המשקוף, לא יצא ידי חובתו במזוזה
 זו וצריך מְזוּזָה אַחֶרֶת, אִם לֹא - ואם אין שם טפח אֵינוּ צָרִיךְ מְזוּזָה
 אַחֶרֶת. הרי מבואר בברייתא בדברי רבא, שֶׁמְזוּזָה הקבועה בעומק
 טפח פסולה. דוחה הגמרא: כִּי תִנְיָא תְּהִיא - ברייתא זו אינה
 עוסקת במזוזה העמוקה טפח בתוך מזוזת המשקוף, אלא בְּפִתְחָהּ
 שְׁאֲחֻרֵי הַדֶּלֶת - במקרה שיש בזוית דרומית מערבית של הבית
 קורה קבועה ושני פתחים ססמוכים זה לזה מחותכים בו, האחד
 לצד דרום והשני לצד מערב, והקורה משמשת כמזוזת המשקוף
 לשני הפתחים, ובקורה זו תלויה הדלת של הפתח הדרומי,
 ובשדולתו של צד דרום פתוחה נמצא הפתח המערבי מאחורי
 הדלת, הנשדול בברייתא הוא במקרה שקבע מזוזה בקורה זו בחלל
 הפתח הדרומי, האם המזוזה מועילה גם לפתח המערבי או לא,
 ואמרה הברייתא שאם הקורה שבין הפתחים עבה בשיעור טפח
 או שהוסיף לבנה על הקורה ועוביה נדיה טפח, המזוזה אינה
 מועילה לפתח המערבי וצריך לקבוע בו מזוזה נוספת, מפני
 שהקורה שעוביה טפח מבדילה בין הפתחים, אולם אם הקורה
 אינה עבה טפח וגם לא הוסיף עליה לבנה ברוב טפח, שני
 הפתחים נחשבים כפתח אחד והמזוזה הקבועה בחלל הפתח
 הדרומי מועילה גם עבור הפתח המערבי.
 מקשה הגמרא: הָא בְּהִדְיָא קִתְּנִי לָהּ - הלא שינינו דין זה במפורש
 בהמשך אותה ברייתא, פֶּתַח שְׁאֲחֻרֵי הַדֶּלֶת, אִם יֵשׁ שָׁם מִטָּח צָרִיךְ
 מְזוּזָה אַחֶרֶת, וְאִם לֹא אֵינוּ צָרִיךְ מְזוּזָה אַחֶרֶת. מתרצת הגמרא:
 בִּיצֵד קִתְּנִי - המשך הברייתא הוא פירוש של תחילתה, כלומר
 לאחר ששינינו את הדין כשהניחה בפציץ או שטלה עליה מלבן,
 מבארת הברייתא, כיצד, כגון פתח שאחורי הדלת.
 דין נוסף בהלכות קביעת מזוזה: תִּנְיָא בברייתא, אִם אֵין לוֹ מְזוּזָה
 המשקוף של עץ וְהֶעֱמִיד לָהּ מִלְּבָן - צורת פתח שֶׁל קִנִּים חלולים,
 חוֹתֵךְ שְׁפּוֹפֶרֶת - חתיכה של קנה חלול ממזוזת המשקוף וּמִנִּיחָהּ -
 ומניח את המזוזה בתוך הקנה. אִמְרַן רַב אֶתָּא בְּרִיה דְּרַבָּא, לֹא שָׁנִי

אֲדַעְתָּא דְּמִנָּה הוּא דְּעֵבְרָא - לצורך הגינה היא עשויה, ואף שיש
היכר ציר לצד הקיטונית אין הפתח חייב במזוזה.
הגמרא מבארת אין נפסקה הלכה: אֲפִי וְרָבָא עֲבָדִי - עשו כְּרֶבֶה
וְרָב יוֹסֵה, שאם יש היכר ציר לצד הגינה הפתח פטור מן המזוזה,
ואם יש היכר ציר לצד הבית הלכה כחכמים שפטור מן המזוזה,
וְרָב אֲשֵׁי עֲבָדִי - עשה כְּרֶבֶה וְשִׁמְוֵאל לְחוּמְרָא, שאם יש היכר ציר
לצד הבית הפתח חייב במזוזה, ואם יש היכר ציר לצד הגינה קבע
מזוזה בפתח זה כדעת ר' יוסי. וְהִלְכְתָּא כְּרֶבֶה וְשִׁמְוֵאל לְחוּמְרָא,
שהמחלוקת היא באופן שיש היכר ציר לצד הגינה, וכרבי יוסי
שהפתח חייב במזוזה.

דין נוסף בהלכות מזוזה: אִתְפַּרְשֵׁי, לול פְּתוּחָא מִן הַבֵּית לַעֲלִיָּה - כך
היה דרכם, שאם היו מדרגות בתוך הבית לעליה, היו עושים
בבית ארבע מחיצות מסביב למדרגות, כדי שלא ירד אדם לבית
אלא ברשות בעל הבית, וכן היו עושים בעליה ארבע מחיצות
מסביב למדרגות, כדי שלא יעלה אדם לעליה אלא ברשות בעל
העליה, ובמחיצות אלו יש פתח, ולפעמים היו עושים מחיצות רק
בבית או רק בעליה ואלו נועלים מכאן ואלו נועלים מכאן, אֲמַר
רַב הוּנָא, אִם יֵשׁ לוֹ פֶּתַח אֶחָד, כלומר שיש מחיצות רק בבית או
רק בעליה, חָיִיב בְּמִזְוָה אֶחָת, ואם יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי פֶתָחִין, כלומר שיש
מחיצות גם בבית וגם בעליה, חָיִיב בְּשְׁתֵּי מִזְוֹת בשני הפתחים.
אֲמַר רַב פֶּפְא, שִׁמְעֵי מִינָה כְּדֶרֶךְ הוּנָא דִּין זֶה, הָאִי אִינְדְּרִינָא דְּאִיתֵּי
לֵיהּ אֲרֻקָּה פֶּאֶרִי - חדר שיש לו ארבעה פתחים, חָיִיב בְּאַרְבַּע
מִזְוֹת. אֲמַר רַב הוּנָא: שִׁמְעֵינָא שִׁישׁ לְקַבְּוֹת מִזְוָה בְּכָל פֶּתַח.
מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא אלא באופן שאף על גב דְּרָגִיל להיכנס
בְּהָד - באחד הפתחים, ובשאר הפתחים אין רגילים כל כך
להיכנס, גם הפתחים האחרים חייבים במזוזה ואינם בטלים לפתח
שרגילים להיכנס בו.

דין נוסף בהלכות מזוזה: אֲמַר אַמִּיר, הָאִי פִּתְחָא דְּאַקְרָנָא - פתח
הנמצא בקרן זוית של הבית, חָיִיב בְּמִזְוָה. אֲמַר לֵיהּ רַב אֲשֵׁי
לְאַמִּיר, מדוע פתח זה חייב במזוזה, וְהָאִי לֵית לֵיהּ - והרי אין לו
פְּצִימִין - עמודים שישמשו כמזוזות המשקוף. אֲמַר לֵיהּ אַמִּיר
לְרַב אֲשֵׁי, ראשי הכתלים שבצידי הפתח עֲרֵי פְּצִימִי - אלו הם
הפצמיני של הפתח, ולכן חייב במזוזה.

רַב פֶּפְא אִיקְלַע לְבֵי - נודמן לבית מֶר שִׁמְוֵאל, הוּא הוּא פִּתְחָא
דְּלֵא הָהוּא לֵיהּ - ראה פתח שלא היה לו אֵלָּא פְּצִימִי אֶחָד מִשְׁמַלְמַל
משמאלו של הפתח, דהיינו שהפתח היה ליד הקרן זוית, וכנגד
הקרן זוית בשמאל הכניסה לחדר היה פצמין אחד, אך הכותל
שבקרן זוית אינו נחשב פצמין. וְעֵבְרָא לֵיהּ - ועשה לו שם שמואל
מִזְוָה. אֲמַר לֵיהּ רַב פֶּפְא, כְּמָאן - כדעת מי עשית לפתח זה מזוזה,
האם כְּרֶבֶי מֵאִיר הסובר שגם פתח שיש לו פצמין אחד חייב במזוזה
(וכפי שיבואר בסמוך), הלא גם לדעת רבי מאיר פתח זה פטור מן
המזוזה, אִמַּר דְּאִמַּר - הרי מה שאמר רַבִּי מֵאִיר הוּא רַק
כשהפצמין הוא מִיָּמִין הפתח ובו קבועה המזוזה, אולם כשהפצמין
הוא מִשְׁמָאל הפתח מִיָּאֵר - וכי אמר רבי מאיר שחייב במזוזה.
מבשרת הגמרא: מֵאִיר הָאִי - מגין שצריך לקבוע את המזוזה בימין
הפתח. דְּתַנְיָא, נאמר בתורה (דברים 10 ט) וְכִתְבְּתֶם עַל מְזוֹת בֵּיתְךָ
וּבִשְׁעֲרֶיךָ, ודורשת הברייתא שהמזוזה צריכה להיות במקום
בֵּיתְךָ - דרך כניסתך, מִן הַיָּמִין, דהיינו כשאתה בא לבית תהיה
המזוזה בימין, שבתית 'ביתך' רמזו ענין הביאה אל הבית.
שואלת הברייתא: אֵתָּה אֲמַר מִן הַיָּמִין שֶׁל הָבָא אֶל הַבַּיִת, אִי
אֵינוֹ אֵלָּא מִשְׁמָאל הָבָא אֶל הַבַּיִת, שהרי בתיבה 'ביתך' רמזו רק
ענין הביאה אל הבית ולא ימין או שמאל. משיבה הברייתא:
תְּלִמְדוּ לִימֵר 'בֵּיתְךָ' שהמזוזה צריכה להיות בימין. מבשרת
הגמרא: מֵאִיר תְּלִמְדוּ - איך לומדים שהמזוזה צריכה להיות
בימין. אֲמַר רַבָּה, דְּרָךְ בֵּיתְךָ - הדרך שבה אדם בא אל הבית
היא מִן הַיָּמִין, משום דְּכִי עָקֵר אֵינִישׁ כְּרִיעָה דִּימִינָא עָקֵר -

שכאשר אדם עוקר רגליו להיכנס הוא עוקר בתחילה את רגלו
הימנית, וכיון שהמזוזה צריכה להיות במקום הביאה אל הבית
כמו שנרמז בתיבה 'ביתך', היא צריכה להיות בימין הפתח ששם
מתחילה הביאה אל הבית. רַב שְׁמֵוֵאל בֶּר אֲחָא קַמְהֵי דְרַב פֶּפְא
מְשַׁמֵּי דְרַבָּא בֶּר עוֹלָא אֲמַר, שהדין שהמזוזה צריכה להיות בימין
הפתח נלמד מְהֵבָא - מפסוק זה, שנאמר כשיהוידע הכהן רצה
לחזק את בֶּדֶק הבית והוצרך לקחת כסף מהעם לשם כך (מלכים ב'
1 יב ט) וַיִּקַּח וַיְהוֹדֵעַ כֹּהֵן אֲרֹן אֶחָד וַיִּקַּח חֹר בְּדֻלְתּוֹ וַיָּתֵן אֹתוֹ אֶצֶל
הַמִּזְבֵּחַ מִיָּמִין כְּבֹאֵא אִישׁ בֵּית ה' וַיָּתֵנוּ שְׁמֵה כְּהֻנִּים שְׁמֵרֵי הַקֶּסֶף אֵת
כָּל הַקֶּסֶף הַמְּבֹאֵא בֵּית ה', דהיינו שהנכנס לעזרה מצד מזרח
והולך למערב, היה רואה את הארון מימינו, מפני שהארון היה
אצל הקיר הצפוני, וממה שנאמר 'מימין כבוא איש בית ה'
משמע שכל דבר הנתון בדרך ביאה צריך להיות מצד ימין של
הבא אל המקום.

הגמרא מבארת את מחלוקת התנאים בדין בית שאין לו אלא
פצמין אחד. מבררת הגמרא: מֵאִיר רַבִּי מֵאִיר, כלומר, היכן מצינו
שיטת רבי מאיר בדין זה. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא, בֵּית שְׁאִין לוֹ
אֵלָּא פְּצִימִי אֶחָד, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב בְּמִזְוָה וְחֻכְמִים פּוֹתְרִין. מבארת
הגמרא: מֵאִיר מְשַׁמֵּי דְרַבָּא, 'מזוזות' כְּתִיב בַּפְּסוּק וְכִתְבְּתֶם עַל
מְזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעֲרֶיךָ (דברים 10 ט), ומדייקים חכמים ממה שכתוב
'מזוזות' בלשון רבים ומיעוט רבים הם שנים, שכדי שפתח יתחייב
במזוזה צריכים להיות לו שני פצמיני. מֵאִיר מְשַׁמֵּי דְרַבִּי מֵאִיר,
דְּתַנְיָא, נאמר (שם) וְכִתְבְּתֶם עַל מְזוֹת, שִׁמְעֵי אֲנִי מִיעוּט מְזוֹת,
שְׁתֵּי, כלומר שכדי שפתח יתחייב במזוזה צריך שיהיו לו שתי
מזוזות המשקוף, אבל כְּשֵׁהוּא [-הכתוב] אֲמַר 'מזוזות' בְּפִרְשָׁה
שְׁנֵיהּ שנשנתה בה מצות מזוזה (שם יא ב), שְׁאִין תְּלִמְדוּ לִימֵר -
שהכתוב לא היה צריך לכפול דבר זה, הוּי רִיבּוּי אֶחָד רִיבּוּי וְאִין
רִיבּוּי אֶחָד רִיבּוּי אֵלָּא לְמַעַט, וּמַעַטוֹ חֲתִיב לְמִזְוָה אֶחָת, כלומר
שגם פתח שיש בו רק מזוזה משקוף אחת חייב במזוזה. דְּרַבִּי רַבִּי
שִׁמְעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אֲמַר, אֵינוֹ צִרְדָּה לִירוּשָׁלַיִם אֶחָד רִיבּוּי,
כְּשֵׁהוּא ו-הכתוב] אֲמַר לגבי דם פסח מצרים 'עַל הַמִּשְׁקָף וְעַל
שְׁתֵּי הַמְּזוֹת', שְׁאִין תְּלִמְדוּ לִימֵר - לא היה לתורה לכתוב את
התיבה 'שְׁתֵּי', שהרי אנו יודעים שהזאת הדם היתה על שתי
המזוזות שנאמר 'המזוזות' בלשון רבים, ומיעוט רבים שנים, אלא
מֵה תְּלִמְדוּ לִימֵר 'שְׁתֵּי', זֶה כְּנֶה אֵב - התיבה 'שתי' משמשת כאב
ללמוד ממנה גם במקומות אחרים, כְּשֶׁל מְקוֹם שְׁנֵי מְזוֹת
אֵינוֹ אֵלָּא מִזְוָה אֶחָת עַד שִׁשְׁרֵשׁ לָךְ הַכְּתוּב 'שְׁתֵּי' כְּמוֹ בְּדָם פֶּסַח
מצרים, וכיון שבמזוזה לא נאמר 'שתי מזוזות', לכך גם פתח שיש
בו רק מזוזה משקוף אחת חייב במזוזה.

הגמרא מבארת דין בהלכות כתיבת מזוזה: תֵּנוּ רַבָּנִי, נאמר
בתורה (דברים 10 ט) וְכִתְבְּתֶם עַל מְזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעֲרֶיךָ, מבררת
הברייתא, כֹּל וְכֹל יִכְתְּבֶנָּה את המזוזה על הַאֲבָנִים, כלומר על מזוזות
המשקוף עצמן, שכן היא משמעות הפסוק וְכִתְבְּתֶם עַל מְזוֹת:
משיבה הברייתא: נֵאמַר כָּאן לשון 'כְּתִיבָה' וְנֵאמַר לְהֵלֵךְ לגבי גֹּט
לשון 'כְּתִיבָה' בפסוק (שם כד א) וְכִתְבָה לָהּ סֵפֶר בְּרִיתוֹת, מֵה לְהֵלֵךְ
הכתיבה צריכה להיות עַל הַסֵּפֶר, שהרי נאמר סֵפֶר בְּרִיתוֹת, אֵת
כָּאן הכתיבה צריכה להיות עַל הַסֵּפֶר. שואלת הברייתא: אוּ בְּלֶךְ
לְרָדָה וְ - שמא תלך בדרך אחרת ותלמד מלשון 'כְּתִיבָה' האמור
במקום אחר, נֵאמַר כָּאן - במזוזה לשון 'כְּתִיבָה', וְנֵאמַר לְהֵלֵךְ לשון
'כְּתִיבָה' בדברי משה רבינו לעם ישראל קודם שנכנסו לארץ
ישראל, בפסוק (שם כח ה) וְכִתְבָהּ עַל הָאֲבָנִים אֵת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת, מֵה לְהֵלֵךְ מדובר בכתיבה עַל הַאֲבָנִים, אֵת כָּאן הכתיבה
צריכה להיות עַל הַאֲבָנִים. משיבה הברייתא, בְּרָאָה לָמִי דִּמְיָה עֵנִין
המזוזה, דִּנֵּין כְּתִיבָה של מזוזה הַנּוֹחֶת לְדוֹרוֹת מְכַתִּיבָה של גֹּט
הַנּוֹחֶת לְדוֹרוֹת, וְאִין דִּנֵּין כְּתִיבָה של מזוזה הַנּוֹחֶת לְדוֹרוֹת
מְכַתִּיבָה שְׁאֵינָה נּוֹחֶת לְדוֹרוֹת אלא רק בימי יהושע לאחר שעברו

כשהוא אומר מנחות בפרשה שניה שאין תלמוד לומר — משמע קצת דכתיב "מנחות" מלא בשני ווי"ו, ולא "מנחות" חסר, דהא רבי ישמעאל אית ליה יש אם למסורת בריש סנהדרין (ד, ב) גבי "לטטפת". ומידו אין ראיה מזה, דכתיב נמי אשכחן רבי עקיבא דאית ליה יש אם למקרא בדקדא ד"לטטפת", ובפרק "כל שעה" (פסחים לו, א) אית ליה יש אם למסורת.

נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה —

ופירש בקונטרס: גבי גט, דכתיב "וכתב לה ספר ברייתו". וקשיא: דהא תנן (גיטין ט, א) על עלה של זית ועל קרן של פרה כותבין, ודקאמר ספר — לספירת דברים; ונראה לפרש: דדריש מכתובה דפרשת סוטה, או מכתובה דמשנה תורה שהמלך כותב, דכתיב (דברים יז) "וכתב לו את משנה הדורות הזאת על ספר", והיו נוהג לדורות, ואם תאמר: אדרבה, גילף מנזל! ויש לומר: דמזוזה וספר תורה חובת דורות, ומזוזה מפי רבי. **כמה** שנאמר להלן ב' — פירש בקונטרס: כלומר, וצריכה ליכתב בדיו, בין מזוזה בין גט, כמה שנאמר להלן, ותימה גדולה פירושו, דהא מכשירין גט בסיקרא ובסם (גיטין ט, א) מפי רבי. **וכתבתם** אמר קרא כתיבה תמה והורר על מנחות — צריך הוא לדרשה דכתיבה תמה. ולא מצינו למימר: אמר קרא "וכתבתם" והורר "על מנחות", דכתיב נמי כתיבה דהחם "וכתבת על האבנים" (גיטין ט, א) מפי רבי. והורר "על האבנים", אלא מכתובה תמה דריש, כדפירש הקונטרס דכתיבה תמה לא שייכא על האבנים, לפי שאינה מתקיימת מפי רבי. לטטפת

והילכתא ברב ושמואל לחומרא — ומצריך מזוזה לתרוייהו, דסבירא ליה כרבי יוסי. לול הפתוח מן הבית לעלייה — וזה דרכן: ארובה באמצע העלייה ועולין לה מן הבית במעלות, ועושין ארבע מחיצות סביב המעלות למטה כדי שלא ירד אדם מן העלייה לבית כי אם ברשות בעליה, ועושין פתח במחיצות. וכן עושין בני עליה ארבע מחיצות סביב הארובה למעלה ובהן פתח. אם יש לו שני פתחים — אחד בבית אחד בעליה כדפירשתי.

אף על גב דרגיל בחד — מצינוהו טפי. דהא דאמרן לעיל: הלך אחר הרגיל — הני מילי כגון תרי בבי, ורגיל בחד — בטילה איך לגביה, אבל תלתא לגבי חד לא בטלי. לשון אחר מתשובת הגאונים: הלך אחר הרגיל — שהיה רגיל שבני אדם רגילים לצאת ולבוא בו, ולמנטי פתחא דרבי שאינו עשוי אלא לו לבדו, ולאיתיבי פתחא דרב הונא שהיה רגיל אף לאחרים. אבל שני פתחים או שלשה לחדר אחד וכולן נעשו לביאת כל בני הבית שהיו מרובין, ותשמיש אחד בחדר תרין והורגו לו פתחים הרבה — כולן חייבין במזוזה, ואף על פי שנתמעט תשמיש ואינו צריכין עכשיו לכולן אלא לאחד מהן. דאקרא — בקרן וזית של בית. והא אין לה פצמין — מזוזה, אלא ראשי הכתלים. עדי' הרי. כלומר, אלו ראשי הכתלים הן הן פצמין. פצמין אחר — שהיה הפתח אצל הוויה, וצריך הפתח הוויה ואין אצלו כלום, ואין לו פצמין אלא סף שסוגר בו. כרבי מאיר — מפרש לקמן, דמחייב מזוזה לבית שאין לו אלא פצמין אחד. מאי היא — מנזל דמימין? ביאתך מן הימין — דרך ימין לביאה. דרך ביאתך — לביאה ולא ליציאה. מימין בבוא איש בית ה' — כשהיה אדם נכנס לפתח עזרה מזרחי והולך למערב — היה ליה אותו ארון מימין, שהיה נתון אצל קיר צפוני של מזבח מימין בבוא אצל המזבח, אלמא דרך ימין היא ביאה, וכל דבר הנתון דרך ביאה צריך ליתנו מימין. מימין הכתוב למזוזה — שאם אין בו אלא פצמין אחד — חייב. שאין תלמוד לומר שתי — דמיטע מזוזה שתי. להלן כתיבה — "וכתב לה ספר" (דברים כד). ולהלן כתיב — "וכתבת על האבנים", ספר ברייתו נוהג לדורות — כתיבת אבנים הוראת שעה היתה. שנאמר להלן ב' — כלומר, וצריך ליכתוב בדיו, בין במזוזה בין בגט, כמו שנאמר: "מפני יקרא אליו" וגו' כלומר, מהאי קרא נפקא דספר בדיו בעינן. רחמנא אמר על מזוזה — דמשמע: כתבם על הסף ממש, ולא באגרת. כתיבה תמה — ואין כתיבה תמה על העצם ואבנים, אלא על הספר. והורר — שימה במזוזה. גזירה שוה — כתיבה כתיבה. ליכתבא אבנים — יחקקה בסכין על האבנים, דהויא כתיבה תמה. והורר ליקבעה — לאבן אסיפא בצורת הפתח, ואיקיים כתיבה תמה והורר על המזוזה לטטפת

פרעיה — דימינא עקר. רב שמואל בר אחא קמיה דרב פפא משמיה דרבא דרבא עולא אמר, מהקא: "ויקח יהודה הכהן ארון אחד ויקב חר בדלתו ויתן אותו אצל המזבח מימין בבוא איש בית ה' ונתנו שמה הכהנים שומרי הסף את כל הכסף המובא בית ה'". מאי רבי מאיר? דתניא: בית שאין לו אלא פצמין אחד — רבי מאיר מחייב במזוזה, וחכמים פוטריין. מאי טעמא דרבנן? "מזוזה" כתוב. מאי טעמא דרבי מאיר? דתניא: "מזוזה" — שומע אני מיעוט מזוזה שתיים, בשהוא אומר "מזוזה" בפרשה שניה — שאין תלמוד לומר, הוי ריבוי אחר ריבוי, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, מעט הכתוב למזוזה אחת, דכרי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אינו צריך, בשהוא אומר: "על המשקוף ועל שתי המזוזות" — שאין תלמוד לומר "שתי", מה תלמוד לומר "שתי"? זה כנה אב, כל מקום שנאמר "מזוזה" אינו אלא אחת, עד שפירט לך הכתוב שתיים. תנו רבנן: "ויכתבתם" — יכול וכתבתה על האבנים? נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה, מה להלן על הספר — אף כאן על הספר. או כלך דלךך זו: נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה, מה להלן על האבנים — אף כאן על האבנים! נראה למי דומה, דנין כתיבה הנוהגת לדורות וכתבו שנאמר להלן: "ויאמר להם ברוך מפי יקרא אלי את הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו". אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, רחמנא אמר "על מזוזה", ואת אמרת: גילף כתיבה כתיבה? אמר קרא: "ויכתבתם" — כתיבה תמה, והורר "על המזוזות". — ומאחר דכתיב, הא גזירה שוה לקמה ליה? — אי לא גזירה שוה, הוה אמנא ליכתבא אבנא וליקבעה אסיפא, קא משמע לן. "ארבע פרשיות שבתפילין מעבדות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעבדן". פשיטא! אמר רב יהודה אמר רב: לא נצרכא אלא לקוצו של יו"ד. — והא נמי פשיטא! — לא נצרכא אלא לאידך דרב יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות שאין גייל מוקף לה מארבע רוחותיה — פסולה.

למטפת למטפת למטפת חרי כאן ארבע - מכאן שכותב ארבע פרשיות בארבעה
בתים. מט בכתפי שמים - באותו מקום קורין לשמים "טט". על ארבע עורות -
ארבע חתיכות קלף, ויניחה בארבעה בתים של ארבע חתיכות קלף. בארבעה בתים
בעור אחד - שמפשיטין עגל קטן (ולוקחים חתיכת עור) ומניחין אותו בדפוס שיש
בו כמין (וארבע) אצבעות, ומניחין אותו לייש
על הדפוס, ונטולין את הדפוס ונעשים בתים
מאליקין. ואם כתבן בעור אחד - שעשה עור
אחד וכתבו בו ארבע פרשיות, והניחן בארבעה
בתים של עור אחד כמה שפירשנו. וצריך שיחא
ירוח בין הפרשיות - כשיכתבם, שלאחד שכתב
בעור אחד יחתוך בארבעה העור כמין ויחיד מדבק
אצבעות ויניחן במלבעה בתים ויחיד מדבק
למטה עור אחד, כדי שתהא פרשה אחת בבית
אחד. בנייתה - בתוך הארבעה בתים של עור
האחד. שנותן חוט או משיחה - בין כל בית
ובית. ואם אין חריץין - החריץ שבין כל בית
ובית, אם אינו ניכר מבחוץ - פסולה, כגון אם
עשה מחיצות הבתים מבפנים ואין חריץ ניכר
מבחוץ. כותבה על עור אחד - כל הארבע
פרשיות. בארבע עורות - בארבע אגרות. וצריך
לדבק - את הארבע אגרות ביחד, בתפירה, או
בדבק שקורין "גלזר". אות - סימן. והיה לך
לבות - אפילו לך לא דלא אמת אחת. דכי
היו בפנים ארבע אגרות שאינם דבוקות ונתונות
בבית אחד, לאתריהן שאין רואין אלא חריץ
חשוב אות אחת, אבל לך המשמש בהן, וניכר
משמן של ארבע אגרות כל אחת לבדה - הו
שני אותות. אינו צריך - לדבק, יהודה ברי
- יהודה החכם. ויש לו שני - (ונוחת) תפילין
של ראש העשויין בארבעה בתים. ששולח עור
על אחת מהן - על הארבעה בתים מכסה
עור אחד, וטראין בבית אחד. ומניחה - בידו,
אף על פי שאין מדבוקות בפנים. מתוך דבריו
רבי יוסי נשעם שחור בו רבי יהודה -
ואין צריך לדבק. תפילין של ראש המורה
קדושתה - שרובו של "שדי" נעשה (בקשר)
בשל ראש - שיון דלית, אבל בשל זרוע אין
אלא יוד, שיש שם רצועה קטנה כשיעור רחב
אצבע ובסוף ראשה מעט כמין יוד. ועוד כתיב:
"ורא כל עמי נגו", ותניא רבי אליעזר הגדול
אומר: אלו תפילין שבראש (מנחות לה, ב).
עתיקתא - שכבר נקשרו בראש, אסור להורידן
ולעשות של יד. ולפאן דאמר - בסנהדרין
בפרק "גגמר הדין" (מו, ב). הומנה מילתא היא
- ומשוימנה לצורך עורות לא. ויש נחנץ

לשל יד. כגון דאתני עליה - מעיקרא לשל יד אי צריך להם. כיצד סדרן -
סדר הנחתן. כאן מיטין של קורא כאן מיטין של מניח - כשהקורא עומד
כנגד מניח היו ימיו של זה לשמאל של זה. והקורא קורא בסדרן - בסדר שהן
כתובין בתורה, מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר. הילכך, הא דקתני לעיל: "קדש"
זהה כי יביאך - מימין - מימין של קורא קאמר, והשתא כשהוא קורא כדרכו
מימין לשמאלו ומצא קוראן בסדרן. והא דתנא איפכא, ומשמע "קדש" זהה
כי יביאך משמאל - אמניח קאמר, דהוא ימין של קורא. החליף - כדמפרש.

גוייתא

למטפת למטפת למטפת - ב"שמוע" וזהה אם שמוע" כתיב: "למטפת", ב"יהיה
כי יביאך" כתיב: "ולמטפת" בספרים מדויקים, אבל בין פ"א לחי"ו לא
כתיב וי"ו. ותימה: היכי משמע תריז ואי הנה אמרין גרעין ומוסיפין ודורשין נחא.
אבל לא אשכחן אלא בתחילת תיבה ובסוף תיבה, בפרק שני דבבבס (כה, א) גבי

תנו רבנן: "למטפת" "למטפת" "למטפת" - הרי כאן
ארבע, דכרי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אינו
צריך, "טט" בכתפי שמים, "פת" באפריקי שמים. תנו
רבנן: יכול יכתבם על ארבעה עורות, ויניחם בארבעה
בתים בארבעה עורות? תלמוד לומר: "ולקרבן בין
ענין" - וקרבן אחד אמרתי לך, ולא שנים ושלשה
וכרונות, הא כיצד? פותבין על ארבעה עורות, ומניחין
בארבעה בתים בעור אחד. ואם כתבן בעור אחד
והניחן בארבעה בתים - יצא. וצריך שיחא ירוח
בניהן, דכרי רבי, ונחכמים אומרים: אינו צריך, ושיון,
שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת. ואם
אין חריץין ניכר - פסולות. תנו רבנן: כיצד פותבין?
תפלה של יד - פותבה על עור אחד, ואם כתבה
בארבע עורות והניחה בבית אחד - יצא. וצריך לדבק,
שנאמר: "והיה לך לאות על ירך", פישם שאות אחת
מבחוץ - כך אות אחת מבפנים, דכרי רבי יהודה.
רבי יוסי אומר: אינו צריך. אמר רבי יוסי: ומודה לי
רבי יהודה ברבי, שאם אין לו תפילין של יד ויש
לו שתי תפילין של ראש, ששולח עור על אחת מהן
ומניחה - מודה? היינו פלוגתניהו! אמר רבא: מדבריו
של רבי יוסי, חזר בו רבי יהודה. - איני? והא שלח
רב חנניה משמיה דרבי יוחנן: תפלה של יד עושין
אותה של ראש, ושל ראש אין עושין אותה של יד,
לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה -
לא קשיא: הא בעתיקתא, הא בחתרתא. ולמאן דאמר
הומנה מילתא היא - דאתני עליהו מעיקרא. תנו
רבנן: כיצד סדרן? "קדש לי" "והיה כי יביאך" מימין,
"שמוע" "והיה אם שמוע" משמאל. והתניא איפכא!
אמר אביי, לא קשיא: כאן מימינו של קורא, כאן מימינו
של מניח, והקורא קורא בסדרן. אמר רב חננאל אמר
רב: החליף פרשיותיה - פסולות. אמר אביי: לא אמרן

אפילו בארבעה עורות. מפי רבי. והקורא קורא בסדרן - פירש בקונטרס: בסדר שהן
כתובין בתורה, מוקדם מוקדם מאוחר מאוחר. הילכך, הא דקתני לעיל: "קדש" זהה כי
יביאך מימין - מימין של קורא קאמר, והשתא כשהוא קורא כדרכו מימין לשמאלו
נמצא קורא קורא בסדרן. וקשה לרבינו תם: דאמאי פלגניהו, שקורא שתיהן הראשונות
מימין וכל האחרונות משמאל? היה לו לומר: ראשונה מימין וכל אחרות משמאל, או
אפילו אלא ראשונה מימין ורביעית משמאל. כמו גבי ר' מערב דפרק "שתי הלחם"
(מנחות צח, ב) דילוף דנרות של מנורה מורח ומערב מונחים, מדכתיב בגר מערב "לפני
ה" - מכלל דכולהו לאו לפני ה', ולא אמרין: חצי הנרות לפני ה' חצי האחר לאו

לפני ה' ומפרש רבינו תם: "קדש" זהה כי יביאך מימין של קורא, ומשמאל של קורא הוא "שמוע" מבחוץ, ואחריה "והיה אם שמוע" מבפנים. וניחא השתא מה שחלקו. וכן
פירש רבינו חננאל בסנהדרין (פט, א). כל בית החיצון שאינו רואה את האויר פסול - כגון "קדש" רשמי, וכן רב האי גאון. והיה מניח סימן - היות להדרי, פירשו: "זהה
כי יביאך" זהה אם שמוע" פנימית או אצל זו. וכן בתשובת הגאונים שכתב דרב רבינו יוסף טוב עלם. והא דקאמר: הקורא קורא בסדרן - לאו כמו שפירש בקונטרס. כסדר
שכתובות בתורה, אלא מפרש רבינו תם דהוא סיום הברייתא דרבינא סדרן, וקאמר שקורא בסדר שמונחין בתפילין מימין לשמאלו, דהיינו: "קדש" זהה כי יביאך "זהה אם
שמוע" "שמוע". ואפילו לא ידא מן ברייתא אין קשה כלום. ובמכילתא משמע כפירוש הקונטרס, בפרשת "זהה כי יביאך", דקתני תם: בארבעה מקומות מוכיז פרשת תפילין
- "קדש" זהה כי יביאך "שמוע" זהה אם שמוע", מכאן אמרו: מצות תפילין ארבע פרשיות בו, והדר קתני: כותבן בסדרן, ואם כתבן שלא בסדרן יגנו, משמע: כסדר
ששאנן ברישא. ויש לדחות: דבכתיבת הסופר קאמר, אבל אין קובעין בתפילין כסדר זה. ואין נראה כלל. ובשמשא רבא תיקן התפילין משמע בפירוש הקונטרס, וזה לשונו:
ומשוי פרשתא ד"קדש" מימין בביתא קאמר, ופרשתא דבסמך ליה בביתא תנינא "זהה כי יביאך", ופרשתא ד"שמוע" בשלישית, ופרשה ד"זהה אם שמוע" ברביעית. מפי רבי.

57

76

97

¹ תפילין של ראש שונים מתפילין של יד, שבתפילין של יד ארבע

20 הגמרא מביאה ברייתא המבארת דינים נוספים בתפילין של ראש:

⁵¹ הגמרא מביאה ברייתא הדנה כיצד יש לכתוב את הפרשיות

אגרות קודש

ב"ה, ד' אדר, ה'תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בלימוד הש"ס אשר בבית הכנסת שערי
אמונה בעיר טורונטה
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם נודעתי מהו"ח אי"א נו"נ רב פעלים בעל מדות ורב מרץ הר"א שי' פרשן, אשר
מסיימים את הש"ס, ובודאי כמנהג ישראל גם הם מתכפין התחלה להשלמה, התחלת הש"ס, אור
ליום הרביעי, פרשה ויקחו אליך שמן זית וגו' להעלות נר תמיד,

ויהי רצון אשר לימוד התורה, הנגלה והפנימית (מאור שבתורה) המרומזים שניהם בכתוב
האמור: להעלות נר, ויקחו שמן זית וכמארז"ל, הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה שנאמר
שמן זית וגו',

תורותי אשר טהורות הן, תורה הנגלית ופנימית התורה, כי דברי תורה אינן מקבלין
טומאה, ומחויבים בתלמוד תורה תמיד, ביום ובלילה כפשוטם, וביום ובלילה ברוחניות, בזמן
שבית המקדש קיים ובזמן הגלות, אשר על אז נאמר השוכן אתם בתוך טומאותם.

וכמרומו בכתוב ובמבואר במרז"ל תמיד ואפילו בטומאה, ימשיך אורה לכל בני ישראל
בכל מושבותיהם.

וכמרומו בכתוב ובמבואר במרחז"ל למה צריך לנר, בשביל להאיר לנו, להעלות נר תמיד
שיהא אורך לפני תמיד.

לפני בני ישראל דוקא, וכמרומו בכתוב ובמבואר ברז"ל ואתה תצוה את בניי - (ישראל
דוקא) - מפני שהמליכוני עליהם על הים.

ומאז ועד עתה פעמיים בכל יום, כשקורין את שמע, בערבין ובשחרית, וכמרז"ל יקבל עליו
עול מלכות שמים, אמליכתי למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים.

והקדמה לכל האמור הוא כאמור בכתוב, כתית למאור, וכפירוש רבנו הזקן בעל התניא
והשו"ע: ע"י כתית (ונפשי כעפר לכל תהי - נעשה) למאור (פתח לבי בתורתך - ועד למאור שבתורה).

בכבוד ובפ"ש כל המשתתפים בחגיגה הכי נעלית האמורה - שליט"א.

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו ממוצש"ק וארא עם הפ"נ המוסגר בו שכבשתו אקראהו - בל"נ - בעת רצון על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ומ"ש שקשה לו הלימוד בחובת הלבבות, הנה בטח זוכר שאמרתי לו שאין כוונתי לשער היחוד אלא להשערים שאחריו ואם גם זה קשה בשבילו, אזי לימוד בפוקח עורים, ומאמרי כ"ק מו"ח אדמו"ר ד"ב תמוז וי"ט כסלו דשנים שונות במקום שלבו חפץ, והשי"ת יעזרו להושיעו משופטי נפשו ויוכל לעלות מעלה מעלה שיהי' ניכר בו נצר מטעי כ"ק מו"ח אדמו"ר בישיבת תומכי תמימים שזכה להיות תלמידה כמה שנים.

בברכת הצלחה בגו"ר ולבראות לכל ב"ב שיחיו.

ב"ה, ג' שבט, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מטו"ב טבת, וכשהייתי על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, הזכרתי את בנו שי' ואותו - כבקשתו במכתבו.

המוסגר במכתבו נמסר להכולל חב"ד, ובטח כבר קיבל אישור מהם, ובעתו הרי יגיע אליו ג"כ הקבלות מאה"ק ת"ו כפי הרשימה, ואשרי חלקו שעלה בידו לפעול ולעשות בענין זה, וגודל הענין אין צריך ביאור אחרי דברי המלך הוא רבינו הזקן באגרת הקדש שלו ועוד בכמה וכמה מקומות, וע"פ המבואר שם מובן אשר התעסקות בזה הוא ג"כ צנור וכלי להמשכת וקבלת ברכות השי"ת ובפרט לבראות הנכונה שיוכל לקבוע עתים בתורת הנגלה ובתורת החסידות מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף.

ומ"ש הרופא שצריך הוא ע"ז משך זמן, הנה ידוע שעד **מהרה** ירוץ דברו ובפרט באלו השייכים לעניני צדקה וחסד, ועיין בלקוטי תורה ס"פ, קרח, ובספר טעמי המצות להצמח צדק מצות ברכת כהנים.

בענין שאלתו אם יסע לראטשעסטער וכו', הנה לדעתי יחכה איזה זמן כדי לבחון פעולת התרופות אשר נתנו לו הרופאים דמחנו, וכשיראה הטבה על ידם, הרי אז אין נצרכה הנסיעה לראטשעסטער.

בברכת בריאות הנכונה - המחכה לבשו"ט.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

**הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע**

~ שולחן ערוך עם הערות וציורים - הלכות שבת ~

כב כל חיה ורמש שהן נושכין וממיתין ודאי, כגון נחשים השרפים קטן וכלב שוטח קרי וכל פיוצא בהם קריא מחמויקין שבשנושכין הן ממיתין בודאי - מתר להרגם בשבת אפלו אינן רצין אחריו כלל, מפני שיש פקוח נפש בהריגתו, כי שמא ימיתו שום אדם מישראל. וכל ספק נפשות דוחה את השבת קריב, אפלו במלאכה גמורה של תורה, אף להאומרים שאפלו מלאכה שאינה צריכה לגופה חייבים עליה מן התורה. ושאר מזיקין, אפלו אותן שבודאי אין ממיתין בנשיכתן אלא שמזיקין את הגוף בלבד, כגון נחשים ועקרבים קריא במקומות שאין ממיתין לעולם בנשיכתן אלא שמזיקין בלבד, וכן כל פיוצא בהם - יש אומרים שאם הם רצים אחריו מתר להרגם, להאומרים שכל מלאכה שאינה צריכה לגופה אינה אסורה אלא מדברי סופרים, לפי שבמקום הזק הגוף לא גזרו. ואינו דומה לפרעוש העוקץ בשרו שאסור להרגו, שהפרעוש אינו מזיק הגוף אלא מצערו בלבד.

ואם אינן רצין עתה אחריו, אלא שחושש על העתיד - אסור להרגם הריגה הנפדת שהיא נעשית במתכונן, אבל מתר לדרסם לפי תמו בליכתו. ואפלו במתכונן כדי להרוג, אלא שמראה עצמו באלו הולך לו לפי תמו ואינו מכון כלל להרוג, שפיון שמלאכה שאינה צריכה לגופה אינה אסורה אלא מדברי סופרים - לא גזרו עליה כלל במקום הזק הגוף, אפלו אין שם אלא חשש בעלמא, אלא שבזה הצריכו לשנות בהריגתו בכל מה דאפשר לשנות, דהינו להראות עצמו באלו אינו מכון להרגם.

ואפלו מיני חיה ורמש שיש בנשיכתן ספק נפשות, שלפעמים הן ממיתין ולפעמים אין ממיתין - צריך לשנות בהריגתו, כל שאינן רצין אחריו.

ביאורי הלכה

קמ] נחשים השרפים - נחשים ארסיים בעלי ארס (רעל) קטלני¹⁵⁴.
קין וכלב שוטח - כלב נגוע בכלבת, שנשיכתו קטלני¹⁵⁵.
קריא כיוצא בהם - וכן צירעה או דבורה בקרבת

ציורים והוספות

(154) ראה רש"י חוקת כא, ו: ששורפין את האדם בארס שיניהם.
(155) ראה פירוש הרע"ב יומא ח, ו: כלב שוטח רוח רעה שורה עליו. וסימנים שלו, פיו פתוח רירו נוטף אזניו סרוחות וזנבו מונחת לו בין ירכותיו ומהלך על צדי רשות הרבים, ויש אומרים אף נובח ואין קולו נשמע.
(156) שש"כ פכ"ה הערה ב: שהרי עקיצתם מסכנת את הרגשים לכך, כ"ה דעת הרופאים; וראה שם ס"א שיש שמותר לקטול חרקים ממינים מסוימים, במקום שקיים

חשש שיעבירו מחלות מסוכנות. שהרי הרודף לפנינו, ומצוה להציל את עצמו ממנו.
(157) שש"כ פמ"א סעי' כב: מותר לצוד, ואף להרוג, כלב משוטט, כאשר קיים חשש שהכלב נגוע במחלת הכלבת, והוא עלול לנשוך אדם (וראה לעיל הערה קטז לעניין צידתו, ולעיל הערה קיט לעניין צידת או הריגת מזיק כשהוא קטן ויהווה סכנה כשיגדיל).
(158) משא"כ עקרב צהוב (ראה שש"כ פכ"א סעיפים א"ב).

אָבֵל מִיָּנִי רַמְשִׁים שְׁאִינֶן מְזִיקִין, כְּגֹן נְמָלִים וְכִיזָא בָּהֶם - אָסוּר לְדָרְסָם אֶפְלוּ אִינוּ מִתְכַּוֵּן לְהַרְגֵם אֶלָּא שֶׁהוּא "פְּסִיק רִישָׁה". וְצָרִיד לְדַקְדֵּק בְּהַלּוּכּוֹ בְּמִקְוֹמוֹת שֶׁהֵם מְצוּיִים קִיד¹⁵⁹.

וְלִהְיוּמָרִים שֶׁאֶפְלוּ מִלֵּאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לְגֹפֶה חִיבִים עָלֶיהָ - לֹא הִתִּירוּ לְהִרְגֵם בְּשֶׁרְצִין אַחֲרָיו, וְלִדְרוֹם לְפִי תִמּוֹ כְּשֶׁאִין רָצִין אַחֲרָיו, אֶלָּא כְּמִינֵי חֵיהּ וְרַמְשֵׁי שֵׁשׁ בְּנִשְׁכָּתָם סִפֵּק נִפְשׁוֹת. אָבֵל דְּבַר שְׁאִינוּ מִמִּית לְעוֹלָם בְּנִשְׁכָּתוֹ - אָסוּר אֶפְלוּ לְדָרְסוֹ, וְאֶפְלוּ רִץ אַחֲרָיו, שְׁאִין מְחַלְלִים שְׁבֵת בְּמִלֵּאכָה גְמוּרָה שֶׁל תּוֹרָה בְּשִׁבְלֵי הַזֵּק הַגּוֹף קִסר¹⁶⁰.

וְהַעֲקָר כְּסִבְרָא הָרֵאשׁוֹנָה. וּמִכָּל מְקוֹם, כָּל בְּעַל נֶפֶשׁ יֵשׁ לוֹ לְהַחֲמִיר עַל עֲצֻמוֹ בְּאָסוּר שֶׁל תּוֹרָה בְּמִקְוֹם שֶׁאֶפְשָׁר, דְּהֵינּוּ אִם אֵין רִץ אַחֲרָיו - אֵל יִדְרֹסְנוּ קִסר¹⁶¹, אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְהַשְׁמֵר מִמֶּנּוּ וְלִהְיוֹתִיר לְאַחֲרִים שֶׁיִּשְׁמְרוּ מִמֶּנּוּ קִיד¹⁶².

חלק ב, סימן שטז צידה האסורה והמתקרת בשבת, סעיף כב:

ביאורי הלכה

בודאי – מותר לצודן ולהורגן בכל ענין, (ב) ספק ממיתין – אם רצים אחריו מותר להורגם כדרכו, ואם לא רצים אחריו מותר לצודן או להורגן רק לפי תומו (לשנות בכל מה דאפשר), (ג) מזיקין שאינם ממיתים – מותר לצודן אף אם לא רצים אחריו¹⁶², ולענין הריגתם: יש מתירים להורגם כדרכו אם רצים אחריו ולהורגם לפי תומו אם אינם רצים אחריו, ויש אוסרים בכל ענין¹⁶³, (ד) בעלי חיים המצערים בלבד – אסור להורגם כלל¹⁶⁴, ואם אין במינן ניצוד מותר לצודם בשעה שעוקצים¹⁶⁵.

קיד] שהם מצויים – ההולך במקום שמצויים נמלים, והוא פסיק רישיה שיהרוג נמלים גם אם ידקדק בהליכתו, אלא שאינו פסיק רישיה שיהרוג נמלים בכל צעד וצעד – מותר ללכת שם¹⁵⁹.
קמז] חזק הגוף – אף שלעיל סעיף יז התיר צידה במקום חזק הגוף כשאינו כדרכו, מכל מקום לענין הריגה לא התיר¹⁶⁰.
קמז] אל ידרסנו – אפילו לפי תומו¹⁶¹.

קין] שישמרו ממנו – סיכום ד' דרגות במיני המזיקין לענין צידה והריגה – (א) חיות ורמשים שממיתין

ציונים והוספות

ילמדו לעשות כך במקומות אחרים, אבל אם היה נחשב בזה כעושה כלאחר יד (כביאור התורת שבת ס"ק יח) לא היה בו איסור של תורה גם לאומרים שחייב על מלאכה שאצל"ג.

162) למבואר לעיל (הערה קכב) יש המצריכים לצודן בשינוי ולא כדרך צידה ממש, ולכאורה כן דעתם גם בצידת ספק ממיתין שלא רצים אחריו.

163) אף שהעיקר כסברא ראשונה בעל נפש יחמיר על עצמו אם אינם רצים אחריו באופן שאפשר לו להשמר ולהזהיר באופן אחר (אבל כשרצים אחריו יסמוך על סברא הראשונה).

164) למעט כינה שמותר להורגה ואין בה משום צידה כלל.

165) ואם הם על בשרו או על בגדו מבפנים ואי אפשר להפילו בקל הסומך על המקילין בדברי סופרים לא הפסיד.

159) שבכל צעד וצעד אינו פס"ר, וראה לעיל הערה לט אם הוא ספק פס"ר.

160) או משום שהצידה נעשית בדרך שינוי (ראה לעיל הערה קכב, והתהל"ד (הובא שם) שסבר שמותר לצוד ללא שום שינוי אכן תמה כאן בס"ק יב מאי שנא מצידה שמותר כשהוא מתעסק להמנע מנזק, ויתכן שצידה להרחקת המזיקים נחשבת כמתעסק כי היא שונה במהותה מצידה כפשוטה שהיא צידה לרשות כלשהי, ע"ד המובא להלן סי' שכ סכ"א שסחיטה שאינו צריך למשקין הנסחטין אלא כדי לנקות הבגד כולם מודים שאינה אסורה מן התורה כי אינה דומה לדישה כלל שהדש הוא צריך לתבואה (והוא אחד מ"הרבה המקומות" שנרמזו בסי' רעז ס"ג שיש דברים הרבה שהכל מודים שאין בהם חיוב מן התורה אלא אם כן צריך לגוף).

161) משמע שתכלית ה"דריסה לפי תומו" רק כדי שלא

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות נטילת ידיים ~

~ יום ראשון ~

חלק א' סימן קס איזו מים כשרים ואיזו פסולים לנטילה:

יז אבל יותר משנים אינן יכולים ליטול מרביעית ואפילו מרביעית ומחצה עד שיהיה חצי לוג שאף שלא הקפידו חכמים על שיעור המים שיגיעו לידיו רק שיהיה רביעית בכלי מכל מקום חשו חכמים אם יטלו רבים ממים מועטים שמא לא ידקדקו יפה ליטול כל הפרק שכל אחד יצמצם המים כדי שישאר לחבירו אך אם היה רביעית ומחצה ונטל הראשון חצי רביעית ונשאר בכלי רביעית יכולים שנים ליטול מרביעית זו על דרך שנתבאר כמו אלו היתה רביעית לברה מתחילה בכלי.

ומחצי לוג יכולים ליטול אפי' ד' על דרך שנתבאר ולא ה' שמא יצמצמו המים ומלוג יכולים ליטול כמה בני אדם כל זמן שמספיקין המים לשפוך כל אחד ואחד על ידיו ג' פעמים או ב' פעמים כמו שיתבאר בס' קס"ב.

והוא הדין שיכולים ד' וה' לחניה ידיהם זה בצד זה או זה על גבי זה וליטול כאחד שכולן חשובות כיד אחת ואין מטמאות זו את זו ובלבד שירפו ידיהם בענין שיגיעו המים לכל יד ויד בלי שום חציצת יד אחרת:

יח שיעור רביעית שאמרו צריך שיהא מכונס במקום אחד שאם נטל משמינית וחזר ונטל משמינית (ואפילו נטל משתיהן בבת אחת כגון שאחרים יוצקים על ידו והקלוח מתערב) ידיו טמאות כמו שהיו:

יט רביעית שאמרו בין לנטול ב' ידיו בין לנטול ידו אחת בלבד בין לידיו של גדול בין לידיו של קטן נטלו ב' בני אדם זה ידו אחת וזה ידו אחת ואח"כ חזר השני ונטל ידו השנית הרי אלו כג' בני אדם שידו השנית נחשבת כיד אדם אחר כיון שלא נטל מתחלה אלא ידו אחת ולפיכך אם היה בכלי חצי לוג ידיו טהורות ואם לאו אין ידו השניה טהורה שאין נוטלין בפחות מחצי לוג יותר משני בני אדם שמא יצמצמו המים וכאן יש לחוש ג"כ שמא יצמצם כיון שאינו נוטל שתי ידיו כאחת:

~ יום שני ~

קסא דיני חציצה וטבילה:

א כל דבר החוצץ בטבילת כל הגוף חוצץ בנטילת ידיים שכל מה שתקנו חכמים תקנו כעין של תורה ולפיכך צריך (לטהר) [ליזהר] מכל דבר שמקפידים עליו להסירו לפעמים.

כגון צואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר דהיינו אם

הציפורן גדול ועודף על בשר האצבע ויש שם צואה תחת עודף זה צריך להסירה קודם נטילה לפי שדרך רוב בני אדם להקפיד עליה משום מיואס לכן אינה בטלה לגבי היד וחוצצת אף למי שאינו מקפיד עליה.

ובצק שתחת הציפורן אפילו כנגד הבשר דרך רוב בני אדם להקפיד עליו וחוצץ לכל אדם כשרוחצים ידיהם:

ב רטיה שעל בשרו אם אין שם מכה אלא מיחוש בעלמא ויוכל להסירה מתי שירצה צריך להסירה קודם נטילה אבל אם יש שם מכה אין צריך ליטול כלל במקום הרטיה כמו שיתבאר בסימן קס"ב:

ג טיט הבורות וטיט היוצרים שהם נדבקים ביותר ומונעים המים מלבא תחתיהם וכן שאר כל הטיט כשהוא יבש ונדבק בבשר חוצצין בין על גבי היד בין תחת הציפורן אפי' כנגד הבשר.

אלא א"כ הוא דבר מועט שאין דרך בני אדם להקפיד עליו להסירו (כשרוחץ ומנקה ידיו) א"צ להסירו ג"כ לנטילת ידיים לסעודה וה"ה לבצק וצואה אם הן מעט כל כך שאין דרך רוב בני אדם להקפיד עליו אינו חוצץ אפי' הוא שלא כנגד הבשר.

ואם הוא מקפיד עליו חוצץ אע"פ שאין הרוב בני אדם מקפידים עליו ומה שלא נהגו לנקר הטיט שתחת הצפרנים קודם הנטילה הוא משום שאין מקפידין להסירו (בשעת רחיצת ונקיון ידיים במדיניות אלו לכן אינו חוצץ לנטילת ידיים אם הוא כנגד הבשר אפילו הוא טיט הבורות והיוצרים אבל אם הוא מקפיד עליו צריך להסירו ויש אומרים שכל דבר שרוב בני אדם אין מקפידין עליו אע"פ שהוא מקפיד בטלה דעתו אצל כל אדם ויש לסמוך על דבריהם בנטילת ידיים שעיקרה מדברי סופרים אבל לא בטבילת כל הגוף כמו שיתבאר ביו"ד ס' קצ"ח).

ואם הצפרנים גדולים ועודפים על הבשר צריך כל אדם לנקר הטיט והצואה שתחתיהם כי רוב בני אדם מקפידים על מה שלא כנגד הבשר וחוצץ אף למי שאינו מקפיד אלא א"כ הוא מעט כל כך שאין דרך להקפיד עליו.

(ובשבת דוחק את הבשר שתחת הציפורן כדי שלא יגרור את הציפורן כשמסיר הטיט):

~ יום שלישי ~

ד צריך לזהר בציפורן שפירשה מיעוטה לקוץ אותה שהיא חוצצת כמו שיתבאר ביו"ד ס' קצ"ח:

ה הדיו והצבע לחים אינם חוצצים מפני שנמחים במים יבשים חוצצים והוא שיש ממשות הצבע על ידיו אבל אם אין עליהן אלא מראית הצבע אינו חוצץ.

חלק א' סימן קסב דיני הגבהה ושיפשוף הידים בנטילה:

א סדר נטילה מרביעית כך הוא אם שופך כל הרביעית בפעם אחת על שתי ידיו כאחת כגון שאחר יוצק על ידיו או שאוחז הכלי בראשי אצבעותיו ושופך על ב' ידיו כאחד נטהרו ידיו ואין צריך לומר אם יש לו מים רבים ושופך רביעית על כל אחת בפני עצמה.

אבל אם בא ליטול על כל אחת בפני עצמה מרביעית בלבד צריך לשפוך על כל אחת ב' פעמים כי כששופך על היד פעם אחת נטמאו המים מהיד הואיל ואין בהם רביעית שהוא שיעור טהרה בידים וכששופך שנית מטהרים מים שניים את מים הראשונים ואת היד.

ואח"כ מנגבה במפה או בדבר אחר להסיר הראשונים לגמרי מן היד משום טהרה יתירה להאומרים שזהו טעם הניגוב כמ"ש בס' קנ"ח:

ב ואף אם ניגב בדבר קשה שאין המים נבלעים כגון ששפשף בכותל או בראשו (אפילו בשערותיו רק שלא חכך בהן שאז היה צריך לחזור וליטול אלא ששפשף עליהם מלמעלה) אע"פ שחוזר ונוגע במי השפשוף אין ידיו נטמאות משום נגיעתם בלחלוות מים הראשונים שהיו טמאים כיון שכבר נטהרו במים השניים.

ואם שפך על כל יד בפני עצמו שטיפה אחת מרובה כשתים דהיינו שיש במי שטיפה זו כדי שימשח כל הפרק הצריך נטילת ידים ב' פעמים נטהרו המים כאלו שפך עליהם ב' פעמים:

~ יום חמישי ~

ג במה דברים אמורים כששפך על כל יד בפני עצמה אבל אם שופך על שתי ידיו כאחת אין שטיפה אחת מועלת לטהרן כלל אלא א"כ שופך עליהן רביעית בבת אחת אבל פחות מרביעית אע"פ שהמים באו משורי טהרה על דרך שנתבאר בס' ק"ם אינן מטהרים שתי ידים כאחת אלא בשתי שטיפות שהמים השניים מטהרים את הראשונים ואת הידים:

ד אבל המים שעליהם טמאים וצריך לנגבן ואחר יאכל. ואם שפשף בדבר קשה וחוזר ונוגע במי השפשוף נטמאו הידים בנגיעתן בלחלוות מים הטמאים.

ואם המבילין במי מקוה א"צ ניגוב שהמקוה מטהר מים הטמאים בהשקה:

ה וכל זה כשידיו נקיות אבל אם יש עליהן לכלוך טיט או שאר כל דבר החוצץ צריך לשפוך עליהן ג' פעמים ראשונה להעביר הכלוך ואח"כ מים ראשונים ושניים או רביעית בבת אחת.

ומים ששפך ראשונה נטמאו מהידים אפילו שפך רביעית

ומי שהוא צובע אין הצבע חוצץ על ידיו אף על פי שיש ממשות של צבעונים על ידיו וכן מי שאומנתו להיות שוחט או קצב וידיו מלוכלכות תמיד בדם אינו חוצץ וכן למוכר שומן ואע"פ שרוב בני אדם מקפידים כיון שרוב בני אומניות הללו אין מקפידין אין חוצצין להם אבל לאחר שאינו רגיל בכך חוצצין אפי' אינו מקפיד.

והנשים שדרכן לצבוע ידיהם לגוי וכיוצא בזה אין אותו צבע חוצץ.

וכל זה במיעוט היד אבל אם רוב היד מכוסה בדבר שיש בו ממש חוצץ אפי' לאותם שאין דרכם להקפיד:

ו ריר היוצא מן המכה ומתייבש ונעשה גלד אם אינו מקפיד עליו להסירו או שמצטער להסירו שמעתה אין דעתו להסירה כל זמן שיהיה בענין זה קרוי אינו מקפיד ואינו חוצץ לנטילה אף על פי שלטבילה מחמירין:

ז טבעת כשהיא דחוקה באצבע חוצצת ורפויה אינה חוצצת כי המים באים בינה לאצבע ומכל מקום לכתחילה יש להסיר הטבעת קודם נטילה אפילו רפויה כי אין אנו בקיאים מהו [נקרא] רפויה ויבאו להקל גם בדחוקה ובדיעבד עלתה לו נטילה אם היתה רפויה.

והוא ששפך עליה רביעית בבת אחת כמו שיתבאר בסימן קס"ב.

אבל אם היתה דחוקה לא עלתה לו נטילה אם לפעמים מקפיד עליה להסירה כגון שיש בה אבן טובה שמקפיד עליה להסירה בשעת נטילה שלא תתלכלך במים ובאשה אפילו טבעת שאין בה אבן טובה דרכה להסירה בשעת לישנה לכן חוצצת לעולם אע"פ שאינה מקפדת להסירה משום ליכלוך המים אבל האיש שאין דרכו ללוש א"צ להסיר הטבעת שאין בה אבן טובה קודם נטילה אפילו אינה רפויה לפי שאינו מקפיד עליה להסירה לעולם:

~ יום רביעי ~

ח שיעור נטילת ידים כל היד עד הקנה של זרוע כשיעור קידוש ידים שבמקדש ויש אומרים שהקילו בנטילת ידים ולא הצריכו אלא עד מקום חיבור האצבעות לכף היד.

וראו לנהוג כסברא הראשונה שכיון שהוא דבר שאין בו טורח למה לא נוציא נפשינו מהמחלוקת ונכון להתנות ולומר שאינו מקבל דבר זה בתורת חובה אלא בתורת רשות כדי שאם איזה פעם לא יזדמנו לו מים כל כך לא יצטרך להחמיר כמנהגו וכן ראוי להתנות בכל דבר שאדם רוצה להחמיר על עצמו.

ואם נוטל ידיו בפני רבים במקום שנוהגים ליטול עד מקום חיבור האצבעות לבד אין לו להחמיר בפניהם שלא יהא נראה כב' תורות ח"ו בעיניהם.

ואם היו ידיו מלוכלכות לדברי הכל צריכים נטילה עד הזרוע:

שישנוה שיבוא המים על ראשי האצבעות.

ואם שופך רביעית על כל יד בפני עצמה או רביעית על ב' ידיו כאחד שאין שם מים ממאים כלל א"צ לזוהר בזה כלל ואצ"ל המטביל ידיו.

~ שבת קודש ~

ויש מפרשים מה שאמרו חכמים הנוטל צריך שיגביה ידיו אינו נוטל כל היד עד הקנה של זרוע אלא הנוטל האצבעות לבדן וכדברי האומרים שהנטילה דיה עד מקום חיבור האצבעות לכף היד וטומאת הידים לראשונים ומהרתן מהשניים היא עד הקנה של זרוע לפיכך יש לחוש שמא הלכו הראשונים חוץ למקום חיבור האצבעות ונטמאו שם אף אם לא יצאו לשם מהאצבעות אלא הלכו לשם מחמת הכלי והשניים שמא לא הלכו בכל מקום שהלכו הראשונים ונשארו הראשונים בטומאתן ומטמאין היד אם יורדים לאצבעות כשמשפיל ידיו לכן צריך להגביה ראשי אצבעותיו למעלה מסוף הנטילה עד שיגבגב ואף אם רוצה להשפילן מתחלת הנטילה אינו מועיל כי אי אפשר לצמצם ליטול ממש בתוך הפרק שלא ילכו המים חוץ לאצבעותיו מעט ואם הלכו לשם נטמאו שם אע"פ שלא ירדו לשם מהאצבעות אלא מהכלי והמטביל ידיו או ששפך עליהם רביעית כאחד אפילו שפך על האצבעות ויצאו מהן חוץ לפרק לא נטמאו שם כלל כיון שהם מי טהרה.

ועל פי סברא זו נהגו עכשיו להקל בהגבהת הידים לפי שנהגין לשפוך על כל יד ג' פעמים אף שהן נקיות ושוב אין לחוש שמא לא הלכו השניים בכל מקום שהלכו הראשונים שאם לא הלכו השניים הלכו השלישיים:

ז כששופך הראשונים על היד צריך לזוהר ולשפוך בשפיכה אחת על כל פרק הצריך נטילת ידים ומכל מקום א"צ שפיכה אחת ממש אלא שלא יפסיק מלשפוך עד שיגיעו המים בכל הפרק שאין ידים טהורות לחצאין לפי שאין דרך נטילה בכך ואם פסק אחר שנמל מקצת היד אין נטילת מקצת זו עולה לו (ואפי' שפך רביעית בבת אחת ונטמאו המים כיון שלא טיהרו כלום) וצריך לחזור ולשפוך גם על מה שנמל ואם לא שפך אלא על הנשאר מידו שלא נמל הרי ידו טמאה כשהיתה (אפילו אם גם שפיכה זו היתה רביעית).

ויש אומרים שאם יש עדיין על מקצת היד שנמל טופח על מנת להטפוח מצטרפת נטילה זו עם מה שהוסיף ונטל הנשאר מידו שמשקה טופח על מנת להטפוח חיבור לטהרה וה"ז כנטילה אחת ויש להחמיר כסברא הראשונה.

וכל זה בראשונים אבל בשניים נוטל מקצת ידו וחזור ומוסיף על מקצתה השני ואפילו נתגבגב מקצתה הראשון:

בבת אחת הואיל ולא טיהרו הידים מפני הלכלוך שעליהן שחוצץ וגם מים ראשונים שאחריהם לא טיהרו ונטמאו גם הם מהידיים הואיל והמים ששפך ראשונה לא באו כלל לטהרת הידים כי אם להסיר החציצה.

ואעפ"כ אינם ממעטים את הרביעית שאף אם לא נשאר בכלי רביעית כשמתחיל ליטול מים ראשונים שאחריהם אין בכך כלום לפי שהמים ששפך ראשונה הם צורך הנטילה ומכללה וכיון שהיה רביעית בכלי בהתחלת נטילתו דיו.

(אבל אם אין על ידיו דבר החוצץ אע"פ שהם מלוכלכות ומטונפות שצריך להעביר מהם המינוף בנטילה כל שאינו חוצץ בנטילה כגון שהוא לח דיו במה שעובר ע"י ראשונים ושניים או רביעית בבת אחת שהם באים לטהר את הידים מטומאתן.)

ועיקר טומאת הידים לא גזרו אלא מפני שהם עסקניות ושמא נגעו במקום מטונף לכך התקינו נטילה לטהרן ממינופן אלא שכיון שגזרו עליהן טומאה נטמאו מים הראשונים ונטהרים ע"י שניים]]:

~ יום שישי ~

ו טומאת הידים ומהרתן אינה אלא עד הפרק הצריך נטילת ידים ולא חוץ לפרק שאם נטל הראשונים עד הפרק והשניים חוץ לפרק לא נטמאו שם אע"פ שהם שם ראשונים ולפיכך אם חזרו לפרק אינן מטמאין את היד אבל אם הראשונים שהיו בתוך הפרק ונטמאו יצאו חוץ לפרק אע"פ שנמל גם השניים חוץ לפרק לא טיהרום שם ולפיכך אם חזרו לפרק חזרו ונטמאו הראשונים את היד לכך אמרו חכמים הנוטל צריך שיגביה ידיו למעלה שלא יחזרו המים שחוץ לפרק לתוך הפרק.

ומכל מקום אם נוטל כל היד עד הקנה של זרוע לא יגביה כל היד לגמרי כדי שלא יצאו ממנה מים על הזרוע במקום שישארו שם גם אחר שיגבגב ידיו שאינו מנגב אותו מקום מפני שהוא מכוסה בבגדים ואח"כ כשישפיל ידו לאכול בה יחזרו מהזרוע לידו ויטמאוה אלא יגביה ראשי אצבעותיו ועל ידי זה תהא שאר היד מוגבהת קצת שמהאצבעות אין לחוש שירדו על הזרוע.

וצריך לזוהר שיהיו מוגבהים ועומדים מסוף הנטילה עד שיגבגב שאם יגביהו ויחזור וישפילן יחזרו המים שיצאו חוץ לפרק ע"י הגבהתו וישובו לתוך הפרק.

לפיכך יטול שתי ידיו כאחת שאם יטול ידו אחת ויגביהנה ואחר כך ישפוך בה על השניה נמצא מורידה למטה כששופך בה.

ואם רוצה להשפילן מתחילת הנטילה שלא יצאו מים ראשונים חוץ לפרק כלל מתוך הפרק הרשות בידו רק

~ 'תורה אור' פרשת משפטים - הפרשה החסידית ~

ואלה המשפטים

וְשִׁלְגָדוּלְתוֹ אֵין חֲקָר כו' (תהלים קמה, ג); אֵד שְׁאֵין זֶה בְּבַחֲנִית דַּעַת וְהַרְגָּשָׁה בְּנַפְשׁוֹ.

לְכַן נִקְרָאִים "בְּהִמָּה", שֶׁהַבְּהִמָּה יֵשׁ לָהּ רֹאֵיהּ וּשְׂמִיעָה כו', רַק שְׁאֵין לָהּ דַּעַת, כִּדּוּם הוּא בְּחִינַת נִשְׁמוֹת אֱלֹהִים – שְׁאֵין בָּהֶם בְּחִינַת הַדַּעַת בְּאֵלְקוּת. שֶׁהַדַּעַת הִיא בְּחִינַת הַרְגָּשָׁה, כִּשְׁהַהֲשָׁכָה נִקְשֶׁרֶת וְנִקְבָּעָה בְּנַפְשׁוֹ כְּאֵלּוּ מְרַגֵּשׁ. כִּי דַּעַת מְלֻשׁוֹן "וְהָאֵדָם יָדַע כו'" (בראשית ד, א), שֶׁהוּא בְּחִינַת הַתְקַשְׁרוֹת וְהַתְחַבְּרוֹת. וְעַל דִּרְדָּךְ זֶה נֶאֱמָר (איוב יט, כו): "וּמִבְּשָׂרִי אֶחָזֶה אֱלֹהִים" – "אֶחָזֶה" מִמֶּשֶׁ, כְּאֵילוֹ רוֹאֶה כו'.

וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵי אִפְשָׁר לִרְאוֹת הָאֵלִקִּים בְּעֵין הַנֶּשְׁמָה, מִכָּל מְקוֹם הוּא עַל דִּרְדָּךְ שֶׁהָאֵדָם יוֹדַע וּמְרַגֵּשׁ בְּנַפְשׁוֹ אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ, שֶׁגַּם בֵּין אֵי אִפְשָׁר לִרְאוֹת מֵהוּת הַנֶּפֶשׁ אֵיךְ וּמֵה הִיא, מִכָּל מְקוֹם הוּא נִרְגָּשׁ מִמֶּנָּה עַל יְדֵי שְׂרֹאָה חַיִּית הַגּוֹף שֶׁהוּא מֵהַנֶּפֶשׁ, וְכֹאֲשֶׁר יֵשֵׁן מִסְתַּלֵּק חַיִּיוּת, וְכִשְׁנִיעוֹר מִשְׁנֵתוֹ תִּשׁוּב אֵלָיו גִּילּוֹי אֹר וְחַיִּיוּת הַנֶּפֶשׁ. כִּדּוּם עַל דִּרְדָּךְ זֶה מִמֶּשֶׁ, הוּא בְּחִינַת הַדַּעַת בְּאֵלְקוּת שֶׁיֵּשׁ לְנִשְׁמוֹת דְּאֶצִּילוֹת, כְּמֶאֱמַר אִיב: "וּמִבְּשָׂרִי אֶחָזֶה כו'".

וְהַגִּם ד' לִית מִחֻשְׁבָּה תְּפִיסָא בִּיהַ כְּלָל, הֵינִינִי שְׂמִחוֹתוֹ אֵינוֹ מוֹשָׁג, אֲבָל מִצִּיאוֹתוֹ נִדְּעַ וְנִרְגָּשׁ – מֵה שְׂאֵינוֹ רֹאִים שֶׁהַעוֹלָמוֹת, שֶׁהֵם כְּמוֹ גּוֹף גָּדוֹל, הֵם חַיִּים וְקַיָּיִם. וְהִרִי חַיִּית זֶה בְּהֵן הוּא מֵאִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַשּׁוֹפֵעַ בְּהֵן כָּל רִנָּה. וְהַשְׁכָּלָה זֶה מוֹשָׁגָת לְכָל. אֵד כִּשְׁהִיא מִתְקַשֶּׁרֶת בְּנַפְשׁוֹ, שִׁיחָה נִקְשֶׁר וְנִרְגָּשׁ מִמֶּנָּה מִמֶּשֶׁ כְּאֵילוֹ רוֹאֶה, זֶה נִקְרָא בְּחִינַת 'דַּעַת'. וְעַל זֶה אֶמְרוּ (תמיד לב, א): "אֵיזְהוּ חֲסֵם הַרוֹאֶה אֶת הַגּוֹלָד", כְּאֵילוֹ רוֹאֶה בְּעֵין מִמֶּשׁ הוֹלֵדֶת וְהַתְּהוּוֹת תִּישׁ מֵאִין כו'. וְעַל זֶה נֶאֱמָר (זכריה מ, ד): "וְהָיָה עֲלֵיהֶם יִרְאָה כו'".

מֵה שְׁאֵין בֵּין כִּשְׂאֵין הַשְׁכָּלָה וְהַבְּנָה זֶה בְּבַחֲנִית קִירּוּב וְהַרְגָּשָׁה מִמֶּשֶׁ בְּנַפְשׁוֹ, נִקְרָא בְּחִינַת זֶה "זֶרַע בְּהִמָּה". וְאֵף שִׁישׁ לוֹ שֶׁכָּל וְהַשְׁגָּה גְּדוֹלָה בְּאֵלְקוּת, וְגַם "כָּל יִשְׂרָאֵל מֵאֱמִינִים כו'"³, וְהָאֱמוּנָה הִיא לְמַעַלָּה מִן הַדַּעַת, מִכָּל מְקוֹם הוּא נִקְרָא 'עֲטָרָה' שֶׁהוּא בְּחִינַת מִקְיָה. וְצִרִיד

"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֵיהֶם. כִּי תִקְנֶה עִבְדְּ עֲבָרִי וְגו'" (שְׁמוֹת כא, א"ב):

וְצִרִיד לְהַבִּין: ד' לְפָנֵיהֶם" מִשְׁמַע לְשׁוֹן רַבִּים, וְכִי תִקְנֶה" הוּא לְשׁוֹן יְחִיד וְהוּא לִיָּה לְמִימָר: "כִּי יִקְנוּ"?

אֵד הֵעֵנִן הוּא: ד' כִּי תִקְנֶה" קָאֵי עַל מִשְׁה רַבְּנוֹ עֲלִי־הַשְּׁלוֹם, וְקָאֵי אֲדִלְעִיל מִיָּה, הֵינִינִי עַל מֵה שֶׁתָּבוּב "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים" – מִשְׁה רַבְּנוֹ עֲלִי־הַשְּׁלוֹם דּוֹקָא, יִשִּׁים הַמִּשְׁפָּטִים לְפָנֵיהֶם, וְהֵינִינִי עַל יְדֵי "כִּי תִקְנֶה עִבְדְּ עֲבָרִי כו'".

דִּהְנֶה כְּתִיב (דברים יא, ט): "וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֶתְךָ", שֶׁזֶה קָאֵי עַל מִשְׁה רַבְּנוֹ עֲלִי־הַשְּׁלוֹם, שְׂמִישְׁפִּיעַ בְּחִינַת עֹשֶׁב לְבַהֲמֶתְךָ.

וְהֵעֵנִן, דְּכְתִיב (זכריה לא, כו): "וְזֶרַעַתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל [...] זֶרַע אֵדָם וְזֶרַע בְּהִמָּה", שִׁישׁ ב' מִדְּרָגוֹת בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל:

הָא' הֵם הַנִּשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת מְאֹד בְּמַעַלָּה וּמִדְּרָגָה, וְהֵם הַנִּקְרָאִים "זֶרַע אֲדָם", שֶׁהֵם הַנִּשְׁמוֹת שְׂנִמְשִׁכוֹ מִבְּחִינַת אֵדָם הַעֲלִיּוֹן שֶׁעַל הַכֶּסֶּף, כְּכָל דְּכְתִיב (בראשית א, כו): "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוֹתֵנוּ". (וְהֵינִינִי נִשְׁמוֹת דְּאֶצִּילוֹת, וְהֵם הַנִּקְרָאִים בְּנִים. מֵה שְׁאֵין בֵּין נִשְׁמוֹת דְּבְרִיָּה, יִצִּירָה, עֲשִׂיהַ נִקְרָאִים עֲבָדִים. וְהוּ "אִם כְּבָנִים אִם כְּעֲבָדִים"). וְהֵינִינִי, כְּמוֹ שְׂמַעֲלַת הָאָדָם – שִׁישׁ לוֹ דַּעַת, כִּדּוּם אֵילוֹ הַנִּשְׁמוֹת יֵשׁ לָהֶם דַּעַת גְּדוֹל בְּאֵלְקוּת. וּפִירוּשׁ 'דַּעַת', אֵין רוֹצֶה לִזְמֹר הַיְדִיעָה לְבַד, אֲלֵא בְּחִינַת הַרְגָּשָׁה מִמֶּשֶׁ. וְכְמוֹ שִׁיתְבָּאָר.

וְהַב' הוּא בְּחִינַת "זֶרַע בְּהִמָּה". (וְהֵינִינִי נִשְׁמוֹת דְּבִי־ע, שֶׁהֵם כְּמַעַט כָּל הַנִּשְׁמוֹת שְׂבִדּוּרוֹתֵינוּ. כִּי נִשְׁמוֹת דְּאֶצִּילוֹת הֵן בְּנֵי עֲלִיָּה שֶׁהֵם מוֹעֲטִים² כו' אִפִּילוֹ בְּדוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים), שֶׁהֵם הַנִּשְׁמוֹת שְׁאֵין לָהֶם דַּעַת כָּל כִּדּוּם בְּאֵלְקוּת. וְאֵין רוֹצֶה לִזְמֹר שְׁאֵין לָהֶם שֶׁכָּל וְהַשְׁגָּה בְּאֵלְקוּת, אֲלֵא אֵף גַּם שִׁישׁ לָהֶם שֶׁכָּל וְהַשְׁגָּה, שְׂמִישְׁנִים וּמִשְׁפִּילִים גְּדוֹלָת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים, הַשְׁגָּה וְהַבְּנָה גְּדוֹלָה אֵיךְ שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא מְחִיָּה וּמְהוּוֹת הַכָּל,

1. (נֶאֱמָר שֶׁבֶת פְּרִשֶׁת מִשְׁפָּטִים, כ"ו שְׁבֶת תִּקְס"ה).

2. (סוֹכָה מוה, ב: אֶמַר רַב יִרְמְיָה מִשׁוּם רַבִּי שְׁמֻעֲזָן בַּר יוֹחָאי: רִאֲתִי בְנֵי עֲלִיָּה

וְהֵן מוֹעֲטִין).

3. (בְּנֵי מֵאֲמִינִים).

הקולות" (שמות כ, יד) – "רואים את הנשמע". ולאחר שחטאו הורידם מבחינה זו לבחינת שמיעה שהיא בחינת בינה, ויכלו לחטוא בו.

נמצא חכמה היא בחינת ראיה, ובינה היא בחינת שמיעה. ונדע דאבא מקנן באצילות, ובינה בבריאה. לכן הנשמות בבריאה אין בהם בחינת ראיה, רק שמיעה והבנה. ועל פן נקרא "זרע בהמה". מה שאין פן נשמות דאצילות – שם גלוי בחינת חכמה וראיה, ונקרא "זרע אדם" בו.

והנה בחינה הממוצעת המחבר ומזווג חכמה עם בינה הוא הדעת:

דעת הוא לשון התקשרות כמו שכתוב: "והאדם ידע בו". דהיינו, שיהיה מקושר בעומק נקודת הלב במחשבת הבינה שמתבונן. מה שאין פן בינה לבדה, היא היות הענין במחשבה לבד ואין נוגע לעצמותו, דהיינו ללבד כלל. אבל שיהיה רעוּת־דלפא, התלכדות לבדו ודיקוּתו בהענין שמשלב, עד שיהיה כולו בהענין דבוק מאוד בכל חושי גופו – זה נקרא דעת – הוא גורם שיתחבר בחינת חכמה לבינה. דהיינו שיגרום ברוב חוץ התבוננות, עד שיהיה בהבינה בחינת ראיה, ראית החכמה פנ"ל.

ולכן בחינת "זרע אדם", היינו נשמות שיש בהם בחינת הדעת – שהוא הממשיך גלוי החכמה והראיה בהתבוננות שיבא לבחינת "ומבשרי אחזה אלוה" ממש. מה שאין פן כשאין בו בחינת דעת הנ"ל הממשיך גלוי החכמה בו, או הוא רק בבחינת שמיעה והבנה לבדה, מבחינת בינה דמקנא בבריאה, ועל פן נקרא "זרע בהמה" בו.

ואף שהבחינה אין לה גם שמיעה והבנה, הוא על דרך משל, שהרי הבחינה יש לה גם פן פח המדמה. וכך השכל וההבנה באלקות כשהוא רק בבחינת שמיעה לבד, הרי זה כמו בחינת דמיון בעלמא ונקרא בחינת "כדמותנו". ועל זה נאמר (תהלים כב, א): "היינו כחולמים" – כמו בחלום שאין נשאר רק פח המדמה בו.

אבל בחינת "נעשה אדם בצלמנו", זהו בחינת "זרע אדם", בחינת ראיה בו.

אף הנה, בחינת דעת המחבר החכמה בבינה נקרא דעת עליון. ויש בחינת דעת תחתון שהוא התקשרות המוחין

להיות גם פן בחינת דעת, כמו שכתוב (דברי הימים א' כח, ט): "דע את אלקי אביך בו". כי על ידי הדעת, על ידי זה אין העולם מסתיר להם כלל. וגם האהבה שהיא באה מבחינת הדעת וראיה חושית, אין ערוך אליה בו; וכן היראה; כי "אינו דומה שמיעה לראיה".

(ופירושו ראיה הוא, על פי מאמר ר"ל (אבות ג, א): "הסתכל בשלשה דברים":

"הסתכל" דוקא, בבחינת ראיה בעין השכל, כמו אדם המבין בחכמתו ורואה שיבא עליו איזה דבר טוב או רע, אף על פי שרחוק הזמן שיבא הדבר, הנה מפני הסתכלות שכלו הוא פאלו רואה מיד בעיניו, וכאלו הובא עליו, ומתירא מאוד אם רע הוא, או שמח אם טוב הוא.

אבל בחינת שמיעה, דהיינו בחינת התבוננות בלבד במחשבה עמוקה, כמו אם שומע מאחרים שיבא הדבר – לא יפול עליו כל פח היראה או השמחה מהדבר, מפני שאין עדיין הדבר בהתגלות גמור, אף על פי שמתבונן בו, אינו פאלו רואה בעיניו ממש בו.

וזהו שאמר "הסתכל בשלשה דברים בו" – שיהיה ענין התבוננות אלקות אצלו כאדם המבין בחכמתו, ורואה הדבר אף על פי שרחוק בו, כי "איזהו חכם – הרואה את הנולד בו". מה שאין פן בחינת שמיעה, היא מבחינת בינה. היינו שמבין אחדות ה' איך שכולא חר, ושכל העולמות בטלים ומבוטלים כאין נגדו, ושכל בהשפעת חיותו ותבדק, ובו אין שינוי בו.

כידוע כל ענין אחדות ה', אף על פי שמתבונן בו הדק היטיב וכל עומק מחשבתו טורד בה, והרי נקבעה האמונה בלבדו מאוד, מפל מקום הוא רק על דרך שמיעה והבנה לבד, ואין הענין בהתגלות גמור פאלו רואה בעיניו, ולפיכך כשיסיר מחשבתו אף לפי רגע פונה לדרך תאוותה בו.

מה שאין פן כשיענין האחדות בהסתכלות – חכמה, שהוא מקור הבינה קודם שיבא הענין להתבוננות והרחבה בו – הוא ממש כמו ראית העינים. ואי אפשר לו בשום אופן להסיר מחשבתו, וכל המדות – מענין האחדות, ובכל עשיותיו ועניניו – דבוק בו ותבדק דיקוּת נפלא, מפני חיותו רואה המלך בעיניו.

וזה היה בזמן קבלת התורה: "וכל העם רואים את

4. (ענין מה שנתבאר לעיל פרשת וישב על פסוק זה.

שאינו נוגע למהותו ועצמותו וכו'. ועל פן נקראים בהמות – שאין להם דעת השגה במהותו ועצמותו ותבדד. ולכן אומרים 'קדוש' – שהוא ותבדד קדוש ומובדל מהם כו'. ולכך גם עליהם נאמר 'ונתתי עשב בשדך לבהמתך'.

והנה המושבת הדעת הוא על ידי אמירת ה'קדוש'. כי אין הקדוש ברוך הוא מצטרף להשיר והשבח שלהן, אלא שעל ידי זה שאומרים 'קדוש' נמשך להם השפעת הדעת כו'.

(כי קדוש – קדש ו', שהוא המושבת חכמה עילאה – בחינת ראיה.

אי נמי, המושבת הפתר. והוא על ידי דעת עליון שמקבל מבחינת פתור⁵). :

והנה ב'יוצר אור' אנו אומרים: "כולם באחד עונים כו', קדוש כו'" – "כולם באחד" דקא. וכמו שפתיב בזהר: "דלא מקדשי ליה לעילא עד דישאל מקדשי ליה לתתא, דמקדשין ליה כולא בחדא".

פירוש: כי ג' עולמות בי"ע שהם הנקראים בחינת 'בהמה' ולשם ממשיכים בחינת הדעת.

והנה ג' עולמות בי"ע הם ג' בחינות – מחשבה, ודבור, ומעשה:

כי 'ישאל עלו במחשבה'. ואף הנשמות שנקראו "זרע בהמה" הם מבחינת מחשבה, והוא עולם הבריאה. מה שאין פן המלאכים נמשכים מבחינת דבר ה' ורוח פיו וכו', שהיא בחינת יצירה;

לכך אין יכולים המלאכים לומר 'קדוש', להמשיך גילוי הדעת אליהם, עד שיאמרו ישראל תחלה 'קדוש', כי תחשבה צריך להיות פסוק – שיימשך הדעת בהמחשבה, ותחשבה נמשך להדבור כו'. ואי אפשר שיימשך בהדבור בטרם שנמשך בהמחשבה, כמו שאי אפשר לדבר אלא אם פן שיחשוב תחלה הצירופי אותיות שרוצה לדבר כו'.

ואמנם גם ישראל אי אפשר להם לומר 'קדוש' עד שיאמרו המלאכים 'קדוש'. כי עם היות מצד שרש

בהמדות. והוא פנימיות המדות. ולקמן, בפירוש "ונתתי עשב" מבואר דגם בהמשכת בחינת דעת תחתון נקרא אדם⁵ :

והנה משה רבינו עליו השלום פחו גדול, שממשיך ומשפיע בחינת דעת בכנסת ישראל, אף גם בנשמות שנקראו "זרע בהמה", שיהיה בהם בחינת דעת והרגשה באלקות להיות "וידעת היום כו'" (דברים ה, לא); "דע את אלקי אביך כו'" (דברי הימים א' כח, ט). (והוא המונוג וממשיך בחינת חכמה לבינה, שהיו בהתבוננות בחינת ראיה כו'). כי משה רבינו עליו השלום נקרא "רעיא מהימנא", אחד המיוחד משבעה רועים, שרועה ומפרנס הנשמות ישראל בהשפעתו אליהם מוח הדעת. שהוא פירוש רעיא מהימנא – שמפרנס את האמונה.

ולכך הוא גואל ראשון וגואל אחרון: פירוש גואל ראשון, שהוא המשפיע להם בחינת הדעת, שבתחלת הדבור שלו אמר להם (שמות ה, י): "וידעתם כי אני הויה". כי מקודם כתיב (שמות ה, לא): "וידעתם היום". והוא יהיה גם פן גואל אחרון – להיות בחינת ו' מלאה הארץ דעה כו'" (ישעיהו יא, ט); "כי כולם ידעו אותי וכו'" (ירמיהו לא, ג). (והיינו להיות הדעת גם בבחינת 'סובב כל עלמין'. מה שאין פן בגאולת מצרים, אף על פי שנמשך בחינת "וידעתם כי אני הויה", הוא בבחינת 'ממלא כל עלמין').

וזהו 'ונתתי עשב בשדך לבהמתך':

פירוש: "עשב" הוא בחינת דעת, שהוא שם ע"ב, ושי"ן באמצע התיבה. שנמשך "בשדך" – בחינת חקל תפוחין קדישין, בשביל "בהמתך" הם הנשמות שנקראים "זרע בהמה".

ואף גם המלאכים עליונים – ד' מחנות שכינה נקראים גם פן בשם בהמות וחיות, שהם "פני אריה [...] פני שור כו'" (יחזקאל א, י), שאף שיש להם דעת ותבדד באלקות ועומדים בבטול גדול, מפל מקום נקראים בשם בהמות, לפי שהשגתם הוא רק בבחינת מדת מלכותו ותבדד, שממנו נמשך חיותו והתהוותו ועד שם עלו השגתם. אבל במהותו ועצמותו ותבדד לית מחשבתם תפיסא כלל⁸.

ובחינת מלכות הוא נקרא "שם", כמשל שם האדם

5. ועיין ב'לקוטי תורה' (מהארי"ל) פרשת שמות, דבור הפותחיל "וידא כו": דע כי כו'.

6. מבואר במקום אחר – על פסוק "וידעת היום".

7. (שם ע"ב) הוא בהכמה. וצריך לומר, משום שהדעת ממשיך

זיווג חכמה עם בינה כו"ל).

8. (ומבואר במקום אחר – על פסוק "דני ושמוח", בענין "וידעתך וינני").

9. כמו שנתבאר לעיל בקצת תולדות, על פסוק "מים רבים כו'".

דעת התורה במחשבת האדם – על ידי זה זוכה להילוך במדרגות בהשגות גדולות אין-סוף ברוך-הוא, שיומשך בו בחינת הדעת.

(וזהו שכתוב בנמרא¹² שאמר רב שש: "חדאי נפשאי, לך קראי, לך תנאי כו'. מעיקרא כי עבד אינש אדעתא דנפשיה קא עבד". פירוש "אדעתא דנפשיה", היינו שיומשך בחינת הדעת בנפשו, שתהיה נפשו דבוקה ומקושרת באלקותו ותברך, שזה נמשך על ידי עסק התורה).

"אנש תנש" – דהיינו משה – ישפיע בחינת הדעת. "לפניהם": היינו לפנימיותם. פי הדעת היא המושבת הפנימיות דוקא, ונמשך על ידי זה גילוי פנימיות המדות, שהוא תקיום של המדות¹³. ולכן איתא בזהר¹⁴: "משה משה" (שמות ג, ד) – לא פסיק טעמא, אברהם אברהם, (בראשית כב, יא) פסיק טעמא. פי אברהם הוא בחינת מדת האהבה וחסד כו', ויש פסיק והפסק בין אהבה דעשיה לאהבה דדעיה. אבל משה שהוא בחינת הפנימיות, "לא פסיק טעמיה", פי בבחינת הפנימיות אין חילוק כל כך כו'.

(אי נמי, "לפניהם" רוצה לומר לבחינת פני אדם. שהרי אף על גב שהם בחינת בהמה – "פני אריה" [..] פני שור כו', מפל מקום ודמות פניהם פני אדם" (תקאל א, י), היינו בחינת דעת דבריאה.

ובבחינת "פניהם" ישים וימשיך בחינת המושבת הדעת הנמשך מלמעלה. פי דעת זה דבריאה, הוא כלי לאור הדעת הנמשך מלמעלה. וכעין מה שנתבאר בפרשת ויקהל, שרצון התחתון הנולד מהשכל הוא כלי להשראת רצון העליון שלמעלה מהשכל כו'.

ועוד מבואר בפרשת מקץ על פסוק (רות ד, ו) "וזאת לפנים בישראל", שיש בכל אחד בחינת פנימיות וחיזוניות; סתים וגלוי כו'.

ובמקום אחר נתבאר ענין "וכניהם פרידות" (תקאל א, יא)

נשמתן הם מבחינת מחשבה שלמעלה מעולם המלאכים, אך מצד התלבשותם בגופות הרי הם בבחינת עולם העשייה, שלמטה מטה מהמלאכים שהם מבחינת יצירה. ואם כן, הם צריכים לקבל הדעת על ידי המלאכים, בדרך ההמשכה מבחינת הדבור לבחינת המעשה כו'. וזהו "ומקבלין דין מן דין". ולכן "מקדשי ליה בידא" דוקא; "פולם באידן עונים וכו'".

(וזהו "כתר יתנו לך מלאכים כו', ועמד ישראל וכו', יחד כו" דוקא. ופירוש "כתר יתנו לך": שעל ידי שנומשך הדעת בנפשם, על ידי זה נמשך גם כן גילוי הכתר לו"א. פי הדעת הוא חיזוניות הכתר, ולכן "כשהכתר נמנה אין הדעת נמנה כו'". וכשצריך להיות המושבת הדעת, בהכרח שיתחלל ההמשכה מהכתר. וכשצריך להיות נמשך למטה, בהכרח שיומשך תחלה למעלה¹⁰).

והנה כל זה נמשך על ידי משה רבינו עליו השלום, שהוא הממשיך ומשפיע בחינת הדעת מוריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, שיהיה עובר ונמשך בכל הבחינות – מחשבה, דבור ומעשה¹¹.

וזהו "ואלה המושפטים אנש תנש" לפניהם":

"מושפט" הוא לשון הליכה. כדמתרגם על פסוק (בראשית מ, יג) "כמושפט הראשון" – "בהלכתא קדמייתא". וההלכות הם לשון "הליכות עולם לו" (תכקן ג, ו). בחינת עליית העולמות עילוי אחר עילוי וכו'. והיינו על ידי הדעת, שהיא ההכרה וההרגשה באלקות, ולכן נקרא בשם הליכה.

ולכן הקליפות אין להם בחינת מוח הדעת, פגוע מענין "אז תבאנה שתיים נשים זנות כו'" (מלכים א' ג, טו). והיינו, לפי שהם יש ודבר, ואין בהם בחינת הבטול מלמטה למעלה כו'.

ודעת והילוך זה נמשך על ידי למוד ההלכות, שעל ידי שמענין בהם להשיגן הטיב על בורין – והרי זה גילוי

10. כמו שנתבאר בכונת "ברוך שאמר".

11. (וענין מה שנתבאר במקום אחר – על פסוק (שמות יד, טו) "הרם את מטף וכו'": שעל ידי קריעת ים-סוף נמשך רעואת-דלכא במחשבה, דבור ומעשה. והיינו על ידי "הרם את מטף" – בחינת הדעת שעולה עד הכתר כו', וממשיך משם למחשבה, דבור ומעשה.

וענין מה שנתבאר על פסוק "ודבר משה כו' אל ראשי המטות".

12. (פסחים סח, ב. ושמ"י) וברש"י: רב שש כל תלתין יומין מהדר ליה תלמודיה ותלי וקאי בעיקרא דרשא ואמר: חדא נפשאי (שמחי נפשי), חדא

נפשאי, לך קראי, לך תנאי (בשכילך ולצורך שנית וקריתי)!

אני (וכי אין הנאה בתלמוד-תורה אלא ללומדיה לבדם)? והא אמר רבי אלעזר: אלקלא תורה לא נתקיימו שמנים וארין, שנאמר (ירמיהו לג, כה): "אם לא ברחי יוםם ולילה (דהיינו תלמוד-תורה שכתוב בו (יהושע א, ח): "והיה בו יוםם ולילה" (חזקת שמנים וארין לא שמת".

– מעיקרא כי עבד אינש אדעתא דנפשיה קא עבד).

13. (וענין מה שנתבאר לעיל על פסוק "מים רבים כו'").

14. (ראה זהר וברך קב, ב).

– בבחינת התחלקות. מה שאין בן "ופניהם כו"¹⁵. עיין שם. פנ"ל). ולכן נאמר "כי תקנה" – לשון יחיד.

ועיין מה שנתבאר על פסוק (אסתר ט, כג) "וקבל היהודים" – לשון יחיד. מיהו באן תירץ ענין "כי תקנה" – לשון יחיד, בתירוץ אחר – דקאי על משה כו'.

וזהו "משפטיך תהום רבה, אדם ובהמה תושיע ה'" (תהלים לו, ז) – פירושו: "משפטיך" שהם הלכות התורה, שהם גבוהים מאד, על בן יוכלו לימשך גם למטה מטה, שעל ידי זה "אדם ובהמה תושיע" היינו לבחינת "פני אדם" שבהמה

ולכן המושכת הדעת לבחינת בהמה נמשך דוקא על ידי משה, להיותו מבחינת דעת-עליון, בחינת 'סובב כל עלמין', שלמעלה גם מבחינת גשמות הנקראים "זרע אדם", שהם מבחינת דעת-תחתון ד'ממלא כל עלמין', כי הוא סובב ומקיף.¹⁶ ולגבי המקיף שזה אדם ובהמה וקמו בשביעית שהיא עליות בבחינת 'סובב כל עלמין' – אדם ובהמה שוין, שש"פ"לה לחיה מן השדה" אין לאדם לאכול כו'¹⁷.

16. עיין מה שנתבאר על פסוק "לבבתי".

17. כמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "את שבתותי תשמרו".

15. ("שש עליו טעם וקף גדול, שהוא הפסק מאמר, להפסיק בין 'ופניהם' ל'וכניהם', כמו שכתב רש"י, לומר שפניהם פירוש פנימיותם אינם פרודות כמו פניהם". לקוטי תורה במדבר, י, א).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו'

שבגשמיות כמו מבחי' ההגשמה דכח הצומח הרוחני יצמח צמיחה מן הרוחני אל צמיחה גשמית כצמיחת העשב ותפוח במעמ' ומינים חלוקים וזהו שנעשה רוחניות לגשמי' הצומח כו' וע"כ יש להם חיבור וקשר יחד ממש וכמו"כ בחיות הנפש הרוחניות נתגשמה בבואה להחיות הגוף והוא בדם הוא הנפש ונעשה בחי' רוחניות לגשמיות האבר' והן כמו כח הראי' שבעין שנק' רוחניות שבגשמיות שנמשך מבחי' גשמי' דראי' הרוחנית שבנפש וכן בשמיעה שבאזן ושכל שבמוח ובתנועה והרגשה גשמי' כו' (וכן גם בעונג וצער הרוחני שבנפש הרוחנית באים בדם שבפנים ממש להיות פניו רעים או טובי' וכך הוא כל ענין התפעלות הנפש בעצמה במורגש מכל מקרות האבר' שבהגשמי' הנ"ל) וכך הוא בענין התהוות כחות הגשמיים כראי' בעין ושמיעה באוזן וטעימה בחדק וריח בחוטם וכו'ג באבר' הגשמיים דעין ואזן וחיד' כו' מרוחניות החיות של כחות הללו עצמן כמו שהן בעצם הנפש ממש עד שיש להן קשר וחיבור והתאחדות יחד שהרי א"א שיראה אדם בעין אם לא שנמשך לכלי העין ההארה של כח הראי' הגשמי' מן הנפש עצמה בבחי' רוחניות דאור הראי' הכלולה בנפש והרי מתאחדת הראי' הגשמי' בבחי' אור וחיות הרוחנית שלה שבנפש הרוחניות

(ו) והנה להבין זה איך יבא הדבר בדילוג הערך כזה מן הרוחניות שבצמצם הנפש בהגשמת אברי הגוף להיות מתאחדים כ"כ בחומר וצורה עד שיש קשר וחיבור וע"כ ממש כנ"ל הנה אנו רואים כמו בענין נפש וגוף ממש גם בחלק הצומח שהצומח הגשמי כעשב הגשמי שנתפס במישיש וראות יצמח מן כח הצומח הרוחני שבארץ וכן יצמח פרי התפוח באילן שגם כזה ודאי א"א לומר שהתהוות גשם העשב והתפוח בעצם כח הצומח הרוחני כמו שנראים בהגשמה בצמיחתם וכי יתכן לומר שיש מתקנות תפוח גשמי בכח הצומח הרוחני או מרירות בחריפות וחמיצות גשמי וכן בגשם העשב' למיניהם ישנם במהותם הגשמי בעצם כח הצומח הרוחני שנבדל בערך לגמרי מהגשמה כזו ואעפ"כ אנו רואים בחוש המכעי שהעשב צומח מרוחנית דכח הצומח שבארץ דוקא וכן טעמי התפוח הגשמיים ואיך יצא מן הרוחני אל הגשם וצריך לומר שבהכרח יש מבחי' רוחניות דעשב ותפוח בבחי' הרוחניות דכח הצומח מאחר שהוא המצמיח אותן לבא בהגשמה ועכ"פ הולך ונמשך מרוחניות לגשמיות ויש קשר וחיבור להתהוות מציאות הגשם מן הרוחני ומתאחד' יחד ממש כו' (וכמ"ש במ"א שהוא ע"י ממוצע דהיינו מגשמיות שברוחניות נמשך רוחניות

בבחי' אור וחיות לאברי' כמו כח הראי' בעין וכח השמיעה באזן וכמשל התהוות גשם הצומח דעשב ותפוח מן הרוחניות דכח הצומח שבא בדילוג הערך מאד כך נתצמצם עצמות אור א"ס ע"י בחי' הקו"ח לחיות נמשך מקור להתחלקות ע"ס דאצילות כמו אור החכ' דאצילות בכלי המוחין דו"א כמו שא' חכמה מוחא כו' כמו עד"מ הנ"ל בנפש שנמשך כח השכל מרוחניות הנפש בהגשמת השכל שבמוח אעפ"י שאין דמיון כלל לשכל שבמוח עם כח השכל שבנפש ההיולי שנק' כח המשכיל או נפש השכלית וכה"ג וכן עד"ז נתצמצם אא"ס בקו"ח זה להאיר ולהמשיך אור הבינה ואור הדעת בנ' חללי גלגלתא כו' שהן ג' מוחין אורות בכלים וכן המדות חג"ת וענפיהן עד דאתקריאו בתקונא דא חסד דרועא ימינא כו' וכן שאר כינויי תוארי אדם כראי' ושמיעה בעין ואזן וכה"ג הנז' למעל' כמו ה' עיניו משוטטות שהוא בחי' אור הראי' בכלי העין וכמ"ש היוצר עין הלא יביט כו' (תהלים צד, ט) וכתוב עיניך פקוחות ממש כראי' באדם להשגיח על כל העולמות והברואים וכן א' פקח עיניך כו' וכן בשמיעה שבאזני ה' כמ"ש הטה אוזןך ושמע כו' (מלאכי ג, טז) וכן ויקשב ה' וישמע כו' (שמות ו, ה) וגם אני שמעתי כו' אם צעק יצעק אלי אשמע צעקתו (שם כב, כב) וכן בתפלות שומע תפלת כל פה והכל הוא ע"י צמצו' הארת הקו להמשיך אורות מצומצמי' ומוגבלים בכלים מכלים שונים כראיה בעין ונק' עין ה' וכן הילוך וישיבה ועמידה כנ"ל במשל בהתלבשות הנפש בכחות אברי הנוף שאע"פ שהוא בא בדילוג הערך מאד מ"מ יש להם קשר וחיבור עם העצמות כך למעלה ב"ס או"כ כמ"ש אפיקת יו"ד תיקונין וקריית לון י' ספירן כו' אע"פ שבאים בדילוג הערך ואין להם דמיון לגבי בחי' העצמות דא"ס כלל מ"מ יש להם חיבור וקשר יחד שמאיר מעצם החכ' דא"ס בחכ' המצומצמת בכלי המוחין דו"א וכן באור הראיה ושמיעה וכה"ג כנ"ל במשל באריכות ויחוד וקשר הזה הוא ע"י בחי' הקו הזה (ביחוד וקשר הגשם דצמיחת העשב כנ"ל) ובחי' היחוד הזה הוא בב' אופנים א' שמייחד ומקשר לעצמות אא"ס להאיר בהן מלמעלה למטה כמשל חיבור עצם הנפש באורות וכחות שבאברים והב' להיפך שמתייחדים ומתכללים כל הע"ס בעצמות המאציל כשלהבת הקשורה בנחתל כו' ע"י בחי' הקו הזה שהוא המגביל כל האורות בכלים והוא המעלה ומייחד אותם בעצמות המאציל וכמ"ש חכים ולא בחכמ' ידיעא עד ולא מכל אינון מדות כלל וזהו הכונת שבק"ש בפסוק באיכות היחוד והתכללות דע"ס בעצמות ע"י הקו"ח דוקא כמו שהוא טרם שנעשה מקור לאורות להגבילם בכלים כו' וד"ל:

והיו לאחדים ממש עד שא"א לומר ענין הבדל וחילוק ביניהם כלל (שהרי תתפעל הנפש ממאורע שבכלי העין לטוב ולרע כנ"ל) כמו שכלי העין החומרי מתאחד מאד עם הצורה דראי' הרוחניות שבה מצד שהעין חומר מוכן לקבל צורת הראי' המאיר בה והיו לאחד' ממש בלתי הבדל וחילוק ביניהן כלל וככה ממש מתאחדת כח הראי' שבעין ברוחניות האור וחיות שלה שבנפש עצמה כו' וכך הוא באזן שומעת לקול גשמי ומבחין בין טו"ר הוא שנמשך ובא מעצם הנפש הרוחניות כמו שא' (איוב יב, יא) אזן מלין תבחן כו' כחומ' לצורה דאזן לכח השמיעה הגשמי' וכך הוא בכל כחות של האברי' הרי המה מתאחד' מאד בעצם הנפש הרוחניות ממש עד שתרגיש הנפש בכאב הציפורן שברגל כו' אעפ"י שאין ביניהם דמיון וערך כלל כמו שאין ערך כלל לגשם עם הרוחני כנ"ל וד"ל:

(ז) והנה הדוגמא מכל זה יובן למשכיל למעלה בע"ס דאצילות שנק' אדם העליון דאצילות אעפ"י שאין לו גוף ולא דמות הנוף כי הרי דברה תור' כלשון בנ"א למעלה בכינוי תואר אדם וכמ"ש (יחזקאל א, כו) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם ולא אדם ממש (וכמ"ש בסוף המאמר הנ"ל ולא מכל אינון מדות כלל ונק' ע"ס בלי מה כנ"ל) דהיינו בציור אדם באברי' שנק' או"כ (כמבואר במא' דאליהו שא' גופין תקינת לון כו' ואתקריאו בתקונא דא חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא ת"ת גופא נז"ה תרין שוקין כו' ומסיים בסוף דבריו כולא לאחזאה איך מתנהג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין כו' ולא מכל אינון מדות כלל) שהרי מצינו בכתובי' כל תוארי אדם למעלה כמו ה' עיניו משוטטות כו' פקח עיניך וראה כו' וירא ה' כי רבה כו' ואמר בזהר אשכחן ראי' לטב כו' וכן הטה אוזןך ושמע וישמע ה' וירא ה' את ריח כו' וכן בכל פרטי תוארי האדם בהילוך וישיבה כאברי' האדם הגשמיים כו' וישב ה' כו' (תהלים כמ, י) והנה ה' נצב כו' (עמוס ז, ז) וכן הילוך שהתהלך בגן לרוח היום וכה"ג רבות בכתובי' וידוע שבאמת אין כל בחי' תואר הגשמה למעלה ח"ו (וכמ"ש במא' דאליהו אף לאחר שנאצל או"כ וכך לית דמיון ודיוקנא מכל מה דלגיו ולבר' שהן האו"כ) ועכ"ז הרי הזכיר בלשון בנ"א בציור אדם והענין הוא לפי שבאמ' עצמות אור הא"ס הוא פשוט בתכלית כמ"ש אתה הוא חד ולא בחושבן י"ס כלל כנ"ל ואמנם אחר הצמצום הראשון שנתעלם אור העצמות דא"ס עצמו ונמשך רק דרך בחי' קו"ח הוא שנעשה מקור להתחלקות או"כ דע"ס דאצילו' כנ"ל והיינו כמו עד"מ הנ"ל מכחות הנפש באברי' האדם שהנפש מתצמצמת בעצמותה להיות נמשך מן הרוחניות בשני המהות להיות

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - מה יפו פעמיך

היותר נעלה מבחי' האצ'י' כמ"ש לפני מלך מלך לבני' כידוע דכל שנפל למטה מוכרח להיות שהיה במעלה גדולה יותר קודם שנפל כו', אלא שאחר שנפל הוא לבוש גם ועב כנ"ל אבל כשמתעלה לשרשו שקודם השבירה הרי הוא מאד נעלה במדרגה. והוא שהמעלה' כמו שהם בעש' הוא בחי' לבוש שק, אבל כשעלה המל' באצ'י' אז המנעלים דעש' מגיע' לשרשן שקודם השבירה שהיו מאד נעלה לכך נאמר ע"ז מה יפו פעמיך בנעלים. וכן בישראל למטה כשעולין ברגל. והוא שאמר עוד מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב ופי' רז"ל בתו של אברהם שנק' נדיב כי הנה עיקר סיבת הנפילה בהשתלשלות רבות עד שיש יניקה גם לע' שרים החיצונים הוא מחמת תגבורת חסד העליון כאשר הוא רב חסד מושפיע חיות לכולם גם למי שאינו ראוי כמו הנדבן וחסדן בטבעו שישפיע גם לנבזים ושפלים כמו לגדולי העורך כו' והוא בת נדיב כמ"ש נדיבי עמים נאספו כו' כמו שאמר אברהם לו ישמעאל יחי' שמחמת שהי' מסט' דחסד הי' גם מותר השפע ממנו לישמעאל כמ"ש במ"א והגם שאותו חסד שירד במותרות גשתלשל מאד למטה ומחי' לקליפה גשמי' כישמעאל מ"מ בשרש שרשו הוא מאור חסד עליון האלקי ממש כנ"ל, והוא שאומרים כלה נאה וחסד"ה פי' כשרוצים להעלות המל' הנק' כלה מזכירים איך שהיא בת נדיב כלומר שבא מותרות שפע החסד מצד תגבורת אור חסד העליון כי רב חסד הוא רק שאח"כ בא מזה סיבת ריבוי ההשתלשלות כנ"ל ובזאת הוגבהה ונתעלית לגבי בעלה או אביה מקור החסדים הוא אברהם שהי' אב המון גוים כו' והוא חסד"ה לשון נפעל דהיינו החסדים שלה להחיות ע' שרים הוא ממקור תגבורת החסד דאברהם והוא העליה שלה ע"י אהרן שושבינא דילה להיות כי הכה"ג מזכיר שרש שרשה במקור החסדים כנ"ל מביאה אל בעלה בזה וד"ל:

ב. והנה כתי' רחצתי את רגלי. פי' כל כל הנ"ל בענין המנעלים שהשכינה מל' אצ'י' מתלבשת בהם עד"מ על רגלי' אינו אלא כשנשפלת בבי"ע להחיות רוח שפלים בבחי' גלות, שאז מוכרחת להתלבש בלבוש המנעלים, כמו עד"מ מי שהולך במקום שיש בו טנופת ולכלוך שמתלבש מנעלים שלא יתנפלו רגליו, כך עד"מ ירדת השכינה בבי"ע שיש שם קליפות שרוצים לחטוף יניקה יתירה, לכן יהי' ההתלבשות שלה ברגל' שלא יהיו החיצוני' מרגלי השכינה, כי רגל' יורדות מות מקום שיש שם יניקת החיצונים. וגם לצורך עלמין דקדושה כי השפע צריכה להתעלם ע"י המנעלים כנ"ל, אבל בעלותה באצילות אומרת רחצתי את רגלי שכבר רחצה אותם מכל טנוף ולכלוך כי באצ'י' לא יגורך רע כתי' שאין מקום ליניקת החיצוני' שם, וה"ז כמו הנכנס בהיכלו שמנקה רגליו ומנעליו מהלכלוך והמטונף שבחוף, והנה כמו שהוא למעלה בהשכינה מל' דאצ'י' שהיא מקור נשמות ישראל, כך בישראל עצמן בעלותן לרגל, דכתי' יראה כל זכורך את פני הוי', סוכ"ע שבאצילות, למעלה מזמן ומקום, אני הוי' לא שניתי מבלי שימצא שם ראש וסוף בהשתלשלות (ולכן יראה כל זכורך כי קטן וגדול שם הוא), ולכן כתיב ע"ז מה יפו פעמיך בנעלים, כי להיות עליה זו בבחי' אצילות ואז להיות כי עלתה המל' בתכלית העילוי מתייפה גם הלבוש שק של המנעלים כי רחצה אותם מכל טנוף ולכלוך אחיות החיצוני' דעש' קודם שעלתה כו' והוא מה יפו פעמיך בנעלים. אך להבין איך יתכן שגופו של לבוש שק יהיה יפה ויעלה גם הוא לבחי' אצ'י', ר"ל גם שרחצה המנעלים מכל לכלוך וטינוף הלא מ"מ נשארו עור שהוא לבוש גם ועב ומהו היופי בו כ"כ עד שיעלה בבחי' האצ'י' ויאמר עליו מה יפו פעמיך בנעלים. אך הענין להיות כי ידוע דשרש לבושים דנוגה דבי"ע נפלו בשבח"כ וקודם שנפלו בשבירה היו במדרגה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

מ"ש במדרש נטה שמאלו כו', (ש"פ חוקת, רל"ג)

ויד החזקה שהם חו"ג, להיות כי יד הרמה היא גבוה משני הידות דיד הגדולה ויד החזקה ולכן בהגלות נגלות בחי' יד הרמה מתכללים הב' ידות דחו"ג ביחוד והתכללות היותר נעלה מכמו אופן התכללותם במעשה בראשית.

ובאמת י"ל שכל הג' ידות דק"ש הם בחי' היותר נעלה מיד דמע"ב, שהרי כתיב אשר ברא אלקים לעשות שארז"ל לתקן דכל מה שנברא בשי"ב צריכים תיקון, והוא ע"י עבודת התומצ"צ, לעבודה ולשמרה רמ"ח מ"ע ושם"ה מל"ה, וק"ש היא מצוה כללית שכוללת כל המצוות כמ"ש וזאת המצוה וגו' ואח"כ נא' שמע ישראל, וכמשו"ל בירושלמי בברכות בפרטיות איך שק"ש היא קבלה על כל העשה"ד כמש"נ מזה בד"ה וידבר כו' אנכי (ג"ל), וע' בקיצור וביאור שעל הסש"ב שבסוף ד"ה ונפש השנית בביאור על פך"ג ס"ב שכ' וז"ל שק"ש היא ענין כוונה לכל המצוות.

ולפ"ז מה שביאר שהג' ידות הם תורה ועבודה וגמ"ה, הם ג' ידות יותר נעלים מהיד דמע"ב (גם לפי מה שנק' הגדולה), ובכללות הגנה תורה היא הממוצע שהיא נגד יד הרמה, ובפרטיות ק"ש היא בחי' יד הרמה שכוללת וגורמת יחוד יד הגדולה ויד החזקה, אך זהו בדרך העלאה שבכלל הוא עמוד העבודה, ולכן מלמלמל"ע תפלה שכנגד קרבנות שהוא בחי' ההעלאה הוא העיקר לפי שעי"ז גורמים ההמשכה שנמשך ע"י המצוות והתורה. וההמשכה תחלה הוא ע"י המצוות מקיפים ובצל ידי כסיתך, וי"ג ג"כ לפי ששורש המצוות בחד ארחא דגלגלתא דאתפלגית לתרי"ג ארחין (כמדומה בז"א) לכן ההמשכה מלמעלמ"ט תחלה ע"י המצוות ואח"כ ע"י התורה בבחי' פנימיות, ועי"ז נעשה ההגדלה בכח אד' היינו בבחי' כח דמע"ב שנק' כח מעשיו. **ומ"מ** אין זה סותר למ"ש שהתורה היא בחי' יד הרמה שכוללת ב' ידות דיד הגדולה ויד החזקה מצות ועבודה, לפי שאורייתא מחכ' נפקת שהחכ' היא מוכן לשבתו ית' כי אורייתא וקוב"ה כולא חד שלכן התורה נק' אמת לפי שבחכ' שבתורה נתפס אחד האמת כמ"ש בסש"ב פל"ה בהג"ה, וכמו שנת' בד"ה להבין ההפרש בין תורה למצוות בענין איהו וחיותו חד שנת' שם טעם הג"ל. ומ"מ ע"י העבודה דתפלה שכנגד קרבנות בכלל שהוא ביטול היש לאין, דק"ש הוא ביטול אמיתי וביטול היש, דאחד הוא ביטול

מ"ש במדרש נטה שמאלו וברא ארץ נטה ימינו וברא שמים, היינו יד הגדולה ויד החזקה, חסד וגבורה לך ה' הגדולה והגבורה, והיינו ששמים וארץ נבראו בשני ידיו. וכן איתא בילקוט תילים ע"פ על נהרות בבל (כמדומה בשם הפסיקתא). **ובגמ'** ברכות דנ"ח סע"א דרש ר' שילא לך ה' הגדולה זו מע"ב, והיינו יד אחת וזהו כמארז"ל בגמ' כתובות דף ה' סע"א גדולים מעשה צדיקים כו' דאילו במעשה שמים וארץ כתי' אף יד כו'. וע' בתוס' ד"ה דאילו, דאע"ג דמסיים קרא וימינו כו' מ"מ בחד מעשה ליכא אלא חד יד, ולפ"ז יש להעמיד שבריות שמים וארץ הם מחסד וגבורה רק בלתי כלולים בחד מעשה. והגם כי דחוק לומר כן שהרי זהו בבנין עולם התיקון שהוא בחי' התכללות חו"ג זב"ז. אך י"ל שזהו מה שיד אחת כלול מחו"ג הם הם השתי ידות שברא בהם שמים וארץ והיינו דיד היא יד שמאל כמארז"ל בגמ' מנחות שלחי פ' הקומץ רבה דל"ו ע"ב דיד היינו יד שמאל, ובה כלול בחי' ימין חסד שבה ברא שמים. וע' בזה ששמים הם כלולים מאשא וממאי, וכמדומה שכן איתא במד"ר נטל אש ומים, ומ"מ נא' בקרא זה (שבישע"י מ"ח י"ג) וימינו טפחה שמים לפי שעיקרו הוא ממים ולכן בתיבת שמים יש תיבת מים בשלימות ומתיבת אש לא יש כ"א השי"ן לבד בלא אל"ף, ולכן ארז"ל שמים שם מים (כמדומה בחגיגה ד"ב סע"א), ואעפ"כ הוא מבחי' הגבורה שהרי הרקיע נברא בשני שהוא גבורה, וארז"ל למה נק' שמים לפי ששמים מעשיהם של בריות ל' שומא שהוא מבחי' הגבורות מל' השם דרך, וכמו בית שמאי שה' מבחי' הגבורה. וא"כ לפ"ז יש להעמיד פ' התוס', הגם שדחוק לפי פירושו לומר כן, שפ' הפשוט בתוס' בחד מעשה היינו ארץ או שמים ליכא אלא חד יד, מ"מ יש להעמיד כנ"ל.

אבל במעשה צדיקים הוא בית המקדש כמו שפ' רש"י נאמר כוננו ידיך ב' ידות, פ' בחד מעשה זהו לפי פ' הפשוט. אמנם י"ל שע"י מעשה צדיקים שהוא בחי' ביטול היש לאין עי"ז ממשכים להיות התכללות הב' ידות מבחי' הגבוה יותר מבחי' התכללות דעולם התיקון (שנברא ג"כ בשתי ידות כמ"ש בילקוט הג"ל שהוא בחי' התכללות) וזהו ע"י יד הרמה כי ג"פ יד עולה מ"ב והוא בחי' ש' מ"ב דפ' ראשונה דק"ש, וע"י יד הרמה נעשה התכללות יד הגדולה

אמיתי, ועד בכל נפשך הוא ביטול היש, ע"ז ממשיכים תוס' אור בתורה מבחי' אין שקדם לחכמה, שהגם שהחכ' מאין תמצא ובה שורה התענוג שהוא האין, מ"מ ע"י העבודה דביטול היש וביטול אמיתי ע"ז ממשיכים תוס' אור.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

ואתחנן אל הוי', ש"פ ואתחנן, תרד"ע

הוא בהאורות והכלים גופא, והיינו שיש בכלי מבחי' האור והוא בחי' הביטול וההתכללות מיש לאין כטבע האור, ויהי' בהאור מבחי' הכלי דוקא היינו שיומשך מאין שלו להיות בבחי' יש והתפשטות למטה, והיינו שהאור והכלי מחליפים טבעם ועושים כל א' פעולת זולתם ההפכי דוקא אז יוכלו להתחבר יחד, והיינו שמצד בחי' ההתכללות שכלול כ"א מבחי' מנגדו יוכלו להתייחד כא' ממש כו', כמו אש ומים מצ"ע שהן הפכים לגמרי א"א שיתחברו כלל, אבל אם האש מורכב מחלקי המים והמים מחלקי האש יבאו בגוף א', וכמו הוציא אש ממים ומים מאש כו', וא" כמד"ר נטל אש ומים ופתכן זב"ז ומחם נעשה הרקיע כו', וכמו האור הנאחו בפתילה הרי אם הפתילה היא בלתי נשרפת באש כלל אין האור נאחו בה כלל ומסתלק ממנה מיד, וכמו פתילות ושמינים שאין מדליקין בהם בשבת מפני שהאש קופץ ומסתלק מהם כו', כ"א כאשר כלה ונשרפת מעט מעט ליכלל באור אז האור והשלהבת נמשך ומתאחד בה להדליק ולהאיר כו', ונמצא האור עושה דבר הפכי שהוא לירד ולהתמשך ולהתאחד בפתילה שזהו מאין ליש לפי שהפתילה עושה דבר היפוכה כטבע האור והוא הכליון וההתכללות באור הדולק כו'. וכדוגמא זו אנו רואין בצמיחה שכאשר החטה בשלימותה בעפר הארץ בלי רקבון כלל לא יומשך בה כח הצומח כלל, ובביטול ישותה וגסותה ליכלל בכח הצומח שהוא הרקבון שנהפכה מיש לאין דכח הצומח יעשה גם הוא דבר היפוכו להתמשך בחטה להצמיחה שזהו מאין ליש כו'. וכן בנפש גוף שאין המשכת רוחניות דאור וחיות הנפש בכלי אברי הגוף מאין ליש כ"א ע"י ביטול היש לאין מהדם שנעשה מן המאכל, שהדם הוא כלה ונכלל באור וחיות הנפש כו', וכן הוא באו"כ למעלה שיש בכ"א מהמנגדו שהאור נמשך מאין ליש והכלי יש בה בחי' הביטול מיש לאין ועי"ז דוקא הוא התחברות והתאחדות שלהם כו'. ולפי המשלים הנ"ל מה שהאור הוא מאין ליש ה"ז רק מצד הכלי כו', אך למעלה באו"כ הוא בהם מצ"ע (ר"ל מצד כח עליון כו'), שהאור עם היותו בחי' אין יש בו ג"ז להיות מאין ליש,

(רפד) והנה ממשנת"ל מוכן שהאורות והכלים הן ב' הפכים בתכלית שהאור הוא בבחי' אין בעצם (שהוא מעין מקורו כו') והוא בבחי' אין ועל" במקורו (שזהו ג"כ בכללות האור כו' כנ"ל פ' רפ"ב) וזהו בבחי' אין ביותר כו', והכלי היא בבחי' יש בעצם מהותה והיא בבחי' ירידה כו', שהרי כל ענין אצי' הכלי הוא להיות בחי' המציאות כו', ומשו"ז נאצלה מאוא"ס ב"ה שלא בבחי' דביקות במקורו בכדי להיות בחי' מציאות דבר והוא בחי' החכ' והבינה וחסד כו' שזהו בבחי' הכלי דוקא בבחי' מציאות דבר כו', ומהו נתהווה בחי' חו"ב דבי"ע כו'. וכנודע דכל ענין הע"ס דאצי' הוא לאנהגא בהון עלמין כו', שהרי מאוא"ס עצומ"ה אינו בערך כלל שיהי' התהוות העולמות כ"א ע"י אמצעות הע"ס דאצי' שנתהוו מאוא"ס ע"י צמצום הראשון שהי' באוא"ס ב"ה כו', והעיקר הוא מבחי' הכלים שהן בבחי' מציאות דבר בבחי' חו"ב ומהו נמצא בחי' חו"ב בבי"ע כו', ועם היות דחו"ב דבי"ע אין ערוך לגבי חו"ב דאצי' (גם בבחי' הכלים כו'), מ"מ מאחר שזהו בחי' חו"ב במציאות עכ"פ ה"ז מקור להיות חו"ב בבי"ע כו', וכמ"ש בתו"א ד"ה פתח אלי' ע"ד המזל המכה ואומר גדל כו' (ועמשנת"ל פקל"ב), ומשו"ז נתהוו הכלים בבחי' מציאות שזהו בכללות בחי' הכלים כו', וגם שהם בבחי' ירידה והמשכה כו'. וא"כ לא יובן כלל איך יתחבר האור עם הכלי מאחר שהן הפכים זמ"ז, וכמו רוח האדם העולה למעלה בבחי' אין וביטול כו' ורוח הבהמה היוורת כו' (והן בחי' מ"ה וב"ן כו' וכמשנת"ל פרמ"ט), ואנו רואין שיתחברו ויתאחדו ביותר היינו בבחי' אור וחיות פנימי ממש כו', וכמו בנפש גוף שהגוף חי ממש מהנפש ואינו רק כמו לבוש אל הנפש דלבוש הוא רק שמלוכש בו דבר חי, משא"כ בגוף ונפש הרי הנפש מתלבש ממש ומתאחד בו עד שהגוף עצמו חי ממנו כו', וכמו"כ הוא ביותר למעלה וכמא' וכמה גופין תקינת לון כו' וההוא נביעו איהו כנשמתא לגופא, דהכלים נק' גופים וההוא נביעו איהו כנשמתא לגופא בבחי' אור וחיות פנימי ממש כו'. אלא צ"ל שיחודם בא ע"י בחי' אמצעי שכלול מב' הפכים שלהם כו', וענין הממוצע הזה

מהנפש, אך זהו ע"י שמחליפים טבעם שהאור הוא מאין ליש, והכלי מיש לאין, וכמו הפתילה היא יכולה ליכלה בהאש והאש יורד להאיר, וכמו הגרעין שנרקבת בארץ, וכה הצומח מתלבש בה להצמיח. וכמו"כ באו"כ מצד כח עליון יש בכ"א טבע זולתו ההפכי.

והכלי עם היותה בחי' יש ומציאות נמצא בה ג"ז להיות מיש לאין כו' וכמשי"ת.
קיצור. והרי האור והכלי הפכים זמ"ז, האור בחי' אין, והכלי בחי' יש ומציאות, ולכן הן מקורי' לבי"ע, והרי מ"מ מתאחדים זע"ז, וכמו גוף ונפש שהגוף עצמו חי

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו שבעת ימים - שמע"צ, תרפ"ט

על במח', בהתהוותם הוא הגבה למעלה יותר, ורק דהמשכתן הוא דרך המח', ומ"מ הנה כל זה נק' עמידה, ורק דכאשר הנשמה יורדת למטה ומתלבשת בגוף ונה"ט ועוסקת בלימוד התורה ובקיום המצות מעשיות דוקא אז הרי היא נעשית בבחי' מהלך דלכאורה א"מ כלל מפני מה היא כן בכל המדרג' שלמע' גם המדרג' היותר עליונות נקרא' עמידה ורק ע"י קיום המצות מעשיות הנה עי"ז דוקא נעשה הנשמה בבחי' מהלך.

ל) אך הענין הוא, דהנה כל המדרג' שלמע' הכל נמדד ע"פ מאמר קו המדה והוא בחי' הקו הנמשך מאוא"ס שהוא מקור האורות ומקור הכלים הוא ג"כ מהקו וכידוע דבהקו יש ב' פעולות הפכים, הא' שהוא קו המדה המורד מדידת האורות והכלים והב' דיחוד והתכללות הספירות במאציל ב"ה וכן התכללותן והתחברותן ועי"ז הן בחי' יחוד פנימי' שלצורך הנשמות והן בחי' יחוד חיצוני' שלצורך המלאכים הכל כאשר לכל נמדד ע"פ מאמר קו המדה היינו בחי' הקו, וכל האורות דבחי' ממכ"ע וסוכ"ע הכל הוא בבחי' מדה ושיעור דבחי' סוכ"ע עם היותו שהוא בבחי' סוכב ומקיף ה"ה מ"מ בערך העולם, וכמו השמים שהוא סוכב ומקיף על הארץ ושמים לרום, ומ"מ יש מדה ושיעור בריחוק השמים מן הארץ דהריחוק הוא באופן כזה שתהי' מ"מ ההשפעה מהשמים אל הארץ וכמ"ש אני אענה את השמים והם יענו את הארץ, וכמו"כ בחי' סוכ"ע הוא מ"מ בערך העולם, א"כ ה"ז ג"כ בבחי' מדידה ושיעור.

קיצור. יבאר דבנשמות למעלה הוא עוד יותר ממלאכים, כי המלאכים התהוותם מחיצוניות הכלים, דבור, ונשמות המשכתם מפנימי' הכלים, דרך המח', ובכ"ז נק' הנשמות עומדים, כי כל מדרג' אלו הם במדה ושיעור.

כח) והנה עיקר ענין הרצוא בעבודה הוא בעבודת הצדיקים בשמו"ע שהוא כעומד לפני המלך שאין בכחו כלל להיות רצוא דהנה צדיק מדריגתו שהוא למטה כפי אמית' הענין כמו שהוא למע' וידוע דתפלה הוא חבל המקשר את עולם התחתון עם עולמות עליונים וכמ"ש והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, דכל העליות מלמטה למע' וכל ההתעוררות בבקשת רחמים וכל ההמשכות ברפואה ופרנסה הכל הוא ע"י הסולם דתפלה, ולואת הרי הצדיק בעבודתו בתפלה הוא עולה מהיכל אל היכל ויש לו געגועים גדולים לבא בהיכל המלך פנימה דבאור פני מלך ואז יתמלא כל בקשתו במילוי, אמנם בהגיעו לפנימיות ההיכל שהו"ע שמו"ע אז הנה עוד יתבטל בביטול גדול יותר דאין בכחו לדבר כלל והו"ע אדני שפתי תפתח כו', אשר מעין זה הוא בעבודת החיות של מעלה דבעמדם תרפינה כנפיהם, דענין הפריחה שהו"ע הרצוא הוא ע"י הנענוע בכנפיהם אבל בהשוב הנה תרפינה כנפיהם מפני עוצם גודל הביטול.

קיצור. יקשה למה נק' המלאכים ונשמות למעלה עומדים כיון שעבודתם ברצו"ש, ויבאר דהרצוא בצדיקים ומלאכים הוא בבחי' כליון באוא"ס ב"ה, והשוב הוא ביטול עוד עליון יותר, עבודה דשמו"ע, תרפינה כנפיהם.

כט) וכמו שהוא במלאכים העליונים הנה כן ועוד יותר מכן הוא בהנשמות כמו שהן למע', דנשמות הרי הן למעלה במעלה ומדרג' מהמלאכים כנודע דמלאכים הנה התהוותם הוא מבחי' חיצוני' הכלים ונשמות הנה המשכתם הוא מבחי' פנימי' הכלים, והיינו דהתהוות המלאכים הוא מבחי' דיבור דכדיבור כתיב עת לדבר ועת לחשות מלדבר, דהמלאכים נתהוו כשנתחדש ענין הזמן, אבל הנשמות הרי המשכתן הוא דרך המח' וכמא' ישראל

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

ל"ג בעומר, ה'תש"ד

שאל אותו שוב הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש:
לשם מה אכלת?

הרי יהודי אני – ענה בן ציון – ואכלתי כדי שיהיה לי כוח להתפלל, לומר פרק תהלים, לפרנס את בני ביתי. לאחר מכן ציווה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש לקרוא אליו את איוואן משרת החצר, ושאל אותו: האם אכלת? – כן, ענה.

האם אתה שבע? – כן, ענה.

לשם מה אכלת? – כדי שאוכל לחיות, ענה. לשם מה אתה חי? – כדי שאוכל לאכול, ענה איוואן.

הרי זה סיפור פשוט, אבל רואים את העמקות שבסיפור, שיהודי חי כדי שיוכל להתפלל, לומר פרק תהלים וכדומה, זה היה בימים שעברו ההנחה הפשוטה. טו. כתוב¹⁸ אמנם: "ששת ימים תעבוד", אך ידעו

שהשי"ת הוא הזן והמפרנס ו"וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה"¹⁹. פעם ידעו שצריכים להיות יהודי, היום יודעים שצריכים להיות בן אדם. ובבני אדם ישנם גם בני אדם (בובות) של עץ, כפי שחייט מתקין מלבוש הרי הוא מודד אותו על בובה של עץ. לכאורה הרי זה אדם, הרי רואים שהוא מתאים לו לבוש, אבל בכל זאת זה אדם (בובה) של עץ.

פעם ידעו שצריכים להיות יהודי, צריכים להיות ירא שמים, חסיד. היום צריכים לדעת ללמוד, צריכים לדעת חסידות. הוא והדבר הם שני ענינים. הוא צריך לדעת ללמוד. הוא – דבר נפרד. פעם היה ה"להיות", היום צריכים לדעת. "להיות" ו"לדעת" הם שני דברים שונים. הסיבה לכך היא: פעם חשב אדם על עצמו והיום חושבים על הזולת. וזה בא בסיבת האויר. אויר הוא אור י', שהיו"ד תאיר, שהנשמה של יהודי תהיה בגילוי, לומר אמן יהא־שמה־רבה בכל כוחו, כפי הפירוש בכל כוח כוונתו. אויר מכלה גם את הברזל, בלי שום סיבה מתקלקל הברזל ומתכלה. צריך להיות אויר י', שהיו"ד תאיר, שיוסרו הנחות העולם.

יג. ישנה שאלה כללית, שכל אחד שואל את עצמו: מה ההבדל בין פעם להיום?

בכלל הרי על כל אחד לדעת מעלות עצמו וחסרונות עצמו. כשם שצריכים לדעת חסרונות עצמו כן צריך לדעת גם מעלות עצמו. פעם, כשאדם היה חושב על עצמו היו נעשים ליהודי חסיד, ואילו היום אין זה פועל כלל. פעם היתה בכל יהודי הנחה בפשיטות תכלית ירידת הנשמה בגוף, גם יהודי פשוט היה קם בבוקר ואמר ברכות השחר והולך לבית הכנסת להתפלל והיה מצווה לאשתו, שבאם מישהו יבוא אליו, שתדע שהוא בבית המדרש. לגמור להתפלל הוא אפילו מלה כאובה, אך היהודי הפשוט היה אומר זאת בתמימות, אצלו היה בכך משום פריעת חוב.

פעם היה יהודי העיירה הקטנה משלם גמילות חסד בשמחה (שלישיה או חמישיה) בנועם ובעריבות כזו של פריעת חוב היה מתפלל. מפאת תמימותו לא היו יכולים לחשוש בו במחשבה זרה של "אפדאווענען" (לגמור להתפלל)... כך היתה גם ההנהגה של היהודיה הפשוטה. נראה היה ה"ראשית עריסותיכם תרימו תרומה לה"¹⁶ גם אצל היהודיה שלא ידעה "עברי", שהיתה נותנת את ראשית עריסותיכם לה, עבודתה, וההכנה לשבת, הפרשת חלה וכדומה.

יד. אספר לכם סיפור בקיצור, אף שזה סיפור ידוע¹⁷: פעם ישב הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש בסוכה ולמד. כידוע היו בסוכה כל ספרי הלימוד. בגן שיחקו אז הילדים, הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק, הדוד והדודה, הם היו אז ילדים קטנים ודיברו ביניהם על ההבדל בין יהודי לגוי, הם לא הכירו גויים, פרט לשומר החצר וגם הוא דיבר אידיש.

קרא הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש את הילדים אליו ואמר להם: בואו ואראה לכם את ההבדל בין יהודי לגוי, וציווה לקרוא אליו את ר' בנציון המשרת שהיה איש פשוט ושאל אותו: בן ציון, האם אכלת? כן – ענה. האם אתה שבע? – ברוך השם, ענה.

(18) שמות כ, ט. לד, כא.
(19) דברים טו, יח.

(16) ראה במדבר טו, כ.
(17) ראה שיחת פסח תש"ג אות לט.

~ רשימות אדמו"ר מוהריי"צ ~

אבות החסידות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א מה שכתב לאחד מחתניו הרבנים שליט"א בנוגע למאמרו "אבות החסידות" שכתב בהיותו במאריענבאד כ"ג מנ"א תרצ"א.

מוד.

ה', ב' מ"ח רנ"ח, ליובאוויטש,
שעה אחד עשר לילה.

בערב אותו יום קרא אותי שמש הישיבה ר' אברהם שאול הצדה, ויאמר לי כי מורנו ורבנו הגאון קורא אותי לכנס לחדרו אבל איש לא ידע מזה.

כשנכנסתי לעמוד לפני מורי ורבי הגאון ר' שלמה חסידא, שאלני על מצב לימודי בגמרא עפ"י רש"י והבנה בתוספת, ויבחנוני בשלושה ארבעה מקומות בעל-פה, וראיתי כי מצאתי חן בעיני מורי ורבי.

מורי ורבי שאלני אם מתפרנס אני מקופת הישיבה או אוכל ארוחת ימים בבתי מחזיקי תורה, ואיפוא היא האכסניא שלי, ועניתי כי אינני מתפרנס לא מקופת הישיבה ולא מארוחת ימים כ"א מאת אשר חנני ד', והנני מתאכסן בהחדר שני אשר בבית המדרש שבשוק.

כאשר ראיתי אשר מורי ורבי מושך חסדו עלי, הרהבתי עוז לגלות לפניו את סיבת הילוכי ובואי לישיבת הגאון בבריסק.

אנכי סיפרתי למורי ורבי - יצאתי מבית אבי ומעיר מולדתי להויות גולה למקום תורה ובאתי לעיר הבירה ווילנא המעטירה, ורויתי את נפשי מדושנה של תורה בחבורת תלמידים גדולים ממני בשנים, בחכמה וביראה.

בהיותי בוויילנא הייתי שמח בשמחה של מצוה, אשר נער בן חמש עשרה שנה שהייתי אז, יזכה להיות באהלה של תורה בתוככי עבדי ה' העומדים בבית ד' בלילות כמו בימים על התורה ועל העבודה.

אמנם המונה של עיר ציער אותי, ועפ"י סיבות שונות - למורי ורבי לא גיליתי הטעם האמיתי, כי לא יכולתי למצוא מחייתי ביגיע כפיי בכשרות שלא לקפח או לנגוע בפרנסתו של מי שהוא - הוכרחתי לעזוב את גן העדן, ויצאתי לעיר קטנה טראָקי הסמוכה לוויילנא.

בבואי לטראָקי, ראיתי כי אינו מקום תורה, ובימים מועטים עזבתי ואלך לעיר וויאזין לישיבת הגאון ר' שאול.

בישיבת הגאון הר' שאול עשיתי שנה תמימה, ורויתי את נפשי בדוכשה וחלבה של תורה בחבורת תלמידים בעלי כשרון ושוקדים בלימוד.

אמנם כאשר עברו שני חדשים אחר בואי לשם, גרסה נפשי לעלות בסולם העולה בית-אל

בעבודת הבורא. קנאתי בשומרים משמרת הקודש מקיימי תיקון חצות, ונכסוף נכספתי לסגף את עצמי, בצומות ושאר מיני סיגוף, ולהתבודד מחברת אנשים.

שעות שלמות פעם אחר תפילת שחרית בהשכמה ופעם לעת נטה השמש מערבית הייתי מתבודד בשדה, שוכב בתוך הקמה או על מצע דשא ומסתכל בתכלת השמיים, בוכה ומתחנן לאבינו שבשמים לזכות להשתלם בעבודת הבורא.

כחצי שנה עניתי נפשי בכל מיני סיגוף ועם זה שקדתי בלימודי, עד כי נחשבתי בין התלמידים החשובים בשולחן השני, מה שלא זכה עוד נער כמוני אז, ויכבדני מורי ורבי הגאון ר' שאול בתוארי תהלה.

אבל אני נפשי עגומה עלי במאד, כי איזה דבר סתר בגעגוע נפש בתשוקה גדולה לעבודת הבורא יתלונן בעומק לבבי, מבלי נתון לי מרגוע לילה ויום.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

במדינתנו, והאל הטוב נותן התורה, יתן רב טוב לכבדו, ולכבוד בניו יחיו, בעד הטוב והחסד, אשר את טוב לבבם לעשות בשביל הילדים העניים יחיו.

אמנם באופן השילוח, עוד לא אדע בזה, וכתבתי לידידי הנעלה האדון מאניסזאן ר' חיים שי' מאסקוא (31 [סאליאנקא]) וכל אשר יכתוב לו מר מאניסזאן יחיי יהי כמו שכתוב אני בזה.

והי' ברכה ושלו' כאו"נ והדו"ש, מוקירו ומכבדו,

י"י ש"ס

ב"ה י"ז שבט פ"ב

רוסטוב דאן

כבוד הג' הנכבד, אוהב תורה, רודף

צדקה וחסד אי"א מו"ה אברהם יוסף

שי'

שלו' וברכה,

בשמחה קראתי מכתב תשובתם, על בקשתי עזר בספרים בעד עניי התלמידים שי' בהתלמוד תורה'ס

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' א

ספר. שנינו במשנה (לעיל כח): **אֲרִבְעָ פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁבְּתִפְלִין מְעַכְבֹּת זו אֶת זו, וְאֶפְּלִי בְּתֵב אֶחָד מְעַכְבֵּן. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא שֶׁאִם חֲסֵרָה אֶת אַחַת בְּתִפְלִין, הַתִּפְלִין פְּסוּלוֹת, שֶׁהָרִי נִאֲמָר בְּמִזְוָה (דברים ט' ט) וְכִתְבָתָם עַל מִזְוֹת בֵּיתָךְ וּבִשְׁעָרֶיךָ, וּדְרָשׁוּ חֲז"ל מִתִּיבַת 'וְכִתְבָתָם' שֶׁתִּהְיֶה כְּתִיבָה תְּמִידָה, דְּהֵינּוּ שְׁלִימָה כְּהִלְכָתָהּ, וְכֵן הָדִין בְּתִפְלִין. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִמְרַן רַב יְהוּדָה אִמְרַן רַב, לֹא נִצְרְכָא אֱלָא לְקוּצָא – לְרַגֵּל הַיְּמִינִית שֶׁל הָאוֹת יו"ד שֶׁאִם הִיא חֲסֵרָה הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁהַתִּפְלִין כְּשִׁירוֹת, מִפְּנֵי שְׂרֹב צוּרַת הָאוֹת נִיכְרַת זוֹהַ נֶחֱשֵׁב כְּתִיבָה תְּמִידָה, וְבֵאֵה הַמִּשְׁנָה לְהוֹרֹת שֶׁהַתִּפְלִין פְּסוּלוֹת. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָא נִמְי' – הֲלֹא גַם זֶה פְּשִׁיטָא, שֶׁהָרִי אִם הָאוֹת נִפְסְלוֹת חֲסֵרָה בְּתִפְלִין הָאוֹת יו"ד. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: לֹא נִצְרְכָא אֱלָא לְאִידָךְ דְּרַב יְהוּדָה, דְּאִמְרַן רַב יְהוּדָה אִמְרַן רַב, כָּל אוֹת שְׁאִין גָּוִיל – קֶלֶף מוֹקֵף לָהּ מֵאַרְבַּע רִחוּתֶיהָ, דְּהֵינּוּ שְׁאִין קֶלֶף חֶלֶק בֵּין הָאוֹתִיּוֹת אֲלֵא אוֹת דְּבוּקָה לְאוֹת אַחֶרֶת, פְּסוּלָהּ, וְכוּנֹת הַמִּשְׁנָה 'כְּתֵב אֶחָד מִעֲכָב' הִיא שֶׁהִלְכָה שֶׁנֶּאֱמָרָה ב'אוֹת אַחַת' שֶׁלֹּא תִּהְיֶה דְּבוּקָה לְאוֹת אַחֶרֶת, מִעֲכָבָת.**

את הירדן. וכן יש ללמוד שכל כתיבת 'ספר' צריכה להיכתב בדיו וכן שְׁנֵאִמְרַן לְחֵן (ירמיה לו יח) 'וְיִאֲמַר לָהֶם בְּרוּךְ מִפְּנֵי יְקָרָא אֱלִי אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֵנִי כוֹתֵב עַל הַסֵּפֶר בְּדִיו, ומאחר שלמדנו שמזוזה וגט צריכות להיכתב על 'ספר', לומדים מפסוק זה שהכתיבה צריכה להיות דווקא בדיו. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִמְרַן לִיָּה רַב אֶחָא בְּרִיה דְּרַבָּא לְרַב אִשִּׁי, רַחֲמֵנָא אִמְרַן – הַתּוֹרָה אִמְרָה בְּמִפּוֹרֶשׁ וְכִתְבָתָם עַל מִזְוֹת, וְאֵת אִמְרָת גִּילָף – וְאִיךְ אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלּוֹמְדִים בְּגִזְרָה שׁוֹה 'בְּתִיבָה' 'בְּתִיבָה'. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִמְרַן קָרָא 'וְכִתְבָתָם' וְנִדְרַשׁ מִכָּךְ שֶׁכְּתִיבַת הַמִּזְוָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּתִיבָה תְּמִידָה – שְׁלִימָה, וְהָדֵר – וְלֵאחֶר מִכָּן נִאֲמָר 'עַל הַמִּזְוֹת', דְּהֵינּוּ שֶׁלֹּאֲחֶר שְׁכוּתֵיבִים כְּתִיבָה תְּמִידָה יֵשׁ לְקַבּוֹעַ אֶת הַמִּזְוָה הַכְּתוּבָה עַל מִזְוֹת הַמִּשְׁקוּף, וְאִי אִפְשָׁר לְכַתּוֹב כְּתִיבָה תְּמִידָה בְּדִיו עַל עֲצִים וְאֲבָנִים. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְאַחֶר דְּבָרֵיב ['וְכִתְבָתָם'] הָאִי גִזְרָה שְׁוֹה לָהּ לִי – מְדוּעַ הִיא נִצְרְכָת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִי לֹא גִזְרָה שְׁוֹה, הָוֵה אִמְיָנָא לִיכְתֵּב אֶאֱבָנָא וְלִיִּקְבָּעָהּ אִפְשָׁא – שְׁצִירָךְ לְחֻקֵּיב בִּסְכִין אֶת הַמִּזְוָה עַל אֶבֶן שְׁבֹאפוֹן כֹּהַ נִחְשָׁבַת הַחֻקִּיקָה כְּתִיבָה תְּמִידָה, וְלֵאחֶר מִכָּן לְקַבּוֹעַ אֶת הָאֶבֶן בְּצוּרַת הַפֶּתַח, קָא מְשַׁמַּע לָן שֶׁהַמִּזְוָה צְרִיכָה לִהְיוֹת כְּתוּבָה עַל

למוד תורה על ידי האמהות

השבוע ציינו את כ"ב שבט, יום הסתלקות הרבנית חיה מושקא ע"ה. בשיחה נפלאה (ערב ל"ג בעומר תש"נ), הסביר הרבי את החשיבות של למוד התורה וחננוף הילדים על ידי הנשים והאמהות:

גם הנשים שאינן מצוות ללמוד באופן ישיר את בניהן תורה, יש להן מצוה להשתדל בלמוד התורה של בניהן "על ידי ההתענינות וההשתתפות של הנשים בתלמודם של בניהם, שכאשר הילדים חוזרים לבתיהם מה'חדר', 'תלמוד תורה' או 'שיבה', שואלת אותם אפם ומבקשת מהם שיחזרו ויעברו לה על תלמודם (מקרא ומשנה כו'). . הרי, הלמוד עם האם, בדרך המיוחדת, ביתר חם ורגש לכבי מאשר האב. . מוסיף חיות והתלהבות יתרה בלמודם של הילדים כנראה במוחש".

נוסף לכך, גם הנשים והבנות צריכות ללמוד את כל ההלכות "הצריכות להן לידע אותן. . וכל מצות עשה שאין הזמן גרמא וכל מצות לא-תעשה של תורה ושל דברי סופרים שהן מזהרות בהן כאנשים. .

ועוד ועקר - למוד פנימיות התורה בתורת החסידות שבה נתבארו הענינים דאמונת השם ויחודו אהבתו ויראתו כו', ובלשון הכתוב "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם". . שגם הנשים חייבות בהן כמו האנשים".

גם כשאשה ובת לומדות ענינים בתורה, בהלכות שאינן מצוות בהן, יש להן שחר והן מכונות בברכות התורה בבקר גם על למוד זה.

וכן "מצינו בדברי ימי ישראל שכמה וכמה נשים צדקניות היו בקיאות ולמדניות גדולות בתורה שבכל-פה, החל מזמן התנאים, וכן בדורות שלאחריו זה, וכמפורסם גם בזכרונות דכבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר על-דרך הרבניות במשפחתו של רבנו הזקן (וברוח זו נהג כבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר בנוגע לחנוך בנותיו).

ועוד ועקר - שבדורות האחרונים נתוסף גם בנוגע לכל נשי ובנות ישראל. . ומעשה רב - בהסכמת גדולי ישראל - שבמוסדות חנוך דבנות לומדים (נוסף על ההלכות הצריכות להן) גם עוד עניני תורה, כנזכר לעיל, וטוב ונכון שיוסיפו בזה כהנה וכהנה".

"ויש לומר, שהטעם שזכינו להוסיף בלמוד תורה דנשים בדורות האחרונים דוקא. . כיון שבסוף זמן הגלות מדגשת יותר ההכנה לזמן הגאולה (ועד שישנה כבר ה'טעמה' של מעין ודגמת המעמד ומצב דהגאולה), ש'באותן הימים תרבה הדעה והחקמה כו'".

(מעובד על-פי ספר השיחות תש"נ, חלק ג עמוד 171. מתוך 'שמעתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור פרשת משפטים

~ נקודות משיחות קודש ~

והאלקים אנה לידו ושמתי לך (כא, יג)
לידו – לגבי החטא נקט לשון נסתר, כי הכוונה לנפש
הבהמית, המחטיאה את האדם, שהיא בבחינת 'נסתר' ביחס
למהותו הפנימית, הנפש האלקית. לך – לגבי התקון נקט
לשון נוכח, כי הדברים אמורים לנפש האלקית, שנפגמת
כתוצאה מהחטא ועוסקת בתקון הפגם.

(לקוטי שיחות, כרך ט, עמ' 302)

שני כוונות איש את-עבדו או את-אמתו
בשבת ומת תחת ידו נקם ינקם: כא אך אם-יום
או יומים יעמוד לא יקם כי כסף הוא: ס
וכי-ינצו אנשים ונגפו אשה הרה וינצו ילדיה
ולא יהיה אסון ענוש יענש באשר ישית עליו
בעל האשה ונתן בפללים: כז ואם-אסון יהיה
ונתתה גפש תחת גפש: כח עין תחת עין שן
תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל: כט פויה
תחת פויה פצע תחת פצע חבורה תחת
חבורה: ס וכי-יכה איש את-עין עבדו או-
את-עין אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו תחת
עינו: כז ואם-שן עבדו או-שן אמתו יפיל לחפשי
ישלחנו תחת שנו: פ כז וכי-ינח שור את-איש
או את-אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל
את-בשרו ובעל השור נקי: כז ואם שור נגח
הוא מתמל שלשם והועד בבטליו ולא ישמרנו
והמית איש או אשה השור יסקל וגם-בעליו
ימות: ז אם-כפר יושית עליו ונתן פדיו גפשו
בכל אשר-יושית עליו: כא או-בן ינח או-בת ינח
במשפט הזה יעשה לו: כז אם-עבד ינח השור
או אמה כסף ושלשים שקלים יתן לאדניו
והשור יסקל: ס וכי-יפתח איש בור או

כא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:
כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד
ובשבעת יצא לחפשי חנם: ג אם-נגפו יבא
נגפו יצא אם-בעל אשה הוא ויצאה אשתו
עמו: ד אם-אדניו יתן-לו אשה וילדה-לו בנים
או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא
יצא בנפו: ה ואם-אמר יאמר העבד אהבתי
את-אדני את-אשתי ואת-בני לא אצא חפשי:
ו והגישו אדניו אל-האלהים והגישו אל-הדלת
או אל-המזוזה ורצע אדניו את-אזנו במרצע
ועבדו לעלם: ז וכי-ימכר איש את-בתו
לאמה לא תצא כצאת העבדים: ח אם-רעה
בעיני אדניה כתיב אשר-לא קרי אשר-לו יעדה
והפדה לעם נכרי לא-ימשל למכרה בבגדו-
בה: ט ואם-לבנו ייעדנה כמשפט הבנות
יעשה-לה: י אם-אחרת יקח-לו שארה כסותה
וענתה לא יגרע: יא ואם-שלש-אלה לא יעשה
לה ויצאה חנם אין כסף: יב (ישאל) יב מכה איש
ומת מות יומת: יג ואשר לא צדה והאלהים
אנה לידו ושמתי לך מקום אשר יגוס
שמה: ד וכי-יוד איש על-רעהו להרגו
בערמה מעם מזבחי תקחנו למות: טז ומכה
אביו ואמו מות יומת: טז וגנב איש ומכרו
ונמצא בידו מות יומת: טז ומקלל אביו ואמו
מות יומת: טז וכי-יריבן אנשים והכה-איש
את-רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל
למשכב: טז אם-יקום והתהלך בחוץ על-
משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא
ירפא: ס

כִּי־יָבִיחָהּ אִישׁ בֶּרֶךְ וְלֹא יִכְסְנוּ וְנִפְלִשְׁמָה שׁוֹר אוֹ
חֲמֹר: ^א בַּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֹם בְּסָף יָשִׁיב לְבַעְלָיו
וְהַמֶּת יִהְיֶה־לּוֹ: ^ב וְכִי־יִגְנֹף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר
רֵעֵהוּ וְמָת וּמָכְרוּ אֶת־הַשׁוֹר הַחַי וְחִצּוּ אֶת־
בְּסָפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֶּת יִחֲצוּ: ^ג אוֹ נֹדַע כִּי שׁוֹר
נִגָּח הוּא מִתְמָוֵל שְׁלֹשׁ וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעַלְיוֹ
שְׁלֹשׁ יִשְׁלֹם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר וְהַמֶּת יִהְיֶה־לּוֹ: ^ד
^ה כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׁה וּמָכְרוּ אוֹ מָכְרוּ
חֲמִשָּׁה בָקָר יִשְׁלֹם תַּחַת הַשׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן
תַּחַת הַשֶּׁה: **כב** ^ו אִם־בְּמַחְתָּרֵת יִמָּצֵא הַגֹּנֵב
וְהִכָּה וְמָת אִין לֹ דָמִים: ^ז אִם־זֹרְחָה הַשֹּׁמֵשׁ
עָלָיו דָּמִים לֹ שְׁלֹם יִשְׁלֹם אִם־אִין לֹ וְנִמְכָּר
בְּגֻבְתּוֹ: ^ח אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְדֹו הַגֹּנֵב מִשׁוֹר
עַד־חֲמֹר עַד־שֶׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלֹם: ^ט

~ נקודות משיחות קודש ~

וּרְפָא וּרְפָא (כא, יט)

פַּעַם בָּא יְהוּדִי אֶל הַצִּמְח צִדְק' וְאָמַר שֶׁהֲרֹפָא הִתְיַאֵשׁ
מִמֶּנּוּ. אָמַר לוֹ הַרְבֵּי: "כְּתִיב וּרְפָא וּרְפָא, מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת
לְרֹפֵא לְרַפְּאוֹת (ברכות ס, א). הֲרִי שֵׁשׁ לוֹ רְשׁוּת רַק לְרַפָּא,
וְאֵלּוּ לְהַפְּךָ (שְׂאִינּוּ מִרְפָּא אֶלָּא מְסַלֵּק אֶת יָדָיו וּמִתְיַאֵשׁ) -
אִין זֶה שִׁדְּךְ אֶלְיִי" (הִינֵנו שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּאֵדָם הַפְּשׁוּט וְאִין לוֹ שׁוּם
דְּעָה בְּעִנְיַי רְפוּאָה).

(תורת מנחם, כרך טו, עמ' 16)

שְׁלִישִׁי ^י כִּי יִבְעֶר־אִישׁ שְׂדֵה אוֹ־כָרֶם וְשָׁלַח אֶת־
כְּתִיב בַּעֲרִיחַ קָרִי בַּעֲרֹו וּבְעֶר בְּשִׂדֵּה אַחֵר מִיֵּטֵב
שְׂדֵּהוּ וּמִיֵּטֵב בְּרָמּוֹ יִשְׁלֹם: ^{יא} ^{יב} כִּי־תִצֵּא אִשׁ
וּמָצְאָה קִצִּים וְנֹאכַל גֹּדִישׁ אוֹ הַקֶּמֶה אוֹ הַשְּׂדֵּה
שְׁלֹם יִשְׁלֹם הַמְּבַעֵר אֶת־הַבַּעֲרָה: ^{יג} ^{יד} כִּי־יִתֵּן
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ בְּסָף אוֹ־כֵלִים לְשֹׂמֵר וְגֹנֵב מִבֵּית
הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגֹּנֵב יִשְׁלֹם שְׁנַיִם: ^{טו} אִם־לֹא
יִמָּצֵא הַגֹּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבֵּית אֱלֹהֵי־הָאֱלֹהִים
אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאכָתָהּ רֵעֵהוּ: ^{טז} ^{יז} עַל־כֵּן
דִּבְרַפְּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמֹר עַל־שֶׁה עַל־
שְׁלֵמָה עַל־כֹּל־אֲבֹהָ אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד

הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים
יִשְׁלֹם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: ^{יח} ^{יט} כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
חֲמֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׁה וְכָל־בְּהֵמָה לְשֹׂמֵר וּמָת
אוֹ־נִשְׁכָּר אוֹ־נִשְׁכָּה אִין רָאָה: ^כ שְׁבַעֲת יִהְיֶה
תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאכָתָהּ
רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעַלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלֹם: ^{כא} ^{כב} וְאִם־יִגְנֹב
מִעֲמּוֹ יִשְׁלֹם לְבַעְלָיו: ^{כג} ^{כד} אִם־טָרַף יִטָּרַף יִבְאֵהוּ
עַד הַטָּרְפָה לֹא יִשְׁלֹם: ^{כה} ^{כו} וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מִעַם
רֵעֵהוּ וְנִשְׁכָּר אוֹ־מָת בְּעַלְיוֹ אִין־עֲמּוֹ שְׁלֹם
יִשְׁלֹם: ^{כז} ^{כח} אִם־בְּעַלְיוֹ עֲמּוֹ לֹא יִשְׁלֹם אִם־שָׁכִיר
הוּא בָּא בְּשָׂכְרוֹ: ^{כט} ^ל וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה
אֲשֶׁר לֹא־אֲרֻשָּׁה וְשָׁכַב עִמָּה מִהֵר יִמְהַרְנָה לוֹ
לְאִשָּׁה: ^{לא} ^{לב} אִם־מָאן יִמָּאן אָבִיהָ לְתַתָּה לוֹ בְּסָף
יִשְׁקַל בְּמֹהַר הַבְּתוּלָתָהּ: ^{לג} ^{לד} מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיֶה:
^{לה} ^{לו} כֹּל־שָׁכַב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: ^{לז} ^{לח} זִכָּה
לְאֱלֹהִים יַחֲרֹם בְּלָתִי לִיהְוֶה לְבָדּוֹ: ^{לט} ^מ וְגֵר לֹא־
תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֵנוּ כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם: ^{מא} ^{מב} כֹּל־אֱלֻמָּנָה וְיִתּוֹם לֹא תַעֲנוּן: ^{מג} ^{מד} אִם־
עָנָה תַעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם־צַעֲקָה יִצַּעֵק אֵלַי שְׁמַע
אֲשַׁמְעַ צַעֲקָתוֹ: ^{מה} ^{מו} וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם
בַּחֶרֶב וְהָיוּ גְשִׁיכֶם אֱלֻמָּנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְּמִים: ^{מז} ^{מח} פֶּ
^{מט} ^נ אִם־בְּסָף ^{נא} ^{נב} תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הָעֶנְי עֲמָד
לֹא־תִהְיֶה לוֹ בְּנִשָּׁה לֹא־תִשְׁיָמוּן עָלָיו נִשְׁדָּ:
^{נג} ^{נד} אִם־חָבֵל תַּחְבֵּל שְׁלֵמַת רֵעִךְ עַד־כָּא הַשִּׁמְשׁ
תִּשְׁיָכְנוּ לוֹ: ^{נה} ^{נו} כִּי הוּא כְּתִיב כְּסוּתָה קָרִי כְּסוּתָו
לְבִדָּה הוּא שְׁמֹלְתוֹ לַעֲרוֹ בְּמָה יִשְׁכָּב וְהָיָה
כִּי־יִצַּעֵק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חֲנוּן אֲנִי: ^{נז}

~ נקודות משיחות קודש ~

וְכִי יִשְׁאֵל אִישׁ . . . בְּעַלְיוֹ עֲמּוֹ לֹא יִשְׁלֹם (כב, יג-יד)

הַנֶּפֶשׁ נִתְּנָה לָנוּ מִדִּי בָקָר בְּתוֹר 'שְׁאֵלָה', כְּדִי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ
בָּהּ לְקִיּוּם רְצוֹן ה', וְכִסּוּפוֹ שֶׁל דְּבָר נָשִׁיב אוֹתָהּ שְׁלֵמָה.
וְקִשָּׁה: הֲרִי שׁוֹאֵל חֵיב גַּם בְּאוֹנֶסִין, וּמִי יָכוֹל לַעֲמֹד בְּזֶה?
הַעֲצָה לָכֵן הִיא, שֶׁשְׁאֵלָה' תִּהְיֶה 'שְׁאֵלָה בְּעַלְיָם'. כְּלוּמָר:
מִדִּי בָקָר, כְּשֶׁאֲנִי 'שׁוֹאֵלִים' אֶת הַנֶּפֶשׁ, עָלֵינוּ לְהַתְּפִל

וְאָכְלוּ אֲבוֹנֵי עַמּוֹד וַיִּתְּרֵם תֹּאכַל חֵית הַשָּׂדֶה
בְּתַעֲשֵׂה לְכַרְמֶךָ לַיִּיתָךְ: י שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה
מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לַמַּעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ
וְחִמְרְךָ וַיִּנְפֹּשׁ בְּיָאֲמַתְךָ וְהָגֵר: י ובכל אשר
אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא
תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עֲלֵיכֶם: יי שְׁלֹשׁ רִגְלִים תִּחַג
לִי בַשָּׁנָה: יג אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת
יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כֹּאֲשֶׁר צִוִּיתָךְ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ
הָאָזִיב כִּי־בֹ יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם וְלֹא־יִרְאוּ פָנַי
רִיקִם: יד וְחַג הַקִּצִּיר בַּפּוּרִי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע
בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסֶף בַּצֹּאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת־
מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה: יו שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה
כָּל־זָכוּרְךָ אֶל־פָּנַי הָאֵדֶן | יז וְהָיָה: יח לֹא־תִזְבַּח
עַל־חֶמֶץ דֶּם־זִבְחִי וְלֹא־יִלִּין חֲלִב־חֲגִי עַד־בֹּקֶר:
יט רֹאשִׁית בַּפּוּרִי אֲדַמְתָּךְ תָּבִיא בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גִּדִּי בַחֲלֵב אֹמֶן: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ . . אֶת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר

(כג, יג-טו)

סֶמֶךְ פֶּסַח לַעֲבוּדַה־זָּרָה, לוֹמַר: מִה עֲבוּדַה־זָּרָה אֲסוּרָה
בַּהֲנָא וְאוֹסֶרֶת כָּל שֶׁהוּא, אִף חֶמֶץ בִּפְסַח אֲסוּר בַּהֲנָא
וְאוֹסֶר כָּל שֶׁהוּא (בַּעַל הַטּוֹרוֹת)

יֵשׁ דְּמִיּוֹן נוֹסֵף בֵּין חֶמֶץ לַעֲבוּדַה־זָּרָה. דִּהְנֶה, אָדָם רָגִיל
בַּחֶמֶץ בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנָה וְהוּא עָלִיל לְשַׁכַּח אֶת הָאֲסוּר, וְלִכְּנֹן
הַחֲמִירָה בּוֹ הַתּוֹרָה בִּיּוֹתֵר. וְאִף בַּעֲבוּדַה־זָּרָה כִּי: אָדָם רָגִיל
לַעֲסֹק בַּעֲנִיּוֹת הָעוֹלָם וְלִקְבֹּל מֵהֶם תּוֹעֵלָתוֹ, וְהוּא עָלִיל לְהִגִּיעַ
לַעֲבוּדַה־זָּרָה - לִיחֹס לָהֶם אֶת הַתּוֹעֵלָתוֹ, וְלִשְׁכַּח שֶׁהֵם רַק
לְבוֹשׁ לְכַרְפֶּת ה'.

(לקוטי שיחות, כרך יח, עמ' 185)

שִׁשׁ י הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח מִלֵּאָדָּה לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרֶךָ
בְּדֶרֶךְ וְלִהְיֵאָדָּה אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְנַתִּי:
כא הַשְּׁמֹר מִפָּנָיו וְשִׁמְעַת בְּקֹל אֶל־תִּמְרֹ בֹּ כִי לֹא
יִשָּׂא לְפִשְׁעֶכֶם כִּי שְׂמִי בְּקֶרְבֹ: כב כִּי אִם־שָׁמוּעַ
תִּשְׁמַע בְּקֹלִי וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאִיבִיתִי
אֶת־אִיבֶיךָ וְצִרְתִּי אֶת־צִרְרֶיךָ: כג כִּי־יִלָּךְ מִלֵּאָדָּה

לְבַעֲלָהּ, הַקִּבְ"ה, וְלִבְקֹשׁ אֶת צָרָתָהּ; וְהָיָה הוּא, שֶׁהִשְׁוֹאֵל
חֶפֶץ מֵאֵת חֲבֵרוֹ וְכַעַת הִשְׁאֵלָה בְּקֹשׁ מִבְּעַל הַחֶפֶץ לְהַשְׁקוּתוֹ
מִיָּם וְכִדּוּמָה - הָרִי זֶה שֶׁאֵלָה בְּכַעֲלִים.

(רשימות, חוברת קל)

רביעי כו אֱלֹהִים לֹא תִקַּל וְנִשְׂיָא בְּעַמּוֹךְ לֹא
תָאֵר: כז מִלֵּאָדָּה וְדַמְעָךְ לֹא תֵאָחֵר בְּכֹר בְּנֶיךָ
תִּתֵּן־לִי: כח בְּתַעֲשֵׂה לְשׁוֹרְךָ לְצֹאנְךָ שְׁבַעַת
יָמִים יִהְיֶה עִם־אֹמֶן בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתֵּן־לִי:
כט וְאִנְשֵׁי־קָדֶשׁ תִּתֵּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טֶרֶפָה לֹא
תֹאכְלוּ לְכָלֵב תִּשְׁלֹכֹן אֹתוֹ: ס כג * לֹא
תִשָּׂא שְׁמַע שׂוֹא אֶל־תִּשְׁתִּי יָדֶךָ עִם־רָשָׁע לְהִית
עֵד חָמָס: ז לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רָבִים לְרַעַת וְלֹא־
תַעֲנֶה עַל־רֹב לְנֹטֶת אַחֲרֵי רָבִים לְהַפֹּת: ג וְדָל
לֹא תִהְדָּר בְּרִיבּוֹ: ס * כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבֶךָ אוֹ
חֲמֹר תַּעֲהֶה הָשֵׁב תִּשְׁיבֶנּוּ לוֹ: ס * כִּי־תִרְאֶה
חֲמֹר שְׂנֵאָדָּה רִבִּין תַּחַת מִשְׁאֹ וְחִדְלָתָ מַעֲזֹב לוֹ
עֲזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

אֶת הָעֲנִי עַמּוֹךְ (כב, כד)

הָיָנוּ שֶׁהִסְכֵּם שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹ (שְׁעָנִי הוּא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה)
נִמְצָא בַּחֲדוֹר פְּקוּדוֹן אֶצֶל הַמַּלְאָךְ, שְׁמֹזְכִים אוֹתוֹ בַּמַּצָּנָה רָמָה
זו, וּבְכִי הָלָה לֹא הָיָה זֹכֶה בָּהּ (רָאָה 'אוֹר הַחַיִּים' הַקָּדוֹשׁ).
וּמִרְגֵּשׁ זֶה לְרֹגֶשׁ נֶעֱלָה יוֹתֵר בְּצִדְקָה וּבְגִמְלוּת חֲסִידִים, לְפִי
הַפִּתְגָּם הַיָּדוּעַ שֶׁל חֲסִידִים הָרַאשׁוֹנִים: "דָּעַר שְׁטִיקֵל בְּרוּיֵט
וְוַאס אִיף הָאָב, אִיז עַר דִּינְעֶר וְוִי מִינְעֶר" (= פְּרוֹסֶת הַלֶּחֶם
שֶׁבְּגִדִי, הִיא שֶׁלֶךְ כְּפִי שֶׁהִיא שְׁלִי). וְהָיָה מִקְדִּימִים מִלֵּת
"דִּינְעֶר" (= שְׁלֶךְ).

(אגרות קודש, כרך י, עמ' שכח)

חמישי ו לֹא תִמָּה מִשְׁפָּט אֲבוֹנֶיךָ בְּרִיבּוֹ: ז מִדְּבַר־
שָׁקֶר תִּרְחַק וְנָקִי וְצִדִּיק אֶל־תִּהְיֶה כִּי לֹא־אֲצִדִּיק
רָשָׁע: ח וְשִׁחַד לֹא תִקַּח כִּי הִשְׁחַד יַעֲזֹר פְּקֻחִים
וְיִסְלַף דְּבָרִי צִדִּיקִים: ט וְגַר לֹא תִלְחֹץ וְאֹתָם
יִדְעֹתָם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתָם בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם: י וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אֲרָצְךָ וְאֶסְפְּתָה
אֶת־תְּבוּאָתָהּ: יא וְהַשְׁבִּיעַתָּ תִּשְׁמַטְנָה וְנִטְשָׁתָה

לָעַם אֶת כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים
וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת
כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּם בַּבֹּקֶר וַיָּבֵן מִזְבֵּחַ תַּחַת
הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשָׁנִים עֶשֶׂר שִׁבְמִי
יִשְׂרָאֵל: ^ה וַיִּשְׁלַח אֶת־נָעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ
עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:
וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הָדָם וַיִּשֶׂם בְּאַגָּנֹת וּחֲצִי
הָדָם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית
וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: ^ה וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָדָם וַיִּזְרַק
עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דָם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת
יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ^ט וַיַּעַל
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהֶוא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו
כַּמְעָשָׂה לִבְנֵת הַפִּיֹּר וּכְעָצֵם הַשָּׁמַיִם לְמַהֵר:
^י וְאַל־אֲצִילִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שִׁלַּח יָדוֹ וַיַּחֲזֹוּ
אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ^ס וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עֲלֶה אֵלַי הַהָרָה וְהִי־שָׁם וְאֶתְנֶנָּה
לְךָ אֶת־לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר
כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: ^י וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיְהִי־שָׁע
מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָר הָאֱלֹהִים: ^י וְאַל־
הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ כֹּזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב
אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחֹרֹר עִמָּכֶם מִי־בַעַל
דְּבָרִים יָגֵשׁ אֲלֵהֶם: ^ט וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר
וַיִּכַּם הָעָנָן אֶת־הָהָר: ^ט וַיִּשָּׁפֶן כְּבוֹד־יְהוָה
עַל־הָר סִינִי וַיִּכְסְּהוּ הָעָנָן שְׁשֹׁת יָמִים וַיִּקְרָא
אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן: ^י וַיִּמְרָאֵה
כְּבוֹד יְהוָה כְּאִשׁ אֹכֶלֶת בְּרָאשׁ הָהָר לְעֵינֵי
בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן וַיַּעַל
אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אֲרָבָעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: פפפ

לִפְנֵיךָ וַהֲבִיאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחֲתִי וְהַפְּרִזִי
וְהַכְּנַעֲנִי הַחֲתִי וְהַיְבוֹסִי וְהַכְּחַדְתִּיו: ^ט לֹא־
תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה
כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הָרַם תְּהַרְסֵם וְשִׁפֵּר תִּשְׁפֹּר
מִצְבֹּתֵיהֶם: ^ט וַעֲבַדְתָּם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וַיִּבְרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהַסְרְתִי מִלְּךָ
מִקִּרְבְּךָ: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~

לא תבשל גדי בחלב אמו (כג, יט)

מקומו של 'חק' זה בפרשת משפטים בא ללמדנו, שעלינו להתניח גם אל חק כאל 'משפט'. כלומר, עלינו לנסות ולהבין את טעם החק בכל האפשר: "כל מה שאמתה יכול לתן לו טעם, תן לו טעם" (רמב"ם סוף הלכות תמורה).

(לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 242)

שביעי ^ט לֹא תִהְיֶה מִשְׁכֻּלָּה וְעִקְרָה בְּאַרְצֶךָ
אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא: ^ט אֶת־אִמְתִּי אֲשַׁלַּח
לִפְנֵיךָ וְהַמֹּתִי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם
וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אִיבֶיךָ אֵלַיךָ עֶרְף: ^ט וְשַׁלַּחְתִּי
אֶת־הַצִּרְעָה לִפְנֵיךָ וְגִרְשָׁה אֶת־הַחֲתִי אֶת־
הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחֲתִי מִלִּפְנֵיךָ: ^ט לֹא אֲגַרְשֶׁנּוּ
מִפְּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׂמֵמָה
וְרִבָּה עֲלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה: ^י מַעֲט מַעֲט אֲגַרְשֶׁנּוּ
מִפְּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֹה וְנַחֲלַת אֶת־הָאָרֶץ:
^{יא} וְשִׁתִּי אֶת־גִּבְלֶיךָ מִי־סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים
וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי ^י אֶתֶּן בְּיַדְכֶם אֶת יִשְׁבִּי
הָאָרֶץ וְגִרְשַׁתְמוּ מִפְּנֶיךָ: ^{יב} לֹא־תִכְרֹת לָהֶם
וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית: ^{יג} לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֶךָ פֶּן־
יַחֲטִיאוּ אֶתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם
כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ: ^פ כֹּד ^א וְאַל־מֹשֶׁה
אָמַר עֲלֶה אֵלַי־הָהָה אֶתְּהָ וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהֶוא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
מִרְחֹק: ^ד וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא
יָגֹשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ: ^ה וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר

חצי קדיש

וַיִּתְּנָהּ לְיִתְרֵי שְׂמֹה רָבָא. אֲמַן בְּעֵלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ
וַיִּמְלִיד מִלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָה וַיִּקְרַב מְשִׁיחָה.
אֲמַן בְּחִיכּוֹן וּבִימּוֹכּוֹן וּבְחִי רֵכֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֵגְלָא
וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמַן יְהֵא שְׂמֹה רָבָא מְבַרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי
עָלְמַיָּא. יתְבַרַךְ: יְהֵא שְׂמֹה רָבָא מְבַרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.
יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר,
וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלֵּל, שְׂמֹה רָבָא בְּרִיד חוּא. אֲמַן לְעֵלָא מִן
כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תִּשְׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין
בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמַן

מַמְסִיד ל' י' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: י' כִּי
תֵּשָׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ
אִישׁ כָּפָר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בַּפֶּקֶד אַתֶּם וְלֹא־יִהְיֶה
בָּהֶם גִּגִּף בַּפֶּקֶד אַתֶּם: י' וְהָיָה י' וְנָתַנּוּ כָל־הָעֶבֶר
עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
לַיהוָה: י' כָּל הָעֶבֶר עַל־הַפְּקֻדִים מִבְּנֵי עֲשָׂרִים

זֶה יתנו . . מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל (ל, יג)
וְהִינֵה זֶה מַחֲדִירָה בְּנוֹתָן אֶת הַתְּחוּשָׁה שְׂאִינוּ אֶלֶּא
מַחֲצִית, וְאֵין לוֹ שְׁלֵמוֹת בְּלִי הַמַּחֲצִית הַשְּׁנִיָּה – הַקֶּבֶץ"ה.
וּכְדֹדֵעַ, שֶׁהַקֶּבֶץ"ה וּכְנִסָּת יִשְׂרָאֵל הֵם שְׁנֵי חֲצָאִים, שֶׁכֵּל אֶחָד
מֵהֶם הוּא פֶּלֶג גּוֹפֵא' בְּכִכּוּל (כִּי הַנִּשְׁמָה הִיא חֶלֶק אֶלֶּקָה
מִמֶּעַל)". וּכְתוּרַת הָרֵב הַמְּגִיד עַל הַפְּסוּק 'עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי
חֲצוּצוֹת": חֲצוּצוֹת – חֲצָאֵי צִירוֹת. שְׁתֵּי חֲצוּצוֹת –
הַקֶּבֶץ"ה וּכְנִסָּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁבִּיחֵד הֵם צִוְּרָה שְׁלֵמָה.

(לקוטי שיחות, כרך לא, עמ' 132)

קב"ב פסוקים, סנא"ה סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. *מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

עֲצֵי־חַיִּים הָיָא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּהּ מֵאֲשֶׁר. וְדַרְכֶּיהָ דְרַכֵּי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בַּיּוֹמִתָּהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. וְ חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרות כאחד בקול רם ושני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרות ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

שי למורא

יז ויכרת יהוידע מתחלה את־הבִּית בֵּין יְהוֹה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לְהוֹיֹת לָעָם לַיהוָה שִׁיחֵי כָּלם נִאֲמָנִים לַעֲבֹדֶת ה' וְלִהְיוֹת הַמַּעֲלִים, וְאַחֵר כִּד וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם שִׁיחֵי נִאֲמָנִים לַמֶּלֶךְ: יח וַיָּבֹאוּ כָּל־עַם הָאָרֶץ בֵּית־הַבַּעַל וַיִּתְּצוּהוּ מִלְּשׁוֹן נְחִיצָה אֶת־מִזְבְּחֵיהֶו וְאֶת־צִלְמֵיהֶו שִׁבְרוּ הַיָּטֵב כְּחֹזֶק וְאֵת מִתֵּן כִּד שְׁמוּ כִתֵּן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחֹת וַיֵּשֶׁם הַכֹּהֵן פָּקֶדֶת מִמּוֹנִים עַל־בֵּית יְהוֹה כִּפִּי שִׁתְּקֹן דָּוִד, כִּי עֲתִלְהוּ בַּמֶּלֶךְ אֶת סִדֵּר מִשְׁמֵרוֹת הַבֵּית: יט אַחֵר כִּד חִיבֹו הַבֵּית חֲשֵׁנִי בֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמַּאֲוֹת וְאֶת־הַכֹּהֲנִי אֶת הַאֲדֻרִים וְאֶת־הַרְצִים וְאֵת הַמַּוְשָׁלִים וְאֵת אֶל־עַם הָאָרֶץ וַיִּרְדּוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוֹה וַיָּבֹאוּ דֶרֶךְ־שַׁעַר הָרְצִים אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים: כ וַיִּשְׁמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שִׁקְטָה נָחָה, וְלֹא נִתְעוֹרֵר עוֹד מִלְחָמָה כַּעֲבוּר יָהּ, כִּי וְאֶת־עֲתִלְהוּ הַמִּיתוֹ בַּחֲרֹב בֵּית הַמֶּלֶךְ וְלֹא הָיָה עוֹד מִי לַעֲזֹר מִלְחָמָה: א בֶּן־שִׁבְעֵי שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמִלְכּוֹ: ב בְּשַׁנְת־שִׁבְעֵי לַיהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ יְהוֹאָשׁ בֶּן אֲחִיזָה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַיִם וַיָּשֶׂם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שֶׁבַע: ג וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָי יְהוֹה כָּל־יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ אֲשֶׁר לְמִדּוֹ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וְאַחֲרֵי מוֹת יְהוֹיָדָע הַשְּׁחִית דָּרְכּוֹ (ד"ה ב ד יז): ד רַק הַבָּמֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מִזְבְּחִים לַשִּׁמּוֹן לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מִזְבְּחִים וּמִקְטָרִים בַּבָּמֹת: ה וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כָּל־כֶּסֶף הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר־יָבֹא בֵּית־יְהוֹה כֶּסֶף עוֹזֵר אִישׁ כֶּסֶף נִפְשׁוֹת עֲרָבּוּ כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לִב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְהוֹה: ז כֶּסֶף עוֹזֵר מִחֲצִית הַשָּׁקֶל וְכֵן אִישׁ כֶּסֶף נִפְשׁוֹת עֲרָבּוּ שִׁתְּנִיד עֲרָבּוּ נִפְשׁוֹ, ז כֶּסֶף כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לִב־אִישׁ לְהָבִיא בִּנְדָבָה לְדָרֶךְ הַבֵּית בֵּית

יז ויכרת יהוידע מתחלה את־הבִּית בֵּין יְהוֹה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לְהוֹיֹת לָעָם לַיהוָה שִׁיחֵי כָּלם נִאֲמָנִים לַעֲבֹדֶת ה' וְלִהְיוֹת הַמַּעֲלִים, וְאַחֵר כִּד וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם שִׁיחֵי נִאֲמָנִים לַמֶּלֶךְ: יח וַיָּבֹאוּ כָּל־עַם הָאָרֶץ בֵּית־הַבַּעַל וַיִּתְּצוּהוּ מִלְּשׁוֹן נְחִיצָה אֶת־מִזְבְּחֵיהֶו וְאֶת־צִלְמֵיהֶו שִׁבְרוּ הַיָּטֵב כְּחֹזֶק וְאֵת מִתֵּן כִּד שְׁמוּ כִתֵּן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחֹת וַיֵּשֶׁם הַכֹּהֵן פָּקֶדֶת מִמּוֹנִים עַל־בֵּית יְהוֹה כִּפִּי שִׁתְּקֹן דָּוִד, כִּי עֲתִלְהוּ בַּמֶּלֶךְ אֶת סִדֵּר מִשְׁמֵרוֹת הַבֵּית: יט אַחֵר כִּד חִיבֹו הַבֵּית חֲשֵׁנִי בֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמַּאֲוֹת וְאֶת־הַכֹּהֲנִי אֶת הַאֲדֻרִים וְאֶת־הַרְצִים וְאֵת הַמַּוְשָׁלִים וְאֵת אֶל־עַם הָאָרֶץ וַיִּרְדּוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוֹה וַיָּבֹאוּ דֶרֶךְ־שַׁעַר הָרְצִים אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים: כ וַיִּשְׁמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שִׁקְטָה נָחָה, וְלֹא נִתְעוֹרֵר עוֹד מִלְחָמָה כַּעֲבוּר יָהּ, כִּי וְאֶת־עֲתִלְהוּ הַמִּיתוֹ בַּחֲרֹב בֵּית הַמֶּלֶךְ וְלֹא הָיָה עוֹד מִי לַעֲזֹר מִלְחָמָה: א בֶּן־שִׁבְעֵי שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמִלְכּוֹ: ב בְּשַׁנְת־שִׁבְעֵי לַיהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ יְהוֹאָשׁ בֶּן אֲחִיזָה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַיִם וַיָּשֶׂם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שֶׁבַע: ג וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָי יְהוֹה כָּל־יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ אֲשֶׁר לְמִדּוֹ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וְאַחֲרֵי מוֹת יְהוֹיָדָע הַשְּׁחִית דֶּרֶכּוֹ (ד"ה ב ד יז): ד רַק הַבָּמֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מִזְבְּחִים לַשִּׁמּוֹן לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מִזְבְּחִים וּמִקְטָרִים בַּבָּמֹת: ה וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כָּל־כֶּסֶף הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר־יָבֹא בֵּית־יְהוֹה כֶּסֶף עוֹזֵר אִישׁ כֶּסֶף נִפְשׁוֹת עֲרָבּוּ כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לִב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְהוֹה: ז כֶּסֶף עוֹזֵר מִחֲצִית הַשָּׁקֶל וְכֵן אִישׁ כֶּסֶף נִפְשׁוֹת עֲרָבּוּ שִׁתְּנִיד עֲרָבּוּ נִפְשׁוֹ, ז כֶּסֶף כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לִב־אִישׁ לְהָבִיא בִּנְדָבָה לְדָרֶךְ הַבֵּית בֵּית

ז כֶּסֶף עוֹזֵר מִחֲצִית הַשָּׁקֶל וְכֵן אִישׁ כֶּסֶף נִפְשׁוֹת עֲרָבּוּ שִׁתְּנִיד עֲרָבּוּ נִפְשׁוֹ, ז כֶּסֶף כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לִב־אִישׁ לְהָבִיא בִּנְדָבָה לְדָרֶךְ הַבֵּית בֵּית

יהוה: ו כל הכספים האלו יקחו להם הכהנים לעצמם איש מאת מפרו והם יחזקו תמורת זה, משלחם את־בדק הבית מקום השבר והרוע לכל אשר־ימצא שם בדק: ויהי בשנת עשרים ושלוש שנה למלך יהואש או ראה כי לא־חזקו הכהנים את־בדק הבית: ח ויקרא

המלך יהואש ליהוידע הכהן ולכהנים ויאמר אליהם מדוע אינכם מחזקים את־בדק הבית ועתה אל־תקחו עוד כסף מאת מפרים ואל תחזקו הבית משלכם כי־לבדק הבית תתנהו הכסף של התרומות והנדבות, ותשימו במקום מוכן בו לבדק הבית, אם יפחות יפחות, ואם יחזיר יחזיר: ט ויאמרו נתרצו

הכהנים לכלתי קחת־כסף מאת העם ולכלתי חזק את־בדק הבית מכסף שלחם: י ויִשָּׁח יהוידע הכהן ארון אהרן ויקב חר צר בדלתו בדלת הארון ויתן אתו אצל המזבח ממזין בבוא־איש בית יהוה ונתנו־שמה הכהנים שמרי הפך מזות השערים, מיד בבואו לדם את־כל־הכסף המובא בית־יהוה: יא ויהי כראותם יום יום כִּי־רב הכסף בארון ויעל ספר המלך והכהן הגדול פקדו בא מקומות, (ר"ה שם פסוק יא), ויצרו עשו בהם צורת מטבע וימנו את מטבעות הכסף הנמצא בית־יהוה: יב ונתנו את־הכסף המתפן המני על־ידי עשי המלאכה הם האופנים הגדולים המפקדים בית יהוה ויציאָהוּ את הכסף בשכר האופנים הפועלים לחרשי האופני העץ ולבנים הבונים העצים בקירות הבית העשים בית יהוה: יג ולגדרים הבונים קירות האבנים ולחצבי האבן מן הקר ולקנות עצים ואבני מחצב כי היוצרו עוד לקנות אבנים חצובות לחזק את־בדק בית־יהוה

ולכל שאר הדברים הנצרכים אשר־יצא על־הבית לחזקה: יד אף לא יעשה בתחילת הבנין (כתובות קו:) מהכסף הזה לצורך בית יהוה כלי שרת כמו ספות כסא ללבוש הדם או יין הנסכים וכו' מזמורות הם כלי שיר מזמורות ספלים לזרוק מהם דם הקרבנות, חצצרות לתקוע על המזבחות כלי־כף וקב וכלי־כסף מן־הכסף המובא בית־יהוה ואחר שהשלימו ובה נותר, בן עשו כלי שרת: טו כי־לעשי המלאכה יתנהו וחקיקו־ב את־בית יהוה: טז ולא יחשבו לא עשו חשבון את עם האנשים אשר יתנו את־הכסף על־ידם לתת לעשי המלאכה הבונים והגדלים וכו' דוע היה כי

(ו) בָּדַק, בקועה ופסד בקיר. ח) כי לבדק הבית תתנהו, מיד בבוא לידכם תנו אותו באוצר בית ה', עד שיהיה בהם די לחזק את הבית. ט) לכלתי קחת כסף מאת העם וגו', שלא יקחו הכסף לעצמם ויצטרכו לתפוס משלחם, כפי שאמר להם יהואש במקדם. י) ממזין בבוא איש, מצד ומין של

הבא אל הבית. יא) ויצרו, עשו בהם צורת מטבע. יב) הכסף המתפן, הכסף המני. ולבנים, האדריכלים, ראשי האמנות. יג) ולגדרים, בני הקירות. יד) ספות כסף מזמורות, מיני כלי זמר. מזמורות, ספלים לזריקת הדם על המזבח. טו) כי באמנה הם עושים, כי מתחלה נבחרו

ו יקחו להם הכהנים איש מאת מפרו והם יחזקו את־בדק הבית לכל אשר־ימצא שם בדק: ויהי בשנת עשרים ושלוש שנה למלך יהואש לא־חזקו הכהנים את־בדק הבית: ח ויקרא

המלך יהואש ליהוידע הכהן ולכהנים ויאמר אליהם מדוע אינכם מחזקים את־בדק הבית ועתה אל־תקחו־כסף מאת מפרים כי־לבדק הבית תתנהו: ט ויאמרו הכהנים לכלתי קחת־כסף מאת העם ולכלתי חזק את־בדק הבית מכסף שלחם: י ויִשָּׁח יהוידע הכהן ארון אהרן ויקב חר צר בדלתו בדלת הארון ויתן אתו אצל המזבח ממזין בבוא־איש בית יהוה ונתנו־שמה הכהנים שמרי הפך את־כל־הכסף המובא בית־יהוה: יא ויהי כראותם כִּי־רב הכסף בארון ויעל ספר המלך והכהן הגדול ויצרו וימנו את־הכסף הנמצא בית־יהוה: יב ונתנו את־הכסף המתפן על־ידי עשי המלאכה המפקדים בית יהוה ויציאָהוּ לחרשי העץ ולבנים העשים בית יהוה: יג ולגדרים ולחצבי האבן ולקנות עצים ואבני מחצב לחזק את־בדק בית־יהוה ולכל אשר־יצא על־הבית לחזקה: יד אף לא יעשה בית יהוה ספות כסף מזמורות מזמורות חצצרות כלי־כף וקב וכלי־כסף מן־הכסף המובא בית־יהוה: טו כי־לעשי המלאכה יתנהו וחקיקו־ב את־בית יהוה: טז ולא יחשבו את־האנשים אשר

עטרת מרים

בַּאֲמֶנָה הֵם עֲשִׂים וְלִקְדֹּם נִבְחָרוּ אֵלֶּי
מִתְחִילָה: י"ז מִי שְׁהִיָּה מִפְּרִישׁ בְּסֶפֶר
אֲשֶׁם לְאַשְׁמוּ וְכֶסֶף חֲטָאוֹת אוֹ
כֶּסֶף לְחֲטָאוֹ, וְהוֹתִיר מִן הַמִּנְמוֹן,
הַמּוֹתֵר הָיָה לֹא יוֹבֵא בֵּית יְהוָה כִּי
אִם לִפְהֲנִים יִהְיוּ לַקַּחַת מִתָּם עוֹלוֹת,
וְהָיָה חֲבֹשׁ כְּלִיל, וְהַעוֹרוֹת לִפְהֲנִים,
(שְׁקִלִים יח א):

שי למורא

הַאֲנָשִׁים הַנֶּאֱמָנִים לְקֹדֶם (י"ז) בְּסֶפֶר
אֲשֶׁם וְכֶסֶף חֲטָאוֹת, הַמִּפְרִישׁ
מַעוֹת לְחֲטָאוֹ וְלְאַשְׁמוֹ וְקִנְיָה אֶת
הַחֲבִיקָה וְנוֹתֵר מִן הַמַּעוֹת. לֹא יוֹבֵא
בֵּית ה', לֹא יוֹבֵא לְבָדֵק חֲבִית.
לִפְהֲנִים יִהְיוּ, הַחֲבִיקָה קוֹנִים בָּהֶם
בְּחִמּוֹת לְקַרְבֵּן עוֹלָה, וְהַעוֹרוֹת יִהְיוּ
לִפְהֲנִים.

יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לָתֵת לְעֲשִׂי
הַמְּלָאכָה כִּי בַּאֲמֶנָה הֵם עֲשִׂים:
י"ז בְּסֶפֶר אֲשֶׁם וְכֶסֶף חֲטָאוֹת לֹא יוֹבֵא
בֵּית יְהוָה לִפְהֲנִים יִהְיוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקִיִּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תוֹשִׁיעַ וְתַשְׁמַח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:
שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עֲבֹדָה, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחָךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כֶּסֶּאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: לֵיל ג', שָׁעָה 3 לְפָנוֹת־בּוֹקֶר 50 דְּקוֹת וְ12 חֲלָקִים.
רֵאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר, בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הָרְבִיעִי הֵבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

עטרת מרים

ח הדבֿר אֲשֶׁר־הָיָה אֱלִירְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בְּשָׁנָה חֲשִׁבְעִית לְמַלְכוּת צְדָקְיָהוּ אַחֲרֵי כִּרְתֹּ הַמֶּלֶךְ צְדָקְיָהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרָא לָהֶם וּלְשָׁחוֹת דְּרוֹר חֲדָת: ט לִשְׁלַח כָּל אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחוֹתָיו הַעֲבָרִי וְהָעֵבְרִיָּה חֲפָשִׁים לְבָלְתִי עַבְדֶּכֶם שִׁים אִישׁ בִּיהוּדִי אֲחִיהוּ אַחֵר שָׁעֲבָדוּ שֵׁשׁ שָׁנִים וּכְמִשְׁפֵּט הַתּוֹרָה אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ קָבְלוּ עַל עֲצָמָן כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בְּבְרִית לִשְׁלַח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחוֹתָיו חֲפָשִׁים לְבָלְתִי עַבְדֶּכֶם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ קָבְלוּ עַל עֲצָמָן וְגַם וַיִּשְׁלַחוּ אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ וְכו': יא וַיִּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן כִּי

נִתְחַרְטוּ וַיָּשִׁיבוּ הַחַיִּירוֹ אוֹתָם בְּחֻקָּה אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשִּׁפְחוֹת

אֲשֶׁר שָׁלְחוּ חֲפָשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם תִּפְשׁוּם לַחַיִּוֹת לָהֶם לַעֲבָדִים

וּלְשָׁחוֹת: יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֱלִירְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר

וַיְהִי דְבַר ה' - זֶה הוּא הַמִּקְרָא בְּתַחֲלִילַת הַעֲנֵן הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה וְכו' וְלִפִּי שְׂאֵרֵי

הַדָּבָרִים הַזֶּה לִמָּוֶה וַיְהִי דְבַר ה': יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

אֲנִי כִרְתִּי בְרִית עַל כָּל הַמִּצְוֹת בְּקִלְקֹל אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם כִּמְעַמְד הָרַ

סִינִי בַיּוֹם בָּעֵת הַזֹּאת אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים

לֵאמֹר: יד מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים לִמִּי עֲבַדְתוּ תִשְׁלַחוּ אִישׁ אֶת־אֲחִיו

הָעֲבָדִי אֲשֶׁר־יִמָּכַר לָךְ וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתוּ חֲפָשִׁי

מֵעַמְדָּךְ תַּחֲלִיל שָׁנָה חֲשִׁבְעִית וְלֹא־ שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הָטוּ

אֶת־אָזְנוֹם לִשְׁמוֹעַ אֶל הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְחָלְלוּ: טו וַתִּשְׁבּוּ אוֹתָם שְׁבַתָּם

בַּתְּשׁוּבָה הַזֶּה וַתַּעֲשׂוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּעֵינִי לִקְרָא דְרוֹר אִישׁ לִרְעָהוּ

לְעַבְדוֹ הָעֲבָרִי וְתִכְרְתוּ בְרִית לִפְנֵי בְּנֵי אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו:

טז וַתִּשְׁבּוּ וַתַּחֲלִלוּ אֶת־שְׁמִי וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחוֹתָיו אֲשֶׁר־שָׁלַחְתָּם חֲפָשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אוֹתָם לַחַיִּוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים

וּלְשָׁחוֹת: יז לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר קִרְא לָכֶם דְרוֹר

אִישׁ לְאֲחִיו וְאִישׁ לִרְעָהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל

לְחַדְדֶּכֶם וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

שִׁי לְמוֹרָא

ח) לִקְרָא לָהֶם, לַעֲבָדִים וּלְשָׁחוֹת הָעֲבָרִיִּים. ט) בִּיהוּדִי אֲחִיהוּ אִישׁ,

כְּמוֹ "אִישׁ בִּיהוּדִי אֲחִיהִי". יז) אִישׁ לִרְעָהוּ, לְעַבְדוֹ הָעֲבָרִי. י) חֲפָשִׁים חֲפָשִׁים לְלַת לְרַצּוֹנָם. יז) לָכֶם דְרוֹר, כְּלוּמַר, אֲתָן אֶתְכֶם חֲפָשִׁים,

מִקֵּץ, לַחַיִּוֹת מִפְּקָרִים אֶל הַחֶרֶב וְכו'.

לְעֹזָה, לְחֻדָּה.

הפטרה לפרשת משפטים לשמו"ת

בירמיה פרק לד

לד ח הדבֿר אֲשֶׁר־הָיָה אֱלִירְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בְּשָׁנָה חֲשִׁבְעִית לְמַלְכוּת צְדָקְיָהוּ אַחֲרֵי כִּרְתֹּ הַמֶּלֶךְ צְדָקְיָהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרָא לָהֶם וּלְשָׁחוֹת דְּרוֹר חֲדָת: ט לִשְׁלַח כָּל אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחוֹתָיו הַעֲבָרִי וְהָעֵבְרִיָּה חֲפָשִׁים לְבָלְתִי עַבְדֶּכֶם שִׁים אִישׁ בִּיהוּדִי אֲחִיהוּ אַחֵר שָׁעֲבָדוּ שֵׁשׁ שָׁנִים וּכְמִשְׁפֵּט הַתּוֹרָה אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ קָבְלוּ עַל עֲצָמָן כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בְּבְרִית לִשְׁלַח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחוֹתָיו חֲפָשִׁים לְבָלְתִי עַבְדֶּכֶם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ קָבְלוּ עַל עֲצָמָן וְגַם וַיִּשְׁלַחוּ אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ וְכו': יא וַיִּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן כִּי

נִתְחַרְטוּ וַיָּשִׁיבוּ הַחַיִּירוֹ אוֹתָם בְּחֻקָּה אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשִּׁפְחוֹת

אֲשֶׁר שָׁלְחוּ חֲפָשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם תִּפְשׁוּם לַחַיִּוֹת לָהֶם לַעֲבָדִים וּלְשָׁחוֹת: יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֱלִירְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר

וַיְהִי דְבַר ה' - זֶה הוּא הַמִּקְרָא בְּתַחֲלִילַת הַעֲנֵן הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה וְכו' וְלִפִּי שְׂאֵרֵי

הַדָּבָרִים הַזֶּה לִמָּוֶה וַיְהִי דְבַר ה': יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי כִרְתִּי בְרִית עַל כָּל הַמִּצְוֹת

בְּקִלְקֹל אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם כִּמְעַמְד הָרַסִי בַיּוֹם בָּעֵת הַזֹּאת אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים

לֵאמֹר: יד מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים לִמִּי עֲבַדְתוּ תִשְׁלַחוּ אִישׁ אֶת־אֲחִיו הָעֲבָדִי אֲשֶׁר־יִמָּכַר לָךְ וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתוּ חֲפָשִׁי

מֵעַמְדָּךְ תַּחֲלִיל שָׁנָה חֲשִׁבְעִית וְלֹא־ שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הָטוּ אֶת־אָזְנוֹם לִשְׁמוֹעַ אֶל הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְחָלְלוּ: טו וַתִּשְׁבּוּ אוֹתָם שְׁבַתָּם

בַּתְּשׁוּבָה הַזֶּה וַתַּעֲשׂוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּעֵינִי לִקְרָא דְרוֹר אִישׁ לִרְעָהוּ לְעַבְדוֹ הָעֲבָרִי וְתִכְרְתוּ בְרִית לִפְנֵי בְּנֵי אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו:

טז וַתִּשְׁבּוּ וַתַּחֲלִלוּ אֶת־שְׁמִי וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחוֹתָיו אֲשֶׁר־שָׁלַחְתָּם חֲפָשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אוֹתָם לַחַיִּוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים וּלְשָׁחוֹת: יז לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר קִרְא לָכֶם דְרוֹר

אִישׁ לְאֲחִיו וְאִישׁ לִרְעָהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לְחַדְדֶּכֶם וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

לְחַדְדֶּכֶם וְנָתַתִּי מוֹפְקִים נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־הָרַעֵב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלָם יַחֲדוּ אוֹתָם:

יח ונתת את האנשים העברים את־ברתי אשר לא־הקימו את־דברי הברית כשחזרו וכבשום אשר ברתו לפני העגל למרוד במקום אשר ברתו לשנים לשני חלקים ויעברו בין ברתיו כי כן היה דרך בורתי ברית: יט והם שרי יהודה ושרי ירושלים הפרסים והכהנים וכל עם הארץ

יח העגל אשר ברתו לשנים, בדרך בורתי ברית. כא העולים מעליכם, אשר הסתלקו עכשיו מעליכם בשמעם שבאו מצרים לעור לכם. כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו', כלומר, אם לא תהיה בריתי שקבעתי יומם ולילה, ולא שמיית חקות שמים וארץ להיות חק עולם, אם לא יהיה זה, לא יהיה זרע יעקב ודוד, שאמאם אותם.

אבל כל זמן שתהיה קבוצת בריתי עם שמים וארץ ועם יומם ולילה, תהיה בריתי עם זרע יעקב להיות עמי, ועם זרע דוד להיות מלך ומשול. ודו"ל דרשונו לענון ברית התורה והמילה, ללמד מקאן שבשבים נבראו שמים וארץ.

יח ונתת את האנשים העברים את־ברתי אשר לא־הקימו את־דברי הברית אשר ברתו לפני העגל אשר ברתו לשנים ויעברו בין ברתיו: יט שרי יהודה ושרי ירושלים הפרסים והכהנים וכל עם הארץ העברים

בין ברתיו העגל: כ ונתת אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: כא ואת־צדקיהו מלך־יהודה ואת־שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם ויהיה חיל מלך בכל הם האויבים ומבקשי נפשם העלים מעליכם אשר נסתלקו מעליכם בשמעם שבאו מצרים לעור לכם (ירמיה לו): כב הנני מצוה אעיר לכם נאם־יהוה והשבתים אלה־העיר הזאת אשיב לפה את חיל מלך בכל ונלחמו עליה ולכדוה ושרפה באש ואת־ערי יהודה אתן שממה מאין ישוב: לג כה־כא אמר יהוה אם־לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא־שמתי: כו גם־זרע יעקב ודוד עבדי אמאם מקחת מזרעו משלים אל־זרע אברהם ישחק ויעקב כִּי־אשיב את־שבותם ורחמתיים:

אמאם מקחת מזרעו משלים אל־זרע אברהם ישחק ויעקב ורצונו לומר, כמו שלא יבטל זמן היום והלילה וחקות השמים והארץ, כן לא אמאם זרע יעקב ודוד כִּי־אשיב את־שבותם את בני השבי ורחמתיים וארחם עליהם, או תשוב המלוכה לזרע דוד:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לאפר ולחשן: ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: ו ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל־כליו וכן תעשו: ו (ישראל) וועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארפו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: ו וצפית אתו זהב מזהר מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב: י ויצקת לו ארבע טבעות זהב ונתתה על ארבע פעמתי ושת

כה וידבר יהוה אל־משה לאמר: ד דבר אל־בני ישראל ויקחו־לי תרומה מאת כל־איש אשר ידבנו לבו תקחו את־תרומתי: ה וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: ו ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועוים: ז וערית אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: (ז) ו שמן למאד בשמים לשמן המשחה ולקמורת הסמים: ו אבני־שהם ואבני מלאים

מִכְּבֹּעַת עַל־צִלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי מִכְּבֹּעַת עַל־צִלְעוֹ
הַשְּׁנִיית: י. וְעָשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם
זָהָב: ד. וְהִבַּאתָ אֶת־הַבָּדִים בְּמִכְּבֹּעַת עַל צִלְעֹת
הָאֶרֶץ לְשֵׂאת אֶת־הָאֶרֶץ בָּהֶם: טו. בְּמִכְּבֹּעַת הָאֶרֶץ
יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ: טז. וְנָתַתָּ אֶל־הָאֶרֶץ
אֶת הָעֲדֹת אֲשֶׁר אָתָּן אֱלֹדִי:

אגרות קודש

ב"ה, יום ה' לסדר כל אשר דבר ה' נעשה, תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.

האברך יוסף שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבך על דבר הסדרים ביום הבר-מצוה שלך, וכמובן לכל לראש אמירת
דברי תורה, מאמר חסידות, ונתינה לצדקה.

וכיון שההמשך יהי' ביום שבת-קדש פ' יתרו הבע"ל, אשר נקודתה היא מתן תורתנו, תורת
חיים, וההמשך לאחר זה בהתחלת פ' ואלה המשפטים.

וידועים דברי רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשלחן ערוך (פוסק בנגלה
דתורה) אשר על בני ישראל ללמוד מפרשת השבוע הוראות בעניני השבוע,

יהי רצון אשר תמיד יהי' לנגד עיניך אחד מעקרי הלימודים מפרשיות האמורות, והוא:

כי לי בני ישראל עבדים - אומר הקב"ה - ולא עבדים לעבדים. שלכן אסור לאיש הישראלי
לומר אהבתי את כו', אשר נרמזו בזה כל עניני עולם הזה, שלא להיות מאלו אשר מפני תאוותם
לעניני העולם נעשים עבדים ומשועבדים להיצר ועניניו,

אלא לזכור תמיד - אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים **מבית עבדים**.

להיות בן חורין אמתי, וכהוראת חכמינו ז"ל אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד
תורה, שהלימוד מביא לידי מעשה - קיום המצוות.

וזכות הצדקה תעמוד לך בכל האמור ביתר שאת וביתר עוז ובאופן דמעלין בקדש.

בברכה אשר הוריק שיחיו ירוו ממך רוב נחת אמתי נחת יהודי חסידותי, ולבשורות טובות
בכל האמור.

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת המוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:28	6:23	8:35	8:33	9:10	9:07	10:06	10:05	12:25	12:25	17:22	17:27	17:49	17:54	17:06	18:04
חיפה (ח)	6:30	6:24	8:35	8:33	9:10	9:07	10:06	10:04	12:24	12:24	17:22	17:27	17:46	17:51	16:53	18:02
ירושלים (ח)	6:27	6:22	8:34	8:31	9:08	9:06	10:05	10:03	12:23	12:23	17:24	17:30	17:46	17:51	16:49	18:02
תל אביב (ח)	6:30	6:24	8:36	8:33	9:10	9:08	10:07	10:05	12:25	12:25	17:21	17:26	17:48	17:53	17:03	18:03
אוסטריה, וינה (ח)	7:13	7:03	8:54	8:50	9:39	9:34	10:30	10:27	12:39	12:39	17:05	17:15	17:40	17:49	16:55	18:02
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:41	6:48	9:25	9:29	10:06	10:09	11:16	11:19	14:08	14:09	20:28	20:21	20:57	20:49	20:03	21:01
אוקראינה, אודסה (ח)	7:12	7:03	8:56	8:52	9:40	9:35	10:32	10:29	12:41	12:41	17:12	17:21	17:45	17:54	17:01	18:07
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)	6:59	6:49	8:39	8:35	9:25	9:20	10:16	10:13	12:24	12:24	16:50	16:59	17:25	17:34	16:40	17:47
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:29	7:19	9:05	9:01	9:52	9:47	10:43	10:39	12:49	12:49	17:11	17:21	17:47	17:57	17:01	18:11
אוקראינה, קייב (ח)	7:22	7:12	8:58	8:53	9:45	9:40	10:36	10:32	12:42	12:42	17:03	17:13	17:39	17:49	16:54	18:03
אחוד אמוריות, אבו דאבי (ח)	7:01	6:57	9:15	9:13	9:47	9:45	10:45	10:44	13:07	13:07	18:13	18:17	18:38	18:41	17:56	18:51
אשיל, מילאנו (ח)	7:35	7:27	9:22	9:18	10:05	10:00	10:57	10:54	13:07	13:07	17:42	17:51	18:13	18:21	17:29	18:34
אקוודור, קיטו (ח)	6:25	6:25	8:55	8:55	9:24	9:24	10:27	10:27	12:58	12:58	18:32	18:32	18:55	18:54	18:14	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:21	6:27	9:04	9:08	9:42	9:45	10:52	10:54	13:42	13:41	19:55	19:49	20:23	20:16	19:31	20:27
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:01	7:08	9:44	9:49	10:28	10:32	11:40	11:42	14:34	14:34	20:57	20:50	21:29	21:21	20:33	21:33
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:06	6:59	9:03	9:00	9:42	9:38	10:36	10:34	12:51	12:51	17:35	17:42	18:05	18:12	17:23	18:23
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:58	6:51	8:53	8:50	9:32	9:28	10:26	10:24	12:40	12:40	17:22	17:30	17:53	17:59	17:10	18:11
ארה"ב, גרסי סיטי (ח)	6:59	6:51	8:53	8:50	9:33	9:29	10:27	10:24	12:40	12:40	17:23	17:30	17:53	18:00	17:11	18:12
ארה"ב, ניו יורק (ח)	7:38	7:30	9:30	9:26	10:10	10:06	11:04	11:01	13:16	13:16	17:56	18:03	18:27	18:34	17:44	18:46
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:07	7:02	9:15	9:13	9:49	9:47	10:46	10:44	13:06	13:06	18:06	18:11	18:31	18:36	17:51	18:46
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:43	6:37	8:47	8:45	9:23	9:20	10:19	10:17	12:36	12:36	17:30	17:35	17:57	18:03	17:16	18:13
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:01	6:57	9:13	9:12	9:46	9:44	10:44	10:42	13:05	13:05	18:10	18:14	18:35	18:39	17:55	18:49
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:55	6:48	8:49	8:46	9:29	9:25	10:22	10:20	12:36	12:36	17:17	17:24	17:48	17:55	17:05	18:06
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ח)	7:04	6:56	8:57	8:53	9:36	9:33	10:30	10:28	12:43	12:43	17:23	17:31	17:54	18:01	17:12	18:13
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:22	7:15	9:17	9:14	9:56	9:52	10:50	10:48	13:04	13:04	17:47	17:54	18:17	18:24	17:35	18:35
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:55	6:47	8:48	8:45	9:28	9:24	10:22	10:19	12:35	12:35	17:15	17:22	17:46	17:53	17:03	18:05
בוליביה, לה-פס (ח)	6:25	6:28	9:02	9:04	9:34	9:35	10:39	10:40	13:19	13:18	19:08	19:06	19:32	19:29	18:48	19:39
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:08	7:58	9:42	9:38	10:31	10:25	11:21	11:17	13:26	13:26	17:45	17:56	18:23	18:33	17:36	18:47
בלגיה, בריסל (ח)	8:08	7:57	9:43	9:38	10:30	10:25	11:21	11:17	13:27	13:27	17:46	17:57	18:24	18:34	17:37	18:48
ברזיל, סאו פאולו (ח)	5:50	5:54	8:30	8:32	9:03	9:05	10:10	10:12	12:53	12:53	18:56	18:52	19:16	19:12	18:30	19:22
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:39	5:43	8:19	8:21	8:52	8:54	9:59	10:00	12:41	12:41	18:38	18:34	19:03	18:59	18:17	19:09
בריטניה, לונדון (ח)	7:27	7:16	9:00	8:56	9:49	9:44	10:39	10:35	12:45	12:45	17:04	17:15	17:40	17:50	16:57	18:05
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:41	7:30	9:09	9:04	10:00	9:55	10:49	10:46	12:53	12:53	17:05	17:17	17:45	17:56	17:00	18:11
גרמניה, ברלין (ח)	7:36	7:25	9:07	9:02	9:57	9:51	10:46	10:42	12:51	12:51	17:07	17:19	17:44	17:55	16:57	18:10
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:49	7:38	9:25	9:21	10:12	10:07	11:03	10:59	13:10	13:10	17:31	17:42	18:08	18:17	17:22	18:31
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:47	5:51	8:28	8:30	9:02	9:04	10:10	10:11	12:54	12:54	19:02	18:58	19:21	19:17	18:34	19:27
הודו, מומבאי (ח)	7:10	7:07	9:28	9:27	10:00	9:58	10:59	10:58	13:23	13:23	18:35	18:38	18:59	19:02	18:20	19:11
הודו, פונה (ח)	7:06	7:03	9:24	9:23	9:55	9:54	10:54	10:54	13:19	13:19	18:32	18:35	18:56	18:59	18:16	19:08
הונגריה, בודפשט (ח)	7:00	6:51	8:43	8:39	9:27	9:23	10:19	10:16	12:28	12:28	16:56	17:05	17:30	17:39	16:46	17:52
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:04	6:56	8:58	8:54	9:37	9:34	10:31	10:29	12:44	12:44	17:26	17:33	17:56	18:03	17:14	18:15

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א
יוון, אתונה (ח)	7:23	7:16	9:22	9:19	9:59	9:56	10:54	10:52	13:09	13:09	17:56	18:03	18:25	18:31	17:43	18:43
מולדובה, קשינב (ח)	7:20	7:11	9:04	9:00	9:48	9:43	10:39	10:36	12:49	12:49	17:18	17:27	17:52	18:01	17:08	18:14
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:08	7:05	9:26	9:25	9:57	9:55	10:56	10:55	13:20	13:20	18:32	18:35	18:56	18:59	18:17	19:08
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	5:34	5:43	8:17	8:24	9:07	9:11	10:20	10:23	13:19	13:19	19:52	19:43	20:27	20:17	19:26	20:31
נפאל, קטמנדו (ח)	6:46	6:42	8:57	8:55	9:30	9:28	10:27	10:26	12:48	12:48	17:50	17:54	18:15	18:20	17:35	18:29
סין, בייג'ינג (ח)	7:16	7:09	9:11	9:08	9:50	9:47	10:44	10:42	12:58	12:58	17:41	17:48	18:11	18:18	17:27	18:30
סינגפור, סינגפור (ח)	7:17	7:17	9:46	9:46	10:16	10:16	11:18	11:18	13:49	13:49	19:21	19:21	19:44	19:44	19:03	19:52
פיליפ, ורשא (ח)	7:05	6:54	8:36	8:31	9:26	9:20	10:15	10:12	12:20	12:20	16:36	16:47	17:14	17:25	16:27	17:39
פרו, לימה (ח)	6:06	6:08	8:42	8:43	9:12	9:13	10:17	10:17	12:54	12:54	18:39	18:37	19:02	19:00	18:19	19:09
צרפת, ליון (ח)	7:53	7:45	9:39	9:35	10:22	10:18	11:15	11:12	13:25	13:25	17:57	18:06	18:30	18:38	17:46	18:51
צרפת, פריז (ח)	8:11	8:01	9:50	9:46	10:36	10:31	11:27	11:24	13:35	13:35	18:01	18:11	18:35	18:44	17:50	18:58
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:12	6:11	8:40	8:40	9:09	9:09	10:11	10:11	12:41	12:41	18:09	18:10	18:32	18:32	17:52	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	7:26	7:17	9:16	9:12	9:57	9:53	10:50	10:47	13:02	13:02	17:41	17:49	18:10	18:18	17:27	18:30
קנדה, מונטריאול (ח)	7:06	6:57	8:53	8:49	9:35	9:31	10:28	10:25	12:38	12:38	17:12	17:21	17:44	17:52	17:01	18:05
קפריסין, לרנקה (ח)	6:38	6:33	8:41	8:38	9:17	9:14	10:13	10:11	12:30	12:30	17:21	17:27	17:49	17:55	17:08	18:05
רוסיה, לובאוביטש (ח)	8:33	8:21	9:57	9:52	10:50	10:44	11:38	11:34	13:40	13:40	17:48	18:01	18:29	18:41	17:41	18:56
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:10	7:57	9:31	9:25	10:25	10:18	11:13	11:08	13:14	13:14	17:22	17:35	18:01	18:13	17:11	18:29
רוסיה, פטרבורג (ח)	8:55	8:39	10:00	9:54	11:02	10:54	11:47	11:42	13:43	13:43	17:31	17:47	18:19	18:34	17:24	18:52
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:37	7:28	9:20	9:16	10:04	10:00	10:56	10:53	13:05	13:05	17:34	17:43	18:08	18:17	17:24	18:30
שווייץ, ציריך (ח)	7:42	7:33	9:25	9:21	10:09	10:05	11:01	10:58	13:10	13:10	17:43	17:52	18:13	18:21	17:28	18:35
טאילנד, בנגקוק (ח)	6:44	6:42	9:06	9:05	9:36	9:35	10:36	10:36	13:02	13:02	18:21	18:23	18:44	18:46	18:05	18:55

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פל-אויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי וזוגתו רינת שיחי

לבני

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כחניי
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7